Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 3

Електронний журнал

березень 2015

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 3

березень 2015

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник і видавець – ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради.

Затверджено на засіданні вченої ради університету, протокол № 9 від 30.03.2015 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. *– канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Внукова Н. М. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Гонтарева І. В. *– докт. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця (науковий редактор)*
Гриньова В. М. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Дікань Л. В. *– канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Дороніна М. С. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Дорохов О. В. *– канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Іванов Ю. Б. *– докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України*
Кизим М. О. *– докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України*
Клебанова Т. С. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Малярець Л. М. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Назарова Г. В. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Орлов П. А. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Пилипенко А. А. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (заступник головного редактора)*
Попов О. Є. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Пушкар О. І. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*
Ястремська О. М. *– докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця*

Поштова адреса засновника і видавця:
61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9-А

Головний редактор ***Пономаренко В. С.***
Конт. телефон: *(057)702-03-04*

Поштова адреса редакції:
61166, Україна, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А, І під'їзд

Зав. редакції ***Оленич М. М.*** *(057)702-07-38*
Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор ***Булгакова А. К.***
Редактори: ***Лященко О. Г., Промський М. Н., Пушкар І. П.***

Дизайн обкладинки ***Сергієнко О. В.***

Комп'ютерне верстання ***Топчій М. О.***
E-mail: *vydav@hneu.edu.ua*

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей. Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.
Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9-А.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2015.

Зміст

T. Holysh. The Influence of Packaging Color on Consumers' Impressions and Choice **7**
V. Kutepova. Social Networks as a Way of Advertising **9**
Тельна А. О. Аналіз відмінностей обліку інвестиційної нерухомості за національними та міжнародними стандартами **12**
Барабаш Д. А. Проблемы банковской системы Украины и пути их решения **15**
Білецька О. Ю. Демографічна криза як проблема розвитку ринку праці в Україні **20**
Белоброва В. Д. Анализ потребительской корзины и минимальной заработной платы на современном этапе развития Украины **23**
Ватутин М. А. Проблемы развития современного фондового рынка в Украине и возможные способы их решения **28**
Возненко А. С. Аналіз чинників, що впливають на рівень зайнятості в Харківському регіоні **31**
Вощенко К. Ю. Тіньова економіка в Україні **36**
Гармаш Д. О. Конкурентоспроможність українського агропромислового комплексу: проблеми і перспективи розвитку **40**
Головніна Д. С. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні **45**
Горковенко М. Г. Проблеми і особливості функціонування ринку цінних паперів в Україні **50**
Ишанкулыев П. Ч. Анализ экономических отношений между Украиной и Россией. Поиск возможных решений по их нормализации на современном этапе **55**
Козирєва К. М. Безробіття молоді **58**
Колесниченко А. Г. Экономический ущерб Украины от аннексии Крыма **63**
Кравчук К. П. Міграція робочої сили в Україні **66**
Кривуля А. Д. Кризовий стан України та методи його подолання **70**
Лікчіна І. О. Удосконалення організації оплати праці **75**
Лончак Д. О. Перспективи розвитку України в міжнародній торгівлі на сучасному етапі **80**
Марченко Д. О. Змішана економічна система та її становлення в Україні **86**
Мелікджанова Т. С. Аналіз доходів населення як важливої складової соціально-економічного розвитку України **90**
Мельник И. В. Глобализация как феномен международных экономических отношений XXI века **94**

Надеіна М. В. Ринок страхування, його проблеми та напрями їх вирішення в Україні **99**
Накісько Є. О. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як шлях вирішення проблем зайнятості **104**
Немец А. П. Безработица в Украине **107**
Новосельцев В. А. Становище української економіки до і після розпаду СРСР **111**
Новосельцева А. И. К вопросу о проблемах развития банковской системы Украины **115**
Пісарогло О. А. Міжнародний рух капіталу **118**
Подоляка Ю. Ю. Макроекономіка та її зміни під впливом інноваційних технологій **122**
Помазова В. А. Международная торговля, эффективные методы ее регулирования **125**
Приходько А. В. Проблемы и перспективы евроинтеграции для Украины **129**
Прохоренко П. А. Иностранные инвестиции в металлургический комплекс Украины **134**
Пушкарь Д. Е. Проблемы франчайзинга в Украине и способы их разрешения **137**
Решетняк Д. О. Транснаціональні корпорації (ТНК). Місце і роль ТНК у світовій економіці **140**
Сімакова М. В. Створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною: переваги та недоліки **145**
Сокирко К. Ю. Інвестиції як елемент реалізації стратегії розвитку національної економіки **148**
Сухорук Є. В. Підготовка кадрів як майбутнє економіки України **153**
Ткаленко Н. О. Повышение уровня рентабельности малых предприятий на основе анализа их финансовой деятельности **156**
Тышкевич С. С. Проблемы и перспективы развития малого и среднего бизнеса в Украине **160**
Федяй Ю. В. Коливання валютного курсу та його вплив на сучасний стан економіки України **163**
Хименко Є. В. Перспективи розвитку ринку землі в Україні **167**
Хуінь Суан Ча Мий. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України **170**
Черткова А. К. Аналіз сутності інвестиційної діяльності у Харківській області: роль та значення інвестицій **174**
Шиян О. Д. Конкурентоспособность и инновации на международном рынке **179**
Шпакова В. В. Плюсы и минусы создания единой мировой валюты **183**

Каторжин О. Д. Аналіз зарубіжного досвіду розробки бізнес-плану інвестиційного проекту **185**
Пацьора О. М. Напрями вдосконалення трудового процесу підприємства **187**
Пєшкова Г. І. Система КПЕ та її вплив на оплату праці **191**
Кривенко А. І. Проблеми розробки та впровадження антикризових заходів на підприємствах газодобувної галузі **193**
Лысякова А. О. Особенности разработки бизнес-плана на малых предприятиях строительной отрасли **195**
Павлова А. О. Урахування мотивації персоналу в процесі формування їх компетентностей **198**
Чорнорук Ю. А. Особливості управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств **202**
Вавенко А. Е. Оцінка стану корпоративної соціальної відповідальності українських підприємств та напрями її підвищення **207**
Векліч З. В. Розвиток суспільних відносин на засадах соціальної відповідальності в Україні **211**
Казаріна А. Р. Упровадження та реалізація корпоративної соціальної відповідальності на прикладі компанії "Київстар" **214**
Фімушкіна В. А. Розвиток системи екологічного менеджменту в Україні **217**
Шеховцева К. В. Принципи відповідального інвестування та їх реалізація в сучасних умовах української економіки **220**
Коваленко О. О. Необхідність та підходи до управління ліквідністю банку **224**
Матющенко О. С. Сутність процесу управління капіталом банку **227**
Пелагей Т. Ю. Сучасні методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю підприємств **229**
Устінєнкова М. А. Визначення сутності поняття "ліквідність банку" **233**
Литвинов А. В. Обліково-аналітичне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства **235**
Баркалова Д. С. Удосконалення механізму формування якісного кредитного портфеля банку **239**
Ковзун Л. І. Залучення коштів українськими банками: основні проблеми та недоліки в посткризовий період **242**
Сиволоб А. О. Побудова моделі оцінювання ліквідності банку на основі методів непараметричної статистики **244**
Шевченко К. О. Ризик-менеджмент як метод управління кредитним портфелем банку **248**

Горбань Г. В. Стратегічна карта управління фінансовою безпекою підприємств машинобудівної галузі **251**
Кузнецова Г. С. Стратегічний аналіз макросередовища торговельних підприємств **255**
Денисенко К. В. Побудова стратегічної карти управління фінансовою стійкістю підприємства **259**
Марущенко А. А. Стратегічний аналіз середовища функціонування підприємства енергетичної галузі на основі використання технологій SWOT- та PEST-аналізу **263**
Шамаріна В. В. Формування фінансової стратегії машинобудівного підприємства на підґрунті методів стратегічного аналізу **267**
Янчук О. С. Підхід до розробки стратегічних карт у процесі антикризового управління підприємством **270**
Ли Хао. Основные методы стимулирования труда персонала предприятия **274**
Дудко Н. В. Аналіз концепцій національного багатства **276**
Ляшенко Д. В. Складові структурного аналізу діяльності малого підприємства (на прикладі малого підприємства "С.І.В") **279**
Шаповалов В. В. Світові тенденції розвитку міграції робочої сили: теоретичний аспект **283**
Базаров А. М. Особливості формування дивідендної політики вітчизняних підприємств **286**
Возний Д. О. Сучасні методи оцінювання потенціалу підприємства **288**
Волков А. В. Аналіз сучасного стану галузі легкої промисловості України **290**
Каштанова В. С. Напрями підвищення виробничого потенціалу підприємств вуглевидобувної галузі **292**
Пожарська А. С. Визначення факторів впливу на процес управління ризиком ліквідності банку **296**

THE INFLUENCE OF PACKAGING COLOR ON CONSUMERS' IMPRESSIONS AND CHOICE

UDC 659.113.7

T. Holysh

3d year student
of Management and Marketing Faculty of S. Kuznets KhNUE

Annotation. Some theoretical and practical problems of effective advertising have been studied. Traditional marketing has been found to be not working any more. 75 % of people are proved to have lost trust in advertisements nowadays. Rational use of colors in goods packaging has been considered to help those concerned with marketing and advertising.

Keywords: advertising, consumer, marketing, packaging, effect of colors.

Анотація. Досліджено теоретичні та практичні проблеми ефективної реклами. Установлено, що традиційний маркетинг більше не працює. Доведено, що 75 % людей сьогодні не вірять рекламі. Розглянуто раціональне використання кольору в упаковці товарів на допомогу тим, хто займається маркетингом і рекламою.

Ключові слова: реклама, споживач, маркетинг, упаковка, ефект кольору.

Аннотация. Исследованы теоретические и практические проблемы эффективной рекламы. Установлено, что традиционный маркетинг больше не работает. Доказано, что 75 % людей не доверяют рекламе в настоящее время. Рассмотрено рациональное использование цвета в упаковке товаров в помощь тем, кто занимается маркетингом и рекламой.

Ключевые слова: реклама, потребитель, маркетинг, упаковка, эффект цвета.

Packaging is something we really don't think much about. We don't really buy things because of the packaging. We buy them because we need or want what is inside.

Studies have been made on the psychology of packaging and how it affects the buying behavior. The truth is we are very greatly affected by how a package looks. The most important characteristic that affects the consumers' impression of the product is the color [1].

First of all, the definition and history of packaging was considered. Then the aims of packaging were overviewed. The color of the package definitely affects the choice of a consumer at the psychological level. So the producer can manipulate the client. All the above mentioned makes the research work topical.

The aim of the research paper is to define the essence of packaging in the scientific literature and to study the influence of its color and shape on a customer. According to the aim the following tasks were set:

- to determine the effect of each color;
- to conduct a survey among people;
- to analyze today's customer perceptions;
- to develop rational use of colors.

The object of the research is the average statistical customer. The subject of the research is the psychological effects of colors. The methods used in the research paper are theoretical: analysis, comparison and systematization of scientists points of view, analysis of the scientific economic literature [2].

© T. Holysh, 2015

The paper covers a number of important problems. The practical value of this paper is that it will be of great interest to those concerned with marketing as it brings together many useful data and a wealth of ideas for the future development.

The research paper consists of an introduction, two parts, a conclusion, references and a summary. In the first part the true value of the concept of packaging is studied. In the second part the effect of each color is described and results of a survey among people are presented. In conclusion the findings of the research are given, a general conclusion is formulated and the prospects for further development of this problem are identified. The references consist of 4 sources.

Packaging and labels can be used by marketers to encourage potential buyers to purchase a product. Package graphic design and physical design have been an important and constantly evolving phenomenon for several decades. Marketing communications and graphic design are applied to the surface of the package and (in many cases) the point of sale display.

Marketers know that packaging is one of the keys to selling a product, and they package goods with this end goal in mind. Marketers also rely on psychologists who have identified what causes products to jump off shelves and into consumers' hands from product label printing and design to packaging as a whole [3].

Color is the best way to reflect and enhance a unified image and branding of your product as it is such a visual medium. Your packaging colors should relate to your logo and reflect the image you are sending to the market place to attract buyers. Don't make the mistake of choosing your favorite color without checking the subconscious messages of the color first. It might be a great packaging color but just inappropriate for your business image. There are the following associations:

- white is purity and simplicity;
- black is power, authority and control;
- blue is trust, honesty and reliability;
- red is energy and passion;
- green is balance and harmony;
- orange is adventure and optimism;
- turquoise is clarity of thought and communication;
- purple is high ideals and imagination;
- pink is warmth and compassion;
- silver is elegance and sophistication;
- gold is luxury and high quality;
- gray is security;
- brown – solidarity, comfort and maturity [4].

In conclusion it must be said that we are entering a world in which the flow of perceptions will drive much of the value creation in a highly networked global economy. Marketing should be looking forward to a time of massive prosperity, in which it extends itself to play in entirely new fields of psychology. The main problem is that traditional marketing isn't working any more. 75 % of people do not trust advertisements nowadays. The use of colors in goods packaging has been researched. The experience of purchasing a product can hinge packaging, and it helps if the package appeals to the senses and emotions of the buyer. Logic and reason, while admirable, do not typically drive purchases, and mining the science of psychology helps marketers to lure the money from a consumer's wallet.

Наук. кер. Бабій Ю. М.

Література: 1. Bix L. The Packaging Matrix: Linking Package Desing Criteria to the Marketing Mix / L. Bix, N. Rifon. – East Lansing : Michigan State University, 2003. – 207 p. ; [Electronic resource]. – Access mode : http://www.idshealthcare.com/Common/Paper/Paper_47/Pdflmge.pdf. 2. Brody A. L. Encyclopedia of Packaging Technology / A. L. Brody, K. S. Marsh. – New York, 1997. – 381 p. ; [Electronic resource]. – Access mode : http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/food.19970410625/abstract. 3. Twede D. The Origins of Paper Based

Packaging / D. Twede, S. Selke. – DEStech Publications, 2005. – 75 p. ; [Electronic resource]. – Access mode : http://faculty.quinnipiac.edu/ch-arm/CH-ARM%20proceedings/CHARM%20article%20archive%20pdf%20format/Volume%2012%202005/288%20twede.pdf. 4. Lee Ki-Eun. Effectiveness of modified atmosphere packaging / K. E. Lee, J. H. Kim. – Packaging Technology and Science, 2008 – 821 p. ; [Electronic resource]. – Access mode : http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.10-2/pts.821/abstract.

SOCIAL NETWORKS AS A WAY OF ADVERTISING

UDC 659.113.7:316.77

V. Kutepova

2d year student
of Management and Marketing Faculty of S. Kuznets KhNUE

Annotation. Theoretical and practical aspects of effective advertising in social networks have been researched. Advertising in social networks, its price at the most famous sites and its effects have been considered. The theoretical aspects of advertising and its practical application on the sites have been discussed.

Keywords: advertising, social media, consumers, internet, influence, blog, marketing.

Анотація. Досліджено теоретичні та практичні проблеми ефективної реклами в соціальних мережах. Розглянуто рекламу в соціальних мережах, її ціну на найвідоміших сайтах та її вплив, а також теоретичні аспекти реклами та її практичне впровадження на сайтах.

Ключові слова: реклама, соціальні медіа, споживачі, інтернет, вплив, блог, маркетинг.

Аннотация. Исследованы теоретические и практические проблемы эффективной рекламы в социальных сетях. Рассмотрена реклама в социальных сетях, ее цена на самых известных сайтах и ее влияние, а также теоретические аспекты рекламы и ее практическое внедрение на сайтах.

Ключевые слова: реклама, социальные медиа, потребители, интернет, влияние, блог, маркетинг.

Social networks are an essential part of modern man's life. It is difficult to imagine the Homo sapiens who did not use IT technology, whether in their daily life or work. First, it is convenient, as in a matter of seconds you can talk to the right person. Second, the network reduces the distance between people, both psychologically and geographically. Open up new horizons. We have an opportunity to get to know people from all over the world.

Social networks can be used not only in the individual but also in professional terms: job search, the necessary raw materials, customers. They have completely taken over the world and its web of the phrase "add to friends" was fatal. Network does not have age or professional restrictions. People of all professions (bankers, teachers, heads of companies, etc.), layers, and ages tirelessly correspond with friends, family, at work. Services allow you to get almost any information about the man to find any data from movies to software. That's why most people wake up, walk to the phone and check inbox messages in Vkontakte, Odnoklassniki, Facebook, etc.

© V. Kutepova, 2015

The other integral part is advertising. It spans the globe: in the subway, on poles, on the doors, transport, everywhere. Combining these two concepts, we get a one hundred percent success; it is the interaction of the components we will explore in our work.

All of the above makes our research work up to date, so we chose the theme "Social networks as a way of advertising."

The aim of our research work is to determine the nature of advertising in social networks, particularly its distribution; analyze its effectiveness and impact on the consumer, the new face of the future of this sector.

The object of our research is the rapidly changing field of advertising industry. The subject of our study is the subspecies of advertising in social networks.

The methods used in our work are both theoretical and practical: the analysis, comparison and ordering of scientists' point of view, the economic analysis of the scientific literature, analysis of general literature, social survey, the sampling method.

The number of experts who have worked in the same direction is very small, since the topic is very modern and has little been studied, among them there are S. Wasserman, K. Faust [1], L. Freeman [2], S. Borgatti [3], J. Kleinberg [4].

As for the novelty of the topic, it should be said that this is not very new in the advertising industry, but it has not been properly studied yet. The study covers all the issues related to the misunderstandings in this area and determines the true state of things.

A social network is a social structure made up of a set of actors (such as individuals or organizations) and a complex set of the dyadic ties between these actors. The social network perspective provides a clear way of analyzing the structure of whole social entities [1]. The study of these structures uses social network analysis to identify local and global patterns, locate influential entities, and examine network dynamics.

Jacob Moreno is credited with developing the first sociograms in the 1930s to study interpersonal relationships [2]. Social network analysis is now one of the major paradigms in contemporary sociology, and is also employed in a number of other social and formal sciences. Together with other complex networks, it forms part of the nascent field of the network science [3; 4].

Networks rich in structural holes are a form of social capital in that they offer information benefits. The main player in a network that bridges structural holes is able to access information from diverse sources and clusters [5]. This is beneficial to an individual's career because he is more likely to hear of job openings and opportunities if his network spans a wide range of contacts in different industries/sectors.

Social media has become a vital role in today's society. Many people use it without depending on the age, not just young people and teenagers, but many adults. The modern problem is that social networks are a very powerful tool of manipulation and have a strong leverage effect on human life.

Advertising is one of the main components of human life, and with the introduction of IT technology, social networking and people are closely related. That is why it would be logical to combine the two terms. But let's not reinvent the wheel, just start to spin it.

So, online advertising, also known as online advertisement, internet marketing, online marketing or e-marketing, is the marketing and promotion of products or services over the Internet. Examples of online advertising include contextual ads on search engine results pages, banner ads, blogs, rich media ads, social network advertising, interstitial ads, online classified advertising, advertising networks, dynamic banner ads, cross-platform ads and e-mail marketing, including e-mail spam. Many of these types of ads are delivered by an ad server.

Online advertising began in 1994 when HotWired sold the first banner ads to several advertisers [6]. The social media includes social networking tools such as Facebook, Twitter.

One major benefit of online advertising is the immediate publishing of information and content that is not limited by geography or time. Online advertisements may also offer various forms of animation. In its most common use, the term "online advertising" comprises all sorts of banner, e-mail, in-game, and keyword advertising, including on platforms such as Facebook, Twitter, and MySpace. Web-related advertising has a variety of ways to publicize and reach a niche audience to focus its attention to a specific group. Research has proven that online advertising has given results and is growing business revenue [7]. For the year 2012, Jupiter Research predicted $34.5 billion in US online advertising spending.

Facebook is currently the number one social network website, with over 500 billion users worldwide. For businesses, Facebook now has the ability for them to sign up and even present their page in a more professional capacity than that of, say the regular users of the site. Currently, Facebook allows a business to set a median price that they will pay for users to click on their ads; the recommendation by Facebook is that of $1.25 per click.

Twitter is an online social networking service and microblogging service that enables its users to send and read text-based messages of up to 140 characters, known as "tweets". Social network Twitter has raised the price for promotion trends (Promoted Trends) up to 200,000 dollars per day. According to analysts this indicates a high demand for advertising on Twitter. The new price is higher than the previous 33 percent. Such steps are owners of the company undertaken in the past. The initial cost of the service, which was launched in 2010 was 80 000.

VK (Originally VKontakte, Russian: ВКонтакте) is a social network service available in several languages but popular particularly among Russian-speaking users around the world. In December 2012 VK had an average of 43 million daily users.

There are 2 methods of payment for advertising:

- CPC (cost per click) which is payment for referrals, advanced users "In Touch". The cost of the transition depends on the choice of focusing and now stands at 11 rubles for the transition.
- CPM (cost per mile) is pay-per-impression advertising banner. The cost also depends on the choice of focusing and currently ranges from 4.5 rubles.

Thus, we see that in other European countries prices for advertising in social networks are much higher than domestic ones. It is explained by the fact that this type of advertising is not so developed in Ukraine as compared with European countries.

In conclusion, it must be said that the world is not standing still; the flow of information increases every day and should be able to correctly perceive and interpret it. Unfortunately, not all the information is useful and can serve you. On the world stage there are lots of new goods and services; it is very difficult to maintain the competitiveness. The only thing that remains afloat is an advertisement, at all times. Only the supply is stagnant. In the paper the theoretical issues, such as the concept of advertising, social networks, their impact on the public have been considered.

We have analyzed and presented the most popular social networks. Prices of presenting advertisements on sites such as Vkontakte, Facebook and Twitter have been looked over in our paper. Considering the prospects of the industry, one can say that the prices of advertising on such sites will grow as the demand for them. After analyzing the situation in Ukraine, we can say that we still have to aspire and need to take a course on Western Europe.

Наук. кер. Бабій Ю. М.

Література: 1. Wasserman Stanley. Social Network Analysis in the Social and Behavioral Sciences. Social Network Analysis: Methods and Applications / S. Wasserman, K. Faust. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – P. 1–27. 2. Freeman L. The Development of Social Network Analysis: A Study in the Sociology of Science / L. Freeman. – California : Empirical Press, 2004, P. 2–8. 3. Network Analysis in the Social Sciences [Electronic resource] / S. P. Borgatti, A. Mehra, D. J. Brass et al. – 2009. – P. 10–17. – Access mode : http://u.to /mdXyBA. 4. Easley D. Overview. Networks, Crowds, and Markets: Reasoning about a Highly Connected World / D. Easley, J. Kleinberg. – Cambridge : University Press, 2010 – P. 1–20. 5. Burt Ronald. Structural Holes: The Social Structure of Competition / R. Burt. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1992. – 324 p. 6. Barbara K. Kaye Just A Click Away: Advertising on the Internet / B. K. Kaye, N. J. Medoff. – Massachusetts : Allyn and Bacon, 2000. – 146 p. 7. Wakolbinger L. The Effectiveness of Combining Online and Print Advertisements / L. Wakolbinger. – [S. l. : s. n.], 2009. – P. 360–372.

АНАЛІЗ ВІДМІННОСТЕЙ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

УДК 657.922:657.424:006

Тельна А. О.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено особливості інвестиційної нерухомості, яка відображається в бухгалтерській звітності України та інших країн світу. Виявлено основні відмінності в оцінці та порядку ведення бухгалтерського обліку інвестиційної нерухомості відповідно з вітчизняними та міжнародними стандартами.

Ключові слова: інвестиційна нерухомість, облік, оцінка, справедлива вартість, актив, оренда, основні засоби.

Аннотация. Исследованы особенности инвестиционной недвижимости, которая отражается в бухгалтерской отчетности Украины и других стран мира. Выявлены основные различия в оценке и порядке ведения бухгалтерского учета инвестиционной недвижимости в соответствии с отечественными и международными стандартами.

Ключевые слова: инвестиционная недвижимость, учет, оценка, справедливая стоимость, актив, аренда, основные средства.

Annotation. Some features of the investment property, which is represented in the financial statements of Ukraine and other countries of the world have been investigated. The main differences in the evaluation and accounting procedures of investment property in accordance with domestic and international standards have been identified.

Keywords: investment property, accounting, valuation, fair value, asset, leasing, plant and equipment.

У ринковій економіці інвестиційні процеси відіграють велике значення. Практика світового розвитку показує, що саме ефективність інвестиційної діяльності є одним з головних факторів економічного зростання. Тому для ефективного управління інвестиційними процесами, залучення потенційних інвесторів, зокрема іноземних, доцільно розкривати інформацію про інвестиційну нерухомість у бухгалтерському обліку. Загальноприйнятою основою є міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). За роки реформування бухгалтерського обліку в Україні було розроблено значну кількість національних стандартів на основі МСФЗ. Але до сьогоднішнього дня залишилися невідповідності в бухгалтерському обліку окремих об'єктів. До таких об'єктів належить, насамперед, інвестиційна нерухомість. Тому важливим кроком стало затвердження наказом Міністерства фінансів України № 4779 від 02 червня 2007 року П(с)БО 32 "Інвестиційна нерухомість", що відповідає МСФЗ 40 "Інвестиційна нерухомість", та реєстрація його в Міністерстві юстиції України 16 червня 2007 року під № 823/14090.

Науковий інтерес до питання бухгалтерського обліку інвестиційної нерухомості спостерігається у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: О. Бровко, А. Непиталюк, Р. Грачової, О. Миронової, Л. Руденка, І. Супрунової, С. Голова, Дж. Р. Дітріха (J.R. Dietrich), В. Костюченко, М.С. Херіса (M.S. Harris).

Дослідження змін у вітчизняному обліку, що відбуваються зі вступом у дію П(с)БО 32, є практично корисним, оскільки нові норми (у відповідності до п. 2 П(с)БО 32) мають застосовуватися всіма підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами, незалежно від форм власності (крім бюджетних установ) [1].

© Тельна А. О., 2015

Мета даного дослідження полягає у розгляді відмінностей обліку та оцінки інвестиційної нерухомості за національними та міжнародними стандартами.

Предметом даної статті є інвестиційна нерухомість. Об'єктом виступає аналіз обліку інвестиційної нерухомості.

Одним із пріоритетних завдань національної системи бухгалтерського обліку є приведення вітчизняних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку у відповідність до вимог ринкової економіки та Міжнародних стандартів фінансової звітності. Тому прийняте у 2007 р. та введене в дію з 01.01.2008 р. П(с)БО 32 "Інвестиційна нерухомість" є досить близьким за своїм змістовим наповненням із МСФЗ 40 "Інвестиційна нерухомість", прийнятим у 2000 р., що підтверджує тенденцію гармонізації стандартів на міжнародному рівні [2].

П(с)БО 32 складається з 5 розділів: 1) "Загальні положення"; 2) "Визнання та оцінка інвестиційної нерухомості"; 3) "Переведення нерухомості в інвестиційну та виведення її зі складу інвестиційної нерухомості"; 4) "Вибуття інвестиційної нерухомості"; 5) "Розкриття інформації про інвестиційну нерухомість у примітках до фінансової звітності".

Це Положення (стандарт) визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інвестиційну нерухомість та її розкриття у фінансовій звітності.

За нормами П(с)БО 32 "Інвестиційна нерухомість" усю нерухомість можна поділити на інвестиційну та операційну. Інвестиційна нерухомість – це власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розміщені на землі, що утримуються з метою одержання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не як операційна – для виробництва та поставки товарів, надання послуг, адміністративних цілей чи продажу в процесі звичайної діяльності [1].

У свою чергу МСФЗ 40 має наступні розділи: 1) "Мета"; 2) "Сфера застосування"; 3) "Визначення"; 4) "Визнання"; 5) "Оцінка при визнанні"; 6) "Оцінка після визнання"; 7) "Переведення"; 8) "Вибуття"; 9) "Розкриття інформації".

Міжнародний стандарт фінансової звітності 40 "Інвестиційна нерухомість" передбачає розмежування нерухомості, зайнятої власником, яка використовується власником у господарських цілях або постачанні товарів чи наданні послуг або для адміністративних цілей; та інвестиційною нерухомістю, яка утримується з метою отримання орендних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей. Таке розмежування призводить до виникнення розбіжностей в обліковому відображенні операцій з нерухомістю, зайнятою власником та інвестиційною нерухомістю [2].

Таким чином, у П(с)БО 32 використовується термін "операційна нерухомість", а у МСФЗ 40 – "нерухомість, зайнята власником". Ці різні терміни служать для визначення одного й того ж поняття.

Прикладами інвестиційної нерухомості є:

земля, утримувана для довгострокового збільшення капіталу, а не для короткострокового продажу під час звичайної діяльності;

земля, утримувана для майбутнього, але ще не визначеного використання;

будівля, яка є власністю суб'єкта господарювання та надана в оренду згідно з однією чи кількома угодами про операційну оренду;

будівля, яка не зайнята, але утримується для надання в оренду згідно з однією чи кількома угодами про операційну оренду;

нерухомість, яка будується або поліпшується для майбутнього використання як інвестиційна нерухомість.

Відповідно не вважається інвестиційною нерухомістю:

операційна нерухомість, а також нерухомість, що утримується для використання у майбутньому як операційна нерухомість;

нерухомість, що утримується з метою продажу за умов звичайної господарської діяльності;

нерухомість, що будується або поліпшується за дорученнями третіх сторін;

нерухомість, що перебуває в процесі будівництва або поліпшення з метою використання у майбутньому як інвестиційна нерухомість;

нерухомість, що надана в оренду іншому суб'єкту господарювання на умовах фінансової оренди.

У процесі обліку інвестиційної нерухомості може виникнути питання: за якою вартістю слід враховувати інвестиційну нерухомість. У вітчизняних та міжнародних стандартах надаються різні рекомендації стосовно вибору моделі оцінки інвестиційної нерухомості.

МСФЗ 40 на відміну від П(с)БО 32 віддає перевагу підходу до оцінки за справедливою вартістю. Так, п. 31 МСФЗ 40 підкреслює малоймовірність того, що "заміна моделі справедливої вартості на модель оцінки за собівартістю призведе до більш відповідного подання" [3].

Інвестиційна нерухомість зараховується на баланс підприємства за первісною вартістю, яка визначається залежно від шляхів надходження нерухомості. Встановлено, що спільним для національних і міжнародних стандартів є визначення первісної вартості інвестиційної нерухомості за чотирма шляхами надходження активів:

1) придбання за звичайних умов;
2) придбання за умови відстрочки платежу;
3) одержання у фінансову оренду;
4) створення підприємством.

Крім того, МСФЗ 40 "Інвестиційна нерухомість" передбачає ще один напрям отримання інвестиційної нерухомості – в обмін на матеріальні та нематеріальні активи або в обмін на поєднання монетарних і немонетарних активів. Первісна оцінка за такого отримання здійснюється за справедливою вартістю отриманого активу за винятком випадків, коли:

а) операція обміну за сутністю не є комерційною операцією;

б) справедливу вартість ні отриманого, ні переданого в обмін активу не можна достовірно визначити.

Якщо отриманий актив не оцінюють за справедливою вартістю, його оцінюють за балансовою вартістю переданого активу [2].

Розбіжності стандартів можна прослідкувати стосовно припинення застосування моделі справедливої вартості. За МСФЗ 40 (п. 55) суб'єкт господарювання, що раніше оцінював інвестиційну нерухомість за справедливою вартістю, повинен продовжувати оцінювати цю нерухомість за справедливою вартістю до моменту її вибуття, навіть якщо зіставні ринкові операції стають менш частими або ринкові ціни стають не такими доступними [4].

П(с)БО 32 (п. 17) рекомендує використовувати модель справедливої вартості до дати вибуття, переведення інвестиційної нерухомості до операційної нерухомості та такої, що утримується для продажу, або, якщо стає не можливим достовірно визначити її справедливу вартість на дату балансу [5].

Уважного розгляду потребує питання відображення в обліку вартості основних засобів, які передаються в оренду разом з переведенням інвестиційною нерухомістю. За МСФЗ 40 (п. 50) суб'єкту господарювання не потрібно двічі враховувати активи або зобов'язання. Кондиціонери, ліфти та меблі, що є частиною оренди, входять до її вартості і не обліковуються, як основні засоби.

Згідно з П(с)БО 32 (п. 23) меблі, господарський інвентар, офісна техніка (на відміну від ліфтів, кондиціонерів та інших стаціонарно встановлених об'єктів основних засобів) обліковуються окремо від об'єкта нерухомості відповідно до П(с)БО 7 "Основні засоби".

У МСФЗ 40 досить детально розглянуто питання незалежної оцінки об'єктів інвестиційної нерухомості і випадків, коли неможливо достовірно визначити справедливу вартість об'єкта нерухомості. У П(С)БО 32 цьому питанню уваги не приділено [3].

Згідно з МСФЗ 40 (п. 62) будь-яке зменшення балансової вартості інвестиційної нерухомості, що виникає, визнається у прибутках або збитках. У п. 22 П(с)БО 32 дається наступне трактування цього питання: сума збільшення або зменшення справедливої вартості інвестиційної нерухомості на дату балансу відображається у складі іншого операційного доходу або інших витрат операційної діяльності відповідно.

Таким чином, проведений аналіз відмінностей обліку інвестиційної нерухомості за національними та міжнародними стандартами показав, що прийняття П(с)БО 32 "Інвестиційна нерухомість" є, безумовно, позитивним та прогресуючим явищем у господарському житті України.

Орієнтація вітчизняної облікової системи на міжнародні стандарти надає можливість виходу українських підприємств на міжнародний ринок та залучення до них іноземних інвесторів. Проте дане Положення, основуючись на МСФЗ 40, має ряд відмінностей та недоліків, тому перспективою подальших розвідок є подолання цих невідповідностей та суперечностей з міжнародними стандартами з боку законодавців.

Наук. кер. Черноіванова Г. С.

Література: 1. Бровко О. Т., Непиталюк А. В. П(С)БО 32 "Інвестиційна нерухомість": характеристика норм та оцінка суперечностей в контексті адаптації вітчизняної системи обліку до світових стандартів [Електронний ресурс]. / О. Т. Бровко, А. В. Непиталюк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/24_

SVMN_2008/Economics/27182.doc.htm. 2. Супрунова І. В. Визнання та оцінка інвестиційної нерухомості в бухгалтерському обліку / І. В. Супрунова // Міжнародний збірник наукових праць. – №1 (16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eztuir.ztu.edu.ua/1157/1/29.pdf. 3. Руденко Л. М. Аналіз відмінностей обліку інвестиційної нерухомості за національними П(С)БО від обліку за МСФЗ (порівняння МСБО 40 та П(С)БО 32) / Л. М. Руденко // Бизнес и налоги. – 02.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://biznesinalogi.com/analiz-vidminnostej-obliku-investicijno%D1%97-neruxomosti-za-nacionalnimi-psbo-vid-obliku-za-msfz-porivnyannya-msbo-40-ta-psbo-32/. 4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 "Інвестиційна нерухомість" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_026. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 "Інвестиційна нерухомість" : Наказ Міністерства фінансів України від 02 липня 2007 року № 779 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07.

ПРОБЛЕМЫ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

УДК 336.7(477)

Барабаш Д. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы адаптации банковской системы Украины для более успешной интеграции в Европейскую глобальную банковскую среду и ее устойчивости и самодостаточности в огромном разнообразии различных банковских систем. Решены основные вопросы и приведены пути решения проблем банковской системы Украины на современном этапе.

Ключевые слова: банковская система, кредитная система, самодостаточность банковской и кредитной системы.

Анотація. Розглянуто основні проблеми адаптації банківської системи України для більш успішної інтеграції в Європейське глобальне банківське середовище і його стійкості і самодостатності у величезній різноманітності різних банківських систем. Вирішено основні питання і приведено шляхи вирішення перелічених проблем банківської системи України на сучасному етапі.

Ключові слова: банківська система, кредитна система, самодостатність банківської та кредитної системи.

Annotation. The article discusses the basic problems of adaptation of Ukraine' banking system for a more successful integration into the European and global banking environment and its sustainability and self-sufficiency in a huge variety of different banking systems. The key issues were resolved and solutions to the mentioned problems of the banking system of Ukraine at present were provided.

Keywords: the banking system, the credit system, self-sufficiency of the banking and credit system.

© Барабаш Д. А., 2015

В любом государстве, независимо от экономической системы и способа организации общественных отношений, банковская система играет определяющую роль. Ведь именно она обеспечивает экономику нужным объемом финансовых ресурсов, обеспечивая свободное движение капитала, расчеты субъектов хозяйствования, кредитования экономики, а также реализацию целого ряда других функций и задач. Без развитой банковской системы невозможно даже представить себе экономику государства.

Состояние банковской системы имеет определяющее значение в условиях развития национальной экономики. Именно банки являются одним из главных источников инвестирования финансовых ресурсов в экономику страны. Поэтому обеспечение стабильности банковской системы – это первоочередная задача, которую необходимо решить Украине на пути к евроинтеграции. С развитием международных отношений и усилением глобализационных процессов в банковской сфере возникает все больше проблем, которые нужно немедленно решить, чтобы обеспечить ее стабильность и нормальное функционирование национальной экономики.

Значительный вклад в разработку вопросов теории и практики функционирования банковской системы осуществили зарубежные ученые: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пигу, Дж. Герли, Е. Коэн, Э. Шоу, М. Фридмен, Ф. Мишкин, П . Роуз, Дж. Синки, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесников, Л. Красавина, О. Лаврушин, Львов Ю. А. Указанной тематике посвящены работы отечественных ученых-экономистов, в частности: А. Барановского, А. Васюренко, А. Гальчинского, А. Дзюблюк, Б. Ивасива, Г. Карчевой, А. Киреева, В. Кротюка, В. Лисицкого, И. Лютого, Б. Луцива, В. Мищенко, А. Мороза, Л. Примостки, М. Пуховкиной, М. Савлука, В. Суторминой, Р. Тыркало, С. Цыганова.

Целью работы является исследование современного состояния банковской системы Украины, выделение проблем для ее эффективного подъема и поиска путей усовершенствования банковской системы в контексте евроинтеграционных процессов.

На основании поставленной цели данной статьи были сформулированы следующие задачи:

– определить понятие и значение банковской системы;

– рассмотреть функции и принципы построения;

– выявить основные проблемы управления;

– сформулировать пути усовершенствования в контексте евроинтеграционных процессов.

В широком смысле под банковской системой понимают кредитно-финансовую систему вообще. Рассматривают ее как совокупность различных видов банков и кредитных учреждений, с помощью которых осуществляют мобилизацию средств и предоставляют разнообразные услуги по приему вкладов и предоставлению кредитов. В узком смысле банковскую систему рассматривают лишь как совокупность различных видов взаимосвязанных между собой банков, функционирующих как единый организм в данный исторический период и выполняющих соответствующие функции, связанные с осуществлением мобилизации средств, оказанием различных услуг (прием вкладов и предоставление кредитов) с целью получения дохода.

Основной причиной существования разнообразия в понимании понятия "банковская система" является ее сложность, которая с развитием экономической системы и приобретением новых свойств возрастает. В третьем томе "Капитала" К. Маркс, ссылаясь на слова одного из своих предшественников, писал, что банковская система – это наиболее изящное и совершенное произведение, к которому вообще приводит капиталистический способ производства.

По мнению профессора Савлука Н. И. более правомерной представляется формулировка банковской системы как законодательно определенной, четко структурированной и субординированной совокупности финансовых посредников, осуществляющих банковскую деятельность на постоянной профессиональной основе и функционально взаимоувязанную в самостоятельную экономическую структуру.

Банковская система:

– объективно существует независимо от воли и сознания людей;

– объединяет различные банки одной идеей – получение дохода, обеспечение экономического роста;

– способствует выполнению целостной программы, направленной на развитие собственной системы;

– обеспечивает связь не только между своими составными элементами, но и со средой.

Типичными признаками банковской системы являются:

а) наличие элементов, направленных на единство целей;

б) наличие специфических свойств;

в) способность к взаимозаменяемости элементов;

г) ее динамичность, саморегулированность и управляемость;

д) наличие центрального банка, координатора системы, регулятора денежно-кредитных и финансовых процессов в экономике.

Функции и принципы построения банковской системы

Специфика банковской системы проявляется в ее функциях, которые имеют определенные особенности и взаимосвязаны между собой. Существуют различные подходы к классификации функций банковской системы, их содержания и количества. Автор статьи присоединяется к ученым, которые выделяют три следующие функции:

– создание денег и регулирование денежной массы;

– трансформационная функция;

– стабилизационная функция.

Функции денег и регулирование денежной массы позволяют банковской системе оперативно изменять массу денег в обращении, увеличивать или уменьшать ее в соответствии со спросом на деньги.

Суть трансформационной функции заключается в том, что банки обеспечивают мобилизацию свободных средств одних субъектов хозяйственной деятельности и передачу их другим. На основе этого создается возможность изменения (трансформации) величины и сроков денежных капиталов и финансовых рисков.

Стабилизационная функция призвана обеспечивать постоянство банковской деятельности и денежного рынка. Банковская система функционирует в условиях повышенной степени риска, постоянной угрозы потери денег и банкротства. Это вызывает необходимость постоянной борьбы с рисками.

Выступая посредниками денежного рынка, банки берут на себя ответственность перед инвесторами за банковский риск своих заемщиков. Выполнение функций обеспечивают соответствующие законы и нормативные акты, регламентирующие деятельность всех звеньев банковской системы и создание надлежащего механизма контроля и надзора за соблюдением, как действующего законодательства, так и деятельности банков.

Важной остается проблема адаптации украинской банковской системы к Базельским принципам, которые подразумевают эффективный надзор за банковской деятельностью, они и положены в основу Европейского банковского законодательства и определяют эффективность банковского надзора и регулирования в странах – членах ЕС [1, с. 12]. Хотя, как оказалось, они имеют очень много белых пятен, которые ярко проявились в текущих условиях мирового финансового кризиса. Как справедливо отмечают специалисты, Базельские принципы не очень значительно делают акцент на рисках ликвидности. Тогда, как показывает опыт, именно риски ликвидности, преимущественно, являются катализатором кризисных явлений в банках. Поэтому Базельский комитет постоянно работает и улучшает свои принципы. Особенно важной для банковской системы Украины является проблема интеграции в глобальную банковскую систему через обеспечение мировых принципов функционирования: самодостаточность, надежность, прозрачность и т. д.

Самодостаточность – основа функционирования банковской системы, самостоятельной банковской деятельности. Обеспечение принципа самодостаточности дает банкам возможность полностью покрывать свои операционные расходы за счет полученных операционных доходов, получать накопления, достаточные для самофинансирования затрат, необходимых для расширенного воспроизводства и социального развития.

Надежность банковской системы означает ее способность выполнять свои функции в условиях возникновения сбоев и отказов ее элементов в установленных условиях в течение определенного периода времени. Противоположным свойством надежности является рискованность банковской системы, что означает угрозу потерь от операций, которые осуществляют кредитные учреждения.

Надежность – это агрегированный показатель, его характеризует определенная система показателей, взятых с различными значимыми коэффициентами, которые влияют на конечный результат.

Различают внешние и внутренние факторы, определяющие надежность банковской системы. Внешние – это факторы, обусловленные воздействием внешней среды, они определяют состояние финансового рынка, национальной и мировой экономики, политический климат в стране, форс-мажорные обстоятельства. Внутренние факторы связаны, прежде всего, с обеспеченностью собственным капиталом, профессиональным уровнем персонала и качеством менеджмента, а также внутренней политикой банков. К внутренним факторам надежности относят финансовую отчетность, ее качество, состав акционеров, размер капитала и масштабы деятельности, консервативность, прозрачность и публичную активность [2, с. 54].

Самодостаточность и надежность банковской системы развитых стран обеспечивается, прежде всего, имеющимся капиталом и его возможностью к приращению. Важнейшим источником роста собственных средств (капитала) является прибыль и фонды банка, формируемые из прибыли. На долю этих источников приходится до 40 % увеличения капитала банков. Широко практикуется увеличение капитала банков путем слияний и поглощений; публичного размещения акций на биржах как внутри страны, так и за ее пределами, то есть развитие рынка *IPO (Initial Public Offering).*

Основные проблемы банковской системы

Банковская система Украины на современном этапе призвана придать импульс для дальнейшего развития экономики, поддержать процессы реформирования технологически отсталых и энергоемких отраслей народного хозяйства, а также обеспечить воплощение приоритетных проектов национального развития.

Проблемы управления банковской системой следует рассматривать в аспектах обеспечения эффективности менеджмента на таких организационно-структурных уровнях [3, с. 112]:

– макронациональном – общегосударственном уровне, которым занимается Национальный банк Украины;

– микронациональном – управление коммерческим банком общенационального или меньшего масштаба в пределах государства;

– международном – уровне, на котором оперируют банки со значительной долей иностранного капитала в рамках международных банковских групп.

Национальный банк Украины в своей работе должен обеспечить стабильность курса национальной валюты, сдерживать инфляционные процессы и обеспечивать развитие национальной экономики путем проведения взвешенной монетарной политики.

Последние несколько лет характеризовались существенными проблемами в работе данного регулятора. Ретроспективный взгляд на них указывает на следующие факторы: внутригосударственная политическая нестабильность; международная политическая нестабильность, которая обусловила международные конфликты и экономические войны. Усиление негативного влияния глобальных экономических процессов, уменьшение доверия к национальной банковской системе и к национальной валюте, рост доли проблемних банков в структуре банковской системы; дефицит платежного баланса; существенный рост внешнего и внутреннего государственного долга; необходимость рекапитализации государством отдельных коммерческих банков и некоторые менее существенные факторы. Все они имели негативное влияние на функцию поддержания стабильности гривны и реализацию других задач Национального банка [4, с. 101].

Следует выделить проблемы оздоровления банковской системы через вывод в отдельную структуру проблемных активов коммерческих банков и вопросы рационального возвращения государству инвестиций в рекапитализированные коммерческие банки или их оптимизацию на общегосударственном уровне.

Необходимо отметить, что из приведенных болезненных проблем Национальный банк ни одной из них не может решить без скоординированного взаимодействия с другими институтами власти или коммерческими и инвестиционными структурами, которые для этого должны обеспечить соответствующую самоорганизацию на микроуровне. В вопросах капитализации банковской системы следует также учитывать тот факт, что общая доля капитала иностранных структур должна подлежать эффек-

тивному государственному контролю, что уменьшает потенциал сотрудничества с иностранными инвесторами коммерческой банковской системы.

Макронациональний уровень банковской системы наиболее причастен к общественной жизни. С развитием национальной банковской системы, приобретением все большего ее веса и роли в государственном хозяйственном механизме, проблемами коммерческих банков интересуются все категории граждан, которые, так или иначе, пользуются ее услугами. Эти проблемы подлежат классификации, они описаны во многих национальных и иностранных источниках. По мнению автора данной статьи, их можно условно разделить на следующие группы проблем:

- материально-финансовые;
- проблемы эффективного управления;
- проблемы конкурентной среды и развития;
- проблемы общегосударственного характера, обусловленные неэффективностью и неконкурентоспособностью управления на макроуровне.

Наконец, Национальный банк в первую очередь заботится об обеспечении стабильного финансового состояния коммерческих банков и их достаточной капитализации. Вместе с тем обеспечение прибыльности коммерческих банков является проблемой самих банков. Среди основных проблем системного характера, с которыми сталкивается национальная банковская система, являются: низкий государственный кредитный и инвестиционный рейтинг, отсутствие доверия к национальной денежной единице, имидж коррупционной и сырьевой экономики, нестабильное в политическом плане государство с несовершенным и недостаточно адаптированным законодательством. Все эти проблемы негативно отражаются на работе как Национального банка, так и коммерческих банков Украины.

Универсальным решением основных банковских проблем является консолидация усилий всех членов банковской системы для их разрешения, привлечение к данному процессу государственных учреждений, оказывающих влияние на работу национального финансового сектора, и создание необходимых рабочих групп. Предлагаемый подход к эффективности функционирования банковской системы в условиях евроинтеграции направлен на:

– стратегическое направление развития национальной банковской системы Украины, которое должно стать ее направленностью в мировое банковское пространство на основе глобализации финансовых рынков;

– концентрацию украинского банковского капитала и роста капитализации, что будет способствовать повышению ее финансовой устойчивости и надежности;

– усиление конкуренции на рынке банковских услуг Украины, что будет способствовать снижению стоимости финансовых ресурсов и росту их доступности для предприятий и населения;

– увеличение присутствия иностранного капитала в национальной банковской системе, обеспечение и соблюдение национальных интересов, по недопущению угроз экономической безопасности страны [5].

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Документы Базельского комитета с банковского надзора "Методология основных принципов эффективного банковского надзора" // Вестник Банка России. – М., 2002. – № 23. – С. 12. 2. Бюлетень НБУ. – 2009. – № 3. – С. 54. 3. Швайка М. Банковская система Украины: проблемы становления и усовершенствования / М. Швайка. – К. : Изд. Киевский междунар. ун-т, 2010. – С. 112. 4. Шевчук В. Макроэкономические последствия кредитного бума в Украине : социально-экономические проблемы современного периода Украины / В. Шевчук. – Львов : ИРД, 2008. – Вып. 1 (69). – С. 101. 5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://is.bivs.cz/th/17199/bivs_b/Vovk_prace.txt.

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА ЯК ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

УДК [331.522.4:314.116-026.24](477)

Білецька О. Ю.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто демографічну проблему як одну з глобальних проблем сучасності, що обумовлює розвиток практично всіх глобальних проблем людства.

Ключові слова: демографія, ринок, населення, народжуваність, смертність.

Аннотация. Рассмотрена демографическая проблема как одна из глобальных проблем современности, которая обусловливает развитие практически всех глобальных проблем человечества.

Ключевые слова: демография, рынок, население, рождаемость, смертность.

Annotation. The demographic problem has been considered as one of today's global problems, which makes the development of almost all global problems.

Keywords: demographics, market, population, fertility, mortality.

Населення було, є і буде головною складовою будь-якої держави. Тому вивчення особливостей розміщення населення, кількості трудових ресурсів, статево-вікової структури – вкрай важливе завдання. Адже населення формує, власне, демографічний потенціал, без якого не мислимий розвиток жодної з країн чи світового господарства в цілому.

Важливість і значущість глобальної демографічної проблеми на сьогодні визнана усіма державами, що усвідомили небезпеку швидкого зростання світового населення. Особливо в країнах, що розвиваються, відстала економіка і нерозвинена соціальна сфера яких не в змозі обернути це зростання на благо свого розвитку. Неконтрольована міграція і урбанізація з позитивних чинників, якими вони є по своїй суті, перетворюються на негативні; підвищення соціального статусу жінок, освітнього і культурного рівнів населення є, мабуть, найефективнішими в плані контролю над народжуваністю; зв'язок між розвитком народонаселення і природою слабший, ніж це здавалося раніше; ріст озброєних конфліктів і гонка озброєнь, особливо в країнах, що розвиваються, ведуть до колосальних матеріальних витрат, значно погіршуючи не лише можливості економічного і соціального розвитку, але і рішення проблем народонаселення.

Демографія – народоопис (від грец. Δημος – народ і γράφω – пишу).

Коріння демографічної науки йдуть углиб тисячоліть. Ще древні цивілізації усвідомлювали необхідність реєструвати населення (табу, дітооблік). У Стародавньому Єгипті, античному світі, Стародавньому Китаї і в часи Середньовіччя знання та уявлення про народонаселення формувалися безсистемно в загальній масі недиференційованих наукових знань: подекуди проводились окремі спроби регулювати сімейну поведінку, народжуваність. Проте мислителі звернули увагу на взаємозв'язок чисельності населення і його загальний розвиток (Конфуцій, Платон, Аристотель).

Конфуцій (близько 551 – 479 рр. до н.е.) здійснив спробу визначення ідеальної пропорції між кількістю оброблюваної землі і чисельністю заселення. Порушення цієї пропорції може привести: при нечисельності населення до погіршення обробки ріллі і до відмови від податків; при надмірній щільності населення до зубожіння, ледарства, соціальної напруженості. Отже, необхідне державне регулювання зростання населення і прийняття такого заходу, як, наприклад, переселення жителів густонаселених районів у малонаселені.

© Білецька О. Ю., 2015

Платон (428 – 347 рр. до н.е.) у вченні про ідеальну державу висував у якості обов'язкової умови обмежене число громадян – 5 040 осіб вільного населення. Пропонував встановити певні норми шлюбних відносин, вимагаючи, щоб чоловіки мали дітей тільки у віці від 30 до 55 років. Він писав: "Визначити число шлюбів ми надамо правителям, щоб вони по можливості зберігали постійне число чоловіків, приймаючи в розрахунок війни, хвороби і т. д., і щоб держава у нас по можливості не збільшувалася і не зменшувалася".

Арістотель (384 – 322 р. до н. е.) під час розгляду проблем народонаселення ідеальним вважав державу з нечисленним вільним населенням.

Демографія має свій чітко окреслений об'єкт дослідження – населення. Демографія вивчає чисельність, територіальне розміщення і склад населення, закономірності їх змін на основі соціальних, економічних, а також біологічних і географічних факторів.

Ринок праці – економічне середовище, на якому в результаті конкуренції між економічними агентами через механізм попиту та пропозиції встановлюється певний обсяг зайнятості та рівень оплати праці [1].

Функції ринку праці визначаються роллю праці в житті суспільства. Із економічної точки зору, праця – найважливіший виробничий ресурс. Відповідно до цього виділяють дві головні функції ринку праці:

1. Соціальна функція – полягає в забезпеченні нормального рівня доходів і добробуту людей, нормального рівня відтворення виробничих здібностей працівників.

2. Економічна функція ринку праці – полягає в раціональному залученні, розподілі, регулюванні та використанні праці.

Ринок праці (робочої сили) – важлива багатопланова сфера економічного й економіко-політичного життя суспільства. На ринку праці отримує оцінку вартість робочої сили, визначаються умови її найму, у тому числі величина заробітної плати, умови праці, гарантія зайнятості, можливість отримання освіти, професійного зростання і т. д.

Сучасний демографічний стан істотно впливає на зміну ментальних характеристик суспільства, отже, і на формування людського капіталу, який має відповідати ринковим відносинам [2].

За статистичними даними на 1 січня 2010 року населення України становило 45 962,9 млн осіб (рисунок). Що стосується ситуації сьогодні, відтворення населення України перебуває в демографічній кризі. Основними ознаками такої кризи є погіршення стану здоров'я населення та стагнація тривалості життя (середній вік чоловіків – 62 роки, а жінок – 74).

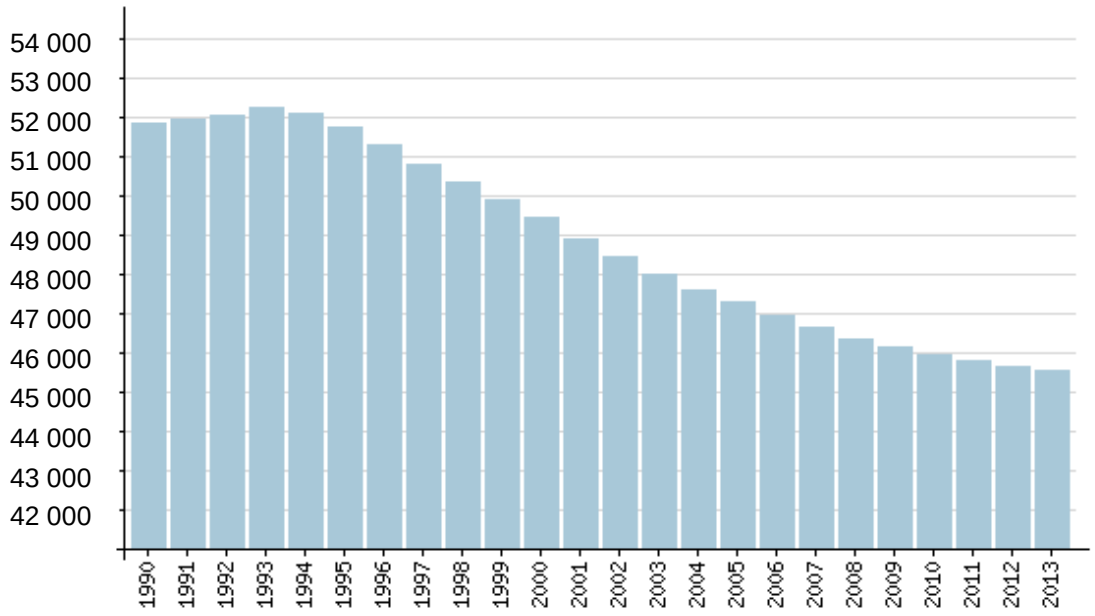

Рис. **Чисельність населення 1990 – 2013 рр.**

Невтішна демографічна ситуація в Україні спровокована різким падінням народжуваності і пов'язана із загостренням проблем функціонування сімей як центрів відтворення населення, зниженням їх демографічного потенціалу.

Ринок праці, підкорюючись в цілому законами попиту та пропозиції, за багатьма принципами механізму свого функціонування становить ринок особливого роду, що має ряд істотних відмінностей від інших ринків. Регулятором тут є фактори не тільки макро- і мікроекономічні, але і соціальні та соціально-психологічні, які аж ніяк не завжди мають відношення до ціни робочої сили – заробітної плати.

Крім демографічного, важливим фактором динаміки ринку є ступінь економічної активності різних демографічних і етнічних груп працездатного населення. Наприклад, швидке залучення жінок до складу робочої сили, обумовлене активізацією їх соціальної ролі, призвело до зростання пропозиції робочої сили.

Серйозний вплив на динаміку робочої сили чинять процеси імміграції. Процес імміграції в країну збільшує загальну пропозицію робочої сили на ринку праці та посилює на ньому конкуренцію.

Автором було проведено роботу для знаходження шляхів вирішення проблеми розвитку ринку праці в Україні.

Парламентарії хочуть повернути податок на бездітних. Якщо не обзаведуться дітьми громадяни України до 30 років, вони зобов'язані платити податок 17 % незалежно від рівня доходів. Автори законопроекту запевняють, що такі норми збільшать народжуваність і відіб'ються позитивно на бюджетних надходженнях. Але парламент не готовий приймати закон, тому що розвиток соціальної інфраструктури не поліпшать податкові зміни. А в Україні для багатодітних сімей діє поки податкова соціальна пільга, яка поширюється на громадян, чий дохід менше 1,4 мінімальної заробітної плати (що становить 1,5 тис. грн). Цього року на кожну дитину розмір цієї пільги дорівнює 80,48 грн. Пільги не будуть застосовувати до громадян, які позбавлені батьківських прав і відмовляються платити аліменти. У поправках не сказано нічого про сім'ї, які не можуть мати дітей за станом здоров'я. Прийняття норм призведе до збільшення народжуваності. Додаткові надходження до бюджету дорівнюватимуть близько 800 млн грн через збільшення ставки для бездітних сімей, яка повинна покрити зменшення навантаження на сім'ї, де є діти.

Демографічна проблема в Україні занепокоює політиків, науковців та пересічних громадян. Однак, на думку автора статті у широких колах громадськості переважають не зовсім обґрунтовані погляди щодо причин цієї кризи та, відповідно, способів виходу з неї. Результати численних досліджень показали обернену залежність між народжуваністю та рівнем добробуту населення. Причини падіння народжуваності не можна зводити лише до економічних негараздів, хоча вони, безумовно, відіграють свою роль. Узагальнення сучасних чинників зниження народжуваності дає підстави виокремити такі групи: економічні, соціальні, психологічні, біологічні, політичні. Задоволення потреби в дітях, у материнстві та батьківстві конкурує з низкою інших потреб, тим простіших, чим нижчий рівень життя. Якщо заможні верстви населення так чи інакше оцінюють витрати часу та грошей на забезпечення майбутнім дітям необхідного фізичного, розумового розвитку та професійної підготовки і порівнюють їх із задоволенням власних потреб у розвитку та дозвіллі, то бідні враховують майже елементарні потреби в їжі, одязі, житлі.

Але водночас, не слід очікувати, що з підвищенням рівня життя автоматично зросте і народжуваність. Якби зв'язок був таким простим, не відбулося б істотного скорочення народжуваності в економічно розвинутих країнах. Зниження народжуваності – загальна історична тенденція, притаманна як високорозвинутим країнам, так і країнам, що перебувають на перехідному етапі. Крім формування несприятливої демографічної ситуації, це також має негативні соціально-економічні наслідки.

Залучення талановитої молоді, розвиток людського потенціалу, перехід на конкурентні принципи економіки – все це викликає необхідність провести ряд реформ. Насамперед, принципово важлива державна підтримка сім'ї та сімейних цінностей. Уряду необхідно забезпечити гарну якість життя сімей, створити належні економічні передумови для реалізації потреби в дітях, сприяти в зміцненні інституту сім'ї та його здоров'я.

Також потрібно активізувати роботу щодо зниження смертності та підвищення тривалості життя населення (усунення перешкод у масовій доступності засобів збереження та зміцнення здоров'я, створення нормальних умов праці, подальший розвиток ефективної системи охорони здоров'я). А що стосується міграції населення, дуже важливо створити програму, яка б посприяла поверненню колишніх громадян України і забезпечила їх соціальний захист.

Подолання негативних демографічних тенденцій – складний і тривалий процес, але при великому бажанні все можливо.

Демографічна політика України в сучасних умовах повинна бути направлена не тільки на стимулювання народжуваності, але і на зміцнення сім'ї, підвищення матеріального добробуту людей, зниження захворюваності і смертності.

Отже, демографічні процеси не можуть залишатися без уваги держави, оскільки вони торкаються найважливіших сфер життя людей і рівня економічного розвитку країни. Тому, на думку автора, для покращення демографічної ситуації в Україні необхідно вжити наступних заходів:

- розробити програми та заходи, що пояснюють коротко- та довгострокові переваги здорового способу життя;
- використовувати податки, тарифи, правові положення та норми для широкого запровадження заходів на підтримку здорового способу життя. Ключовим аспектом тут є не формальне регулювання, а практичне застосування;
- подолання бідності, запобігання розвиткові хронічної та успадкованої бідності на основі зростання доходів та рівня життя всього населення;
- забезпечення ефективної зайнятості, яка має стати надійною гарантією належного рівня життя не тільки для самого працюючого, а і для його утриманців.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Економічна теорія (політекономія) : підручник / за ред. проф. Г. П. Журавльової. – 5-е вид. – М. : ИНФРА-М, 2011. 2. Демографическая ситуация в Украине : будущее за нами? 23-11-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourism-book.com/books/book-27/chapter-1321. 3. Лібанова Е. М. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні / Е. М. Лібанова, О. І. Щербина. – К. : АДЕФ-Україна, 2010. 4. Білінський В. Україна – Русь. Історичне дослідження 2013 р. [Електронний ресурс] / В. Білінський. – Режим доступу : http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/rynok-truda.html.

АНАЛИЗ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КОРЗИНЫ И МИНИМАЛЬНОЙ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

УДК 331.215.4(477)

Белоброва В. Д.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрена взаимосвязь между минимальной заработной платы населения и стоимостью потребительской корзины. Указаны факты, которые свидетельствуют об уровне жизни типичного гражданина Украины. Проведен анализ минимальных заработных плат и состава потребительской корзины в Украине в сравнении с другими развитыми государствами, такими как США и страны-члены ЕС.

Ключевые слова: потребительская корзина, минимальная заработная плата, прожиточный минимум, заработная плата, уровень жизни населения.

© Белоброва В. Д., 2015

Анотація. Розглянуто зв'язок мінімальної заробітної плати населення з вартістю споживчого кошика. Вказано факти, які свідчать про рівень життя типового громадянина України. Проведено аналіз мінімальних заробітних плат і складу споживчого кошика в Україні порівняно з іншими розвиненими державами, такими, як США і країни-члени ЄС.

Ключові слова: споживчий кошик, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, заробітна плата, рівень життя населення.

Annotation. The article examines the relationship between the minimum wage and the cost of the consumer basket. Some facts that evidence the standard of living of a typical citizen of Ukraine have been pointed out. An analysis of the minimum wages and the composition of the consumer basket in Ukraine has been made comparison with other developed countries such as the US and EU member states.

Keywords: consumer basket, minimum wages, cost of living, wages, living standards.

Актуальность данной темы заключается в том, что этот вопрос волнует людей на данном этапе развития Украины, так как от уровня заработной платы зависит уровень жизни населения.

Вопросами анализа потребительской корзины занимались такие ученые, как: А. Терехов, Бураева Е. В., Дербин В. Г., Аркин П. А., Межевич К. Г., Колесник М. Д. и многие другие.

Также английский экономист Джон Кейнс посвятил много времени данному вопросу и пришел к выводу, что понижение заработной платы, как и всякого дохода, должно способствовать росту склонности к потреблению и расширению за счет этого потребительского рынка.

Целью статьи является исследование соответствия уровня минимальной заработной платы и стоимости потребительской корзины.

Потребительская корзина – ассортимент товаров, который характеризует стандартный уровень и состав месячного (годового) потребления человека или семьи. Данный набор используется для расчета минимального потребительского бюджета, учитывая стоимость потребительской корзины в современных ценах. Потребительская корзина также является базой для сравнения номинальных и реальных уровней потребления населения [1, с. 135].

Вопросами формирования потребительской корзины занимается Кабинет Министров Украины. На основе потребительской корзины, составленной, на год принимается уровень минимальной заработной платы на данный период.

Украинская потребительская корзина была составлена еще в 2000 году. Несмотря на то, что по закону перечень товаров и услуг должен изменяться и пересматриваться каждые пять лет, наша потребительская корзина не изменялась уже почти 14 лет.

По данным Министерства экономики Украины, в потребительской корзине 2014 года продукты питания составляют 64,3 %, разнообразные услуги – 20,2 % (из них жилищно-коммунальные услуги – 8,1 %, связь – 1,6 %, затраты на городской транспорт – 1,8 %,а на железнодорожный – 0,5 %) и на непродовольственные товары – 15,5 % [2].

В свою очередь, цена потребительской корзины формируется на основе розничных цен на товары, а также тарифов на услуги, в частности на коммунальные платежи.

Национальные особенности и цена потребительской корзины в каждой стране свои: потребительская корзина в Америке состоит из 300 продуктов и услуг, во Франции – 250, в Англии – 350, в Германии – 475. Украинская потребительская корзина недавно была расширена до 297 наименований продуктов.

Рационально составленный потребительский бюджет отражает потребление товаров и услуг, обеспеченность населения предметами культурно-бытового и хозяйственного назначения в соответствии с обоснованными нормами потребностей людей. Следует рассмотреть примерную структуру потребительской корзины на данный момент: продукты питания – 30 %, непродовольственные товары – 47 % (из них одежда и обувь – 20 %; мебель и предметы быта – 18 %; другие товары – 9 %) и все услуги – 23 %. Фактическая структура потребления населения далека от рациональной [3].

На сегодняшний день сложилась такая ситуация, что украинская потребительская корзина абсолютно не сходится с реальными потребностями людей. По закону Украины на одного человека предусмотрены в день 260 г картошки, 277 г хлеба, 175 г ягод и фруктов, 301 г овощей. Также 145 г мяса, 36 г рыбы, 24 г колбасы, 10 г сыра, 66 г сахара, подсолнечного, сливочного масла и маргарина – 55 г, сала – 5 г. Рассчитано, что за год человек может употребить 4 кг макаронных изделий, 2 кг гречки, 1 кг овсянки и 4 кг селедки в год. Более того, для людей не предусмотрены такие продукты как соки, чай, кофе, какао, алкоголь, майонез и кетчуп. Хотя люди, составляющие потребительскую корзину, имеют очень отличающуюся от прожиточного минимума заработные плату. Почему же они сами не пытаются прожить хотя бы месяц на такую смешную сумму денег? На сегодняшний момент, данный вопрос беспокоит как взрослое поколение людей, так и студентов, которые только начинают вступать во взрослую жизнь.

Что касается одежды, ситуация является еще более печальной. Мужчина может купить одну куртку и один костюм раз в 10 лет. На 4 года мужчине должно хватить 5 рубашек, а одной пары брюк на 10 лет, новые джинсы мужчина может приобрести раз в пять лет. Свитер и спортивный костюм можно обновлять каждые три года. Если уж говорить о носках, то можно себе позволить 7 пар в год.

Женщинам же положено одно пальто на 8 лет и два платья. Колготки – шесть пар на 2 года, одна ночная рубашка в год и один бюстгальтер в год. Раз в четыре года можно позволить себе купальник, платок и шарф, раз в пять лет – один халат, три блузки и одну юбку. При таких условиях шкаф для одежды, срок службы которого в потребительской корзине прописан на 25 лет, точно прослужит положенное ему время.

Также было рассчитано, что холодильник должен работать 15 лет, стиральная машина – 14, утюг – 9, телевизор – 10, а настольная лампа – 25 лет. Ремонт, замена деталей в списке расходов не предусмотрены. Если говорить о технике, которая была произведена еще при Советском союзе, то она могла бы прослужить даже больше прописанного ей срока, но, к сожалению, современные производители не настолько добросовестны, чтобы можно было указывать такой срок эксплуатации на разнообразную электронику. Также украинская потребительская корзина не включает в себя предметы личной гигиены и бытовой химии. Не учитываются в ней средства на лечение, образование, страховку, мобильную связь и развлечения.

В европейских странах, для сравнения, в потребительской корзине учтены такие предметы как шампунь, декоративная косметика, MP3-плеер, флэш карта, проезд на такси, корм для питомцев.

Пересмотр потребительской корзины означает для государства увеличение прожиточного минимума и соответственно, минимальной заработной платы.

Минимальная заработная плата – самая низкая, возможная заработная плата, как правило, определяется на законодательном уровне государством.

Следует рассмотреть динамику изменения минимальной заработной платы на протяжении последних 14 лет на базе данных, приведенных на официальном сайте украинской статистики (таблица).

Таблица

Динамика изменения
минимальной заработной платы и прожиточного минимума на протяжении 14 лет

Период	Минимальная заработная плата	Изменение минимальной заработной платы	% изменения минимальной заработной платы	Прожиточный минимум
1	2	3	4	5
с 01.04.2000 г. по 30.06.2000 г.	90,00 грн	–	–	287,63 грн
с 01.07.2000 г. по 31.12.2001 г.	118,00 грн	+28 грн	+31,1 %	331,05 грн
с 01.01.2002 г. по 31.12.2002 г.	165,00 грн	+47 грн	+39,8 %	365,00 грн

Окончание таблицы

1	2	3	4	5
с 01.01.2003 г. по 30.11.2003 г.	185,00 грн	+20 грн	+12,1 %	365,00 грн
01.12.2003 г. по 31.12.2004 г.	237,00 грн	+52 грн	+28,1%	386,73 грн
с 01.01.2005 г. по 31.12.2005 г.	332,00 грн	+95 грн	+40,1 %	453,00 грн
с 01.01.2006 г. по 30.11.2006 г.	375,00 грн	+43 грн	+12,9 %	505,00 грн
с 01.04.2007 г. по 31.12.2007 г.	460,00 грн	+85 грн	+22,7 %	568,00 грн
с 01.01.2008 г. по 30.11.2008 г.	545,00 грн	+85 грн	+18,5 %	669,00 грн
с 01.04.2009 г. по 31.12.2009 г.	744,00 грн	+199 грн	+36,5 %	669,00 грн
с 01.01.2010 г. по 31.12.2010 г.	922,00 грн	+178 грн	+23,9 %	922,00 грн
с 01.01.2011 г. по 31.12.2012 г.	1 004,00 грн	+825 грн	+8,9 %	1 004,00 грн
с 01.01.2012 г. по 31.12.2013 г.	1 218,00 грн	+214 грн	+21,3 %	1 218,00 грн
с 01.01.2014 г.	1 218,00 грн	+0 грн	+0 %	1 218,00 грн

Итак, как можно увидеть, минимальная заработная плата растет с каждым годом, но данная тенденция не связана с улучшением жизни населения, а, наоборот, с высокими темпами инфляции. Но можно заметить, что за последние 4 года прожиточный минимум номинально стал равен минимальной заработной плате.

Рассмотрим минимальную заработную плату в развитых странах мира. Так сложилось, что в некоторых странах ЕС, минимальная заработная плата не устанавливается. Например, в США, Великобритании и Ирландии устанавливаются только минимальные почасовые ставки.

В январе 2009 года 20 из 27 стран ЕС установили минимальный уровень заработной платы в размере от € 123 в Болгарии до € 1642 в Люксембурге.

В странах, где нет никакой установленной минимальной ставки заработной платы, она устанавливается минимальным заработком по промышленности. В США, минимальная почасовая заработная плата должна соответствовать прожиточному минимуму.

В Германии, Австрии и в странах Северной Европы, минимальная заработная плата не устанавливается на законодательном уровне и остается решение работы работодателей и профсоюзов.

В Украине минимальная заработная плата определяется ежегодно на основании Закона о государственном бюджете на соответствующий год. Размер минимальной зарплаты публикуется в Официальном источнике, вместе с публикацией Закона о государственном бюджете [2, с. 173].

К сожалению, многие люди считают, что номинал минимальной заработной платы это всего лишь цифры, которые не соответствуют реальности, но все же есть люди, живущие на такие суммы. Например, пенсионеры, у которых нет дополнительного заработка. Они живут на суммы, которые меньше чем принятый прожиточный минимум, считая каждую копейку. График, иллюстрирующий динамику изменения минимальных пенсий, представлен на рисунке.

Рис. **Динамика изменения минимальных пенсий**

На сегодняшний день государство пытается повысить уровень жизни людей, но пока что это сделать очень тяжело, ведь есть ряд факторов, которые влияют на уровень благосостояния людей [2]:

объем реальных доходов на душу населения;

уровень инфляции;

уровень и структура потребления продовольственных (непродовольственных) товаров и услуг (размеры потребительской корзины);

тарифы квартирной платы, коммунальных и транспортных услуг;

продолжительность рабочей недели и рабочего дня;

жилищно-бытовые условия;

качество медицинского обслуживания.

В современной Украине для подавляющего большинства людей заработная плата является основным источником дохода. Именно от ее величины зависит уровень жизни населения в стране, поэтому вопросы, связанные с величиной минимальной заработной платы и стоимостью потребительской корзины являются наиболее актуальными. Правительству следует стремиться улучшить материальную базу населения для того, чтобы не провоцировать людей устраивать бунты и революции, как это произошло в Украине в ноябре 2013 года. Государство и люди должны всегда взаимодействовать, понимать и помогать друг другу, что будет способствовать повышению уровня жизни населения в государстве.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Фокин Н. И. Толковый словарь экономических терминов / Н. И. Фокин, П. Н. Фокин. – 1990. – 135 с. 2. Минимальная заработная плата в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.fp.ua/ru/articles. 3. Державний комітет статистики України. Динаміка зміни вартості споживчого кошика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/. 4. Кузнецов С. А. Анализ уровня заработной платы – важнейшего стимулирующего фактора инновационной деятельности / С. А. Кузнецов // Современная экономика : проблемы, тенденции, перспективы. – 2011. – № 4. – 173 с.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ФОНДОВОГО РЫНКА В УКРАИНЕ И ВОЗМОЖНЫЕ СПОСОБЫ ИХ РЕШЕНИЯ

УДК 336.761(477)

Ватутин М. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрено состояние фондового рынка Украины на 1 квартал 2014 года, а также проблемы его развития. Исследованы негативные процессы обращения ценных бумаг и факторы изменения индекса ПФТС (первая фондовая торговая система – украинский фондовый индекс, который рассчитывается ежедневно по результатам торгов на фондовой бирже ПФТС на основе средневзвешенной цены по сделкам).

Ключевые слова: фондовый рынок, ценные бумаги, индекс ПФТС, инвестиции.

Анотація. Розглянуто стан фондового ринку України на 1 квартал 2014 року, а також проблеми його розвитку. Досліджено негативні процеси обігу цінних паперів та фактори зміни індексу ПФТС (перша фондова торгівельна система – український фондовий індекс, який розраховується щоденно за результатами торгів на фондовій біржі ПФТС на основі середньозваженої ціни по операціях).

Ключові слова: фондовий ринок, цінні папери, індекс ПФТС, інвестиції.

Annotation. The article examines the state of the stock market of Ukraine as of Q1 2014, as well as some problems of its development. The negative processes of circulation of securities and factors of change in the PFTS index are studied (the PFTS index stands for Ukraine's stock exchange index computed daily following the stock exchange trades based on the average weighted price of transactions).

Keywords: stock market, securities, PFTS index, investments.

Фондовый рынок – одна из важнейших составляющих экономики страны. Нынешнее положение фондового рынка Украины отстало по развитию от западных промышленно развитых партнеров. Поэтому исследование современных условий, тенденций и особенностей развития фондовой биржевой торговли актуально сегодня.

Большой вклад в исследование фондового рынка Украины сделали такие ученые, как Д. Бутенко, Д. Леонов, С. Москвин, С. Самец, И. Школьник, Г. Яцюк. Но нынешнее состояние фондового рынка говорит о том, что множество вопросов не разрешены и требуют дальнейшего исследования.

На данный момент фондовый рынок Украины находится на этапе становления и развития. В Украине существует 11 фондовых бирж (согласно Агентству по развитию инфраструктуры фондового рынка Украины), которые располагаются в трех городах: Киеве, Николаеве и Днепропетровске (в других городах существуют только филиалы бирж).

Согласно данным НКЦБФР (Национальная комиссия по ценным бумагам и фондовом рынке), по подсчетам 2013 года наибольшей фондовой биржей Украины по общему объему торгов является ПАО (Публичное акционерное общество) Фондовая биржа "Перспектива" с оборотом 289,2 млрд грн, на втором месте ПАО "Фондовая биржа "ПФТС" – 102,4 млрд грн, третье место занимает ПАТ "Украинская биржа" – 10,3 млрд грн. То есть на три биржи приходится 93,6 % общего объема торгов. Остальные биржи составили 5,9 % или 25,3 млрд грн [1]. Такое количество торговых площадей усложняет контроль над операциями с ценными бумагами и способствует манипуляциям с их ценой.

© Ватутин М. А., 2015

Показатель фондового индекса очень важен для привлечения частного капитала на фондовый рынок Украины. Фондовый индекс – это индикатор изменений цены акций, который представляет весь фондовый рынок. Среди фондовых индексов Украины: *UX (Ukrainian Equities Index)* (рис. 1) и ПФТС (рис. 2) являются основными показателями состояния фондового рынка в Украине. Они рассчитываются в ходе торгов на Украинской бирже, в режиме реального времени, значения индексов публикуются каждые 15 секунд, а также транслируются всем участникам торгов через биржевой терминал. В них входят наиболее ликвидные акции, по которым осуществляется наибольшее число договоров.

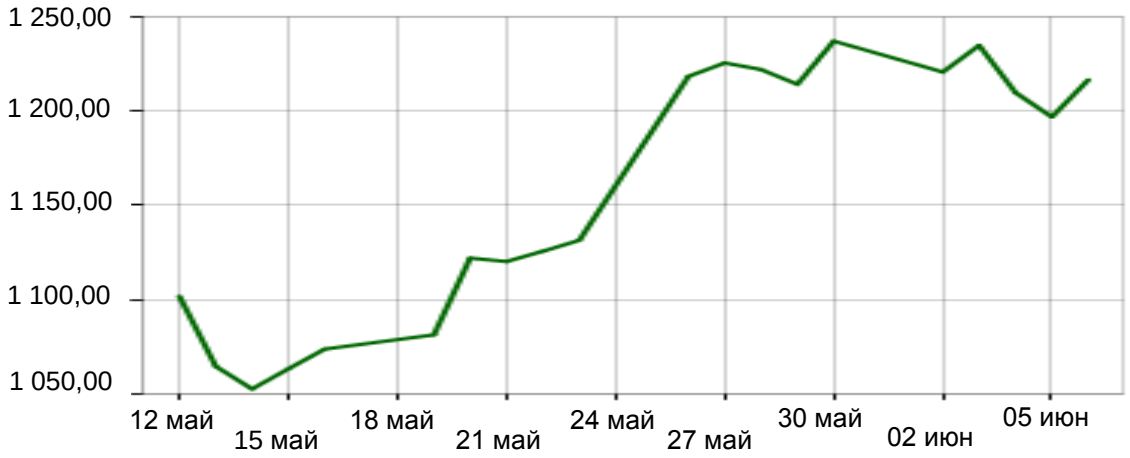

Рис. 1. **Индекс UX – история и динамика изменений**

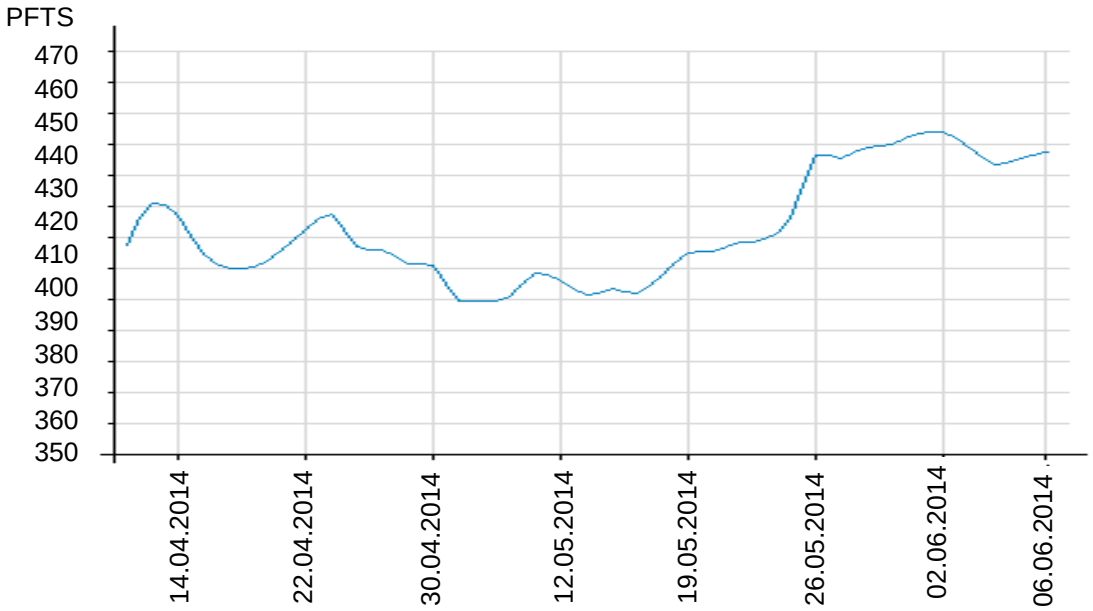

Рис. 2 **Динамика изменения индекса ПФТС**

На данный момент, проанализировав индексы UX и ПФТС, можно сделать вывод, что кривая индекса имеет ломанный вид. Это свидетельствует о том, что состояние фондового рынка нестабильно в связи с нестабильной ситуацией в Украине.

В целом финансовые инструменты фондового рынка характеризуются такими негативными моментами: узкий спектр, доступный для роботы с финансовыми инструментами, что усложняет диверсификацию портфелей и возможностей для инвестирования, низкое качество ценных бумаг, которые

находятся в обращении, низкая ликвидность цен листинговых ценных бумаг, отсутствие в обращении на биржах ценных бумаг иностранных эмитентов, активы которых расположены в Украине. Такие процессы происходят по следующим причинам:

– сами эмитенты – акционерные сообщества, которые появились после приватизации, не заинтересованы в свободном обращении своих акций на рынке;

– практически вся инфраструктура и система регулирования ориентированы на крупных эмитентов, масштабы которых позволяют работать им с иностранными инвесторами;

– отсутствие эффективной защиты прав инвесторов касательно ценных бумаг, незаинтересованность потенциальных инвесторов приобретать ценные бумаги из-за низкого уровня корпоративного управления [2, с. 117–120];

– чрезмерное количество фондовых бирж (отдельные биржи выполняют операции нерегулярно и в незначительных объемах);

– недостоверность информации касательно общего объема торгов на биржевом рынке, которая не способствует прозрачности и открытости рынка, и следовательно снижает доверие к отечественным ценным бумагам;

– недостаточное законодательное регулирование ценообразования [3, с. 170–172];

– низкий уровень гарантии возвращения инвестиции для иностранных инвесторов по причине несовершенства валютного регулирования, из-за чего иностранные инвесторы, покидают отечественный рынок;

– масштабный дефицит внутренних денежных ресурсов для инвестиций.

Эти проблемы мешают дальнейшему развитию фондового рынка Украины, сдерживают развитие экономики, прилив инвестиций, а также существенно ограничивают возможности профессиональных участников.

Направлениями модернизации биржевого фондового рынка можно существенно улучшить состояние фондового рынка Украины. Такими направлениями являются:

– укрупнение и консолидация в первую очередь, существующих фондовых бирж, которые способствуют формированию стандартных критериев листинга и формирование рыночных цен с помощью любых финансовых инструментов [2, с. 117–120];

– активное усовершенствование технологий торговли, развитие Интернет-технологий, введение новых торговых систем и платформ;

– дальнейшее усовершенствование инфраструктуры рынка и обеспечение его надежного и эффективного функционирования;

– создание ответственной законодательной базы с целью обеспечения организационно-правовых основ формирования и функционирования фондового рынка;

– усовершенствование защиты прав инвесторов, обеспечение на государственном уровне ряда мероприятий, направленных на увеличение показателя free-float (приблизительная доля акций, находящихся в свободном обращении) акций украинских компаний [4, с. 242–248];

– создание рынка привлечения капиталов для мало- и среднекапитализированных эмитентов (биржевого IPO (первичное публичное предложение, первичное публичное размещение) и мини IPO).

Итак, состояние биржевого товарного и фондового рынков продемонстрировало, что, в целом, эти рынки имеют мощный потенциал развития. Однако на сегодняшний день он не может быть реализован полностью, что является результатом влияния численных негативных факторов. Направления усовершенствования украинского биржевого рынка должны быть основаны на решении выявленных проблем развития и могут быть объединены в четыре основные группы: усовершенствование законодательной базы; развитие биржевой инфраструктуры; расширение участия в торгах и гармонизация его структуры; усовершенствование инструментария и наращение капитализации рынка в целом.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nssmc.gov.ua. 2. Бутенко Д. С. Розвиток інструментів біржового фондового ринку як необхідна умова забезпечення конкурентоспроможності торгівельної інфраструктури націо-

нального фондового ринку / Д. С. Бутенко // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрями розвитку : зб. тез всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013. – С. 117–120. 3. Яцюк Г. В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів / Г. В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку : зб. тез всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013. – С. 170–172. 4. Раделицький Ю. В. Державне регулювання ринку фінансових інвестицій: зарубіжний досвід і національні реалії / Ю. В. Раделицький // Науковий Вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2009. – Вип. 19. – С. 242–248. 5. Огляд ринку цінних паперів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufin.com.ua/analit_mat/rzp/222.htm. 6. Офіційний сайт ПАТ "Українська біржа". – Режим доступу : http://www.ux.ua. 7. Школьник І. О. Реформування вітчизняної розрахунково-клірингової системи як передумова забезпечення ефективності функціонування інфраструктури ринку цінних паперів у процесі IPO / І. О. Школьник, С. В. Червякова // Проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 15–19. 8. Самець С. М. Місце і значення ринку цінних паперів в економіці України / С. М. Самець, О. В. Іконніков // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20. – С. 244–252.

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

УДК 331.57(477.54)

Возненко А. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено чинники, які впливають на рівень зайнятості у Харківському регіоні. Проаналізовано інформацію про зайнятість як загалом у світі, так і за регіоном. Виявлено основні фактори, що впливають на рівень зайнятості. Знайдено основний шлях для вирішення проблеми зайнятості у регіоні.

Ключові слова: зайнятість, економіка, безробіття, Харківський регіон, соціально-економічне життя.

Аннотация. Исследованы факторы, которые влияют на уровень занятости в Харьковском регионе. Проанализирована информация о занятости как в общем в мире, так и по региону. Выделены основные факторы, которые влияют на уровень занятости. Найден основной путь решения проблемы занятости в регионе.

Ключевые слова: занятость, экономика, безработица, Харьковский регион, социально-экономическая жизнь.

Annotation. The main factors, that influence the employment in Kharkiv region were explored. The information about the employment both in the world as a whole and in the region was analyzed. The main features that influence the level of employment were identified. The main way to solve this problem was found.

Keywords: employment, economy, unemployment, Kharkiv region, socio-economic life.

© Возненко А. С., 2015

Зайнятість розкриває один з найважливіших аспектів соціально-економічного життя людини, пов'язаний із задоволенням її потреб у сфері праці. Водночас трудова зайнятість населення країни забезпечує виробництво валового національного продукту, а отже – економічну основу життя суспільства. Разом з тим, зайнятість має і соціальний характер: вона відображає потреби людей не лише в заробітках, але і у самореалізації через суспільно корисну діяльність.

Таким чином, зайнятість – це надзвичайно важливе явище соціально-економічного життя суспільства, яке далеко не вичерпується проблемами безробіття, а включає також такі аспекти, як раціональне використання праці; забезпечення гідного рівня життя працюючого населення; задоволення потреб економіки у робочій силі з урахуванням її кількості та якості; задоволення професійних потреб працівників, включаючи потреби у професійній освіті та підтриманні кваліфікації; соціальну підтримку уразі втрати роботи тощо.

Згідно з Законом України "Про зайнятість населення" [1] відносини зайнятості в Україні ґрунтуються на таких принципах:

• виключне право громадян розпоряджатися своїми здібностями до праці, заборона обов'язкової, примусової праці. Цей принцип передбачає право людини працювати чи не працювати, а якщо працювати – то там і стільки, де і скільки це їй потрібно. Сфера найманої праці стає однією з рівноправних сфер суспільнокорисної діяльності (як наприклад, навчання, виховання дітей, ведення домашнього господарства, зміцнення здоров'я, громадська і благодійницька діяльність, спорт та іншіні заборонені види діяльності);

• створення державою умов для реалізації права громадян на працю, на захист від безробіття, на допомогу в працевлаштуванні і матеріальну підтримку в разі втрати роботи згідно з Конституцією України.

Аналізуючи чинники, що впливають на рівень зайнятості як загалом, так і в Харківському регіоні (Харківська область, Сумська область, Полтавська область), можемо виділити такі:

- рівень освіти громадян;
- наявність робочих місць;
- середня заробітна плата;
- особливості регіону, країни, наявність природних ресурсів тощо.

Перший фактор, який впливає на рівень зайнятості – це особливості регіону. У даному випадку береться Харківський регіон.

До складу Харківського регіону входять три області: Харківська, Сумська, Полтавська. Його площа 84 тис. км^2 (13,9 % території України).

Важливими чинниками розвитку і функціонування Харківського регіону є його транспортно-географічне положення, трудові та природні ресурси.

Особливості транспортно-географічного положення регіону визначаються такими рисами:

- близькість до паливно-металургійної бази України – Придніпров'я і Донбасу;
- перехрестя трубопроводів, електропередач, залізниць і автомагістралей;
- вихід до головної річкової артерії України – Дніпра;
- сусідське положення щодо Російської Федерації.

Вигідне транспортно-географічне положення Харківського регіону щодо джерел сировини і палива, сприятливі економічні та природні умови створюють високі потенційні можливості для комплексного розвитку його господарства. Під впливом соціальних, економічних та природних умов у регіоні склався індустріально-аграрний господарський комплекс. Провідне значення має промисловість, на яку припадає 3/4 валового продукту господарства регіону. Висока територіальна концентрація промисловості зумовлює значні показники обсягів товарної продукції в розрахунку на одного жителя.

В окремих населених пунктах розвинені народні промисли. Так, Кролевець відомий як центр виготовлення декоративних рушників, Опішня – художньої кераміки. Осередками килимарства стали Решитилівка, Миргород, Нові Санжари, Диканька на Полтавщині.

У містах є значні резерви трудових ресурсів, які утворилися внаслідок реструктуризації, закриття нерентабельних підприємств. Важливого значення в таких умовах набуває створення і функціонування системи перепідготовки і працевлаштування, регулювання процесу вивільнення працівників,

територіально-галузевий перерозподіл їхньої чисельності з урахуванням диференціації виробництва, створення нових робочих місць.

Поєднання рівнинного рельєфу, кліматичного режиму, родючих ґрунтів та корисних копалин є сприятливим для розвитку господарства в регіоні.

З енергетичних ресурсів тут є природні горючі гази в усіх областях регіону, але основні промислові запаси зосереджені в Харківській області (Шебелинське, Христинівське, Муратівське, Єфремівське родовища). Запаси нафти сконцентровані в Полтавській (Глинсько-Розбишівське, Радченківське, Сагайдацьке, Зачепилівське, Новогригорівське родовища) і Сумській (Качанівське, Рибальське родовища) областях.

У паливно-енергетичному комплексі найбільше значення має видобуток нафти і газу та переробка нафти в Кременчуці. Крім того, використовуються привізне вугілля з Донбасу, торф і гідроенергія Дніпра. Більша частина електроенергії виробляється на теплових електростанціях. Найбільші з них: Зміївська ДРЕС потужністю 2,4 млн кВт та ряд ТЕЦ (Харківська область), а також ТЕЦ у Сумах, Охтирці та Шостці. Діє Кременчуцька ГЕС на Дніпрі.

На Полтавщині поклади високоякісних залізних руд зосереджені в Кременчуцькому залізорудному басейні. Їх розвідані запаси становлять 4,5 млрд т і є придатними для відкритої розробки та збагачення з одержанням концентратів із вмістом заліза до 69 %. Чорна металургія подана Полтавським гірничо-збагачувальним комбінатом, який виробляє залізорудний концентрат та окатиші. Працюють у Кременчуку сталеливарний, а в Полтавіливарно-механічний заводи.

Провідною галуззю спеціалізації промисловості регіону є машинобудування і металообробка. Лише в Харківській області зосереджено близько 1/5 машинобудування України, а Харків – один із найбільших машинобудівних центрів країни.

Харків спеціалізується на випуску устаткування для електроенергетики, двигунів, тракторів, верстатів, інструментів, приладів. Тут розташовані великі виробничі об'єднання: Харківський тракторний завод, "Серп і молот", "Харківтракторзапчастина", Харківський турбінний завод, "Укрелектромаш", Харківський електромеханічний завод. Харківські заводи "Електроважмаш", "Електромашина", "Південкабель" виробляють турбіни для теплових, атомних і гідроелектростанцій, генератори, електродвигуни, кабель, електроапаратуру тощо. Розвинене транспортне машинобудування: Харківське виробниче об'єднання "Завод ім. В. О. Малишева", авіаційне об'єднання, вагоноремонтний і велосипедний заводи. Виготовляють також електрокрани, конвеєри для вугільної промисловості, бульдозери, транспортери та ряд іншої машинобудівної продукції. Значний машинобудівний центр – Суми. До його найбільших підприємств належать виробничі об'єднання: машинобудівне ім. М. В. Фрунзе, "Насосоенергомаш", "Електрон", заводи: "Центролив", "Сумсільмаш", "Сумремверстат". У Полтаві розміщені заводи газорозрядних ламп, штучних алмазів і алмазного інструменту, "Електромотор", турбомеханічний тепловозоремонтний, а також виробничі об'єднання "Продмаш" і "Укрхіммаш". У Кременчуці діють виробниче об'єднання "АвтоКрАЗ", крюківський вагонобудівний і колісний заводи, завод шляхових машин.

Безпосередньо, одним з головних факторів є рівень освіти громадян. У Харкові, як відомо, існує більше ніж 40 вищих навчальних закладів, до яких їдуть навчатися люди з різних міст, регіонів та країн. Також Харків це столиця студентства України. Вузи Харкова представляють усі типи навчальних закладів. Це і університети, і інститути, і академії, у яких є як платне навчання, так і навчання на бюджетній основі.

На рівень зайнятості безпосередньо впливає наявність вищої освіти, яка у подальшому зробить з людини конкурентоспроможного спеціаліста. Громадяни, які отримали вищу освіту, сприяють прискоренню науково-технічного прогресу, здійснюючи відкриття у різних галузях науки і виробництва, удосконалюючи технології і примножуючи таким чином не тільки свій прибуток, але й усього суспільства. Тобто наукові відкриття є прикладом чистих суспільних благ, а вкладення в освіту сприяють їх виробництву. Внесок освіти в економічне зростання полягає в тому, що вона наділяє робочу силу продуктивними знаннями, вміннями, сприяє нарощенню нових знань людини, стимулює процес продукування нових ідей та впровадження їх у практику.

Отже, розвиток освіти є, з одного боку, важливим чинником вирішення соціальних завдань, пов'язаних із досягненням ефективної зайнятості населення. З іншого ж боку, ці сфери набувають

першочергового значення у забезпеченні економічного розвитку країни, справедливого розподілу національного доходу, зменшення злочинності, зростання рівня культури виробництва і споживання і підвищення якості життя взагалі [2]. Харківська область зайняла друге місце в національному рейтингу конкурентоспроможності регіонів України в 2013 році.

Як доповідає інформагентство "Уніан", рейтинг підготував фонд "Ефективне управління" за підтримки Всесвітнього економічного форуму. Згідно з інформацією співавтора звіту, Ігоря Гончаренко, основу рейтингу склали дослідження 12 основних складників розвитку регіонів, включаючи рівень освіти, охорони здоров'я, технологічну готовність регіонів, об'єм інновацій, ефективність ринку праці та загальний об'єм ринку (табл. 1).

Таблиця 1

Попит та пропозиція робочої сили у 2014 році

	Кількість зареєстрованих безробітних	Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць	Конкурс на одне вільне робоче місце
Січень	28 425	3 843	7
Лютий	28 590	3 870	7
Березень	26 647	3 374	8
Квітень	26 214	2 635	10

Звісно, після закінчення університету люди ідуть шукати роботу, тож наступним фактором, що впливає на рівень зайнятості є наявність робочих місць. Як відомо, Харків є бізнес-центром України, у місті діє багато фірм, як українських, так і зарубіжних. Велика наявність робочих місць може гарантувати, що рівень зайнятості в регіоні буде рости.

У регіоні дуже багато заводів, які випускають достатню кількість продукції щороку. Наприклад, турбінний завод ім. С. М. Кірова, завод "Електроважмаш", електромеханічний (ХЕМЗ) і "Електромашина" випускають понад 40 % продукції енергетичного машинобудування України. Турбінний завод випускає потужні турбіни для теплових, атомних і гідроелектричних станцій. На заводах Харкова виробляють також устаткування для автоматичного управління виробничими процесами в металургійній, вугільній та інших галузях народного господарства. Тракторобудування як галузь середнього машинобудування в своєму розміщенні орієнтується на споживача. Найважливішим центром тракторобудування є Харків, де діють заводи тракторний, тракторних самохідних шасі, моторобудівний.

Полтавська область за більшістю показників належить до провідних регіонів України. Полтавщина відома видобутком залізної руди, видобутком і переробкою нафти й газу, виробництвом вантажних автомобілів, алмазного інструмента, турбін, трикотажу, шкіряного взуття, вишуканого одягу, зерна, цукру, масла, кондитерських виробів і т. п. На частку Полтавщини доводиться 5 % промислового й сільськогосподарського виробництва України. Значна частина полтавських товарів експортується.

Сумщина має досить розвинений виробничий потенціал і за рівнем техногенного навантаження території займає місце в першій десятці областей України.

Промисловість є провідною галуззю економіки області. Тут щорічно створюється майже половина валової доданої вартості, зайнято понад 30 % працюючих у галузях економіки області. В області виробляється понад 40 % нафти (від загального обсягу в Україні), включаючи газовий конденсат, та 7 % газу, близько 30 % сірчаної кислоти, 6 % насосів відцентрових, 12 % взуття, 5,5 % посуду фарфорового.

У структурі промисловості 29 % займає добувна промисловість, близько 65 % – продукція обробної промисловості, у ній 27,1 % – машинобудування, 22,6 % – харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів, 9,6 % – хімічна та нафтохімічна промисловість.

Підприємствами недержавної форми власності вироблено близько 85 % продукції в 2013 році [3].

Активізувалась інноваційна діяльність. У промисловості впроваджено 66 нових прогресивних технологічних процесів.

Як висновок відносно другого фактора, що впливає на зайнятість, можемо сказати, що у Харківському регіоні є багато різних підприємств та фірм, які дають робочі місця населенню, тому і рівень безробіття у регіоні відносно не високий (табл. 2).

Таблиця 2

Зареєстроване безробіття в 2014 році

	Усього безробітних	Середній розмір допомоги в місяць, гривень
Січень	28 425	1 150,1
Лютий	28 590	1 160,1
Березень	26 647	1 251,1
Квітень	2 214	1 131,5

Останній фактор, який впливає на зайнятість є низький рівень заробітної плати і надмірний податковий тиск на роботодавців. Ці фактори стають кризовими чинниками і деструктивно впливають на стан зайнятості населення, стимулюють відплив людських ресурсів у сферу "тіньового" розподілу доходів, ускладнюють дію соціальних компенсаторів для безробітних. Крім того, деструктивно впливав на стан зайнятості населення високий рівень інфляції, особливо на початку 90-х років минулого століття, який зруйнував основні контрольні індикатори й ускладнив визначення раціональних співвідношень між темпами зниження ВВП, продуктивністю праці, середньою заробітною платою і зайнятістю населення.

Рівень середньомісячної заробітної плати як основне джерело грошових доходів громадян має безпосередньо впливати на численність зайнятих у видах економічної діяльності.

Регулювання заробітної плати й доходів населення можна використовувати як вагомий важіль вдосконалення сегментації ринку праці. Це пов'язано з тим, що рівень грошових доходів і заробітної плати впливають не тільки на формування ринку робочої сили загалом, але й на пропорції та обсяги її розподілу за різними видами діяльності на підприємствах різних форм власності [4].

Крім того, диференціація грошових доходів і, зокрема, заробітної плати посилює мобільність робочої сили у "тіньову" економіку. Зниження реальної заробітної плати і низький її рівень сприяють збереженню відносно неефективної зайнятості та застійному безробіттю.

Затверджено показник середньої заробітної плати (доходу) в середньому на одну застраховану особу в сумі 2 979 гривень 46 копійок, який буде застосовуватись при визначенні коефіцієнта заробітної плати за 2013 рік при призначенні пенсій відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування".

Підбиваючи підсумки, хотілося б виділити головний фактор, що впливає на зайнятість населення – це освіта.

Результати аналізу свідчать про дуже тісний зв'язок рівня освіти та зайнятості населення. Підвищення рівня освіти позитивно впливає на вирішення проблеми зайнятості населення. Освіта є одним із визначальних чинників конкурентоспроможності особи на ринку праці.

Таким чином, освіта є важливим інститутом людського розвитку не лише тому, що рівень освіти населення безпосередньо впливає на рівень людського розвитку, а й передусім тому, що якісна освіта зумовлює розширення можливостей людини в усіх сферах життя, а отже, і підвищення ефективності всіх видів людської діяльності.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Про зайнятість населення: Закон України № 1221-VII від 17.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www. zakon.rada.gov.ua. 2. Назарко С. О. Вплив освіти на регіональний людський розвиток і зайнятість населення / С. О. Назарко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. –

С. 166–171. 3. Рада. Регіональний потенціал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.com.ua. 4. Павловська О. Вплив доходів та заробітної плати на зайнятість / О. Павловська // Україна: аспект праці. – 2008. – № 4. – С. 3–8. 5. Статистична інформація // Державний комітет статистики України. – Режим доступу : www.uprstat.ic.kharkov.ua.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ

УДК 330.101.8

Вощенко К. Ю.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто проблему тіньової економіки України, а також вказано причини цього явища і його наслідки. Наведено статистичні дані. Розглянуто стан тіньової економіки України в період СРСР та її сучасний стан, а також головні причини відходу підприємств у тінь. Доведено, що економіка України потребує проведення заходів, які мають стабілізувати ситуацію.

Ключові слова: тіньова економіка, корупція, конкуренція.

Аннотация. Рассмотрена проблема теневой экономики Украины, а также указаны причины этого явления и его последствия. Приведены статистические данные. Рассмотрено состояние теневой экономики Украины в период СССР и ее современное положение, а также основные причины ухода предприятий в тень. Доказано, что экономика Украины требует проведения мероприятий, которые должны стабилизировать ситуацию.

Ключевые слова: теневая экономика, коррупция, конкуренция.

Annotation. The article describes the problem of Ukraine's underground economy, and indicates the causes of this phenomenon and its consequences. Some statistical data are provided. The state of the underground economy in Ukraine in the Soviet Union and the current situation, as well as the main causes of underground businesses have been studied. The economy of Ukraine was found to call for measures to stabilize the situation.

Keywords: shadow economy, corruption, competition.

У сучасному світі майже немає жодної держави, у якій була б відсутня тіньова економіка. За оцінками експертів, Україна в цьому показнику посідає провідне місце.

З огляду на значущість проблеми виникає потреба в ґрунтовному дослідженні тіньової економіки України, саме тому ця тема є актуальною. Тіньова економіка – явище, яке існувало протягом багатьох століть. Незважаючи на це, в літературі відсутнє чітке, загальноприйняте визначення поняття "тіньова економіка", але існує безліч її характеристик: "підпільна", "неофіційна", "неврахована" та ін. Дослідженнями у цій галузі займалися Мельник Т. М. [1, с. 95–107], що вивчав причини і сутність тіньової економіки, а також тіньову економіку України у сфері міжнародної діяльності, Г. Гросман [2, с. 27–30], який досліджував стан тіньової економіки України у період СРСР та причини і наслідки її виникнення, Тищук Т. А.,

© Вощенко К. Ю., 2015

Харазішвілі Ю. М., Іванов О. В. [3, с. 96], що розглядали рівень тіньової економіки в Україні, її масштаби та напрями подолання, Варналій З. С. досліджував тіньову економічну діяльність підприємницьких структур, розглядав суть, оцінку масштабів та шляхів її легалізації [4, с. 26–32].

Україна – сучасна постсоціалістична держава, яка після розпаду Радянського Союзу змушена була самостійно реорганізувати і перебудувати економіку. Різноманітність незаконної і напівзаконної діяльності у виробництві і розподілі стала результатом великої кількості заборон у колишньому СРСР. Корупція існувала фактично на всіх рівнях влади у радянській державі. Так як в СРСР владні структури були сильно корумповані, розміри тіньової економіки можна визначити лише використовуючи незалежні джерела. У 1950 р. легальний приватний сектор давав 22 % від офіційного ВНП, а до 1977 р. – менше 10 %. Стрімке скорочення приватного сектора пов'язано зокрема з тим, що відсоткова ставка податку на доходи приватників була досить висока і становила 15 – 25 %. Зрозуміло, що чим вище розмір відсоткової ставки податку на прибуток, тим менше кількість тих людей, які будуть платити ці високі податки. Різке скорочення недержавного сектора в 1950-ті рр., заборона підсобних промислів, обмеження на ведення особистого підсобного господарства – усе це сприяло формуванню типу господарства з сильно розвиненою "другою економікою". Держава не була в змозі впоратися з виробничими процесами, за які раніше відповідав недержавний сектор, і не мала можливостей виробляти для населення необхідні товари і послуги. Утиск споживчої сфери призвів до створення тіньових структур. Тіньова економіка отримала бурхливий розвиток у часи Хрущова Н. С. і Брежнєва Л. І. [2, с. 27–30].

Із розпадом СРСР ситуація в Україні не покращилася, а скоріше погіршилася. Україна зараз є європейським лідером за розмірами тіньової економіки, випереджаючи Євросоюз та навіть Росію (рис. 1).

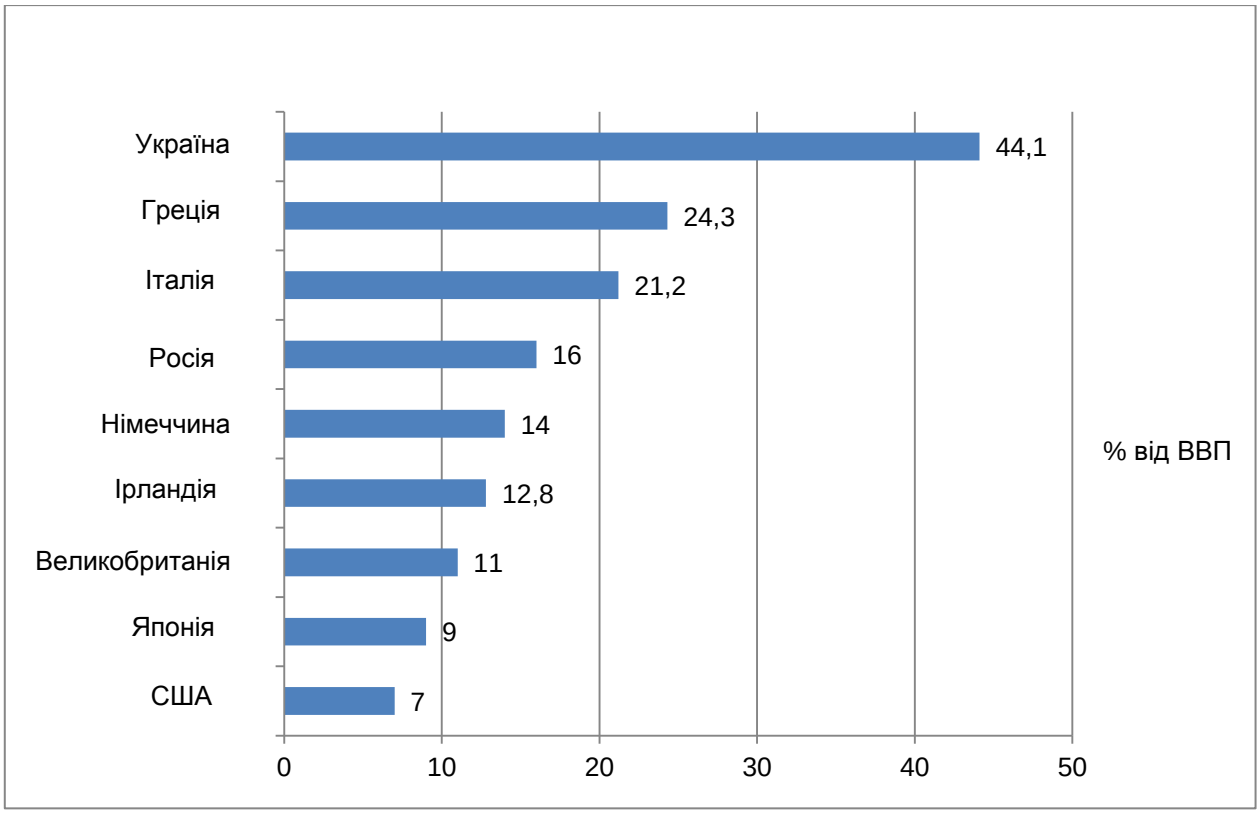

Рис. 1. **Рівень тіньової економіки деяких держав у світі**

Із діаграми видно, що у 2011 році Україна була одним із лідерів за обсягами тіньової економіки, що сягала 44,1 % від ВВП. Розмах тіньового ринку різний у різних країнах – від 7 – 9 % ВВП у США та Японії до значних 20 – 40 % в Італії, Греції та Україні. Велика частка тіньової економіки пояснюється

надмірним соціальним та податковим навантаженням на підприємства. Так, у Греції та Італії найвищі податки у Європі. Ці країни і є лідерами за обсягом тіньового сектора. У той же час у таких країнах, як США і Японія податки менші, тому вони мають відносно невеликий тіньовий сектор.

За даними Університету Іоганна Кеплера з австрійського міста Лінц, обсяг тіньової економіки в Європі перевищує 2 трильйони євро. Уряди всіх без винятку країн докладають чимало зусиль для скорочення обсягу "неофіційного" ринку, але ця задача виявляється виключно складною для виконання. Далі приведений обсяг офіційного ВВП, млн дол. США та рівень тіньової економіки у 2005 – 2010 рр. в Україні (рис. 2).

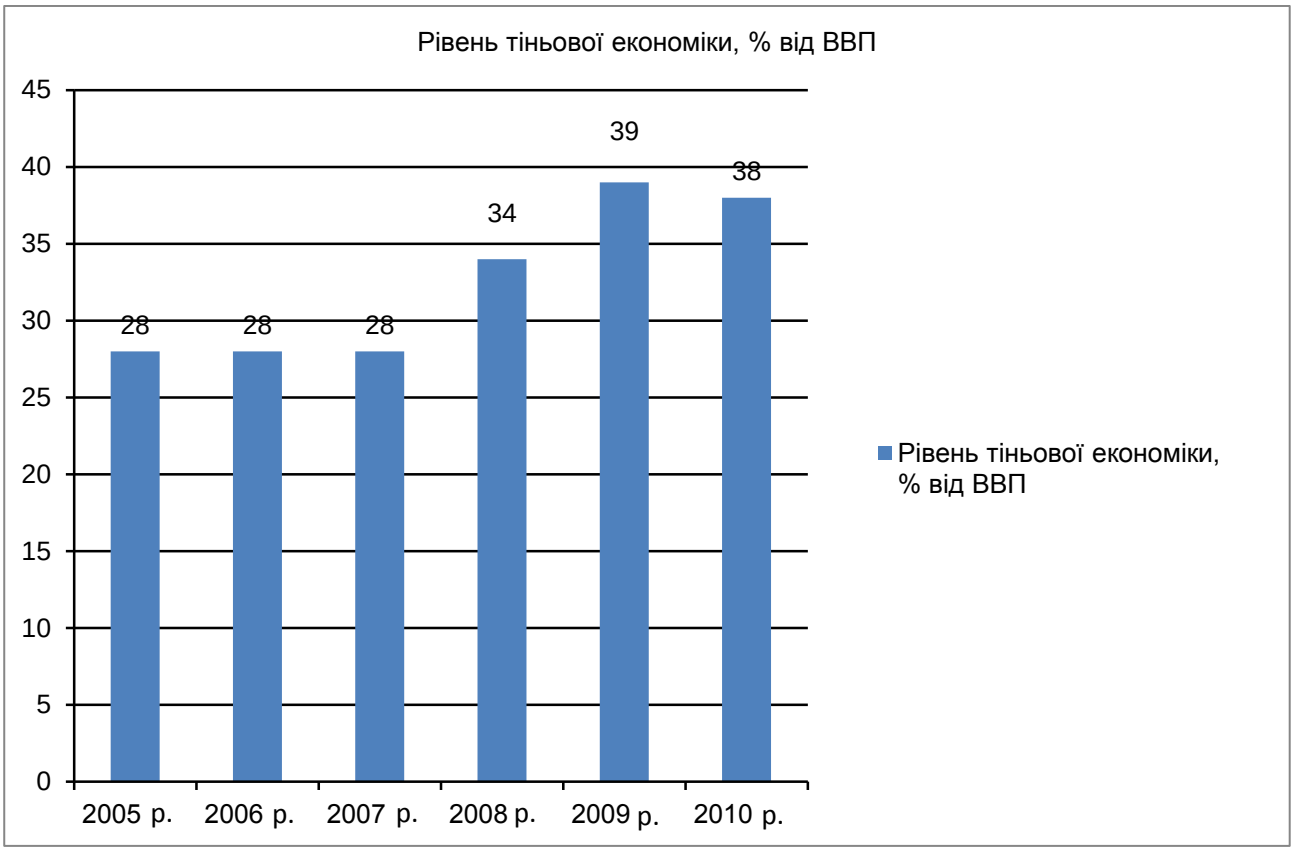

Рис. 2. **Динаміка тіньової економіки в Україні, 2005 – 2010 рр.**

Результати даної діаграми свідчать нам, що рівень тіньової економіки постійно збільшується. Найбільше зростання частки тіньової економіки у 2008 – 2009 рр. пов'язано з кризовими явищами, які сприяли відходу коштів "у тінь". Але у 2010 році капітал почали поступово повертати до легального сектора економіки через поліпшення ситуації у державі. На жаль, криза 2013 – 2014 рр. сприятиме погіршенню ситуації у країні та призведе до зростання тіньового бізнесу.

Згідно з розрахунками професора Лінцського університету Фрідріха Шнайдера, якими користуються у своїй роботі Світовий банк і Міжнародний валютний фонд, частка тіньової економіки в Україні продовжує бути рекордною, складаючи вже у 2011 році 44,1 % від офіційного ВВП. Водночас Міністерство економічного розвитку і торгівлі України дає свою оцінку – 34 % від ВВП за 2011 рік. Шнайдер бачить кілька причин таких високих показників тіньової економіки в Україні. Основні причини – відсутність справжньої ринкової економіки, культура хабарництва і кумівство, а не вільна конкуренція [5]. Згідно з Індексом сприйняття корупції 2012 Україна посіла 144-те місце серед 182 досліджуваних країн світу. В Україні цілком несприятливі умови ведення бізнесу (наявність податкового тиску на корпоративний сектор), тому тіньова економіка – це намагання бізнесу звільнити себе від корупції та тиску

влади. У рейтингу "Введення бізнесу – 2013" Україна була на 137 місці серед 185 досліджуваних країн світу. Розрахунки Світового банку показали, що українці на сплату податків витрачають в середньому близько 491 годину на рік. Навіть у Молдові на це витрачається більш ніж у два рази менше часу – приблизно 220 годин, не кажучи вже про те, що жителям Швейцарії достатньо всього лише 63 години. Крім того, аналітики виділяють ще одну причину, яка змушує бізнес іти від податків, – використання чиновниками бюджетних грошей на придбання дорогих автомобілів, готелів, оплату розкішних будинків та на інше. Бачачи, як зібрані податки стають жертвою нецільового використання, деякі бізнесмени можуть вважати, що отримали моральне виправдання для того, щоб піти в тінь, такої думки дотримується засновник і генеральний директор інвестиційної компанії *Dragon Capital,* чех Томаш Фіала [4]. Однак зменшення податкової бази деформує всі сфери економічних відносин та призводить до перерозподілу податкового навантаження та зменшення конкурентоспроможності діячів легальної економіки [6]. Усе це призводить до погіршення умов життя населення, зростає диференціація в життєвому рівні, змінюється бюджетна система, у суспільстві стають відсутні моральні норми та принципи [9, с. 102]. Тому політика детінізації має базуватися на принципі заохочування до ведення легального бізнесу та на ліквідацію адміністративно-регулятивних бар'єрів, що стримують діяльність бізнесменів [3].

Згідно з поширеною думкою, головною причиною відходу підприємств у тінь є бажання піти від податків. Однак ця причина за результатами опитування топ-менеджерів кількох десятків великих і середніх компаній Росії та України в результаті виявилася лише на другому місці. Першим же причиною, про яку сказали бізнесмени, стало прагнення уникнути занадто пильної уваги чиновників. Згідно з переконаннями підприємців, така увага для бізнесу зазвичай не закінчується добром. Друге місце зайняло бажання уникнути податків. Приблизно половина підприємців вважають податки надміру високими і виступають за їх зниження. Для половини бізнесменів занадто високою є двадцятивідсоткова ставка ПДВ-податок на додану вартість (Україна, з 1 січня 2014 року). На третьому місці в ряду негативних причин виявилися дії кримінальних угрупувань. На четвертому – ворожі дії чиновників. Що стосується аргументів, що змушують підприємців працювати відкрито, то головним з них назвали конкуренцію за кваліфікований персонал. Професійні і сумлінні співробітники "знають собі ціну", і з кожним роком все менш охоче погоджуються на роботу з "чорною" заробітною платою. Також важливим чинником виявилося прагнення власників компаній зробити свій бізнес публічним, залучити дешеві кредити і налагодити відносини з іноземними партнерами [7].

Багато хто задається питанням: якщо держава знає про існування тіньового сектора, то чому не приймає більш суворі заходи і санкції проти підприємств і організацій у тіні?

А справа в тому, що закони в Україні цілком раціональні. Так, у ст. 7 Закону України "Про основи національної безпеки України" від 19.06.2003 р. № 964-IV тінізацію національної економіки було включено до переліку загроз національній безпеці в економічній сфері та національним інтересам нашої країни. Згідно з програмою економічних реформ 2010 – 2014 передбачається зменшення частки тіньового сектору, що сприятиме досягненню цілі, реалізації усього потенціалу країни, зменшення можливостей незаконного збагачення та покращення соціального клімату в країні. Але тіньова економіка вигідна деяким представникам влади. Багато досліджень показують, що існують тіньові ланцюжки, де первинною ланкою виступають чиновники, що мають можливість отримувати дохід від бізнесу, що не дозволяє повністю легалізувати економіку. А в кінцевому підсумку цей ланцюжок призводить до того, що клієнт у магазині фінансує частку тіньового бізнесу, у тому числі і хабарі [8].

Таким чином, уряду нашої країни необхідно враховувати всі причини, які впливають на відхід економіки в тінь. Насамперед це невисокий рівень розвитку економіки країни і добробуту населення, недосконалість методів оцінки прихованої економіки та обміну інформації між державними органами з приводу цієї проблеми. Необхідно поставити правильні завдання для вирішення цієї проблеми, а саме: створення економічних та організаційних умов, що стимулюватимуть юридичні та фізичні особи до відкритої формі виробничо-фінансової діяльності, вдосконалення методів боротьби з правопорушеннями у сфері економіки, створення передумов для зростання економіки, розвиток сумлінного підприємництва, збільшення інвестицій в економіку країни. Якщо вжити всі ці заходи, то багато фірм та організацій не матимуть сенсу залишатися в тіні. Незважаючи на відчутний прогрес останнім часом в області скорочення рівня тіньової економіки, вона продовжує негативно впливати на розвиток

суспільства, викликає дезорієнтацію в трудових колективах легальних підприємств, розмитість соціально-етичних норм у суспільстві, впливає на авторитет влади та чинного законодавства.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Мельник Т. М. Протидія тінізації у зовнішньоекономічному секторі України / Т. М. Мельник, Т. Л. Вишинська // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 5. – С. 95–107. 2. Grossman G. The "Second Economy" of the USSR / G. Grossman // Problems of Communism. – 1977. – Sept. – Oct. – P. 27–30. 3. Тищук Т. А. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання : аналіт. доповідь / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с. 4. http://ua.korrespondent.net. 5. Schneider F. The influence of the economic crisis on the underground economy in Germany and the other OECD-countries in 2010: a (further) increase / F. Schneider. – Austria, [S. l.] : University of Linz, 2010. – 10 p. 6. Варналій З. С. Тіньова економічна діяльність підприємницьких структур: суть, оцінка масштабів та шляхів її легалізації / З. С. Варналій. – К., 2006. – С. 26–32. 7. http://www.trud.ru/article/04092012/1281383_predprinimateli_rasskazali_pochemu_biznes_uxodit_v_ten.html. 8. http://www.nr2.ru/moskow/87908.html. 9. Nominal and real GDP, total and per capita, annual, 1970 – 2011. United Nations Conference of trade and development [Electronic resource]. – Access mode : unctadstat.unctad.org.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

УДК 338.432:005.332.4

Гармаш Д. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто перспективи розвитку українського агропромислового комплексу (АПК). Проведено аналіз ролі продукції АПК у структурі експорту та імпорту України. Розглянуто досягнення АПК за останні роки. Визначено основні напрямки розвитку.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільське господарство, експорт, імпорт, інвестиції.

Аннотация. Рассмотрены перспективы развития украинского агропромышленного комплекса (АПК). Проведен анализ роли продукции АПК в структуре экспорта и импорта Украины. Рассмотрены достижения АПК за последние годы. Определены основные направления развития.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, сельское хозяйство, экспорт, импорт, инвестиции.

Annotation. The article considers prospects for the development of the Ukrainian agro-industrial complex. An analysis of the role of the produce of the agro-industrial complex in the export and import in Ukraine was conducted. The progress of the agro-industrial complex in recent years was considered. The main development trends were determined.

Keywords: agro-industrial complex, agriculture, export, import, investments.

© Гармаш Д. О., 2015

На даному етапі розвитку українська економіка характеризується поглибленням економічних та соціальних проблем. Не є винятком і функціонування та розвиток агропромислового комплексу України. Нестабільність економіки гостро позначається на розвитку цієї сфери. Наша країна потребує галузей, які б змогли вивести її з кризи, які б змогли гідно представляти її на міжнародному ринку, були б конкурентоспроможними, і АПК може зайняти серед них це місце.

Багато хто з вчених-економістів сподівається, що найближчим часом суспільство зрозуміє, що агропромисловий комплекс – джерело внутрішніх накопичень для нашої держави. Тому вони займаються розробкою стратегічних моделей розвитку агропромислового комплексу. Серед них: П. Саблук, П. Гайдуцький, С. Гуткевич, В. Кулішов. Публікації сьогодення також не залишаються осторонь проблем агропромислового комплексу в Україні – з низкою досліджень даного питання можна ознайомитися в сучасних виданнях – журналах "Бізнес", "Фокус", "Кореспондент" та ін., а також у мережі Інтернет.

Метою статті є аналіз конкурентоспроможності АПК, аналіз стану сучасного агропромислового комплексу в Україні, виявлення найгостріших проблем та шляхів їх подолання.

Агропромисловий комплекс (АПК) поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції, її сільськогосподарську переробку, а також матеріально-технічне обслуговування села. АПК – це багатогалузева виробнича система, у якій головним засобом виробництва є земля, на якій вирощується сільськогосподарська продукція та видобувається сировина для виробничого та невиробничого споживання. Важливість сільського господарства і харчової промисловості для життєдіяльності країни, їхній вплив на продовольчі ціни полягає в тому, що вони разом з доходами населення визначають рівень добробуту та стандарти життя. Крім того, сільське господарство і харчова промисловість відіграють також значну роль у платіжному балансі України.

За обсягами продукції та часткою у ВВП України АПК поступається лише металургійному та паливно-енергетичному комплексам, а за кількістю зайнятих у ньому працівників і соціальною значущістю займає провідне місце.

В України є великий потенціал для зростання агробізнесу. Перш за все, для реалізації цього потенціалу потрібне використання нової техніки та технології вирощування, покращення логістичної складової, яка повинна допомогти мінімізувати витрати. Тобто Україна може суттєво збільшити сільське виробництво, але, незважаючи на привабливість галузі, об'єми інвестицій є меншими за можливі [1, с. 142].

Подальший розвиток аграрного сектора економіки неможливий без відродження соціальної інфраструктури села, зростання життєвого рівня сільського населення. Разом із тим необхідно враховувати і те, що сільське господарство – це не лише галузь економіки, а й спосіб життя. Селянин не тільки виробляє продукцію, але й зберігає культуру, національні традиції, довкілля. Ця роль сільського населення не піддається грошовій оцінці в системі національних рахунків, але має велике значення для національної безпеки країни. Тому цю проблему необхідно вирішувати комплексно, а саме – через формування належної соціальної інфраструктури села; розробки програми демографічної політики та вирішення проблем міграції населення щодо кожного регіону; задоволення соціально-освітніх та побутових проблем мешканців сільської місцевості [2, с. 135].

Зараз ця проблема постала особливо гостро, адже відбувається старіння сільськогосподарських кадрів. Молодь все частіше мігрує у великі міста, де є умови для навчання та праці, цікавого відпочинку, через що частина кваліфікаційних кадрів уже вважається втраченою.

Комплексний підхід до вирішення цих та інших питань дозволить селу не бути тягарем для економіки України, а навпаки, земля і люди, які працюють на цій землі, стануть рушійною силою економіки, дозволять вивести агропромисловий комплекс України на новий рівень, забезпечать закріплення України на міжнародному ринку.

Зараз Україна відчуває гостру потребу в оновленні агротехніки – свій ресурс вже відпрацювало 78 % сільськогосподарських тракторів і 72 % зернозбиральних комбайнів, загалом вік більшої частини сільськогосподарського обладнання сягає 30 – 35 років. Міністерство аграрної політики оцінює потребу в тракторах в 400 тис. од., а в зернозбиральних комбайнах – у 75 тис. од.

Також досить великою проблемою для сільського господарства є умови використання сільськогосподарських угідь. Більша частина чорноземів вже достатньо виснажена і втрачає свою продуктивність

через недотримання правил обробки землі. Грунт не підтримується добривами та іншими корисними елементами, а кількість гумусу зменшується щороку [3, с. 33].

Але незважаючи на всі ці проблеми, на Україну покладені великі сподівання. Населення світу невпинно зростає, а Україна потенційно може накормити до 600 мільйонів осіб. Але для того, щоб реалізувати такі амбіційні плани потрібно за різними даними 50 – 70 млрд доларів інвестицій. За таких умов уже через 15 років в Україні зможуть виробляти до 90 млн тон зерна, хоча за 2012 рік було вироблено лише 45,76 млн тон. Але вже за таких умов кожна 11 тонна, яка була продана на світовому ринку, була українського виробництва.

Україна була й залишається одним з основних експортерів продуктів харчування до країн, які мають менш сприятливі природно-кліматичні умови для ведення сільського господарства, а також до країн, що є традиційними ринками для української аграрної продукції, наприклад, Російської Федерації. На рис. 1 зображено, що за останні роки частина продукції АПК в експорті України займає перше місце [4].

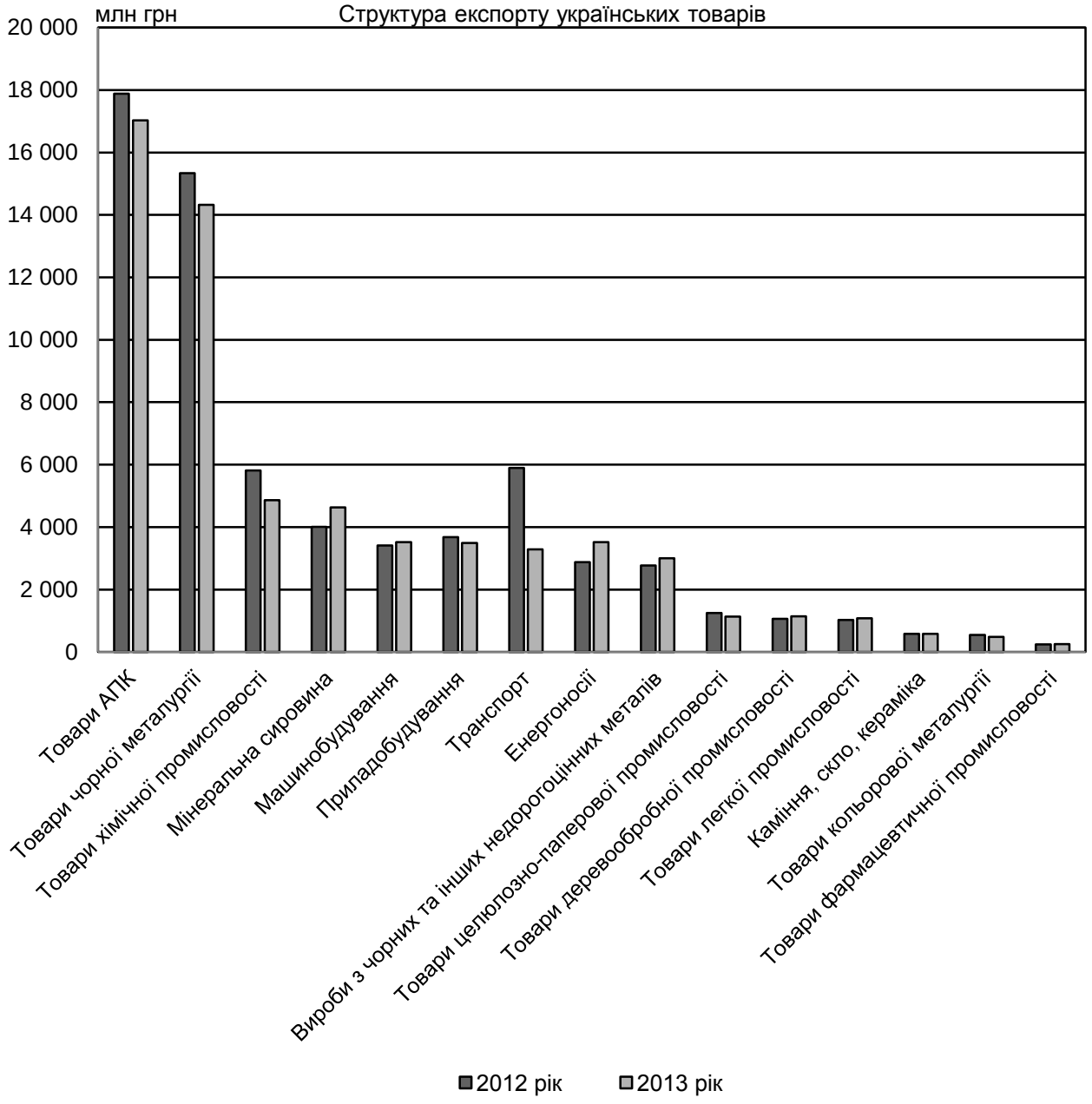

Рис. 1. **Структура експорту товарів**

Проте необхідно, насамперед, забезпечити виробництво всіх видів сільськогосподарської продукції в обсягах, які повністю забезпечать внутрішні потреби країни в продовольстві та виключать його економічно і соціально необґрунтований імпорт. Адже в українському імпорті продукти АПК також займають одне з перших місць, що й зображено на рис. 2 [4].

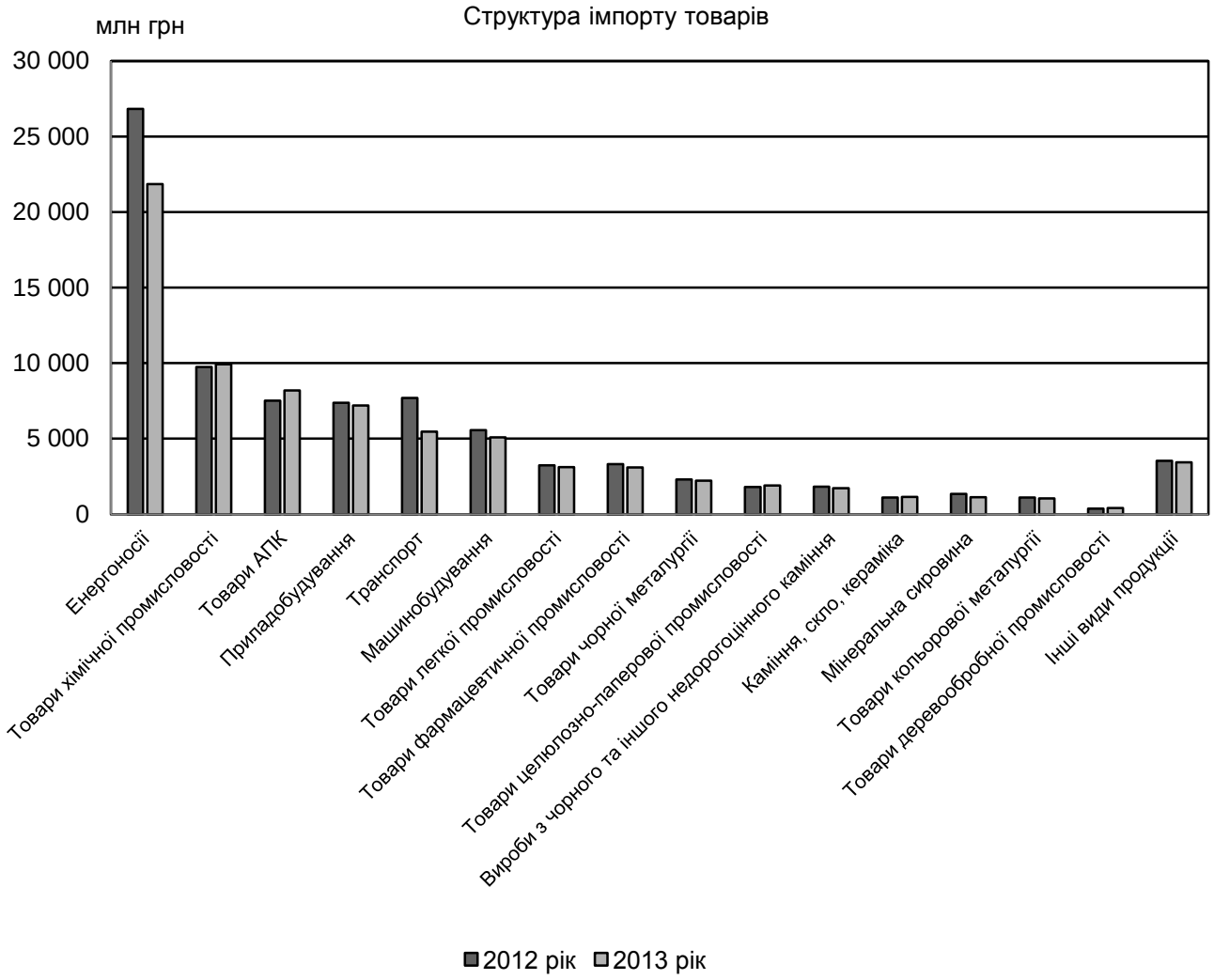

Рис. 2. **Структура імпорту товарів**

Обсяги виробництва продукції, інвестиції та технологічний рівень сільського господарства залишаються досить низькими, але помітні певні позитивні зрушення в аграрному секторі. Багатьом сільськогосподарським підприємствам вдалось адаптуватися до умов ринкової економіки, тому деякі галузі сільського господарства мають певні позитивні зрушення табл. 1 [4].

Таблиця 1

Об'єм сільськогосподарської продукції у 2012 році

Продукція	Об'єм, млн т	Частка світового виробництва, %	Місце у світі
1	2	3	4
Насіння соняху	8,5	23	1
Коров'яче молоко	10,8	3	10

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Пшениця	22	4	6
Ячмінь	9	7	2
Кукурудза	21	3	5
Овес	0,55	3	10
Жито	0,55	5	5
Соя	2,2	1	7
Ріпак	1,5	3	6
Цукор	2,3	2	–
Яблука	1,05	2	8
Виноград	0,32	2	8

В Україні вже є достатньо велика кількість представників АПК, які успішно вийшли на міжнародний рівень і мають великі перспективи (табл. 2). Їх діяльність є свідченням того, що український агропромисловий комплекс може розвиватися, є достатньо конкурентоспроможним.

Таблиця 2

Двадцять найуспішніших підприємств АПК на 2012 рік

Назва компанії	Земельний банк, га	Бренди
Ukrlandfarming	508 000	"Квочка", Organic Eggs.
KERNEL	330 000	"Щедрий дар", "Стожар", "Чумак"
Мрія Агрохолдинг	295 000	–
Міронівський хлібопродукт	280 000	"Наша Ряба", "Сертифікований Ангус", "Фуа гра", "Дружба народів", "Легко!"
Астарта–Київ	245 000	–
HarvEast Holding	220 000	–
Agroton Public Limited	170 000	"Арготрон"
Sintal Agriculture	150 000	–
Агропродинвест	96 000	Співпрацює з "Roshen"
Дружба–Нова	100 000	–
Індустріальна молочна компанія	83 000	–
Нібулон	80 000	"Бистрицькі ковбаси"
Сварог Вест Груп	75 000	–
Агрохолдінг "Донецьксталь"	62 000	–
KSG Agro S.A.	61 000	–
AgroGeneration	51 000	–
"Агротрейд"	46 500	–
Галс Агро	35 000	Співпрацює з "Конті", "А.В.К.", "Росинка"
АПК–Інвест	23 000	"Колбаспищепром", "М'ясна весна"
Мілкіленд–Україна	20 900	–

Отже, для перетворення аграрного виробництва України на одну з провідних експортних галузей необхідно оновити основні фонди, впровадити нові технології виробництва та переробки, поліпшити інфраструктуру села, впровадити технології перероблення сільськогосподарської сировини на рівні світових стандартів, розширити асортимент продукції. Для того, щоб підвищити конкурентоспроможність агропромислового комплексу України потрібні інвестиції. Для України як для аграрної держави пріоритетним для інвестування повинно стати сільське господарство. За думкою деяких чиновників, протягом наступних трьох років Україна стане одним зі світових лідерів з виробництва сільськогосподарської продукції. Щороку у світі інвестують у сільське господарство приблизно 145 млрд доларів, і Україна має перспективу отримати велику частину цієї суми. Проте для цього потрібно покращити законодавчу базу.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Пешко А. Державне регулювання агропромислового комплексу України / А. Пешко // Вісник національної академії державного управління при Президентові України. – 2006. – № 1. – С. 142–147. 2. Кулішов В. Проблеми агропромислового комплексу / В. Кулішов // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С 133–136. 3. Анохина М. Конкурентоспособность АПК региона: сущность, методика оценки, механизм повышения / М. Анохина // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 10. – С. 29–38. 4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. 5. Лункіна Т. Державна підтримка інтеграції в АПК України: зарубіжний досвід та основні напрями / Т. Лункіна // Економіст. – 2013. – № 4. – С. 37–39. 6. Потіха А. Аграрно-промисловий комплекс України – на старт! / А. Потіха // Україна-Бізнес Ревю. – 2010. – № 10. – С. 2. 7. Саблук П. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Саблук // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 4–18.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

УДК 334.722(477)

Головніна Д. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Висвітлено стан розвитку малого бізнесу в Україні станом на 2012 – 2014 роки. Зазначено фактори, що негативно впливають на темпи зростання малого підприємництва і гальмують його подальший розвиток. Запропоновано альтернативи збільшення могутності цього сектору як одного з перспективних важелів ринкової економіки.

Ключові слова: малий бізнес, економічний розвиток, потенціал регіону, державне регулювання.

Аннотация. Отображено состояние развития малого бизнеса в Украине в 2012 – 2014 годах. Указаны факторы, которые негативно влияют на темпы роста малых предприятий и тормозят их дальнейшее развитие. Предложены альтернативы увеличения мощи этого сектора как одного из перспективных рычагов рыночной экономики.

Ключевые слова: малый бизнес, экономическое развитие, потенциал региона, государственное регулирование.

© Головніна Д. С., 2015

Annotation. The article highlights the stage of development of small business in Ukraine in the period of 2012 – 2014 years. The factors, which negatively affect the growth of small businesses and slow down their further development are revealed. Some alternatives of increasing the power of this sector, that is one of the most promising tools of the market economy are proposed.

Keywords: small business, economic development, the region's potential, state regulation.

Малий та середній бізнес є соціально-економічним фундаментом, без якого не може закономірно розвиватися будь-яка інноваційно-орієнтована європейська держава. Малий та середній бізнес – це фактори,які визначають темпи економічного зростання, якість і структуру внутрішнього валового продукту (ВВП). Його основна функція – соціальна. Вона є надзвичайно важливою, адже суть цієї функції у створенні робочих місць.

Зважаючи на сучасні умови кризових явищ в економіці та обмеженості фінансових ресурсів, саме суб'єкти господарювання малого та середнього бізнесу – малі підприємства, які не потребують великого стартового капіталу і мають високу оборотність ресурсів – найшвидше і найефективніше вирішуватимуть першочергові соціально-економічні проблеми.

Проблематику ведення малого бізнесу досліджували такі вчені, як: Ваганів К. Г., Варналій З. С., Буряк Л. Д., Виговська В. В., Должанський І. З., Єрмошенко М. М., Загорна Т. О., Кириченко О. А., І. Комарницький, М. Офік, Яковенко Н. М., Стороженко О. А. та ін.

Ученими було досліджено процес становлення малого підприємництва в Україні, особливості його розвитку. Здійснювався аналіз питань фінансового забезпечення сприяння малого підприємництва.

Враховуючи те, що Україна не використовує весь потенціал, який допоміг би вийти на новий етап – рівень розвитку бізнесу в Україні значно нижчий, ніж у сусідніх країнах.

Мета статті – охарактеризувати стан малого та середнього бізнесу в Україні, розглянути основні тенденції його розвитку. Пошук вирішення існуючих проблем.

Малий бізнес – це самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку. Це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова, страхова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, що спрямована на реалізацію власного економічного інтересу.

Широкі права в питаннях створення малих та середніх підприємств в нашій країні надаються Законодавством України. Засновниками малих та середніх підприємств можуть бути орендні, колективні підприємства, кооперативи, акціонерні товариства та інші підприємства й організації, інші особи.

Провідною країною серед країн, досягнувших найбільших результатів у 2012 – 2013 роках, провівши реформи у 8 з 10 сферах, оцінюваних у дослідженні *Doing Business*, стала Україна (таблиця).

Таблиця

Десять країн, досягнувших найбільших успіхів у трьох і більше напрямах у сферах, що є предметом досліджень *Doing Business* за 2012 – 2013 роки [3, с. 11]

	Україна	Руанда	Росія	Філіппіни	Косово	Джибуті	Кот-д'Івуар	Бурунді	БЮР Македонія	Гватемала
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Рейтинг за ступенем сприятливості умов для підприємницької діяльності	112	32	92	108	86	160	167	140	25	79
Реформи, направлені на покращення умов для ведення підприємницької діяльності:										
Створення підприємств	+	+	+	–	+	+	+	+	–	+

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Отримання дозволу на будівництво	+	+	+	+	+	–	+	+	+	+
Підключення до системи електропостачання	+	–	+	–	–	–	–	+	+	–
Реєстрація власності	+	+	+	–	+	–	+	+	+	–
Отримання кредиту	+	+	–	+	–	+	–	–	+	–
Захист прав інвесторів	–	+	–	–	–	–	–	–	+	–
Оподаткування	+	+	–	+	–	–	–	+	+	+
Здійснення зовнішньоторговельної діяльності	+	+	+	–	–	–	–	+	–	–
Забезпечення виконання договорів	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–
Вирішення неплатоспроможності	+	+	–	–	–	+	–	–	–	–

Країна спростила процедуру створення підприємства, скасувавши окрему процедуру реєстрації в статистичному бюро і плату за реєстрацію податку на додану вартість. Процедура видачі дозволів на будівництво була спрощена шляхом введення дозвільної системи з урахуванням рівня ризиків, яка покращила процедури видачі дозволів для будівництва простих будівель із меншою кількістю факторів ризику. Також, у результаті внесення поправки до закону про власність, яка спрощує процедуру реєстрації прав власності на нерухоме майно, була усунена складність отримання дозволів на будівництво і реєстрації власності. Крім того, Міжнародне бюро кредитних історій (МБКІ) в Україні почало виробляти збір даних по підприємствах з банків, розширюючи наявну у кредиторів та боржників інформацію. Введення більш простих форм податку на додану вартість та єдиного соціального внеску скоротило час, необхідний для виконання вимог податкового законодавства. Реалізація нового Митного кодексу скоротила час на експорт і імпорт. Також, завдяки поправкам, внесеним до закону про банкрутство, була спрощена процедура дозволу неплатоспроможності [3, с. 10–11].

Незважаючи на помітні успіхи від проведення реформ, розвиток малого підприємництва Україні здійснюється у несприятливому макро- та мікросередовищі. Існує багато проблем на різних рівнях, які потребують негайного вирішення. Аналіз діяльності суб'єктів малого бізнесу свідчить про те, що значна кількість новостворених малих підприємств не може розпочати свою роботу через відсутність достатнього статутного капіталу, сировини та матеріалів, власних площ і обладнання, практичних навичок та підприємливості працівників у здійсненні бізнесу. Вони мають проблеми виробничого характеру, труднощі в реалізації продукції, формуванні відповідної клієнтури. Через невеликі обсяги господарської діяльності деякі малі підприємства неспроможні залучати кваліфікованих фахівців, наймати здібних робітників і забезпечувати їм високу оплату праці.

Негативно впливають на розвиток малого бізнесу такі стримуючі фактори, як загальний спад вітчизняного товарного виробництва, зростання цін, інфляція, низький рівень платоспроможності населення, рекет, корупція тощо. Частка малих та середніх підприємств у валовому внутрішньому продукті України становить лише 9 %, тоді як у країнах ринкової економіки – 50 – 65 %, у Росії – близько 10 – 11 %. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) виробничих малих підприємств дорівнює лише 2,3 % від загального обсягу продукції промисловості України [1, с. 18].

Подані дані на рис. 1 вказують на інтенсивність створення нових підприємств у світі, включаючи Україну, які визначаються як кількість щойно зареєстрованих компаній з розрахунку на 1 000 осіб працездатного населення (віком 15 – 64 років). Одиницею виміру є приватні товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) формального сектору.

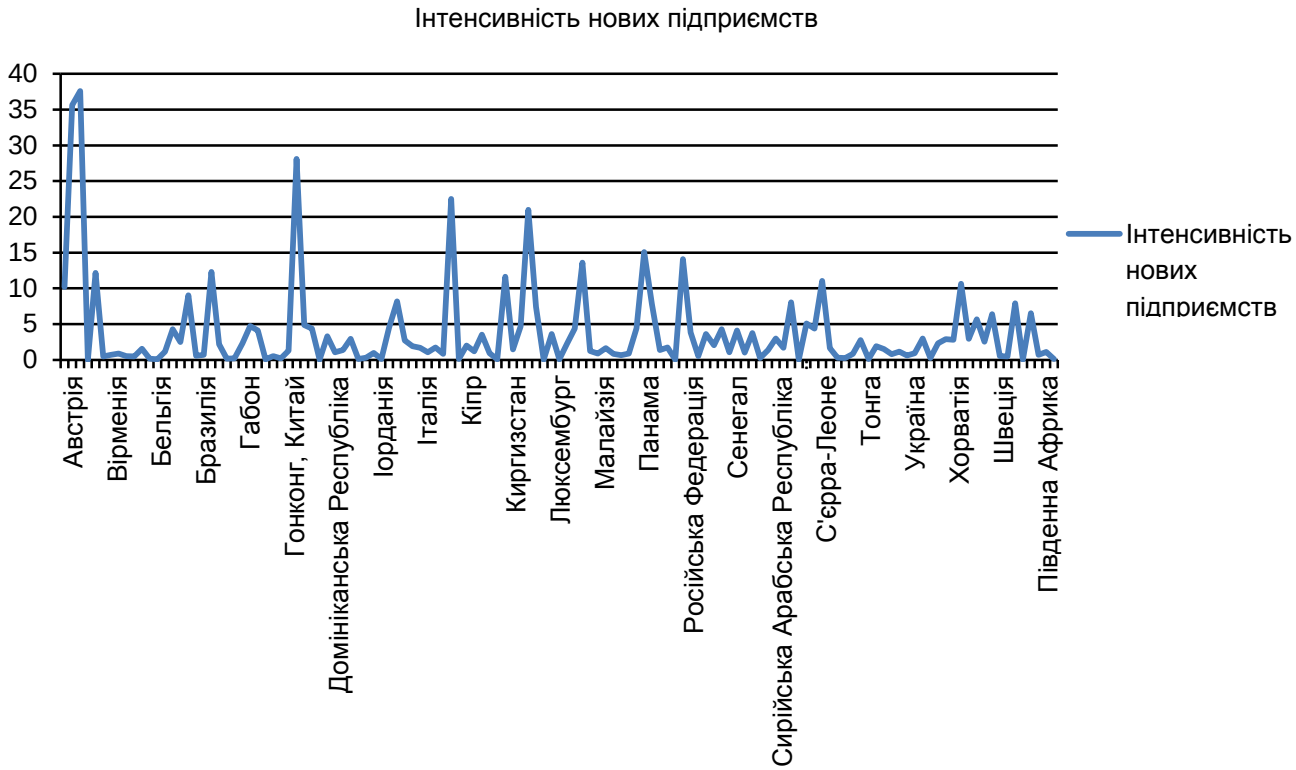

Рис. 1. **Інтенсивність нових підприємств**

Автор визначив основні причини гальмування розвитку малого підприємництва в Україні:

недоліки стосовно питань розвитку малого підприємництва (та підприємництва в цілому) у законодавстві;

деякі суб'єкти малого та середнього підприємництва змушені йти у тіньову економіку через високі податки;

державна фінансово-кредитна і майнова підтримка малих підприємств є недостатньою;

відсутній дійовий механізм реалізації державної політики стосовно питань підтримки малого бізнесу;

на практиці система обліку та статистичної звітності малих підприємств має суттєві мінуси;

забезпечення інформаційного та консультативного є обмеженим;

існуюча система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності недостатньо спланована та має недоліки;

відсутні стимули для інвестицій;

деяким окремим верствам населення властиво психологічне неприйняття позитивної ролі підприємців у ринкових перетвореннях

Дані, наведені на рис. 2 показують ненайкращу позицію України в міжнародних рейтингах, що ще раз підтверджує гальмування розвитку малого підприємництва в Україні.

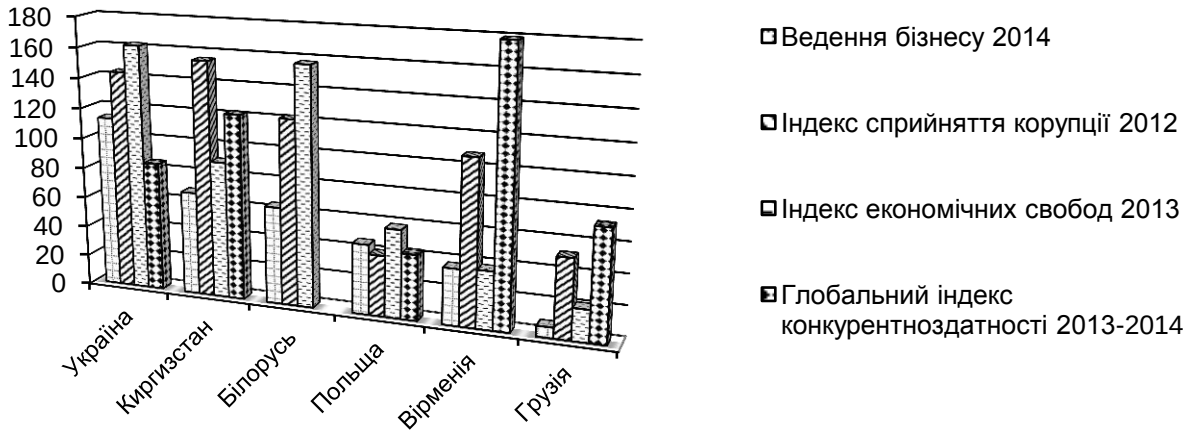

Примітка: *результати рейтингів подано за шкалою від 1 до 180, де вища позиція свідчить про гірші показники економічного розвитку.*

Рис. 2. **Позиції України та сусідніх країн у міжнародних рейтингах**

Спираючись на рекомендації Всесвітнього банку, щодо шляхів розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, можно зробити висновок, що малий та середній бізнес в Україні можна покращити за рахунок:

застосування принципу "регуляторної гільйотини". Суть цього у принципу полягає у суттєвому скороченні кількості дозволів, ліцензій та вимог щодо ведення бізнесу;

створення всеохоплюючої системи перевірок, базою якої стануть оцінки ризиків та впровадження єдиної для всіх контрольних органів системи критеріїв оцінки ризиків і контрольних переліків питань;

зміцнення практики оцінки регулятивного впливу відповідно до міжнародних стандартів. Це допоможе підвищити ефективність нового законодавства;

імплементація законодавства про розширення доступу громадськості до документів, які стосуються ведення бізнесу та процесу консультацій щодо нового законодавства;

підвищення якості та незалежності судової влади [4, с. 33].

Основними напрямами дальшого розвитку малого підприємництва в Україні у найближчій перспективі є: формування належної законодавчої бази, сприятливої для розвитку малого бізнесу; вдосконалення фінансово-кредитної підтримки; забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку малих підприємств; інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва [1, с. 728].

Таким чином, малий та середній бізнес є самостійним і незамінним елементом ринкової економіки. Він суттєво впливає на структурну перебудову в економіці країни, грає важливу роль у збільшенні загальних обсягів виробництва, роздрібного товарообігу, сприяє економії та раціональному використанню всіх ресурсів, є фундаментом для створення сприятливого середовища для розвитку конкуренції та усунення монополізму в здійсненні підприємницької діяльності, забезпечує сильнодіючі стимули до інноваційних процесів та високоефективної праці [2, с. 20].

Надзвичайно важлива роль малого та середнього підприємництва в згладжуванні коливань економічної кон'юнктури, за його посередництва відбувається збалансування попиту та пропозиції, особливо в умовах кризових ситуацій. Велика роль малих та середніх підприємств у впровадженні інновацій. І, звичайно, найголовніше завдання – формування стійкого прошарку середнього класу у вигляді власників бізнесу та головних менеджерів. Це фактично формування інтелектуальної еліти нації, а це вже основа для формування фінансової еліти.

Відсутність сучасного досвіду цивілізованої підприємницької діяльності у підприємців – одна з основних причин фінансового краху більшості малих та середніх підприємств.

Зважаючи на економічний стан України, існуючі проблеми на макро- та мікрорівнях, можемо сказати, що становлення малого та середнього бізнесу в нашій країні – це тривалий процес, який повинен мати певну етапність.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Іванілов О. С. Економіка підприємства / О. С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с. 2. Кириченко О. А. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / О. А. Кириченко, К. Г. Ваганов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 103–118. 3. Всемирный банк. 2013. "Doing Business 2014: Понимание регулирования деятельности малых и средних предприятий." Вашингтон : Группа Всемирного банка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://russian.doingbusiness.org. 4. Doing business and investigating in Ukraine-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pwc.com/ua.

ПРОБЛЕМИ І ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

УДК 336.761(477)

Горковенко М. Г.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено проблеми та особливості функціонування ринку цінних паперів в Україні. З'ясовано чинники негативного впливу на формування тісного взаємозв'язку реального сектору економіки України з ринком цінних паперів. Сформовано систему позачергових заходів, які допоможуть врегулювати вітчизняний ринок цінних паперів.

Ключові слова: ринок цінних паперів, фондовий ринок, цінний папір, капіталізація, біржова торгівля, емітенти, фондова біржа.

Аннотация. Исследованы проблемы и особенности функционирования рынка ценных бумаг в Украине. Выяснены факторы негативного влияния на формирование тесной взаимосвязи реального сектора экономики Украины с рынком ценных бумаг. Выработана система внеочередных мероприятий, которые помогут урегулировать отечественный рынок ценных бумаг.

Ключевые слова: рынок ценных бумаг, фондовый рынок, ценная бумага, капитализация, биржевая торговля, эмитенты, фондовая биржа.

Anotation. The problems and the features of functioning the stock market in Ukraine were examined. The negative factors, which interfere with the formation of a close relationship of the real sector of economy of Ukraine with the stock market were identified. A system of initial measures to help regulate the national stock market were developed.

Keywords: the stock market, security, capitalization, exchange trade, issuers, stock exchange.

© Горковенко М. Г., 2015

Ринок цінних паперів, як складова фінансового ринку традиційно вважається забезпечувальною ланкою всієї фінансової системи держави. Тому на даному етапі розвитку України необхідно приділяти велику увагу дослідженню проблем та особливостям його функціонування.

Від часу свого виникнення цінні папери як значущі економічні явища привертали увагу науковців. У роботах таких відомих авторів, як: Г. Торнтон, Дж. Мілль, К. Маркс, У. Джевонс, Е. Бем-Баверк, А. Маршалл, І. Фішер, Кейнс Дж. М., Хікс Дж. Р., Д. Патінкін, М. Фрідман, Р. Солоу, Дж. Стігліц, Дж. Тобін, Менк'ю Н. Г. та ін. Закладені теоретико-методологічні основи дослідження механізму і характеру впливу фінансового ринку, ринку цінних паперів (і його окремих сегментів) на роботу економічного механізму в цілому.

В Україні ринок цінних паперів як важливу складову фінансової системи досліджують багато фахівців: Архієреєв С. І., Базилевич В. Д., Барановський О. О., Ватаманюк З. Г., Глущенко С. В., Кабанов В. Г. та ін. Незважаючи на значну кількість наукових робіт з тематики ринку цінних паперів, деякі питання залишаються не достатньо дослідженими.

Опрацювавши Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" (№ 3480-IV від 23 лютого 2006 р. зі змінами та доповненнями) доходимо висновку, що поняття "фондовий ринок" ототожнюється з поняттям "ринок цінних паперів". У цьому нормативному документі дається наступне визначення: "фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів)" [1].

Єдність сутності цих понять задається сукупністю базових функцій і наявністю єдиного об'єкта обігу – грошових ресурсів. Фондовий ринок мало чим відрізняється від ринку цінних паперів за своєю основною функцією: брати участь в організації процесу розміщення ресурсів.

Дійсно, у відношенні фондового ринку і ринку цінних паперів ми спостерігаємо декілька ключових перетинів, а саме за об'єктом обігу, інструментами, функціями. А відтак, багато авторів схильні не проводити чітких відмінностей між ними й використовувати ці поняття як синоніми, або обмежуватися вибором одного з них [2].

Проте певна різниця між цими поняттями все ж таки існує. Відмінності понять пов'язані з існуванням різних інституційних форм, спрямованих на організацію цього обігу, різних форм трансформації грошових ресурсів (фінансових інструментів, цінних паперів).

Фондовий ринок за своїм родовим визначенням покликаний вирішувати завдання формування фондів, вірніше капіталу (stock) певних економічних суб'єктів. Так Гужва Т. О. вважає: "... під фондовим ринком слід розуміти ринок інструментів, які можуть бути використані для залучення довгострокових інвестицій, тобто ринок акцій і облігацій" [3, с. 24]. Саме ці інструменти покликані вирішувати завдання акумуляції деякими суб'єктами ринку, насамперед приватними корпораціями, своїх капіталів.

Поняття "ринок цінних паперів" є більш широким, адже основними інструментами фондового ринку є цінні папери різних видів, типів, які формують свої сегменти: грошового ринку, ринку цінних паперів, ринку капіталів, фондового ринку, як правило, це середньострокові та довгострокові цінні папери. У той же час ринок цінних паперів є ширшим за своїм економічним змістом, ніж фондовий ринок, і включає, крім короткострокових цінних паперів, середньострокові та довгострокові, які є основними інструментами фондового ринку [4].

Після того, як ми опрацювали теоретичний матеріал і виявили відмінності між "ринком цінних паперів" і "фондовим ринком", вважаємо за необхідне приділити увагу вивченню стану ринку цінних паперів на сучасному етапі розвитку нашої держави.

За останні роки український ринок цінних паперів демонструє суперечливу динаміку свого розвитку. Із одного боку, спостерігається зростання загальних обсягів торгівлі цінними паперами та збільшення видів фінансових інструментів, що використовуються на фондовому ринку. Із іншого – згортається емісійна діяльність, зокрема щодо випуску акцій та облігацій підприємств.

Розглянемо динаміку обсягу торгів на ринку цінних паперів та об'єму ВВП в Україні за 1997 – 2013 рр. (рис. 1).

Аналіз даних рис. 1 свідчить, що за останні чотирнадцять років обсяг торгів на Українському фондовому ринку має тенденцію до зростання. Для українського ринку цінних паперів найбільш сприятливим був 2011 р., адже загальний обсяг торгів цінними паперами збільшився у порівнянні з 2010 р. в 1,5 рази, сягнувши 2 171,1 млрд грн. Починаючи з 2009 р. обсяг торгів перевищив ВВП України, і вже у 2011 році виявився на рівні 2 171,10 млрд грн, перевищивши ВВП країни на 854, 50 млрд грн [5; 6].

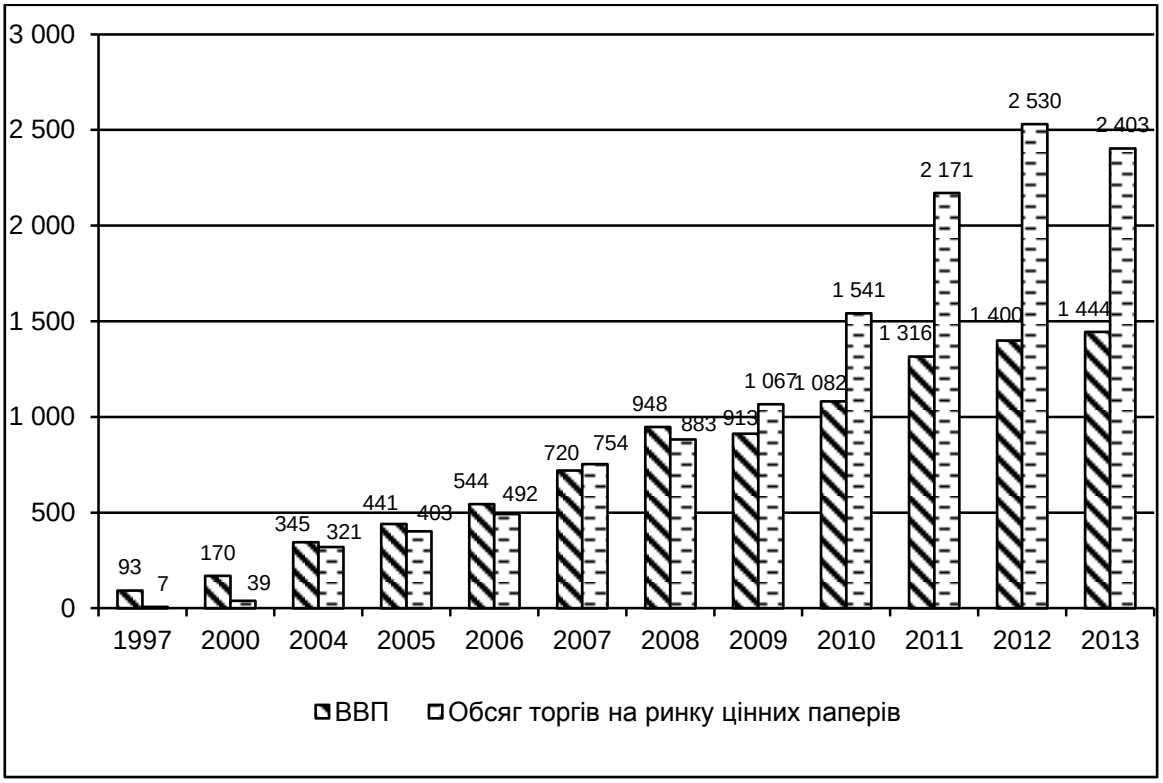

Рис. 1. **Динаміка обсягу торгів на ринку цінних паперів та об'єму ВВП в Україні за 1997 – 2013 рр.,** млрд грн

Такий стрімкий ріст торгів на фондовому ринку України пояснюється введенням за останні роки нової біржової технології – інтернет-трейдингу [7, с. 36].

Інтернет-трейдинг – це сучасна технологія, яка відкриває доступ до торгів на валютному, фондовому або товарному ринку з використанням інтернету як засобу зв'язку. Основними перевагами на користь цієї технології є: привабливa вартість операцій купівлі-продажу; висока ліквідність; прозорість угод; швидке відкриття рахунку з мінімальним стартовим капіталом.

На нашу думку, технологію інтернет-трейдингу необхідно розвивати та удосконалювати й далі, адже завдяки цьому буде залучено багатьох суб'єктів до участі в торгах на фондовому ринку.

Але поряд з позитивними аспектами динамічного розвитку українського ринку цінних паперів існує ряд невирішених проблем, які ускладнюють та уповільнюють розвиток та підвищення ролі фондового ринку України в процесі розподілу капіталу. На сьогодні визначено певні особливості функціонування фондового ринку України.

Першою проблемою, на нашу думку, є відсутність взаємодії ринку цінних паперів з реальним сектором економіки. На сьогодні вплив фондового ринку на розвиток реального сектору економіки в Україні жодним чином не виявляється. В основі цієї тенденції лежать дві передумови. По-перше, темпи зростання фінансових ринків значно вищі порівняно з показниками в реальному секторі економіки. По-друге, припускають, що фінансові ринки іноді відхиляються від нормального виконання своїх функцій.

У більшості країн, що розвиваються, і в Україні зокрема, мала ефективність фондового ринку зумовлюється кількома загальними характеристиками: практично повна залежність від міжнародних інвестицій; відсутність довгострокових інвестицій (рис. 2).

Так, з 01.01.2001 до 01.01.2013 обсяг прямих іноземних інвестицій з країн світу в економіку України зросли на 51 420 млн дол. США. Таке зростання пояснюється активною політикою НБУ до лібералізації – зниженням відсоткової ставки в країні, що призводить до відкритості економіки до фінансових потоків капіталу.

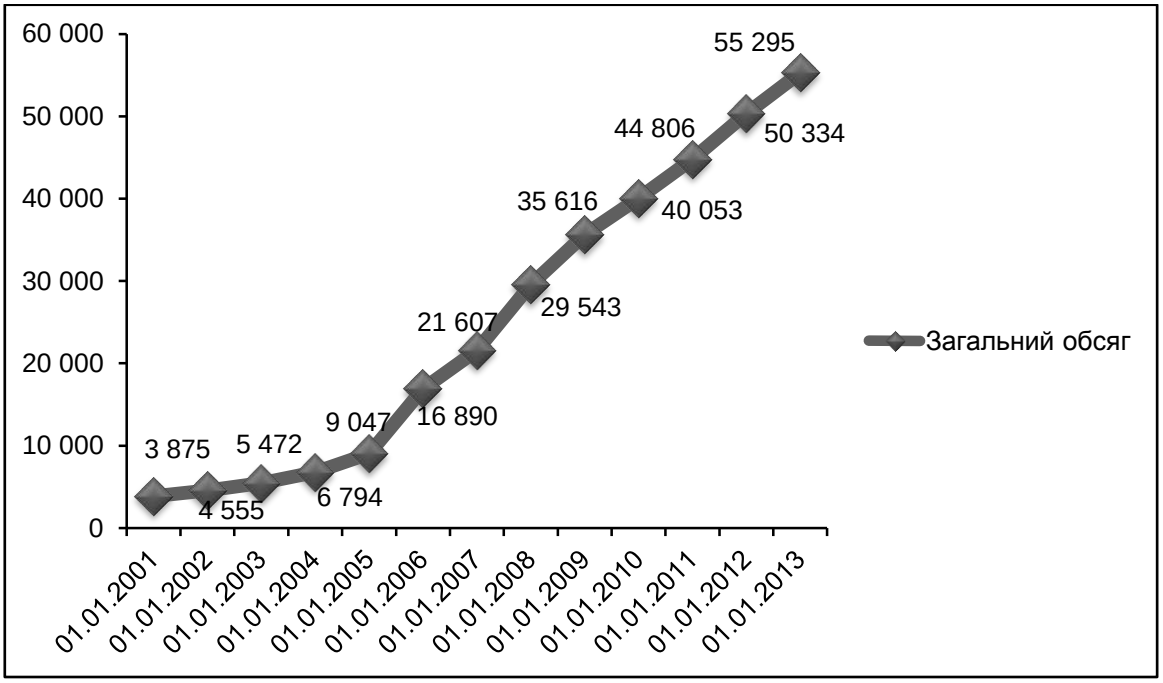

Рис. 2. **Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України, млн дол. США**

Другою не менш важливою проблемою є проблема обмеженості асортименту цінних паперів на фондовому ринку або їх вузька номенклатура, тобто існування великої кількості на ньому акцій, облігацій та інвестиційних сертифікатів і наявність у малих кількостях інших видів фінансових документів. Через відсутність ефективного захисту прав інвесторів, їх незацікавленість придбати цінні папери, інвестиційна якість великої кількості цінних паперів, що перебувають в обігу, залишається низькою. Це свідчить про високий рівень ризику інвестування в цінні папери та невисокий рівень привабливості ринку цінних паперів України [8].

Ми вважаємо, що розвиток та модернізація ринку цінних паперів України має здійснюватися завдяки створенню нових фінансових інструментів, якісному оновленню старих фінансових інструментів та підвищенню їх інвестиційної привабливості.

На сьогодні для вітчизняного фондового ринку є характерним недосконалий процес організації торгівлі цінними паперами. Найскладнішою проблемою є відхилення від нормального виконання своєї головної функції – визначення справедливих цін фінансових інструментів, адже діяльність фондових бірж штучна, вони перетворилися на простий аукціонний майданчик, де діє, зазвичай, єдиний продавець, якого представляє держава, а кількість покупців дуже обмежена.

Порівнюючи рівень потужності фондових бірж України з країнами з розвиненою економікою, можна стверджувати, що він надзвичайно низький і становить лише 0,4 % від сукупного світового ВВП, у той час як у США – 21,1 %, Японії – 7 %, Німеччині – 4,5 %, Африці – 3,2 %, Росії – 2,6 %. Такий катастрофічно низький рівень ефективності біржової торгівлі України зумовлений відсутністю національного регулювання її розвитку та законодавчого регламентування, незавершеністю процесу реформування економіки України, а також тим, що більшість українських підприємств не є учасниками торгів на фондовій біржі [7, с. 38–39].

Ми вважаємо, що першочерговим завданням для подальшого сталого розвитку фондового ринку України повинен стати розвиток його біржового сегменту. Досвід міжнародних ринків капіталу свідчить, що саме розвиток біржового сегменту фондового ринку стимулює розвиток інших його складових – депозитарної та розрахунково-клірингових систем, інвестиційну привабливість фінансових інструментів, ефективне управління активами інституційних інвесторів.

У дуже тісному зв'язку з відзначеними вище проблемами українського фондового ринку перебуває низький рівень його капіталізації. Так з 1998 до 2013 року капіталізація українського фондового

ринку коливалася в межах мінімального значення від 0,7 % ВВП в 2001 році до максимального свого значення 15,5 % ВВП у 2007 році. Натомість для більшості розвинених ринків цінних паперів характерна капіталізація на рівні понад 40 – 60 % до ВВП, а наприклад, у США капіталізація фондового ринку складає 101,2 %, Великій Британії – 97,2 %, Швейцарії – 171 %. Капіталізація ринків, які швидко розвиваються, до них відносять: Росію – 70 % від ВВП, Польщу – 24 %, Угорщину – 30 % [6].

Основними чинниками, які впливають на низький рівень капіталізації фондового ринку України є наявність незначної кількості на ньому фінансових інструментів та концентрація вкладань у цінні папери невеликої кількості емітентів. У результаті ми отримуємо високий рівень ризикованості та непривабливості українського фондового ринку з боку інвесторів.

Для того, щоб розв'язати проблему низького рівня капіталізації і несправедливої оцінки вартості акцій необхідно створити консолідовану біржову систему на ринку цінних паперів, упровадити єдині стандарти діяльності організаторів торгівлі цінними паперами, заснувати центральний депозитарій цінних паперів на основі Національного депозитарію. Об'єднавши фондові біржі і депозитарії, ми таким чином, посприяємо підвищенню відкритості і прозорості фондового ринку, об'єктивній оцінці вартості цінних паперів. Також необхідно перейняти провідний світовий досвід щодо розрахунку індексів, зважених за капіталізацією всіх акцій, які торгуються на фондовій біржі, що сприятиме збільшенню капіталізації і окремих суб'єктів підприємницької діяльності, і економіки в цілому, виробленню стратегії розвитку ринку цінних паперів.

Оцінюючи статистичні дані, за останні роки ринок цінних паперів характеризується позитивною динамікою свого розвитку, що відображається в активному зростанні торгів на ринку цінних паперів та перевищення ВВП України. Але з іншого боку, вітчизняний фондовий ринок характеризується цілим спектром невирішених проблем, а саме: відсутність взаємодії фондового ринку з реальним сектором економіки, значна залежність фондового ринку України від зовнішніх факторів, домінування первинного сектору фондового ринку над вторинним, вузька номенклатура цінних паперів на фондовому ринку, неструктурована інфраструктура організаторів торгівлі на фондовому ринку, слабка капіталізація фондового ринку, непрозорість інформації для інвесторів на фондовому ринку.

Раціональне вирішення існуючих проблем посилить роль ринку цінних паперів у перерозподілі капіталу на рівні держави, що сприятиме зростанню економічного потенціалу України.

Для подальшого ефективного розвитку фондового ринку в Україні слід здійснити ряд позачергових заходів, а саме:

1. Підвищити роль держави на фондовому ринку. Одним із основних елементів державного регулювання ринку цінних паперів є контроль за діяльністю емітентів, професійних учасників ринку, фондових бірж та самоврядних організацій, спрямованих на виявлення й своєчасне попередження порушень законодавства на ринку цінних паперів.

2. Забезпечувати зосередження торгівлі цінними паперами тільки на організаційно оформленому біржовому та позабіржовому ринках.

3. Вдосконалити систему спеціалізованих організацій інфраструктури фондового ринку, зокрема національного депозитарію, зберігачів цінних паперів та розрахунково-клірингових установ.

4. Створити сприятливі умови для обігу цінних паперів іноземних емітентів на території України і цінних паперів резидентів за її межами.

5. Збільшити капіталізацію, ліквідність та прозорість фондового ринку шляхом розширення пропозиції цінних паперів з високими інвестиційними характеристиками.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480-IV від 23 лютого 2006 року зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon.rada.gov.ua. 2. Болдуєва О. В. Визначення ринку цінних паперів як сегменту фінансового сектору України [Електронний ресурс] / О. В. Болдуєва // Ефективна економіка. – 2013. – № 1. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua. 3. Гужва Т. О. Роль фондового ринка в економіці України / Т. О. Гужва // Держава та регіони. Серія: економіка підприємства. – 2004. – № 3. – С. 23–27. 4. Еш С. М. Фінансовий ринок :

навч. посіб. / С. М. Еш. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 528 с. 5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. 6. Офіційний сайт Національного Банку України. – Режим доступу : http://www.bank. gov.ua. 7. Нескородєва І. І. Особливості функціонування фондового ринку в Україні / І. І. Нескородєва // Вісник НБУ. – 2013. – № 2. – С. 36–42. 8. Шпот Н. І. Особливості функціонування фондової біржі в Україні [Електронний ресурс] / Н. І. Шпот. – Режим доступу : http://libfor.com/index.php?newsid=928.

АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УКРАИНОЙ И РОССИЕЙ. ПОИСК ВОЗМОЖНЫХ РЕШЕНИЙ ПО ИХ НОРМАЛИЗАЦИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

УДК 339.9(477+470+571)

Ишанкулыев П. Ч.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены актуальные проблемы Украины в экономической сфере с Россией. Исследован обзор договоров о сотрудничестве и их последствия для обоих держав, а также возможные пути нормализации межгосударственных экономических отношений.

Ключевые слова: договор, партнерство, сотрудничество, баланс, экономические отношения, экспорт, импорт.

Анотація. Розглянуто актуальні проблеми України в економічній сфері з Росією. Досліджено огляд договорів про співпрацю та їх наслідки для обох держав, а також можливі шляхи нормалізіції міждержавних економічних відносин.

Ключові слова: договір, партнерство, співпраця, баланс, економічні відносини, експорт, імпорт.

Annotation. The article discusses some topical issues in Ukraine's economic cooperation with Russia. An overview of cooperation agreements and their implications for both countries as well as possible ways to normalize economic relations have been studied.

Keywords: agreement, partnership, cooperation, balance, economic relations, export, import.

Актуальность данной темы заключается в том, что экономические отношения между Украиной и Россией являются одной из основных сфер сотрудничества, от результатов которой зависит дальнейшее развитие экономики в целом и уровень жизни населения.

Среди базовых нормативных документов следует выделить: договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве (1997 г.); договор об экономическом сотрудничестве на 1998 – 2007 гг. (1998 г.); программа экономического сотрудничества на 2008 – 2010 гг. (2007 г.). За последние годы было издано большое количество монографий и научных статей, посвященных данной теме. Так, например Кобылянская Л. С. внесла определенный вклад в анализ взаимоотношений двух стран. Также эта тема была рассмотрена и проанализирована Н. Капитоненко, И. Кириченко, В. Огрызко и А. Якушевой [1 – 4].

© Ишанкулыев П. Ч., 2015

Целью данной статьи является анализ экономических отношений между Украиной и Россией, выделение основных проблем в этой сфере, поиск возможных путей для равноправного партнерства и нормализации отношений.

Экономические отношения Украины и России в долгосрочной перспективе должны строиться на равноправных основах, с учетом национальных экономических интересов обоих государств. Поэтому необходима соответствующая концепция, которая бы отражала проблемы и предпосылки формирования этих взаимоотношений, интересы и цели партнеров, приоритеты, направления и принципы стратегического экономического сотрудничества.

Данная концепция должна комплексно охватывать все сферы внешнеэкономической деятельности стран, включая торговлю, производственную кооперацию, совместное предпринимательство, инвестиционное и инновационное сотрудничество, научно-техническую кооперацию, финансово-кредитные отношения, согласование законодательной базы в экономической сфере.

Фундаментом такой концепции сегодня является, прежде всего, Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Украиной и Российской Федерацией, а также концепции национальной безопасности стран, которые содержат совокупность официально принятых взглядов на цели и государственную стратегию обеспечения экономической безопасности стран [5].

Концепция украинско-российских экономических отношений должна использоваться при разработке конкретных программ, проектов и решений государственных институтов, быть основой для выбора стратегической линии поведения Украины в отношениях с Россией.

Главными предпосылками украинско-российского партнерства в 2014 году является общность интересов обоих государств в экономической сфере, которые сегодня сосредоточены на решении следующих проблем:

- преодоление нынешнего социально-экономического кризиса, проведение действенных рыночных преобразований;
- реструктуризация экономики, восстановление, а точнее налаживание на современном уровне с учетом происшедших изменений;
- развитие ключевых производственных сфер и сохранение их профиля;
- привлечение прямых иностранных инвестиций и выход на международные рынки капиталов в противовес приоритетности помощи со стороны международных финансовых структур и развитых стран в виде кредитов;
- взаимное привлечение инвестиций в развитие машиностроительного и топливно-энергетического комплексов;
- сохранение и развитие научно-технического потенциала;
- достижение внутренней социально-экономической и политической стабильности, преодоление тенденции обнищания населения.

Главное препятствие на пути к масштабному сотрудничеству состоит, с одной стороны, в чрезмерной политизации некоторых аспектов украинско-российских отношений, а с другой – в ограничении собственных возможностей инвестирования национальных экономик и нежелании это делать в ощутимых объемах со стороны развитых стран мира и международных финансовых организаций.

Как известно, экономика Украины еще во времена СССР специализировалась на производстве продукции наиболее энерго- и материалоемких отраслей промышленности – металлургической, машиностроительной, нефтехимической и химической. Удельный вес продукции этих отраслей, которая потреблялась, в основном, за пределами страны, в начале 2013 года составлял 30 % по машиностроению, 42 % – по цветной металлургии, 81 % – по нефтехимии. Основным потребителем экспортной продукции (приблизительно 80 %) была Россия.

В начале 2014 года украинские поставки продукции металлургии в Россию сократились почти в 20 раз, минеральных удобрений – больше чем в 15 раз. Взаимопоставки машиностроительной продукции, которые ранее составляли 40 % товарооборота между странами, сегодня едва достигают 13 %. Сокращение взаимопоставок имеет место по всем без исключения промышленным товарным группам.

Из-за разрыва кооперационных связей резко снизились возможности производства многих видов продукции. В промышленности Украины простаивает приблизительно 60 % производственных мощностей, численность занятых в экономике сократилась на 2,4 млн чел. В России загруженность производственных мощностей составляет сегодня лишь 40 %, а численность работников уменьшилась на 9,8 млн чел.

Оценивая перспективы отношений Украины с Россией, следует отметить, что обе страны, безусловно, будут постепенно двигаться на Запад, учитывая при этом свои национальные интересы и сохраняя свои характерные национальные черты и особенности.

Такая постановка вопроса требует создания совершенно новой системы экономических взаимоотношений между Украиной и Россией. Многие нынешние проблемы украинско-российских отношений в экономической сфере объясняются радикальными изменениями в обеих странах.

В этом контексте приобретает особое значение обеспечение процесса дальнейшей экономизации двухсторонних отношений во всех областях межгосударственного сотрудничества. В частности, основными экономическими интересами Украины являются:

- обеспечение условий для оптимальной загрузки отечественных производственных мощностей и более полного использования научно-технического потенциала, что станет возможным благодаря увеличению объемов сбыта продукции украинских предприятий на рынке РФ;
- проникновение украинского капитала в экономику РФ, прежде всего в такие ее сферы, как топливно-энергетический комплекс (добыча и транспортирование газа и нефти), машиностроительный комплекс, лесное хозяйство; значительное расширение участия украинских субъектов хозяйствования в реализации конкретных инвестиционных проектов, которые будут осуществляться в России;
- привлечение российских инвестиций в машиностроительный комплекс (авиастроение, судостроение, станко- и приборостроение), топливно-энергетический комплекс (создание мощностей и инженерных сооружений по переработке и хранению радиоактивных отходов, проведение общих геологоразведочных работ в части добычи углеводородного сырья, совместное использование транзитных нефте- и газопроводов), а также в металлургический комплекс, строительный комплекс, химическую промышленность;
- реализация в полном объеме режима свободной торговли между Украиной и РФ согласно положениям заключенных договоров, устранение существующих препятствий на пути продвижения украинских товаров на рынки России;
- погашение государственных долгов Украины перед Россией, для достижения чего Россия будет добиваться реализации таких схем расчетов, как выплаты валютой, возмещение пакетами акций наиболее ликвидных украинских предприятий;
- введение всевозможных ограничений доступа товаров, услуг, капиталов и рабочей силы на свой внутренний рынок путем принятия соответствующих законов и подзаконных актов с обеих сторон;
- наличие различных подходов к ценообразованию и тарифной политике, прежде всего, при транзите через территорию Украины российской экспортной продукции;
- активизация деятельности по расширению кооперационных связей между отраслями и предприятиями обоих государств;
- согласование позиций обеих стран по вопросам производства и выхода на европейский и мировой рынки высокотехнологичной и другой конкурентоспособной продукции;
- обеспечение взаимного участия Украины и России в развитии их топливно-энергетических комплексов путем реализации общих инвестиционных проектов;
- достижение более высокой результативности переговорных процессов для дальнейшего расширения экономического сотрудничества в стратегически важных для обоих государств сферах;
- активизация разработки и подписания двухсторонних соглашений между регионами Украины и России, в первую очередь между приграничными областями.

Из всего вышеперечисленного можно сделать вывод, что задача Украины, как государства заинтересованного в качественных, выгодных экономических отношениях с Россией – это поиск взаимовыгодных условий, а также ликвидация возможных рисков в производственной и сырьевой сферах. Наиболее логичный выход, на взгляд автора статьи, – это межгосударственный диалог, который приведет к определенным выводам и договорам, способствующим нормализации экономических отношений между нашими государствами.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Капитоненко Н. Есть ли шанс на взаимность в украино-российских отношениях [Текст] / Н. Капитоненко // Зеркало недели. – 2010. – № 24. – 2010. – С. 5. 2. Кириченко И. Украина – Россия:

дисбаланс отношений [Текст] / И. Кириченко // Зеркало недели. – 2009. – № 13. – 2009. – С. 1;14. 3. Огрызко В. Украина станет членом НАТО и будет иметь добрососедские отношения с Россией [Текст] / В. Огрызко // Зеркало недели. – 2008. – № 16.–17. – С. 5. 4. Якушева А. Е. Вступление Украины в ВТО: последствия для украинской экономики и российско-украинских отношений [Текст] / А. Е. Якушева // Економіка и прогнозування. – 2009. – № 1. – С. 136–145. 5. Торгово-экономическое сотрудничество Украины и России 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://russia.mfa.gov.ua/ru/ukraine-ru/trade. 6. Обзор торговых отношений России и Украины 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ved.gov.ru/exportcountries/ua/ua_ru_relations/ua_ru_trade.

БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ

УДК 331.56–053.81

Козирєва К. М.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто проблему безробіття молоді, а також вказано причини цього явища і його наслідки. Для підтвердження проведено аналіз статистичних даних, які наведені у статті. Доведено необхідність професійної орієнтації, яка повинна здійснюватися професійними консультантами служби зайнятості, представниками різних освітніх установ та роботодавцями.

Ключові слова: безробіття, безробіття молоді, зайнятість, ринок робочої сили.

Аннотация. Рассмотрена проблема безработицы молодежи, а также указаны причины этого явления и его последствия. Для подтверждения проведен анализ статистических данных, приведенных в статье. Доказана необходимость профессиональной ориентации, которая должна осуществляться профессиональными консультантами службы занятости, представителями различных образовательных учреждений и работодателями.

Ключевые слова: безработица, безработица молодежи, занятость, рынок рабочей силы.

Annotation. The article considers the problem of youth unemployment, as well as the causes of this phenomenon and its consequences. Analysis of the statistical information given in the article was conducted to confirm them. The need for professional orientation was proved which should be performed by professional counsellors of the employment service, representatives of different educational institutions and employers.

Keywords: unemployment, youth unemployment, employment, labor market.

Молоді фахівці, які не здатні оцінити себе адекватно, завищують свою професійну придатність на ринку робочої сили. У докризовий період значно був знижений рівень висококваліфікованих фахівців, у той час як роботодавці наймали випускників вузів, гарантуючи стабільну заробітну плату

© Козирєва К. М., 2015

та соціальний пакет. На сьогодні ринок робочої сили продовжує відчувати брак кваліфікованих кадрів. Усього лише на деяких підприємствах спостерігається стабільність у прийнятті молодих фахівців на роботу з бажанням навчити їх для виготовлення якісної і корисної продукції надалі. Ситуація, яка склалася на ринку праці в період кризи, вплинула на зміну рівня компенсацій, які пропонувалися державою і зниження рівня вакансій, що значною мірою знизило потенціал молоді, а також реалізацію їх професійних можливостей.

Важче доводиться молодим фахівцям, які тільки починають своє професійне становлення, якщо враховувати, що компанії по-різному ставляться до питань найму без досвіду роботи. Одні роботодавці оцінюють молодих фахівців як особливий демографічний шар, не здатний прийняти гідну конкуренцію на ринку праці, і вважають марною тратою часу наймати недосвідченого спеціаліста, якщо враховувати витрати додаткового часу на його навчання, коли за цей період краще збільшити продуктивність праці за допомогою робочої сили досвідчених фахівців. Інші, навпаки бачать позитивні сторони в наймі таких фахівців, їх навчанні і подальшому оформленні на контрактну основу. Проте безробіття серед молоді продовжує зростати, потреба молодих фахівців у працевлаштуванні не відповідає перспективі робочих місць на ринку праці. Фінансові очікування молодих фахівців суперечать вимогам, які висувають роботодавці до своїх потенційних співробітників. Ситуацію ускладнює відсутність практичного досвіду і тісного взаємозв'язку освітнього та виробничого процесів. Саме тому це питання стає досить актуальним у наш час.

Питання регулювання зайнятості та безробіття досліджувалися у дисертації Зірко О. В., а також у працях вітчизняних науковців, таких як: Бандура С. І., Близнюк В. В., Маршавіна Ю. М. та багато інших.

Значний внесок у вивчення проблем стосовно довготривалого безробіття зробили іноземні вчені, зокрема: Дж. Акерлоф, Р. Джекман, А. Сміт тощо. Із огляду на динамічність процесів на ринку праці та специфіку розвитку українського ринку праці дана тема потребує постійного вивчення та регулювання[1, с. 1].

За визначенням Міжнародної організації праці (МОП) – International Labor Organization (ILO) – безробітним вважається будь-яка людина, яка на даний момент часу не має роботи, шукає роботу і готова приступити до неї, тобто тільки та людина, яка офіційно зареєстрована на біржі праці [7].

Зі слів Бережної Н. І., безробіття – це складне соціально-економічне явище, яке характеризується тим, що частина працездатного населення хоче, але не може знайти роботу, яку вони можуть виконувати, що пов'язано з перевищенням пропозиції робочої сили над попитом [3, с. 231].

Безробіття молоді – соціально-економічне явище, при якому працездатна молодь знаходиться в пошуку роботи і готова приступити до неї, але не може реалізувати своє право на працю, тим самим втрачаючи основні засоби до існування [4, с. 1].

У 2013 р. кількість зареєстрованих безробітних становила 435,4 тис. осіб, з них молоді – 183,3 тис. осіб або 42,1 %, це стверджує Державна служба статистики, станом на 1 вересня 2013 року (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Рівень безробітних в Україні станом на 2013 р.

2013	Кількість населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстровані безробітні
I квартал	45 513,0	20 426,4	18 670,5	1 755,9	8,6 %	564,3
II квартал	45 469,8	20 520,3	18 877,4	1 642,9	8,0 %	541,2
III квартал	45 455,1	20 555,6	19 002,3	1 553,3	7,6 %	508,6
IV квартал	45 426,2	20 478,2	18 901,8	1 576,4	7,7 %	487,6

Динаміка рівня безробітних в Україні за 2013 рік подана у графічному вигляді (рисунок).

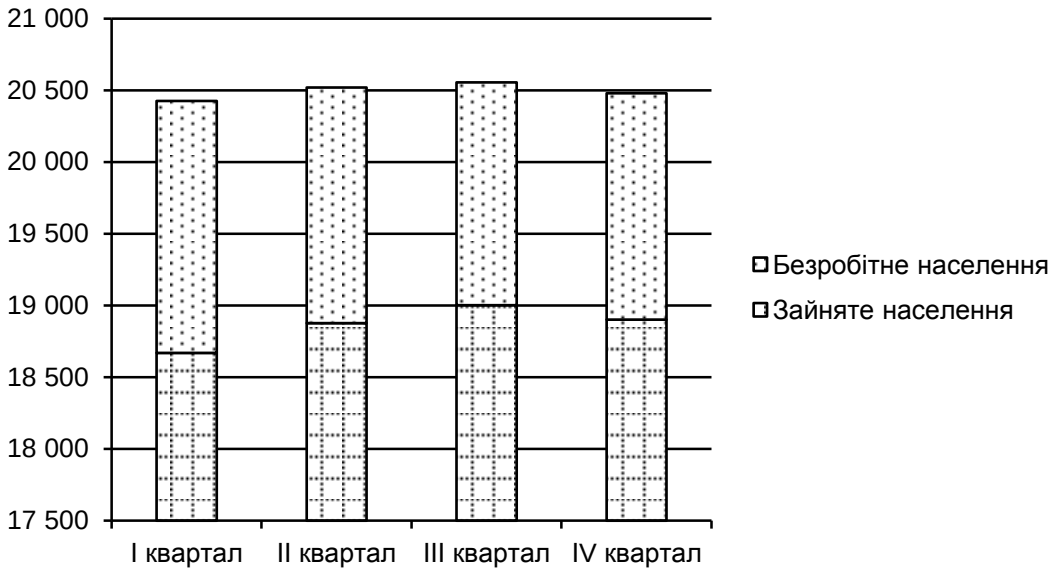

Рис. **Динаміка рівня безробітних в Україні за 2013 рік**

Подано дані, які характеризують зміни в рівні безробіття за останні 13 років (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2013 рр.

Рік	Кількість населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстровані безробітні
2000	48 923,2	21 150,7	18 520,7	2 630,0	12,4 %	1 178,7
2001	48 457,1	20 893,6	18 453,3	2 440,3	11,7 %	1 063,2
2002	48 003,5	20 669,5	18 540,9	2 128,6	10,3 %	1 028,1
2003	47 622,4	20 618,1	18 624,1	1 994,0	9,7 %	1 024,2
2004	47 280,8	20 582,5	18 694,3	1 888,2	9,2 %	975,5
2005	46 929,5	20 481,7	18 886,5	1 595,2	7,8 %	891,9
2006	46 646,0	20 545,9	19 032,2	1 513,7	7,4 %	784,5
2007	46 372,7	20 606,2	19 189,5	1 416,7	6,9 %	673,1
2008	46 143,7	20675,7	19 251,7	1 424,0	6,9 %	596,0
2009	45 962,9	20 321,6	18 365,0	1 956,6	9,6 %	693,1
2010	45 778,5	20 220,7	18 436,5	1 784,2	8,8 %	452,1
2011	45 633,6	20 247,9	18 516,2	1 731,7	8,6 %	505,3
2012	45 553,0	20 393,5	18 736,9	1 656,6	8,1 %	467,7
2013	45 426,2	20 478,2	18 901,8	1 576,4	7,7 %	487,6

За Законом "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" стаття 1, молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років [6,с. 1]. Найнижчий рівень зайнятості – серед 15 – 24-річних. Низький показник зайнятості людей такого віку зумовлений тим, що молодь навчається і не має постійних конкурентних переваг на ринку праці. У 2012 році на обліку в Державній службі зайнятості України перебувало 887,9 тис. незайнятих громадян віком до 35 років або 48,6 % від загальної кількості осіб [5].

У зв'язку з простоями на підприємстві особливе місце придбало "приховане безробіття", масштаби якого визначити часом дуже складно. Скорочується робочий тиждень, і молоді фахівці вимушені йти у відпустку, без збереження заробітної плати.

Як правило, молоді люди до 30 років уже мають сім'ю, і це вимагає постійного заробітку для підтримки свого рівня і статусу життя своєї сім'ї. При цьому часто непрацюючі молоді фахівці займаються пошуком тимчасової роботи і легкого заробітку, тим самим вдаючись до нелегальних дилерів, потрапляючи у сферу злочинності. Відсутність роботи серед молоді часто призводить до проблем відчуження з боку суспільства, а, як наслідок, до алкоголізму, наркоманії та девіантної поведінки. Як правило, більшість таких робітників потребують соціально-психологічної реабілітації. Молоді люди, які довгий час не мають можливості працевлаштуватися, морально пригнічені і схильні вирішувати свої проблеми будь-якими доступними засобами. Такими засобами можуть виступати масові страйки, що в подальшому призводить до зростання соціально-політичної напруженості, а також загрози економічного вибуху [7, с. 3].

Таким чином, випадання працездатних ресурсів з активного економічного життя впливає на бюджет, збільшується потреба в коштах для надання соціальної підтримки. Виникають проблеми, пов'язані з організацією структур служби зайнятості, зниження народжуваності та зростання рівня смертності, що призводить до передчасного "старіння населення" та збільшення навантаження на трудові ресурси.

Сучасне суспільство прагне максимально використовувати ресурси, які знаходяться в розпорядженні виробничого потенціалу. Неповне залучення ресурсів призводить до порушення принципу ефективного використання ресурсів і розглядається як складна ситуація для суспільства. Наявність безробіття молоді в суспільстві свідчить про недовикористання трудових ресурсів.

Надмірне безробіття негативно відбивається на всій економіці країни, і це стає однією з головних на сьогодні проблем. Для її вирішення необхідно враховувати, що саме молодь становить інноваційні та оновлені ресурси країни, тому слід розглядати дану демографічну групу як один з найбільш якісних напрямів соціально-економічного розвитку держави. Із цього випливає, що підготовка висококваліфікованих кадрів, адаптованих до умов ринкової економіки та володіючих новітніми технологіями, є важливим завданням, від вирішення якого неабиякою мірою залежать темпи зростання економіки, її конкурентоспроможності; збільшення якої на ринку праці сприяє підвищенню вимог до ділових і особистісних якостей, до рівня освіти і можливості подальшого перенавчання молодих фахівців, які претендують на робоче місце [8, с. 159].

В останні роки у зв'язку зі структурними перетвореннями в економіці України загострилася проблема дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці через невідповідність рівня підготовки молодих фахівців вимогам роботодавця. Присутні також суперечності між потребами ринку праці в робітниках і фахівцях певних видів діяльності та перевиробництвом фахівців, яких економіка регіонів не потребує або попит на них вже повністю задоволений, наприклад: еколог, бібліотекар, соціолог, агроном.

Історія розвитку ринку праці показує, що збільшення робочих місць найчастіше не супроводжується зниженням довгострокового безробіття, а лише частково заглушає його. Економічне зростання швидше знизить короткострокове безробіття, ніж довгострокове. Тому середній час пошуку роботи на ринку праці – показник дуже важливий. Зміна ціннісних орієнтирів і диференціація заробітної плати по галузях характерно впливають на зниження припливу молоді в структуру виробництва. На підприємствах гостро поставлено питання щодо нестачі робочої сили і професіоналів, не поповнюється втрата кваліфікованих кадрів у відповідній мірі, особливо працівників промислових підприємств. Основним джерелом поновлення ринку праці є саме молодь. Одним із прорахунків, які мають місце в нашій країні, стала відмова більшості роботодавців від турботи про збереження і розвиток трудових ресурсів, від інвестування у середні спеціальні професійно-освітні установи, а також ослаблення державного контролю над цим процесом [7, с. 3].

Таким чином, освоєння молоддю робочих професій порівняно з навчанням у ВНЗ вважається менш престижними. Оновлення робочої сили на підприємствах відбувається уповільнено, відбувається втрата наступності поколінь і явне старіння робітничих кадрів.

Молоді люди, які досягли повноліття, зіштовхуються зі зворотною ситуацією у сфері працевлаштування, ніж їх батьки, що жили в умовах централізовано планованої економіки. У дореформений період держава конституційно гарантувала право на працю і вживала зусилля для його реалізації, бронюючи робочі місця в галузях народного господарства для випускників шкіл, профтехучилищ, технікумів і вузів. Входження молоді у сферу праці строго контролювалося. Та згодом держава відмовилася від конституційних гарантій права на працю і вимог його обов'язковості. Пішла в минуле структурована система направлення на роботу, із одного боку, обмежуюча вибір молодих людей, із іншого, – забезпечуюча стабільність і соціальну інтеграцію, відразу пропонуючи їм роботу і гарантовану заробітну плату, а також широкий доступ до таких пільг, як дитячі установи, медичне обслуговування за місцем роботи, надання житла. Сучасна молодь має більше пропозицій на ринку праці, проте їй доводиться вирішувати значно більше проблем пов'язаних із працевлаштуванням, ніж одноліткам 20 років тому. Відбувся спад виробництва в країні, нестабільність і жорсткі вимоги роботодавця призвели до того, що на сьогодні молодь складає найбільш численну групу безробітних.

Зростання безробіття серед молодих фахівців веде не тільки до погіршення рівня життя сім'ї молодого громадянина, а також до серйозних економічних втрат. У сучасній Україні не створено необхідних умов, які повною мірою сприяли б реалізації правових і соціальних гарантій на працю для молодих громадян. Політика з питань молоді на державному рівні не має стабільну, сучасну, гнучку нормативну базу.

На регіональному рівні створена система соціальних служб, яка поступово вносить свої корективи по роботі з молоддю. Однак, слід зазначити, що це тільки початкова платформа того механізму, який повинен надавати соціальну підтримку молоді.

Основними причинами зростання безробіття серед молоді є:

- низька кваліфікація молодих спеціалістів, яка не відповідає потребам ринку праці;
- відсутність або зниження у молодих фахівців професійних навичок, з отриманої професії;
- невідповідність вимогам роботодавця;
- низький рівень заробітної плати у молодих фахівців і уповільнене просування за посадою;
- помилковий вибір професії, спеціальності [4, с. 1].

У державній політиці з питань молоді розробляються програми, що стосуються незайнятості випускників на ринку праці. Даний напрямок роботи здійснюється не в повноцінному обсязі через відсутність постійного фінансування, що може призвести до погіршення питань працевлаштування. З метою усунення прорахунків, які мають місце в нашій державі, необхідно збільшувати інвестування у середні спеціальні професійно-освітні установи, посилювати державний контроль, а також збільшувати, при прийнятті на роботу, випробувальний термін. Для успішного і довгострокового працевлаштування випускників подальша робота з їх профорієнтації повинна здійснюватися спільно з профконсультантами служби зайнятості, представниками освітніх установ та роботодавцями. Кожна з цих трьох сторін може і повинна вносити до неї свій неоціненний внесок для запобігання шкоди життєвим інтересам молодих людей, системі суспільних цінностей, а тим самим і стабільності у державі.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Семенюк Ю. В Проблема безробіття в світі в умовах кризи / Ю. В. Семенюк, Х. І. Костинян, К. Д. Заєць [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=20061. 2. Академик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://investments.academic.ru/721/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B0. 3. Бережна Н. І. Політична економія у структурно-логічних схемах : навч. посіб. / Н. І. Бережна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 285 с. 4. Є. Гетьман. Молодіжне безробіття: втрачене покоління / Є. Гетьман // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/publications. 5. Державний комітет статистики України. Динаміка кількості зареєстрованих безробітних за причинами незайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. 6. Закон України "Про сприяння

соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" від 01.01.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua. 7. Випускники ВНЗ у реальному бізнесі: яких навичок і знань їм бракує? // Вісник консорціуму із удосконалення менеджменту освіти в Україні. – 2010 р. – Лютий. – С. 3–5.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УЩЕРБ УКРАИНЫ ОТ АННЕКСИИ КРЫМА

УДК [338.14:341.223.2](477.75)

Колесниченко А. Г.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены причины и последствия аннексии Крыма, а также указаны экономические потери для Украины в различных отраслях экономики, таких, как промышленность, туризм, строительство, здравоохранение, сельское хозяйство, торговля и т. д. Показано, какую материально-сырьевую базу несет в себе Крым, какое количество заводов и фабрик находится на полуострове.

Ключевые слова: аннексия, экономика Крыма, промышленность Крыма, материально-сырьевая база Крыма, экономический ущерб.

Анотація. Розглянуто причини і наслідки анексії Криму, а також зазначено економічні втрати для України в різних галузях економіки, таких, як промисловість, туризм, будівництво, охорона здоров'я, сільське господарство, торгівля і т. д. Показано, яку матеріально-сировинну базу несе в собі Крим, яка кількість заводів і фабрик знаходиться на півострові.

Ключові слова: анексія, економіка Криму, промисловість Криму, матеріально-сировинна база Криму, економічний збиток.

Annotation. The article discusses the causes and consequences of the annexation of the Crimea, and also indicates the economic loss to Ukraine in various sectors of the economy such as industry, tourism, construction, health care, agriculture, trade, etc. The paper shows what material resource base the Crimea has, how many factories are located on the peninsula.

Keywords: annexation, Crimea economy, industry of the Crimea, material and resource base of the Crimea, the economic damage.

В результате Крымского кризиса, масштабного общественно-политического изменения, произошедшего на территории Автономной Республики Крым и Севастополя в феврале – марте 2014 года, Украина потеряла часть своей территории. Вместе с полуостровом была потеряна его промышленность, сельское хозяйство и туристическая отрасль, которые приносили доход в государственную казну Украины.

Министерство экологии Украины провело оценку убытков, которые страна понесет в самое ближайшее время, после того, как Россия аннексировала Крым из состава Украины.

© Колесниченко А. Г., 2015

По предварительным данным, а также информации, которую предоставил Андрей Мохник, министр экологии и природных ресурсов, общая стоимость материально-сырьевой базы, которую нес в себе полуостров, составляет около 127 миллиардов гривен. Результаты оценки говорят о том, что вопрос аннексии Автономной Республики Крым является не только политическим, но и экономически выгодным для Российской Федерации. По словам А. Мохника, оккупация полуострова – это выгодное решение, так как на территории Крыма существует достаточное количество предприятий, а также перспективные месторождения ценных полезных ископаемых. Министр заявил, что практически 200 месторождений используются и функционируют в данный момент, что составляет более половины всего количества месторождений полезных ископаемых в Крыму [1, с. 3].

Что касается общего количества прибыли, которую получает государство от развития и работы над месторождениями Крыма, то она составляет около 45,7 миллиарда гривен в год. Среди ценных месторождений Автономной Республики Крым можно назвать месторождения газа и нефти.

Исполняющий обязанности президента Украины Александр Турчинов на "общенациональном круглом столе" озвучил более весомую сумму ущерба от потери Крыма. По его словам только прямые убытки от аннексии составили 100 миллиардов долларов [2, с. 3].

Основные отрасли экономики Крыма – промышленность (более 530 крупных и средних предприятий), туризм (Западный Крым, Южный берег Крыма, Восточный Крым), строительство, здравоохранение, сельское хозяйство, торговля.

В отраслевой структуре промышленного комплекса ведущее место занимает пищевая промышленность, ориентированная на переработку местного сырья. Среди ее отраслей общеукраинское значение играют винодельческая (Винодельческий комбинат "Массандра", Инкерманский завод марочных вин, Завод марочных вин и коньяков "Коктебель", Новый Свет (завод шампанских вин), Институт винограда и вина "Магарач", Винодельческий завод "*DIONIS*", Солнечная долина, объединение "Золотая балка", винодельческий завод "*DIONIS*", Бахчисарайский винодельческий завод, феодосийский винсовхоз-завод), рыбообрабатывающая (Керчь, Ялта), консервная (Симферополь), эфиромасленичная (Симферополь, Бахчисарай, Алушта, Судак) и табачно-ферментационная (Ялта, Симферополь, Феодосия) [3].

Старейшей отраслью в Крыму можно считать металлургическую промышленность, однако добываемые железные руды относятся к низкокачественному разряду. На базе старого металлургического производства в Керчи работает завод ОАО "Камыш-Бурунский железорудный комбинат", на территории которого расположен один известняковый и три железорудных карьера, дробильно-обогатительная и агломерационная фабрики и др. Также существует Камышбурунский железорудный комбинат. На Керченском полуострове существуют месторождения железной руды. Современные оценки ее запасов колеблются в пределах 1,7 – 2,1 млрд тонн, возможно, даже больше. Запасы гигантские. Толщина рудных тел – десятки метров. Расположены они совсем неглубоко, что делает процесс добычи руды доступным и недорогостоящим. Площадь бассейна – порядка 250 квадратных километров. Но керченская руда очень специфическая – в коричневых и табачных рудах содержание железа среднее (около 35 – 40 %, ниже чем в Кривом Роге), но при этом избыток фосфора, присутствует мышьяк и ванадий, а также высокая влажность (до 17 – 23 %). Именно излишек фосфора и делает переработку этой руды делом уже не совсем простым [4].

В Крыму функционирует химический комплекс, который представлен Симферопольским заводом пластмасс (г. Симферополь), Крымским содовым заводом (г. Красноперекопск), Крымским Титаном (г. Армянск), химическими производствами в Симферополе и другими. Химические предприятия Крыма производят хлористый магний, бром, бромистые соли и разнообразные медицинские препараты. Сегодня в число предприятий, производящих данную продукцию входят Сакский химический завод, научно-производственное объединение "Йодобром", а также два завода – Крымский содовый и Перекопский бромный, расположенных в Красноперекопске. На территории полуострова работают предприятия по выпуску бытовой химии: синтетических моющих средств, изделий из пластмасс, парфюмерной продукции.

Почти четверть всего объема промышленного производства представлена предприятиями химической и нефтехимической промышленности. В Крыму расположены крупнейшие химические предприятия, которые являются монополистами, как в Украине, так и в странах СНГ и выпускают конкурентоспособную продукцию на мировом рынке. Эта отрасль производства образовывает экспортное ядро

республики. Важными факторами успешной производственной деятельности является наличие в Крыму местной базы сырья и трудовых ресурсов. Ведущими предприятиями химической отрасли являются ОАО "Крымский содовый завод", ЗАО "Крымский ТИТАН", ПАО "Бром", ОАО "Поливтор", ООО "Аквавита". После аннексии Крыма, Украине отрезали выход к шельфу Черного моря, где добывалось большое количество сланцевого газа. Украина оценивает свои потери от добычи сланцевого газа на шельфе Черного моря в 40 млрд долларов, которые она могла бы получить.

Машиностроение Крыма специализируется на выпуске электротехнического и электронного оборудования, радио- и телевизионных приборов, оптических и навигационных устройств, средств связи. В данной отрасли представлено более 50 предприятий, из которых ведущими являются ОАО "Машиностроительный завод "Фирма СЭЛМА" (г. Симферополь), ОАО "Крымпродмаш" (г. Симферополь), ОАО "Симферопольсельмаш" (г. Симферополь), судостроительная компания "Море" (г. Феодосия). Судостроение – одна из крупнейших отраслей машиностроения Крыма, представленное крупными предприятиями в Севастополе, Керчи, Феодосии. Специализацией керченского завода "Залив" является производство танкеров средней и большой грузоподъемности, лихтеровозов. На ПО "Море" применяются новые технологии, большинство из которых было заимствованно из авиастроительной промышленности. Также федеральная сетевая компания "Море" сотрудничает с кораблестроительными фирмами различных государств мира по изготовлению морского оборудования [5].

Агроклиматические ресурсы Крыма позволяют выращивать многие культуры, как умеренного пояса, так и субтропического. Самый холодный месяц – это январь. Самая низкая температура в зимний период отмечается в горных районах Крыма, она достигает -5 С°, наиболее высокая +6 С° в Ялте. Наиболее высокая среднемесячная температура наблюдается в июле +25 С°, в горах +17 С°. Длительность безморозного периода на равнинах составляет 170 – 200 суток, а на Южном берегу Крыма – 240 – 270 суток. Однако обилие света и тепла сопровождается недостаточной увлажненностью. Среднегодовая сумма осадков в Крыму равна 300 – 400 мм. В засушливые годы количество осадков может уменьшаться вдвое, что крайне отрицательно сказывается на сельскохозяйственном производстве. Согласно заявлению, которое сделал председатель крымского парламента Владимир Константинов в апреле 2014 года, Северо-Крымский канал обеспечивал 85 % потребностей полуострова в пресной воде. Весной 2014 года зависимость полуострова от пресной воды канала могла быть одним из аргументов против провозглашения независимости Крыма от Украины. Впрочем, руководство Госводагентства Украины сообщило о том, что оно не рассматривало возможности отключения водоснабжения канала, поскольку это грозит гуманитарной катастрофой. Кроме Крыма, воду от данного канала получает около трети Херсонской области. 26 апреля Украина прикрыла шлюзы Северо-Крымского канала, после чего подача воды на территорию полуострова почти полностью прекратилась. Госводагентство Украины и власти Крыма не смогли договориться об условиях поставки воды; канал был заполнен до уровня, обеспечивающего водоснабжение только Херсонской области, который позволял получать всего лишь незначительный объем пресной воды на насосной станции под Джанкоем, направляющей ее дальше в Крым. 7 мая 2014 года была опубликована статья с фотографиями того, как на территории Херсонской области, примерно в 40 км от границы с Крымом возводится дамба в русле Северо-Крымского канала. По информации главы Херсонской областной государственной администрации Юрия Одарченко, Украина строит не дамбу, а узел учета воды, "который будет отмерять точное количество воды, которая будет поставляться на Крымский полуостров".

Крым как агропромышленный регион известен производством различных эфирных масел. Промышленное значение имеют возделывание розы, лаванды, шалфея. Объем сельскохозяйственного производства в 2011 г. составил 1 964,3 млн грн. Главные направления производства в отрасли растениеводства – выращивание зерновых и овощных культур, садоводство и виноградарство. Основные направления производства в отрасли животноводства – выращивание скота молочного направления, птицеводство и овцеводство.

Сельское хозяйство – важнейшая составная часть хозяйственного комплекса Крыма. Об этом свидетельствует его удельный вес в национальном доходе – 35 %. В начале 1990-х годов Крым давал 45 % валового сбора винограда, 16 % – плодов и ягод, 6 % – овощей, 11 % – мяса птицы, 7 % – яиц, 13 % – шерсти и почти 100 % эфирных масел Украины. В 2012 г. удельный вес Крыма в национальном доходе составлял: по сбору винограда – 25,3 %, плодов и ягод – 2,9 %, овощей – 4,0 %, по производству мяса – 4,8 %, яиц – 4,7 %, по получению шерсти – 15,2 % [4].

Туризм в Крыму – одна из важнейших отраслей. Курортный Крым начинает развиваться во второй половине XIX века. После того, как улучшилось транспортное сообщение, жителям Центральных губерний Российской империи стало намного проще добираться на отдых и лечения к берегу Черного и Азовского моря. На рубеже XIX – XX веков строятся невероятные по красоте и архитектурному разнообразию летние резиденции: дачи, виллы и дворцы, многие из которых сохранились в Крыму и по сей день. Новый массовый этап истории крымского туризма связан с ленинскими декретами. Крым становится "Всесоюзной здравницей", принимая сотни тысяч туристов. После 1991 года резко изменилась курортная специализация, теперь вместо санаторного лечения большую популярность приобретают пляжный и активный отдых. Неорганизованные туристы по численности значительно превосходят отдыхающих в санаториях. По разным сведениям туризм ежегодно приносил Крыму около 6 млрд. грн в год, из которых Украина получала налоги. Если учитывать, что 70 % туристов были украинцами, а после аннексии, многие не захотят ехать на полуостров принципиально, можно сделать вывод, что от отсоединения Крыма пострадала не только наша страна, но и прежде всего сами крымчане.

Большинство государств мира не признают итоги референдума в Крыму и присоединение региона к Российской Федерации. О незаконности референдума объявили США, ЕС, Канада, Япония. Вашингтон и Европа заявляют о введении политических и экономических санкций в отношении России. Хочется верить, что мировая общественность своим влиянием и введением более жестких санкций сумеет вразумить руководство Российской Федерации. Учитывая влияние мировой общественности, а также учитывая другие факторы, например, перекрытие Северо-Крымского канала и резкое уменьшение количества туристов на территории Крыма, можно надеяться на то, что полуостров снова станет частью территории Украины.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Востриков Д. Как нам затянут пояса : план экономики от кабмина / Д. Востриков, Д. Коротков // Вести. – 2014. – № 40. – С. 3. 2. Мешковой С. Украина готовит иск к России на $100 млрд / С. Мешковой, Д. Смирнов // Вести. – 2014. – № 36. – С. 3. 3. Экономика Крыма [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/%DD%EA%EE%ED%EE%EC%E8%EA%E0_%CA%F0%FB%EC%E0. – Название с экрана. 4. Экономика Крыма [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://krymology.info/index.php/Экономика_Крыма. – Название с экрана. 5. Дублянский В. Н. Экономика Крыма и ее проблемы / В. Н. Дублянский, Г. Н. Дублянская. – Симферополь : Крымская Академия гуманитарных наук, 1996. – 86 с.

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

УДК 331.556.4(477)

Кравчук К. П.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено теоретичні і практичні аспекти міграції робочої сили в Україні, її масштаби та види. Описано особливості міграції трудових ресурсів в Україні. Проаналізовано нормативно-правову базу та державне регулювання міграційних процесів в Україні, а також визначено можливі шляхи підвищення ефективності міграційної політики в Україні.

Ключові слова: міграція робочої сили, масштаби міграції, міграційна політика.

© Кравчук К. П., 2015

Аннотация. Исследованы теоретические и практические аспекты миграции рабочей силы в Украине, ее масштабы и виды. Описаны особенности миграции трудовых ресурсов в Украине. Проанализированы нормативно-правовая база и государственное регулирование миграционных процессов в Украине, а также определены возможные пути повышения эффективности миграционной политики в Украине.

Ключевые слова: миграция рабочей силы, масштабы миграции, миграционная политика.

Annotation. The article is devoted to the theoretical and practical aspects of labor migration in Ukraine, its extent and types. The features of labor migration in Ukraine were discribed. The legal framework and state regulation of migration processes in Ukraine were analyzed and some ways to improve the efficiency of migration policy in Ukraine were identified.

Keywords: labor migration, migration flows, migration policies.

Актуальність даної теми полягає в глобальності та швидкому зростанні внутрішньодержавних та міждержавних переїздів населення і трудових ресурсів у різноманітних формах, зумовлених, насамперед, нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн.

Мета дослідження – з'ясувати теоретичні аспекти міграції робочої сили, проаналізувати Україну в міжнародному русі трудових ресурсів, розкрити суть проблем міграції робочої сили та визначити шляхи їх вирішення.

Вагомий внесок у вивчення нормативно-правових аспектів регулювання міграційних процесів й удосконалення організаційно-економічних механізмів їх регулювання за умов перехідної економіки зробили провідні вітчизняні вчені такі, як: Е. Лібанова, О. Малиновська, Н. Марченко, А. Мокій, С. Пирожков, О. Позняк, Л. Семів. Щодо зарубіжних вчених, то такі вчені, як В. Ісаєв, В. Сатцевіч, Дж. Солт, К. Уоллес, С. Ціпко та інші у своїх наукових працях досліджували різні аспекти міграції українських трудових ресурсів. Міграція робочої сили — це переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу з метою пошуку роботи, нових сфер застосування своїх здібностей і кращих умов життя. Міграція робочої сили існує здавна, тож можемо виділити її найголовніші передумови виникнення. Передумовами розвитку трудової міграції є: цивілізаційні (зближення, змішання культур, поширення суспільних інститутів); інституційні (гармонізація інституційних систем країн, удосконалення систем міждержавних відносин); інфраструктурні (розвиток інфраструктури транспорту й зв'язку, систем інформування); функціонально-мережні (розвиток міжнародних компаній, поява глобальних соціальних мереж) [1, 518 с.].

Виділяють п'ять основних центрів трудової міграції:

Північна Америка – цей центр міграції є лідером з кількості щорічно прибуваючих іммігрантів. Історично трудові ресурси цього регіону склалися за рахунок іммігрантів. Зараз Америка залучає як висококваліфіковані та науково-технічні кадри, так і низькокваліфікованих працівників з усього світу. При цьому низькокваліфіковані робітники емігрують переважно з Мексики та країн Карибського басейну до США. Висококваліфіковані працівники прибувають з Західної Європи, Латинської Америки, Росії.

Європа – значну роль в формуванні цього центру міграції стало створення Європейського Союзу, однією з цілей якого є створення єдиного ринку робочої сили. Так, на частку Європейського Союзу припадає близько чверті обороту світового ринку робочої сили. Унаслідок цього в Європі спостерігається внутрішньоконтинентальне міждержавне переміщення робочої сили. Абсолютними лідерами з кількості іммігрантів є Франція та Німеччина. Іммігранти знаходять роботу здебільшого у сфері обслуговування, будівництві, на забруднених та небезпечних виробництвах. У Європу емігрує здебільшого молодь, яка не досягла 25 років. У рамках європейських міграцій слід виділити три основні напрямки: з менш розвинутих країн Південної та Східної Європи (Греція, Іспанія, Туреччина, Польща, Угорщина) до високорозвинутих країн Західної та Північної Європи (Франція, Англія, Німеччина, Швеція); з країн Північної Африки, Індії, Пакистану до Західної Європи; рух робітників між високорозвиненими країнами.

Близький Схід – іммігранти становлять велику частку робочого населення цього регіону, у деяких країнах більше 50 %. Нафтодобувні країни цього регіону (Саудівська Аравія, Лівія, ОАЕ, Кувейт, Катар, Бахрейн) залучають людські ресурси переважно з бідніших арабських та азіатських країн (Єгипту, Ємену, Йорданії, Судану, Індії, Пакистану та Шрі-Ланки). Незначна кількість робітників прибуває

також з Європи, Філіппін, Таїланду, Південної Кореї. Такі країни, як Ємен, Ірак та Лівія є одночасно й експортерами й імпортерами трудових ресурсів.

Латинська Америка – приймаючими країнами Латинської Америки є в основному Аргентина та Венесуела. Міграція носить здебільшого сезонний характер, коли мігранти прибувають для виконання сільськогосподарських робіт. Багато робітників приїжджають працювати на філіалах ТНК. Для Латинської Америки бажаними іммігрантами є робітники зі Східної Європи.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон – приймаючими країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону є Бруней, Майлазія, Сінгапур, Гонконг, Японія, Пакистан, Тайвань. Сюди зазвичай приїжджають працівники з країн, що розвиваються, особливо з Мексики та країн Азії (Китаю, В'єтнаму та Лаосу). Також багато іммігрантів прибуває до таких країн та регіонів, як Австралія, Росія, Африка. Здебільшого іммігранти переїжджають з бідних у багаті країни. Інформацію про кількість емігрантів за регіонами світу, тис. чоловік, можна дізнатися з табл. 1.

Таблиця 1

Кількість емігрантів за регіонами світу, тис. чоловік

	1990	1995	2000	2005	2011
Африка	15 972	17 291	17 062	17 735	19 263
Азія	50 875	48 768	51 915	55 128	61 323
Європа	49 400	54 717	57 369	64 398	69 819
Латинська Америка	7 130	6 233	6 470	6 869	7 480
Північна Америка	27 773	33 595	40 395	45 597	50 042
Океанія	4 365	4 732	5 015	5 516	6 014
Більш розвинені країни	82 354	94 123	104 433	117 187	127 711
Менш розвинені країни	7 316	71 845	74 064	78 057	86 232

Таким чином, найрозвинутіші країни Західної Європи приваблюють трудові ресурси з найменш розвинутих західноєвропейських країн, з арабських країн, з Африки, країн СНД та Східної Європи. За останні роки розширився імпорт трудових ресурсів і в такі країни, як Англія, Швейцарія, Бельгія, Швеція, Люксембург та Нідерланди. У них налічується більш ніж 15 мільйонів іноземних працівників. Цей факт свідчить про те, що імміграція є важливим чинником економічного розвитку цих країн. Масштаби виїзду й характер зайнятості мігрантів за кордоном дозволяють говорити про істотні втрати України в результаті трудової міграції. Прямі втрати обумовлені виїздом осіб, що одержали освіту в Україні (витрата коштів на освіту і соціальне забезпечення в період до виїзду за кордон), непрямі витрати пов'язані з недовикористанням трудових ресурсів на Батьківщині. Розподіл трудових мігрантів за рівнем освіти, статі й місця проживання до виїзду за кордон, у 2009 – 2011 р. можна спостерігати у табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл трудових мігрантів за рівнем освіти, статі й місця проживання до виїзду за кордон, 2009 – 2011 р.

	Усього	Жінки	Чоловіки	Міське населення	Сільське населення
1	2	3	4	5	6
Кількість трудових мігрантів усього, тис. чол.	1 476,1	484,8	991,3	803,2	672,9
Повна вища освіта	13,9	19,7	11	19,9	6,7

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
Базова або неповна вища освіта	17,3	19,1	16,5	21,1	12,8
Повна загальна середня освіта	52,1	52,1	62,4	52,5	66,7
Початкова загальна освіта	9,8	9,1	10,1	6,5	13,8

Найбільші втрати Україна несе від виїзду за кордон фахівців вищої кваліфікації. За останні роки відбулося зниження рівня еміграції таких фахівців порівняно з 1990-ми роками. За даними Держкомстату динаміка виїзду за межі України докторів наук така: 1995 р. – 59 осіб, 2000 р. – 26 осіб, 2004 р. – 13 осіб, 2005 р. – 8 осіб, 2010 р. – 5 осіб; кандидатів наук: 2000 р. – 125 осіб, 2005 р. – 45 осіб, 2007 р. – 48 осіб, 2010 р. – 26 осіб. У 2007 – 2008 роках особи з вищою освітою переважно залишалися в Україні як і люди з базовою або неповною вищою освітою. Більша частина мігрантів – це люди з повною загальною середньою освітою (59 % мігрантів порівняно з 43,2 % у загальній чисельності мігрантів) [2, с. 174]. Втрати трудового потенціалу залежать не тільки від рівня освіти мігрантів, але і від їх професійних здібностей. До виїзду за кордон емігранти здобувають професійні якості, які могли б створювати економічний ефект на батьківщині. Результати досліджень автора статті дали можливість сформулювати теоретичні засади та історію розвитку міграційних потоків як у світі, так і в Україні, а також сучасне регулювання механізму управління процесами міграції робочої сили в Україні. Поширення міграційних процесів засвідчує, що Україна обрала і впевнено крокує шляхом інтеграції у світовий економічний простір, у якому відбувається обмін робочою силою. Приєднання України до міжнародного ринку праці – це не перспектива, на сьогодні це актуальна дійсність, що відіграє важливу роль для нашої держави, проте, на жаль, дуже мало уваги приділяється цим проблемам на сьогодні. Міграція робочої сили показує наявність значних проблем функціонування міграційної політики в Україні. Враховуючи кризову ситуацію в економіці нашої держави, неможливість ефективної зайнятості українців, наявність надзвичайно великого рівня безробіття слід чекати, що еміграційний характер у суспільстві буде продовжувати поширюватися.

Переміщення українців за кордон швидко стали звичайним і поширеним явищем. Українці працюють у Великобританії, Сполучених Штатах, Німеччині, Італії, Франції, Ізраїлі, Греції, Туреччині, а також на Кіпрі. Паралельно з еміграційними поширюються іммміграційні процеси – більше шести тисяч іноземців офіційно працевлаштувались в Україні протягом п'яти останніх років. Швидкість та масштабність розвитку зовнішньої зайнятості, наявні недоліки існуючої системи управління міграцією робочої сили спричинили необхідність пошуку шляхів покращення державної міграційної політики в Україні. Щоб стати реально ефективним механізмом регулювання міждержавного обміну трудовою силою, міграційна політика України щодо регулювання міграційних потоків повинна бути добре обдуманою і збалансованою, а інколи опиратися на досвід держав-експортерів та імпортерів трудової сили.

В Україні гостро стоїть питання трудової міграції наших співвітчизників.

Економічні та соціальні проблеми змушують людей шукати кращого життя за кордоном, досить часто на низькооплачуваних та непрестижних роботах. Але для мільйонів бідняків з країн третього світу Україна стала бажаною метою в якості місця роботи. Українським працедавцям заради легалізації іноземного спеціаліста доводиться збирати півтора десятка довідок, платити декілька тисяч гривень та очікувати оформлення документів три місяці. І це лише задля оформлення працівника на рік. І якщо поки більшість неврахованих на території країни іноземців – вихідці з країн колишнього СРСР (Росії, Грузії, Казахстану та Узбекистану), то з часом ситуація може змінитися. Жителів країн Африки та Сходу Україна притягує більш високим рівнем життя та відсутністю громадянських воєн.

Хоча є ще одна причина міграційного буму: через Україну проходить шлях з цих держав в Західну Європу, і часто мігранти, не досягнувши місця призначення, осідають в Україні. При цьому вони не оформляють ні посвідку на проживання, ні дозвіл на роботу. Щоб вивести трудових іммігрантів з тіні і наповнити бюджет країни додатковими засобами, необхідно спростити дозвільну систему,

і, в першу чергу, – для вихідців з країн колишнього СРСР. Більше 15 % штатних працівників-українців перебувають в умовах вимушеної неповної зайнятості, і до 25 % повністю зайнятих складаються в неоформлених трудових відносинах [3 с. 4]. Із іншого боку, експерти прогнозують, що років через десять, у зв'язку з падінням народжуваності і зростанням еміграції, в Україні сформується дефіцит робочої сили – країні буде потрібно 2 – 3 млн додаткових робочих місць. Тому вже сьогодні державі необхідно працювати над тим, щоб легалізувати всіх іноземців, що живуть в Україні.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Чернега О. Б. Міжнародна економічна діяльність України [Текст] : навч. посіб. / О. Б. Чернега. – Львів : Магнолія 2006, 2012. – 523 с. 2. Вовканич С. В. Розвиток інтелектуального потенціалу та зовнішньо-міграційні процеси [Текст] : навч. посіб. / С. В. Вовканич. – К. : Регіональна економіка, 2010. – 234 с. 3. Чайка-Петегирич Л. Трудова міграція та її взаємозв'язок із безробіттям в Україні / Л. Чайка-Петегирич // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 3 (36). – С. 5–9. 4. Про утворення державного департаменту у справах національностей та міграції [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://www.uazakon.com/document/spart45/inx45556.htm. 5. Міжнародні організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://svit.ukrinform.ua/organizations.php?page=mvf.htm.

КРИЗОВИЙ СТАН УКРАЇНИ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

УДК 338.124.4(477)

Кривуля А. Д.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано рівень і визначальні тенденції економічного та соціального розвитку України, а також причини виникнення кризових процесів за час незалежності країни. Проведено дослідження методів, що допомагають уникнути кризових явищ в економіці і забезпечити подальший розвиток за рахунок підвищення ефективності використання наявних, але невикористаних із різних причин внутрішніх ресурсів.

Ключові слова: економіка України, соціально-економічний стан, криза, внутрішні ресурси, фінансова політика.

Аннотация. Проанализированы уровень и определяющие тенденции экономического и социального развития Украины, а также причины возникновения кризисных процессов за время независимости страны. Проведено исследование методов, которые позволяют избежать кризисных явлений в экономике и обеспечить дальнейшее ее развитие за счет эффективного использования имеющихся, но неиспользованных по разным причинам внутренних ресурсов.

Ключевые слова: экономика Украины, социально-экономическое положение, кризис, внутренние ресурсы, финансовая политика.

© Кривуля А. Д., 2015

Annotation. The article analyzes the level and the determining trends of the economic and social development of Ukraine as well as the causes of the crisis processes during the country's independence. A research was conducted on the methods that make it possible to avoid crsises in the economy and provide its further development due to the effective use of the available internal resources which are unutilized for various reasons.

Keywords: Ukraine's economy, socio-economic status, crisis, local resources and financial policy.

Тема статті є актуальною, адже у зв'язку з політичною кризою та економічно-соціальними проблемами економіка України перебуває сьогодні на межі дефолту, а також під загрозою опинитися в глибокій кризі, майже не маючи внутрішніх ресурсів для розвитку.

Питаннями причин виникнення фінансових криз, етапів їх розвитку присвячено багато досліджень світової економічної спільноти. Цю проблему розглядають Г. Мінскі, М. Фрідмен, М. Бордо, Р. Мандела та ін. Серед вітчизняних економістів необхідно виділити дослідження Є. Боброва, Н. Бударіної, В. Попова, О. Струка, О. Барановського, А. Гальчинського, Д. Полотенко, В. Геєця, К. Рудого, С. Мочерного.

Мета статті – аналіз специфіки реформ в Україні за більш ніж двадцятирічний період та визначити причини, які призвели до деградації базових галузей господарства, викликали дефіцит внутрішніх ресурсів та породили хронічну зовнішню заборгованість і високу залежність від імпорту, що робить національну економіку вкрай вразливою; визначити, яким чином можна ефективно використовувати наявні внутрішні ресурси України для подолання кризових явищ.

Стартові передумови розвитку України після отримання незалежності оцінюються неоднозначно. Поряд із сприятливими ресурсними можливостями, розвиненим багатогалузевим господарством і високим науково-технічним потенціалом економіка України успадкувала від СРСР енергоємну структуру промисловості. Вона характеризувалась високою часткою галузей паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), військово-промислового комплексу (ВПК), чорної і кольорової металургії, хімічних виробництв, які залежали від поставок енергоресурсів ззовні. Майже 80 % кінцевої продукції неможливо було виробити без кооперації з підприємствами інших республік, насамперед, Росії, і без великих державних замовлень [1, с. 169]. Тому Україна довго адаптувалася до ринкових умов, складно було і з самостійним включенням до міжнародного поділу праці.

У дев'яностих роках настав період зміни соціально-економічної системи, самих принципів функціонування економічної системи, коли старий адміністративно-командний механізм розвалився і вже не діяв, а новий, капіталістичний, ще не діяв, тому що тільки створювався. У ці роки відбувається трансформаційний спад – різке, іноді катастрофічне падіння обсягів виробництва. Цей період тривав з 1991 року по 1999 рік, він був надзвичайно затяжним і дуже болюче відобразився на економіці та соціальному становищі населення країни.

Середньорічні темпи зростання ВВП у 1991 – 1998 рр. були від'ємними, обсяг промислової продукції до кінця 1999 р. становив трохи більше обсягів 1990 р. Основні деформації в українській промисловості тільки посилилися. Питома частка чорної металургії виросла в 2 рази, галузей ПЕКу – в 1,5 рази. Металургійна промисловість стала головною експортною галуззю, що давала більше 40 % обсягу вивозу і основну валютну виручку. На цьому фоні частка машинобудування і металообробки впала приблизно в 2,5 рази (до 9,4 – 13,2 % у 2000 р. порівнянно з 30 % у 1990 р.) [2, с. 3].

Тільки з 2000 р. економіка України перейшла у фазу відновлювального зростання. Цей період тривав приблизно до 2007 р., коли ВВП щорічно збільшувався в середньому на 7 %. Тим не менш, реальний обсяг ВВП так і не досяг дореформеного показника (усього 57,9% рівня 1990 р.) [2, с. 8]. Основними чинниками зростання економіки стали: збільшений експорт української продукції після девальвації гривні, у тому числі завдяки гарній кон'юнктурі зовнішніх ринків (зросли світові ціни на метали, добрива та ін.); зростання економіки в Росії, кооперація з якою в той період помітно налагодилася [1, с. 167].

У 2000 – 2002 рр. Україна розгорнула широкомасштабну приватизацію великої промисловості за участю стратегічних інвесторів, і це привернуло російський і західний бізнес. У той же час прискорилося формування фондового ринку, розвивалася банківська система.

Відносно благополучний етап розвитку економіки в 2000 – 2003 рр. базувався, серед іншого, на російському фінансовому підживленні. Воно здійснювалося шляхом реструктуризації старих боргів,

видачі нових кредитів, у практиці субсидування за рахунок пільгових цін на енергоносії та бартерної оплати за схемою "газ – за транзит". Остання була надзвичайно вигідна для України, але сприяла формуванню великих тіньових капіталів – як в Україні, так і в Росії. Багато хто з відомих сьогодні українських олігархів заробили капітали на вивезенні дешевої металургійної та хімічної продукції в країни Європи та Китай, "піднялись", як правило, на дешевому російському газі.

У цілому економічна політика Леоніда Кучми в другий термін його президентства (грудень 1999 – листопад 2004) проводилася в інтересах фінансово-промислових груп (ФПГ), що зміцнилися в Україні на початку 2000-х років. Їх збільшений вплив на українську владу і конкуренція з російським бізнесом у 2001 – 2004 рр., крім зовнішніх геополітичних чинників, багато в чому визначили подальший курс України на євроінтеграцію і неучасть країни в російських проектах реінтеграції на пострадянському просторі [1, с. 167].

Після "помаранчевої революції" 2005 р. і помітного погіршення міждержавних відносин з Російською Федерацією орієнтація України на Захід і риторика "європейського вибору" тільки зміцнилися. За президенства Віктора Ющенка від ЄС чекали великих капіталовкладень, сподіваючись на те, що Україна повторить шлях країн Центральної та Східної Європи, що стали спочатку асоційованими, а потім і повноправними членами Євросоюзу. Але замість євроінтеграції Брюссель запропонував Україні всього лише євроорієнтацію. Спочатку цей курс реалізовувався як "європейська політика сусідства", а з 2009 р. – як співробітництво у проекті "Східне партнерство", де Україні пропонувалася політична асоціація з ЄС і підготовка до євроінтеграції, але без повноправного членства. Така зовнішня політика змушувала Україну реформувати національне законодавство за зразком ЄС і підлаштовуватися під європейські норми і стандарти в економіці. Це необхідно насамперед європейським інвесторам для захисту своїх фінансово-економічних інтересів і створення гарантій збереження інвестицій в Україні. При цьому ЄС аж ніяк не був готовий до великих фінансових вкладень в економіку України.

За узгодженим між Києвом і Брюсселем "Планом дій", Україна пройшла ряд намічених пунктів: у 2005 р. отримала офіційний статус країни з ринковою економікою; у 2008 р. – вступила до СОТ на вкрай невигідних для себе умовах, але головне – випередивши в цьому Росію. Потім почалася підготовка до підписання "Угоди про асоціацію з ЄС", головним економічним змістом якої є "Договір про заглиблену і розширену зону вільної торгівлі між Україною та ЄС". Так, європейська орієнтація стала головним зовнішньополітичним вектором розвитку країни, який визначив основні напрями і методи подальших реформ.

Український уряд, починаючи з 2005 р., був практично позбавлений маневру в діях, бо залежав від зовнішніх зобов'язань, взятих на себе перед країнами-членами СОТ, західними кредиторами (МВФ, ЄБРР) і безпосередньо перед ЄС у плані конвергенції інституційного середовища.

У передкризові роки (2005 – 2008) в економіці України накопичувалися серйозні макроекономічні та фінансові ризики. У нашу країну направилися західні банки, що стимулювали внутрішній попит та імпорт. Після цього спостерігався бум на ринку споживчого кредитування, відбувалося швидке зростання обсягу зовнішніх запозичень при зростанні частки "поганих кредитів", та зріс дефіцит рахунку поточних операцій. Економічне зростання на 80 – 90 % визначалося зовнішніми запозиченнями [3, с. 543].

Грошово-кредитна і бюджетна політика, хоча і сприяла підвищенню рівня життя населення, мала нездорову фінансову основу, адже країна непродуктивно витрачала кошти на споживання, що вело до зростання інфляції. Модернізація та інноваційне оновлення економіки в масовому масштабі не здійснювалися [3, с. 576].

У 2008 – 2009 рр. Україну накрило хвилею світової фінансово-економічної кризи. Її надто відкрита, але низькоконкурентна економіка повною мірою відчула на собі його наслідки. ВВП впав у 2009 р. на 15 %, а промислове виробництво – майже на 22 %, експорт знизився на 40 %, імпортні операції скоротилися на 46 %, курс валюти девальвував з 5 грн до 8 грн за 1 дол. Це – найгірший результат серед країн СНД [2, с. 5]. До нього привели висока залежність від зовнішнього фінансування й неузгодженість влади в монетарній та бюджетній політиці. Гостра криза в банківській сфері була викликана не тільки кредитною експансією зарубіжних банків у попередні роки, але і помилковою політикою фіксованого курсу гривні. Післякризове відновлення економіки в 2010 – 2011 р. було нестійким і змінилося спадом.

Із кінця 2012 року економіка України впадає в депресію і занурюється в боргову яму. За підсумками 2013 року зростання ВВП було нульовим. Економічні прогнози – найпохмуріші, країні постійно пророкують дефолт. У глобальному рейтингу конкурентоспроможності (WEF, Давос) Україна в 2011 – 2012 рр. розташовувалася на 82 місці [2, с. 10].

Головною проблемою залишається корупція, і додатково – неефективність державного управління, недовіра населення до влади при створеному державно-олігархічному капіталізмі, проблеми в податковому регулюванні, поганий інвестиційний клімат, розрісся тіньовий сектор і т. д. Економіка в цілому продовжує залишатися витратною і матеріаломісткою, має слабку конкурентоспроможність експорту і його вузьку спеціалізацією на товарах з низькою доданою вартістю.

Внесок зовнішньої торгівлі у ВВП України надзвичайно високий, тому темпи і якість економічного зростання в країні багато в чому залежать від світової кон'юнктури на основні експорту товарів. Рівень технологічного розвитку української економіки за роки реформ не підвищився, а відставання країни від передових держав світу стало ще більш помітним [1, с. 169].

Проте, незважаючи на постійні проблеми, у 2013 – 2014 рр. з'явилися ознаки початку виходу з кризи. Відновлення могло бути здійснене на різних засадах і з різними перспективами. Та в Україні продовжується попередній розвиток з накопиченням внутрішніх диспропорцій і суперечностей [1, с. 170].

В умовах гострої внутрішньополітичної кризи в країні в 2013 – 2014 рр. і невизначеності зовнішньополітичного курсу перспективи кардинальних змін соціально-економічної ситуації в кращу сторону поки не прогнозуються. Отже, після певного періоду економічного зростання знову виникне криза, але ще більш руйнівного характеру.

Криза – це не тільки втрати, а й нові можливості, виявлення диспропорцій і невідповідностей в економіці та суспільстві й, одночасно, можливість їх подолання. Криза спонукає до змін, дає шанси для оновлення, які можуть бути використані або невикористані суспільством. Можливості основоположних цілеспрямованих структурних змін для побудови соціально орієнтованої ринкової економіки, громадянського суспільства й ефективної політичної системи в Україні не були використані належним чином ні при трансформаційній кризі 1990-х рр., ні в умовах економічного зростання 2000 – 2008 рр., коли з'явилися фінансові ресурси для таких перетворень. Прийдешня криза дає третій шанс для проведення перетворень. Якщо він не буде використаний, то ситуація ставатиме все більш неконтрольованою з перспективою втрати всього досягнутого.

Заслужений економіст України Д. Полозенко у своїх роботах відмічає, що подолати нинішнього спаду в суспільно-економічному розвитку України можна, ухваливши урядові рішення, які мають стати поштовхом до розвитку матеріальної сфери виробництва. Відсутність власних фінансових ресурсів, нестача коштів і проблема платежів – основні причини рецесії виробництва, адже фінанси й економіка країни тісно пов'язані з цим процесом (рецесія – відносно помірний, некритичний спад виробництва або уповільнення темпів економічного зростання) [4, с. 46].

У цій ситуації особливе значення має державний бюджет, за допомогою якого держава визначає, яку частину доходу слід спрямувати на розвиток виснаженої кризою економіки країни, на утримання невиробничої сфери тощо. Д. Полозенко переконаний, що стабілізація реальної економіки без прямого державного керування неможлива. Фінансова політика не може діяти ізольовано від монетарної політики, яку проводить Національний банк України – структура, відповідальна за стабільність грошової одиниці. Підтримувати цю стабільність досить складно в умовах рецесії виробництва, зумовленої переважно фінансовою кризою, а також скороченням обсягів іноземних інвестицій. Отже, за умов подолання наслідків кризи регулююча роль держави не повинна послаблюватися, а навпаки – має посилюватися шляхом виділення бюджетних коштів на конкурсній основі, регулювання цін на стратегічні види сільськогосподарської продукції, надання кредиту товаровиробникам, особливо малому і середньому бізнесу, спроможним ефективно його використати і своєчасно повернути кредитору. При цьому наголошується, що важливо визначити основні причини, які призводять до кризових явищ. Це дасть змогу розробити заходи щодо запобігання рецесії виробництва.

Із цього приводу відомі вчені-економісти Геєць В. М. та Гриценко А. А. звертають особливу увагу на відрив функціонального економічного аналізу від його логіко-історичних основ. Він проявляється в послабленні здатності з'ясувати приховану сутність процесів, яка відрізняється від їх видимих форм. Саме ця обставина стала однією з важливих передумов сучасної глобальної кризи. В її основі лежить відрив реальних економічних процесів створення вартості від руху її представників (грошей і цінних паперів) у грошово-кредитній і фінансовій сферах. Рух представників вартості як сучасний переважаючий напрям ототожнюється з рухом реальної вартості. Як наслідок відриву вартості від реальної економіки поступово сформувалася так звана фінансова економіка, у котрій доходи окремих суб'єктів господарювання обертаються в середині ринку, але не спрямовуються в реальну економіку. Отримані в такий спосіб доходи є фіктивними [5, с. 12].

Фінансова економіка є джерелом тіньової економіки. А тому, зрозуміло, на останню також вплинула фінансова криза, яка змусила бізнесові структури з метою збереження прибутку і подальшої рецесії виробництва та банкрутства приховувати власні доходи. Звідси – і скорочення надходжень коштів до державного бюджету.

Використання внутрішніх ресурсів залежить не лише від діяльності промислових комплексів, фірм, малого і середнього бізнесу, а й від професіоналізму управлінської еліти, від кожної фізичної особи, яка є суб'єктом прийняття фінансово-економічних рішень і носієм індивідуальних та державних інтересів. Таке єднання інтересів посилює активізацію щодо підвищення ефективності використання ресурсів країни [4, с. 47].

В умовах глобалізації економіки, як зазначалось вище, у світовій економіці відбувся відрив створеної вартості від руху грошей і цінних паперів, що й призвело до кризи. У результаті темпи зростання грошової маси стали випереджати темпи споживання. Держави змушені були періодично скорочувати обсяги грошової маси в обігу й одночасно стимулювати процес споживання. На думку експертів, нині маємо кризу грошей.

У НБУ через валютний і грошовий ринки в 2011 році скорочувалися обсяги грошового обігу, що в окремі періоди спричинило дефіцит гривні. Комерційні банки і в 2012-му не мали достатніх фінансових ресурсів для надання кредитів суб'єктам господарювання, вважаючи причиною цього жорстку політику центрального банку країни [4, с. 47].

Дефіцит гривні відчували суб'єкти малого і середнього бізнесу, особливо агробізнес, діяльність якого значною мірою залежить від банківських кредитів і державного бюджету. Водночас саме бізнес має стати одним із основних джерел наповнення доходної частини державного бюджету. Відсутність коштів змушує комерційні банки активніше залучати депозити фізичних і юридичних осіб, що призводить до підвищення вартості кредитів, робить їх практично недоступними, посилює дефіцит гривні. При цьому слід зазначити, що гривня в умовах фінансової кризи виконує всі притаманні грошам функції.

Кількість іноземних банків в Україні має бути визначена на законодавчому рівні. Інакше може виникнути ситуація, за якої нерезидентні банки підпорядкують господарську діяльність вітчизняних суб'єктів своїм капіталам, обмежать дію національної валюти.

Курс національної валюти визначається низкою чинників, серед яких особливу роль відіграють стан коштів на поточному рахунку, платіжного балансу (експорт – імпорт), рефінансування зовнішнього боргу, попит на валюту, а також економічна і політична ситуація в країні. Стан поточного рахунку змінюється. Так, у середині 2012 року резервний фонд НБУ скоротився на 1,44 млрд доларів. МВФ зробив прогноз скорочення резервного фонду на кінець 2012 року до 5 млрд доларів, середньорічний курс гривні щодо долара США 8,04 за умови, що економічна ситуація в Євросоюзі суттєво не зміниться.

Дмитро Полозенко у своїй статті стверджує, що вітчизняне валютне законодавство потребує вдосконалення. У країні діє закон про валютне регулювання у формі урядового декрету, зміст якого за багато років істотно застарів. Зі зміною ситуації в державі змінюються і розробники закону, дехто з них досить слабо володіє базовою наукою валютного регулювання, її наслідками для економіки й суспільства в цілому [4, с. 48].

На основі аналізу фінансової та зовнішньої політики України провідні економісти роблять наступні висновки щодо подолання кризових явищ в Україні. Для цього слід розробити заходи, які запобігають рецесії виробництва:

підприємства мають працювати на реальну економіку, а не на формування спекулятивних доходів;
рівень економіки значною мірою залежить від професіоналізму управлінської еліти;
НБУ має дотримуватися співвідношень між рівнем інфляції та ставками – депозитними і кредитними;
рівень доларизації і наявність іноземних банків мають бути визначеними на державному рівні;
має бути прискореним прийняття закону про валютне регулювання [4, с. 48].

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Косикова Л. С. Основные этапы и результаты социально-экономических трансформаций на Украине / Л. С. Косикова // Журнал НЕА. – 2014. – № 1 (21). – С. 167–171. 2. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця

[та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с. 3. Хроника кризиса в странах СНГ (2010). От проблем к возможностям // Аналитические обзоры Центра макроэкономических исследований Сбербанка России. – 2010. – Июль. – 17 с. 4. Полозенко Д. В. Використання внутрішніх ресурсів України – пріоритетний напрям подолання світової кризи / Д. В. Полозенко // Вісник НБУ. – 2013. – № 6. – С. 46–48. 5. Геєць В. М. Економіка і суспільство : непізнані грані взаємовпливу (Роздуми над прочитаним) / В. М. Геєць, А. А. Гриценко // Економіка України. – 2012. – № 3. – С. 10–17.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ

УДК 331.211

Лікчіна І. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сучасний стан організації оплати праці. Обґрунтовано точку зору, що для сучасних умов діяльності переважної більшості підприємств найбільш прийнятною є система оплати праці, яка базується на участі робітників у розподілі прибутків і доходів.

Ключові слова: оплата праці, стан організації оплати праці, система участі в прибутках, регулярні виплати.

Аннотация. Рассмотрено современное состояние организации оплаты труда. Обоснована точка зрения, что для современных условий деятельности подавляющего большинства предприятий наиболее приемлемой является система оплаты труда, которая базируется на участии работников в распределении прибыли и доходов.

Ключевые слова: оплата труда, состояние организации оплаты труда, система участия в прибылях, регулярные выплаты.

Annotation. The article reviews the current state of wages. The most appropriate labour remuneration system for the current operating conditions of the majority of enterprises is found to be that based on profit sharing and income distribution.

Keywords: wages, the state of wages, profit sharing system, regular payment.

Метою статті є аналіз сьогоднішніх систем оплати праці України і розробка напрямів їх удосконалення. Розгляд можливих шляхів відновлення заробітної плати у якості ефективно діючої економічної категорії ринкової економіки, що означає успішне виконання нею основних функцій: відтворювальної, стимулюючої і регулюючої.

За сучасного стану соціально-економічного розвитку підприємств України істотно зростає актуальність проблеми підвищення реального рівня та вдосконалення механізму управління оплатою праці.

© Лікчіна І. О., 2015

При цьому, основним елементом організаційно-економічного механізму управління оплатою праці залишається її організація на підприємстві. Питання організації заробітної плати завжди перебувають у центрі уваги як роботодавців, так і найманих працівників. Відповідно до чинних законодавчих актів, основою організації оплати праці в Україні є тарифна система, що включає тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів і тарифно-кваліфікаційні довідники [1]. Суть згаданої системи оплати полягає в тому, що роботи розподіляються залежно від їх складності, а працівники – залежно від їх кваліфікації відповідно до розрядів тарифної сітки, що є основою для формування розмірів персональної заробітної плати. При цьому, визначальним фактором співвідношення заробітної плати найвищого і найнижчого рівнів є специфіка конкретного підприємства і організації, кількісний і якісний склад працівників, які входять до відповідних кваліфікаційних груп, інші якісні характеристики працівників [1].

Головними вимогами до організації заробітної плати на підприємстві, які відповідають інтересам як працівника, так і роботодавця, є забезпечення її достатнього для розширеного відтворення робочої сили рівня за максимального зниження затрат праці на одиницю продукції та гарантоване підвищення рівня оплати праці кожного зайнятого у міру зростання рівня ефективності діяльності підприємства [2].

Чинні на сучасних підприємствах системи оплати праці мають низку суттєвих недоліків. Головний полягає в тому, що заробітна плата недостатньо чітко, а найчастіше – взагалі не пов'язана з кінцевими результатами роботи. Результати праці колективні, а оплата – індивідуальна. Щоб перебороти цей недолік, необхідно або чітко індивідуалізувати результати трудового внеску кожного працівника, або колективізувати систему оплати їх праці. Перший шлях виключається, адже, в принципі, неможливо виокремити індивідуальний внесок у результати колективної роботи.

Стосовно недоліків системи оплати праці в цілому, виділимо наступні: зростання оплати праці не пов'язується зі зростанням ефективності діяльності; чинна система не зорієнтована на співробітництво; система оплати є недостатньо гнучкою. Відсутність орієнтації чинних систем оплати праці на колективне співробітництво найбільш рельєфно проявляється у роз'єднаності працівників, і насамперед – підлеглих і керівників.

Перший крок на шляху реформування системи заробітної плати полягає у підвищенні її реального розміру до величини вартості робочої сили. Ця вимога випливає з комплексної сутності заробітної плати як категорії не лише економічної, але і соціальної, що покликана забезпечити працівникові певний соціальний статус. Вартість робочої сили передбачає відшкодування, крім коштів на харчування, одяг, утримання житла, медичне обслуговування, освіту, також витрат на задоволення соціальних потреб працівника. Таким чином, логічним є наступний постулат: встановлення рівня мінімальної і середньої заробітної плати необхідно здійснювати з орієнтацією на мінімальний споживчий бюджет, що має обчислюватись диференційовано для кожної окремої категорії працівника, виду виробництва. З точки зору захисту інтересів найманих робітників заслуговує на увагу перехід на гарантований годинний розмір мінімуму оплати праці. Навіть якщо в основу його встановлення буде покладений значно більший, ніж діючий сьогодні, місячний розмір державного тарифу, це аж ніяк не буде означати аналогічного збільшення заробітної плати працівника [3].

У ситуації, коли зайнятість упродовж повного робочого дня і робочого місяця не гарантована, працівники можуть виявитися менш захищеними перед діями роботодавців. Гарантованим буде лише заробіток відповідно до балансу годин, що фактично відпрацьовано за оплачуваний період часу. Роботодавець, при переході на годинний гарантований розмір оплати, буде зобов'язаний оплатити лише час фактичної роботи. Для того щоб робоча сила як товар оплачувалася за реальною вартістю, необхідно наблизити мінімальну заробітну плату до прожиткового мінімуму.

Істотний вплив на територіальну диференціацію заробітної плати спричиняє рівень зайнятості населення, розходження в рівнях оплати по регіонах, які склалися історично.

Що стосується безпосередньо чинних систем оплати праці, то вони повинні створюватися і реалізуватись таким чином, щоб забезпечити ефективне об'єднання працівників у рамках підприємства, стимулювати їх співробітництво. Для менеджерів у новій системі оплати праці слід знизити рівень базової оплати, що обумовлюється стажем роботи, і збільшити розмір оплати, що визначається пропорційно до трудового окладу [2].

Необхідно зосередити максимальну увагу на продуктивності і якості діяльності.

Для цього слід визначити наступні вимоги до організації виробництва: усі програми повинні виконуватися в термін або достроково; усі роботи необхідно виконувати з найменшими витратами; усі послуги і роботи здаються замовникам з першого пред'явлення: якість повинна перебувати на чільному рівні; потрібно використовувати лише найбільш передові технології, інструменти і методи діяльності. У цілому, кадрова політика повинна підтримувати сприятливий клімат, стабільність кадрів, можливість для їхнього зростання. Необхідно виділити і стимулювати розв'язання трьох найважливіших проблем якості: якість праці – управління продуктивністю і якістю; якість трудового життя – управлінська культура, продуктивний внесок працівників; якість управління – підвищення ролі управління організацією, ступінь успішності, з якою керівництво домагається підвищення результативності через підвищення якості трудового життя [3].

Отже, мотивація праці повинна базуватись виключно на основі факторів, що безпосередньо залежать від працівників. Визначальними при цьому не можуть бути вартісні фактори, адже на практиці від працівників реально не залежать ані умови збуту, ані умови кредитування. Уже тому ставити заохочення працівників у пряму залежність від прибутку було б помилковим. До того ж, варто розрізняти прибуток короткостроковий і довгостроковий. Ставка на короткостроковий прибуток шкідлива для забезпечення стійкості виробництва, не говорячи вже про його конкурентоздатність. У результаті виникає конфлікт цілей, верх у якому одержує зацікавленість виключно у прибутку. Отже, визначальні критерії системи матеріального стимулювання не повинні бути жорстко пов'язані з прибутком.

Другий момент: необхідним є не загальний, а розрізнений продуктовий облік результатів і витрат. При цьому за кожним видом кінцевої продукції можна встановити, якими є нормативні і фактично здійснені витрати сировини, матеріалів, комплектуючих, праці тощо. Об'єктивний облік і контроль необхідний, оскільки в протилежному випадку підприємство приречене на суттєве зниження конкурентоздатності із усіма наслідками, що випливають з такого стану справ.

Третій момент: система матеріальної зацікавленості повинна вибудовуватися як система інвестування працівників, що налаштована на високу ефективність об'єктивних критеріїв оцінки і зіставлення результатів і витрат праці. Потрібен підхід, відповідно до якого оплата праці набуває функцій інвестування робочої сили, тобто інвестицій, які можна назвати кваліфіковано-трудовими. Систему матеріального стимулювання у цьому випадку потрібно орієнтувати не на кваліфікацію, що отримана за дипломом, а на рівень кваліфікації, що вимагається для виконання конкретної роботи [4]. У цьому випадку можна відмовитися від погодинної оплати праці і платити працівникам заробітну плату за кваліфікацію, а не за число людино-годин, проведених на своєму робочому місці. Виплачувати премії за загальні результати підприємства в цілому. Під фактичною кваліфікацією розуміється здатність працівника не тільки виконувати свої обов'язки, але і здатність брати участь у вирішенні виробничих проблем, знати їх і розбиратися в будь-якому аспекті господарської діяльності підприємства. Для працівників заохочення ініціативи і творчості повинне виступати як оплата "по заслугах" чи "за особистий внесок". Оцінка заслуг або особистого внеску встановлюється на основі критеріїв, що визначаються підприємствами самостійно. Наприклад, для оцінки роботи муляра можуть бути застосованими наступні критерії: точність, швидкість, економія засобів, безпека для навколишніх, удосконалювання робочих прийомів. Під терміном "заслуги" чи "внесок" можна мати на увазі і робоче місце, і прояв особистих якостей працівника, і оцінку результатів діяльності на основі обраних критеріїв. Хоча оплата за особистий внесок вступає у протиріччя з колективним характером праці, її все ж можна застосовувати для оцінки кваліфікації працівника з огляду, при цьому, на загальний внесок. Колективізм повинний бути ще одним принципом формування системи заохочення до праці [4].

Четвертий момент полягає в оцінці безробіття у якості не стимулу, а антистимулу. Якщо працівники будуть знати, що збільшення ними продуктивності праці виразиться у звільненні їх самих чи їхніх товаришів, то антистимул переважить. До того, термін існування кожного підприємства визначається лише тривалістю потреби в ньому, тому кожне підприємство існує доти, доки воно необхідне споживачеві. Як тільки потреба в ньому зникне, настане його занепад.

Практика господарської діяльності підприємств нашої країни виробила різноманітні заохочувальні системи для застосування в конкретних виробничих умовах (окремо чи у поєднанні з іншими системами), які зображені на рисунку.

• Системи, що пов'язують рівень основної оплати праці з рівнем виконання показників, що входять до переліку основних норм діяльності працівника. До них відносять премії за поточні результати роботи. Такі види заохочення є найбільш розповсюдженими як за рівнем охоплення працівників, так і за питомою вагою у сукупному фонді заробітної плати. Вони, як правило, мають чітко окреслені кількісні параметри, що дозволяють контролювати рівень нарахованої заробітної плати зі сторони не лише безпосереднього керівника, але й самого працівника. Більш того, якщо зазначені види заохочення заздалегідь відомі працівнику, це дозволяє йому цілеспрямовано коригувати обсяг матеріальної зацікавленості, індивідуально чи разом з іншими працівниками домагатися такого рівня заробітку, що його (їх) влаштовує	• Системи, що пов'язують основну оплату праці з особистими діловими якостями працівника, рівнем його професійної майстерності й індивідуальних якостей, ставленням до роботи. Це, насамперед, доплати і надбавки стимулюючого характеру: за професійну майстерність; поєднання професій (посад); розширення норм (зон) обслуговування; виконання стабільного чи збільшеного обсягу робіт (послуг) меншою чисельністю працівників	• Системи, що пов'язують основну заробітну плату працівника (групи працівників) з досягненнями, що не носять систематичного характеру, загальними колективними результатами роботи протягом певного, як правило, досить тривалого календарного періоду (півріччя, року). Це різноманітні одноразові премії і винагороди, що виплачуються на окремих підприємствах: за виконання особливо важливих виробничих умов, завдань, за перемогу у виробничому змаганні, за підсумками діяльності підприємства за рік (півріччя, квартал) тощо

Рис. **Системи мотивації праці для застосування в конкретних виробничих умовах**

Відмінна риса таких видів заохочення полягає у їхній гнучкості. Вони, як правило, не проявляються в механічному збільшенні заробітної плати. У той же час, при їхньому застосуванні роботодавець жодними зобов'язаннями перед працівниками не зв'язаний. Одноразові заохочення найчастіше викликають позитивну реакцію у працівників і, в остаточному підсумку, майже завжди окупаються (за винятком, можливо, річної винагороди, яка повинна бути достатньо добре продуманою і організо-

ваною, щоб працівник протягом усього року активно працював на високий кінцевий результат). Для сучасних акціонерних підприємств найбільш адаптованими до перемінних внутрішніх та зовнішніх обставин діяльності є такі системи оплати, що базуються на участі в прибутках і розподілі доходів. Сутність гнучкої системи "участі у прибутках" полягає у тому, що на основі застосування заздалегідь встановленої пропорції формується преміальний фонд, з якого працівники отримують регулярні виплати. Розмір виплат залежить від рівня прибутку, загальних результатів виробничо-комерційної діяльності підприємства. У випадку застосування системи участі премії виплачуються за досягнення конкретних результатів діяльності підприємства. Нараховуються премії пропорційно до заробітної плати кожного працівника з урахуванням його особистих трудових характеристик: виробничого стажу, кількості зафіксованих запізнень і прогулів, рівня активності раціоналізаторської діяльності тощо [2]. Але ця система має багато недоліків: по-перше, розмір одержуваного підприємством прибутку, отже, величина премій залежить від значної кількості зовнішніх факторів, що не мають прямого відношення до працівників підприємства; по-друге, для працівників великих підприємств особливо важко оцінити, який внесок зроблено ними у загальний обсяг прибутку. Крім того, збільшення прибутку може визначатись впливом зовнішніх факторів, носити короткостроковий характер. Це означає, що зростання показника прибутковості не завжди є найкращою підставою для збільшення заробітної плати. Справедлива система, крім всього іншого, повинна передбачати також повноцінну участь працівників у ризиках зазнати збитків під впливом дії зовнішніх, таких, що не піддаються контролю менеджерів підприємства, факторів.

Класифікуючи всіх працівників підприємства за спорідненими категоріями (робітники, службовці, спеціалісти, керівники), їх потенціали, для врахування особливості психології і фізіології людини, застосовується шкала відношення 1:3. Це означає, що найбільш обдаровані, кваліфіковані, відповідальні працівники однієї категорії в процесі своєї трудової діяльності можуть добитися в три рази більш високої оплати своїх трудових зусиль порівняно з менш кваліфікованими.

Таким чином, удосконалення оплати праці на підприємстві матиме вищу ефективність за умови дотримання наступних принципів:

– відповідність заробітної плати ціні робочої сили;

– залежність заробітної плати від кількості і якості праці та від кінцевих результатів роботи підприємства;

– забезпечення переваг в оплаті праці тим працівникам, які роблять найбільший трудовий внесок у виробничі результати підприємства;

– удосконалення тарифної системи та нормування праці;

– відповідальність керівників підприємств за порушення законодавства про оплату праці;

– поєднання індивідуальних інтересів з колективними (за розвитку колективних форм організації праці).

На сьогодні в економіці України виникла суттєва потреба удосконалити організаційно-економічні методи регулювання заробітної плати та всієї сукупності трудових відносин. Нові форми власності, що виникли в суспільстві, вимагають пошуку та апробації інших методів покращення та підходів до підвищення зацікавленості працівників та оптимізації систем оплати праці, оскільки її знецінення негативно впливає на продуктивність праці робітників, ефективність виробництва та інші техніко-економічні показники. Своєчасне й адекватне внесення змін до системи регулювання заробітної плати сприятиме покращенню відносин у сфері оплати праці, зробить їх справедливими та допоможе уникнути негативних наслідків.

Серед організаційно-економічних методів регулювання заробітної плати важливе місце посідає забезпечення хоча б мінімальних гарантій у сфері оплати праці та захисту заробітної плати від негативних впливів. Вважаючи, що мінімальна заробітна плата (МЗП) є важливим чинником формування ціни робочої сили на ринку праці. Обґрунтовані критерії її визначення повинні отримати реальне втілення у процесі розгляду економічних і соціальних програм розвитку підприємств та ухваленні законів і нормативних документів. Також важливо забезпечити реалізацію таких підходів, які б враховували всю сукупність ринкових, мікроекономічних, інституціонально-правових факторів. У результаті вони

складають таку систему регулювання заробітної плати, яка регулюватиме відносини у сфері оплати праці не лише на ринку праці, а й на підприємстві, максимально повно реалізується ринкова сутність оплати праці.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Про оплату праці : Закон України №144/95–ВР зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/laws/95.html. 2. Анисимов В. М. Кадровая служба и управление персоналом организации / В. М. Анисимов. – М. : Экономика, 2009. – 704 с. 3. Богиня Д. П. Мотиваційний механізм конкурентоспроможності робочої сили : зб. наук. праць / відп. ред. Д. П. Богиня. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2002. – 188 с. 4. Новак І. Захист заробітної плати у випадку неплатоспроможності роботодавця / І. Новак // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 3. – С. 10–13. 5. Кодекс Законів про працю України. Верховна Рада УРСР. Кодекс України, Закон, Кодекс від 10.12.1971 №322-VIII, поточна редакція – Редакція від 13.06.2012, підстава 4711–17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08. 6. Шевченко Л. С. Соціальні ризики та соціальна безпека праці : монографія / Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2009. – 280 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

УДК 339.56(477)

Лончак Д. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто міжнародну торгівлю України, історію її формування, сучасний етап розвитку і перспективи. Визначено головних торгових партнерів. Охарактеризовано структуру експорту й імпорту країни. Розкрито основні проблеми розвитку зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: міжнародна торгівля, експорт, імпорт, сальдо торгового балансу, транзитний потенціал.

Аннотация. Рассмотрена международная торговля Украины, история ее формирования, современный этап развития и перспективы. Определены главные торговые партнеры. Охарактеризована структура экспорта и импорта страны. Раскрыты основные проблемы внешней торговли.

Ключевые слова: международная торговля, экспорт, импорт, сальдо торгового баланса, транзитный потенциал.

Annotation. The international trade in Ukraine and the history of its formation, the current stage of

© Лончак Д. О., 2015

development and prospects were considered. The main trade partners were determined. The structure of exports and imopts was characterized. The main problems of foreign trade were described.

Keywords: international trade, export, import, trade balance, transit potential.

В Україні відбулись значні економічні зрушення за останні двадцять років, однак провідне місце у світі так і не було здобуто. Зараз актуальним є визначення пріоритетних напрямів розвитку зовнішньої торгівлі.

Метою роботи є визначення перспектив міжнародної торгівлі України, виявлення її ролі в міжнародному торговому просторі. Проблемою міжнародної торгівлі займалися: Гончар І. А. [1, с. 16], який розглядав структуру експорту й імпорту країни, Сазонець О. М. [2, с. 51], яка досліджувала питання розвитку інформаційних послуг у міжнародній торгівлі, А. Олефир [3, с. 77], яка розглядала перспективи нетарифного регулювання міжнародної торгівлі та інші.

Характеристикою зовнішньоекономічної діяльності країни є зведені дані про обсяги торгівлі. Міжнародна торгівля не розвивається стабільно, зміни в ній можуть бути доволі суттєвими. Як підтвердження слід розглянути обсяги експортно-імпортних операцій за 2007 – 2012 роки, а також коливання сальдо торговельного балансу, тобто різниці між вартістю експорту та імпорту (рис. 1).

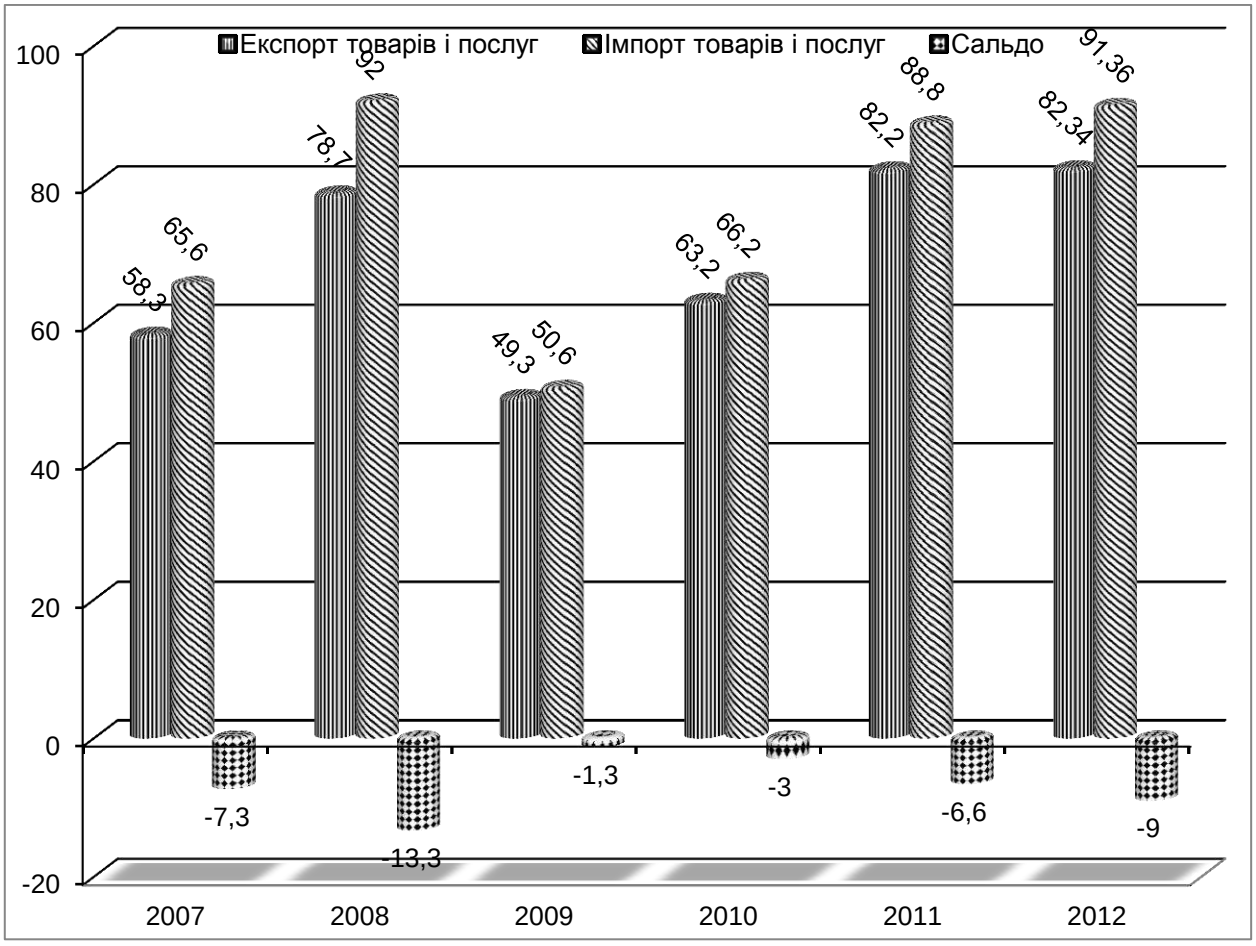

Рис. 1. **Зовнішня торгівля товарами та послугами України, 2007 – 2012 рр.**

На рис. 1 видно, що до кризи 2008 року в Україні спостерігалося стійке економічне зростання. Проте економічна криза призвела до зменшення обсягів експорту порівняно з імпортом. Незважаючи на це, криза все ж таки дала можливість підвищити рівень стабільності зовнішньої торгівлі. Проте на відновлення втрачених обсягів зовнішньоекономічної діяльності знадобилося приблизно 4 роки.

Етап формування структури торгівлі одразу після кризи 2008 року був украй важливим. Саме у цей період відбулися істотні зміни обсягів експорту та імпорту: обсяг імпорту в 2009 році порівняно

з 2008 роком скоротився на 41,4 млрд дол. США, а експорт – на 29,4 млрд дол. США. Внаслідок чого країна зазнала вагомих втрат і вимушена була змінити пріоритети в фінансовій політиці [1, с. 17–18].

Більш докладніше було проаналізовано динаміку експорту та імпорту за 2012 – 2013 рр. Дані ви можете побачити на графіку (рис. 2).

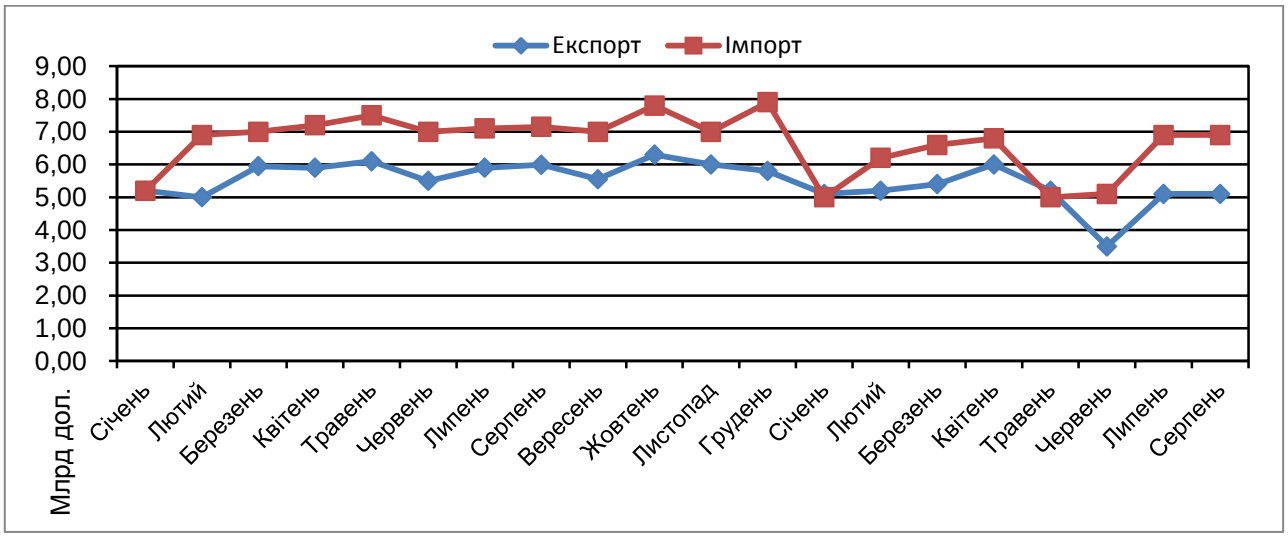

Рис. 2. **Динаміка експорту та імпорту за 2012 – 2013 рр.**

Обсяг експорту з України в 2012 р. склав близько 69 млрд дол., імпорту – 84,7 млрд дол. Дефіцит торгового балансу України частково покривається інвестиціями та трансфертними платежами з-за кордону, що давало можливість Україні підтримувати відносно стабільний курс гривні протягом останніх років.

У 2013 році спостерігалося зниження як імпорту, так і експорту, при цьому імпорт скорочується більш швидкими темпами. Зниження імпорту відбулося, в першу чергу, за рахунок скорочення обсягів купівлі мінеральних продуктів (на 30 % із січня по серпень 2013 р.), до складу яких входить газ і нафтопродукти. Усього ж імпорт товарів в Україну за 8 місяців 2013 року порівняно з аналогічним періодом 2012 р. скоротився на 12,4 %, а експорт України за цей же період скоротився на 9,1 %.

У цілому за 8 місяців 2013 р. торговий баланс України демонструє позитивну динаміку: дефіцит торгового балансу України скоротився на 27 % порівняно з аналогічним періодом 2012 року, з 10,1 до 7,4 млрд дол. відповідно. Двічі – у січні і в травні 2013 торговий баланс України був профіцитним [4].

Для того щоб визначити основних торгових партнерів, слід скористатися приведеною діаграмою (рис. 3).

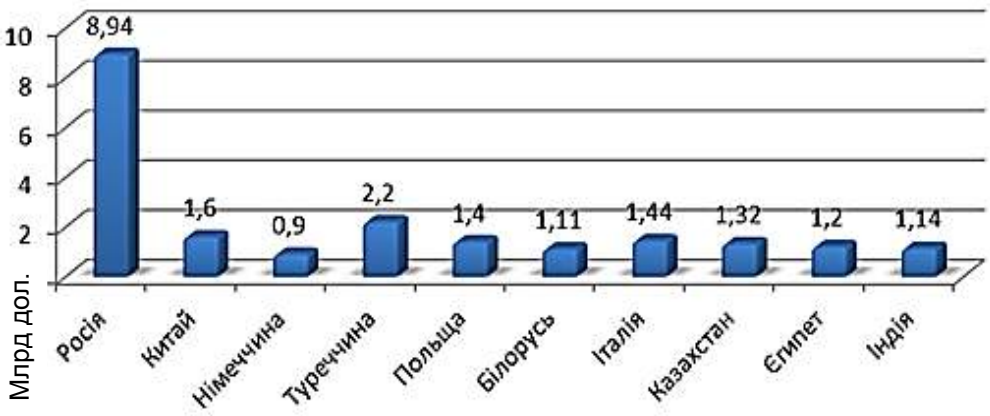

Рис. 3. **Споживачі українських товарів за 2012 р.**

Можна побачити, що більшість українських товарів у 2012 році споживала Росія. Вона займала четверту частину від українського експорту. Суттєві експортні поставки здійснювалися також до Туреччини, Китаю, Італії, Польщі та інших країн.

У 2013 році відбулося значне скорочення експорту та товарообігу в Україні. Це могло статися з двох причин.

По-перше, експорт з України в країни СНД за січень – серпень 2013 р. скоротився на 11,4 %, а до Азії – на 11 %.

По-друге, негативно позначається "торгова війна" з Росією. За 8 місяців 2013 року експорт з України в Російську Федерацію скоротився майже на 14 %. Показники 2014 року через складне політичне становище стають ще гіршими.

Треба зазначити, що у 2005 році основним споживачем української продукції був Європейський Союз. Можливо, причиною зміни основного споживача стало те, що українські товари не можуть досягти рівня європейської продукції.

Хотілося б приділити увагу також торговій спеціалізації України. Для цього необхідно проаналізувати структури експорту й імпорту (рис. 4 і 5).

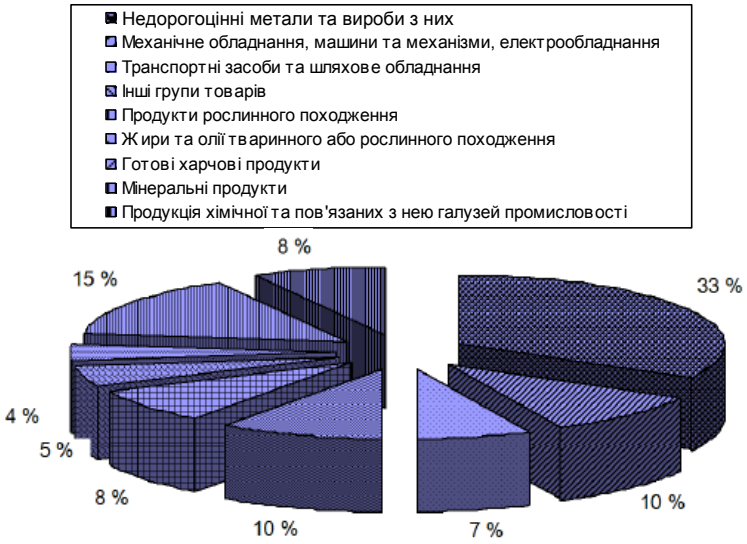

Рис. 4. **Структура експорту України за 2012 р.**

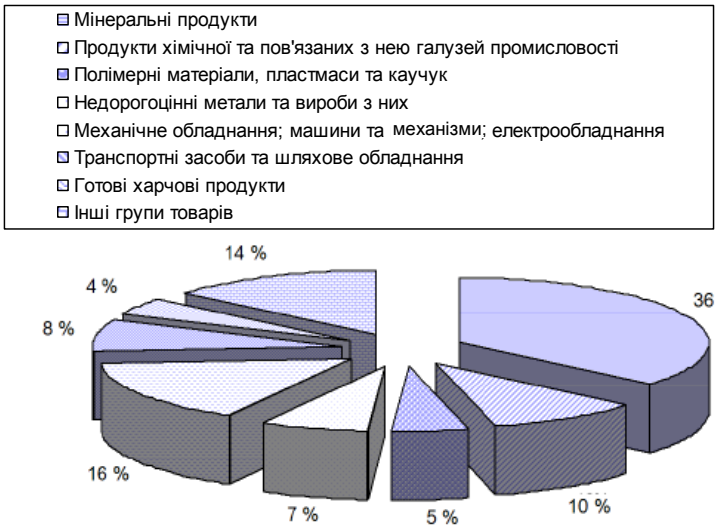

Рис. 5. **Структура імпорту України за 2012 р.**

Характеризуючи структуру експортних операцій, слід зазначити, що її основу становлять продукція рослинництва, природні копалини. На жаль, на теперішній час Україна ще неспроможна вийти на міжнародні ринки з високотехнологічною продукцією.

В імпорті домінують природні копалини та сировина. В Україні не створені передумови для науково-технічного прогресу. Авжеж спостерігаються зрушення в імпорті виробничого устаткування, проте темпи розвитку новітньої продукції залишаються низькими. Для подальшого розвитку міжнародної торгівлі Україна повинна поширювати інноваційні технології [3, с. 52].

Транзитний потенціал, тобто спроможність перевозити вантажі з однієї країни в інші, України великий, але він не задіяний у повній мірі. Основною причиною цього стала спеціалізація експорту на Росії. Транзитні маршрути є предметом конкуренції між державами. Зі зростанням попиту держава потребує модернізації всіх видів транспорту, кращої інтеграції їх один з одним, цим самим Україна конкурує з маршрутами Схід – Захід через країни Балтії, через Білорусь і Польщу, через Чорне море і Балкани, і через протоку Босфор [5, с. 7].

Експортна система України є обмеженою і вимагає змін. Перш за все потрібно скасувати торгові бар'єри, які складають витрати для експортерів. Хоча Україна і має потенціал у металургійній промисловості, та вона стикається з загрозами, які обумовлені використанням застарілих технологій, низькою продуктивністю праці. Україні потрібно вирішити проблему торгових перешкод задля розширення експорту в усіх галузях.

У дослідженнях "Ведення бізнесу – 2010" було виявлено проблеми України щодо торгівлі. Серед них:

непередбачуваність і корупція на кордонах з боку працівників митної служби;

недоліки транспортної мережі, що з'єднує Україну з Європейським Союзом; митні процедури і обтяжливі прикордонні інспекції, що у багатьох випадках не дозволяють доставити продукти, для яких своєчасна доставка має вирішальне значення;

зв'язки між галузями радянських часів, які потребують ліквідації;

повільний процес виплати ПДВ експортерам;

обов'язкові стандарти на продукцію, реєстраційні ліцензії, технічні форми та сертифікації, задля отримання яких потрібні великі витрати, та завжди присутні затримки [5, с. 9].

Надалі для вирішення цих проблем потрібно сприяти дотриманню правил, досягнути кращого розуміння торгової політики, забезпечити використання нової системи класифікації нетарифних мір під час збору та аналізу даних згідно з Системою торгового аналізу та інформації [3, с. 80].

Україні необхідно розвивати транспортну інфраструктуру, тому що більшість транспорту знаходиться в незадовільному стані, а фінансування будівництва і ремонту доріг досі дуже обмежені. Більш того наша інфраструктура не відповідає існуючим умовам безпеки. Велика частина рухомого складу Укрзалізниці застаріла. Основні аеропорти і термінали потребують скорішого розширення, порти також потрібно розвивати і координувати. Тож під час міжнародних перевезень і торгівлі перевага віддається автомобільному перевезенню. Але і автотранспорт не є ідеальним через проблеми з візами для водіїв у межах Європейського Союзу, хитке фінансове становище та дороге фінансування [2, с. 80].

Останні роки торгівля в Україні переходить на бік Європейського Союзу. Через те, що Україна сильно залежить від металів, важкої промисловості і сільського господарства, вона використовує до десяти разів більше транспортних перевезень по відношенню до ВВП ніж Європейський Союз. Економіка стає більш залежною від напівфабрикатів та готової продукції, які мають більш високу вартість за тонну. Через це збільшується використання транспорту, контейнерів та інтермодальних послуг (перевезення вантажів, під час якого застосовується два чи більше видів транспорту).

В експорті домінують сипучі матеріали, вироби з металів та важка техніка, в той час як в імпорті присутні енергоносії та витратні матеріали. Це створює дисбаланс між потоками експорту та імпорту, тому що для перевезення експортних насипних вантажів потрібен залізничний чи морський транспорт, а для імпорту промислових одиниць потрібен автомобільний транспорт. Через це під час повернення транспорт їде порожнім, і втрачаються гроші і можливості для зміцнення транспортних потоків.

Масштабна проблема України – це еміграція. Громадяни держави виїжджають за кордон у пошуках роботи на тимчасове проживання, але у більшості випадків залишаються на території іншої держави назавжди. Громадяни України заробляють за кордоном приблизно 35,5 млрд дол. на рік. Ці кошти могли б стати інвестиціями в національну економіку.

Пріоритетний напрямок розвитку України – інтеграція в Європейський Союз. Авжеж потрібно зберігати баланс між іншими країнами та Європейським Союзом [5, с. 14].

Стратегічним напрямком міжнародної економічної інтеграції України є наближення і поступовий вступ до Європейського Союзу. Наша країна з 1994 року співпрацює з Європейським Союзом згідно з "Угодою про партнерство і співробітництво". Вагомий вплив на взаємодію в економічній та політичній сферах у 2005 р. зробив план дій "Україна – ЄС". 2 березня 2014 року новий уряд України розпорядився відновити підготовку до підписання угоди про асоціацію з ЄС. 21 березня 2014 року Україна підписала політичну частину асоціації з Європейським Союзом. За заявою Прем'єр-міністра Арсенія Яценюка, економічний розділ асоціації буде підписано після президентських виборів. Після перемоги на президентських виборах України Петра Порошенка новообраний президент Литви – Даля Грібаускайте заявила, що Євросоюз має намір підписати угоду про асоціацію з Україною 27 червня в Брюсселі, тоді ж буде підписано угоду і з Грузією. Для вступу до ЄС Україна має підтвердити свою відповідність європейським критеріям, яким, на жаль, поки що країна абсолютно не відповідає і, напевно, не буде відповідати в найближчі роки.

Для розвитку реформ щодо забезпечення та прискорення темпів економічного зростання Україна здатна використовувати додаткові можливості та ресурси.

До пріоритетних принципів сучасної економіки України можна віднести:

розвиток власних перспективних галузей (літакобудування, суднобудування, ракетобудування, хімічна промисловість, галузі, пов'язані з перевезенням газу, нафти, електроенергії через територію Ук-раїни), які зможуть конкурувати у світовій економіці;

створення потужного національного ринку, щоб отримати відповідні місця на світових ринках;

уникнення в України асиметрії в цінах, що призводить до погіршення умов торгівлі і породжує істотні збитки.

Україна потребує зовнішніх ресурсів задля того, щоб розвинути технології, укріпити внутрішні капітали. Варто зазначити, що успішна організація зовнішньоекономічної діяльності залежить від активної участі держави, відпрацювання та послідовної реалізації стратегії і тактики інтеграції країни в світовий господарський простір. Остання повинна включати поступовість, забезпечення високої конкурентоспроможності національної економіки, створення експортного потенціалу, участь країни у світових господарських організаціях, спілках та союзах.

Таким чином, для подальшого розвитку міжнародної торгівлі в Україні треба стимулювати економіку до інноваційного розвитку. Для цього необхідні негайні зміни та реформи. Україна може досягти успіху в розвитку економічних відносин за умови зняття бар'єрів у торгівлі. В Україні потрібно розвивати транспорту інфраструктуру. Необхідні кошти задля купівлі нового устаткування, щоб виробляти нову, більш якісну продукцію, яку можна буде відправляти до країн Європейського Союзу. Україні потрібно підвищити свій рівень та рухатися задля того, щоб відповідати критеріям ЄС. Для більш ефективного використання переваг України потрібно терміново вирішувати проблеми, пов'язані з торговлею, які заважають розповсюдженню експорту в усіх галузях.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Гончар І. А. Характер формування зовнішньої торгівлі України: статистична оцінка [Текст] / І. А. Гончар // Статистика України. – 2013. – № 2. – 2013. – С. 16–20. 2. Олефир А. Проблемы и перспективы нетарифного регулирования международной торговли [Текст] / А. Олефир // Економіст. – 2012. – № 3. – С. 77–81. 3. Сазонець О. М. Розвиток міжнародної торгівлі за допомогою інформаційних послуг [Текст] / О. М. Сазонець // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 1. – 2013. – С. 51–57. 4. Україна: дослідження щодо сприяння торгівлі і транзиту. – К. : Світовий банк, 2010. – С. 120. 5. Державна служба статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

ЗМІШАНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА ТА ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 338.2(477)

Марченко Д. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто різноманітність існуючих моделей змішаної економіки світу та фактори, за якими змішана економічна система класифікується. Висвітлено причини уповільненого становлення такої економічної моделі в Україні, варіанти вирішення цих проблем.

Ключові слова: економічна система, змішана економіка, сучасна економіка України, модель змішаної економіки.

Аннотация. Рассмотрено разнообразие существующих моделей смешанной мировой экономики и факторы, по которым происходит классификация этих моделей. Освещены причины замедленного становления такой экономической модели в Украине, варианты решения этих проблем.

Ключевые слова: экономическая система, смешанная экономика, современная экономика Украины, модель смешанной экономики.

Annotation. The variety of existent models of the mixed world economy and factors, by which these models are classified have been researched. The causes of deceleration of the becoming of such economic model in Ukraine as well as solutions to these problems have been considered.

Keywords: economic system, mixed economy, modern economy of Ukraine, model of a mixed economy.

Світовий економічний досвід показує, що саме змішана економіка, яка дає змогу доповнювати переваги функціонування ринку гнучкою системою державного регулювання економіки, набула статусу найвигіднішої та найбільш раціональної економічної системи в світовій економіці. Усі країни сучасного світу, які досягли економічного розквіту, функціонують за змішаною економічною системою. Змішана економічна система сформувалася у багатьох промислово-розвинених країнах, де ефективний ринковий механізм доповнюється державним регулюванням. Саме у цьому полягає актуальність теми змішаної економіки у світі, бо встановлення такого типу системи може гарантувати налагодження економічних процесів та встановлення ефективного функціонування ринку і в нашій країні. Виділено відмітні особливості змішаної економіки та доведедо, що на сучасному етапі розвитку світової економіки змішаний тип економічної системи є найбільш вигідним та прийнятним для облаштування економіки.

Змішана економіка – один з видів економічних систем, що являє собою поєднання приватної і державної форм власності, планування і ринку, проведення інституціонально-соціальних реформ для побудови більш прогресивного ладу суспільства. Така економічна система набула свого розвитку в перші десятиліття XX ст.

На сьогоднішньому етапі свого розвитку у змішаній системі роль держави зводиться, передусім, до створення сприятливих умов для проведення підприємницької діяльності, вдосконалення ринкової інфраструктури, забезпечення певних соціальних гарантій для населення, вирішення загальнонаціональних проблем і завдань.

Термін "змішана економіка" стає доступним для розуміння лише тоді, коли виявляються його змістовні основи.

© Марченко Д. О., 2015

За критеріями ступеня впливу держави на економіку, ступеня саморегуляції ринку та пріоритетних форм власності розрізняють три основні моделі змішаної економіки:

• консервативну;
• ліберальну;
• соціал-реформістську.

Кожна з них відрізняється певними специфічними ознаками у країнах Заходу, що зумовлено особливостями їх економічного, політичного, соціального, історичного,а також національного розвитку. Проте в той самий час відбувається взаємодоповнення цих моделей одна одною. Для того, щоб розрізняти найважливіші фактори вирізнення цих моделей, розглянуто кожну із них.

Консервативна модель змішаної економіки. Найвідомішими її представниками були американські економісти Ф. Хаєк, Л. Мізес, М. Фрідмен та інші. Така модель виступає за обмежене втручання держави в економічні процеси країни з метою створення умов для розвитку приватного сектора, а також формування ринкових важелів саморегулювання економіки. Тобто, вона намагається відокремити функціонування економічних явищ та процесів від впливу держави на них.

Ліберальна модель змішаної економічної системи передбачає проведення важливих соціальних та інституціональних реформ, здійснення раціональної взаємодії державного та приватного секторів економіки, запровадження системи національних планів, підпорядкування функціонування приватного сектора колективним інтересам, а також інтересам розвитку суспільства, здійснення поступової соціалізації діючої економіки. Найвідомішими представниками ліберальної моделі є такі американські економісти, як: Дж. Гелбрейт та Р. Хейлброннер.

Соціал-реформістська модель економіки змішаного типу відзначує необхідність раціонального поєднання ринку з плануванням колективних та індивідуальних форм власності для того, щоб поступово трансформувати існуюче суспільство в більш прогресивне. Його представниками є в більшості теоретики, що представляють Лейбористську партію Великобританії.

Наглядніше вивчити особливості різних моделей змішаної економіки допоможе таблиця, у який наведені основні ознаки кожного виду цієї економічної системи (табл. 1).

Таблиця 1

Моделі змішаної економіки

Моделі / Критерії	Консервативна	Ліберальна	Соціал-реформістська
Вплив держави	Обмежене втручання	Пряме втручання держави	
Мета державних програм	Створення умов для розвитку приватного сектору, ринкових важелів саморегулювання	Проведення важливих соціальних реформ, впровадження системи національного планування, підпорядкування приватного сектору інтересам розвитку суспільства	Підпорядкування колективним та суспільним інтересам, розширення індивідуальних і колективних форм власності
Принципи регулювання економіки	Саморегулювання ринкового сектору	Використання тактичних методів	Соціально-економічне планування
Країни	США	Швеція, Німеччина	Японія

Як було зазначено вище, багато які моделі змішаної економіки пріоритетним процесом становлення економічної системи вважають соціалізацію економіки – це одна з основних складових світової економічної трансформації, в основі якої лежить інтеграція приватних і громадських форм власності.

Соціалізація концентрує свій вплив у соціальній переорієнтації виробництва, у пом'якшенні різниці між доходами різних прошарків населення і зростанні значення соціальних інтересів суспільства.

Ступень соціалізації економічної системи – це один із багатьох факторів, за яким поділяють моделі змішаної економіки стосовно деяких країн світу, у яких вона встановлена. Так відзначають американську, японську, німецьку та шведську моделі змішаної економіки. Щоб порівняти ступені впливу різноманітних факторів на формування змішаної економіки власного типу в цих державах, запропоновано ознайомитись із табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння моделей змішаної економіки розвинутих країн світу

Моделі			
Американська	Японська	Німецька	Шведська
Це ліберальна ринково-капіталістична модель змішаної економіки. Найбільш пріоритетну роль у цій системі відіграє приватна власність та той факт, що держава не просто не має впливу на економічні процеси країни, вона не допускається до втручання в регулювання ринку. Саме тому для цієї системи характерне зменшення ролі суспільства та його інтересів, а як наслідок, велика різниця між доходами різних прошарків населення, ринкове саморегулювання, а також розвиток ринкової конкуренції	Для цієї соціал-реформістської моделі змішаної економіки характерним є факт впливових дій держави в економічній сфері. Шляхом такого втручання влада повністю контролює процеси становлення стратегій економічного росту країни, науково-технічні програми розвитку виробництва, соціально-економічні плани і т. д.	У німецької економічної моделі держава не встановлює економічні цілі, а створює надійні правові та соціальні рамкові умови для реалізації економічної ініціативи. Тобто, держава посередньо діє на ринкову структуру шляхів впливу на суспільство. Найважливіше завдання держави забезпечувати баланс між ринковою ефективністю і соціальною справедливістю	Це соціалдемократична модель, яка відводить державі місце верховної соціально-економічної сили. Одною з головних цілей функціонування держави як впливового органу є подолання безробіття та встановлення соціальної рівності. У суспільному устрої системи помітні домінування реформізму в робочому русі, пошук компромісів на основі врахування інтересів різних сторін

Побудову системи змішаної економіки проголошено і в нашій країні – Україні. Можливо, саме досвід найрозвинутіших держав світу став початком формування нового етапу перетворення української економіки на систему змішаного типу, тому що така система має чимало вигідних моментів, вона поєднує в собі усі позитивні моменти інших економічних систем, являючи собою логічно створену, впорядковану та виважену економічну систему. Якщо співвіднести сутність змішаної економічної системи з реаліями дійсної української економіки та розглянути можливість переформування існуючої української економічної системи, то можна зробити висновок про те, що з трьох моделей змішаної економіки, які були представлені на початку статті, в Україні в 90-х рр. XX ст. втілювалася в життя консервативна модель. Підтвердити існування саме цієї моделі на території нашої держави можуть основні принципи економічного функціонування, які власне і створювали початок становлення змішаної економіки в Україні: надання переваги приватній власності над державною, пріоритет механізму ринкової конкуренції та вільного ціноутворення, тобто, ринкового саморегулювання [5, с. 158].

Ці принципи та основи монетаристської концепції в Україні втілювалися послідовно, впродовж перших років незалежності. Проте, формування змішаної економіки завжди являло собою складний перетворчий процес, який потребує професіонального та кваліфікованого підходу до існуючих економічних особливостей країни. Саме тому, через відсутність виваженості у рішеннях та некоректної оцінки наявних економічних ресурсів нашої держави, становлення змішаної економіки, як основної економічної системи України, сповільнилося. Як наслідок, відбувалося віддалення держави від регулювання

економікою, проводилася поспішна лібералізація цін (у середині 1995 уряд контролював лише 11 % цін на товари і послуги). За відсутності сформованої структури та інфраструктури ринку нераціональні реформи призвели до несприятливих макроекономічних процесів, до величезних збитків в народному господарстві та діаметрально протилежних рівнів доходів громадян [6, с. 231].

Саме тому слід зазначити, що Україні, як країні з дуже великими та перспективними родовищами природних ресурсів слід притримуватися іншої моделі розвитку змішаної економіки. Консервативний варіант не є ефективним саме через відсутність регуляції розподілу ресурсів державою, та й взагалі, відсутності втручання влади в економічні процеси країни. За такою багатою кількістю родовищ та таким високим потенціалом промислового зростання, втручання держави є необхідним та невід'ємним фактором формування змішаної економіки: так з'явиться можливість ефективно розподіляти природне багатство за промисловими галузями, формувати основні спеціалізації країни в промисловості. Побудова такої моделі економіки повинна орієнтуватися на середній клас, щоб позбавитися проблеми широких розбіжностей у доходах громадян. Як бачимо, побудова моделі змішаної економіки стала метою українського суспільства, але в процесі реалізації такого процесу становлення все більше все більше стає помітною різниця між моделлю і реаліями української економіки. Щоб процес формування змішаної економічної системи став ефективним, необхідно провести такі економічні трансформації:

- по-перше, замінити орієнтування на приватну власність плюралізмом різноманітних типів і форм власності;
- по-друге, відмовитися від загального переходу до приватизації майна для того, щоб не зменшувати долю державної власності на засоби виробництва;
- по-третє, орієнтуватися на середній клас суспільства, тому що так буде задовільнена більшість соціальних інтересів і з'явиться шанс формування більш прогресивного суспільства в цілому.

Отже, як бачимо, змішана економіка вже давно посіла пріоритетне місце у списках найвигідніших економічних систем світу, вона користується високою ефективністю, саме тому, нещодавно утворені країни, такі, як наша, прагнуть сформувати таку економічну систему в державі. Однак, варто проводити якісний аналіз такого встановлення, адже всі країни різні. Так, природне багатство України повинно стати основним критерієм формування економіки, адже воно має величезні перспективи на світовому ринку промисловості.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Бережна Н. І. Політична економія у структурно-логічних схемах : навч. посіб. / Н. І. Бережна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 285 с. 2. Колганов А. И. Экономическая компаративистика: сравнительный анализ экономических систем : учебник / А. И. Колганов, А. В. Бузгалин. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 746 с. 3. Лобачева Е. Н. Экономическая теория **/** Е. Н. Лобачева. – 3-е изд. – М. : Юрайт, 2012. **–** 516 с. 4. Видяпин В. И. Экономические системы: кибернетическая природа развития, рыночные методы управления, координация хозяйственной деятельности корпораций / пер. с общ. ред. В. И. Видяпина, Н. Я. Петракова, Г. П. Журавлева. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 714 с. 5. Салихов Б. В. Экономическая теория : учебник / Б. В. Салихов. – М. : Издательство "Дашков и К", 2014 г. – 723 с. 6. Коломійчук В. С. Соціально-економічний розвиток України в умовах перехідної економіки (підходи до вивчення, стратегії розвитку) / В. С. Коломійчук. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2009. – 440 с. 7. Экономическая теория : учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / под ред. Н. Д. Эриашвили. – М. : Юнити-Дана, 2014. – 527 с.

АНАЛІЗ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

УДК 330.59(477)

Мелікджанова Т. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто основні доходи населення України. Окреслено головні джерела доходів. Проаналізовано надходження доходів населення.

Ключові слова: доходи, соціально-економічний розвиток, інфляція, соціальні виплати.

Аннотация. Рассмотрены основные доходы населения Украины. Очерчены главные источники доходов. Проанализированы поступления доходов населения.

Ключевые слова: доходы, социально-экономическое развитие, инфляция, социальные выплаты.

Annotation. The article describes the main types of income of the population of Ukraine. The main sources of income have been outlined. The revenues of the population have been analyzed.

Keywords: income, socio-economic development, inflation, social benefits.

Аналіз доходів населення завжди знаходився у центрі уваги, з точки зору економічної науки. Це обумовлено тим, що грошові кошти і матеріальні блага є першочерговими для підтримання фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану населення. У сучасних умовах доходи виступають найважливішим засобом забезпечення населення. Активізація виплат є одним з найбільш діючих механізмів соціально-економічного розвитку України.

Серед ечених, які чітко дослідили та виділили сутність доходів, джерела їх формування, причини та показники нерівності доходів можна виділити Голенкову З. Т., Зінченко Г. П., Петрову В. А., Подузову А. А., Радаєву В. В., Шкаратан О. І. та ін.

Мета дослідження – проаналізувати доходи населення, виявити шляхи регулювання основних джерел доходів.

Доходи населення – одна з основних характеристик в аналізі рівня життя населення. Вони є грошовими і натуральними надходженнями, які можуть бути використані на задоволення особистих потреб громадян, обов'язкові та добровільні платежі, заощадження. Доходи членів суспільства є показником його добробуту [1].

Низький рівень доходів, і, як наслідок, низька купівельна спроможність основної маси населення, грошовий потенціал якого частково відволікається на купівлю імпортних товарів, є однією з основних причин стагнації економіки України.

В економічній науці поняття дохід (income) включає в себе всі грошові надходження конкретної людини або домогосподарства за певний проміжок часу (місяць, рік). Під доходами населення розуміється сума грошових коштів і матеріальних благ, отриманих або вироблених домашніми господарствами за певний проміжок часу. Роль доходів визначається тим, що рівень споживання населення прямо залежить від рівня доходів. Грошові доходи населення включають усі надходження грошей у вигляді оплати праці працюючих осіб, доходів від підприємницької діяльності, пенсій, стипендій, різних допомог,

© Мелікджанова Т. С., 2015

доходів від власності у вигляді відсотків, дивідендів, ренти, сум від продажу цінних паперів, нерухомості, продукції сільського господарства, різних виробів, доходів від наданих на сторону різних послуг та ін [2].

Грошові доходи населення, одержувані через фінансово-кредитну систему, представляються у вигляді: виплат державного страхування; відсотків за вкладами в ощадних касах; доходів від збільшення вартості акцій, облігацій, виграшів та погашення за позиками; тимчасово вільних коштів, що утворюються в результаті покупки товарів в кредит; виплат різного роду компенсацій (каліцтва, збиток та ін).

За даними Держкомстату доходи населення України в 2010 році склали 1 трлн 102 млрд грн. З цієї суми 450 млрд грн припало на заробітну плату, а 424 млрд грн – на пенсії, стипендії, допомоги та інші соціальні виплати. Решта 228 млрд грн були отримані у вигляді прибутку від підприємницької діяльності, змішаних доходів і доходів від власності. Наявний дохід (сума коштів, що залишилися на руках у населення після сплати податків та інших обов'язкових платежів) у 2010 році склав 848 млрд грн. Наявний дохід у розрахунку на одну людину дорівнював 18 485 грн за рік, або 1 540 грн за місяць.

За перші 9 місяців 2011 року наявний дохід населення України склав 705 млрд грн. У розрахунку на одну людину наявний дохід за січень – вересень 2011 року зріс до 1 714 грн за місяць, а за липень – вересень 2011 року до 1 983 грн за місяць. Темпи зростання реального доходу населення і темпи зростання споживчих цін представлені на рис. 1. Слід зазначити, що інфляція найбільш болючим чином позначається на малозабезпечених верствах населення. А таких людей в Україні все ще досить багато.

Рис. 1. **Темпи зростання доходів населення та споживчих цін за 2002 – 2011 рр.**

Як випливає з рис. 1, темпи зростання доходів помітно перевершували темпи зростання інфляції до 2005 року, але вже в 2006 році ці показники практично зрівнялися. Після цього пішов період 2007 – 2009 рр., коли ціни зростали значно швидше доходів громадян. У 2010-му і за підсумками перших 9 місяців 2011 року інфляція знову зростала нижчими темпами порівняно зі зростанням доходів [3].

За даними Державного комітету статистики України, можна скласти таблицю темпів зростання реальних доходів населення з 2012 по 2013 р. порівняно з 2011 роком (рис. 2) та графік зростання споживчих цін з 2004 по 2014 р. включно (рис. 3).

2011 (%)	2012 (%)	2013 (%)
9	5,78	19,78

Рис. 2. **Темпи зростання реальних доходів населення за 2011 – 2013 рр.**

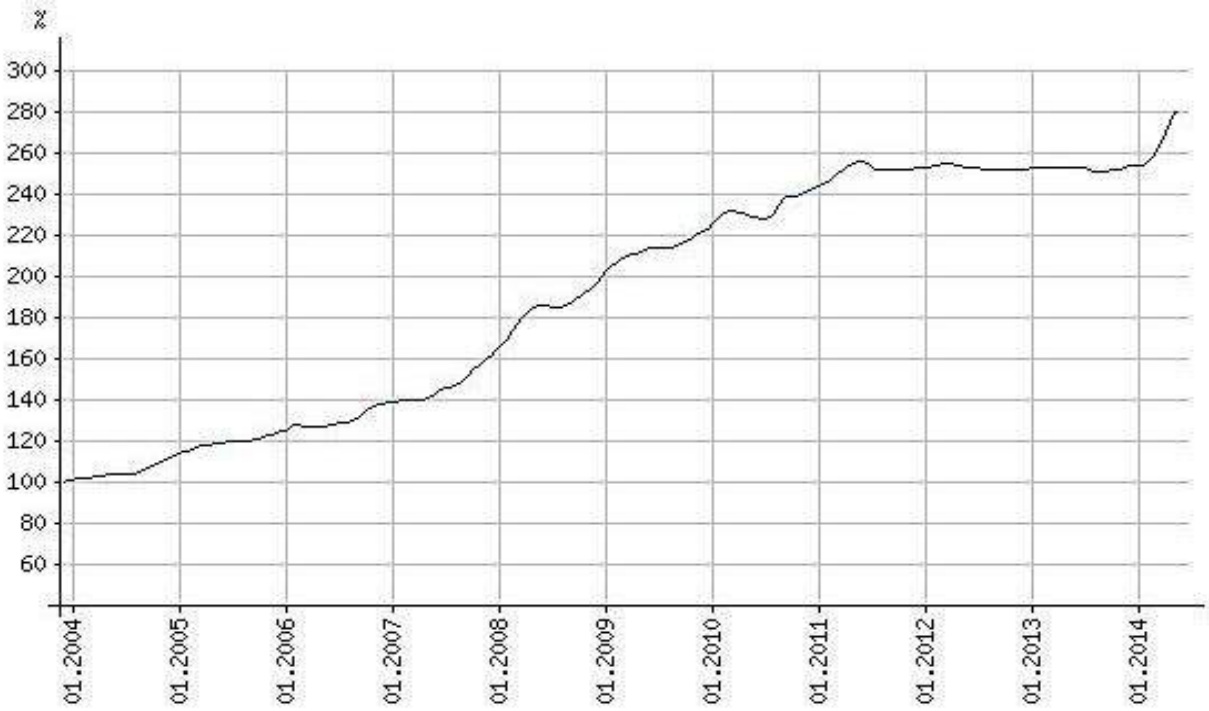

Рис. 3. **Темпи зростання споживчих цін за 2004 – 2014 рр.**

Як видно з наведеного вище, за останні чотири роки темпи зростання інфляції помітно перевищували темпи зростання доходів населення.

Так, у 2010 році 9 млн 700 тис. громадян (21,7 % від усього населення країни) отримували щомісячний дохід нижче встановленого прожиткового мінімуму в 843 грн. Ще 46,5 % жителів України задовольнялися рівнем доходу в діапазоні 840 – 1 380 грн, а 19,4 % отримували дохід від 1 380 до 1 920 грн на місяць. Лише 12,4 % українців щомісяця могли розраховувати на суму доходу понад 1 920 грн.

Заробітні плати та пенсії. На заробітну плату доводиться тільки 41 % доходів населення України, а 59 % – на пасивні доходи, у той час як в Європі спостерігається зворотна ситуація. У більшості європейських країн у структурі доходів на частку заробітної плати припадає 60 – 65 %, і лише 35 – 40 % на пасивні доходи. Ця диспропорція обумовлена переважно тією обставиною, що значна частина працюючих в Україні громадян отримує свої доходи в тіньовому секторі економіки. За різними оцінками від 30 до 50 % української економіки перебуває в тіні. Наприклад, за розрахунками Міністерства економіки обсяг тіньової економіки України в останні п'ять років перебуває в діапазоні 28 – 39 %, у той час як згідно з підрахунками Національного інституту стратегічних досліджень він досягає 52,8 %. За оцінкою Міністерства соціальної політики обсяг фонду тіньової заробітної плати в Україні становить 145 млрд грн.

Розмір зарплати в Україні демонструє стійку тенденцію до зростання. Так, протягом останніх 10 років середня зарплата в країні зросла в 7 разів – з 376 грн у 2002 році до 2 633 грн у 2011 році (див. рис. 4). Зростання триває і в даний період часу. Згідно з останньою інформацією Держкомстату України у січні 2012 року середня зарплата в країні склала вже 2 722 грн [3].

На основі даних Держкомстату можна скласти таблицю середньої заробітної плати в Україні на одного штатного працівника в 2012 – 2014 рр. (рис. 5). Такі дані ілюструють досить стабільне зростання рівня заробітної плати, враховуючи сьогодення.

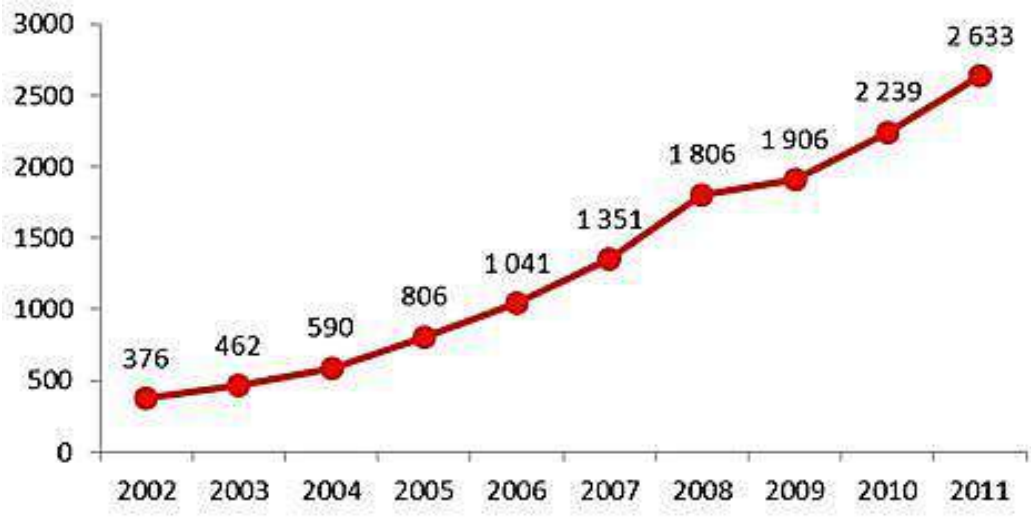

Рис. 4. **Середня заробітна плата в Україні в 2002 – 2011 рр. (на одного штатного працівника)**

2012 (грн)	3 377			
2013 (грн)	3 261			
2014 (грн)	січень	лютий	березень	квітень
	3 148	3 189	3 398	3 432

Рис. 5. **Середня заробітна плата в Україні в 2012 – 2014 рр. (на одного штатного працівника)**

Однак незважаючи на стабільне зростання, рівень заробітної плати в Україні продовжує залишатися значно нижчим, ніж у країнах Європейського Союзу. Більше того, за цим показником наша країна є явним аутсайдером навіть серед європейських і закавказьких держав СНД, випереджаючи лише Молдову. Порівнянно ж з усіма іншими сусідніми країнами в Україні зберігається найбільш низька оплата праці. Згідно з даними Європейської економічної комісії ООН за 2010 рік, середня зарплата в Росії та Румунії вище української, більш ніж у 2 рази, а в Польщі та Угорщині – у 3,5 рази.

Отже, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що незважаючи на позитивні тенденції в підвищенні доходів населення, їх рівень в Україні залишається високим порівняно з більш розвиненими країнами.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Моторин Р. М. Економічна статистика / Р. М. Моторин. – К. : КНЕУ, 2012. – 506 с. 2. Статистика : підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін. ; за наук. ред. докт. екон. наук С. С. Герасименка. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 366 с. 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ КАК ФЕНОМЕН МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ XXI ВЕКА

УДК 339.9:31,6.323"20"

Мельник И. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрена суть понятия "глобализация". С помощью данных Швейцарского экономического института и международного валютного фонда проведен анализ ее влияния на разные страны. Сформулированы причины, по которым она является усугубляющим фактором в экономическом неравенстве стран мира, затронут вопрос о роли Украины во всемирном разделении труда. Предложены меры по борьбе с глобализацией как причиной усиления бедности.

Ключевые слова: глобализация, мировая экономика, мировое сообщество, глобальная экономическая система, мировое хозяйство, транснациональные компании.

Анотація. Розглянуто сутність поняття "глобалізація". За допомогою даних Швейцарського економічного інституту та міжнародного валютного фонду проведено аналіз її впливу на різні країни. Сформульовано причини, з яких вона є посилюючим фактором економічної нерівності країн світу, порушено питання про роль України у всесвітньому поділі праці. Запропоновано заходи з боротьби з глобалізацією як причиною посилення бідності.

Ключові слова: глобалізація, світова економіка, світова спільнота, глобальна економічна система, світове господарство, транснаціональні компанії.

Annotation. The essence of the concept of globalization was considered. Based on the data of the Swiss Economic Institute and the International Monetary Fund, the impact of globalization on different countries was analyzed. The reasons why this process is an aggravating factor in the economic inequality of the world countries were formulated. Ukraine's role in the global division of labor was discussed. Measures to combat globalization as a cause of the increasing poverty have been proposed.

Keywords: globalization, the world economy, the international community, the global economic system, the global economy, multinational companies.

Современный мир с каждым годом все больше приобретает вид единой экономической системы. Информация становится все более доступной, обмен знаниями, культурными ценностями, человеческим ресурсом между странами происходит молниеносно. За всем этим стоит глобализация. В условиях жизни XXI века, как государствам, так и отдельно взятым личностям, важно не стоять на месте, а находиться в постоянном развитии.

Несмотря на то, что глобализация – понятие относительно "молодое", в свет вышли тысячи докладов, монографий, материалов конференций, посвященных данному процессу. Труды таких ученых, как Р. Робертсон, И. Валлерстайн, Э. Гидденс, У. Бек внесли наиболее весомый вклад в изучение глобализации.

Цель данной статьи – охарактеризовать теоретические аспекты глобализации и показать ее влияние на международные экономические отношения.

Глобализация – это усиление взаимосвязей, взаимодействия, взаимозависимости хозяйственных систем разных стран, интернационализация экономики, установление идентичных правил веде-

© Мельник И. В., 2015

ния экономической деятельности [1, с. 62]. Иными словами, глобализация представляет собой процесс, в ходе которого мир преобразуется в единую глобальную систему. Вопрос о глобализации стал весьма актуальным в 1990-е годы, хотя различные аспекты этого процесса серьезно обсуждались учеными, уже начиная с 1960 – 1970-х годов.

Почему же этот термин сегодня так часто обсуждается, а особенно в различных экономических вопросах, в чем заключается его суть? Глобализацию принято характеризовать, прежде всего, как продукт научно-технической революции, развития информационных технологий и всеобщего внедрения компьютерной техники. Кроме того, глобализация – это результат стремительного роста телекоммуникационных и транспортных систем, а также взаимодействия национальных рынков. Движение капиталов, товаров, услуг и рабочей силы возрастает по всему миру все более интенсивными темпами. Глобализация, без всяких сомнений, является следствием технической и экономической мощи человечества, которая имеет тенденцию к непрерывному росту. Данная сила способна победить пространство и время, а также сблизить народы, страны и континенты.

Соответственно, из всего вышесказанного следует, что глобализация – одна из основных составляющих современного экономического развития, поскольку это преобразование мирового пространства в единую зону, где свободно перемещаются информация, товары и услуги, капитал, где непринужденно распространяются идеи и беспрепятственно передвигаются их носители, стимулируя развитие современных институтов и отлаживая механизмы их взаимодействия. Все это можно успешно наблюдать в современном обществе.

Глобализация – явление, которое имеет неравномерное влияние на различные страны мира. Наиболее подверженными этому процессу можно назвать страны, которые проводят политику открытых дверей, то есть имеют тесные экономические, культурные и социальные связи со всем остальным миром. Чтобы убедиться в этом, автор предлагает ознакомиться со следующими данными, характеризующими индекс уровня глобализации стран мира [3] (таблица).

Таблица

Рейтинг стран мира по индексу глобализации

Рейтинг	Страна	Индекс
1	Бельгия	92,30
2	Ирландия	91,79
3	Нидерланды	91,33
4	Австрия	89,48
5	Сингапур	88,89
6	Дания	88,12
7	Швеция	87,63
8	Португалия	87,07
9	Венгрия	86,85
10	Швейцария	86,28
14	Люксембург	85,15
34	США	74,76
47	Украина	67,78
48	Россия	67,78

Исследования велись Швейцарским экономическим институтом (*KOF Swiss Economic Institute*). Данная статистика проводится с 2002 года. В таблице приведены данные за 2013 год. Данный индекс можно рассматривать в качестве комбинированного показателя, который показывает, насколько та или иная страна интегрирована в мировое сообщество.

Представленный рейтинг сформирован по трем ключевым критериям. Первый – экономическая глобализация, то есть степень участия страны в международных экономических процессах, которая включает в себя сведения об объеме международной торговли, объеме торговых потоков, числе международных инвестиций, степени налогообложения на международную торговлю и так далее. Второй критерий данного рейтинга – уровень социальной глобализации того или иного государства. Он учитывает уровень культурной интеграции, процент иностранного населения, степень развитости туризма и так далее. Третий фактор – это уровень политической глобализации, который формируется на основе участия страны в тех или иных политических организациях, количестве посольств иностранных государств в исследуемой стране и т. д.

Анализируя данные, приведенные в таблице, следует заметить, что лидирующее место современной системы международных отношений образуют не страны-лидеры по общим показателям ВВП. Согласно данным KOF, Соединенные Штаты Америки, имеющие наибольший удельный вес в частице мирового ВВП (16,724 трлн, 18,9 % от мирового показателя ВВП), занимают лишь 34-ю позицию в мировом рейтинге стран по индексу глобализации. Первенство в данном рейтинге занимают маленькие государства, которые имеют высокий технологический уровень, активно вовлеченные в трансферт технологий, имеют относительную политическую стабильность и значительные социальные блага (Бельгия, Ирландия, Нидерланды). Стоит заметить, что Люксембург, имеющий самый большой показатель ВВП на душу населения, что объясняется гиперконцентрацией банковских капиталов в данной стране, занимает лишь 14-е место. С другой стороны, если учитывать только уровень экономической и социальной глобализации, то здесь лидерами будут такие страны как Сингапур, Люксембург, Швейцария, Ирландия. Это объясняется тем, что в этих странах очень высокий уровень концентрации капитала, а также большой удельный вес заработной платы, которую получают граждане иностранных государств. Высокий уровень социальной глобализации в четырех выше перечисленных странах имеет место из-за тесных социальных контактов жителей данных стран с представителями других государств и большого количества информационных потоков [2, с. 19].

Стоит заметить, что Украина и Россия в рейтинге стран мира по индексу глобализации занимают лишь 47 и 48 места. Наибольший показатель индекса глобализации среди стран бывшего Советского Союза имеет Эстония – 25-е место.

Как мы можем видеть, глобализация – неотъемлемый спутник современных экономических преобразований в обществе. Люди, живущие в странах, обладающих наивысшим уровнем внедрения в глобальную экономическую систему, имеют наиболее качественный уровень жизни, обладают возможностью получить достойное образование и среди этих людей высокий уровень долголетия.

К сожалению, мировое хозяйство развивается неравномерно, и объяснить это можно целым рядом причин. Определенные страны господствуют на Мировом рынке, в то время как остальные страны с более скромными показателями экономического развития вынуждены играть по правилам, которые диктуют наиболее экономически развитые страны. Стоит заметить, что Мировой ВВП в 2000 году составил 30 триллионов долларов. Из них 10 триллионов (то есть треть) производили США, свыше 4 триллионов – Япония; далее следовали ФРГ, Франция, Великобритания, Италия и Китай. В 2012 году этот показатель несколько изменился, а именно, мировой ВВП составил около 83 триллионов долларов, около 16 триллионов производило США, чуть свыше 12 производил Китай, далее следовали Индия, Япония и Германия [4].

Очевидно, что в мире начало складываться новое разделение труда. США, Великобритания, ФРГ и Франция, (а также по последним тенденциям к этому списку присоединяется и Япония) развивают научно-исследовательские и опытно конструкторские работы (НИОКР). Помимо этого, данные государства заинтересованы в производстве высокотехнологичных мелкосерийных товаров и услуг (технологических, информационных, управленческих, финансовых, досуговых), которые обеспечивают наибольшую, и к тому же стабильную, рентабельность (доходность). Страны Юго-Восточной Азии,

Латинской Америки и Центральной Европы специализируются на инженерных усовершенствованиях и на массовом выпуске комплектующих и готовых изделий. В данных отраслях наибольшую роль играет четкое соблюдение инструкций, чистота и готовность рабочих выполнять достаточно напряженную, однообразную работу. Остальным государствам выпадает роль поставщиков сырьевого продукта. Эти страны не по собственной воле оказываются в качестве рынков товаров низкой стоимости, чей жизненный цикл находится на финальной стадии своего существования. В лучшем случае, развивающиеся страны или как их часто называют страны "третьего мира", будут вынуждены стать исполнителями трудоемких и усугубляющих экологию операций, в том числе по сборке относительно простой техники из импортных узлов и по иностранным лицензиям. США в этих условиях будут продолжать диктовать подавляющему большинству развивающихся стран свое видение концепций свободы торговли.

Как можно заметить, та система общественного разделения труда, которая сложилась в сочетании с общемировым стремительным технологическим прогрессом, приводит к тому, что в мире все больше и больше усугубляется степень социально-экономического неравенства. По данным Всемирного банка, полученным за 2000 год, в мире более 1 млрд человек живут за чертой бедности и, к сожалению, пока не заметна тенденция по уменьшению этого показателя. Если сравнивать данные, начиная с 1900 и заканчивая 2000 годом, то мы увидим, что за этот период богатейшие слои населения увеличили свои доходы в среднем в 6 раз, в то время как беднейшие увеличили их лишь в 3 раза. Это еще раз подчеркивает усиление разницы между уровнем жизни богатых и бедных жителей планеты [5, с. 216].

Какая роль во всемирном разделении труда отводится Украине? На данном этапе будет неправильно утверждать, что судьба нашей страны на международной арене решена однозначно и бесповоротно. Украина, конечно, не входит в списки самых влиятельных государств, но в то же время, ее нельзя отнести и к так называемым странам "третьего мира". Скорее всего, она никогда не войдет в их список по целому ряду причин.

Украина – это страна, которая может гордиться своей интеллектуальной элитой. Огромное количество людей с мировым именем были выходцами из нашей земли. Стивен Возняк – соучредитель компании Apple Computer, Макс Левчин – сооснователь крупнейшего в мире оператора денежных средств PayPal – эти люди делают современную историю. Также наши знаменитые соотечественники – всемирно известные ученые: Семен Кузнец, Илья Мечников, Юрий Кондратюк, Евгений Патон, Игорь Сикорский и многие другие.

В Украине сосредоточено более 25 % запаса черноземов планеты. О свойствах этих земель сказано очень много. Главная их особенность – плодородие и относительная неприхотливость в обработке. Это значит, что при грамотном возделывании земли украинские черноземы дают высочайшие урожаи. Доказательством этому служит то, что Украина занимает второе место по производству ячменя и подсолнечника, а также является крупнейшим производителем сахарной свеклы [6]. В недрах украинской земли находятся серьезные запасы железной и марганцевых руд.

Все вышеперечисленное свидетельствует о том, что в Украине есть то, чем можно заинтересовать остальной мир. Для включения нашей страны в международную экономическую систему в качестве полноценного действующего лица важно суметь привлечь зарубежных инвесторов, а значит и иностранный капитал. Необходимо искать возможности для внедрения современных технологий в сельское хозяйство и промышленность и дать возможность интеллектуальной элите Украины достойно реализовывать себя на родине и, в то же время, приобретать опыт иностранных коллег.

Глобализация – тот рычаг, который должен давать толчок к стремительному росту во всех сферах жизнедеятельности. Глобальное экономическое развитие способствует быстрому распространению технологических новшеств, а значит, ведет к уменьшению издержек производства. Улучшается качество производимой продукции потому, что усиливается конкуренция как между отдельно взятыми производителями, так и между странами. В этой гонке за первенство кто-то обязательно будет лидером, а кто-то – аутсайдером. Это как Дарвиновский естественный отбор, результатом которого будет экономическое процветание одних стран и нищета других.

Во время одного из докладов, посвященного проблемам бедности, была произнесена следующая фраза: "Между "золотым" и "голодным" миллиардом – давняя пропасть, у них контрастные уровни, качество и образ жизни" [7, с. 5]. Глупо утверждать, что проблема разделения мира на зоны благосостояния и нищеты не должна волновать те самые страны, которым посчастливилось входить в "золотой миллиард". Этим государствам невыгодно разделение мира на зоны "богатых" и "бедных" по целому ряду причин. Дальнейшее усугубление пропасти между развитыми странами и странами "третьего" мира содержит в себе риск того, что правительство бедных стран будет искать врагов своего народа, в которых будут видеть причину своих экономических бед. Это приведет к межнациональной розни, военным конфликтам, терроризму. Как мы понимаем, все это не будет способствовать здоровому росту экономики, как в развитых странах, так и в бедных. Рост опасности военного вторжения приведет к тому, что львиная доля средств, которые могли бы пойти на социальное обеспечение граждан, на развитие определенных сфер хозяйственной деятельности, вынуждены будут тратиться на оборону своих территорий. Смерть, голод и болезни – неотъемлемые спутники любых крупных военных конфликтов.

Возникает вопрос: что нужно сделать для того, чтобы не усугублять разницу между уровнем жизни богатых и бедных как внутри одной взятой страны, так и среди государств? Прежде всего, надо отказаться от глобализации без "социальной справедливости", т.е. от таковой, которая направлена исключительно на получение сверхприбыли путем использования дешевой и не обладающей квалификацией рабочей силы, которую на данный момент представляют жители развивающихся стран. Те условия, в которые поставили транснациональные компании (ТНК) целый ряд бедных стран, просто не дают возможности для самостоятельного развития станам Африки, Юго-Восточной Азии и ряду государств Латинской Америки. Транснациональные корпорации усиленно эксплуатируют все имеющиеся в стране ресурсы. Также они способны манипулировать ценами для того, чтобы уйти от налогов. Иными словами, ТНК заинтересованы в проведении широкой экономической экспансии. Поэтому одна из задач мирового сообщества на данный момент – введение ограничений на деятельность крупнейших транснациональных корпораций даже в ущерб собственной экономической выгоде.

То что глобализация – это неотъемлемый процесс в развитии общества уже не вызывает никаких сомнений. Однако на современном этапе, глобализация должна приобрести "человеческое лицо". Все большая роль в мировом развитии должна быть отведена его социальным и морально-этическим составляющим. Формирование международных отношений должно быть основано на принципах сотрудничества и взаимопомощи в интересах всего человечества для того, чтобы жить в максимально комфортных условиях [8, с. 42].

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Райзберг Б. А. Словарь современных экономических терминов / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. – М., 2008. – 480 с. 2. Технологічне позиціонування країн-лідерів в умовах економічної глобалізації // Ринок цінних паперів в Україні. – 2010. – № 3–4. – С. 17–22. 3. IMF: Gross domestic product based on purchasing-power-parity (PPP) valuation of country GDP. МВФ: ВВП по паритету покупательной способности (ППС) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.imf.org. 4. 2009 KOF. Index of globalization. – Режим доступа : http://globalization.kof.ethz.ch. 5. Гурова И. П. Мировая экономика : учебник для студентов, обучающихся по специальности "Мировая экономика" / И. П. Гурова. – 3-е изд., перераб. – М. : Омега-Л, 2009. – 391 с. 6. Food and agriculture organization of the United Nations [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://faostat.fao.org. 7. Всемирный банк: доклад о мировом развитии 2009. Новый взгляд на экономическую географию // Обзор. – Вашингтон, 2008. – С. 5. 8. Глобализация и бедность // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 9. – С. 29–42.

РИНОК СТРАХУВАННЯ, ЙОГО ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 368.03(477)

Надеіна М. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто ринок страхування як один із засобів захисту прав та майна фізичних та юридичних осіб.

Ключові слова: страхування, страхувальник, страховик, актуарій, андеррайтер, страховий брокер, брокер.

Аннотация. Рассмотрен рынок страхования как один из способов защиты прав и имущества физических и юридических лиц.

Ключевые слова: страхование, страхователь, страховщик, актуарий, андеррайтер, страховой брокер, брокер.

Annotation. The insurance market has been researched as one of the means of protection of rights and property of individuals and legal entities.

Keywords: insurance, insured, insurer, actuary, underwriter, insurance brokers, broker.

Кожного дня ми зустрічаємося з різноманітними ризиками, а ринок страхування є одним з засобів захисту прав та майна фізичних та юридичних осіб. На сьогодні він не може ефективно працювати та приносити очікуваний від нього дохід, тому що цьому заважає низка проблем.

Страхування – особливий вид економічних відносин, покликаний забезпечити страховий захист людей і їхніх справ від різного роду небезпек.

Вона (страхова справа) в широкому сенсі включає різні види страхової діяльності (власне страхування, або первинне страхування, перестрахування, співстрахування), які в комплексі забезпечують страховий захист [1,с. 837].

Страхування у вузькому сенсі становить відносини (між страхувальником і страховиком) по захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб (страхувальників) при настанні певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів (страхових фондів), формованих з сплачуваних ними страхових внесків (страхової премії).

Ринок страхування, страховий ринок – частина фінансового ринку, на якому пропонуються послуги зі страхування. Послуги зі страхування на даному ринку пропонують страхові компанії.

Проблеми розвитку страхування та окремі його аспекти в своїх роботах розглядали такі українські вчені, як: Гутко Л. М. [2, с.3], Кисельова О. М. [3, с.75], Никонович А. П. [4, с.41], Свириденко А. А. [5, с.145], Фурман В. М. [6, с.131], але усі ці роботи написані ще до 2010 року, тому в них не висвітлені усі проблеми ринку страхування, які існують на даний момент. Ця галузь економіки постійно розвивається, отже постійно з'являються нові проблеми, які потребують вирішення, саме тому автор статті вирішив провести дослідження цієї галузі економіки.

Перші страхові компанії в Україні з'явилися в 90-х рр. XX ст. Серед них: "Омета Інстер", "Ризик", "Скайд", "Саламандра", "Скайд-вест", "Аско-прометей" – філія Російської акціонерної компанії, "Росток", "Славія" і т. д. На даний момент страховий ринок є одним з найбільш перспективних і швидкозростаючих економічних ринків в Україні. На сьогодні страховий ринок України складається з 460 страхових

© Надеіна М. В., 2015

компаній, 115 з яких є компаніями з іноземними інвестиціями. У 2000-х роках на український страховий ринок вийшло багато міжнародних гравців, наприклад, *AXA Group*, *UNIQA* (раніше – ПрАТ "Кредо-Класик"), *PZU Ukraina*, *Generali Garant*, "Альфа страхування", "Allianz Україна", "AIG Україна", які бачили високий потенціал зростання українського ринку страхування.

З початку 2002 року страховий ринок зробив значний стрибок у розвитку. На діаграмі структури страхових виплат (рис. 1) видно, що в 2002 році кількість позицій досить невелика, і популярні всього лише шість різних видів страхування (недержавне обов'язкове страхування, державне обов'язкове страхування, добровільне особисте страхування, добровільне страхування відповідальності, добровільне майнове страхування, страхування життя).

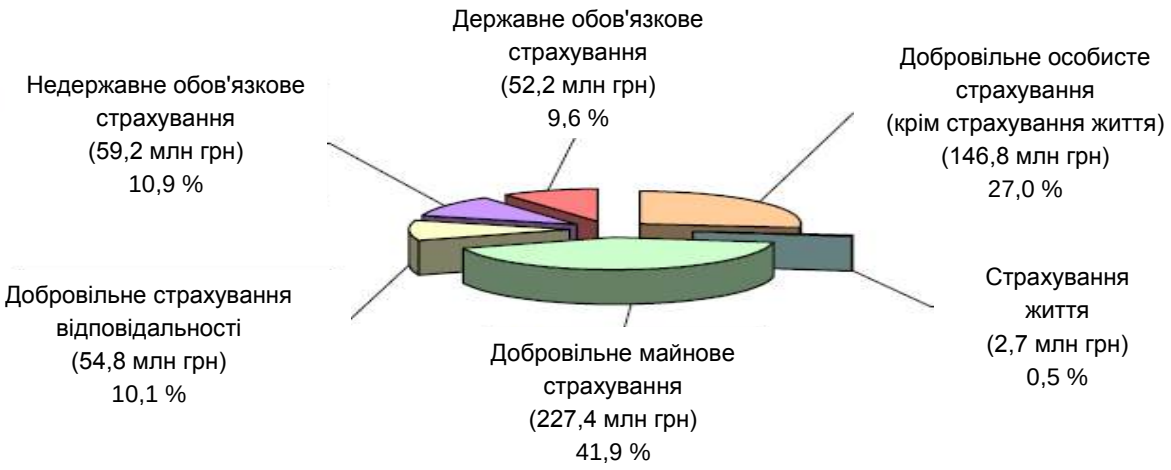

Рис. 1. **Структура страхових виплат за 2002 рік**

Однак згідно з інформацією зі звіту директора департаменту розвитку фінансових послуг та фінансового моніторингу С. Кузьменко, у 2011 році показники значно зросли, а також розширилася структура страхового ринку. Стали популярними такі види страхування, як: страхування медичних витрат, страхування кредитів, автострахування, страхування фінансових ризиків, страхування вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, безперервне медичне страхування, авіаційне страхування, страхування від нещасних випадків у транспорті, страхування вантажів та багажу [7, с. 2]. Це можна побачити на рис. 2.

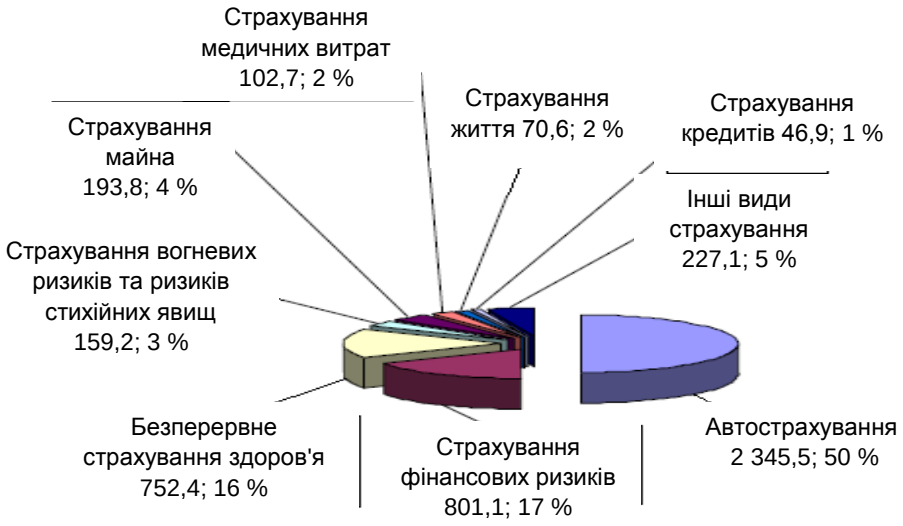

Рис. 2. **Структура страхових виплат за 2011 рік**

За останні десять років ринок страхування розвивався дуже швидко й успішно, але щоб це продовжувалось і надалі, слід вирішити ряд проблем, які цьому заважають.

Потрібно розглянути проблему застарілої нормативно-правової бази. Даний чинник значно гальмує розвиток страхового ринку і створює масу проблем юридичного характеру, сприяє розвитку злочинності в даній галузі економіки, а також тягне за собою ряд інших проблем.

Стаття 4 (Предмет договору страхування) розділу 1 (Загальні положення) Закону України "Про страхування" вимагає доповнень, адже в Україні існує страхування фінансових і специфічних ризиків, що не прописано в законі. Доповнення є важливим, оскільки, виходячи зі структури страхових премій, даний вид страхування займає третє місце за популярністю використання і друге місце відповідно до структури страхових виплат. Це може викликати проблеми юридичного характеру, бо фактично цей вид страхування ніяк не закріплений. Він згадується в статті 6 як один з численних видів добровільного страхування, однак у 4 статті не виділений як окрема група, хоча через деяку специфіку ризиків даної групи неправильно відносити його до особистого, майнового або страхування відповідальності. А якщо не виділяти фінансові та специфічні ризики в окрему групу, то неможливо буде професійно підібрати правильну стратегію і програму розвитку даної галузі.

Стаття 2 (Страховики) того ж розділу Закону України "Про страхування" свідчить, що предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням. Однак страховики також можуть консультувати людей щодо ризиків у тій чи іншій сфері, а також необхідно внести таке доповнення, як надання страховиками на певних умовах таких послуг як навчання, це допоможе студентам не тільки теоретично, але і практично вивчати страховий ринок, безпосередньо спостерігати за співробітниками компанії, краще розуміти специфіку даної роботи. Дана стаття не є відповідною рівню розвитку страхового ринку в Україні, вона обмежує сфери дії та впливу страхових компаній, перешкоджає їх співпраці з державою, адже за допомогою активної взаємодії цих двох структур можна вирішити проблему дефіциту кадрів.

Також недопрацьованим є і закон про пільгове оподаткування платежів, які сьогодні дозволяється відносити на валові витрати підприємств, тоді як, наприклад, особисте страхування повинно оплачуватися ними з прибутку. Це викликає низку економічних злочинів, тому що багато фірм використовують страхування як спосіб ухилення від податків і збагачення. За даними голови Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг за приблизними оцінками ємність тіньового бізнесу на основі страхування складає близько 400 млн дол. на рік. Ця проблема потребує негайного вирішення засобами більш жорсткого контролю над страховою діяльністю, і, можливо, слід ввести обмеження на "пільгове" оподаткування платежів по майновому страхуванню, з метою скорочення можливості використання даного виду страхування для укриття від податків. А, відповідно, це зажадає внесення змін до чинного законодавства.

Найбільш істотною проблемою є те, що через недостатній контроль з боку держави та недосконалість чинного законодавства починають здійснюватися економічні злочини як з боку страховика, так і з боку страхувальника. У нашому законодавстві термін "страхове шахрайство" відсутній зовсім, так про які ж заходи контролю та запобігання відносно таких злочинів з боку держави можна говорити, якщо з юридичної точки зору в нашій країні не існує даного явища як такого. Зазвичай використовуються загальні положення кримінального кодексу України, статті 190 "Шахрайство", однак це неправильно, оскільки шахрайство в страховому бізнесі значно відрізняється від звичайного, є більш специфічним, тому й законодавство повинно бути відповідним.

Таким чином, автор вважає за потрібне створити страховий кодекс, основою якого стане Закон України "Про страхування", а також інші нормативно-правові акти. Подібний кодекс вже існує в такій високорозвинутій країні, як Франція. У цей кодекс також повинні увійти поняття "страхове шахрайство", "злочин проти страховика", "злочин проти страхувальника", а також він має встановити міри покарання для даних злочинів залежно від виду шахрайства та величини завданого їм збитку. Цей кодекс повинен бути розроблений з урахуванням відповідності часу і конкретних проблем страхового ринку в нашій країні. Автор даної статті вважає, що одним з найбільш важливих пунктів також буде умова, що страховик може відмовити страхувальникові у виплаті на основі цивільно-правових норм, але він зобов'язаний подати заяву для порушення кримінальної справи, тому що, залишаючи злочинця безкарним, ми закладаємо фундамент для вчинення ним інших злочинів. За ухилення від виконання цього

закону необхідно ввести покарання у вигляді штрафу або будь-яких інших мір покарання. Відповідно повинні бути призначені відповідні органи, які будуть за цим слідкувати. Також необхідно призначити термін, через який даний кодекс буде переглядатися, коригуватися виходячи з подій, які сталися за цей термін, і перевидаватися. У Франції це два роки, в Україні також можна ввести такий термін.

Досить серйозною проблемою страхового ринку є те, що навіть при удосконаленні законодавства в Україні поки що не існує контрольно-наглядової системи, яка ефективно контролювала виконання всіх страхових зобов'язань.

Необхідні кваліфіковані органи, які будуть стежити, щоб всі закони виконувалися неухильно, а при їх невиконанні наступала відповідальність. Адже для громадян важливо знати, що закони не просто існують, але й діють, і страховик не зможе безкарно порушити їх права. Наприклад, у Нідерландах нагляд за страховою діяльністю здійснює Наглядова рада зі страхування, основною метою якої є захист інтересів страхувальників та третіх осіб, зацікавлених у добросовісному страхуванні; а в США діє Національна асоціація страхових комісарів, до якої входять глави органів нагляду штатів. Національна асоціація розробляє стандарти страхової діяльності, які мають рекомендаційний характер. В Україні існує свій менталітет, своя історія, своя специфіка ринку страхування, тому ми ні в якому разі не повинні копіювати системи, які здійснюють контроль в інших державах, проте їх досвід може допомогти нам зрозуміти, яка система буде найбільш вигідною для нас. А наші фахівці зможуть допрацювати її і орієнтувати на наш ринок.

Останнім часом почастішала кількість випадків, коли після пожежі в результаті проведення розслідування було встановлено, що причиною даної події стало необережне поводження з вогнем, проте вина страхувальника була не встановлена, а суд все одно виносить рішення на користь страховика, про те, що це не страховий випадок, адже це певний вид порушення пожежної безпеки, і виплату компанія проводити не зобов'язана. Таким чином, виходить, що люди втрачають довіру до страхових компаній і судів, адже ті не виконують своїх основних функцій.

Наприклад, Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів", що вступив в силу, є важливим для страхового ринку і повинен сприяти його розвитку, однак через недостатній контроль з боку держави всього лише 25 – 30 % автовласників мають страховий поліс. Оскільки фактично, контролю за виконанням цього закону не існує і володарі автотранспортних засобів, знаючи про це, користуються даним недоліком.

Необхідно створювати спеціальні органи, наділені повноваженнями, які дозволять їм всеосяжно контролювати питання дотримання страхового законодавства, або удосконалювати існуючі.

Також існує проблема слабкої розвиненості економічної культури громадян України. Оформлюють обов'язкове страхування не через те, що дійсно усвідомлюють важливість даної дії і сприймають його як захист, а через те, що існують правозастосовні акти, згідно з якими вони зобов'язані це зробити. Наприклад, об'єкти, передані в оренду згідно зі ст. 771 Цивільного кодексу України, предмет застави, згідно зі ст. 581 Цивільного кодексу України мають бути застраховані. Це викликає у людей неправильне відношення до ринку страхування, у результаті проведених соціальних опитувань, був отриманий результат, що більшість людей навіть якщо й оформляють обов'язкове страхування, то роблять це без чіткого усвідомлення реальних цілей даної дії (майже 76 % людей). Хоча обов'язкове медичне страхування дає можливість отримати безкоштовне медичне обслуговування у випадках отримання травм, небезпечних для життя, або зараження інфекційним або паразитарним захворюванням, при новоутвореннях, хворобах ендокринної системи, розладах харчування та порушеннях обміну речовин, хворобах нервової системи, хворобах крові, кровотворних органів та окремих порушеннях, що включають імунний механізм, хворобах ока та його придаткового апарату, хворобах вуха та соскоподібного відростка, хворобах системи кровообігу, хворобах органів дихання, органів травлення, сечостатевої системи, хворобах шкіри та підшкірної клітковини, кістково-м'язової системи та сполучної тканини, захворюваннях зубів і порожнини рота, при вагітності, пологах і післяпологовому періоді, включаючи аборти, при травмах, отруєннях та деяких інших наслідках впливу зовнішніх причин, вроджених аномалій. Також за рахунок коштів бюджету всіх рівнів здійснюються пільгове лікарське забезпечення і протезування. Як можна було вже помітити, найбільш часто використовуються послуги, що надаються саме за рахунок коштів обов'язкового медичного страхування.

Виходячи з інформації, отриманої в результаті соціальних опитувань, лише 5 % людей знають повний перелік випадків, коли вони можуть отримати безкоштовне медичне обслуговування.

Цю проблему можна вирішити так: наприклад, запустити серію соціальних відеороликів, які наочно пояснять страхувальнику, що обов'язкове страхування є не марною тратою часу і грошей, а важливим механізмом захисту своїх прав і майна. Це має бути не просто чергова даремна реклама, а особливі ролики, які зможуть пробудити в громадянах свідомість і донести важливість таких видів страхування.

Існує проблема браку кваліфікованих кадрів, яку можна вирішити створенням нових вищих навчальних закладів або нових факультетів на базі вже наявних вищих навчальних закладів, завданням яких буде навчання висококваліфікованих фахівців у сфері страхування. Також необхідно запрошувати вчителів з-за кордону, щоб вони могли поділилися своїм досвідом у даній сфері, адже в багатьох країнах ринок страхування почав своє становлення досить давно, а Україна як самостійна держава почала функціонувати відносно недавно, тому і ринок страхування у нашій країні досить "молодий". Важливим є і корегування громадської думки щодо страхового ринку, оскільки багато студентів та їхні батьки, які безумовно впливають на їх думку у виборі вищого навчального закладу, не здогадуються, яким багатогранним є страховий бізнес. А в страхових компаніях існують такі професії, як актуарій або андеррайтер, і для того, щоб працювати за даною професією потрібна спеціальна підготовка та певний багаж знань, але, на жаль, більшість студентів про це не підозрюють. За результатами проведених соціальних опитувань багато хто не знає про ці професії і навіть приблизно не уявляють, до якої економічної сфери вони належать (приблизно 95 % опитаних людей у віці від 15 до 45 років). Незважаючи на те, що ці професії дійсно вимагають високої кваліфікації і досить високо оплачуються.

Важливою проблемою також є недостатній розвиток брокерських послуг на ринку страхування. Згідно з Законом України про страхування:

Страхові брокери – юридичні особи або громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник. Страхові брокери – громадяни, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та виплати страхового відшкодування [8, с.15].

По-перше, незважаючи на те, що формально об'єднання брокерів на Україні існує, вони фактично не діють. Багато людей не проінформовані про те, що страхові брокери існують, і користування їх послугами має значні переваги. Відсутність спільності та контролю за їх діяльністю, а також повна бездіяльність в плані ознайомлення широких мас з важливістю їх послуг робить цю професію практично безглуздою. Незважаючи на те, що світова практика показує, що попит на брокерські послуги вельми великий.

Вирішення цієї проблеми полягає в активній взаємодії держави з брокерськими спілками, ознайомлення широких мас з важливістю їх діяльності і тією кількістю переваг, яку вони можуть запропонувати.

Технічний прогрес також бере своє і вимагає активних дій, адже з появою всесвітньої павутини з'явилася злочинність в кіберпросторі. А відповідно виникає потреба страхування ризиків у даному просторі, однак незважаючи на те, що цей вид страхування міг би стати дуже популярним, враховуючи поширеність всесвітньої павутини, в Україні поки не існує чинного законодавства та кваліфікованих кадрів для роботи у даній сфері.

Необхідно запозичити досвід вирішення даної проблеми іншими країнами. Досить цікавим є досвід Франції у створенні пулів (добровільне об'єднання страховиків, яке не є власністю страхової компанії), що розширює можливості страхових компаній, дозволяє їм брати на себе більші ризики, ніж вони могли б поза даним об'єднанням. Також цікавою є політика в галузі страхування автоцивільної відповідальності. Страхова компанія звертається в клірінговий центр (клірінговий центр-посередник, фінансова організація, яка пропонує послуги клірингу (взаємозаліку)) і пред'являє йому суму збитку, додаючи до неї суму (ціна за послуги, щоб компанія не залишилася у збитку). У кінці місяця в цьому центрі збирається вся інформація про всі ДТП і про претензії страховиків один до одного, і співробітники проводять сальдо – розрахунки "хто кому скільки винен". Спочатку гасяться взаєморозрахунки за загальними клієнтами і потім страхові компанії виробляють остаточний розрахунок між боржниками. Цей метод дозволяє клієнтові швидко отримати виплату, що робить страхування більш привабливим, страхова компанія також задоволена тим, що на неї не подають позови до суду, та й завдяки хитрій схемі взаєморозрахунків з потерпілими та іншими страховиками, їй вдається багато заощадити. Ну і, звичайно, це дозволяє не перевантажувати суди великою кількістю страхових позовів.

Отже, страховий ринок в нашій країні зародився досить давно, він успішно розвивався, незважаючи на ті труднощі, які без сумніву зустрічалися на його шляху. В Україні існує достатня кількість передумов для розвитку даної галузі економіки, проте як можна було переконатися, існує і досить велика кількість проблем.

Для вирішення цих проблем необхідно створення ефективного законодавства – Страхового кодексу, який буде враховувати всі аспекти, такі як шахрайство з боку страховика і страхувальника, розширення поля діяльності страхових компаній і багато іншого; проведення різних соціальних програм, які наочно пояснюють значення обов'язкового страхування, а також надання студентам та їх батькам вичерпної інформації про професії ринку страхування та середній розмір заробітної плати такого робітника; створення навчальних закладів з висококваліфікованими викладачами, і державних програм, які дозволять обдарованим студентам навчатися в них на бюджетній основі; запозичення закордонного досвіду позитивно вплине на розвиток вітчизняного страхового ринку.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Азріліян А. Н. Новий економічний словник / А. Н. Азріліян // Інститут нової економіки. – 2010. – С. 837. 2. Гутко Л. М. Страховий ринок України : стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л. М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 7. – С. 1–23. 3. Кисельова О. М. Фактори, які впливають на розвиток страхового ринку України / О. М. Кисельова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 2. – С. 75–80. 4. Никонович А. П. Страховий ринок України : проблеми та шляхи вирішення / А. П.Никонович // Економіст. – 2009. – № 1.– С. 41–43. 5. Свириденко А. А. Стан та перспективи розвитку страхового ринку в Україні / А. А. Свириденко // Фінанси України. – 2011. – № 4.– С. 145–147. 6. Фурман В. М. Страховий ринок України : стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання / В. М. Фурман // Фінанси України. – 2009.– № 12. – С. 131–139. 7. Звіти про діяльність страхового ринку з 2002 по 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua. 8. Про страхування : Закон України від 18.10.2011 // Урядовий кур'єр – 2011. – № 1201. – С. 1–25. 9. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів : Закон України // Урядовий кур'єр – 2012. – № 92. – С. 2–5. 10. Ермасов С. В. Страхування / С. В. Ермасов, Н. Б. Ермасова // Юрайт, 2009. – С. 36–40.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ ЯК ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАЙНЯТОСТІ

УДК 338.432

Накісько Є. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) як шлях вирішення проблем зайнятості. Досліджено СОК як складову аграрного сектору економіки, проаналізовано його структуру та ефективність.

Ключові слова: сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, аграрний сектор, економіка, ефективність, зайнятість.

© Накісько Є. О., 2015

Аннотация. Рассмотрено развитие сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов (СОК) как путь решения проблем занятости. Исследовано СОК как составляющую аграрного сектора экономики, проанализирована его структура и эффективность.

Ключевые слова: сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы, аграрный сектор, экономика, эффективность, занятость.

Annotation. The development of agricultural service cooperatives (ASC) was considered as a way to solve the problems of employment. ASCs researched as part of the agricultural sector; an analysis of its structure and efficiency was made.

Keywords: agricultural service cooperatives, agricultural sector, economy, efficiency, employment.

Важливим напрямом розбудови аграрного сектору економіки є розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Створення та розвиток кооперативів це ефективний шлях у вирішенні проблем зайнятості сільського населення.

Різні практичні проблеми державної підтримки забезпечення діяльності СОК досліджувалися вченими: Зіновчуком В. В., Маліком М. Й., О. Могильним, Юрчишиним В. В. та ін.

Метою даної статті є дослідження розвитку та аналіз ефективності СОК як одного зі шляхів у вирішенні проблем зайнятості.

На сьогодні за обсягами та якістю надання послуг діяльність СОК не відповідає і не задовольняє зростаючі потреби виробників сільськогосподарської продукції та її споживачів. Адже понад 60 % трудомісткої сільськогосподарської продукції повсякденного споживання (картоплі 99 %, овочів 88 %, фруктів 87 %, молока 82 % та м'яса 60 %) виробляється особистими селянськими і фермерськими господарствами та фізичними особами, сільськогосподарськими товаровиробниками, які не мають постійно діючих каналів реалізації такої продукції, особливо у віддалених від приміської зони селах, згодовується худобі або псується. Частина її потрапляє до кінцевих споживачів, але через посередників, чи продається селянами на стихійних ринках.

Значна кількість особистих селянських господарств (4,7 млн), фермерських господарств (41,0 тис.) є основою інтенсивного розвитку кооперації і створення, насамперед, стабільної системи обслуговуючих та фінансово-кредитних кооперативів в аграрному секторі держави [1].

Діяльність СОК, як і будь-якого господарського формування, залежить від багатьох факторів внутрішнього та зовнішнього впливу. Ефективність діяльності кооперативів можна охарактеризувати показниками, які виражають досягнення поставлених цілей і задач їх організації та функціонування. У таблиці подані результати діяльності СОК станом на 01.01.2013 р.

Таблиця

Результати діяльності СОК станом на 01.01.2013 р.

Показники	У цілому по кооперативах	У розрахунку на один кооператив
1	2	3
Кількість СОК	626	х
Кількість працюючих у СОК, осіб	2 068	3,3
Розмір пайового фонду, тис. грн	23 481,8	37,5
Наявність основних засобів, тис. грн	154 933,7	247,5
Кількість членів кооперативу, осіб	25 839	41

Закінчення таблиці

1	2	3
Надано послуг, тис. грн	65 305,9	104,3
Річний обіг коштів, тис. грн	77 762,9	124,2
Отримано державної допомоги з державного та місцевого бюджету, тис. грн	1 051,2	1,7
Частка кооперативів, що одержали фінансову підтримку з бюджету	31,8	х

Виходячи з існуючих можливостей, за допомогою кооперативів у 2012 році ними було заготовлено молока 60,2 тис. т або 69,4 % до загальної кількості реалізованої продукції домогосподарствами. Відповідно 0,6 тис. т м'яса ВРХ і 0,5 тис. т м'яса свиней 0,69 % і 0,57 %, 9,1 тис. т плодоовочевої продукції 10,48 %, 16,4 тис. т зерна або 18,9 % до загальної кількості. Як видно обслуговуючі кооперативи реалізують сільськогосподарську продукцію вкрай мало і не відіграють важливої ролі в підтримці домогосподарств. Зовсім не ведуть заготівлю та реалізацію молока кооперативи Закарпатської, Запорізької, Харківської та Хмельницької областей. М'ясо ВРХ та свинини в абсолютній більшості областей – 88 %, або 95 % кооперативів. Кооперативи 68 % регіонів не здійснюють заготівлю і реалізацію плодоовочевої продукції і 36 % зерна. При цьому заготівля та реалізація плодоовочевої продукції і зерна ведуться в край низьким обсягом і практично не задовольняють потреби виробництва продукції. Безумовно, темпи зростання та ефективність обслуговуючих кооперативів в повній мірі залежить від їх матеріально-технічної, поширеність членів кооперативів, тобто більш ретельному включанню кооперативів в заготівельну діяльність. У свою чергу, це потребує того, щоб кооперативи матеріально зміцнювали свій потенціал, створюючи належну базу для зберігання та транспортування продукції, поширення ринків збуту, залучення споживача. При цьому ефективність роботи кооперативів значною мірою буде залежати від їх матеріально-технічної бази, забезпеченості основними засобами, чисельністю членів кооперації, від взаємовідносин з власними структурами [2].

Таким чином, створення та розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів можуть надати велику кількість робочих міст, а це вірний шлях у вирішенні проблем зайнятості сільського населення.

Отже, подальший розвиток та ефективне функціонування обслуговуючих кооперативів потребує посилення їх фінансового та матеріально-технічного забезпечення за рахунок як власних сил, так і державної підтримки.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Динаміка зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http//www.minagro.gov.ua. 2. Науково-практичний коментар до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" та суміжних правових актів / Р. Я. Корінець, М. Й. Малік, В. М. Масін та ін. ; за ред. Р. Я. Корінця. – К. : ВАІТЕ, 2014. – 212 с.

БЕЗРАБОТИЦА В УКРАИНЕ

УДК 331.562(447)

Немец А. П.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрена одна из наиболее актуальных в настоящее время проблем – проблема безработицы и ее динамики в Украине.

Ключевые слова: безработица, уровень безработицы, занятость населения.

Анотація. Розглянуто одну з найбільш актуальних у наш час проблем – проблему безробіття та її динаміки в Україні.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, зайнятість населення.

Annotation. The article describes one of the most pressing issues at the moment – the problem of unemployment and its dynamics in Ukraine.

Keywords: unemployment, unemployment rate, employment.

Цель данной работы заключается в том, чтобы проанализировать уровень безработицы и найти пути ее предотвращения, а также предоставить факты о том, что безработица является острой проблемой, которая может отразиться на каждом человеке в нашей стране. Безработица может привести к росту преступности среди населения, так как у людей не будет способа заработка.

Одной из актуальных проблем мирового кризиса является безработица, влияющая на жизнь каждого человека. Важно отметить, что безработица очень сказывается на социальном и психологическом состоянии людей [1, с. 36]. Автор подразумевает, прежде всего, социальную напряженность в украинском обществе, а именно: увеличение роста преступности, наркомании и болезней. Потеря работы для большинства означает, прежде всего, снижение жизненного уровня.

Безработица – негативное явление, порожденное рыночной экономикой. Ее последствия коснулись всех отраслей экономики Украины без исключения. В первую очередь, пострадали строительная отрасль, металлургическая и химическая промышленность, в которых произошли сокращения объемов производства и наиболее массовые увольнения сотрудников. Ситуация на рынке труда нестабильна, поэтому ее стоит рассматривать для совершенствования государственной политики, которая, в первую очередь, влияет на занятость населения.

От уровня безработицы зависит многое, и прежде всего такие факторы, как уровень жизни населения, наличие квалифицированной рабочей силы, уровень эмиграции. Граждане, будучи собственниками рабочей силы, имеют цель реализовать свое право на труд путем подыскания подходящей оплачиваемой работы. Работодатель заинтересован в найме рабочей силы для организации и осуществления производственной деятельности, приносящей ему прибыль. Государство способствует развитию, укреплению партнерства между гражданами (наемными работниками) и работодателями – будущими субъектами трудовых отношений.

В последние годы в своих научных работах многие ученые изучали проблемы, с которыми столкнулся современный рынок труда Украины. Весомый вклад в исследование проблем занятости и использования трудового потенциала внесли такие экономисты: Алупко С. М., Завиновская Г. Т., Базилевич В. Д. и др. Аспекты занятости молодежи рассматривали Борисова Л. Г., Зубок Ю. А., Свиридов Н. А. и др. [2, с. 197].

© Немец А. П., 2015

В общем в Украине много специалистов, которые имеют ученые степени кандидатов и докторов наук, но проблема заключается в том, что не соответствует уровень технической, лабораторной, информационной баз, которая необходима для современных исследований, экспериментов и внедрения новых технологий в практическую деятельность. По данным статистики лишь 3 % общих расходов приходится на оборудование для проведения опытов и экспериментов. Из этого следует, что государство выделяет недостаточно средств на научную деятельность.

Основными причинами безработицы являются:

- глубокие сдвиги в экономике страны;
- спады и кризисы;
- научно-технический процесс и внедрение новых технологий соответственно;
- неравномерное размещение производительных сил;
- изменения в демографической структуре населения;
- сезонные колебания уровня производства в отдельных отраслях.

В экономической литературе выделяют такие виды безработицы: фрикционную, структурную, циклическую, скрытую.

Фрикционная связана с поиском новой работы по ряду причин таких как: потеря временной работы, смена места жительства, поиск более выгодной работы.

Структурная безработица по своей сущности является вынужденной и обуславливается структурными преобразованиями в экономике: развитие новых, высокотехнологических направлений, сокращением устаревших производств. Эти изменения, в первую очередь, приводят к трансформации структуры спроса на рабочую силу [3, с. 117].

Циклическая возникает в периоды экономического спада и вызывается снижением спроса на рабочую силу.

Скрытая выражается в режиме неполного рабочего дня или недели.

Давайте рассмотрим особенности отечественного рынка труда, которые современные авторы не рассматривали:

- низкий уровень занятости молодежи и лиц предпенсионного/пенсионного возраста;
- создания новых рабочих мест за счет развития малых и средних предприятий;
- миграция украинских граждан.

Данные по безработице в Украине с 2000 по 2013 гг. приведены в таблице.

Таблица

Уровень безработицы в Украине с 2000 по 2013 гг. (по методологи МОТ)

Год	Всего населения	Экономически активное население	Занятое население	Безработное население	**Уровень безработицы**	Зарегистрированных безработных
1	2	3	4	5	6	7
2000	48 923,2	21 150,7	18 520,7	2 630,0	12,4 %	1 178,7
2001	48 457,1	20 893,6	18 453,3	2 440,3	11,7 %	1 063,2
2002	48 003,5	20 669,5	18 540,9	2 128,6	10,3 %	1 028,1
2003	47 622,4	20 618,1	18 624,1	1 994,0	9,7 %	1 024,2
2004	47 280,8	20 582,5	18 694,3	1 888,2	9,2 %	975,5
2005	46 929,5	20 481,7	18 886,5	1 595,2	7,8 %	891,9
2006	46 646,0	20 545,9	19 032,2	1 513,7	7,4 %	784,5
2007	46 372,7	20 606,2	19 189,5	1 416,7	6,9 %	673,1
2008	46 143,7	20 675,7	19 251,7	1 424,0	6,9 %	596,0
2009	45 962,9	20 321,6	18 365,0	1 956,6	9,6 %	693,1

Окончание таблицы

1	2	3	4	5	6	7
2010	45 778,5	20 220,7	18 436,5	1 784,2	8,8 %	452,1
2011	45 633,6	20 247,9	18 516,2	1 731,7	8,6 %	505,3
2012	45 553,0	20 393,5	18 736,9	1 656,6	8,1 %	467,7
2013	45 426,2	20 478,2	18 901,8	1 576,4	7,7 %	487,6

Согласно таблице, на рынке труда в Украине в 2013 году наблюдается положительная тенденция: уровень безработицы снизился, а численность занятого населения возросла. Уровень безработицы в 2013 году составляет 7,7 %, а в 2012 – 8,1 %, при этом численность занятого населения повысилась до 18 901,8 тыс. чел. Уровень безработицы населения в возрасте 15 – 70 лет (по методологии МОТ) в целом по Украине снизился и составил 7,2 % экономически активного населения соответствующего возраста, из них 1,8 % – работоспособного. В Украине уровень трудоустройства безработных вырос с 27,8 % до 32 %. Увеличения уровня занятости населения наблюдается в большинстве регионов страны, кроме Житомирской, Закарпатской, Ивано-Франковской, Сумской, Тернопольской, Хмельницкой и Черниговской областей. Высокий уровень занятости населения наблюдается среди лиц в возрасте 30 – 49 лет, а низкий – у молодежи в возрасте 15 – 24 лет и лиц в возрасте 60 – 70 лет [5].

Низкий уровень занятости молодежи говорит о том, что происходит дисбаланс на молодежном рынке труда.

На украинский рынок труда постоянно выходит большое количество молодежи, тогда как количество рабочих мест в условиях экономического кризиса не только не увеличивается, но и сокращается. По словам специалистов, почти половина незанятых граждан, зарегистрированных в государственной службе занятости как безработные – молодежь [4, с. 47].

На взгляд автора статьи, главная причина незанятости молодежи заключается в том, что у лиц, закончивших учебные заведения, нет опыта практической работы, поэтому работодатели отказывают им в трудоустройстве, как не соответствующим их требованиям. Еще одной важной причиной дисбаланса на молодежном рынке труда является свертывание системы профориентации школьников. Решать эту проблему надо на уровне общеобразовательных школ, вузов, возрождая традиции трудового воспитания.

Основной мотив при выборе профессии у молодежи – ее престижность, а не востребованность. Наиболее престижными среди молодых людей считаются специальности юриста, экономиста, финансиста. Подобного рода преимущества одинаково характерны для разных социально-возрастных категорий молодежи: студенты, старшеклассники. И это, несмотря на то, что рынок труда большинства регионов в последние годы перенасыщен специалистами юридического и экономического профиля. Так, среди специальностей людей с высшим образованием преобладают финансово-экономические, юридические, инженерно-технические и гуманитарные соответственно.

Сегодня негативную роль играет снижение авторитета рабочих профессий, так как у большинства людей они связаны только с тяжелой, низкооплачиваемой работой.

Пожилые люди 60 – 70 лет – в основном пенсионеры или инвалиды. Эта категория граждан в связи с состоянием здоровья ищет работу с неполным рабочим днем и, как правило, спросом у них пользуется работа на дому. Однако вакансии с данными условиями работы встречаются крайне редко.

В связи с этим должны применяться гибкие формы организации труда: неполный рабочий день, надомный труд, временная работа, – позволяющие решить проблему молодежи, а также пожилых людей предпенсионного и пенсионного возраста, инвалидов.

Целесообразно проработать, а возможно, и в законодательном плане решить вопрос об экономическом стимулировании лиц, которые оставили бы производство за пару лет до наступления пенсионного возраста. Это создало бы существенные предпосылки для приведения численности работающих в соответствие с фактической потребностью и одновременно для трудоустройства выпускников техникумов, вузов. Лица предпенсионного возраста, ушедшие на льготную пенсию,

могли бы более широко применять свой труд на работах, на которые молодежь в силу их непрестижности, а также малой заработной платы идти не желает.

Государство должно в необходимой мере обеспечить Фонд общеобязательного социального государственного страхования денежными средствами для выплаты пособия по безработице, для организации предпринимательской деятельности, предоставлять дотации работодателям для создания рабочих мест, на профессиональное обучение и переобучение, включая материальную помощь в период обучения, на организацию общественных работ.

Следует отметить, что создание новых постоянных и временных рабочих мест значительной мерой зависит от развития малых и средних предприятий. Сегодня в Украине на них приходится приблизительно 60 % общего количества занятых в негосударственных структурах [5]. Одновременно эти предприятия обеспечивают работой значительную часть граждан, которые временно не имеют место работы. Перспективным направлением является организация малых предприятий путем привлечения выпускников учебных заведений.

Как видно из вышесказанного, рынок труда Украины столкнулся со следующими проблемами:

- неусовершенствованная нормативно-правовая база;
- низкая оплата труда;
- снижение мотивации занятости в сельском хозяйстве;
- низкая трудоемкость рабочих мест;
- дисбаланс между спросом и предложением на рынке труда;
- недостаточно урегулированная миграция;
- проблема трудоустройства молодежи, пожилых людей.

Чтобы избавиться от этих проблем, необходимо:

- позаботиться о создании рабочих мест, отвечающих уровню квалификации работников;
- проводить политику социального обеспечения и социальной помощи с учетом социальных интересов и потребностей молодежи;
- стимулировать работодателей к привлечению молодежи (льготное налогообложение);
- установить квоту для молодежи при создании новых мест на предприятии;
- поддерживать молодежное предпринимательство.

По мнению автора, также следует законодательно защитить украинских граждан при выезде на работу за границу, а также упростить процедуру выезда их за границу на временное трудоустройство. Это позволило бы уменьшить численность безработных на рынке труда, улучшить материальное положение как самих безработных и членов их семей, так и увеличить возможные поступления в государства валютных средств. В разработке методов государственного регулирования рынка труда должны участвовать самые квалифицированные специалисты, хорошо знающие проблемы рынка труда, располагающие достоверной информацией о перспективах развития предприятий и отраслей региона, развития предпринимательского сектора.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Лютий І. О. Безробіття та його соціально-економічні проблеми / І. О. Лютий // Економіка. Фінанси. Право. – 2010 – № 2. – С. 36. 2. Заярна Н. М. Причини безробіття в різних умовах економічного розвитку України та методи його подолання / Н. М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21. 3. Экономика труда : учебник / под ред. проф. Ю. П. Кокина, П. Э. Шлендера. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : МАГИСТР, 2010. – 686 с. 4. Петрова Л. Обострение проблемы скрытой безработицы / Л. Петрова // Экономика Украины. – 2010. – № 3. – С. 47. 5. http: //www.ukrstat.gov.ua.

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ДО І ПІСЛЯ РОЗПАДУ СРСР

УДК 338.1(47+57:477)

Новосельцев В. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання важкого економічного становища України. З'ясовано основні причини кризи та проведено порівняння економіки країни до і після розпаду Радянського Союзу, включаючи всі аспекти, які впливають на рівень життя громадян, на продуктивність їх праці і на темпи виробництва в країні.

Ключові слова: криза, темпи виробництва, ВВП, працевлаштування, дипломатичні зв'язки, ціни, динаміка розвитку країни.

Аннотация. Рассмотрен вопрос тяжелого экономического положения Украины. Определены главные причины кризиса, проведено сравнение экономики страны до и после распада Советского Союза, включая все аспекты, которые влияют на уровень жизни граждан, на продуктивность их труда и на темпы производства в стране.

Ключевые слова: кризис, темпы производства, ВВП, трудоустройство, дипломатические связи, цены, динамика развития страны.

Annotation. The article describes the question of difficult economic situation in Ukraine. The main causes of the crisis were identified, comparison of the national economy before and after the collapse of the Soviet Union was made, including all the aspects that affect the living standards of citizens, the productivity of their labor and production rate in the country.

Keywords: crisis, production rate, GDP, employment, diplomatic relations, prices, dynamics of development.

Метою даної роботи є визначення стану показників рівня життя, їх динаміка, починаючи з часів існування Радянського Союзу і до сьогодення, їх вплив на продуктивність праці трудового населення, а також порівняння стану економіки України у складі СРСР та після його розпаду.

Незалежній Україні вже 23 роки, а суперечки на тему "Чи стало жити краще" продовжують хвилювати провідних економістів, соціологів і звичайних людей, тому обрана тема є актуальною. Також, аналізуючи досягнення та певні недоліки економіки України у різні часи, можна було б зробити певні висновки та розробити шляхи виходу країни з кризи, подолати основні державні проблеми. Це можливо лише за детального аналізу тих процесів, що вплинули на крах економіки Радянського Союзу та початок нової ери "гласності"

Це питання було опрацьоване доктором економічних наук, професором Катасоновим, який зауважив, що розпад Радянського Союзу та криза в Україні – процес досить очікуваний через те, що в Союзі була розповсюджена тіньова економіка, яка вийшла на новий рівень під час років "перебудови", а американський політолог Ф. Фукуяма після розвалу СРСР навіть поспішив заявити про те, що настав "Кінець історії": людство досягло вищої і останньої стадії свого розвитку у вигляді загального, глобального капіталізму [1].

Головна мета дослідження – виявити основні причини занепаду української економіки, які беруть свій початок ще за існування СРСР. Саме тому до уваги взято темпи виробництва у XX столітті,

© Новосельцев В. А., 2015

а також інші показники рівня життя, що порівнюються із сучасними задля того, щоб побачити динаміку зростання або спаду рівня життя населення в Україні.

Кожен, хто народився під час існування СРСР, прекрасно пам'ятає ті часи і намагається порівняти, як жилося в період існування однієї могутньої комуністичної країни, і як жилося після її розпаду, вже в складі незалежної України.

Але на цю проблему необхідно подивитися з економічної і статистичної точки зору, а не довіряючись просто думці перехожих або словам видатних політиків. Лише детальний аналіз дасть змогу повністю описати та порівняти рівень життя українського населення в комуністичну епоху та період "гласності". Вихід країни зі складу СРСР і вихід на міжнародну арену нової незалежної країни викликали низку суперечок серед населення, думки розділилися.

Зараз хотілося б розділити розвиток нашої економіки на два етапи: перебування в складі СРСР і незалежна країна.

Багато людей похилого віку згадують, скільки тоді коштували продукти харчування і якими були зарплати, кажучи про ковбасу за 2,20 руб. і картоплю за 10 копійок. Вирішено було порівняти життя в сучасній Україні і в СРСР. Задля доступності та практичності дослідів взято 1975 рік – як час найбільшої стабільності і 2013 рік.

Найкращими називають сімдесяті роки минулого століття. Саме цей період називають брежнєвським "застоєм", але в той же час згадують як часи достатку.

У Великій Радянській Енциклопедії написано: "Середньомісячна заробітна плата робітників і службовців збільшилася з 33,1 руб. у 1940 до 146 руб. в 1975; одночасно, починаючи з 1947, знижувалися роздрібні ціни, що викликалося, зокрема, необхідністю впорядкувати рівень цін на споживчі товари, порушений під час Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років" [2, с. 97].

Сьогоднішні доходи населення відстежує український Держкомстат. За його даними, минулого року середньостатистичний українець отримував 320 гривень на місяць. Цікаво, що сюди входить тільки офіційна зарплатня. За різними оцінками, від 30 до 50 % своїх доходів українці бажають не оприлюднювати. Тому в даному випадку статистичні дані є навіть заниженими. Але слід орієнтуватися саме на ці цифри, оскільки вони є офіційними.

Також слід оцінити і те, як живуть пенсіонери. На жаль, за часів СРСР не дозволялося говорити про середній розмір пенсії. Справа в тому, що в селах могли платити і по 12 рублів на місяць, тоді як у містах люди отримували від 43 до 120 рублів на місяць. В Україні з цим простіше, середній розмір пенсії 1 152 гривні, а мінімальна пенсія – 884 гривні.

Отже, середня заробітна плата в ті часи була не такою вже й великою – усього 145 рублів. Якщо розділити сьогоднішню середню зарплату на ту, що була 37 років тому, то вийде, що зараз люди отримують в 21 раз більше, ніж тоді.

Але і ціни значно змінилися. Почати хоча б з яєць. Ціна на цей товар сезонна і коливається від 5 до 12 гривень, зараз десяток коштує близько 7 гривень. За СРСР десяток коштував 1 рубль 20 копійок. Не складно порахувати, що на ту зарплатню можна було купити приблизно тисячу яєць, а сьогодні – 3,5 тисячі.

Навіть знаменита ковбаса за "два двадцять" і та виявляється менш доступною для простого працівника у Радянському Союзі.

До того ж для купівлі продуктів і товарів першої необхідності доводилося стояти в чергах, усе було в дефіциті [3, с. 5].

А тепер варто подивитися, як змінилася економіка України, починаючи з 1991 року. Утвердження реальної політичної незалежності неможливе без утворення стабільної високоефективної національної економіки.

На економіку України руйнівний вплив мала загальна економічна криза, яка охопила СРСР, розпад загальносоюзного економічного комплексу.

У момент проголошення незалежності економіка України виявилася немічною і деформованою: 95 % підприємств підпорядковувалися Москві, майже 80 % усього виробництва не мало завершеного технологічного циклу, лише 28 % підприємств випускали товари народного споживання, екстенсивний шлях розвитку, науково-технічна та технологічна відсталість (термінової заміни вимагали 40 % машин і обладнання), низька конкурентоспроможність тощо.

Криза охопила промисловість і сільське господарство. Верховна Рада за 1990 – 1994 рр. змінила чотири уряди, розглянула сім програм виходу з кризи. Але жодна з них реально не була втілена в життя [4, с. 5].

Основні причини цього полягали в нерішучості і половинчастості програм, у затягуванні формування твердої виконавчої влади, блокуванні рішень уряду консервативною більшістю Верховної Ради, непродуманості програм соціального захисту людей, що робило реформи непопулярними.

Те, що сталося з економікою України в перші роки незалежності, не має історичних аналогів: з 1990 по 1994 рік валовий національний продукт скоротився на 44 %, обсяг промислової продукції – на 41 %, національний дохід – на 54 %.

У роки "великої депресії" в США спад виробництва не перевищував 25 %. У колишньому СРСР під час Великої Вітчизняної війни найменша відмітка падіння промислового виробництва склала 30 %. За даними Світового банку у другій половині 1993 р. рівень інфляції в Україні був найвищим у світі і перевищував показники світових воєн. Відбулося падіння рівня життя основної маси населення (близько 64 % його опинилося за межею бідності). Ця ситуація вимагала рішучих заходів, які б органічно поєднували невідкладні антикризові дії з реалізацією нової соціально-економічної стратегії. Вони були викладені в Посланні Президента України Л. Кучми до Верховної Ради "Шляхом радикальних економічних реформ" у жовтні 1994 р. і отримали їх схвалення.

Основними напрямами і пріоритетними завданнями були:

1) фінансова стабілізація;

2) регулювання і контроль державою поетапної лібералізації цін (скасування жорстких правил формування цін, дозвіл на формування вільних цін, що диктуються ринком);

3) структурна перебудова виробництва з метою створення ринкової економіки;

4) децентралізація управління економікою;

5) лібералізація сфери зовнішньоекономічних зв'язків.

Методами досягнення цих завдань стали:

роздержавлення і приватизація підприємств і землі;

зовнішні та внутрішні кредити;

іноземні інвестиції.

Зміни в економічній ситуації в другій половині 1990-х рр. відбуваються не тільки за рахунок іноземних кредитів, а й за рахунок затримок у виплаті заробітної плати та регулювання валютного ринку, в результаті чого вдалося стабілізувати курс купоно-карбованця і в 1996 р. ввести національну валюту – гривню. Уряд сподівався, що стабільна валюта приверне іноземні інвестиції і збільшить внутрішній попит. Однак цього не сталося, західні інвестори не поспішали вкладати гроші в розвиток промисловості конкурентів, а споживчий попит не міг піднятися, оскільки стабільність гривні утримувалася за рахунок невиплати заробітної плати. Темпи спаду виробництва лише сповільнилися. У 1998 р. економічна криза Азії та Росії позначилася і на Україні: явно завищений курс гривні знизився, що здешевило український експорт і зробило вигідним вивезення продукції за межі країни. У 1998 р. змінилися власники на багатьох підприємствах, нові власники почали відновлення виробництва. Дешева висококваліфікована робоча сила і потужна промислова база зробили вигідними вклади в українську економіку. Ці зміни призвели до економічної стабілізації в 1999 – 2000 рр., економічного зростання 2001 – 2003 рр. До початку XXI ст. в Україні була в цілому створена ринкова, тобто капіталістична економіка [5, с. 240].

У 2004 р. зростання внутрішнього валового продукту досягло 12 % (найвищий рівень за роки незалежності). Досягти позитивних результатів в оптимізації розвитку вдалося завдяки вирішенню низки економічних завдань:

була відновлена частина економічних зв'язків з країнами СНД;

деякі види української продукції експортуються в розвинені країни;

багато підприємств перейшли у приватну власність і налагодили випуск необхідної продукції;

проведена земельна реформа (земельні паї отримали 6 млн власників) [9, с. 43].

Однак зростання промисловості в Україні має і свої особливості, які впливають на подальший економічний розвиток країни. Зростання виробництва було викликане, у першу чергу, відновленням металургійної промисловості, що працює на експорт. Але в цій галузі дуже повільно відбувається зміна технологій. Більшість підприємств залишається на рівні 1960 – 1970-х рр., тобто підприємства споживають багато енергії (у три рази більше, ніж у Польщі, у п'ять разів більше, ніж у Німеччині) і сировини. Крім того, експортуючи метал, а не машини, Україна змушена ввозити механізми, що робить її залеж-

ною від імпорту. Машинобудування Україні ще не подолало кризу. Залишається дуже низьким рівень купівельної спроможності населення, що гальмує розвиток багатьох галузей виробництва. Існують проблеми і в сільському господарстві, про що свідчило зростання цін на зерно та овочі у 2010 – 2011 рр.

Отже, перед Україною стоїть вибір: або залишитися країною, яка вивозить продукцію первинної обробки та завозить товари народного споживання, або, піднявши рівень життя населення, збільшити виробництво готової продукції, ставши експортером високотехнологічних виробів. Перший шлях веде до перетворення України на країну третього світу, основною перевагою якої є дешева робоча сила та екологічна шкода, тому кращим видається другий шлях розвитку, який передбачає подальше проведення реформ та перетворень. Соціальна структура суспільства в Україні тісно пов'язана з економічним розвитком країни. За роки незалежності значно збільшився розрив між багатими і бідними. При цьому третина населення живе за межею бідності [7, с. 73]. Держава, формально зберігаючи за собою зобов'язання дбати про найбідніші верстви населення, не в змозі повністю забезпечити всіх потребуючих. Не сформувався середній клас власників, який вважають основою економічної та політичної стабільності держави. Подібна соціальна структура характерна для країн третього світу. Отже, необхідні зусилля держави для поліпшення ситуації в соціальній сфері, що змінить на краще і становище в економіці.

Оцінюючи результати незалежності, необхідно порівнювати їх не тільки з бажаним (реформи в Польщі, Угорщині, Чехії, країнах Балтії), але і з положенням України в СРСР, а також з тим, що відбувається у її сусідів по пострадянському простору.

На відміну від своїх західних сусідів, українська держава і суспільство постали перед необхідністю проводити не тільки посткомуністичну, а й "постімперську" трансформацію, тобто здійснювати одночасний перехід до демократії та ринку, створення державних структур і формування української політичної нації.

Слід подати показники 1990 і 2012 років, які зможуть відобразити динаміку змін в економіці України впродовж 22 років:

виробництво цукру скоротилося в два рази (4,5 млн т – 2,2 млн т);

м'яса – у чотири з половиною рази (4,3 млн т – 1 млн т);

тканин – у шість разів (558 млн $м^2$ – 90 млн $м^2$);

свиней – у два з половиною рази (20,1 млн – 8 млн);

виробництво легкових автомобілів знизилося більш ніж у півтора рази (156 тис. – 97 тис.);

у 15 разів знизилося виробництво тракторів (106 тис. – 7 тис.);

на 54 % знизилося виробництво сталі (56 млн т – 36 млн т);

поголів'я великої рогатої худоби зменшилося більш ніж у п'ять разів (26,7 млн – 5,2 млн);

вантажообіг залізниць упав на 34 % (523 млн т/км – 390 млн т/км);

більше, ніж у два рази знизився обсяг пасажирських авіаперевезень і скоротився видобуток вугілля;

на 36 % скоротилося виробництво електроенергії;

більше, ніж у два рази скоротилося виробництво цементу;

кількість населення України скоротилася на 8 млн осіб;

6 млн українців змушені постійно перебуває за межами країни;

і що не менш важливе – за 20 років ринкової економіки реальний ВВП України зменшився на 35 % ($ 518 млрд – $ 337 млрд) [8, с. 552].

Отже, аналізуючи викладені статистичні дані, можна зробити висновок про те, що незважаючи на ріст заробітної плати, купівельна спроможність українців знизилася, промислові заводи, які в часи СРСР встановлювали рекорди по видобутку вугілля, припинили свою роботу, а обсяги виробництва тих, що залишились, значно знизилися. Те ж саме сталося і з іншими колишніми заводами-гігантами.

Говорячи про загальний рівень життя населення, необхідно зауважити, що громадяни можуть дозволити собі купити менше й менше товарів, рівень медичного обслуговування значно знизився, однією з причин чого є застаріла техніка, строк придатності якої вже вийшов. Усе це зумовило загальний демографічний спад, старіння нації. Завершення цієї дослідницької роботи було б доцільно представити у вигляді ряду реформ, які у разі їх виконання виведуть Україну з економічної кризи та забезпечать подальший розвиток української економіки у майбутньому.

Тож головними завданнями на сучасному етапі повинні бути:

забезпечення подальшого зростання економіки;

структурна перебудова економіки, переорієнтація на виробництво високотехнологічної продукції;

модернізація виробництва, що дозволяє знизити використання ресурсів;

впровадження інноваційних та інвестиційних проектів, спрямованих на виробництво конкурентоспроможної продукції з використанням енерго- і ресурсозберігаючих технологій;

сприяння зростанню життєвого рівня населення, створення умов для підвищення купівельної спроможності населення;

сприяння вирішенню проблеми зайнятості населення, особливо в депресивних регіонах;

створення умов для легалізації тіньового капіталу;

удосконалення податкової політики для всіх категорій громадян і суб'єктів господарської діяльності;

завершення земельної реформи й реформування аграрного сектору економіки (зміцнення фермерських господарств, створення великих сільськогосподарських комплексів);

вирішення проблеми фінансування освіти, науки і системи охорони здоров'я;

завершення освітньої реформи;

боротьба зі злочинністю та корупцією;

зміцнення позицій на зовнішніх ринках: створити зону вільної торгівлі з ЄС, співпрацювати з Росією, Білоруссю і Казахстаном, а також зі Сполученими Штатами Америки.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ, 2004. 2. Мерль С. Экономическая система и уровень жизни в Советском Союзе. Ожидания и реальность / С. Мерль // Отечественная история. – 1998. – № 1. – С. 97–117. 3. Жид А. Два взгляда из-за рубежа / А. Жид, Л. М. Фейхтвангер. – М. : Издательство политической литературы, 1990. – 272 с. 4. Горбатов В. М. Оцінка якості життя населення України та країн ЄС / В. М. Горбатов // Держава та регіони – 2006. – № 4. 5. Страны и регионы 2003. Статистический справочник Всемирного банка. – М. : Из-во "Весь мир", 2004. – С. 240. 6. Ларченко А. П. Оценка бизнеса. Подходы и методы / А. П. Ларченко. – СПб. : PRTeam, 2008. – 59 с. 7. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини / М. Б. Махсма. – К. : Європейський університет, 2002. – С. 73–76. 8. Статистичний щорічник України – К., 2012. – С. 552–560. 9. Мемуары Хрущева Н. С. // Вопросы истории. – 1990. – № 3. – С. 63. 10. Галайда М. И. Политический кризис в Украине. Конец и вновь начало / М. И. Галайда [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rb.ru/inform/29587.html

К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМАХ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

УДК 336.71(477)

Новосельцева А. И.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрена банковская система как важнейшая составляющая стабильного развития экономики. Доказано, что совершенствование ее в Украине предполагает решение комплекса мер по совершенствованию системы налогообложения, развитию ипотечного кредитования, программ структуризации и консолидации банковской системы.

Ключевые слова: банковский сектор, банковская система, финансовый кризис.

© Новосельцева А. И., 2015

Анотація. Розглянуто банківську систему як найважливішу складову стабільного розвитку економіки. Доведено, що вдосконалення її в Україні передбачає вирішення комплексу заходів щодо вдосконалення системи оподаткування, розвитку іпотечного кредитування, програм структуризації та консолідації банківської системи.

Ключові слова: банківський сектор, банківська система, фінансова криза.

Annotation. The banking system was researched as the major component of stable economic development. Its improvement in Ukraine was proved to involve addressing a range of measures aiming to perfect the tax system, the development of mortgage lending programs, structuring and consolidation of the banking system.

Keywords: the banking sector, the banking system, the financial crisis.

Банки – это центральное звено финансовых учреждений. Система банков играет ведущую роль в финансово-кредитной деятельности страны. Именно банковский сектор во многом определяет уровень экономического развития, влияя через инвестиции в различные сектора экономики на темпы экономического роста. Развитие банковской системы в то же время зависит и от внешних факторов: отношения между хозяйствующими субъектами, степени вмешательства государства в экономику

Актуальность данной темы состоит в том, что она еще недостаточно изучена, то есть некоторые ее вопросы и на современном этапе остаются спорными. В Украине проблемы банковского сектора являются одними из наиболее актуальных, так как недостаточный уровень развития банковской системы обусловливает проблемы всей экономики, потому что банки, так или иначе, пересекаются со многими отраслями народного хозяйства Украины, а также с международной торговлей.

Целью исследования является анализ проблем в развитии банковской системы Украины на данный момент времени и разработка вариантов их устранения.

Проблема повышения рентабельности деятельности актуальна для банков во всем мире, а для украинских банков эта проблема особенно актуальна, так как несмотря на сравнительно высокие темпы роста объемов их деятельности, их уровень рентабельности значительно ниже, чем банков других стран с переходной экономикой [1].

За последние 8 лет можно наблюдать такую картину развития банковской системы в Украине: (таблица).

Таблица

Развитие банковской системы в Украине

№ п/п	Название показателя	2006 год	2007 год	2008 год	2009 год	2010 год	2011 год	2012 год	2013 год
1	Процент по кредиту,%	15,2	15,6	18,7	22,3	25,2	26,5	27,4	27,9
2	Процент по депозиту,%	9,8	9,4	12,1	13,5	9,1	8,1	14,3	13,2
3	Количество банков	108	123	132	144	151	157	169	176
4	Учетная ставка	8,5	8,0	12,0	13,6	15,0	16,0	17,5	18,0
5	Активы	125 254	188 486	233 081	151 777	150 667	209 130	258 396	230 608
6	∑ кредитов	15,4	14,4	17,8	18,2	23,6	23,8	32,6	38,2
7	∑ депозитов	7,6	8,2	9,9	11,2	13,4	16,5	19,8	27,0

Как видно, по сравнению с 2006 годом, в 2013 году активы выросли на 463,9 %, средства в Национальном банке Украины выросли на 88,8 %, количество предоставленных кредитов также возросло на 440,2 %, а пассивы повысились на 463,9 %.

Важной проблемой является привлечение иностранных капиталов, которые присутствуют в украинских банках в очень малых размерах. Не только иностранные вкладчики, но и украинцы боятся разглашения банковской тайны, утечки конфиденциальной информации.

Другая проблема – коррупция в банковской системе. Украина является одной из наиболее коррумпированных стран мира, занимая 106 из 133 возможных мест по прозрачности финансового рынка, многие украинские банки вовлечены в операции по отмыванию денег.

К проблемам можно также отнести и то, что в Украине 93 функционирующих банка являются акционерными обществами, но населению в открытой продаже не предлагается ни одной акции.

Проблемой на данный момент является также система вексельных расчетов. В Украине эта система и ее условия только начинают формироваться, что сдерживает развитие вексельного обмена, приводит к использованию векселей для незаконных операций.

Таким образом, данный этап развития банковской системы характеризуют следующие особенности:

1. Общий низкий уровень развития банковской системы при довольно высоких темпах роста некоторых ее секторов.

2. Низкий уровень капитализации банковской системы и финансовых рынков, что мешает росту объемов кредитования и эффективности использования финансовых активов.

3. В основном немонетарный характер инфляционных процессов, что усложняет деятельность Национального банка Украины по решению задач обеспечения стабильности денежной единицы.

4. Высокий уровень ставок по кредитам, что негативно влияет на экономический рост и сдерживает переход к инвестиционно-инновационному развитию.

5. Значительная изолированность различных сегментов финансового рынка, что является тормозом для свободного движения и рационального распределения ресурсов.

6. Отсутствие тесной связи между показателями динамики составляющих денежно-кредитной системы (денежных агрегатов и инфляции, учетной ставки НБУ и кредитными ставками банков, и т. д.).

Для дальнейшего эффективного развития банковской системы Украины, а также для решения проблем этого сектора экономики следует предпринять ряд мер, основными из которых являются [2]:

1. Банковская деятельность должна базироваться на основах корпоративного управления, что предусматривает обеспечение открытости, прозрачности, равности, соблюдение деловой этики, ответственности перед клиентами, обществом и государством.

2. С целью повышения конкурентоспособности украинских банков в рамках интеграции в Евросоюз и вступления в МОТ целесообразно составить программу структуризации и консолидации банковской системы, повышения уровня капитализации банков.

3. Следует адекватно решить проблему открытия в Украине филиалов иностранных банков. В том числе избежать бесконтрольности таких филиалов можно путем распространения на них национального режима банковского надзора и привлечения этих филиалов к национальной системе страхования банковских депозитов.

4. Важным направлением государственного регулирования банковской деятельности является создание эффективной системы налогообложения. Основная задача налогового влияния на деятельность банков – обеспечивать переориентацию банковских вкладов в реальный сектор экономики и ограничивать их участие в схемах, которые используются экономическими субъектами для уклонения от уплаты налогов.

5. Среди приоритетных направлений развития – превращение отечественного рынка ценных бумаг в эффективный механизм перераспределения финансовых ресурсов и трансформации сбережения в инвестиции, а в конечном итоге – в реальный фактор инвестиционного процесса.

6. Для развития системы ипотечного кредитования в Украине необходимо активизировать участие банков в кредитовании населения под залог недвижимости с внедрением двух способов рефинансирования банков: путем уступки прав требования по ипотечным кредитам специализированной организации или путем самостоятельного выпуска и размещения банками-кредиторами ипотечных облигаций.

7. Использование фундаментального и технического анализа для исследования и прогнозирования валютных курсов. По оценке специалистов, использование этих методов банки могли бы повысить уровень рентабельности на пять-десять процентных пункта.

8. Для структурной перестройки банковской системы необходимо создание местных, региональных, кооперативных и специализированных банков, развитие банков для малого и среднего бизнеса. На государственном уровне регулирование банковской деятельности, прежде всего, должно касаться создания эффективной системы налогообложения, которая бы стимулировала переориентацию вкладов банков в реальный сектор экономики.

Внедрение в жизнь этих инноваций дало бы возможность повысить финансовую стабильность и стойкость банковской системы Украины.

Науч. рук. Бережная Н. И.

Литература: 1. Папуша А. Проблемы и перспективы развития банковской системы Украины / А. Папуша // Вестник НБУ. – 2012. – № 1. – С 23–25. 2. Банковская система в Украине в 2010 г. // Бизнес. – 2010. – 04.03. – Ст. 16–17. 3. Минфин. Экономика банков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://index.minfin.com.ua/balance. 4. Бакун О. Проблемы и перспективы развития банковской системы Украины / О. Бакун // Вестник НБУ. – 2012. – № 11. – С. 56–59. 5. Кириченко О. Банковский менеджмент / О. Кириченко // Экономист. – 2012. – № 16. – С. 12.

МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ

УДК 339.727.2

Пісарогло О. А.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто основні тенденції міжнародного руху капіталу, сформульовано основні причини та наслідки руху капіталу, його вплив на світову економіку, а також участь України в процесі світового руху капіталу.

Ключові слова: капітал, міжнародний рух капіталу, світовий капітал, міжнародна торгівля, переміщення капіталу.

Аннотация. Рассмотрены основные тенденции международного движения капитала, сформулированы основные причины и последствия его движения, его влияние на международную экономику, а также участие Украины в процессе международного движения капитала.

Ключевые слова: капитал, международное движение капитала, мировой капитал, международная торговля, перемещение капитала.

Annotation. The main forms of international capital movements have been considered, the basic causes and consequences of its movement, its impact on the global economy, the participation of Ukraine in the international movement of capital have been formulated.

Keywords: capital, international capital flows, global capital, international trade, capital flows.

© Пісарогло О. А., 2015

Актуальність теми статті полягає в тому, що, доповнюючи і опосередуючи міжнародну міграцію товарів, міжнародний рух капіталу поступово і все більш виразно ставав визначальною відмінною рисою міждержавних економічних відносин. Можна впевнено сказати, що на сучасному етапі, в умовах достатньо високого ступеню економічної інтеграції, міжнародний рух капіталу виступає у якості однієї з форм господарських зв'язків. Міжнародний рух капіталу – один з основних засобів інтеграції національної економіки у світове господарство, що забезпечує приплив додаткових інвестиційних ресурсів, передачу виробничих потужностей і передових технологій, накопиченого досвіду організації та управління виробництвом. Метою міжнародного руху капіталу є отримання підприємницького прибутку або відсотка, пошук більш вигідних умов його застосування.

Вагомий внесок у вивчення питання про світовий рух капіталу зробили: Рибалкін В. Є., Гурова І. П., Фролова Т. А., Гужва Є. Г., Ніколаєва І. П., Зубченко Л. А.

Мета даної статті полягає у тому, щоб дати визначення міжнародній міграції капіталу, виявити причини та наслідки руху капіталу, визначити на конкретних прикладах, які країни найбільш залучені до цього процесу, а також інвестиційний потенціал України.

У міжнародній торгівлі між країнами-учасниками здійснюється обмін не тільки товарами і послугами, а й ресурсами, необхідними для їх виробництва, тобто факторами виробництва. Капітал є найбільш рухомим фактором виробництва, хоча його рух достатньо контролюється з боку держави. Капітал активно інвестується за кордон, а також приходить із-за кордону в якості інвестицій у національну економіку. Переміщення товарів і факторів виробництва взаємопов'язані, вони доповнюють і заміщують один одного. Країна, у якій трудові ресурси знаходяться в надлишку, а капіталу не вистачає, може імпортувати капіталомісткі товари й експортувати трудомісткі товари. Або ж ця країна може залучити іноземний капітал, створивши при цьому капіталомістке виробництво на своїй території. При цьому надлишки робочої сили можуть емігрувати в ті країни, де робочої сили не вистачає і рівень заробітної плати значно вище. А країна, у якій капітал знаходиться в надлишку, але при цьому існує дефіцит робочої сили, може експортувати капітал із більш високою процентною ставкою і нормою прибутку, і при цьому залучити робочу силу з країн, де вона знаходиться в надлишку [1].

Рух капіталу – це переміщення капіталу між країнами, що приносить прибуток їх власникам. У свою чергу, міжнародна міграція капіталу включає експорт, імпорт капіталу і його функціонування за кордоном. У сучасний час світовий рух капіталу спрямовано на збільшення темпів економічного розвитку та рівня зайнятості, розвиток провідних галузей промисловості та перетворення фінансових ринків у найважливіший стимул розвитку світового господарства.

Міжнародний рух капіталу має великий вплив на світову економіку. Це проявляється, перш за все, у тому, що міжнародне переміщення капіталу сприяє зростанню світової економіки. Це пов'язано з тим, що країна, яка забезпечена капіталом або капіталомісткими товарами, може налагодити виробництво за кордоном шляхом інвестиційних вкладень, а також отримати більший економічний ефект, ніж у результаті зовнішньої торгівлі. Це обумовлено тим, що в країні, яка імпортує капітал, може бути більш дешева робоча сила, сировина або в ній більш сприятливий інвестиційний клімат(наприклад, наявність вільних економічних зон або низькі екологічні стандарти) [2, с. 210].

Особливістю руху капіталу на сучасному етапі є те, що число країн, які беруть участь у міжнародному переміщенні капіталу, стрімко зростає. В останній час державна політика щодо залучення іноземного капіталу стала більш безперешкодною. З початку 1990-х років прагнення залучити іноземних інвесторів стає однією з найважливіших тенденцій економічної політики більшості країн світу.

Під міжнародним рухом капіталу не передбачається фізичне переміщення з країни в країну будівель, споруд, обладнання та інших інвестиційних товарів. Але, якщо машини та обладнання перевозяться в країну в якості внеску в статутний капітал фірми, тоді угода розглядається як вивіз капіталу [2, с. 154].

У процесі міжнародного руху капіталу власник зустрічається із меншою кількістю бар'єрів та обмежень, ніж існує на шляху міграційних потоків робочої сили. Але тут присутні достатні ризики. Вони можуть бути пов'язані з політикою, із дискримінацією іноземних податків, з проблемою коливань валютних курсів.

Основними суб'єктами світового ринку капіталів є приватний бізнес, держави, а також міжнародні фінансові організації (Світовий банк , Міжнародний Валютний Фонд).

Сьогодні рух капіталу, як і міграція робочої сили, розглядається як субститут світової торгівлі. Міжнародний рух факторів виробництва, у першу чергу, капіталу, заміщує зовнішню торгівлю у випадку відмінностей у забезпеченості країн факторами виробництва. Міжнародні потоки капіталу прямують туди, де реалізація інвестиційних проектів забезпечує більшу економічну віддачу. Це створює важливе джерело отримання прибутку від міжнародного переміщення капіталу [3, с. 114].

Якщо ж торговельні партнери в рівній мірі забезпечені факторами виробництва, а зовнішня торгівля між ними пояснюється якимись іншими обставинами (ефект від масштабу, недосконала конкуренція, відмінності в перевагах споживачів і т. д.), то міжнародне переміщення праці, капіталу і технологій буде доповнювати торгівлю.

Причини вивозу капіталу з країни можуть бути різні. Основною причиною і передумовою вивезення капіталу є відносний надлишок капіталу в даній країні. Виникає розбіжність між попитом на капітал і його пропозицією в різних галузях світового господарства і з метою отримання більшого підприємницького прибутку або відсотка він перекладається за кордон. Існують також інші причини: розбіжність попиту на капітал і його пропозиції в різних ланках світового господарства, поява можливості освоєння місцевих товарних ринків та інші.

Особливістю руху капіталу на сучасному етапі є включення все більшого числа країн у процес ввезення та вивезення прямих, портфельних і позичкових капіталовкладень. Якщо раніше окремі країни були або імпортерами капіталу, або експортерами капіталу, то в даний час більшість країн одночасно ввозять і вивозять капітал [2, с. 162].

Як показує світовий досвід, залучення зарубіжних інвестицій може надавати позитивний вплив на економіку як країн, які віддають, так і країн, які приймають іноземний капітал. Однак між інтересами експортерів та імпортерів капіталу існують об'єктивні супереності. Перші зацікавлені в найбільш прибутковому розміщенні своїх вільних коштів, інші прагнуть до їх найбільш дешевого отримання, по можливості на пільгових умовах або безкоштовно [4, с. 58].

Імпорт капіталу до країн має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних наслідків можна віднести те, що у країні виникають нові робочі місця, долаються проблеми внутрішнього виробництва, проблеми обмеженості ресурсів та їх ефективного використання, прискорюються темпи науково-технічного прогресу, розширюється товарний експорт, тому що вивіз капіталу стає засобом заохочення вивезення товарів за кордон, покращується платіжний баланс країни. У свою чергу, до негативних наслідків належить те, що приплив іноземного капіталу витісняє місцевий капітал з прибуткових галузей, безконтрольний імпорт капіталу може супроводжуватися забрудненням навколишнього середовища, імпорт позичкового капіталу веде до збільшення зовнішньої заборгованості країни.

Основна мета вивозу капіталу за кордон – отримання прибутку. Але існують також інші наслідки переміщення капіталу, наприклад, якщо вивіз капіталу за кордон здійснюється без адекватного залучення іноземних інвестицій, це призводить до уповільнення економічного розвитку, вивіз капіталу негативно позначається на рівні зайнятості, переміщення капіталу несприятливо позначається на платіжному балансі країни [5, с. 185].

Головними експортерами капіталу традиційно є промислово розвинені країни (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Японія, Нідерланди, Швейцарія). До банківського капіталу додалися інституційні інвестори - страхові компанії, пенсійні, інвестиційні, довірчі фонди. Важливим напрямом експорту капіталу стала "офіційна допомога розвитку", тобто надання безкоштовної економічної і технічної допомоги та різного роду кредитів країнам, що розвиваються. Більш детальні данні наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Провідні країни-експортери прямих іноземних інвестицій у 2012 р.

Країна	у млрд дол. США	у % від світового експорту
1	2	3
1. США	114,5	27,0
2. Великобританія	63,7	15,0
3. Німеччина	40,3	9,5

Закінчення табл. 1.

1	2	3
4. Франція	35,6	8,4
5. Гонконг (2010 р.)	27,0	7,8
6. Японія	26,0	6,1
7. Нидерланди	20,0	4,7
8. Швейцарія	16,8	4,0
9. Канада	14,0	3,3
10. Швеція	12,6	3,0

Однак ці ж країни є і головними імпортерами капіталу. Вони використовують його для вирішення своїх господарських завдань (модернізація промисловості, створення нових галузей), а також макроекономічних завдань (покриття дефіциту бюджету і платіжного балансу, боротьба з інфляцією) (табл. 2).

Таблиця 2

Провідні країни-імпортери прямих іноземних інвестицій у 2012 р.

Країна	у млрд дол. США	у % від світового експорту
1. США	90,7	22,7
2. КНР	44,2	11,0
3. Великобританія	37,1	9,3
4. Франція	23,2	5,8
6. Бразилія	19,7	4,9
7. Мексика	12,5	3,1
8. Бельгія-Люксембург	12,5	3,1
9. Швеція	10,9	2,7
10. Нідерланди	9,2	2,3
11. Австралія	8,7	2,2
12. Сингапур	8,6	2,2
13. Канада	7,1	1,8
14. Аргентина	6,6	1,7
15. Росія	6,2	1,6

У табл. 2 подані данні країн-імпортерів капіталу. Із наведених даних видно, що найбільшими експортерами та імпортерами капіталу у формі прямих інвестицій є індустріальні країни Заходу. У 2012 р. на їх частку припало 85 % експорту прямих зарубіжних інвестицій, причому майже 2/3 їх світового вивезення забезпечили всього п'ять держав (США, Великобританія, Німеччина, Франція і Японія). У тому ж році розвинені країни поглинули майже 60% світового припливу прямих закордонних інвестицій. При цьому близько половини світового імпорту припало на США і країни ЄС [6].

Особливо широко фінансові ресурси Заходу залучають держави, які розвиваються. Вони домоглися високих темпів розвитку за останні роки насамперед за рахунок перетворення завдання подолання відсталості в основну мету економічної політики [3, с.196].

У структурі інвестиційних потоків зберігається тенденція до збільшення частки реінвестицій у загальному обсязі нових капіталовкладень. Відповідно до проведених досліджень, протягом останнього десятиріччя близько 75 % нових капіталовкладень за кордоном здійснювалося за рахунок реінвестиції прибутку. Частина, яка залишилася, припадала на міжфірмові кредити, поставку інвестиційного обладнання і безкоштовні вкладення.

Місце будь-якої країни в міжнародних рейтингах є своєрідною візитною карткою для інвестора, який шукає можливості для вкладення власного капіталу. З цього боку шанси України на залучення іноземних інвестицій незначні. Авторитетні світові агентства відводять місце Україні поряд з країнами третього світу. Особливо негативно оцінює міжнародний рейтинг України агентство *Mood'ys Investors Service* (до його думки прислухаються стратегічні інвестори). Для нашої країни спостерігається також динаміка сходження за рейтинговими сходами [7].

Однак майже всі міжнародні організації, що визначають імідж України у світовому співтоваристві відзначають безперечне економічне зростання національної економіки. Позитивними факторами сприятливої зміни інвестиційної привабливості є також наявність зручного географічного положення, відносної розвиненої інфраструктури та висококваліфікованої робочої сили. Наявність цих змін дозволяє сподіватися на те, що в Україну підуть капітали стратегічних інвесторів. Сьогодні Україна, будучи членом різних міжнародних організацій, намагається зміцнити свої позиції в системі міжнародних економічних відносин, а також отримати підтримку розвинених держав у проведенні економічних і соціальних реформ, стабілізації темпів інфляції та економічного зростання.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Мировая экономика [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ereport.ru/articles/mirecon/capital.htm. 2. Фролова Т. А. Світова економіка. Конспект лекцій / Т. А. Фролова. – ТТІ ПФУ, 2010. 3. Овчинников Г. П. Международная экономика : учеб. пособ. / Г. П. Овчинников. – СПб. : Изд-во В. А. Михайлова, 2010. – 384 с. 4. Гужва Е. Г. Мировая экономика : учеб. пособ. / Е. Г. Гужва. – СПб. : ГАСУ, 2009. – 116 с. 5. Мировая экономика и международные экономические отношения / И. П. Николаева. – М. : Изд.-торг. корпорация "Дашков и К°", 2013. – 242 с. 6. Зверев Ю. М. Мировая экономика и международные экономические отношения : учеб. пособ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rudiplom.ru/lekcii/economika/mirovaya_ekonomika_i_mezhdunarodnye_ekonomicheskie_otnosheniya/8.html. 7. Страноведческий каталог "EconRus" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://catalog.fmb.ru/ukraine7.shtml.

МАКРОЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ЗМІНИ ПІД ВПЛИВОМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 336.151

Подоляка Ю. Ю.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто впровадження інноваційних технологій та їх вплив на макроекономічні процеси.

Ключові слова: макроекономіка, зовнішня взаємодія національних економік, інновації, інноваційні технології, інтеграція, інтеграційні процеси.

Аннотация. Рассмотрено внедрение инновационных технологий и их влияние на макроэкономические процессы.

Ключевые слова: макроэкономика, внешнее взаимодействие национальных экономик, инновации, инновационные технологии, интеграция, интеграционные процессы.

© Подоляка Ю. Ю., 2015

Anotation. The introduction of innovative technologies and their influence on the macroeconomic processes has been studied.

Keywords: macroeconomics, external cooperation of national economies, innovation, innovative technologies, integration, integration processes.

Актуальність наявності інноваційних технологій підкреслена тим, що присутня технологічна відсталість певних видів економічної діяльності України, яка зумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- та енергоємність продукції. Необхідне не тільки створенням власних інновацій, необхідне залучення сучасних високих технологій, розроблених в інших країнах та їх швидке освоєння. Інноваційна політика дає можливість "перескочити" через численні етапи у процесі розвитку, проходження яких в іншому випадку вимагало б багато часу для підготовки виробництва і нагромадження капіталу. Зараз вже виявлено нові технології, що можуть бути адаптовані і використані з метою росту ефективності функціонування традиційних галузей, забезпечення стабільного розвитку базових галузей, структурної перебудови і децентралізації економіки.

Проблеми інноваційного розвитку національної економіки в цілому привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Значний вклад щодо вивчення цих процесів зробили такі вітчизняні вчені: Арутюнян С. С., Геєць В. М., Гросул В. А., Данік Н. В., Ключник А. В., Мерніков Г. І., Федулова Л. І. та ін. Більшість із яких вважають, що саме від активності державної політики залежить інноваційний розвиток економіки. Проте розробка заходів щодо інноваційного розвитку економіки та формування його стратегічних напрямів у контексті трансформаційних перетворень економіки залишаються актуальними.

Упровадження моделі інноваційного розвитку національної економіки (які функціонують в економічно розвинутих країнах) України суттєво ускладнює існуюча структура ВВП, бо головним джерелом валютних надходжень до державного бюджету залишаються гірничо-металургійний комплекс (32 %), частково харчова та переробна галузі (25 %), мінеральні продукти (10 %), хімічна промисловість (8 %). А власники цих виробництв до останнього часу фактично не здійснювали технологічну модернізацію промислових підприємств, оскільки й без цього мали певні конкурентні переваги на світових ринках за рахунок відносно дешевої робочої сили, сировини та енергоносіїв. У посткризовій економічній ситуації стан зовнішньоторговельного балансу української економіки лише погіршується, що підкреслює стратегічну безперспективність теперішнього місця України. Основна стратегія тих, хто контролює ключові сектори української економіки, – збільшити свої прибутки, ігноруючи загальну деградацію національного господарського комплексу, зростаюче технологічне відставання, кризові процеси у науці та освіті [1, с. 141]. У розвинутих країнах світу показник приросту ВВП за рахунок впровадження нових технологій становить 60 – 90 %, тоді як в Україні він складає менше одного відсотка. Хоча Україна за кількістю науковців входить до першої десятки країн світу [2, с. 77].

Таким чином, швидкість виходу України на сучасну траєкторію інноваційного розвитку залежить, насамперед, від збереження потенціалу галузевих науково-дослідних, проектно-конструкторських установ, оскільки вони відіграють головну роль в процесі матеріалізації інновацій. З Державного бюджету України фінансується ряд науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, пов'язаних з національною обороною та безпекою, за космічною та Чорнобильською програмами, окремими завданнями та програмами агропромислового комплексу та промисловості.

Зараз у період глобалізації не можна залишати без уваги питання про взаємодію і вплив один на одного національних економік, неправильно також і вивчення розвитку окремо взятої країни тільки як відокремленої моделі, оскільки в реальній дійсності немає країни, економіка якої в тій чи іншій ступені не була б пов'язана з економіками інших країн.

Поняття закритої і відкритої економіки давно відомі і використовуються для макроекономічного аналізу, суттєва відмінність цих двох понять у встановлення бар'єрів, а саме ступеня відособленості держави від зовнішнього світу.

Основними характеристиками обсягу зовнішньої торгівлі країни є експорт і імпорт товарів, за допомогою цих процесів реалізується міжнародна торгівля. Міжнародна торгівля сприяє підвищенню ефективності виробництва, оскільки стимулює переміщення ресурсів з тих галузей, продукцію яких вигідніше заміщати імпортом, у ті галузі, де країна має порівняльні переваги перед своїми торговими партнерами. Саме порівняльні переваги у виробництві певних благ, якими володіють країни, забезпечують основу міжнародного поділу праці, а, отже, і міжнародної торгівлі [3, с. 207].

Унаслідок того, що існують країни з закритою економікою, що мають низький рівень активності участі в міжнародній торгівлі, проблема зовнішньої взаємодії залишається відкритою.

Експорт та імпорт у таких країнах здійснюється в меншому обсязі, країни з закритою економікою намагаються підтримати вітчизняного виробника і використовувати в пріоритеті лише власні продукти і товари, що робить країну менш активною в галузі міжнародної торгівлі і, як наслідок, менш активною для участі у спільних міждержавних проектах і програмах.

Однак шляхи вирішення виходу країн із закритою економікою за рамки встановлених бар'єрів стали з'являтися в ході розвитку інноваційного суспільства.

Розвиток інноваційних технологій дозволило вийти на міжнародні ринки новим продуктам, товарам і послугам, з'явилися цілі програми та проекти, основними характеристиками постіндустріального суспільства стали знання.

Зараз, в епоху активного розвитку інноваційної індустрії, інноваційна продукція має пріоритетний характер, оскільки інновації є такою собі конкурентною перевагою (також можна назвати і порівняльною перевагою) на світовому ринку серед країн.

У період розвитку інноваційного суспільства кожній країні необхідно мати можливість здійснювати розробку інноваційних технологій, для того щоб мати можливість отримати вихід на світові ринки. На сьогодні більшість країн не можуть організувати інноваційну діяльність, оскільки не мають необхідних для цього ресурсів, зокрема, відсутні джерела фінансування. Країни, які вже розвиваються шляхом інноваційної економіки, часто перестають стимулювати поточну інноваційну діяльність, що також негативно позначається на її розвитку.

Організацію і стимулювання інноваційної діяльності в країнах, де це необхідно, можна здійснити за допомогою інтеграції та її складових інтеграційних процесів, тим самим вирішити проблему зовнішньої взаємодії національних економік.

Міжнародну економічну інтеграцію можна інтерпретувати як процес господарського та політичного об'єднання країн на основі розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і поділу праці між національними господарствами, взаємодії їх економік на різних рівнях і в різних формах [4, с. 102].

Під інтеграційними процесами розуміється передача, обмін і формування системного глобального розвитку суспільства за тими нормами та напрямами, які необхідні кожній країні окремо [5, с. 114].

Розвиток інтеграційних процесів підіймає питання взаємного обміну і поширення інноваційних проектів і програм з метою створення потужного інноваційного потенціалу багатьох країн між країнами, які вже мають інноваційний розвиток, і країнами, які за допомогою даних процесів можуть його для себе забезпечити.

Створюючи спільноти, спільні проекти та програми кожна з країн-учасників долає кордони, через які було неможливо взаємодіяти з іншими державами раніше. Організовуючи інноваційну діяльність, упроваджуючи інноваційні технології на своїх виробництвах, кожна країна може вирішити як мінімум такі проблеми, як безробіття і національний продукт, за умови, що виробництво буде успішним. Можна вирішити і проблеми, що залишилися зі списку макроекономічних проблем.

Є безліч прикладів спільнот країн, вони розділяються тільки за типом виконуваних функцій, які успішно працюють і розвиваються в обраному напрямку, наприклад НАТО (Організація Північноатлантичного договору), ЄС (Європейський союз), ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) .

Таким чином, під час становлення постіндустріального суспільства, заснованого на знаннях, а також на впровадженні та реалізації інноваційних технологій, проблема макроекономіки зовнішньої взаємодії країн отримує можливість бути вирішеною. Завдяки інтеграції та інтеграційним процесам на ґрунті інноваційного розвитку, країни утворюють спільноти, спільні проекти та програми, що, у свою чергу, дозволяє кожній з країн долати бар'єри у взаємодії, організовувати і стимулювати появу та реалізацію інноваційних технологій, і, що ще важливіше, знайти способи вирішення основних макроекономічних проблем: безробіття, інфляції, економічного зростання та національного продукту.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Мерніков Г. І. Модернізація України і досвід Китаю / Г. І. Мерніков // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 3 (20). – С. 137–145. 2. Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні / В. А. Гросул // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – Т. 1. –

С. 76–82. 3. Бендіков М. А. Інноваційний потенціал і модернізація економіки : вітчизняний та зарубіжний досвід / М. А. Бендіков, І. Е. Фролов // Менеджмент в Росії і за кордоном. – 2013. – № 1. – 26 с. 4. Добринин А. И. Экономическая теория : Микроэкономика. Макроэкономика. Мегаэкономика : учебник для вузов. – СПБ. : Изд. СПбГУЕФ : Изд. "Питер", 2013. – 544 с. 5. Иванова Н. И. Формирование и эволюция национальных инновационных систем / Н. И. Иванова. – М. : РАН ИСЕМВ. 2013. – 328 с.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТОРГОВЛЯ, ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ЕЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ

УДК 339.5

Помазова В. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Проведено исследование международной торговли. Определена ее роль в экономике государства, проанализированы эффективные способы ее регулирования. Охарактеризованы методы регулирования международной торговли. Сделан вывод о том, что политика протекционизма является одним из самых надежных способов регулирования, так как она дает возможность развиваться национальной промышленности.

Ключевые слова: международная торговля, методы регулирования международной торговли, политика протекционизма.

Анотація. Досліджено міжнародну торгівлю. Визначено її роль в економіці держави, проаналізовано ефективні способи її регулювання. Охарактеризовано методи регулювання міжнародної торгівлі. Зроблено висновок, що політика протекціонізму є одним із найнадійніших способів регулювання, тому що вона дає можливість розвиватися національній промисловості.

Ключові слова: міжнародна торгівля, методи регулювання міжнародної торгівлі, політика протекціонізму.

Annotation. The international trade was researched. Its role in the country's economy was determined. Analysis of effective methods of its regulation was made. Methods of regulation of international trade were characterized. A conclusion was drawn that protectionism is one of the most reliable methods of regulation as it gives an opportunity to develop the national industry.

Keywords: international trade, methods of regulation of international trade, protectionism.

Актуальность темы заключается в том, что современная международная торговля развивается достаточно высокими темпами; участие в международной торговле имеет много преимуществ, таких, как: повышение занятости (при увеличении экспротных поставок), совершенствование предприятий (вследствие научно-технического прогресса и международной конкуренции), накопление капитала (за счет экспортной выручки).

© Помазова В. А., 2015

Весомый вклад в развитие вопроса о международной торговле внесли такие отечественные и зарубежные ученые, как: Дж. Гроссман, Г. Джонсон, К. Ланкастер, А. Грязнова, В. Иноземцева и другие.

Целью изучения данной темы является исследование международной торговли: определение ее роли в экономике государства, эффективные способы ее регулирования.

Международная торговля является древнейшей формой международных экономических отношений. По своим масштабам и значению в общем комплексе мирохозяйственных связей она продолжает сохранять важные позиции.

Углубление международного разделения труда, специализация и кооперация приводят ко все более высокой степени "открытости" национальных хозяйств, их ориентации на внешние рынки и, следовательно, расширению международной торговли. Это усиливает интерес к международному обмену.

Однако, международная торговля, кроме того, практически никогда не подчиняется нормам лишь одной правовой системы, а подвержена влиянию как внутреннего законодательства импортера и экспортера, так и действию международных норм, правил и обычаев, удачный выбор и комбинация которых во многом предопределяет успешность и эффективность ведения международной торговли.

Барьерами на пути международной торговли являются не только прямые издержки, связанные с перевозом товара через границу (расходы на транспортировку, экспортные/импортные пошлины, таможенные платежи, расходы на лицензирование внешнеторговой деятельности). Существуют и другие факторы, количественная оценка влияния которых затруднена: различного рода риски, связанные с отсутствием устойчивых долгосрочных связей с зарубежными партнерами; асимметричность информации в отношении цен, особенностей государственного регулирования, национальных особенностей ведения бизнеса; макроэкономическая неустойчивость (инфляция, высокий уровень безработицы, финансовый кризис) и многое другое. Следует принимать во внимание колебания мировых цен на товары, составляющие основные статьи экспорта и импорта страны, а также изменения валютного курса, определяющие относительную прибыльность поставок товара на внутренний и зарубежный рынки [1, с. 25].

Принято выделять односторонние, двусторонние и многосторонние методы регулирования международной торговли. Проанализируем, каким может быть государственное регулирование международной торговли.

Односторонним, когда инструменты государственного регулирования используются правительством страны в одностороннем порядке без согласования или консультаций с ее торговыми партнерами. Обычно односторонние меры применяются в ответ на аналогичные шаги других стран (обложение отдельных товаров пошлинами, введение квот на импорт и т. д.). На наш взгляд, стоит сократить использование одностороннего метода, т. к. он приводит к возникновению политических напряжений между торговыми партнерами.

Двусторонним, когда меры торговой политики согласовываются между странами, являющимися торговыми партнерами. Например, по взаимной договоренности каждой из сторон могут вводиться конвенционные пошлины, не ущемляющие интересы другой, страны могут согласовывать технические требования к маркировке, упаковке, договариваться о взаимном признании сертификатов качества и пр.

Многосторонним, когда торговая политика согласовывается и регулируется многосторонними соглашениями. Примеры многосторонней политики включают Генеральное соглашение о тарифах и торговле (ГАТТ), соглашения в сфере торговли стран – членов Европейского союза (ЕС) [1, с. 76]. Основной формой деятельности ГАТТ являлось проведение многосторонних торговых переговоров (МТП) в форме "раундов" и консультаций по снижению таможенных тарифов и других препятствий в торговле [1, с. 7].

В зависимости от масштабов вмешательства государства в международную торговлю различают протекционистскую торговую политику и политику свободной торговли. Дилемма, что лучше – протекционизм, который дает возможность развиваться национальной промышленности, или свобода торговли, которая позволяет напрямую сравнивать национальные издержки производства с международными, – предмет многовекового спора среди экономистов и политиков. Мы знаем, что в различные периоды истории внешнеторговая практика склонялась то в одну, то в другую сторону, никогда, правда, не принимая ни одну из экстремальных форм. В 50 – 60-е годы для международной экономики был характерен отход от протекционизма в сторону большей либерализации и свободы внешней торговли. С начала 70-х годов проявилась обратная тенденция – страны стали отгора-

живаться друг от друга все более изощренными тарифными и особенно нетарифными барьерами, защищая свой внутренний рынок от иностранной конкуренции. Правда, при этом современный протекционизм концентрируется в относительно узких областях. В отношениях развитых стран между собой – это области сельского хозяйства, стали, текстиля и одежды. В торговле развитых стран с развивающимися – это экспорт промышленных товаров развивающимся странам. В торговле развивающихся стран между собой – это товары традиционного экспорта. Развитие протекционистских тенденций позволяет выделить несколько форм протекционизма: селективный протекционизм, отраслевой протекционизм, коллективный протекционизм, скрытый протекционизм. Рассмотрим географическую структуру внешней торговли Украины товарами за январь 2013 года (таблица) [3].

Таблица

Географическая структура внешней торговли Украины товарами за январь 2013 года

	Экспорт		Импорт		Сальдо
	тыс. дол. США	в % к январю 2012 г.	тыс. дол. США	в % к январю 2012 г.	
Всего	512 6278,8	96,3	5 110 451,9	94,9	15 826,9
Страны СНГ	1 537 158,5	83,3	2 072 692,7	79,2	-535 534,2
Азербайджан	64 937,4	129,7	8 701,6	149,0	56 235,8
Беларусь	153 464,8	130,5	250 417,0	82,0	-96 952,2
Армения	8 895,7	119,8	1 185,5	124,5	7 710,2
Казахстан	92 447,1	45,0	93 464,6	92,1	-1 017,5
Кыргызстан	7 393,4	121,6	442,8	120,8	6 950,6
Республика Молдова	43 662,4	111,7	6 055,6	81,5	37 606,8
Российская Федерация	1 121 646,8	83,1	1 707 712,9	78,0	-586 066,2
Таджикистан	4 067,3	160,3	158,3	53,2	3 909,0
Туркменистан	25 645,4	47,5	614,8	111,1	25 030,6
Узбекистан	14 998,2	103,7	3 939,6	77,3	11 058,7
Прочие страны мира	3 589 120,3	103,2	3 037 759,2	109,8	55 361

Как видно из данной географической структуры, показатель сальдо экспорта и импорта между Украиной и странами СНГ отрицательный. В мировой практике принято считать, что отрицательное сальдо – это плохая тенденция, так как чрезмерный импорт способствует наводнению рынка импортными товарами, ущемлению интересов отечественного производителя.

Политика протекционизма может кардинально изменить процесс торговли в стране при грамотном его использовании.

Инструменты государственного регулирования международной торговли по своему характеру делятся на тарифные – те, что основаны на использовании таможенного тарифа, и нетарифные – все прочие методы. Нетарифные методы регулирования подразделяются на количественные методы и методы скрытого протекционизма. Отдельные инструменты торговой политики чаще применяются при необходимости либо ограничить импорт, либо форсировать экспорт.

Основная задача государства в области международной торговли – помочь экспортерам вывезти как можно больше своей продукции, сделав их товары более конкурентными на международном рынке, и ограничить импорт, сделав иностранные товары менее конкурентоспособными на внутреннем рынке. Поэтому часть методов государственного регулирования направлена на защиту внутреннего рынка от иностранной конкуренции и поэтому относится прежде всего к импорту. Другая часть методов имеет своей задачей форсирование экспорта.

В зависимости от того, какая сторона торговой политики считается важной, существует несколько дополняющих друг друга определений таможенного тарифа. Таможенный тариф любой страны состоит из конкретных ставок таможенных пошлин, которые используются для целей налогообложения ввозимых или вывозимых товаров.

Говоря о нетарифных методах государственного регулирования, следует отметить, что зачастую предпочтение отдается именно им, поскольку политически нетарифные методы считаются более приемлемыми, ибо не являются, в отличие от тарифов, дополнительным налоговым бременем для населения. Кроме того, нетарифные меры в известном смысле более удобны в достижении искомого результата. Наконец, нетарифные ограничения почти не регулируются международными соглашениями, и, используя их в своей торговой политике, правительства чувствуют себя свободнее, чем при введении тарифных ограничений, которые регулируются Всемирной торговой организацией (ВТО) [2, с. 15].

Наиболее распространенной формой количественных ограничений является квота или контингент. Два этих понятия имеют практически одно и то же значение с той разницей, что понятие контингента иногда используется для обозначения квот сезонного характера. Относительно открытым считается торговый режим, при котором средний уровень импортных таможенных обложений составляет менее 10 %, а квотированных – менее 25 % импорта [4, с. 92].

Тесно связан с квотированием другой вид государственного регулирования внешнеэкономической деятельности, называемый лицензированием. Лицензирование может являться составной частью процесса квотирования или быть самостоятельным инструментом государственного регулирования. В первом случае лицензия является лишь документом, подтверждающим право ввезти или вывезти товар в рамках полученной квоты; во втором – приобретает ряд конкретных форм. Лицензирование используется многими странами мира, прежде всего развивающимися, для целей государственного регулирования импорта. Развитые страны чаще всего используют лицензии как документ, подтверждающий право импортера на ввоз товара в рамках установленной квоты.

Количественное ограничение импорта в страну может быть достигнуто не только за счет действий ее правительства по введению импортного тарифа или импортных квот, но и в результате мер, принятых правительством экспортирующей страны в рамках так называемых "добровольных" ограничений экспорта. "Добровольное" ограничение экспорта вводится правительством обычно под политическим давлением более крупной импортирующей страны, которая угрожает применением односторонних ограничительных мер на импорт в случае отказа "добровольно" ограничить экспорт, который наносит ущерб ее местным производителям [2, с. 50].

Наряду с количественными методами существенную роль среди нетарифных методов торговой политики играют методы скрытого протекционизма, представляющие собой разнообразные барьеры не таможенного характера, воздвигаемые на пути торговли органами центральной государственной и даже местной власти.

Таким образом, исходя из всего выше изложенного, мы можем сделать следующий вывод: далеко не все методы регулирования международной торговли эффективны и логичны. Очевидно, что развитие международной торговли не может происходить без слаженного ее регулирования. Мы полагаем, что протекционизм является одним из самых надежных способов регулирования, т. к. он дает возможность развиваться национальной промышленности. Использование нетарифных методов, особенно интенсивных количественных, наряду даже с относительно либеральным таможенным режимом приводит к более ограничительному характеру государственной торговой политики в целом. В то же время, как правило, к цели, достигнутой с помощью учреждения тарифов, можно прийти другим путем, причем с лучшими результатами и меньшими издержками.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Зубенко В. В. Глобализация мировой экономики: вызовы и ориентиры : монография / В. В. Зубенко, В. А. Зубенко, Н. Л. Орлова. – М. : Дашков и К°, 2012. – 320 с. 2. Голованова С. В. Международная торговля в развитии российских товарных рынков : монография / С. В. Голованова. – М. : Форум, 2012. – 192 с. 3. Государственный комитет статистики Украины. Географическая структура внешней торговли Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua. 4. Руд-

нева А. О. Международная торговля : учеб. пособ. / А. О. Руднева. – М. : НИЦ ИНФРА-М, 2013. – 234 с. 5. Желтов В. В. Геополитика: история и теория : учеб. пособ. / В. В. Желтов, М. В. Желтов. – М. : Вузовский учебник : НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 445 с. 6. Халевинская Е. Д. Международные торговые соглашения и международные торговые организации : учеб. пособ. / Е. Д. Халевинская. – М. : Магистр : НИЦ ИНФРА-М, 2014. – 208 с. 7. Чеботарев Н. Ф. Мировая экономика и международные экономические отношения : учебник для бакалавров / Н. Ф. Чеботарев. – М. : Дашков и К°, 2013. – 352 с.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ ДЛЯ УКРАИНЫ

УДК 339.922:061.1ЕС

Приходько А. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены положительные и отрицательные стороны изменений в экономике Украины вследствие вступления страны в Евросоюз. Проведен анализ экспорта продукции за последние годы. Определены главные проблемы и перспективы евроинтеграции для Украины.

Ключевые слова: Евроинтеграция, Евросоюз, экспорт, импорт.

Анотація. Розглянуто позитивні та негативні сторони змін в економіці України внаслідок вступу країни до Євросоюзу. Здійснено аналіз експорту продукції за останні роки. Визначено головні проблеми та перспективи євроінтеграції для України.

Ключові слова: Євроінтеграція, Євросоюз, експорт, імпорт.

Annotation. The article describes the positive and negative aspects of changes in the economy in Ukraine's case of its joining the European Union. The export of Ukrainian products in recent years was analyzed. The main problems and prospects for Ukraine's European integration were indentified.

Keywords: European integration, the European Union, export, import.

В такое сложное для Украины время, когда ее экономика подвергается последствиям негативных событий внутри страны, очень актуальным является вопрос евроинтеграции. Зачастую, когда речь заходит о данном процессе, появляется два типа людей: те, кто настроены "за" (или, так называемые, еврооптимисты), и те, кто категорически "против" (европессимисты). Обсуждения и споры двух противоборствующих лагерей обычно базируются на экономических выгодах и потерях, реже – влиянии на социальную жизнь граждан.

Проблемами вступления в Европейский союз, а также его последствиями для экономики Украины занимались такие отечественные экономисты как Д. Лукьяненко [1, с. 31], который утверждал, что основа сотрудничества Украины с региональными союзами – одновременное взаимодействие с двумя интеграционными векторами – "западным" и "восточным"; С. Радзиевская [2, с.138] (евроинтеграция возможна при соответствующей конкурентоспособности украинских товаров на европейском

© Приходько А. В., 2015

рынке); А. Гирман [3, с. 45], который проанализировал ситуацию на общеевропейском рынке труда выдвинул гипотезы о том, в каком направлении необходимо провести реформы в организации украинского рынка труда для успешной его интеграции в европейский; Е. Панченко [4, с. 292] (отметил, что необходимо установить прозрачные и стабильные внешнеэкономические цели для надежных отношений с иностранными партнерами, в том числе и с ЕС), а также американский ученый Ф. Бергстен [5], который, выступая в ноябре 2011 года с лекцией в Дипломатической академии Украины, утверждал, что для Украины открылась историческая возможность ассоциироваться с Европейским Союзом, который для многих стран стал ключом к экономическому вознесению, поскольку снимает барьеры для торговли и инвестиций.

Осветим проблемы интеграционного характера, которые присутствовали и пока что будут присутствовать в странах Евросоюза.

Прирост ВВП за год в 60-е годы XX в. в ЕС насчитывал 8,7 % и был гораздо выше, чем в мире в общем. В течение 70-х – 90-х годов прирост ВВП значительно уменьшился и стал ниже, чем в мире. В начале XXI в. динамика прироста ВВП в евросообществе уменьшилась до 1,4 % и стала практически вдвое ниже, чем в мире, что изображено на рис.1.

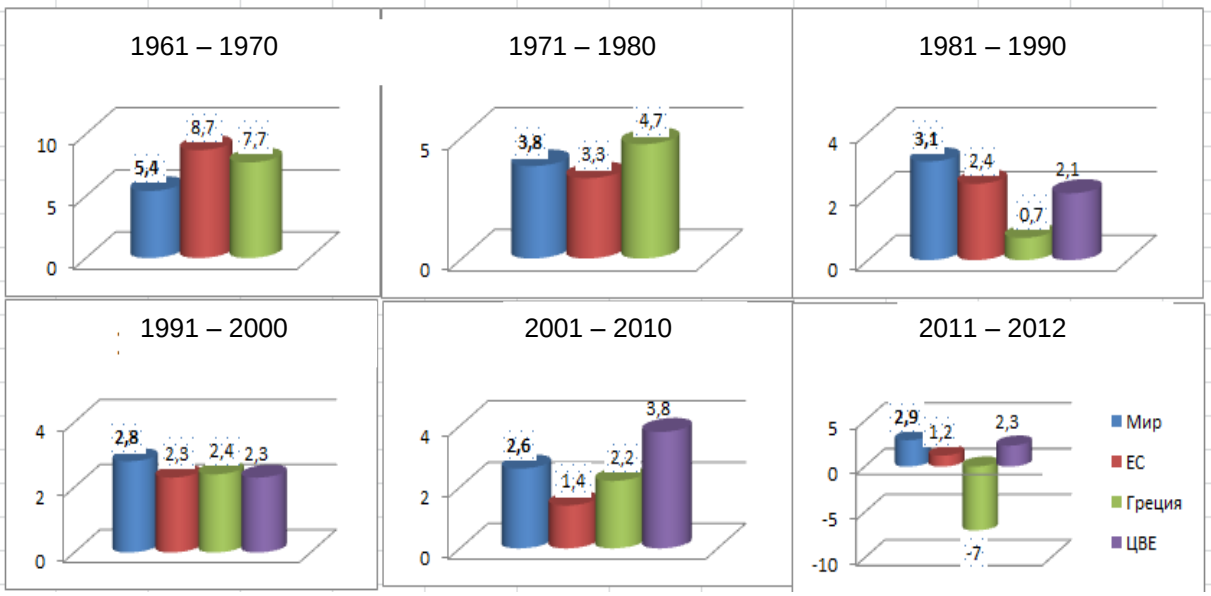

Рис. 1 **Среднегодовые темпы прироста ВВП, %** [6]

Для Украины должен быть очень полезен опыт стран, которые входят в состав государств Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ). Интеграция стран ЦВЕ в ЕС должна была существенно повлиять на их экономическое развитие, как было рассчитано. Но этого не случилось. Среднегодовые темпы прироста ВВП в этих странах в течение их членства в ЕС (2005 – 2013 гг.) оказались намного ниже, чем за равный период до вступления в Союз (1997 – 2004 гг.). Очень губительные потери динамики затронули Балтию, Словению и Венгрию. За восемь лет до евроинтеграции среднегодовые темпы прироста ВВП в этих странах насчитывали от 4 до 7 %, а после – от 0,4 до 4 %, то есть втрое ниже.

В некоторых странах проблемы были еще серьезнее. В Греции, например, за 20 лет до интеграции среднегодовой прирост ВВП составлял 6,8 %, что было гораздо лучше, чем в странах ЕС на тот момент. А после обретения членства экономика Греции в течение первых десяти лет имела чрезвычайно низкие показатели (прирост ВВП за 1981 – 1990 гг. оказался всего лишь 0,7 %, что втрое ниже, чем в ЕС-15). В данный период времени Греция охвачена еще большим экономическим кризисом, чем после своей евроинтеграции. Из этого следует, что негативные последствия вступления в евросообщество могут иметь как краткосрочный, так и достаточно продолжительный характер.

Что касается внешней торговли и инвестиций в экономику, то в странах Центральной и Восточной Европы после интеграции особых изменений не произошло. В течение восьми лет после интеграции по сравнению с периодом "до" в странах ЦВЕ сократились среднегодовые темпы прироста внеш-

него товарооборота. За эти годы в мире внешняя торговля значительно выросла. Динамика притока иностранных инвестиций в эти страны за период пребывания в Евросоюзе (2005 – 2013 гг.) по сравнению с периодом до вступления в ЕС тоже сильно ухудшилась и была существенно хуже, чем вообще в мире. Следовательно, инвестиционный феномен интеграции в ЕС не следует воспринимать однозначно.

Следует отметить, что в Европейском Союзе вдвое выше уровень финансовой офшоризации и тенизации по сравнению с неевропейскими странами (членами ОЭСР), что мы можем видеть на рис. 2. За период кризиса динамика движения капитала в ЕС резко изменилась с чистого притока (181 млрд евро в 2007 г.) на чистый отток (313 млрд евро в 2012 г.). Эта тенденция довольно быстро распространилась и на новоиспеченных членов Евросоюза. В достаточно многих странах Центральной и Восточной Европы отток капитала превышает уже половину внешнего долга, а в Венгрии и вовсе его общую сумму. Таким образом, тенизация и офшоризация капитала и рост долговой зависимости в Евросоюзе значительно снижает интеграционную привлекательность.

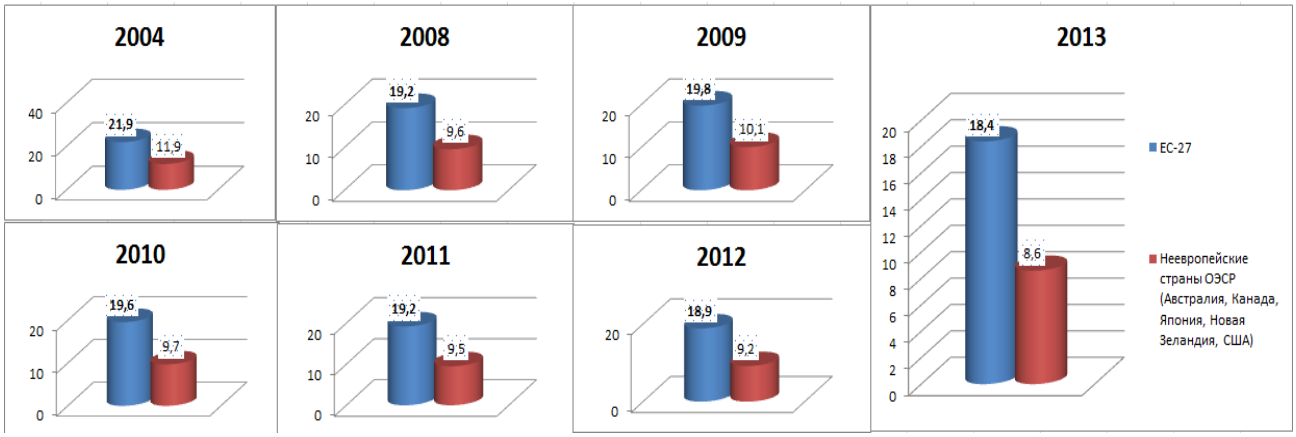

Рис. 2. **Уровень финансовой тенизации, % к ВВП** [7]

Как известно, в декабре 2011 г. Верховная Рада Украины ратифицировала Соглашение о свободной торговле между Украиной и Европейской ассоциацией свободной торговли (ЕАСТ), что стало определенным толчком для увеличения торговых связей между Украиной и ЕС. По данным Государственной службы статистики Украины, в 2010 году часть ЕС в общем внешнеторговом обороте Украины со странами мира составила 29, 57 % (с СНГ – 40, 2 %, странами Таможенного союза – 32, 62 %); при этом часть экспорта в ЕС товаров и услуг украинского происхождения – 25, 66 %, импорта с ЕС – 33, 30 %. Соответствующие показатели со странами Таможенного союза – 26, 37 % и 38, 58 % [8].

Академик НАНУ О. Белорус, исследуя международную и глобальную экономическую конкурентоспособность, сделал вывод о том, что "важным аспектом развития украинской экономики, а также ее конкурентных позиций на мировом рынке выступает расширение Европейского Союза". Далее ученый размышляет, что оно, как и любой другой глобальный процесс, будет иметь как позитивные, так и негативные последствия. И возможность подписания Соглашения о свободной торговле Украины с ЕС будет доступна лишь при диверсификации экспорта и гармонизации законодательства с европейскими нормами.

Как показывает международный опыт, такое соглашение даст украинской экономике ряд преимуществ: 1) переоснащение и модернизация отечественных предприятий; 2) улучшение доступа украинских товаров и услуг на рынок ЕС; 3) увеличение объемов инвестиций стран-членов ЕС в экономику Украины.

В то же время мировая практика подтверждает, что при евроинтеграции могут появиться такие риски: 1) вытеснение национального производителя внутреннего рынка; 2) необходимость поиска партнеров и инвесторов с целью модернизации производства; 3) усиление конкурентного давления на внутреннем рынке Украины; 4) снижение конкурентоспособности национальной сельскохозяйственной продукции на внутреннем рынке, поскольку в ЕС действует сильная система государственной поддержки отрасли.

Очень важным вопросом является способность отечественных товаров конкурировать с европейскими, ведь их непризнание может привести к огромным сдвигам в экономике Украины. Для того,

чтобы лучше понять, насколько возможной является достойная конкуренция украинских товаров, необходимо проанализировать удельный вес экспорта и импорта товаров Украины в страны ЕС во всем ее экспорте и импорте товаров, результаты приведены в табл. 1.

Таблица 1

Удельный вес экспорта и импорта товаров Украины в страны ЕС во всем ее экспорте и импорте товаров, % [2, с. 157]

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Экспорт	33,9	35,5	37,7	33,7	29,9	31,5	28,2	27,1	23,9	25,4	26,3
Импорт	30,1	32,4	34,2	32,9	33,7	36,0	36,7	33,8	33,9	31,4	31,2

Исходя из данных табл. 1, торгово-экономические связи Украины с ЕС усиливаются, прежде всего, за счет импорта, стимулируя развитие интеграционных процессов.

В табл. 2 определена структура экспорта отечественных товаров.

Таблица 2

Удельный вес основных групп экспорта услуг Украины в страны ЕС, % [2, с. 161]

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Зерновые культуры	4,0	10,9	0,8	1,6	3,4	1,9	0,5	5,3	4,8	1,2	5,7
Семя и плоды масляных растений	3,15	0,42	2,5	0,9	0.9	1,9	2,2	6,6	8,0	5,4	5,1
Жиры и масла животного или растительного происхождения	1,05	2,6	2,8	2,1	2,5	4,3	5,8	3,6	4,9	4,8	3,7
Руды, шлаки и зола	2,6	2,6	2,1	5,3	6,9	5,4	5,3	7,8	6,5	10,8	10,4
Энергетические материалы, нефть и продукты ее перегонки	11,7	18,5	22,2	16,3	19,3	13,4	10,5	8,2	6,2	6,8	8,2
Органические химические соединения	1,2	1,02	0,82	2,4	2,7	3,1	3,4	1,6	0,5	1,0	1,5
Древесина и изделия из нее	3,0	3,19	3,4	3,7	4,0	3,6	4.4	3,1	4,8	3,9	3,5
Одежда текстильная	10,8	9,5	8,5	5,07	5,7	4,8	3,9	3,0	4,4	3,1	2,6
Черные металлы	15,8	15,09	15,2	19,4	21,2	24,4	25,3	28,9	17,7	29,3	29,5
Изделия из черного металла	1,94	2,08	4,2	4,8	3,9	3,9	3,9	3,3	3,0	2,0	1,8
Медь и изделия из меди	2,2	3,07	3,8	1,5	0,8	1,6	1,4	0,8	0,9	0,8	0,6
Котлы, машины, аппараты	7,6	5,5	4,3	4,5	2,7	2,4	2,6	2,5	4,4	3,0	2,0
Электр. машины и оборудование	3,0	1,4	4,3	5,3	3,3	4,4	7,0	6,7	10,8	9,5	8,6
Устройства и аппараты	0,3	1,8	2,1	3,7	0,13	0,16	0,17	0,17	0,4	0,3	0,25

Поданные данные свидетельствуют о том, что практически все основные группы экспорта не дают стабильных показателей. Из года в год изменяется процент удельного веса экспорта, что связано прежде всего с ситуацией внутри Украины, с выбором ее ориентации на изготовление определенных товаров.

В табл. 3 было также определено, какие отрасли больше всего задействованы в экспорте товаров в ЕС для того, чтобы понять, куда необходимо вкладывать инвестиции и какие отрасли требуют доработки.

Таблица 3

Отраслевая структура экспорта Украины в страны ЕС, % [2, с. 162]

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Сельское хозяйство	13,3	11,5	6,7	8,1	10,1	15,1	7,1	6,3
Пищевая промышленность	2,0	1,0	1,3	1,2	1,1	0,9	1,1	0,7
Минеральные продукты	6,5	5,8	5,1	4,6	3,9	3,7	3,3	2,8
Топливно-энергетическая отрасль	3,4	5,3	16,5	6,4	11,7	18,5	22,2	15,2
Химическая отрасль	11,4	10,6	9,4	12,0	9,2	6,0	6,8	8,9
Деревообрабатывающая промышленность	1,3	1,7	2,8	3,3	3,0	3,2	3,5	3,1
Легкая и местная промышленность	22,1	20,7	19,1	20,5	17,9	15,8	14,7	13,2
Строительные материалы	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,3	0,2
Металлургическая промышленность	27,0	31.7	27,1	32,3	25,2	22,6	24,9	30,8
Машиностроительная промышленность	8,6	8,3	7,5	6,5	13,6	10,9	13,3	15,8

Проиллюстрированные данные отображают проблему неспособности украинских товаров конкурировать с европейскими, то есть актуальным остается вывод украинских ученых Б. Губского, Д. Лукьяненка, В. Сиденка о том, что главной проблемой развития украинского товарного экспорта является низкий потенциал конкурентоспособности на внешних рынках продукции с высоким уровнем прибавочной стоимости, низкая технологичность и наукоемкость товаров [9, с. 21].

Изменения затронут также украинский рынок труда. С одной стороны, спрос на украинских рабочих в странах ЕС продолжает стабильно расти и с каждым годом за границу уезжает все больше и больше украинских ученых, что не может не угнетать, ведь отечественные трудовые ресурсы эмигрируют в другие страны и тем самым наносят урон экономике Украины и "работают" на экономику стран ЕС. А с другой стороны интеграция Украины в Европейский Союз привлечет иностранцев, будет производиться обмен опытом и знаниями. То есть все же однозначно прогнозировать последствия в этой сфере нельзя.

Таким образом, на данный момент времени Украина не готова вступить в Европейский союз, прежде всего, потому что внутренняя экономика страны нестабильна, требует существенных и незамедлительных реформ. Украинские товары пока еще не соответствуют европейскому качеству, а поэтому не могут составить достойную конкуренцию импортным товарам. Из-за этого недостатка непременно будут колебаться цены на товары и услуги, будет снижаться спрос на отечественную продукцию. Простые рабочие не смогут позволить себе жить в такой стране и начнется массовая миграция рабочей силы, что негативно скажется на развитии государства. Но следует взять во внимание, что такой процесс, как евроинтеграция, необходим Украине для поднятия экономики, но, как уже было сказано выше, только после стабилизации ситуации внутри страны.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Лук'яненко Д. Суть та основні якості еволюції країнових моделей (кінець XX – початок XXI ст.). Конвергенція економічних моделей Польщі та України : монографія / Д. Лук'яненко. – К. : КНЕУ,

2010. – 320 с. 2. Радзієвська С. О. Конкурентоспроможність та інтеграційні перспективи України : монографія / С. О. Радзієвська. – К. : Знання України, 2012. – 344 с. 3. Гірман А. Зарубіжний досвід регулювання ринку праці в реалізації євроінтеграційної діяльності / А. Гірман // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 8. – С. 45–49. 4. Цілі економічного розвитку України. Конвергенція економічних моделей Польщі та України : монографія / Є. Панченко, Д. Лук'яненко, В. Чужиков та ін. – К. : КНЕУ, 2010. – 292 с. 5. Бергстен Ф. Экономика требует политической смелости / Ф. Бергстен [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.dipacadem.kiev.ua/ua/newsandevents/536.html. 6. Официальный сайт статистики торговли и развития ЕС. – Режим доступа : http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx. 7. Department of economics [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.html. 8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. 9. Білорус О. Г. Головні передумови, чинники і стратегії конкурентного розвитку в умовах постіндустріалізму і глобалізму. Глобальний конкурентний простір : монографія / О. Г. Білорус, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 205–206.

ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС УКРАИНЫ

УДК 339.727.22:338.45:669(477)

Прохоренко П. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены основные экономические аспекты металлургического комплекса Украины, важность модернизации этой отрасли. Проведен анализ экспорта и импорта продукции за последние годы. Рассмотрены сущность инвестирования в металлургию Украины и основные проблемы его совершенствования.

Ключевые слова: металлургический комплекс, иностранные инвестиции.

Анотація. Розглянуто основні економічні аспекти металургійного комплексу України, важливість модернізування цієї галузі. Проведено аналіз експорту та імпорту продукції за останні роки. Розглянуто сутність інвестування в металургію України та основні проблеми його вдосконалення.

Ключові слова: металургійний комплекс, іноземні інвестиції.

Annotation. The article considers the main economic aspects of the Ukrainian metallurgical complex, the importance of modernizing the industry. An analysis of exports and imports of goods over the past years was conducted. The essence of investing in Ukraine's metallurgy and basic problems of improvement have been determined.

Keywords: metallurgical complex, foreign investment.

Одна из ключевых для экономики Украины отраслей – металлургия. Металлургия Украины – базовая отрасль народного хозяйства Украины, обеспечивает более 25 % промышленного произ-

© Прохоренко П. А., 2015

водства государства, дает около 40 % валютных поступлений в Украину и более 10 % поступлений в государственный бюджет Украины [1].

Актуальными проблемами занимались: акад. НАН Украины Амоша А. И., акад. НАН Украины Большаков В. И., Залознова Ю. С., Збаразская Л. А., Макогон Ю. В., Минаев А. А., Никифорова В. А., Смирнов А. Н., Тубольцев Л. Г., Хаджинов И. В., Череватский Д. Ю. и др.

Цель данной работы состоит в том, чтобы охарактеризовать инвестиционную привлекательность металлургической промышленности Украины, показать важность иностранных инвестиций для функционирования этой отрасли.

Металлургия принадлежит к числу основных отраслей промышленности Украины. Сегодня в нашем горно-металлургическом комплексе (ГМК) около 800 предприятий. Он занимает второе место среди стран СНГ по производству черных металлов. В последние годы предприятия ГМК страны поставляли на мировой рынок до 75 – 80 % произведенной продукции. Наличие в стране целого ряда крупных металлургических предприятий позволяет ей занимать серьезные позиции среди мировых производителей черных металлов. По итогам 2009 г. Украина занимала 6 место по производству чугуна, обогнав США, а по выплавке стали – восьмое место, и это при том, что 2008 – 2009 года ознаменовались мировым финансово-экономическим кризисом [2, с. 8].

Современная Украина экспортирует практически всю произведенную продукцию своего ГМК в отличие от 1990 – 1994 г., когда она считалась основной потребительницей своей продукции (рис. 1), что имеет значительную роль как для нас, так и для мирового потребления.

Рис. 1. **Баланс производства, внутреннего потребления, экспорта и импорта готового продукта в Украине, млн тонн**

Тем не менее, инвестиции в развитие ГМК Украины крайне недостаточны и не позволяют ожидать достаточно быстрого обновления основных фондов. В связи с высокой степенью износа основных фондов на металлургических предприятиях происходят аварийные ситуации, которые негативно влияют на работу отрасли.

Правительство Украины в период кризиса пыталось улучшить ситуацию путем предоставления металлургическим предприятиям льгот, отсрочек платежей в бюджет, уменьшения пошлин и тарифов, а также приватизацией. В своем последнем решении касательно этой отрасли Президент Украины подчеркнул необходимость модернизации металлургического комплекса. Это могло бы значительно облегчить процесс производства: во-первых, основные используемые энергоресурсы – природный

газ и кокс, которых в Украине не так уж и много, удалось бы заменить на более выгодные для нас (пылеугольное топливо), что заметно снизило бы расходы предприятий; во-вторых, Украине удалось бы повысить качество своей продукции, что привлекло бы новых потребителей и повысило цену на наш продукт [3, с. 2]. Не стоит забывать и про снижение негативного влияния на экологическую ситуацию в стране.

Украина сравнительно недавно обрела независимость, тем не менее, за эти 23 года мы пережили не один финансово-экономический кризис. Нынешнее положение Украины не позволяет нам провести модернизацию металлургического комплекса самостоятельно. Нам также, проблематично самостоятельно поддерживать его на прежнем уровне. Тем не менее, Украина по-прежнему является одним из мировых лидеров по производству и экспорту этой продукции, то есть важность Украины на мировом рынке продукции ГМК неоспорима.

За последние годы затормозились или приостановились и без того не слишком масштабные и устойчивые инвестиционно-инновационные процессы (рис. 2) [1].

Рис. 2. **Динамика инвестиций в основной капитал металлургии Украины в 2002 – 2012 гг.**

Согласно приведенным данным, влияние кризиса на инвестиции привело к почти двукратному сокращению их стоимостных объемов в 2010 г. (к уровню 2007 г.).

Таким образом, в условиях жесткой глобальной конкуренции украинской металлургии будет весьма сложно достичь производственных показателей не только советского, но и докризисного периода. Но главное – ей будет сложно успешно конкурировать.

Нынешнее кризисное положение металлургии в Украине сформировалось как в результате взаимодействия неблагоприятной мировой рыночной ситуации под влиянием глобального финансово-экономического кризиса, так и вследствие многочисленных внутренних проблем отрасли. Увеличение объемов производства ведет непосредственно к росту энергетической зависимости Украины. В то же время в металлургии Украины активно продолжаются процессы перераспределения и консолидации металлургических активов, что отвечает общемировым тенденциям [4, с. 29]. Все же есть основания оценивать потенциал сформировавшихся тенденций как недостаточный для быстрых позитивных изменений в процессах функционирования и развития металлургического производства.

Это значит, что Украине не хватает капитала на развитие металлургической отрасли, ее модернизации для увеличения качества продукции и возможности удовлетворять свои потребности в энергетических ресурсах. Так как Украина один из мировых поставщиков продукции ГМК, было бы целесо-

образно заключить контракты со странами-потребителями этой продукции. Иностранные инвестиции значительно увеличили бы ее потенциал и могли бы стать выгодными для обеих сторон.

Тем не менее, можно понять и страны, которые прекратили свое инвестирование из-за нестабильности экономики Украины, роста уровня инфляции и не совершенности законодательной базы. Но, как известно, экономика – это всегда риск.

В связи с этим Украине следовало бы провести ряд взвешенных и последовательных действий для привлечения инвестиционной привлекательности: усовершенствовать законодательную и налоговую базы, снизить уровень политического риска и т. д. Это поможет Украине стабилизировать экономику страны и приведет к экономическому росту.

Таким образом, металлургия была и остается ведущей отраслью промышленности Украины. Объемы ее производства обеспечивают более 20 % ВВП страны, и если нам удастся повысить инвестиционную привлекательность, то мы получим огромную пользу для экономического развития страны, сможем избежать внутренних кризисов и даже закрепить за собой место на мировом рынке.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. 2. Обзор черной металлургии Украины (1998 – 2011 гг. и прогноз до 2020 г.). – М., 2011. – С. 8. 3. 2013 – 2014 станут периодом модернизации металлургии // Киевправда. – 17 Декабря 2013. – С. 1. 4. Новикова О. Ф. Украинская металлургия: современные вызовы и перспективы развития : монография / О. Ф. Новикова, С. С. Аптекарь, В. П. Антонюк. – Донецк, 2013. – С. 13. 5. Белозерский Л. Есть ли перспективы инвестирования в металлургическую отрасль Украины / Л. Белозерский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://news.finance.ua.

ПРОБЛЕМЫ ФРАНЧАЙЗИНГА В УКРАИНЕ И СПОСОБЫ ИХ РАЗРЕШЕНИЯ

УДК 005.591.43(477)

Пушкарь Д. Е.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены проблемы развития франчайзинга в Украине. Показаны основные пути развития рынка франчайзинга в Украине в 2010 – 2013 г. Проанализированы проблемы франчайзинговой деятельности в Украине и намечены перспективные возможности их решения.

Ключевые слова: франчайзинг, франшиза, франчайзер, франчайзи.

Анотація. Розглянуто проблеми розвитку франчайзингу в Україні. Відображено основні шляхи розвитку ринку франчайзингу в Україні в 2010 – 2013 роках. Проаналізовано проблеми франчайзингової діяльності в Україні та окреслено перспективні можливості їх вирішення.

Ключевые слова: франчайзинг, франшиза, франчайзер, франчайзи.

© Пушкарь Д. Е., 2015

Annotation. The article discusses the problems of development of franchising in Ukraine. The basic ways of the franchising market development in Ukraine in 2010 – 2013 were described. The problems of franchising in Ukraine were analyzed and some promising opportunities to solve them were identified.

Keywords: franchising, franchise, franchisor, franchisee.

В современных условиях для новых предприятий и уже существующих является актуальным вопрос поиска более выгодных форм ведения бизнеса и привлечения новых инвестиционных средств. В настоящее время в Украине набирает популярность такая форма организации бизнеса, как франчайзинг, которая, для экономики Украины является относительно новым явлением, несмотря на свое широкое использование в мировой практике.

Большое количество ученых, экономистов, юристов занимаются исследованием теории франчайзинга, а также проблем, которые появляются на практике. Например, такие отечественные ученые, как: Мирончук Т. В., Ляшенко В. И., Кузьмин А. Е., и зарубежные специалисты: Килимник И. В., Майер Дж. М., Ануфриева Л. П. и др. Но, несмотря на достаточно большое количество публикаций на тему франчайзинга, они в большей степени, носят поисковый характер, и их авторы подают разные пути решения имеющихся спорных вопросов и проблем.

В украинском законодательстве в отличии от международного права нет понятия "франчайзинга" как такового. Этот вид договоров, в Украине называется "коммерческая концессия", он законодательно утвержден в главе 76 Гражданского кодекса Украины и главе 40 Хозяйственного кодекса Украины.

Мировыми лидерами франчайзинга являются Австралия, Япония, Канада, США. А признанными лидерами Европы – Великобритания, Франция, Германия [1]. На сегодняшний день в мире насчитывается более семнадцати тысяч франчайзеров и более ста семидесяти тысяч франчайзи.

В то время, когда в мире франчайзинг уже давно является неотъемлемой частью экономики, в Украине только начинает развиваться данная форма организации бизнеса. Активное развитие ведется в сфере внутреннего франчайзинга, который является сочетанием отечественных подходов к ведению бизнеса и зарубежных франчайзинговых технологий. Множество иностранных компаний предпочитают обеспечивать свое присутствие на рынке собственными силами, вкладывая большое количество средств в строительство или арендуя соответствующие помещения. Но, начиная с 2009 года международные компании стали проявлять интерес к сотрудничеству с украинскими партнерами на основе франчайзинга. Со своей стороны украинские бизнесмены также начинают осознавать все преимущества использования технологии ведения бизнеса международных компаний.

В мире франчайзинг является наиболее прогрессивной формой ведения бизнеса. Впервые франчайзинговый договор в нашей стране был подписан в 1994 году. На сегодняшний день украинский франчайзинг наиболее распространен в сфере торговли – 57,6 %, общественного питания – 19,2 %, сфере услуг – 18,4 %, производстве – 2,5 %, информации – 2 %. [2] Динамика количества франчайзеров подана на рисунке.

Рис. 1. **Динамика количества франчайзеров в Украине, 2001 – 2013 гг.**

Наибольшее число франчайзеров было выявлено в 2011 году – 411. В течение 2001 – 2013 гг. количество франчайзеров в Украине возросло, в связи с интересом зарубежных предприятий к рынку Украины. Этот рост вызван заинтересованностью иностранных компаний к распространению своих товаров во всех областях государства без использования больших финансовых затрат. Уменьшение числа франчайзеров в 2008 – 2009 г. вызвано кризисным состоянием экономики Украины и закрытием многих кампаний. Распределение франчайзинговых сетей по видам деятельности приведено в таблице.

Таблица

Франчайзинговые сети в Украине

Сегмент	Количество отраслей		Количество брендов		Количество франчайзеров		Количество точек		Количество франч. точек	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Торговля	34	34	1 025	1 036	179	192	22 555	29 424	6 803	13 580
Услуги потребителям	22	22	316	321	74	97	6 518	6 602	1 938	2 650
Общепит	14	14	253	260	50	57	2 932	3 847	1 760	2 256
Услуги бизнеса	7	7	84	84	21	25	2 535	2 543	2 116	2 124
Информация	7	7	47	47	8	11	385	422	128	165
Производство	6	6	34	36	12	14	558	734	389	561
Вендинг	5	5	17	18	11	11	6 200	6 200	1 195	1 195
Финансы	4	4	14	15	3	4	638	707	93	108
Всего	99	99	1 790	1 817	358	411	42 321	50 479	14 422	22 639

Исходя из анализа состояния франчайзинговых отношений в Украине, стоит определить, что основной характеристикой украинского франчайзинга является присутствие иностранного элемента, который и вызывает некоторые правовые проблемы.

Франчайзинг как форма ведения бизнеса, основан на создании однородных предприятий, которые имеют единую торговую марку (товарный знак) и следуют одинаковым условиям, формам, методам продажи и единым предъявленным требованиям к качеству и цене продукции.

Но, несмотря на такое огромное количество достоинств, рынок франчайзинга имеет множество недостатков. К ним относятся:

- несовершенное правовое обеспечение франчайзинга в Украине. На сегодняшний день "Закон о франчайзинге" не принят. Поэтому сейчас франчайзинг регулируются Гражданским и Хозяйственным кодексом Украины. В 2010 – 2013 гг. в законодательстве не произошло изменений, но значительно увеличилось число судебных исков по ведению бизнеса на условиях франчайзинга;
- нехватка детальной информации о франчайзинге как о методе ведения бизнеса. Результаты исследования показали, что, в Украине 60 – 75 % компаний-франчайзеров не соблюдают международные правила и требования франчайзинга;
- отсутствие практики апробации бизнеса. За границей франчайзер не может продать франшизу, если не было осуществлено апробации ведения бизнеса. В Украине же имеется практика продажи новой франшизы без ведения франчайзером коммерческой деятельности. Такая практика недопустима, так как описанные процессы ведения бизнеса, не опробованы на своих торговых точках, являются в большинстве случаев убыточными;
- несовершенная финансовая политика в государстве. Налоговый Кодекс Украины в большинстве случаев уменьшает перспективы развития малого бизнеса, это заставляет предпринимателей заниматься поиском обходных путей для выплаты платежей "роялти" своим партнерам.

Помимо основных проблем есть и второстепенные, которые мешают развитию рынка франчайзинга. К ним относятся: высокая стоимость франшизы по сравнению с незначительной покупательной

способностью покупателей; отсутствие высококвалифицированных кадров; непростые условия организации и ведения бизнеса; финансово-кредитные проблемы; отсутствие консультативных структур.

Но, развитие франчайзинга и внешней торговли в Украине, зависят не только от финансовой поддержки, но и от других обстоятельств. К ним можно отнести жесткий налоговый контроль и неблагоприятные условия для экспорта продукции.

Подводя итоги, отметим, что франчайзинг имеет значительные перспективы и возможности для развития. Поэтому для решения вышеперечисленных проблем по нашему мнению следует:

- в государственную программу для поддержки малого бизнеса, включить системы развития франчайзинга;
- способствовать обеспечению новых франчайзи достаточным финансированием;
- содействовать созданию нового законодательства о регулировании франчайзинговых отношений;
- предусмотреть налоговые льготы для франчайзи, в частности на начальном этапе развития франчайзинговой системы;
- дать возможность применять упрощенную систему бухгалтерского учета предприятиям использующим франшизу;
- уменьшить перечень платежей на экспортные операции, которые тормозят развитие франчайзи;
- расширить защиту отечественных франчайзи в международной торговле;
- создать сеть консультационных центров по франчайзингу по всей стране.

Создание благоприятных условий для развития бизнеса в Украине – это огромная проблема, которая включает в себя разработку закона, а также изменение налоговой политики для осуществления современных организационных форм ведения бизнеса. Для создания благоприятной среды развития франчайзинговых соглашений нужно первоначально внести изменения в законодательство.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. http://triarh-franchising.com. 2. http://www.franchising.org.ua/index.php≤pageid=63. 3. Газета спецвыпуск к выставке "Франчайзинг 2012". Мир франчайзинга // Информационное ревю Ассоциации франчайзинга Украины – 2012. – № 49. – С. 8. 4. http://franchising.ua/franchise-basics/3. 5. Ануфриева Л. П. Международное частное право / Л. П. Ануфриева. – М. : Издательство БЕК, 2002. – С. 172–174.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ (ТНК). МІСЦЕ І РОЛЬ ТНК У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

УДК 339.94

Решетняк Д. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття ТНК: суть, структура, типи. Досліджено роль, масштабність транснаціональних корпорацій, наведено основні показники їх діяльності. Досліджено значення транснаціональних корпорацій у міжнародній економіці.

Ключові слова: економіка, транснаціональні корпорації, транснаціоналізація, міжнародна діяльність, світове господарство.

© Решетняк Д. О., 2015

Аннотация. Рассмотрено понятие ТНК: суть, структура, типы. Исследована роль, масштабность транснациональных корпораций, приведены основные показатели их деятельности. Исследовано значение транснациональных корпораций в международной экономике.

Ключевые слова: экономика, транснациональные корпорации, транснационализация, международная деятельность, мировое хозяйство.

Annotation. The article discusses the concept of TNC: the nature, structure, types. The role and the magnitude of transnational corporations have been explored, the key indicators of their activity have been provided. The value of transnational corporations in the international economy has been investigated.

Keywords: economy, multinational corporations, transnationalization, international activities, the global economy.

Транснаціональні корпорації (ТНК) є одним з найважливіших структурних елементів економіки провідних розвинених держав світу. Активно беручи участь у розвитку всіх сфер світового господарства, ТНК перетворилися сьогодні також у найважливіші суб'єкти світового політичного процесу. Володіючи потужними економічними і фінансовими ресурсами, енергетичні ТНК голосно заявили про себе на світовій арені і стали нарівні з державами брати участь в міжнародних відносинах. Саме тому обрана тема є актуальною.

Питання які, утворилися навколо транснаціональних корпорацій зацікавили безліч вітчизняних і зарубіжних вчених. Поняття та діяльність ТНК розглядається в працях: Власова Г. Н., Іванова І. Д., Корнєєва Л. А., Левіна В. Н. Зарубіжні вчені К. Міроу, Г. Мауера Лієнталь, Негадхі А. Р., Р. Ньюфармер, Д. М. Стопфорд, Данін К. О. у своїх наукових працях окрім визначення поняття ще й визначали конструктивну роль ТНК у підвищенні ефективності економіки і політичної стабільності держав.

Незважаючи на загальновизначеність величезної ролі і значення ТНК у світі, відсутня єдність у визначенні самого поняття ТНК і критеріїв їхнього виділення. Тут існують різноманітні підходи. Оскільки з моменту свого виникнення вони діяли як економічні організації, так і більшість підходів і визначень, були чисто економічними. У цих дослідженнях увага в основному приділялася участі цих корпорацій в економічній діяльності інших держав, що, безумовно, є головною умовою виділення ТНК. Але здійснити вимір ступеня цієї участі виявилося не такою легкою і простою справою. Так, наприклад, деякими дослідниками за основу бралися такі фактори, як загальний обсяг продажів на ринках інших країн, загальний обсяг прибутку, одержуваного в інших країнах, або число зайнятих на підприємствах за рубежем, тобто чисто кількісні показники [1, с. 45].

Щодо самого поняття ТНК, то одним із перших, якщо не найпершим, є визначення багатонаціональної фірми, даної в 1960 році Лієнталем. Воно не містить характеристики структурних і організаційних сторін ТНК, але визначає ТНК як фірму, що діє більш ніж в одній країні [1, с. 56]. Проте із самого початку виникнення ТНК учені не можуть прийти до загальної згоди щодо питання про кількість країн перебування в ТНК, що дозволило б кваліфікувати фірму як транснаціональну.Тому деякі вчені припустили, що для визначення ТНК цілком достатньо діяльності фірми більш ніж в одній країні. Експерти ООН при аналізі 650 ТНК керувалися наявністю типових ознак ТНК і брали за вихідний критерій річний оборот не менше 300 млн дол. Це суто механічні кількісні підходи, що не можуть задовольнити дослідників. Проте все ще продовжується робота із глибинного виявлення сутності ТНК. Поряд із чисто кількісними вимірами транснаціональної діяльності стали висуватися й інші критерії визначення ТНК. Серед структурних компонентів, що допомагали б визначити фірму як транснаціональну, стали позначатися такі, як проблема власності, її розподілу, проблема управління, число зайнятих, заробітна плата, склад вищого управлінського апарата і т. д. [2, с. 23]. Ці виміри здійснювалися як на абсолютній, так і на відносній основі. Абсолютний вимір означає вимір фінансових і людських ресурсів у зовнішніх операціях. Відносним є те, що фірма повинна зв'язувати частину своєї діяльності з іноземними операціями. Але тут виникають питання. Наприклад, який відсоток діяльності за рубежем варто розглядати як значний? Також ставилося питання про рівень продажів за рубежем, при цьому зверталась увага на складність розмежування експорту і продажів, здійснюваних іноземними філіями ТНК. Виникала і проблема прибутків, одержуваних за кордоном. Який він повинен бути, щоб вважати фірму

транснаціональною? Не було достатньо чіткої угоди і про те, яке ж повинне бути співвідношення внутрішніх і зовнішніх вкладень, зайнятості і т.п. Пізніше розпочався перехід від чисто економічних підходів у визначенні ТНК до інших критеріїв. Наприклад, із позиції теорії міжнародних відносин. Бралася до уваги орієнтація ТНК на участь у діяльності, що має всесвітній-системний розмах, і орієнтація на діяльність усього світу, що важко висловити якісними або кількісними показниками. Така інтерпретація ТНК збереглася і дотепер [2, с. 23].

Як видно зі сказаного вище, була зроблена велика робота щодо дослідження визначення ТНК, проте проблема самої дефініції залишається, вона пов'язана з тим, що багато людей не бачать різницю між поняттями "багатонаціональна" і "транснаціональна" корпорація. На практиці це, звичайно, здійснити дуже і дуже важко. Проте різниця все ж таки існує. Мультинаціональні або багатонаціональні корпорації – це такі корпорації, що здійснюють певну діяльність в інших країнах, але вони не роблять якісно великого впливу на індустріалізацію й інші процеси, насамперед політичні й економічні, що протікають у цих країнах [3, с. 440]. У свою чергу, транснаціональні корпорації – це такі підприємства, діяльність яких носить наднаціональний, наддержавний характер і ведуть до створення і управління зв'язків, що робить дуже активний вплив на процеси, що протікають в інших країнах [3, с. 440].

Таким чином, ТНК можна визначити як інститут або організацію, що здійснює виробництво або послуги, не менше, ніж у шести країнах, у яких не менше 25 % іноземних працівників і не менше 25 % капіталовкладень за рубежем. Діяльність даного підприємства-інституту, його управління й інтереси обумовлені не внутрішніми, а зовнішніми чинниками, при цьому потреби місцевого розвитку, як правило, або ігноруються, або мало беруться до уваги, і сама діяльність пов'язана насамперед із глобальною капіталістичною економікою [2, с. 23]. Крім цього, до уваги треба взяти відмітну рису ТНК – космополітизм їхніх інтересів, глобальність операцій, що відбиває специфіку міжнародних монополій. Незалежно від того, у якій країні була спочатку заснована корпорація, вона розглядає весь світ як єдине ціле, як арену своєї діяльності і проникає у всі кутки земної кулі в пошуках ринків, техніки, технології, людей, ідей, капіталів і т. д.

Щодо організаційної структури, транснаціональні корпорації, як правило, становлять багатогалузеві концерни. Головна материнська компанія виступає оперативним штабом корпорації. На базі широкомасштабної спеціалізації і кооперування вона здійснює техніко-економічну політику і контроль над діяльністю іноземних компаній і філій. Останнім часом у структурі транснаціональних корпорацій відбуваються істотні зміни, головні з яких пов'язані зі здійсненням так званої комплексної стратегії. Стратегія транснаціональних корпорацій заснована на глобальному підході, що передбачає оптимізацію результату не для кожної окремої ланки, а для об'єднання в цілому. Регіональні системи управління розділяються на три основні види:

- головне регіональне управління – відповідальне за всі види діяльності ТНК у відповідному регіоні. Вони наділені всіма правами з координації і контролю діяльності всіх філій у відповідному регіоні. Так, наприклад, головне регіональне управління американського концерна *"General motors"* з координації діяльності філій в Азії й Океанії розташоване в Сінгапурі;

- регіональне виробниче управління, що координує діяльність підприємств по лінії направлення продукту, тобто по відповідному виробничому ланцюжку. Вони націлені на розвиток ефективних видів виробництва, нових моделей і товарів. Гарним прикладом може слугувати корпорація *"Hewlett-Packard",* яка на початку 90-х рр. із цієї причини перемістила свої виробничі управління лідируючих продуктів із США в Європу;

- функціональне регіональне управління – забезпечує специфічні види діяльності ТНК: збут, постачання, обслуговування споживачів після продажу їм товару, науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи і т.д. Це управління відповідальне за результати діяльності усіх відповідних структур у регіональному або глобальному плані.

Що стосується типів ТНК, то їх поділяють на:

- горизонтально інтегровані корпорації з підприємствами, що випускають велику частину продукції. Наприклад, виробництво автомобілів у США або мережа підприємств *"Fast Food";*

- вертикально інтегровані корпорації, що об'єднують (маючи одного власника) під єдиним контролем найважливіші сфери у виробництві кінцевого продукту. Зокрема, у нафтовій промисловості видобуток сирої нафти часто здійснюється в одній країні, рафінування – в іншій, а продаж кінцевих нафтопродуктів – у третіх країнах;

- диверсифіковані транснаціональні корпорації, що містять у собі національні підприємства з вертикальною і горизонтальною інтеграцією. Типовим прикладом корпорації такого типу є шведська корпорації *Nestle*, що має 95 % свого виробництва за рубежем і зайнята ресторанним бізнесом, виробництвом продуктів харчування, реалізацією косметики, вин і т.д. Слід зауважити, що кількість таких компаній в останні роки швидко зростає.

Вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на економіку різних держав світу безперервно зростає. Сьогодні ТНК існують у багатьох країнах світу і є торговцями, інвесторами, розповсюджувачами сучасних технологій і стимуляторами міжнародної трудової міграції. Вони багато в чому визначають динаміку і структуру, рівень конкурентоспроможності на світовому ринку товарів і послуг, а також міжнародний рух капіталу і передачі технологій і знань. Таким чином, ТНК разом зі своїми закордонними філіями все активніше діють на міжнародній арені, ставши останнім часом головною силою розвитку світової економіки (рисунок). Будь-яка людина, де б вона не знаходилась, тією чи іншою мірою піддається впливу з боку діяльності ТНК. Ми можемо не відчувати безпосередньо економічний вплив ТНК на світ, але ми щодня споживаємо продукти, вироблені ними. Ми користуємося продукцією компаній *"Siemens", "McDonalds", "Exxon Mobil", "Nestle", "Procter & Gamble", "Philip Morris", "Coca-Cola" "Nike", "Danon", "Monsanto"* та багатьох інших, забезпечуючи цим корпораціям стабільний щорічний мільярдний дохід. Сьогодні найбільші корпорації можуть диктувати умови не тільки своїм конкурентам, а й цілим державам – завдяки своїй фінансовій та політичній могутності на найвищих рівнях. Доходи цих корпорацій перевищують обсяги ВВП багатьох країн світу, вони створюють мільйони робочих місць у кожній державі, деякі з них вже є з економічної точки зору, державотворчими.

Головну роль у світі відіграють ТНК США. За оцінкою американського часопису "Форбс", 500 найбільших американських компаній загальною вартістю 8,1 трлн дол. продали продукції на 3,6 трлн дол. і мали прибуток у 179 млрд дол. Проте, активно розвиваються і західноєвропейські, японські, канадські ТНК. 500 найбільших іноземних (не американських) компаній загальною вартістю 21 трлн дол. продали продукції на 6,5 трлн дол. і мали прибуток у 113 млрд дол. У цих компаніях зайнято 20,4 млн працюючих. Ці дані також ілюструють масштаби і вплив ТНК у світовій економіці. У 20 найбільших ТНК світу входять 7 американських ТНК, 3 японських, 2 німецьких, 2 англо-голландських, 2 швейцарських, по 1 із Великобританії, Нідерландів, Італії і Франції [4]. В останні роки активно розвивають свою діяльність на світовому ринку транснаціональні корпорації нових індустріальних країн. Галузева структура ТНК достатньо широка. 60% міжнародних компаній зайняті в сфері виробництва (насамперед вони спеціалізуються на електроніці, автомобілебудуванні, хімічній і фармацевтичній промисловості), 37 % – у сфері послуг і 3 % – у видобувній промисловості і сільському господарстві [5].

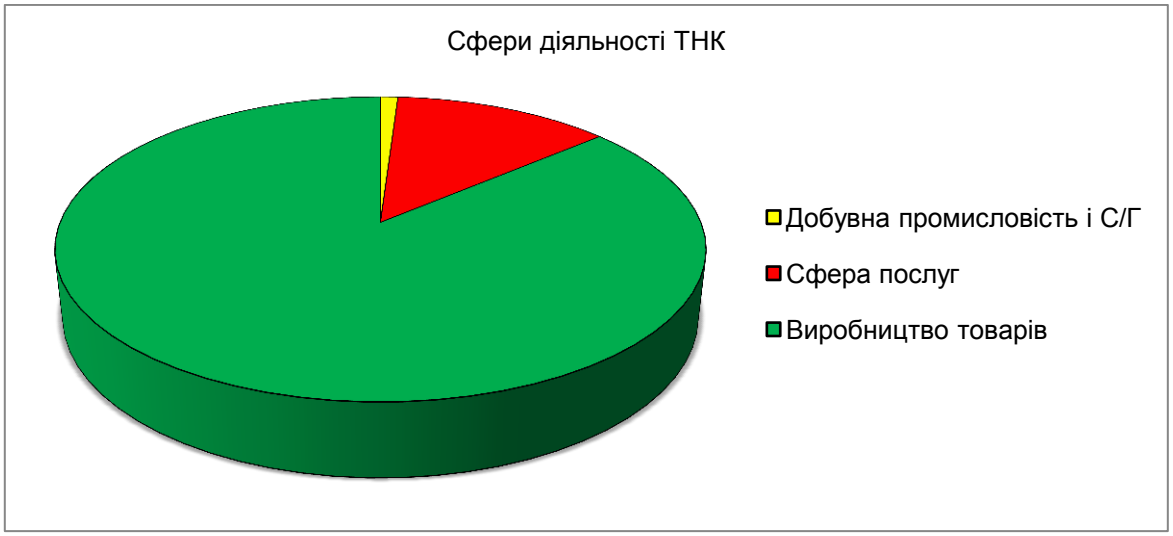

Рис. **Сфери діяльності ТНК**

Будь-яка діяльність будь-якої компанії або корпорації має свої слабкі та сильні сторони. І діяльність ТНК не є винятком у цьому питанні. Функціонування ТНК у системі світового господарства має

позитивний вплив на економіку як тих країн, де вони функціонують, так і тих країн, де вони базуються (рисунок). Приймаючі країни від припливу інвестицій виграють з багатьох аспектів. Широке залучення іноземного капіталу сприяє зниженню безробіття в країні, зростанню доходів державного бюджету. З організацією виробництва в країні тих виробів, які раніше ввозилися, відпадає необхідність в їх імпорті. Компанії, що випускають конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію і орієнтовані в основному на експорт, значною мірою сприяють зміцненню зовнішньоторговельних позицій країни. Усвідомлюючи вигоди приймаючих країн від діяльності ТНК, міжнародні організації прямо пропонують країнам, що розвиваються, залучати ТНК для здійснення технічної модернізації, а уряди цих країн, у свою чергу, активно борються за залучення ТНК у свою економіку, конкуруючи один з одним [6, с.144]. Як приклад можна назвати досвід американської компанії "Дженерал моторс", яка вибирала, де їй побудувати великий завод з випуску автомашин і запчастин – на Філіппінах або в Таїланді. На думку фахівців, Таїланд мав перевагу, так як автомобільний ринок тут розвинений краще. Однак перемогли Філіппіни, запропонувавши "Дженерал моторс" ряд пільг, включаючи податкові та митні, стимулюючи будівництво заводу саме в цій країні. Велику вигоду від діяльності ТНК отримують і ті країни, з яких міжнародні фірми вивозять капітал. Оскільки транснаціоналізація підвищує і середній прибуток, і надійність її отримання, то власники акцій ТНК можуть розраховувати на високі і стійкі доходи. Висококваліфіковані працівники, службовці на підприємствах ТНК, користуються вигодами від формування світового ринку праці, переїжджаючи з країни в країну і не боячись залишитися без роботи.

Однак у ТНК, як у будь-якого феномена, є і негативні моменти: придушення своєю міццю місцевих фірм; встановлення монопольних цін; порушення державних законів, наприклад, укриття доходів від оподаткування шляхом перекачування їх з однієї країни в іншу; забруднення своїм виробництвом навколишнього середовища в країні присутності; дестабілізація ситуації на ринку праці за рахунок того, що заробітна плата працівників філій ТНК перевищує заробітну плату працівників місцевих фірм; можливість здійснення впливу на політику уряду даної країни. Ще однією негативною рисою ТНК є можливість досить легко переміщати свої капітали між країнами. Так, ТНК залишає країну, яка зазнає економічні труднощі, і йде в більш благополучні держави. Природно, що в цих умовах ситуація в тій країні, з якої ТНК різко виводять свої капітали, стає ще важче, оскільки масове вилучення капіталу веде до безробіття та інших негативних явищ [6, с.144].

Отже транснаціональні корпорації є "двигунами світової економіки". На сьогодні ТНК – такі ж рівноправні учасники міжнародних економічних відносин, як і власне держави базування та приймаючі країни. Добробут країни, її участь у міжнародному поділі праці, рівень інтегрованості у світове господарство і, в остаточному підсумку, її міжнародна конкурентоздатність дедалі більшою мірою залежать від того, наскільки успішна діяльність ТНК, що базуються в її економіці. Сьогодні немає жодного значного процесу у світовій економіці, що відбувався би без участі ТНК. Вони беруть як пряму, так і опосередковану участь у світових економічних, а також політичних процесах.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Транснаціональні корпорації : навч. посіб. / В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький та ін. – К. : Таксон. – 245 с. 2. Руденко Л. В. Транснаціональні корпорації : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л. В. Руденко. – К. : КНЕУ, 2004. – 520 с. 3. Черников Г. П. Очень крупные транснациональные корпорации и современный мир / Г. П. Черников, Д. А. Черникова. – М. : Экономика, 2008. – 439 с. 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economicportal.ru/facts/transnacionalnaya-korporaciya.html. 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.studfiles.ru/dir/cat29/subj1374/file10175/view100201.html. 6. Мельник В. Транснаціональні корпорації як фактор міжнародної економічної політики / В. Мельник // Зовнішня торгівля. – 2008. – № 1 – С. 14.

СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

УДК 339.56(4+477)

Сімакова М. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто деякі переваги й недоліки підписання угоди про створення зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною. Акцентовано увагу на змінах в балансі експортно-імпортних відносин та в балансі на вітчизняному ринку товарів та послуг. Проаналізовано деякі можливі наслідки при підписанні угоди про створення ЗВТ та запропоновано певні заходи, що передують підписанню угоди.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, Європейський Союз, євроінтеграція, експортно-імпортні відносини.

Аннотация. Рассмотрены некоторые достоинства и недостатки подписания соглашения о создании зоны свободной торговли между Европейским Союзом и Украиной. Акцентировано внимание на изменениях баланса экспортно-импортных отношений и баланса на отечественном рынке товаров и услуг. Проанализированы некоторые возможные последствия при подписании соглашения о создании ЗСТ и предложены меры, предшествующие подписанию соглашения.

Ключевые слова: зона свободной торговли, Европейский Союз, евроинтеграция, экспортно-импортные отношения.

Annotation. The article discusses some advantages and disadvantages of the signing of the free trade area between the European Union and Ukraine. Attention was focused on some rebalancing of the export-import relations and the national market of goods and services. Some of the possible consequences of signing the agreement on the establishment of the FTA were analyzed and some measures preceding the signing of the agreement were proposed.

Keywords: free trade area, the European Union, European integration, export-import relations.

Сьогодні Україна – велика держава, вона має всі необхідні ресурси й потужності задля того, щоб бути гідним учасником світового ринку, розвиватися на високому рівні і відповідати європейським стандартам. Проте вона потребує сильного партнера, котрий скерував би її у потрібному напрямку. І Євросоюз може стати саме таким партнером, адже задля підвищення конкурентоспроможності Україні потрібен певний режим економічної діяльності, що передбачає надання пільг суб'єктам господарювання. Такими є офшорні зони, вільні економічні зони, технопарки тощо [1, с. 47]. Зона вільної торгівлі є проміжною формою євроінтеграції, з огляду на те, що відповідно до прийнятого Закону "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" інтеграція України в європейський політичний, економічний і правовий простір з метою набуття членства в ЄС входить до основного політичного курсу.

Створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною у багатьох вчених викликає недовіру через ризик порушення балансу на вітчизняному ринку, інші ж бачать у цій угоді перспективу притоку інвестицій в країну, розвиток виробництва та створення тисяч нових робочих місць. Феномен євроінтеграції заслуговує на різноманітні історичні, політологічні, культурологічні, соціологічні, а також географічні дослідження. Проблемою доцільності створення зони вільної торгівлі в Україні займалися О. Чмир,

© Сімакова М. В., 2015

В. Борщевський, І. Гавришкін, І. Бондаренко, Л. Орисюк та ін. Водночас можливості підвищення експортного потенціалу регіонів України є не досить дослідженими [2, с. 42], що й зумовлює актуальність обраної нами теми.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану економічних відносин між Україною та ЄС, виявлення переваг та недоліків від створення зони вільної торгівлі та пошук можливих рішень і компромісів для їх ліквідування.

Європейський Союз – найбільший єдиний ринок у світі. Він охоплює 27 країн з населенням в 11 разів більшим, ніж населення України, та налічує майже 500 млн споживачів з середнім річним доходом 39 тис. доларів США. Вважають, що для того, щоб Україна мала змогу досить просто та ефективно здійснювати торгівлю на цьому ринку, вона має переглянути товарні регламенти й стандарти безпеки згідно з нормами ЄС. Підписання та впровадження угоди про поглиблену зону вільної торгівлі забезпечить Україні тіснішу економічну інтеграцію з цим ринком і дасть українським товарам відкритий доступ до європейського споживача [3, с. 15].

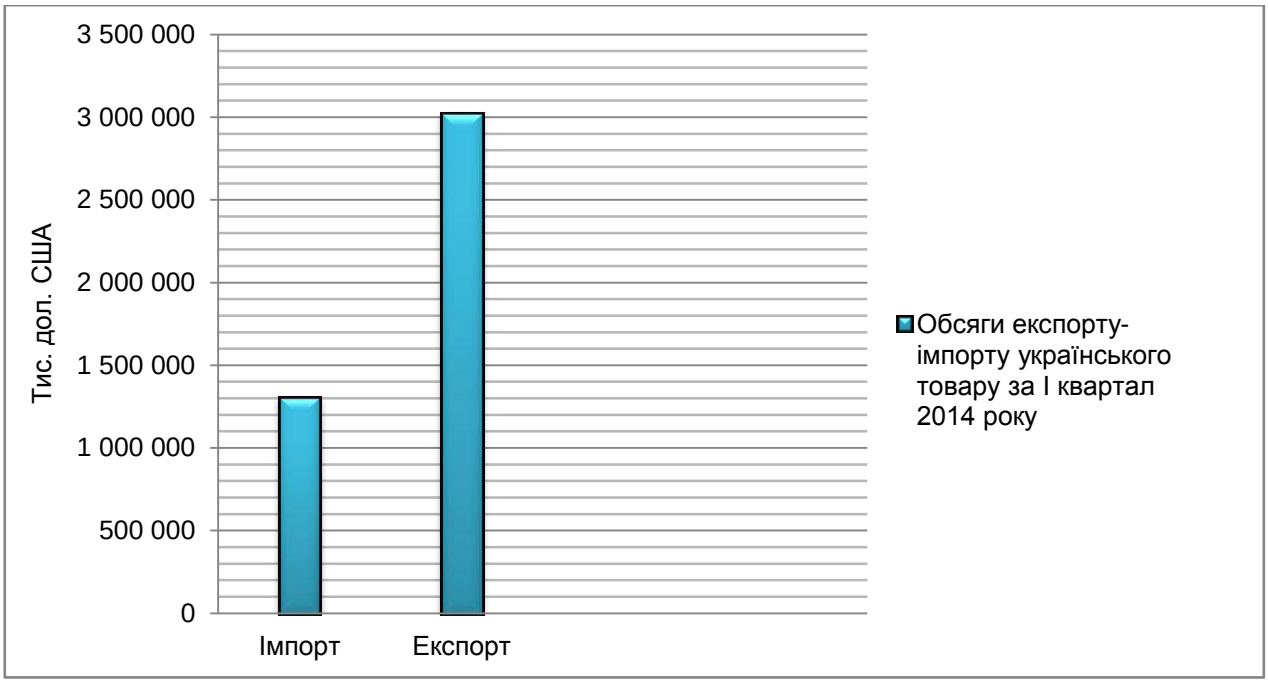

Рис. **Обсяги експорту-імпорту українських товарів**

З рисунку, що демонструє обсяги експорту й імпорту українського товару, видно, що обсяг експорту майже в три рази перевищує імпортований товар, а Україна як експортер є досить цінним учасником економічних відносин на міжнародному ринку.

Існує думка, що ЄС значно більше за Україну прагне угоди про зону вільної торгівлі (УВТ), адже є такі питання, у розв'язанні яких ЄС по-справжньому зацікавлений. Попри те, що політично Україна та ЄС однаково прагнуть підписання УВТ, з економічного погляду ця угода важливіша для України, ніж для ЄС. Обсяг експорту до України становить менше 2 % загального експорту з ЄС, водночас експорт до країн ЄС становить 33 % усього українського експорту. Отже, товарні відносини відіграють значну роль для економіки країни [3, с. 16].

Важливим чинником є наявність в Україні сотень підприємств, зорієнтованих на зовнішні ринки. Протягом десятиріч не лише промислові гіганти, але й цілі галузі промисловості (суднобудування, ракетобудування, металургійна та хімічна галузі) були глибоко інтегровані у виробничу кооперацію з республіками СРСР і країнами соціалістичного табору. Після розпаду СРСР ці галузі втратили прямий доступ на традиційні ринки, тому при обмеженому внутрішньому попиті величезні виробничі потужності залишаються ненавантаженими. Переорієнтація надмірних потужностей на випуск іншої про-

дукції виявилась неефективною (про це свідчать багаторазові спроби конверсії виробничо-промислових комплексів), а їх згортання породжує соціальні проблеми, пов'язані із втратою роботи десятками тисяч людей. Більш продуктивним видається відновлення втрачених коопераційних зв'язків та освоєння нових ринків.

Так, угода про зону вільної торгівлі значно збільшить приток інвестицій в Україну, виведе економічні відносини з європейськими країнами на новий рівень, надасть додаткові переваги вітчизняним експортерам на ринку з достатньо високим захистом, наблизить Україну до етапу євроінтеграції. Однак у кожній угоді є своє підводне каміння.

Положення угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо зони вільної торгівлі містить пункт про те, що невід'ємною частиною поглибленої ЗВТ є приведення українського законодавства та практики у відповідність до норм та положень ЄС. Тобто законодавство України зазнає деяких змін. Деякі вчені бачать у цьому втручання у внутрішні справи України, що є неприпустимим незалежно від того, з ким буде підписано угоду. Поступове усунення наявних митних тарифів та нормативно-правових бар'єрів підвищить розмаїття та якість продуктів та послуг, доступних для споживачів, однак це може порушити баланс на вітчизняному ринку, і зробить вітчизняний продукт менш привабливим для споживача, який віддасть перевагу закордонним товарам та послугам. Автор вважає, що ризик втратити споживача має стимулювати вітчизняного виробника до підвищення якості продукту, щоб він мав змогу конкурувати з іноземним.

Україна може здійснювати експорт продуктів тваринного походження (субпродукт), також експорт меду, яєць та аквакультури у збільшеному обсязі. При цьому обсяг зерна, яке постачається, буде скорочено майже втричі. Не дивлячись на деякі переваги й відсутність мита в зоні вільної торгівлі, недостатній експорт зернових культур може досить категорично вплинути на стан економіки. По-перше, це зумовить надвиробництво зернових, а утворення надлишку призведе до суттєвого падіння цін на зерно. По-друге, експортний потенціал України на ринку зерна, на думку державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків у 2013 – 2014 рр., оцінюється на рівні 30 – 32 млн т, що може забезпечити Україні величезний прибуток. При скороченні обсягу на продаж, а згодом і на виробництво зерна, експортний потенціал не буде розкрито, а отже державна скарбниця недоотримає грошей. Зрештою, втрата третини можливого прибутку суттєво вплине й на розмір інвестицій в аграрну галузь, що й так перебуває у стані стагнації.

Розвиток зовнішньої торгівлі, зокрема нарощування експорту на світовому ринку, збільшення або, принаймні, збереження питомої ваги у світовій торгівлі є надзвичайно важливим чинником функціонування національної економіки будь-якої держави. Стратегічне значення зовнішньої торгівлі для України зумовлюється тим, що модернізація економіки, залучення масштабних іноземних інвестицій, новітніх технологій можливі лише за умови формування в країні стійкої, відкритої до зовнішнього світу господарської системи, органічного включення України в систему глобального розподілу праці.

Експортно-імпортні відносини з країнами СНД, зокрема з Росією, також зазнають певних змін. Росія та Америка, вбачаючи в Україні інтерес, зокрема геополітичний, не проти євроінтеграції, але вони суттєво вповільнюють цей процес. Варто очікувати ускладнень відносин із Росією та можливі "ускладнення" з боку європейських партнерів через досить довге очікування відповіді України стосовно курсу євроінтеграції. Європейський Союз зацікавлений у демократичному розвитку України, стабільності й передбачуваності поведінки країни [4, с. 94].

Україні висуваються вимоги входження не стільки економічного, скільки політичного характеру. При цьому майже нівелюється соціокультурна самобутність та специфіка країни. Так, першочерговим завданням є розв'язання проблем, що намітилися у процесі євроінтеграції, а саме поступовий перехід підприємств на регламентовані Європейським Союзом норми виробництва, реформування транспортної системи та системи обслуговування, додаткові інвестиції в сільськогосподарські галузі для підкреслення аграрного характеру держави, а також адаптація певних суперечливих європейських цінностей до українського соціуму.

Отже, підбиваючи підсумки, важливо сказати, що мотиви й цілі України та Європейського Союзу збігаються більшою мірою в політичній сфері, економічні ж інтереси обох сторін є досить розбіжними. Тому перш, ніж Україна зійде з "роздоріжжя" "ЄС – Росія" у той чи інший бік, усі "за" й "проти" мають бути докладно розглянуті політиками й економістами, узгоджені із сучасним станом країни, мають бути

проведені певні дослідження для виявлення впливу того чи іншого фактора експортно-імпортних відносин на економічне положення країни в цілому, передбачені наслідки для обох сторін і своєчасно вирішені через діалог та компроміс питання й проблеми, що виникають на шляху України до ЄС.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Старченко О. О. Перспективи та наслідки створення зон вільної торгівлі на території України / О. О. Старченко // Управління розвитком. – 2013. – № 19 (159). – С. 47–50. 2. Чичкало-Кондрацька І. Б. Розвиток експортного потенціалу регіону в контексті укладання угоди про зону поглибленої вільної торгівлі між Україною та ЄС / І. Б. Кондрацька, Л. М. Радченко // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2012. – № 5. – С. 42–46. 3. Зима О. Г. Угода про зону вільної торгівлі між ЄС і Україною / О. Г. Зима, Г. О. Холодний // Бізнес Інформ. – 2011. – № 7 (2). – С. 15–17. 4. Бойченко О. В. Евроинтеграция Украины: целесообразность и перспективы / О. В. Бойченко // Управління розвитком. – 2013. – № 19 (159). – С. 93–95. 5. Савченко І. Г. Парадигма створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським союзом / І. Г. Савченко // Економіка розвитку. – 2011. – № 1.– С. 85–88. 6. Полковниченко С. О. Зона вільної торгівлі України з Євросоюзом як форма економічної інтеграції / С. О. Полковниченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – №3. – С. 48–56. 7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua. 8. Чальцева О. М. Українська євроінтеграція: шлях в нікуди чи реальний зовнішньополітичний вектор / О. М. Чальцева // Економіка, фінанси і право. – 2011. – № 3. – С. 14–17.

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.322:330.5

Сокирко К. Ю.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності в Україні. Проаналізовано закономірності розвитку інвестиційної діяльності на вітчизняному ринку та визначено роль інвестицій у процесі реалізації стратегії розвитку національної економіки.

Ключові слова: інвестиції, стратегія, економічний розвиток, капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції.

Аннотация. Проведено исследование современного состояния инвестиционной деятельности в Украине. Проанализированы закономерности развития инвестиционной деятельности на отечественном ринке и определена роль инвестиций в процессе реализации стратегии развития национальной экономики.

Ключевые слова: инвестиции, стратегия, экономическое развитие, капитальные инвестиции, прямые иностранные инвестиции.

© Сокирко К. Ю., 2015

Annotation. The analysis of the current state of the investment activity in Ukraine has been held. The laws of development of investment activity in the domestic market were analyzed and the role of investment in the implementation of the national economy development strategy was studied.

Keywords: investment, strategy, economic development, capital investment, foreign direct investment.

Дослідження проблем інвестування економіки завжди знаходилося в центрі уваги економічної думки. Адже інвестиції визначають процес економічного розвитку в цілому. Саме тому ця тема є актуальною у наш час. Формування конкурентоспроможного народногосподарського комплексу потребує значних витрат усіх видів ресурсів, при цьому держава не завжди може самостійно забезпечити їх наявність. Саме з цією метою проводиться процес залучення інвестиційних ресурсів, що дає змогу формувати необхідний обсяг ресурсного забезпечення, реалізувати виконання стратегічно важливих та пріорітетних завдань та сприяти подальшому розвитку економіки, виходячи з реалій сьогодення.

Метою статті є аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності в Україні та визначення основних форм інвестицій на вітчизняному ринку та їх значення для реалізації стратегії розвитку національної економічної системи.

Важливість інноваційного розвитку для сучасної економіки України переоцінити неможливо, адже саме завдяки інноваціям може бути досягнуто економічне зростання. Розвиток інновацій, як головний чинник економічного підйому, розглянуто в дослідженнях зарубіжних вчених, таких, як: Р. Акофф, П. Друкер, Ф. Портер, Б. Санто, Б. Твісс.

Українські науковці також приділяють велику увагу проблемам інноваційного розвитку. Зміст, чинники, напрями, стратегії і методи забезпечення інноваційного розвитку та його вплив на розвиток держави і регіонів, окремих галузей і підприємств відображено у роботах таких дослідників, як: Александрова В. П., Алексєєв І. В., Гєєц В. М., Ландік В. І., Лепа М. М., Савчук О. В., Чумаченко М. Г., Швец І. Б. та ін.

Але, не зважаючи на значну кількість наукових робіт, що висвітлюють різноманітні аспекти інвестування, як елементу реалізації стратегічного розвитку національної економіки, дане питання потребує подальшого доопрацювання та дослідження.

Основний капітал підприємства є рушійною силою його розвитку і вимагає постійного оновлення на основі дії складного ринкового механізму. Проте забезпеченість вітчизняної економіки сучасною матеріально-технічною базою є вкрай низькою. На початку 2013 року близько 75 % основних засобів України було зношено (проти 44 % у 2001 р.) [1], що свідчить про важкий технічний стан основних засобів вітчизняних підприємств, обумовлює необхідність їх модернізації, оновлення та заміни. А це потребує залучення інвестицій. Якщо вдасться забезпечити вітчизняні підприємства необхідними коштами, обладнанням, сировиною, то й вдасться реформувати застарілу структуру економіки, посилити конкурентоспроможність українського виробника і подолати таким чином економічну залежність нашої держави.

Розвиток сфери інвестиційної діяльності в Україні нині проходить етап активного становлення, в процесі якого відбувається формування засад акумулювання інвестиційних ресурсів та розробка методології інвестування, відповідно до особливостей функціонування національного ринку. При визначенні механізму інвестування того чи іншого економічного суб'єкту, потрібно неодмінно враховувати усі особливості, що можуть вплинути на кінцевий результат інвестиційного процесу, серед яких особливу увагу слід приділити джерелам формування інвестиційних ресурсів та сфері їх застосування.

Проблема оптимізації інвестиційної діяльності як одного з ключових елементів загальної стратегії розвитку національної економіки є надзвичайно актуальною, її розробкою займається велика кількість як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

За своєю сутністю, інвестиції – це довгострокове вкладання різних видів ресурсів (матеріальні, фінансові, інтелектуальні та ін.), з метою подальшого як економічного, так і позаекономічного розвитку об'єкту інвестування, отримання прибутку від вкладання ресурсів та інших ефектів, що є наслідком процесу використання інвестиційних ресурсів.

У період економічної кризи саме інвестиції сприяють вирішенню гострих проблем, стабілізації економіки, активізації її процесів та підвищенню її активності, що відповідно підвищує загальний рівень привабливості економіки для інвесторів, а також визначає потенціальні можливості подальшого розвитку національної економіки.

Б. Санто характеризує інновацію, як "такий суспільний технічний економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій" [2, с. 103]. Інновація також розглядається, як оновлення основного капіталу (виробничих фондів) або продукції, що виробляється, на основі упровадження досягнень науки, техніки та новітніх технологій.

Стан інвестиційної діяльності в країні можна оцінити, проаналізувавши основні економічні показники, такі як загальний обсяг інвестицій, частка інвестицій у ВВП, частка реальних інвестицій у загальному обсязі інвестицій, загальний розмір реальних інвестицій, частка реальних інвестицій, спрямованих в основний капітал, та інші.

В Україні найпоширенішими формами інвестицій є інвестиції в основний капітал та прямі іноземні інвестиції. Здійснення фінансування інвестицій в основний капітал може відбуватися за рахунок різноманітних джерел, серед яких можна виділити фінансування інвестицій за рахунок державного бюджету, за рахунок місцевих бюджетів та інші.

Сьогодні економічні умови спонукають виробника докорінно переглянути технічні, технологічні, інноваційні та фінансові ресурси, систему оподаткування та процеси демонополізації [3, с. 48]. Перед українськими підприємствами постають питання відтворення основних фондів та виробничих потужностей. Дані про інвестиції в основний капітал подані в таблиці [4].

Дані таблиці свідчать про те, що інвестиції в основний капітал щорічно зростали. Якщо в 2012 році вони дорівнювали 209 130 млн грн, то 2002 року становили 32 573 млн грн, тобто за 10 років інвестиції в основний капітал зросли на 176 557 млн грн, або у 6,4 раза. Індекси інвестицій в основний капітал до попереднього року підтверджують вищезазначені висновки. Останніми роками спостерігалися вагомі вкладення інвестицій в економіку України, так, 2012 року порівняно з 2011 роком інвестиції збільшилися на 58 463 млн грн, або на 23 %.

Таблиця

Інвестиції в основний капітал за період 2002 – 2012 рр.

	Інвестиції в основний капітал	
	у фактичних цінах (млн грн)	у % до попереднього року
2002	32 573	120,8
2003	37 178	108,9
2004	51 011	131,3
2005	75 714	128,0
2006	93 096	101,9
2007	125 254	119,0
2008	188 486	129,8
2009	233 081	97,4
2010	151 777	58,5
2011	150 667	99,4
2012	209 130	122,4

Вагоме значення у сучасному економічному становищі України має питання залучення інвестицій в основний капітал з різних джерел. Важливим джерелом фінансування інвестиційних вкладень у розвинених ринкових економіках є заощадження держави, які формуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. На долю цього джерела припадає близько третини інвестиційних ресурсів країн пострадянського простору, що зображено на рис. 1 [5, с.35].

В Україні найбільш питому вагу у загальній структурі фінансування основного капіталу займають власні кошти підприємств та організацій, які коливаються в межах від 56 до 63 %, тоді як частка державних ресурсів є незначною. Зниження ролі бюджетних коштів у посткризовий період зумовлено чинниками політичного та макроекономічного характеру. В умовах дефіциту бюджетних ресурсів основні зусилля держави спрямовувались на фінансування соціально захищених статей бюджету при одночасному недофінансуванні капітальних витрат. А це свідчить про байдужість держави до проблем відтворення основного капіталу підприємств реального сектору економіки [6].

В Україні найбільшого поширення набуло залучення власних коштів підприємства, для забезпечення досягнення власне основної мети інвестиційної діяльності, а саме: створення, розширення, а також реконструкція та модернізація виробничих потужностей. Активізація інноваційної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки пов'язана, насамперед, з пошуком джерел і форм інвестування, які мають забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями (рисунок).

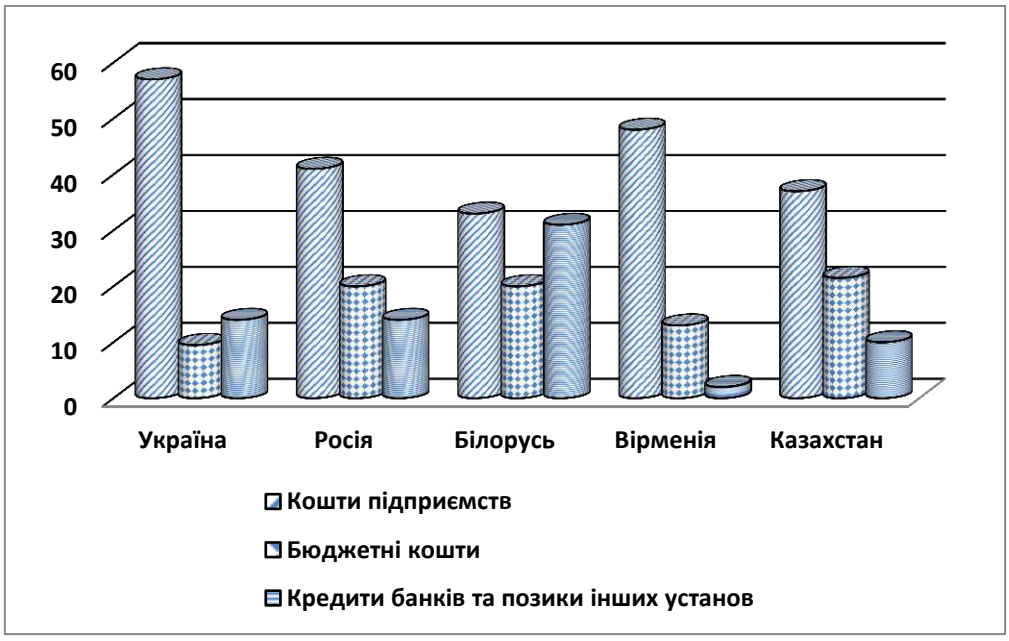

Рис. **Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні та інших країнах СНД у 2012 році, %***

Ще одним надзвичайно розвинутим видом інвестиційної діяльності в Україні є залучення прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції – це інвестиції, що викликають тривалий інтерес до підприємства, яке діє за межами економіки інвестора". Згідно з методологією МВФ (Міжнародного валютного фонду) – це закордонні інвестиції, величиною у понад як 10 % статутного капіталу, що дає зацікавленій стороні право на участь в управлінні підприємством [7].

Даний вид інвестицій можна подати як залучення та кредитування ресурсів міжнародних інвестиційних інституцій, зарубіжних корпорацій і фірм, спільних підприємств, що здійснюється без фінансових посередників у виробничі фонди з метою одержання доходу і участь в управлінні виробництвом. В українській економічній системі залучення прямих іноземних інвестицій набуло надзвичайного розвитку, саме тому кількість інвестованих коштів з кожним роком зростає.

Отже, необхідно звернути увагу, що на Україні тільки починають формуватися найважливіші компоненти інфраструктури інноваційного ринку – система державної підтримки інноваційного підприємництва, сучасні форми кооперації інноваційного бізнесу (наприклад, технополіси і технопарки). У цих умовах визначальна роль відводиться державному регулюванню інноваційного ринку, важливе місце серед елементів якого займає вдосконалення законодавчо-нормативної бази, направленої на активізацію інноваційної діяльності, розробка і здійснення інноваційно-інвестиційної політики, підтримка інформаційного середовища інноваційних процесів [2, с.101]. В Україні вже зроблені істотні кроки щодо створення і удосконалення законодавства, що регулює інноваційну діяльність.

На основі проведеного аналізу робимо висновок про низьку ефективність використання інвестованих у основний капітал коштів, що є наслідком неефективної інвестиційної політики держави. Головним напрямом підвищення ефективності виробництва повинен стати інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки. У той же час підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів стримає їх дефіцит. Для інноваційного оновлення і використання основного капіталу необхідним є посилення ролі держави на ринку капіталу, як інституційного фактора. Вкрай необхідними є заходи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату країни; збалансування структурного розподілу інвестиційних потоків, зокрема збільшення їх частки в сектори з підвищеним рівнем технологічності; збільшення частки інвестицій у реальний сектор економіки і його виробничу сферу; збільшення частки інвестицій у довгострокові проекти, що має стимулювати продуктивність праці та зайнятість у країні.

Основний капітал не став визначальним чинником економічного зростання України. Технічний стан основних засобів вітчизняних підприємств є вкрай важким, більшість підприємств використовує фізично і морально застаріле обладнання, що за умов форсованого НТП гальмує розвиток виробництва і підриває конкурентні позиції країни на вітчизняних і світових ринках. Розв'язання проблеми потребує значних інвестиційних ресурсів, яких в Україні немає. Основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності в Україні залишаються власні кошти підприємств та організацій. Попри всі переваги, дане джерело має низку недоліків, а його обсяги є досить обмеженими для оновлення застарілої техніко-технологічної бази вітчизняного виробництва. Тому наростає потреба збільшення обсягів інших джерел фінансування інвестицій.

Проблема стану основних засобів в Україні обумовлюється не лише відсутністю необхідних коштів на їх придбання, але й наявним інвестиційним кліматом. Усунення зазначених проблем повинна взяти на себе держава. На макрорівні мають бути вжиті заходи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату країни; збалансування структурного розподілу інвестиційних потоків; збільшення частки інвестицій у реальний сектор; збільшення частки інвестицій у довгострокові проекти.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Баланюк Л. І. Проблеми зносу основних засобів та їх оновлення [Електронний ресурс] / Л. І. Баланюк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_106428.doc.htm. 2. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто ; пер. с венг. ; общ. ред. и вступ. ст. Б. В. Сазонова. – М. : Прогресс, 1990. – 295 с. 3. Пересада А. А. Управление инвестиционным процессом / А. А. Пересада. – К. : Либра, 2006. – 471 с. 4. Капітальні інвестиції [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua /operativ/operativ2005/ibd/ibd_ rik/ibd_u/iok_u.html. 5. Статистичний збірник "Україна та країни СНД, 2012". – К, 2013. – 106 с. 6. Спасів Н. Я. Пріоритети фінансового забезпечення відтворення основного капіталу в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Я. Спасів, М. І. Хопчан, В. М. Хопчан. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=97. 7. Прямі іноземні інвестиції [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Прямі_іноземні_інвестиції.

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ЯК МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 331.54(477)

Сухорук Є. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто питання професійної орієнтації в Україні і за кордоном. На статистичному матеріалі підтверджено невміння прогнозувати ринок праці з урахуванням підготовки майбутніх фахівців. Проаналізовано вплив розвитку економіки на структуру підготовки кадрів.

Ключові слова: ринок праці, працевлаштування, підготовка фахівців, перепідготовка фахівців.

Аннотация. Рассмотрены вопросы профессиональной ориентации в Украине и за границей. На статистическом материале подтверждено неумение прогнозировать рынок труда с учетом подготовки будущих специалистов. Проанализировано влияние развития экономики на структуру подготовки кадров.

Ключевые слова: рынок труда, трудоустройство, подготовка специалистов, переподготовка специалистов.

Annotation. The article discusses the questions of vocational guidance in Ukraine and abroad. The inability to predict the labor market taking into account training of future specialists was confirmed based on statistical data. The influence of economy's development on the personnel training structure was analysed.

Keywords: labor market, employment, training, retraining.

Дослідження проблем підготовки фахівців завжди знаходилося в центрі уваги економічної науки. Це обумовлено процесом інтенсифікації економіки, переведенням її на сучасну індустріальну базу, розвитком більш досконалих форм суспільного виробництва, його соціалізації. Ці можливості реалізуються лише завдяки виробничій діяльності людей, набувають дійового характеру завдяки рівню професійної підготовки, активної участі працівників у розвитку суспільного виробництва.

Питання підготовки кадрів з урахуванням потреб суспільного виробництва і структурних змін в економіці завжди знаходились в центрі уваги наукових досліджень. За останні роки були видані монографії, наукові статті, які досліджують цю проблему. Так, наприклад, Пономаренко В. С. і Ренкас Ю. Л. широко висвітлюють та узагальнюють світовий досвід підготовки майбутніх фахівців. Левочко М. Т., Беспалько В. П., Татур Ю. Г. розглядають організаційно-педагогічні принципи Болонського процесу. Скорніна-Погребна О. В. досліджує проблеми компетентності, що є актуальним у зв'язку з активним розвитком процесу зміни вимог державно-освітніх стандартів щодо переходу від кваліфікаційних фахівців до компетентних.

У більшості опублікованих робіт автори недостатньо приділяють увагу впливу рівня підготовки фахівців з урахуванням потреб і структурних змін в економіці.

Метою даної статті є дослідження різних поглядів щодо сутності підготовки кадрів, їх впливу на процеси розвитку економіки.

Основною метою підготовки кадрів є забезпечення підвищення рівня суспільної продуктивності праці, темпу приросту ВВП, зменшення безробіття.

© Сухорук Є. В., 2015

Це може бути досягнено шляхом реалізації таких завдань:

- підвищення якості фахівців;
- посилення професійної орієнтації;
- науково-практичне обґрунтування співвідношення підготовки та перепідготовки фахівців і ринку праці.

У минулому весь світ вважав українців найперспективнішими спеціалістами-новаторами. Але славетний час українців різко пішов на спад, гонитва за різними стандартами навчання привела до того, що країна потерпає від невмілих лікарів, юристів і навіть депутатів. У майбутньому залишається надія на нових спеціалістів, а найголовніше – на економістів, які наведуть лад у країні, піднімуть Україну на новий ступінь розвитку і досягнуть того, щоб кожен, хто називає себе українцем, казав це з гордістю.

У нашому суспільстві мало хто приділяє увагу процесу навчання майбутніх спеціалістів, а увага більше фіксується на вступі молоді в учбові заклади. Цей підхід не є правильним, бо робочі місця в наш час не мають гідних спеціалістів. Після закінчення першого ступеня навчання, тобто школи, молодики неспроможні прийняти самостійне рішення. За них це роблять батьки чи суспільство і це рішення з самого початку закопує дійсний талант хлопця чи дівчини. За кордоном до таких питань підходять з повною протилежністю, з самого малечку вчителі дають дітям тести на професійну орієнтацію. У цих тестах дитина розкриває свої таланти до різного типу професій [1, 221].

Цей список професій формується з потреб трудового ринку і таким чином держава має спеціалістів високого рівня і не має перевищення чисельності однієї спеціальності за мінімальної наявності спеціалістів іншої. У нашій країні переваги, порівняно з минулими роками, змінилися радикально. У 2009 році найпопулярнішими серед випускників були економічні спеціальності. Зазвичай найбільший конкурс був у Київському Університеті імені Т. Г. Шевченка на спеціальність "Реклама і зв'язки з громадськістю" – на одне місце тут претендувало втричі більше чоловік, ніж минулого року. Друге за популярністю місце належало спеціальності "Видавнича справа і редагування" (32 чол. на місце). У 2010 році в цьому ж вузі найбільший конкурс був на факультеті міжнародної економіки – 47,8 чол. на місце. У той час, як статистика вказує на скорочення кількості рекламних фірм у той термін.

У Києво-Могилянській академії найбільший попит був за напрямом "Культурологія" – 27 чол. на місце. На факультет історії – 24 чол. на місце. Минулого року перше місце за популярністю набула спеціальність "Фінанси", коли фактично таких вакансій зараз взагалі майже немає! Ці фахівці можуть працювати тільки викладачами. Що стосується права, то юристи завжди були затребувані, зараз вільні місця є, але юристів на ринку в надлишку, приблизно 20 – 30 чол. на місце. Це головна проблема нашої освіти – невміння прогнозувати ринок праці на п'ять років вперед.

Водночас слід самокритично сказати, що в цій роботі (прогнозування ринку праці) була відсутня чітка система, перелік в основному формувався відповідно до пропозицій та інтересів збереження вузівських кафедр. Інші зацікавлені сторони не брали участі в цьому процесі. Саме цими обставинами обумовлюється те, що вищі навчальні заклади продовжують підготовку фахівців без урахування загальнодержавних та регіональних потреб у фахівцях [2, 92].

Порівняльний аналіз системи і змісту підготовки фахівців в Україні та за кордоном показує, що з окремих галузей знань нам ще не вдалося досягти стандартів, які прийняті в провідних країнах. Серед причин слід назвати і непомірне розширення обсягів підготовки та мережі університетів, що здійснюють підготовку непрофільних для них спеціальностей [1, 302].

Якщо говорити, наприклад, про економічну освіту, то середній рівень подібних освітніх послуг значно поступається світовим стандартам, не забезпечує підготовку економістів і менеджерів, здатних спілкуватися однаковою професійною мовою не тільки із зарубіжними партнерами, а навіть з нормально підготовленими колегами з України [3, 31].

Останні десятиріччя у нас панує процес деградації країни, інститутів держави і самого життя громадян. В Україні більшість фірм і підприємств веде всю документацію і весь облік за допомогою комп'ютера. Більшість технікумів і курсів з підготовки такої спеціальності як "Бухгалтер" витрачає кілька місяців для того, щоб просто навчити майбутнього спеціаліста натискати на потрібні клавіші комп'ютера. У наш час в комп'ютері закладені всі потрібні програми, так що бухгалтеру не потрібно навіть думати. З часом ця процедура натискання клавіш стає автоматичною. І такі "автоматичні" пра-

цівники будуть консультувати людей у той час, коли людина, що вчиться і знає свою справу на відмінно, повинна шукати собі роботу деінде.

Україні потрібен новий курс розвитку – модернізація всього старого і надання можливості нашим спеціалістам влаштуватися в Україні, а не провокувати "відтік мізків" за кордон. Найважливіша мета держави – забезпечити працевлаштування та відтворення здорового та високоосвіченого населення своєї держави. Якщо держава цього не забезпечить, то населення не бачить сенсу в патріотизмі. Бо питання здоров'я, освіти та культури – це сфери, про які не варто забувати. Медицину й освіту потрібно спроектувати наново. Вони будуть більш конкурентоспроможними, порівняно з послугами у цій сфері в інших країнах Європи [4, 301].

У майбутньому, автор сподівається, до питання підготовки кадрів в економіці держава буде ставитись уважніше, і наші молоді спеціалісти будуть отримувати бажані робочі місця і приведуть нашу рідну Україну до процвітання. Також варто зазначити, що список найактуальніших професій сьогодення буде змінений. В деяких професіях взагалі не буде необхідності. Розвитку почнуть набувати космічне проектування та нові тенденції генетики. Проте найбільшою зміною стане зникнення "кар'єри довжиною в життя". За думкою Скорніної-Погребної О. В., технології розвиваються так швидко, що уявне сьогодні стабільним робоче місце завтра може зовсім зникнути. І студенти, що закінчують зараз університети, зможуть змінити протягом життя вісім або навіть десять спеціальностей в п'яти-шести галузях [3, с. 98].

Школи повинні зосередитися на реальних предметах, розвивати загальнокорисні навики, щоб підготувати дітей до життя.

Отже, освіта впливає на людський потенціал суспільства в цілому, потребуючи великих витрат ресурсів, часу, капіталу, праці, інформації та матеріалів. Вона забезпечує формування людського капіталу, та через це значною мірою впливає на життєздатність підприємств. Внаслідок науково-технічного прогресу відбувається періодичне оновлення засобів виробництва та інформаційних систем, що потребує від нових поколінь опанування великими обсягами інформації, уміннями, навиками, які надають змогу швидко адаптуватися до змін, а також брати участь в інноваційних процесах. Таким чином, підготовка кадрів повинна здійснюватись з урахуванням технічних і структурних змін в економіці та якості підготовки.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів / Т. Б. Поясок. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2009. – 348 с. 2. Поясок Т. Б. Психолого-педагогічна підготовка фахівців виробничої сфери (на прикладі напряму підготовки "Економіка і підприємництво") / Т. Б. Поясок. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2011. – 162 с. 3. Скорніна-Погребна О. В. Формування економічної еліти в сучасному українському суспільстві / О. В. Скорніна-Погребна. – К. : Вид-во "Ліра-К", 2013. 4. Кричевский Р. Л. Если вы руководитель... / Р. Л. Кричевский. – М. : Дело, 2010. – 352 с. 5. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов : учеб.-метод. пособ. / В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур. – М. : Высшая школа, 2007. 6. Зарубінська І. Б. Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів (теоретико-методичний аспект) / І. Б. Зарубінська. – К. : КНЕУ, 2010. – 348 с. 7. Левочко М. Т. Професійна підготовка майбутніх фахівців економічної галузі : теорія, методика, організація / М. Т. Левочко – К. : ДП "Інформ. – аналіт. агентство", 2009. – 495 с. 8. Ренкас Ю. Л. Человеческий капитал в экономической перспективе / Ю. Л. Ренкас. – К. : Изд-во "Лира-К", 2013.

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ИХ ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

УДК 658.155

Ткаленко Н. О.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрена роль экономического анализа в определении финансового результата деятельности малого предприятия. Проведен анализ финансовой деятельности (а именно рентабельности) на примере ООО "Флексопринт". Спрогнозирован и проанализирован уровень рентабельности на следующий отчетный период – 2014 год. Предложены возможные пути его повышения.

Ключевые слова: экономический анализ, малое предприятие, прибыль, доход, финансовый результат деятельности предприятия, рентабельность.

Анотація. Розглянуто роль економічного аналізу у визначенні фінансового результату діяльності малого підприємства. Проведено аналіз фінансової діяльності (а саме рентабельності) на прикладі ТОВ "Флексопринт". Спрогнозовано і проаналізовано рівень рентабельності на наступний звітний період – 2014 рік. Запропоновано можливі шляхи його підвищення.

Ключові слова: економічний аналіз, мале підприємство, прибуток, дохід, фінансовий результат діяльності підприємства, рентабельність.

Annotation. The role of economic analysis in the determination of the small enterprise financial performance was examined. The analysis of financial activity (namely profitability) was conducted with the PJSC "Flexoprint" taken as an example. A prognosis and analysis of the level of profitability was made for the next reporting period – 2014 year. Some possible ways to increase it are offered.

Keywords: economic analysis, small business, profit, income, company financial performance, profitability.

Малое предпринимательство в рыночной экономике – ведущий сектор, определяющий темпы экономического роста, структуру и качество валового национального продукта. Этот сектор составляет основу современной рыночной инфраструктуры, так как он, в первую очередь, обеспечивает конкурентную среду экономики. Сегодня основная проблема уменьшения числа малых предприятий на рынке Украины, прежде всего, связана с игнорированием роли, значения и оценки их экономического потенциала.

На сегодняшний день в развитие теории результата финансовой деятельности малых предприятий большой вклад сделали такие зарубежные и отечественные исследователи, как: Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С., Ефимова О. В., Селезнева Н. Н, Савицкая Г. В., Урубков А. Р, Ковалев В. В., Ионова А. Ф., Пястолов С. М., Бушуева Н. В., Гордиенко Л. Ю. и др.

Целью данной статьи является изучение и применение на практике экономического анализа финансовой деятельности малого предприятия и на его основе поиск всевозможных путей повышения уровня рентабельности.

Экономический анализ показывает сильные и слабые стороны предприятия и используется для дальнейшего проведения мероприятий, которые могут улучшить эффективность его деятельности.

© Ткаленко Н. О., 2015

Кроме того, финансовый анализ может выступать в качестве инструмента прогнозирования отдельных показателей предприятия и финансовой деятельности в целом.

Механизм регулирования производства, распределения, обмена и потребления в экономике характеризуется комплексом централизованных и автономных решений. Именно для моделирования таких решений и их возможных последствий предназначен экономический анализ. Только на его основе можно определять между какими микроэкономическими показателями возникают зависимости, каков характер их отношений и взаимосвязей [1, с. 247].

Ведущие исследователи в области экономического анализа большое место уделяют в своих работах изучению финансовых результатов хозяйственной деятельности предприятия.

Они могут быть оценены такими показателями, как объем выпуска продукции, объем продаж, прибыль. Однако значений перечисленных показателей недостаточно для того, чтобы сформировать вывод об эффективности деятельности того или иного предприятия. Это связано с тем, что данные показатели являются абсолютными характеристиками деятельности предприятия, и корректно сформулировать вывод о деятельности предприятия можно лишь во взаимосвязи с другими показателями, отражающими вложенные в предприятие средства. Поэтому для характеристики эффективности работы предприятия в целом, доходности различных направлений деятельности (хозяйственной, финансовой, предпринимательской) в экономическом анализе рассчитывают показатели рентабельности [2, с. 50].

Рентабельность – это относительный показатель, то есть уровень доходности, который измеряется в процентах. Поддержание необходимого уровня рентабельности – обязательное условие нормального функционирования предприятия в рыночной экономике.

Таким образом, финансовый результат – главный критерий экономического анализа деятельности предприятия [3, с. 456]. Применение такого метода позволяет развиваться малому, среднему и крупному предпринимательству во всех странах мира.

Наиболее интенсивная динамика развития присуща малому предпринимательству. За последние десятилетия его роль в экономике ведущих западных стран существенно изменилась. В этой сфере производится все большая часть ВВП, обеспечивается занятость большинства работающего населения, создается более половины всех инноваций. По данным Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), вклад малого предпринимательства в производство ВВП развитых стран за последние 30 лет увеличился с 38 до 52 % в США, с 47 до 55 % – в Японии, с 58 до 67 % – в странах ЕС в целом, а доля субъектов малого предпринимательства в общем числе предприятий этих стран не опускается ниже 92,5 %. За 1970 – 1990-е гг. занятость в малом бизнесе возросла с 47 до 54 % общего числа занятых в США, с 73,8 до 78 % в Японии, с 48 до 72 % в среднем по странам Европейского Союза [4]. Подана динамика роста вклада малого предпринимательства в производство ВВП в развитых странах за последние 30 лет (рис. 1).

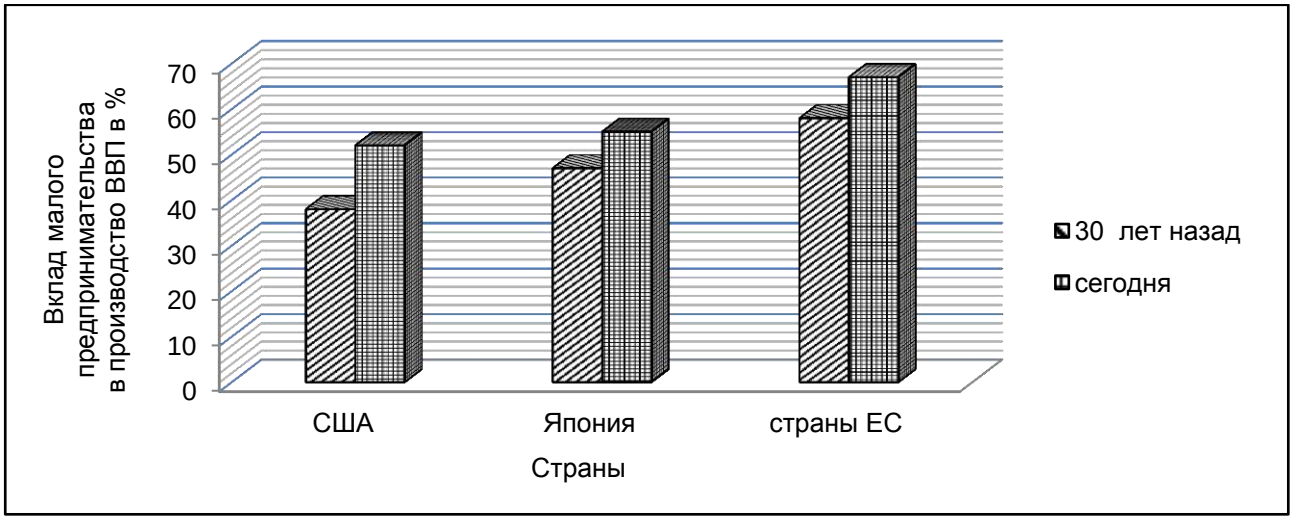

Рис. 1. **Вклад малого предпринимательства в производство ВВП в развитых странах**

Благодаря диаграмме, можно отметить, что малые предприятия в развитых странах играют весьма большую роль в экономике, их развитие влияет на экономический рост, на ускорение научно-технического прогресса, на насыщение рынка товарами необходимого качества, на создание новых дополнительных рабочих мест, то есть решает многие актуальные экономические, социальные и другие проблемы.

Масштабы участия малого предпринимательства в экономике Украины пока не столь значимы. Но в связи с сегодняшней ситуацией в стране и выбором проевропейского направления развитие экономики, роль малого предпринимательства значительно возрастет.

Рассмотрим экономический анализ финансовой деятельности украинского малого предприятия на примере ООО "Флексопринт". Данное предприятие было основано в городе Харькове в 2002 году. Основная деятельность – это изготовление самоклейной этикетки в рулонах. Потребителями продукции фирмы являются государственные и коммерческие предприятия, которые делают заказы как для внешнего, так и для внутреннего рынка. Чтобы сделать вывод об уровне эффективности работы предприятия, необходимо рассчитать рентабельность предприятия за три года, сравнить полученные результаты и сделать вывод о деятельности данного предприятия. Для этого воспользуемся конфиденциальными данными за 2011, 2012 и 2013 года и формулой для расчета рентабельности предприятия.

Формула расчета рентабельности предприятия:

$$Рп = Б / (среднее ОПФ + среднее ОА),$$

где Рп – рентабельность компании;

Б – общая прибыль за отчетный период;

среднее ОПФ – среднее значение стоимости основных производственных фондов компании за отчетный период;

среднее ОА – среднее значение стоимости оборотных активов за отчетный период.

ООО "Флексопринт" в 2011 году получил 2 647,45 грн. общей прибыли. При этом стоимость ее основных фондов на начало года составила 850,46 грн, а на конец года составила 1 630 грн. Итог по второму разделу баланса "Оборотные активы" на 1 января 2011 года составил 4 950,2 грн, а на конец года – 5 400,6 грн. В 2012 году общая прибыль за год была 4 931,85 грн. Стоимость основных фондов на начало года – 1 565,23 грн, на конец года – 2 067 грн. Стоимость оборотных активов на начало года – 7 800,76 грн, а на конец года – 10 050,12 грн. На 2013 год прибыль предприятия составила 7 622,35 грн, стоимость основных фондов на начало 2013 года – 2 120,45 грн, на конец года – 2 700,02 грн. Стоимость оборотных активов на начало года составила 8 089,09 грн, а на конец года 16 700,51 грн. Ниже представлен расчет рентабельности ООО "Флексопринт" за 2011, 2012 и 2013 года (таблица) и динамика ее роста (рис. 2).

Таблица

Расчет рентабельности ООО "Флексопринт" за последние три года

Год	Общая прибыль за год, грн	Среднее ОПФ, грн	Среднее ОА, грн	Рентабельность, %
2011	2 647,45	1 239,23	5 174,4	41,3
2012	4 931,85	1 816,115	8 925,44	45,9
2013	7 622,35	2 410,235	12 394,8	51,5

Заполнив таблицу и построив график, приходим к выводам: наблюдается рост рентабельности, поэтому можно утверждать, что мероприятия, которые проводило данное предприятие, направлены исключительно на повышение эффективности его работы. Такими мероприятиями были: направление полученной предприятием прибыли на дополнение оборотных средств и их рациональное использование; освоение новых технологий; повышение квалификации рабочих.

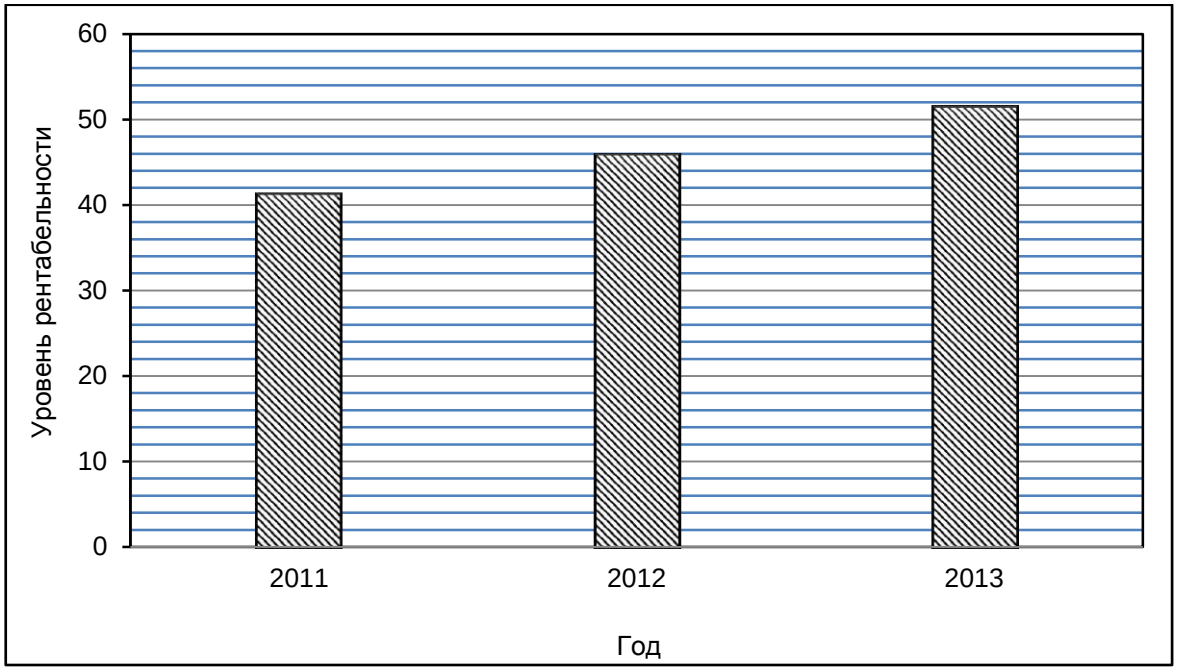

Рис. 2. **Повышение уровня рентабельности ООО "Флексопринт"**

Как известно, одна из основных целей экономического анализа – это прогнозирование. Поэтому, рассчитав рентабельность производства ООО "Флексопринт", можно предположить, что в связи с нынешней кризисной экономической ситуацией в Украине, малые предприятия не будут функционировать в полном объеме, соответственно показатели их рентабельности будут понижаться. Но есть вероятность, что рентабельность может остаться на том же стабильном уровне, если предприятие будет вести экономическую политику по сбыту продукции в страны ближнего зарубежья (Польша, Венгрия, Словакия, Румыния) и сохранению своих позиций как на внутреннем, так и на внешнем рынках.

В данной работе предложены возможные пути повышения уровня рентабельности ООО "Флексопринт". Прежде всего, эффективное предпринимательство требует подготовки людей, способных к этому роду деятельности. Такая задача должна решаться на всех уровнях образования и обучения. Повысить квалификацию работников можно путем проведения различных тренингов, семинаров, конференций.

Функционирование малых предприятий не может эффективно осуществляться без рекламных услуг. Анализ современной практики показывает, что рекламные услуги включают: рекламу через печатные издания и средства вещания; наружную рекламу; рекламу на транспорте, в местах продажи; спонсорство при проведении культурно-зрелищных и спортивных мероприятий. Особенно широко развита Интернет-реклама, например, создание сайта с каталогом имеющейся продукции, акциями, скидками, дополнительной информацией и контактами. Это привлечет значительное количество новых покупателей и поможет распространению информации о предприятии и его продукции во все части мира.

Для повышения уровня рентабельности необходимо обратить внимание на создание мотивационной среды на предприятии. Сотрудники должны быть заинтересованы в расширении рынка сбыта продукции, использовать такие методы продаж, чтобы потенциальные клиенты делали покупки вне зависимости от внешних условий. Применение данных мер позволит создать наиболее благоприятные условия для развития ООО "Флексопринт" и других малых предприятий, которые производят полиграфическую продукцию.

Таким образом, нами был исследован и проведен экономический анализ деятельности предприятия; была изучена теоретическая база о следующих понятиях: малое предприятие, прибыль, финансовый результат деятельности предприятия, рентабельность и прогнозирование; была исследована экономическая литература зарубежных и отечественных авторов; проведен анализ финансовой

деятельности (а именно рентабельности) на примере малого предприятия ООО "Флексопринт"; спрогнозирован уровень рентабельности на следующий отчетный период – 2014 год: предложены возможные пути его повышения.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Література: 1. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа / А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 343 с. 2. Бушуева Н. В. Анализ финансового состояния малого бизнеса / Н. В. Бушуева // Деньги и кредит. – 2012. – № 8. – 2012. – С. 49–55. 3. Ионова А. Ф. Финансовый анализ. Управление финансами : учеб. пособ. / А. Ф. Ионова, Н. Н. Селезнева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 639 с. 4. Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР, OECD) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.oecd.org. 5. Гордієнко Л. Ю. Управління організаційними трансформаціями: теоретико-методологічні засади та управлінський інструментарій : монографія / Л. Ю. Гордієнко. – Х. : ХНЕУ, 2011. – 439 с.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

УДК 334.772(477)

Тышкевич С. С.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Проведен анализ малых и средних предприятий в Украине. Рассмотрены их роль и функции. Выявлены основные достоинства и недостатки этих форм бизнеса, а также проблемы, с которыми приходится сталкиваться предпринимателям. Определены перспективы развития малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, рынок, товар, услуги.

Анотація. Проведено аналіз малих і середніх підприємств в Україні. Розглянуто їх роль і функції. Виявлено основні переваги і недоліки цих форм бізнесу, а також проблеми, з якими доводиться стикатися підприємцям. Визначено перспективи розвитку малого і середнього бізнесу.

Ключові слова: малий і середній бізнес, ринок, товар, послуги.

Annotation. The article analyzes the small and medium enterprises in Ukraine. Their role and functions were considered. The basic advantages and disadvantages of these types of businesses, as well as problems faced by entrepreneurs were revealed. The prospects for development of small and medium-size businesses were identified.

Keywords: small and medium business, market, goods, services.

© Тышкевич С. С., 2015

Малый и средний бизнес стремительно изучает новые виды продукции и потребности рынка, максимально сближает потребителя с производством товаров и услуг, удобен для отраслей в которых крупный бизнес не может себя проявить должным образом. Основными особенностями малого и среднего бизнеса являются масштабное использование мелких поставщиков сырья и высокая скорость обращения оборотных средств. Также особенностью малого и среднего бизнеса является активная инновационная деятельность в последствии которой различные отрасли экономики развиваются намного быстрее. Благодаря малым предприятиям, на рынке труда образуются много новых рабочих мест.

Следует отметить, что изучением проблем малого бизнеса и перспективами его развития занимались многие ученые, среди них Кубай Н. Е., Романов М. В., Бревнов А. А., Авдошина Н. В., Серегин А. С., Лапуста М. Г., Старостин Ю. Л., Узунов В. Н.

Целью данной статьи является изучение проблемы и перспектив развития малого и среднего бизнеса в Украине на современном этапе.

В настоящее время малый бизнес развит во всех сферах и областях экономики. Преимуществ данный сектор экономики имеет намного больше чем недостатков. Именно малое предпринимательство позволяет решить многие экономические проблемы, когда страна находится в состоянии экономического спада.

Сбалансированная работа малого предпринимательства свидетельствует об укреплении рыночных отношений. В силу своей гибкости представители малого бизнеса способны незамедлительно реагировать на изменения, которые происходят на рынке и быстро перенастраивают процесс производства. Им характерна высокая маневренность производства, более эффективное использование производственных мощностей в силу применения более совершенной техники, а также незамедлительное реагирование на спрос потребителей. Благодаря малому бизнесу возникает возможность для быстрого оздоровления экономики, увеличивается количество рабочих мест, расширяется потребительский сектор. Широкое использование малого бизнеса приводит к более рациональному использованию сырья при том,что рынок будет наполнен товарами и услугами. Малый бизнес является надежным источником бюджетных поступлений (особенно местных бюджетов), ведь уровень задолженности малых предприятий бюджету намного ниже, чем у других видов предпринимательской деятельности.

Рыночная система, ее формирование и совершенствование в Украине непосредственно связана с предпринимательской деятельностью и ростом предпринимательства во всех сферах украинской экономики. Малый бизнес бесспорно играет большую роль в осуществлении заданий переходного периода. При этом переход от административно-командной экономики к социально-направленной рыночной экономике нельзя осуществить без предпринимательской деятельности, которая несет в себе определенные перемены как на микро-, так и на макроэкономическом уровне. Малый бизнес способствует формированию более совершенной конкурентно-рыночной среды. Суть и значение малого бизнеса состоит в следующем:

- выступает ведущим сектором рыночной экономики;
- на малом бизнесе основывается мелкотоварное производство;
- малый бизнес влияет на темпы развития экономики и уровня внутреннего валового продукта;
- позволяет осуществить перестройку экономики, скорый возврат инвестиций, возможность выбора на рынке;
- осуществляет насыщение товарами и услугами рынок в соответствии со спросом потребителя, создает новые рабочие места;
- приводит к послаблению монополизма, совершенствованию конкуренции;
- создает новый социальный слой предпринимателей [1, с. 19–22].

На сегодня мы видим, что отечественный бизнес стремительно уходит в тень. Это обусловлено в первую очередь политической нестабильностью, которая несет в себе массовое недоверие граждан к власти в целом, а также очень сложной системой налогообложения и высоким уровнем взяточничества в разрешительных органах.

Экономически развитой принято считать только ту страну, в которой успешно развивается малый и средний бизнес. Украина на данный момент опережает всех по числу налогов (занимает

181 место из 183 в рейтинге стран с самой сложной налоговой системой), что приводит к уходу в тень большинство предпринимателей [2].

Большое количество незаполненных рыночных ниш является чуть ли не единственным преимуществом нашей страны по сравнению с развитыми странами с точки зрения развития малого бизнеса.

Практика хозяйствования предприятий малого и среднего бизнеса показывает, что на данный момент они не стали мощным сегментом отечественной экономики. На сегодня малый и средний бизнес производит лишь 11 % от общего ВВП Украины; рассматривая ведущие страны видно, что доля малых предприятий в ВВП составляет 50 – 60 %. Многие считают, что эта ситуация образовалась в последствии низкого уровня поддержки и регулирования предпринимательской политики.

Отсутствие стимулирующих факторов влечет за собой слабое развитие малого бизнеса к макроэкономическим факторам, которые сдерживают развитие малого бизнеса, к ним относятся следующие [3, с. 10–11]:

налоговая система. Множество законов нового Налогового Кодекса негативно скажутся на развитии малого бизнеса. К примеру, налог на недвижимость, усложнение процесса возмещения НДС, расширение прав государственных проверяющих органов и многие другие нововведения будут сильно препятствовать развитию малого бизнеса ы Украине;

административные барьеры. Множество законов, актов запутывает предпринимателя; осуществляется слишком много необоснованных государственных проверок;

в связи со снижением доходов, уменьшается внутренний спрос товаров и услуг на рынке сбыта и, как следствие, – потеря основных потребителей своей продукции;

неразвитость механизмов государственной поддержки малых предприятий. В Украине еще не сформировалась эффективная система государственной поддержки и защиты малого предпринимательства. Механизмы финансирования и кредитования, информационного и консультационного обеспечения, система подготовки и кадров для предпринимательской деятельности остаются несовершенными.

Также немаловажным фактором является теневая экономика. 33 – 60 % малого и среднего бизнеса Украины находится "в тени". Нередко малые предприятия вынужденно становятся участниками теневой экономики, пытаясь избежать налогового давления и государственной бюрократии. И последним фактором является неразвитость инфраструктуры. Незначительная роль объектов инфраструктуры в развитии малого бизнеса приводит к отсутствию налаженных механизмов эффективного сотрудничества и обмена информацией между различными организациями, поддерживающими малыми предприятиями.

Для создания успешного бизнеса необходимы – предпринимательский талант, умение предпринимателя находить нестандартные решения и порядочность с деловыми партнерами. Однако, даже выполнение этих условий не способно обеспечить дальнейшее процветание малых предприятий в Украине. Развитию малого бизнеса в нашей стране будет способствовать реализация следующих мер:

– совершенствование налогового законодательства в направлении упрощения правил открытия и ведения малого бизнеса, создание разумных, справедливых условий налогообложения малых предприятий;

– развитие механизмов привлечения финансирования для старта молодежного бизнеса (в России, например, существует система поддержки молодых предпринимателей в виде денежных отчислений на стартовый капитал из федеральных, региональных, венчурных фондов и других источников);

– укрепление доверия к банковской системе, повышение ее прозрачности, совершенствование системы обучения и консультирования клиентов-представителей малого и среднего бизнеса;

– повышение профессионального уровня сотрудников государственных контролирующих органов.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, что малый бизнес играет в экономике любой страны довольно значимую роль. Он является неотъемлемой частью социально-экономической системы страны, обеспечивая стабильность рыночных отношений, втягивая большую часть граждан страны в эту систему отношений путем открытия ими собственного дела, обеспечивая высокую

эффективность производства путем глубокой специализации и кооперации производства, что благоприятно сказывается на экономическом росте национальной экономики.

Ныне малый бизнес в Украине находится на этапе совершенствования нормативно-правовой базы, обеспечения информационных и консультационных услуг, развития сети бизнес-инкубаторов и т. п. На протяжении всего периода существования независимой Украины наблюдается четкая тенденция к росту численности предприятий малого бизнеса, количества занятых в этой сфере экономики, а также увеличения удельного веса частной и акционерной форм собственности.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Миленр Б. В. Малый бизнес. Проблемы организации и управления / Б. В. Миленр, Т. Ю. Орлова // Проблемы теории и практики упраления. – 2013. – № 4. – С. 18–30. 2. Рейтинг стран по простоте и сложности налогообложения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://top-rating.info/catalog/1/138. 3. Шпичка А. В. Сучасні системи заробітної плати. Аналіз заробітної плати в Україні / А. В. Шпичка // Управління розвитком. – 2013. – № 19. – С. 9–12. 4. Бушуева Н. В. Анализ финансового состояния субъектов малого бизнеса / Н. В. Бушуева // Деньги и кредит. – 2012. – № 8. – С. 49–55. 5. Исаева Н. И. Перспективы развития малого бизнеса / Н. И. Исаева // Бизнес информ. – 2012. – № 5. – С. 87–90.

КОЛИВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 336.748.1:338.1(477)

Федяй Ю. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено проблеми управління валютним курсом. Розглянуто причини та наслідки коливання валютного курсу та його вплив на сучасний стан економіки України. Сформульовано основні причини падіння курсу гривні та запропоновано структурні економічні зміни для зміцнення національної грошової одиниці.

Ключові слова: валютний курс, коливання курсу валют, національна валюта, девальвація, торгівельне сальдо, економічне прогнозування.

Аннотация. Определены проблемы управления валютным курсом. Рассмотрены причины и последствия колебания валютного курса и его влияние на современное состояние экономики Украины. Сформулированы основные причины падения курса гривни и предложены структурные экономические изменения для укрепления национальной денежной единицы.

Ключевые слова: валютный курс, колебания курса валют, национальная валюта, девальвация, торговое сальдо, экономическое прогнозирование.

© Федяй Ю. В., 2015

Annotation. Problems of exchange rate management were identified, the causes and consequences of exchange rate fluctuations and its impact on the current state of Ukraine's economy were examined. The main causes of the fall of the hryvnia were stated and some structural economic changes were proposed to strengthen the national currency.

Keywords: exchange rate, exchange rate fluctuations, domestic currency, devaluation, trade balance, economic forecasting.

Валютний курс має великий вплив на соціально-економічний розвиток країни і, відповідно, є важливим показником стабільності фінансового ринку. Вирішальною проблемою валютно-курсової політики є ефективне управління валютним курсом з метою його підтримання на оптимальному рівні для економіки. Адже рівень інтеграції валютно-фінансової системи України з міжнародною валютно-фінансовою системою зумовлює ефективність існування міжнародної торгівлі, а значить, прямо впливає на рівень економічного розвитку будь-якої країни. Через це актуальним за сучасних тенденцій розвитку валютного ринку стає розгляд причин та наслідків коливання валютного курсу та його впливу на сучасний стан економіки України.

Серед вітчизняних дослідників, у роботах яких висвітлюються питання про важливість валютного курсу для стабільного функціонування країни, слід відмітити Барановського О. І., Гальчинського А. С., Дзюблюка О. В., Радько А. А., Савлука М. І. та ін. [1 – 5]. Але, не звертаючи увагу на велику кількість праць, дана проблема залишається предметом наукових досліджень. Саме тому стан валютного курсу в Україні заслуговує значної уваги, що й зумовлює актуальність обраної теми та є доцільною для проведення аналізу щодо розгляду цього питання.

Перш за все, слід звернутися до визначення валютного курсу. Під валютним курсом, традиційно, розуміють ціну одиниці іноземної валюти, виражену у національній грошовій одиниці [1, с. 17]. Оскільки валютний курс формується під впливом попиту і пропозиції на відповідному ринку, то, відповідно, ціна валюти прямо залежить від попиту на неї, а обернено – від пропозиції на валютному ринку.

Зміни валютного курсу суттєво впливають на розвиток макроекономічних процесів у національній економіці та на зовнішньоекономічні позиції країни. Від валютного курсу залежить стан платіжного балансу, зовнішньої торгівлі, рух довгострокових та короткострокових капіталів тощо [2, с. 237].

При зниженні курсу національної валюти експортери можуть реалізовувати продукцію за нижчими від світових цінами. Відповідно це призведе до збільшення експорту. Але зниження курсу національної валюти паралельно призведе і до зменшення імпорту, оскільки ціни на імпортні товари підвищаться, а це, у свою чергу, призведе до зростання цін в країні, і, як наслідок, зменшить імпорт. При таких умовах обсяг вітчизняного виробництва збільшиться і це призведе до економічного зростання та підвищення добробуту населення. Прибутки, які отримують іноземні інвестори в валюті країни, де знизився курс, стає невигідно вивозити, і тому ці прибутки реінвестують або використовують для закупівлі вітчизняних товарів для подальшого експорту. Зниження курсу національної валюти має також і негативний наслідок, яким є збільшення обсягу державного боргу, який був виражений в іноземній валюті [3, с. 259].

Підвищення курсу національної валюти сприятиме зменшенню експорту товарів, оскільки ціни на національні товари підвищуються. Кількість імпортованих товарів збільшується з метою перепродажу їх за високими цінами, що призводить до занепаду вітчизняного виробника. Відбувається вивезення прибутків іноземних інвесторів. Сума боргу, вираженого в іноземній валюті зменшується, оскільки вона знецінюється [3, с. 260].

Також не менш важливим показником, ніж зміна фізичних обсягів експорту й імпорту, є показник "умови торгівлі" – відношення експортних й імпортних цін для даної країни. Так, зміна курсу валюти на 1 % призводить до зміни імпортних цін на 0,8 % і експортних – на 0,1 – 0,6 % залежно від країни. Отже, за рівних умов зниження курсу національної валюти погіршує "умови торгівлі", а його підвищення – поліпшує. Ці фактори в сукупності визначають вплив валютного курсу на торговий баланс країни [4, с. 57].

Коливання курсу валют можуть впливати на національну економіку таким чином [4, с. 60]:

падіння курсу національної валюти може служити одним із факторів розвитку інфляції в країні;

різко зростають ризики в міжнародній торгівлі й інвестиціях, що значно ускладнює поточне і перспективне планування зовнішньоекономічних операцій;

підвищується ймовірність дестабілізуючих дій спекулянтів, що може привести до великих економічних витрат внаслідок значного перевищення прибутковості спекулятивних операцій над середньою нормою прибутку в економіці.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що коливання валютного курсу впливають на співвідношення експортних та імпортних цін, конкурентоспроможність фірм, прибуток підприємств. Різкі коливання посилюють нестабільність міжнародних економічних, зокрема валютно-кредитних та фінансових відносин, спричиняють негативні соціально-економічні наслідки. Збільшення курсу гривні до курсу американської та європейської валют сприяє втраті українцями значної частини їх валютних заощаджень.

На сьогодні в Україні зафіксоване рекордне добове зростання курсу долара відносно гривні, що відбулося 10 квітня 2014 року і досягло позначки 12,61 (рисунок) [6].

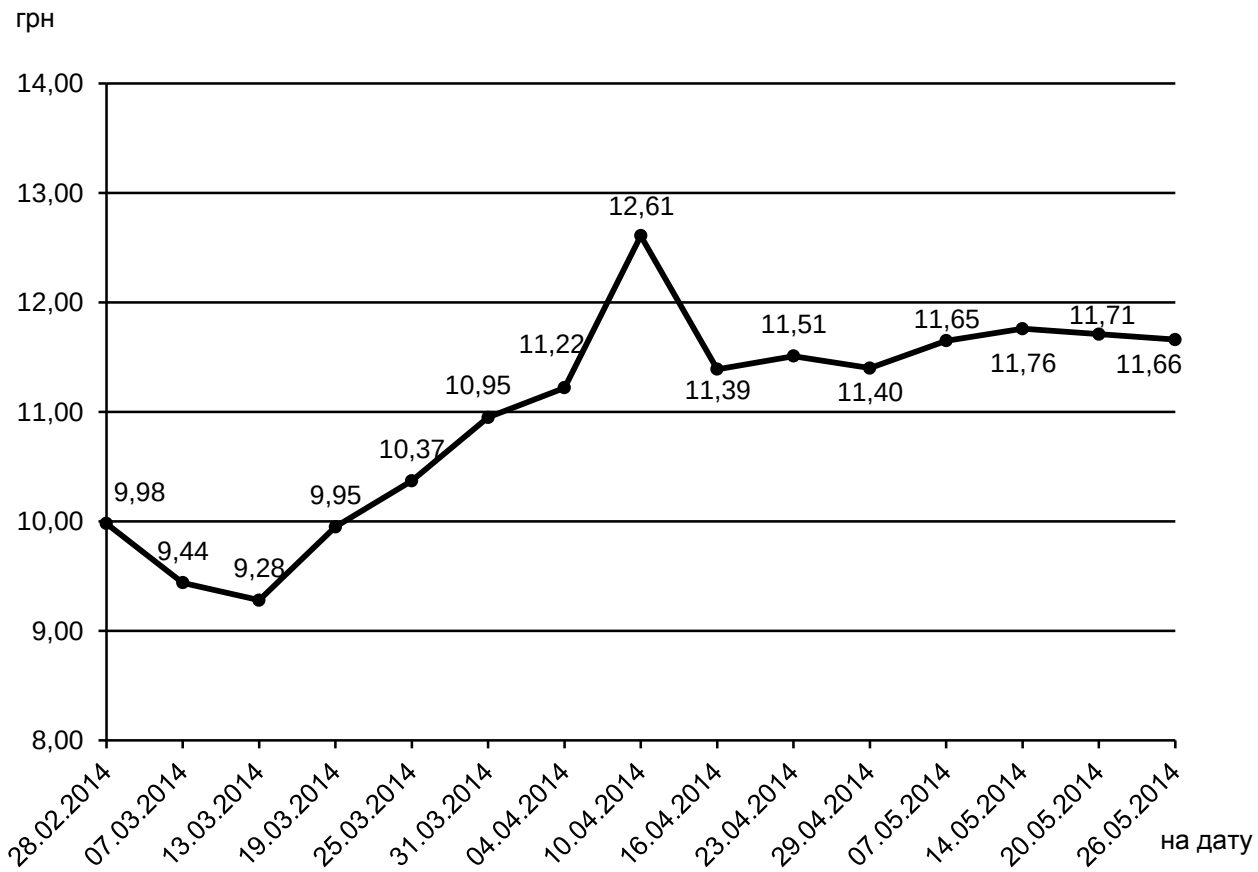

Рис. **Зростання курсу долара по відношенню до гривні, лютий – травень 2014 р., грн**

Як видно з рисунка, станом на 28 лютого 2014 року, за 1 дол. США потрібно було заплатити 9,98 грн. Незначне зниження курсу до 9,28 грн спостерігалося 13 березня, тобто відбулося зменшення на 70 коп. Значне підвищення валютного курсу долара до 10,95 грн спостерігалося 31 березня і досягло своєї найвищої позначки – 12,61 грн за 1 долар 10 квітня. Починаючи з 16 квітня, курс долара відносно стабілізується і відбувається його коливання у межах 11,39 – 11,71 грн.

Основними причинами падіння курсу гривні стали [5, с. 161]:

зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу, за останні 1,5 року більш ніж на 80 млрд грн;

скорочення майже половини золотовалютного запасу країни, за три роки на 15 млрд дол.;

збільшення грошової маси для обслуговування державних кредитів, внутрішніх – 10 – 13 %, а зовнішніх – 8 – 10 %;

негативне сальдо зовнішнього торговельного балансу – перевага імпорту над експортом товарів та послуг у розмірі 15 млрд дол., що в свою чергу сприяло відтоку доларів з країни;

зменшення обсягів розміщення прямих іноземних інвестицій та згортання інвестиційної діяльності значного числа іноземних компаній, які працювали в українській економіці;

сповільнення темпів приросту ВВП (за даними Держкомстату зростання ВВП становив нульовий приріст, а в промисловості падіння становило 5 – 6 %);

продаж "своїм" банкам валюти за національним курсом, яку вони потім продавали за ринковим;

гострий дефіцит ліквідності – відсутність валюти в належному обсязі для забезпечення економіки.

Основними наслідками падіння курсу гривні стануть подорожчання імпортних товарів та послуг, за які постачальники розраховуються валютою, а згодом продукції, що за галузевою структурою тісно пов'язана з імпортом. Також слід очікувати обмеження інвестиційної діяльності та довгострокового кредитування, а значні коливання курсу вносять непевність для суб'єктів господарювання в прийнятті управлінських рішень, звідси витікає сповільнення економічної активності.

В умовах тривалої політичної кризи, що унеможливлює економічне прогнозування, експерти моделюють три можливих сценарії розвитку ситуації на валютному ринку: повернення гривні до зазначеного в держбюджеті рівня 8,4 – 8,5 грн за долар, коливання курсу в межах 8,8 – 9,1 грн і нарешті, провал до 10 грн за долар і нижче [7, с. 149].

Наслідки подібної стабілізації гривні експерти оцінюють по-різному. Незначна девальвація позитивно позначиться на економіці України – дефіцит поточного рахунку знизиться. Вітчизняні виробники отримають конкурентну перевагу за рахунок підвищення вартості імпорту. Інфляція прискориться, однак за умови її збереження в межах 2 – 3 % на рік споживчий попит залишиться на досить високому рівні, що забезпечить підтримку економіці.

При зниженні курсу до 8,5 грн банки зможуть знизити резервування за курсовою різницею і скоротити свої збитки. А громадяни збережуть свою платоспроможність завдяки незначному підвищенню вартості імпортних товарів [7, с. 151].

Більшість експертів прогнозують у 2014 році коливання курсу гривні до долара в межах 8,7 – 9,1 грн. Ряд економістів бачить у цьому сценарії позитивні сторони. У разі помірного послаблення гривні зовнішня конкурентоспроможність експортоорієнтованих галузей промисловості трохи покращиться, виробники споживчих товарів стануть більш конкурентоспроможними на внутрішньому ринку. На державні фінанси вплив невеликої девальвації буде швидше позитивним за рахунок підвищення надходжень ПДВ і акцизів з імпорту, а також інфляційного збільшення інших доходів при незмінних соціальних зобов'язаннях [8].

На думку багатьох вчених, якщо курс стабілізується на позначці 8,8 – 9,10 грн за долар, – у економіки з'являться деякі шанси на зростання. Інші вважають, що такий обмінний курс виправить деякі дисбаланси в економіці, та все ж не усуне їх кардинально [8].

Більш різка девальвація може суттєво вплинути на поліпшення показників експорту, але галузі економіки, орієнтовані на внутрішній ринок, швидше, програють. При цьому сильно збільшаться витрати на обслуговування зовнішнього державного боргу і загостряться фінансові проблеми. У разі неконтрольованого падіння гривні Україна може повторити шлях Білорусі, яка в 2011 році зіткнулася з дворазовим зростанням споживчих цін і дестабілізацією економіки. У такій ситуації у виграші можуть виявитися лише валютні спекулянти.

Для зміцнення національної грошової одиниці потрібні структурні економічні зміни: зменшення витрат на другорядні статті, зростання виробництва, позитивне торгівельне сальдо експортно-імпортних операцій, зниження ресурсної залежності та орієнтація на розвиток інноваційного конкурентоспроможного виробництва, зрештою грамотна прогнозована монетарна політика Нацбанку.

Проаналізовані причини та наслідки коливання валютного курсу дають змогу зробити висновок про те, що валютний курс має великий вплив на соціально-економічний розвиток країни. В умовах

політичної та економічної кризи потрібні розробка та впровадження тактичних та стратегічних заходів подолання валютно-фінансової нестабільності в Україні.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Барановський О. І. Актуальні проблеми функціонування валютних ринків / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 13–32. 2. Гальчинський А. С. Теорія грошей : навч.-метод. посібник / А. С. Гальчинський. – 5-те вид., змінене і доп. – К. : Вид-во "Основи", 2010. – 450 с. 3. Савлук М. І. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2011. – 589 с. 4. Дзюблюк О. В. Особливості реалізації валютної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи / О. В. Дзюблюк // Банківська справа. – 2010. – №10 – С. 55–64. 5. Радько А. А. Деякі аспекти регулювання валютного курсу в Україні / А. А. Радько // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Научный журнал. – Том 25 (64). Серия "Экономика и управление". – 2012. – № 3. – С. 159–165. 6. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : http://bank.gov.ua. 7. Оришечко-Бартоха Т. А. Вибір валютного режиму в контексті валютно-курсової політики України / Т. А. Оришечко-Бартоха // Фінансовий простір. – 2013. – № 2 (10). – С. 138–145. 8. Офіційний сайт Держкомстату. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

УДК 332.74(477)

Хименко Є. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто механізм становлення ринку землі в Україні. Розкрито основні питання, які стосуються недоліків існуючої системи ринкових відносин у системі землекористування. Запропоновано ряд заходів, які спрямовані на вдосконалення механізму ефективного землекористування в Україні.

Ключові слова: ринок землі, земельна реформа України, земельні відносини.

Аннотация. Рассмотрен механизм становления рынка земли в Украине. Раскрыты основные вопросы, касающиеся недостатков существующей системы рыночных отношений в системе землепользования. Предложен ряд мероприятий, направленных на совершенствование механизма эффективного землепользования в Украине.

Ключевые слова: рынок земли, земельная реформа Украины, земельные отношения.

Annotation. The article deals with the mechanism of the land market formation in Ukraine. The basic issues concerning the disadvantages of the current system of land market relations are described. A number of measures aiming to improve the mechanism for the efficient use of land in Ukraine are offered.

Keywords: land market, land reform in Ukraine, land relations.

© Хименко Є. В., 2015

Проблема ефективного користування землею в Україні досі не вирішена, оскільки в країні відсутні необхідні умови та механізми регулювання цієї галузі. Зважаючи на земельний потенціал України, який становить 5,7 % території Європи, формування ефективного ринку цього ресурсу забезпечує можливість виконувати ряд важливих соціально-економічних процесів. Мова йде, по-перше, про створення різноманітних альтернативних форм власності на землю, які будуть відповідати соціально-психологічним потребам людей та господарсько-виробничим умовам. По-друге, завдяки ринку землі відбувається повне функціонування ринку нерухомості, тому що створюються нові можливості для законного присвоєння землі і земельної ренти, які зроблять неможливим існування тіньового ринку землі. По-третє, розширюється фінансово-кредитний простір за рахунок розвитку іпотечного кредитування та його інструментів. Все це сприяє раціональному перерозподілу і регулюванню грошових потоків в економіці. Земля є найбільш ефективним і надійним способом забезпечення кредиту, тому що, виступаючи як капітал, вона з часом не втрачає своєї вартості. По-четверте, за рахунок функціонування ринку землі розширюється матеріально-фінансова база територіальних громад, створюються додаткові джерела для поповнення місцевих бюджетів і врешті-решт, ринок землі дає можливість створити умови для розширення іноземних інвестицій і вітчизняного капіталу в землю.

Проблемам формування та розвитку ринку землі в Україні було присвячено багато наукових праць вітчизняних науковців, у яких вони розглядали особливості, чинники та передумови формування нинішньої моделі вітчизняного аграрного сектору, вивчали механізми функціонування, тенденції розвитку та шляхи модернізації цієї галузі. На даний момент, в Україні ринок землі остаточно несформований, тому його дослідження не втрачає актуальності.

Метою вивчення даної теми є аналіз існуючого земельного ринку в Україні, визначення основних недоліків даної системи та запропоновано низку необхідних заходів для удосконалення ефективного землекористування в Україні.

Ринок землі є важливим сектором ринкової економіки. В умовах адміністративно-командної економіки існували лише окремі (легальні та напівлегальні) елементи ринкового обігу. Тим не менш, у цьому типі економічної системи, більша частина нерухомого майна (землі, будівель, споруд) не мали властивості товару і капіталу, а отже, не були притягнуті до процесів товарного обміну.

Формування ринку землі почалося в умовах трансформаційних змін державного майна в процесі денаціоналізації та приватизації. Земля починала набувати властивість товару. Однак вона останньою втягується в орбіту ринкових відносин, що спотворює безліч процесів на ринку нерухомості [1, с. 163].

Оскільки земля є фундаментальним каркасом ринку нерухомості, відсутність ринку землі руйнує всю його структуру. Власник об'єкту нерухомості, який не володіє правом на власність землі, втрачає підтримку в будь-яких операційних діях, пов'язаних з нерухомістю. Таким чином, людина, продаючи своє житло, отримує ренту за місцем розташування, не будучи її власником. А держава в умовах відсутності ринку землі дає можливість, по суті, розпоряджуватися нею без відповідного економічного і правового механізму [2, с. 67].

Це означає, що величезні капіталовкладення, навіть у дуже перспективні напрями виробництва залишаються надто ризикованими, поки не визначено, хто є власником землі, на якій вони розташовані.

Особливості розвитку земельного ринку розглядають в умовах трансформаційної економіки України. З 1992 р. у нашій країні почався процес приватизації земельних ділянок громадянами України для будівництва і обслуговування житлового будинку, ведення особистого підсобного та фермерського господарювання, садівництва, дачного і гаражного будівництва та інших потреб; і вже станом на 2013 рік, населенням країни було приватизовано 85 % земельних ділянок. За даними Державного агентства земельних ресурсів України, у результаті земельного реформування 6 814 тис. громадян, що становить 96,4 % від їх загальної кількості, отримали сертифікати на паї (земельні ділянки середньою площею 4 га). Більша частина цих земельних часток передається в тимчасове користування, насамперед на умовах оренди (зафіксовано 4 641,8 тис. договорів), великим сільськогосподарським підприємствам. Нині такі підприємства використовують 18,8 млн га сільськогосподарських угідь, з яких понад 90 % (17 364,4 тис. га) вони орендують у громадян [3].

Також треба зазначити, що за весь період земельної реформи на первинному ринку України продано понад 45 тис. земельних ділянок несільськогосподарського призначення та прав оренди на них загальною площею майже 29 тис. га та вартістю понад 10 млрд грн.

У період приватизації й паювання землі та реформування організаційної структури аграрного сектору майже не виділялися кошти на відтворення родючості ґрунтів та захист земель від негативних впливів природного й антропогенного характеру. Це призвело до значного порушення деградації ґрунтів, зниження їх продуктивності та забрудненості.

Якісний стан ґрунтів (їхня родючість, забруднення) опосередковано через продукти харчування впливає на стан здоров'я людей. Погіршення стану здоров'я населення позначається й на економічному розвитку країни. Загальні втрати, заподіяні порушенням раціону харчування населення, оцінюються у 8 – 9 млн грн [4, с. 8].

Поняття "земельні відносини" охоплює широке коло питань як економічного, так і правового характеру. Земельні відносини повинні окреслювати такі питання, як форми власності, відносини ефективного використання землі, ринок землі, ренту, способи і методи державної підтримки та регулювання земельних відносин.

Розвиток земельних відносин безпосередньо пов'язаний з виникненням і розвитком відносин власності, зокрема права приватної власності, яке розуміється набагато ширше ніж просто володіння, користування і розпорядження. Більша частина країн, яка має розвинений земельний ринок немає абсолютного права приватної власності на землю. Тому головне завдання реформування земельних відносин полягає в тому, щоб підібрати адекватні сьогоднішнім умовам економічного і соціального розвитку комбінації користування та володіння землею, при яких буде досягнутий баланс інтересів різних власників. Становлення різноманітних форм земельної власності в Україні почалося з прийняттям низки нормативно-законодавчих документів. Тим не менш, вони не змогли відобразити всієї складності процесів земельних перетворень і тому мали обмежений характер, багато в чому спотворювали реальні ринкові процеси. Тому, можна стверджувати, що земельні відносини, які були сформовані в Україні, не стільки сприяють, скільки перешкоджають ефективному використанню земельно-ресурсного потенціалу. Тому земля завжди була, є і буде залишатися особливим об'єктом суспільних відносин, який характеризується просторовою обмеженістю, незамінністю, постійністю місцезнаходження тощо. Значення землі як провідного ресурсу в сільській місцевості, де вона є не лише просторовим базисом, а й головним засобом виробництва, важко переоцінити [5, с. 153].

Отже, певні тенденції, які розвивалися під час реформування аграрного сектора та земельної реформи, мають неоднозначні наслідки, які умовно (за вагомістю впливу отриманих наслідків) можна поділити на інституціональні, економічні, екологічні та соціальні (рисунок)

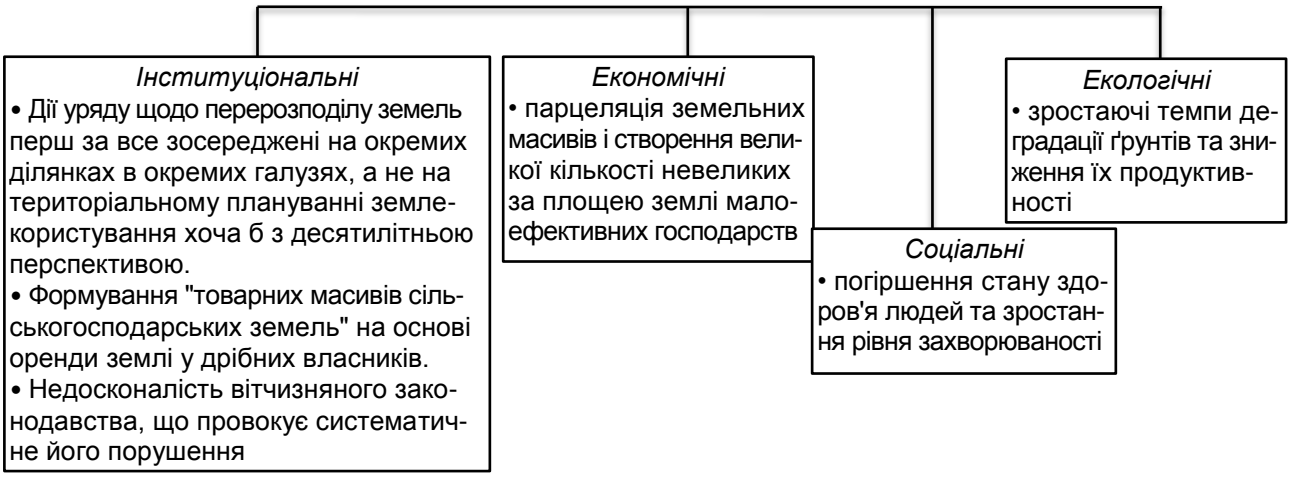

Рис. **Наслідки земельної реформи в Україні**

Щоб сформувати прозорий та демократичний ринок купівлі-продажу землі та забезпечити його функціонування в інтересах селянства, зокрема, доцільно було б здійснити наступні заходи.

У першу чергу, слід створити правовий простір на ринку землі, систему захисту прав власності для забезпечення економічної безпеки країни та створення привабливого середовища для інвестицій, у тому числі іноземних. Обов'язковою умовою цивілізованого розвитку ринку землі є необхідність прийняття Закону України "Про державний земельний кадастр" та розробка законопроекту "Про ринок земель сільськогосподарського призначення" окремо від загального закону "Про ринок землі", який дозволить чітко регламентувати рух земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав на них.

Необхідно створити систему, яка буде регулювати ціноутворення на ділянках сільськогосподарського призначення, шляхом запровадження орієнтованих регіональних мінімальних та максимальних цін на землю, взявши за базовий рівень оновлену нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення (ця система повинна враховувати як специфіку землі, так і її ринкові фактори як товару, а не лише її природні властивості). Однозначно треба оновити грошову оцінку всіх земельних угідь на вдосконаленій методологічній і методичній основі з урахуванням змін, які відбувалися в структурі землекористування, продуктивності угідь, витратах, цінах тощо.

Запровадити державне та самоврядно-громадське регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення шляхом створення спеціального фонду земель державної власності та сільських товариств з регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення.

Сформувати систему економічного й фінансового механізмів регулювання ринку землі.

Таким чином, сучасні економічні реалії свідчать про наявність певних проблем щодо встановлення ефективного ринку землі в Україні. Реалізація вищенаведених заходів, з нашої точки зору, дозволить сформувати необхідні умови для створення цивілізованого земельного ринку, а також сприятиме підвищенню показників ефективності й продуктивності сільського господарства, зміцненню його експортного потенціалу та матиме неабиякий позитивний вплив на конкурентоспроможність аграрного сектору та економіку України в цілому.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Плотницкий М.И. Микроэкономика : учеб. пособ. / М. И. Плотницкий, А. К. Корольчук, М. К. Ладько. – М. : Нове знання, 2010. – 427 с . 2. Камаев В. Д. Экономическая теория : учеб. пособ. для студ. вузов / В. Д. Камаєв. – 8-е изд. – М. : Владос, 2012. – 156 с. 3. Річний звіт Державного агентства земельних ресурсів України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dazru.gov.ua. 4. Вадзюк С. Н. Вплив довкілля на здоров'я людини / С. Н. Вадзюк // Економічний вісник. – 2002. – № 1 – 2. – С. 8–10. 5. Мартин А. Г. Регулювання ринку землі в Україні : наук. моногр. / А. Г. Мартин. – К. : "Аграр Медіа Груп", 2011. – 252 с.

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

УДК 336.71(477):339.727

Хуінь Суан Ча Мий

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено оцінку впливу іноземного капіталу на розвиток банківського ринку. Проаналізовано позитивні та негативні наслідки для країни, які можуть бути викликані функціонуванням іноземного капіталу. Запропоновано напрями подальшої модернізації української банківської системи із залученням іноземного капіталу.

Ключові слова: банки, банківська система, банківський сектор, іноземний капітал, економіка.

© Хуінь Суан Ча Мий, 2015

Аннотация. Проведена оценка влияния иностранного капитала на развитие банковского рынка. Проанализированы позитивные и негативные последствия для страны, которые могут быть вызваны функционированием иностранного капитала. Предложены направления дальнейшей модернизации украинской банковской системы с привлечением иностранного капитала.

Ключевые слова: банки, банковская система, банковский сектор, иностранный капитал, экономика.

Annotation. The influence of foreign capital on the development of the banking market was evaluated. The positive and negative consequences for the country, which may be caused by the operation of foreign capital were analyzed. The areas for further modernization of the Ukrainian banking system with foreign capital were proposed.

Keywords: banks, banking, banking sector, foreign capital, economy.

Сьогоднішні тенденції розвитку світової економіки базуються на процесах широкомасштабної трансформації банківського капіталу. Вони призводять до формування нових типів монополістичних об'єднань у глобальному вимірі, змінюють структуру розміщення фінансових активів між власниками різної національної приналежності, визначають основні переваги від інтеграції закордонного банківського капіталу для одних груп країн та можливі ризики для інших. Одним із ключових чинників цього економічного прориву, який досягався багатьма країнами в останні десятиліття, були іноземні інвестиції. Тому обрана тема є актуальною.

Проблематика дослідження наслідків та особливостей регулятивного впливу на функціонування іноземного капіталу в масштабах української банківської системи стала об'єктом наукової зацікавленості та предметом тривалих дискусій як у теоретичній сфері, так і у середовищі фінансистів-практиків.

Особливої уваги заслуговують дослідження В. Гейця, А. Єпіфанова, Ліневич Ю. В., Міщенко В. І., Дзюблюк О. В., Рогач О. П., Гриньова В. М., Колодізєва О. М., Адаменко С. І., Бутенко О. І., Версаль Н. І., Гаврилюк О. В., Смовженко Т. П. та ін. Серед зарубіжних фахівців слід виділити А. Абалкіна, В. Л. Агабалян, Дж. Бонін, С. Фріс, А. Тачі, М. Керен, П. Маршалек, Г. Офер, К. Мере, М. Валентини, П. Вахтель, Л. Вейлл, В. Яворскі та ін. Комплексним підходом до визначення переваг, тенденцій, недоліків та механізмів протидії небезпекам збільшення наявності іноземного капіталу у банківській системі України відзначаються праці В. Гейця. Однозначно дотримується позиції захисту національних інтересів та обмеження зростання участі іноземного капіталу в українській банківській системі О. Сугоняко, мотивуючи це високим рівнем ризиків втрати фінансового та економічного суверенітету. Праці О. Барановського присвячені проблемам оцінки негативних наслідків відкриття філій іноземних банків України. Аналізуючи сучасні тенденції залучення іноземного капіталу в банківську систему України, Т. Смовженко та О. Другов виокремлюють ризик "залежного розвитку" як один із найбільш вагомих та пропонують рекомендації щодо її мінімізації. Детальний аналіз зарубіжного досвіду країн Центральної та східної Європи із оцінкою основних мотивів, позитивних моментів наявності іноземного капіталу у банківській системі країн-реципієнтів та уроків для України проведено у статті В. Міщенка [1, с. 100].

Так, науковець Л. Слобода [2] у своїй роботі підкреслювала, що подібні тенденції свідчать про поступову інтеграцію нашої держави у світову фінансову систему та вплив на її розвиток чинників глобалізації. Однак слід зазначити, що процеси глобалізації та міжнародної інтеграції відзначаються не лише об'єктивністю і незворотністю прояву, але й неоднозначністю і суперечливістю можливих наслідків. Із одного боку, це можливість вільного руху фінансового капіталу, впровадження уніфікованих міжнародних принципів діяльності та інноваційних розробок, підвищення конкурентоспроможності фінансових установ, введення у діяльність сучасних технологій і бізнес-процесів. Із іншого – посилення економічної і політичної взаємозалежності між країнами, захоплення чи втрата фінансових, товарних, фондових ринків, перетворення окремих країн на сировинні придатки, зростання розриву між

багатством і бідністю, рівня спекуляції, системних ризиків. За цих умов особливо актуальним для України є дослідження впливу іноземного капіталу на функціонування вітчизняної банківської системи, створення економіко-правових умов для вітчизняних банків з метою підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і практичних засад розвитку банківської системи України в умовах експансії іноземного капіталу, виокремлення позитивних та негативних моментів діяльності іноземних інвесторів у даній сфері, а також обґрунтування практичних рекомендацій щодо регулювання та контролю доступу іноземного капіталу в банківську систему України.

Прикладом значного залучення іноземних інвестицій можуть виступати країни Європи, у яких цей процес розпочався ще у 90-х роках XX століття. У нашій державі цей процес набув поширення лише з 2005 року [3] (табл. 1).

Таблиця 1

Поширення іноземного капіталу в Україні в 2005 – 2014 роках

Назва показника	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Загальна кількість банків з ліцензією	179	186	193	175	184	182	176	176	176	180
Кількість банків з іноземним капіталом	26	28	35	47	53	51	55	53	53	49
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	19,5	21,2	27,6	35	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34

З табл.1 видно, що банківська система України, на сучасному етапі, характеризується істотним зростанням частки іноземного капіталу та посиленням позицій іноземних банківських установ на вітчизняному фінансовому ринку.

На сьогодні найбільша частка іноземних інвестицій належить інвесторам з Росії, Австрії, Франції, Італії, Угорщини, Німеччини та інших країн. Дана зацікавленість в українському фінансовому секторі провідних країн Європи свідчить про ймовірність та можливість позитивного розвитку даної галузі [4, с. 29].

Процеси глобалізації та інтеграції сприяли тому, що в Україні прихід іноземних банків відбувався шляхом створення представництва, купівлі, злиття чи поглинання вітчизняних банків.

Станом на січень 2014 року кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, склала 180, серед них з іноземним капіталом – 49 банків, серед них з 100-відсотковим іноземним капіталом – 19 банків [3].

Що ж до найвідоміших банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом, до них можна віднести: "Райффайзенбанк Аваль" (Австрія), "Сітібанк Україна" (США), "Каліон Банк Україна" (Франція), Банк "Пекао" (Польща), "ІНГ Банк Україна" (Нідерланди), "ХФБ Банк Україна" (Німеччина), "Прокредитбанк" (Німеччина, США та Великобританія), "Міжнародний іпотечний банк" (США), "Внешторгбанк" (Росія), Банк "Ренессанс Капітал" (Нідерланди), "БМ Банк" (Росія та Швейцарія) та ін. [5, с. 50].

Динамічне входження іноземного капіталу в банківську систему України, активізація процесу кредитування та нарощення активів банками з іноземним капіталом, набуття чинності статті 24 Закону України "Про банки та банківську діяльність", яка визначає порядок відкриття філій та представництв іноземних банків на території України, загострили актуальність вирішення питання входження іноземного капіталу в банківську систему України.

Отже, звертаючи увагу на всі вказані вище фактори та вимоги, можна говорити як про позитивні аспекти перебування іноземного капіталу в Україні, так і про негативні (табл. 2).

Таблиця 2

Позитивні та негативні фактори перебування іноземного капіталу у банківському секторі України

Позитивні фактори	Негативні фактори
1. Використання міжнародного банківського досвіду (для України як для досить молодої держави нова практика ведення банківської справи є більш ніж необхідною) та сучасних технологій інституціоналізації національної фінансової системи	1. Підвищення вразливості банківського сектору від коливань на світових фінансових ринках
2. Підвищення якості та розширення мережі банківських послуг, які ефективніше та якісніше обслуговують клієнтів (залучення нових методів та впровадження новітніх технологій у процес ведення банківської діяльності)	2. Можливість входження на український ринок банків без високих рейтингів та достатніх обсягів капіталу
3. Наявність значної кількості іноземних банків та банків з іноземним капіталом стимулюватиме до підвищення конкурентоздатності національних банків, що призведе до здешевлення кредитів та збільшення відсоткової ставки по депозитах	3. Підвищення імовірності відтоку українського капіталу із країни та ін.
4. Витіснення з ринку неблагополучних, слабких та нестабільних банків, внаслідок чого в Україні може сформуватися стійка та стабільна банківська система, а також посилення довіри громадян до неї	4. Ймовірність зосередження діяльності банків з іноземними інвестиціями на найприбутковіших операціях та операціях з відмивання "брудних" грошей і спекулятивних операціях
5. Залучення іноземного капіталу сприятиме зменшенню рівня корупції, підвищенню фінансового рейтингу України, легалізації заробітної плати, збільшенню соціальних відрахувань, підвищення стандартів гарантування вкладників, підвищення рівня життя та інші	5. Можливість посилення іноземного контролю, що загрожуватиме національній та економічній безпеці держави (дане питання є досить актуальним у наш час, оскільки глобальна нестабільність має значні та непередбачувані наслідки для України). А вітчизняні банки можуть не витримати конкуренції, що призведе до їх ліквідації

Унаслідок усіх перелічених вище позитивних і негативних рис входження іноземного капіталу на банківський ринок України, та з метою уникнення фінансових ризиків, слід прийняти певні дії як уряду країни, так і Національному банку.

На думку Нежуріна М. Ю., в Україні процес іноземного кредитування та інвестування матиме позитивні наслідки при виконанні державою деяких умов:

- наявність відповідної законодавчої бази щодо іноземного кредитування й інвестування;
- присутність ефективних програм цільового використання коштів;
- належний рівень державного регулювання;
- врахування специфіки відносин між країнами-суб'єктами;
- підтримка таких програм з боку держави та забезпечення вільного розвитку тощо.

Але, на думку автора, слід також стимулювати збільшення експорту і скорочення імпорту, розробити державну політику сприяння надходженню прямих іноземних інвестицій та жорсткого регулювання обсягів фінансових інвестицій.

Отже, з метою покращення функціонування банківського сектору України, слід запропонувати наступні шляхи активізації іноземного інвестування в банківський сектор:

- забезпечення відповідної законодавчої бази щодо іноземного кредитування й інвестування;
- створення ефективних програм цільового використання коштів;
- встановлення належного рівня державного регулювання;
- врахування специфіки відносин між країнами-суб'єктами;
- забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- сучасна система державних регулятивних інститутів.

Таким чином, Україна відноситься до держав, банківський сектор яких ще не повністю розвинувся. Як і у всіх державах СНД, в Україні склалась прекрасна можливість залучити значні капіталовкладення і, що не менш важливо, світовий досвід ведення банківської справи, від провідних країн-донорів, які шукають нові незайняті ринки. Саме Східна Європа зараз знаходиться під особливим прицілом високорозвинутих країн, оскільки тут знаходяться усі необхідні ресурси для досягнення високих прибутків. Знехтувати таким шансом було б не логічно. Але все ж таки Україна повинна обережніше вести справи з іноземними колегами, щоб країна не відчула на собі негативні фактори перебування іноземного капіталу.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Гусєв Я. О. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи [Текст] / Я. О. Гусєв // Вісник Сумського державного університету. – 2011. – № 3. – 2011. – С. 99–105. 2. Слобода Л. Я. Класифікація ризиків зростання іноземного капіталу у банківській системі країни [Текст] / Л. Я. Слобода, Ю. В. Банах // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 97–105. 3. Основні показники діяльності банків України // Офіційне Інтернет-представництво НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807. 4. Нежурін М. Ю. Вплив іноземного капіталу на ефективне функціонування банківської системи України [Текст] / М. Ю. Нежурін, В. Ю. Подчесова // Вісник Харківського інституту банківської справи. – 2013. – № 2. – С. 27–30. 5. Миленкова Р. В. Сучасний стан та перспективи залучення іноземного капіталу в Україні [Текст] / Р. В. Миленкова // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 1. – С. 47–64.

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

УДК 330.322(477.54)

Черткова А. К.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто економічну сутність понять "інвестиції" та "інвестиційна діяльність". Окреслено основні напрями покращення формування інвестиційної діяльності. Проаналізовано інвестиційну діяльність у Харківській області

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, капітальні вкладення.

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность понятий "инвестиции" и "инвестиционная деятельность". Очерчены основные направления улучшения формирования инвестиционной деятельности. Проанализирована инвестиционная деятельность в Харьковской области.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, капитальные вложения.

Annotation. The economic substance of the concepts of investments and investment activity was studied. The main areas for improvement of the investment process was outlined. The investment activity in Kharkiv region was analyzed.

Keywords: investment, investment activity, capital investments.

© Черткова А. К., 2015

Дослідження проблем інвестування економіки завжди знаходилося в центрі уваги економічної науки. Це обумовлено тим, що інвестиції торкаються найглибинніших основ господарської діяльності, визначаючи процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу зі сформованої економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним з найбільш діючих механізмів соціально-економічних перетворень.

Проблематика інвестицій широко висвітлена в економічній літературі вітчизняними та зарубіжними авторами. Так, наприклад, у В. Беренса та П. М. Хавранека широко висвітлене поняття інвестиційного проекту. Н. Татаренко, М. Федоренко розглядали питання інвестицій, інвестиційної діяльності. Ф. Блек і М. Шоулз присвятили багато праць визначенню фінансових інвестицій. У більшості опублікованих робіт автори недостатньо приділяють увагу теоретичному поясненню поняття інвестиції, а також належному з'ясуванню його сутності.

Метою даної статті є дослідження різних поглядів щодо сутності поняття інвестиції та інвестиційної діяльності, враховуючи наявний потенціал та можливості його реалізації. Основною метою інвестиційної діяльності є забезпечення ефективного здійснення інвестиційної стратегії підприємства, яка досягається шляхом реалізації таких завдань:

– досягнення високих темпів економічного розвитку підприємства;
– максимізація доходів (прибутків) від інвестиційної діяльності;
– мінімізація інвестиційних ризиків;
– забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Інвестиції та інвестиційна діяльність завжди знаходяться в центрі уваги економічної думки. Питання про інвестиції є дуже актуальним у сучасній економіці, оскільки будь-яке підприємство формується і розвивається на основі фінансування та інвестицій, а інвестиційна діяльність визначає умови економічного розвитку.

Розмаїття терміна "інвестиції" у вітчизняній та зарубіжній літературі значною мірою пояснюється широтою сутнісних рис цієї доволі складної економічної категорії. У сучасній економічній теорії категорія "інвестиції" (від лат. *"invest"* – вкладати) становить процес вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. Закон України "Про інвестиційну діяльність" визначає інвестиції як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1, ст. 1]. Вільям Шарп разом з іншими американськими вченими зазначає: "У найширшому розумінні термін "інвестувати" означає розлучитися з грішми сьогодні з тим, щоб отримати їх більшу суму в майбутньому" [2, с. 184] . "Інвестиція – це спосіб розміщення капіталу, який має забезпечити збереження або зростання суми капіталу", – визначають американські економісти Л. Гітман і М. Джонк." [3, с. 5]. В. Шевчук зазначає, що інвестиції мають фінансове та економічне визначення. За фінансовим визначенням інвестиції – це всі види активів (коштів), що вкладаються в господарчу діяльність із метою отримання доходу.

За економічним визначенням, інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також непов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни в товарно-матеріальних засадах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал [4, с. 384]. Тут не врахована та обставина, що інвестиції можуть спрямовуватися на закупівлю прибуткових цінних паперів, акцій інших підприємств чи придбання великої партії матеріалів у зв'язку з інфляційними очікуваннями тощо. Ці операції ніяк не пов'язані з основним капіталом

До того ж практика показує, що інвестиції можуть здійснюватися не тільки у фінансовій чи матеріальній формі, а ще й у формі ноу-хау, технологій, патентів, інших нематеріальних активів, за рахунок списання боргу і та ін.

У макроекономіці під інвестиціями розуміється частка ВВП, яка не споживається в поточному періоді й забезпечує приріст капіталу в економіці. У розширеному трактуванні вони розглядаються як довгострокові вкладення капіталу у власній країні або за кордоном у підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти. У мікроекономіці інвести-

ції трактуються як процес створення нового капіталу (засобів виробництва і людського капіталу) [5, с. 116].

Т. Дорошенко вказує, що інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи з метою отримання прибутку (доходу). Під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу). І саме за цією метою потрібно відрізняти інвестиції від інших вкладень коштів. Визначення має декілька хиб. По-перше, помилкове розмежування грошових, майнових та інтелектуальних цінностей як окремих, не пов'язаних між собою категорій, оскільки за цивільно-правовою природою майном є і нерухомість, і матеріали, і готова продукція, і гроші, й об'єкти інтелектуальної власності. Тому доречніше зазначити: "усі види майнових цінностей". По-друге, потребує уточнення поняття "реальні та фінансові активи". Краще вказати, що інвестиції вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, оскільки і купівля цінних паперів, і витрати на нове обладнання, і проведення реконструкції підприємства – усе це робиться з метою здійснення підприємництва задля отримання прибутку. По-третє, помилковою є думка, що інвестора, який вкладає майно як підприємець, цікавить отримання прибутку (доходу). Інвестора цікавить, насамперед, прибуток (хай навіть у віддаленому майбутньому), а не просто дохід, за умови отримання якого можна працювати збитково. По-четверте, думка, що інвестування не може здійснюватися з метою отримання соціального ефекту, також є помилкою, оскільки вкладення коштів у об'єкти невиробничої сфери можна розглядати як засіб забезпечення нормального функціонування економіки через здійснення заходів щодо відтворення робочої сили – а без цього фактора процес виробництва неможливий. Лише та держава, що інвестує значні кошти в соціальні проекти, може розраховувати на стабільний розвиток і економічне зростання. Російський "Сучасний економічний словник" визначає інвестиції таким чином: "Інвестиції – довгострокові вкладення капіталу у власній країні або за кордоном у підприємства різних галузей, підприємницькі проекти, соціально-економічні програми, інноваційні проекти".

О. Недосекін, К. Воронов дають таке визначення: "інвестиції – тимчасова відмова економічного суб'єкта від споживання наявних у його розпорядженні ресурсів і використання цих ресурсів для збільшення в майбутньому свого добробуту".

На думку Н. Татаренко, інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення певних соціальних ефектів. У першому випадку інвестиції розглядаються як засіб збільшення капіталу, у другому – як засіб надання соціальних послуг, які у кінцевому рахунку сприятимуть соціально-економічному розвитку суспільства.

У найбільш загальному вигляді інвестиції розуміються як вкладення капіталу з метою його збільшення в майбутньому. Такий підхід до визначення поняття "інвестиції" панує як у європейській, так і в американській методології.

Існує й інший підхід до визначення інвестицій, зумовлений зростанням значення ринку цінних паперів, як механізму щодо зростання реального капіталу в країнах з розвинутою ринковою економікою. У його рамках інвестиції визначаються як вкладення в цінні папери.

Розвиток ринкових відносин обумовив необхідність переглянути тлумачення категорії "інвестиції" відповідно до нових умов. Характерними рисами ринкового підходу, що формується, до розуміння сутності інвестицій є: зв'язок інвестицій з одержанням доходу як мотиву інвестиційної діяльності; розгляд інвестицій у єдності двох сторін: ресурсів (капітальних цінностей) і вкладень (витрат); аналіз інвестицій не в статиці, а в динаміці, що дозволяє об'єднати в рамках категорії "інвестиції" ресурси, вкладення й віддачу вкладених коштів, як мотиву цього об'єднання; включення до складу об'єктів інвестування будь-які вкладення, що дають економічний ефект.

У цілому інвестиції визначаються як процес, у ході якого здійснюється перетворення ресурсів у витрати з урахуванням цільових установок інвесторів – одержання доходу (ефекту).

Інвестиції класифікують за окремими ознаками.

За об'єктами вкладень є фінансові і капітальні інвестиції та реінвестиції.

Фінансові інвестиції – це такі, які передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів.

Корпоративні права – це право власності на статутний фонд (капітал) юридичної особи або його частку (пай), включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства, незалежно від того, чи створена така юридична особа у формі господарського товариства, підприємства, заснованого на власності однієї юридичної або фізичної особи, або в інших організаційно-правових формах.

Деривати – це стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати або продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому.

Капітальні інвестиції – це такі, які передбачають придбання будинків, споруд, машин та інших об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації.

Реінвестиції – це такі, які передбачають здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

За характером участі є прямі та портфельні інвестиції. Прямі інвестиції – це такі, що передбачають внесення коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. Портфельні інвестиції – операції, які передбачають придбання цінних паперів, їх похідних та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (до одного року) та довгострокові (більше одного року) інвестиції.

За формою власності ресурсів інвестування виділяють приватні, державні, іноземні та спільні інвестиції.

Приватні інвестиції здійснюються громадянами, недержавними підприємствами, організаціями та установами, спілками і товариствами, громадськими і релігійними організаціями, заснованими на приватній власності.

Державні інвестиції здійснюють органи влади й управління України, місцевих рад народних депутатів за рахунок коштів бюджетів і позабюджетних фондів, а також державні підприємства за рахунок власних і позикових коштів.

Іноземні інвестиції здійснюють іноземні держави, юридичні особи та громадяни.

Спільні інвестиції здійснюють громадяни і юридичні особи.

За регіональною ознакою є внутрішні та зовнішні інвестиції. При внутрішніх інвестиціях діяльність проводять винятково на території України, а при зовнішніх – як на території України, так і за її межами.

За ступенем ризику є безризикові та ризикові інвестиції. Безризиковими інвестиціями вважають вкладення в короткострокові державні облігації провідних країн світу. Ризикові інвестиції – це такі, які мають певний ступінь ризику [5, с. 114].

З поняттям "інвестиції" тісно пов'язане й визначення "інвестиційна діяльність". Терміну "інвестиційна діяльність" можна дати широке й вузьке визначення. У широкому значенні інвестиційна діяльність – це діяльність, пов'язана із вкладенням коштів в об'єкти інвестування з метою одержання прибутку.

Подібне трактування міститься в Законі "Про інвестиційну діяльність" [1, с. 1], відповідно до якого під інвестиційною діяльністю розуміється вкладення інвестицій і практичні дії з метою одержання прибутку й (або) досягнення іншого корисного ефекту.

У вузькому значенні інвестиційна діяльність, власне інвестування, становить процес перетворення інвестиційних ресурсів у вкладення.

Планування інвестиційної діяльності є необхідним процесом з ряду причин: для реалізації стратегій підприємство може використати різні види інвестицій, різний обсяг інвестиційних коштів, тому доцільно розробляти декілька альтернативних проектів; необхідність вибору з альтернативних інвестиційних проектів найбільш ефективного; необхідність якнайшвидшого отримання віддачі від інвестицій; планування сприяє зниженню ризику, що пов'язаний із прийняттям інвестиційних рішень

Проаналізувавши стан інвестиційної діяльності в Харківській області, можна простежити помітне пожвавлення. Темпи зростання інвестицій в економіку регіону, починаючи з 2001 р. відчутно підвищилися. Основним джерелом інвестицій є власні кошти підприємств і організацій, які протягом останніх років становлять 70 – 75 % від загального обсягу інвестицій. Решта – це кошти державного та місцевих бюджетів, зовнішні інвестиції, банківські інвестиції та ін. Інвестиції в основний капітал (капітальні

вкладення) підприємств та організацій усіх форм власності за рахунок усіх джерел фінансування за 2002 р. склали 2 467,8 млн грн, що становить 120,5 % до відповідних обсягів попереднього року. Питома вага інвестицій в основний капітал (капітальних вкладень) за видами економічної діяльності в загальному обсязі інвестицій становить (рисунок).

Рис. **Питома вага інвестицій в різні види економічної діяльності**

Загальний обсяг іноземних інвестицій в економіку області на початок 2003 р. складав 211,75 млн дол. США, які надійшли з 71 країни світу і були вкладені в 344 підприємства та організації області. У тому числі обсяг прямих іноземних інвестицій становив 164,15 млн дол. США (збільшення за 2002 р. на 9,3 %), що складає 57 дол. США на одного мешканця регіону (12 місце серед регіонів України); для порівняння – відповідний загальнодержавний показник складає 111 дол. США.

У загальному обсязі прямих іноземних інвестицій у цілому по Україні питома вага інвестицій, вкладених в економіку Харківської області, знизилася до 3,1 % проти 3,3 % за 2001 р., і по обсягах прямих іноземних інвестицій область посідає серед регіонів України лише дев'яте місце (її випереджають місто Київ, Київська, Донецька, Запорізька, Дніпропетровська, Одеська, Львівська області, Автономна Республіка Крим). Разом з тим варто підкреслити, що за останні два роки до економіки Харківської області залучено 127 млн дол. США, а за 1993 – 2000 рр. загалом іноземними інвесторами було вкладено лише 116 млн дол. США.

Досить привабливими для інвесторів, включаючи іноземних, стали такі галузі, як: видавнича справа, оптова і роздрібна торгівля, операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам, харчова промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів, сільське господарство, хімічна і нафтохімічна промисловість та ін.

Отже дослідження численних теоретичних джерел економічної сутності інвестицій дозволило дати власне трактування поняття інвестицій. Інвестиції – це вкладення як у грошовий, так і в реальний капітал. Вони здійснюються у вигляді коштів, кредитів, цінних паперів, а також вкладень у рухоме й нерухоме майно, інтелектуальну власність, майнові права й інші цінності. Розглянуто економічну категорію "інвестиційна діяльність" як необхідну умову індивідуального кругообігу засобів господарюючого суб'єкта. Узагальнюючи різні літературні трактування, запропоновано власне формулювання поняття інвестиційної діяльності – як цілеспрямованого процесу пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів інвестування, збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми та забезпечення ефективної їх реалізації. Всебічно та об'єктивно оцінюючи стан інвестиційної діяльності в Харківській області, можна констатувати, що існуюча інвестиційна політика не повною мірою сприяє створенню привабливого інвестиційного клімату як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Нерозвиненість фондового ринку, системи небанківських фінансових установ

гальмує рух грошового потоку до так званого реального сектору. Потребують удосконалення механізми стимулювання укладання угод про розподіл продукції та лізинг.

Наук. кер. Зайцева І. С.

Література: 1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII зі змінами від № 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 22. – С. 184. 2. Экономическая оценка инвестиций : учебник / под ред. М. И. Римера. – 4-е изд., перераб. и доп. – СПб. : 2011. – 425 с. 3. Орлова Е. Р. Инвестиции : учеб. пособ. / Е. Р. Орлова. – 7-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во "Омега-Л", 2012. – 240 с. 4. Шевчук В. Я. Основи інвестиційної діяльності / В. Я. Шевчук, П. С. Рогожин. – К. : Генеза, 2013. – 384 с. 5. Дорошенко Т. В. Сутність інвестицій як економічної категорії / Т. В. Дорошенко // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 114–118.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ И ИННОВАЦИИ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ

УДК 339.56:[330.341.1+005.332.4]

Шиян О. Д.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Осуществлен анализ роли инновации в развитии современной экономики. Детально рассмотрено понятие конкуренции как экономической категории и ее взаимосвязь с инновационными процессами. Обоснован экономический механизм, который позволяет внедрить инновационные процессы в экономике.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкуренция, инновации.

Анотація. Проведено аналіз ролі інновації в розвитку сучасної економіки. Детально розглянуто поняття конкуренції як економічної категорії та її взаємозв'язок з інноваційними процесами. Обґрунтовано економічний механізм, який дозволяє запровадити інноваційні процеси в економіці.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкуренція, інновації.

Annotation. The analysis of the role of innovation in the development of a modern economy was made. The concept of competition as an economic category and its relationship with innovative processes was discussed in detail. The economic mechanism which provides for implementation of innovative processes in the economy was substantiated.

Keywords: competitiveness, competition, innovation.

© Шиян О. Д., 2015

В современном мире уровень конкурентоспособности отдельных стран во многом зависит от конкурентоспособности компаний, которые представляют данные страны. Примером могут служить наиболее известные бренды, которые ассоциируются во всем мире с конкретными государствами: *"Sony"* и *"Toyota"* – с Японией, *"Google"* и *"Microsoft"* – с США, *"Sumsung"* и *"LG"* – с Южной Кореей, *"Mersedes"* и "*Siemens"* – с Германией.

Проблема конкурентоспособности по своему содержанию является фундаментальной, поэтому поиск путей ее решения раскрывается в трудах многих выдающихся исследователей. Научные основы конкуренции и конкурентоспособности были заложены такими зарубежными учеными, как: Л. Эрхард, М. Портер, Робинсон Дж. В., А. Смит, Хайек Ф. А., Чемберлин Э. Х., Шумпетер И. А., Фатхутдинов Р. А., Юданов А. Ю. и др. Среди современных ученых можно выделить: С. Нестеренко, Е. Кочетова, Б. Губского, Л. Чайникова, О. Волкова, В. Пономаренко, Ю. Правик [1 – 2].

Инновации лежат в основе конкурентоспособности продукции. Это связано с тем, что за последние 30 – 40 лет мировая экономика перешла от индустриальной фазы своего развития к постиндустриальной. А сегодня уже отдельные экономисты считают, что закладываются основы новой экономики, которая будет базироваться на информационных системах и знаниях. Соответственно резко сокращается жизненные циклы производимых товаров. Так, если в начале XX века компания *"Ford"* выпускала свой автомобиль *"Ford T"* в течении 27 лет, то сегодня продолжительность жизненного цикла новой модели автомобиля как правило составляет 5 – 6 лет. Еще более короткий жизненный цикл товара электронной промышленности, где технологии обновляются каждые 2 года, а соответственно новые модели различных устройств появляются на рынке каждый год. Исходя из вышеизложенного, нами была поставлена задача рассмотреть подходы и классификацию понятий "инновации" и "конкурентоспособность" в современной экономической науке, а также их синтез.

Следует отдельно иметь в виду, что в современном глобализированном мире ни одна страна не может сохранить конкурентоспособность абсолютно всех отраслей национальной экономики. Так, США являются мировыми лидерами в авиастроении и космических отраслях, производстве компьютерных комплектующих, информационных технологиях; Япония лидирует на рынке бытовой электроники, автомобилестроении, станкостроении; Южная Корея имеет хорошую конкурентную позицию по бытовой электронике, автомобилестроению, судостроению. Что касается Украины, то, к сожалению, высокотехнологические секторы нашего государства практически потеряли свою конкурентоспособность на мировом рынке. Серьезные проблемы имеются в авиастроении, космической отрасли, где еще 10 – 20 лет назад мы были на позициях мировых лидеров. Также все более тяжело пробиваться на мировой рынок отечественным изделиям сельскохозяйственного машиностроения, тяжелой промышленности. Единственная отрасль, где, как отмечается, происходят положительные сдвиги, – это аграрный сектор, который за последние годы существенно нарастил экспорт продукции. Однако, данный экспорт осуществляется в форме, как правило, сырья без глубокой переработки товара с высокой добавленной стоимостью. Последние события в экономической жизни нашей страны подчеркивают высокую актуальность данной проблемы. В частности, это связанно с открытием рынков Европейского Союза с 15 мая 2014 года для украинских товаров. Однако, в реальности, для того чтобы выйти на рынок Евросоюза, необходимо иметь конкурентную продукцию, которая, к тому же, соответствующим образом сертифицирована. Это касается всех групп товаров, но особенно актуально для аграрного сектора и пищевой промышленности, где украинские товары имеют наибольший потенциал роста экспорта.

Практика экономической жизни показывает, что рынок и конкуренция являются основными механизмами развития современной экономики, более мощными и действенными, чем другие факторы ее движения. Функционирование рынка будет тем эффективнее, чем интенсивнее конкуренция на нем и чем лучше созданы условия для ее проявления.

Изучению проблемы конкуренции, ее природы и роли в экономике, анализа ее сущности и признаков, видов и форм, механизмов функционирования и влияния на экономические процессы посвящено значительное количество исследований ученых-экономистов. Начатая еще А. Смитом [3], эта

тема привлекает внимание многих исследователей, чьи работы так или иначе касаются анализа социально-экономических или экономико-политических явлений и процессов.

Сегодня пока еще не существует четкого, принятого большинством учеными определения конкуренции как категории рыночных отношений. Первая, наиболее целостная трактовка данного понятия появились в середине XVIII века, а к середине XX века сформировались общие представления о сути конкуренции и основные ее движущие силы.

А. Смит связывал конкуренцию с честным, без сговора соперничеством, которое ведется между продавцами или покупателями за наиболее выгодные условия продажи товаров. При этом основной метод конкурентной борьбы он видел в изменении цен. В своей работе "Исследование природы и причин богатства народов" [3] он впервые доказал, что конкуренция, уравнивая нормы прибыли, приводит к оптимальному распределению труда и капитала. Она должна уравновешивать частные интересы и экономическую эффективность. А. Смит считал конкуренцию той "невидимой рукой" рынка, которая заставляет предпринимателей действовать в соответствии с некоторым "идеальным" планом развития экономики, вытесняя фирмы, производящие ненужную рынку продукцию. Тем самым данная "рука" автоматически уравновешивает рынок и регулирует соответствие частных и общественных интересов.

Таким образом, А. Смит в своей теории делал упор на то, что конкуренция – это экономическое соперничество. Однако не следует полностью отождествлять понятия "конкуренция" и "соперничество". Последнее относится собственно к поведению участников рынка и проявляется в предложении новых товаров, улучшении их качества и т. д., в то время как "конкуренция" определяет строение рыночной модели. Различие между данными понятиями возникло с развитием теории строения рынка.

С развитием экономической науки поведенческое понимание конкуренции совершенствовалось в направлении более точного указания ее целей и способов ведения. Так, в Большой советской энциклопедии конкуренция рассматривается как "Свойственная товарному производству ... антагонистическая борьба между частными производителями за более выгодные условия производства и сбыта товаров" [4, с. 282].

Такое понимание сущности конкуренции встречаем и в постсоветских словарях и справочниках. В частности, в Большом энциклопедическом словаре дается следующее определение конкуренции: "Конкуренция – это соперничество, соревнование людей, групп, организаций в достижении сходных целей, лучших результатов в определенной общественной сфере. Конкуренция – существенная черта различных видов деятельности, в которых происходит столкновение интересов" [5, с. 562].

С точки зрения экономической теории конкуренция трактуется как объективный экономический закон развитого товарного производства, формами проявления которого является борьба за выживание, за получение места на рынке, за привлечение внимания потребителей к продукции [6, с. 216].

Достаточно интересное определение данного термина, на наш взгляд, приводит М. Портер в книге "Конкуренция". По его словам, конкуренция – это циклический процесс, постоянно меняющийся ландшафт, на котором появляются новые товары, новые производственные процессы, новые рыночные сегменты [7, с. 63].

В современной науке роль конкуренции в экономике рассматривается с точки зрения функций, которые она выполняет, а именно: регулирование – для победы в конкурентной борьбе предприниматель должен производить товар, который предпочитает потребитель; мотивации – предприниматель, предлагает лучшую по качеству продукцию или производит ее с меньшими затратами, получает вознаграждение в виде прибыли; распределения – конкуренция позволяет распределять доход среди предприятий и домашних хозяйств в соответствии с их эффективным вкладом; контроля – конкуренция ограничивает и контролирует экономическую силу каждого предприятия [8, с. 209].

Конкуренция носит для участников рыночных отношений объективно принудительный характер, поскольку заставляет их систематически обновлять технологии, повышать производительность труда, снижать или сдерживать цены на изготовленные товары. Иными словами, конкуренция систематически воздействует на индивидуальные издержки производства в сторону их снижения, заставляет

товаропроизводителей экономить ресурсы, достигать наиболее рационального сочетания факторов производства.

Инновации – вновь созданные (примененные) и (или) усовершенствованные конкурентоспособные технологии, продукция или услуги, а также организационно-технические решения производственного, административного, коммерческого или иного характера, существенно улучшающие структуру и качество производства и (или) социальной сферы [9].

Исходя из вышеизложенного, возникает логический вопрос о взаимосвязи данных категорий "инновации" и "конкурентоспособность". В современных условиях, безусловно, конкуренция создает объективные предпосылки для запуска инновационного механизма в экономике. В свою очередь, инновации являются неотъемлемой составляющей формирования соответствующего уровня конкурентоспособности конкретной компании. Таким образом, возникает логическая взаимосвязь, которую можно представить в виде следующей блок-схемы (рисунок).

Рис. **Взаимосвязь категорий "конкуренция", "инновации" и "конкурентоспособность"**

Таким образом, можно констатировать, что инновации являются абсолютно необходимым элементом современной конкурентоспособности выпускаемой продукции на мировых рынках. Исходя из этого, мы решили дать следующее определение категории "конкурентоспособности". Конкурентоспособность – это такое состояние компании, которое позволяет ей успешно противостоять внутренним и внешним угрозам на основе минимализации затрат и стабильному положению на рынке через систему организационных мероприятий, базирующихся на инновационной составляющей.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики : монографія / під ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. М. Тищенка, Харківський національний економічний університет, НАН України, Наук.-досл. центр індустр. пробл. розвитку. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 374 с. 2. Правик Ю. Н. Конкурентоспособность технологических инноваций на мировом рынке високих технологий: теоретический аспект / Ю. Н. Правик // Проблемы науки. – 2013. – № 3. – С. 8–17. 3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: (Кн.I-III) / Рос. акад. наук, Ин-т экономики ; [пер. с англ., ввод. ст., коммент. Е. М. Майбурда] ; отв. ред. Л. И. Абалкин. – М. : Наука, 1993. – 570 с. 4. Большая советская энциклопедия [В 30-ти Т.] Т.13 конда-кун. / гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : "Сов. энциклопедия", 1973. – 608 с. 5. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : "Большая Российская энциклопедия" ; СПб. : "Норинт", 1998. – 1 456 с. : ил. 6. Гальчинський А. С. Основи економічних знань : навч. посіб. / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища шк., 2002. – 543 с. 7. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Издательский дом "Вильямс", 2005. – 608 с. 8. Економічна теорія: політекономія : підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Попов, К. С. Базилевич та ін. ; за ред. В. Д. Базилевич. – 6-те вид., переробл. і допов. – К. : Знання-Прес, 2007. – 719 с. 9. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4.06.2002 № 40-IV (зі змінами та доповненнями від 16.10.2012 № 2 – 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15.

ПЛЮСЫ И МИНУСЫ СОЗДАНИЯ ЕДИНОЙ МИРОВОЙ ВАЛЮТЫ

УДК 339.722:336.744

Шпакова В. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрена возможность создания единой мировой валюты и последствия ее введения. Проанализированы позитивные и негативные факторы.

Ключевые слова: единая валюта, интеграция, позитивные и негативные факторы.

Анотація. Розглянуто можливість створення єдиної світової валюти та наслідки її впровадження. Проаналізовано позитивні та негативні фактори.

Ключові слова: єдина валюта, інтеграція, позитивні та негативні фактори.

Annotation. A possibility of creating a common currency and consequences of introducing it have been studied. The pros and cons have been analyzed.

Keywords: the single currency, integration, positive and negative factors.

Глобализация – объективный процесс, связанный с "уменьшением" планеты – скорость передвижения и передачи информации увеличилась, а вместе с ними – мобильность людей и экономические связи между странами. Экономика постепенно побеждает политику, и все страны становятся связанными между собой движением капиталов, общим производством, технологическим и культурным процессами.

Эволюция мирового хозяйства, рост мировой экономики и международной торговли потребовали создания упорядоченной системы взаиморасчетов, выбора общемирового эталона, на который могли бы равняться национальные валюты всех государств. Идея валютной интеграции возникла в XIX в. в Европе и постепенно переросла в общемировую.

В настоящее время считается, что появление единой валюты неизбежно. Сейчас на статус "мировой валюты" претендуют евро и доллар. Ведутся активные дебаты о том, какая валюта станет мировой резервной валютой и сможет ли евро вытеснить доллар или появится новая валюта, которая будет объединять весь мир.

Актуальность данной статьи объясняется необходимостью понимания сущности и основ мировой и европейской валютной интеграции, а также выявлением возможных последствий, которые произойдут при появлении единой мировой валюты. Данные проблемы обсуждаются экономистами, политиками и общественными деятелями всего мира [1].

Причину валютной интеграции между отдельными странами мира в настоящее время экономисты видят, в первую очередь, в развитии мировой экономики. Во второй половине XX в. глобализация и конкуренция достигли такого уровня, что возможности стран добиться экономического и социального роста на индивидуальной основе резко сократились.

Первыми это поняли страны-члены ЕС, создав евро – один из продуктов глобализации и интернационализации.

© Шпакова В. В., 2015

Использование единой валюты во всем мире имеет как достоинства, так и недостатки для стран. К настоящему моменту существуют различные мнения по поводу эффектов, вызванных введением единой валюты, поскольку для понимания и оценки многих из этих эффектов потребуются многие годы. Высказывается множество теорий и предсказаний [2, с. 64].

Прежде всего – удобство. Вам не нужно будет покупать валюту, чтобы отправиться за границу – в любую страну. Соответственно, риск не обменять валюту выгодно тоже сходит "на нет". Исчезнет банковская комиссия за перевод денежных средств из одной валюты в другую – а ведь это зачастую портит нам удовольствие от пребывания за границей.

Совершая международные сделки, не будет надобности все время сверяться с курсом. Финансовые рынки, в свою очередь, станут более стабильными и при этом более гибкими. Так же одно из наиболее важных достоинств – снижение рисков, связанных с курсами обмена валют, что позволяет облегчить инвестирование. Риск изменения курса валют по отношению друг к другу всегда делал инвестиции за пределами своей валютной зоны, и даже импорт/экспорт, весьма рискованными как для компаний, так и для частных лиц.

Возможная прибыль может быть одномоментно сведена к нулю колебаниями валютного курса. В результате многие инвесторы и импортеры/экспортеры должны были либо смириться с этим риском, либо использовать хеджирование своих инвестиций, что приводит к дальнейшему росту цен на финансовых рынках. Поэтому инвестиции за пределами национальной валютной зоны становятся менее привлекательными. Создание единой валюты намного увеличивает поле для инвестиций, свободное от рисков, связанных с обменным курсом [3, с. 116].

В то же время весьма вероятно, что такой эффект увеличит инвестиции в странах с более либеральными рынками и уменьшит их там, где рынки более строги. Однако у некоторых людей вызывает беспокойство, что прибыль "утечёт" в соседние страны, и из-за этого придется сократить традиционные социальные программы.

Возможно также падение издержек, связанных с обслуживанием государственного долга. Ожидается, что возникновение более устойчивых и широких рынков приведет к повышению капитализации рынка акций и увеличит инвестиции. Могут возникнуть более крупные и конкурентоспособные в международном масштабе финансовые институты.

На макроэкономическом уровне единая бюджетная дисциплина и объединение денежных рынков стран под руководством и контролем наднациональных финансовых институтов позволят надежнее бороться с инфляцией, снизить процентные ставки (а со временем и налоговые платежи), что должно способствовать росту производства, занятости (сейчас это один из важнейших приоритетов социальной рыночной политики и экономики в ЕС) и стабильности государственных финансов.

Для хозяйствующих субъектов единая денежная политика и валюта будут означать существование на всей территории одинакового денежно-кредитного и валютного регулирования (в том числе фондового), существенное сокращение накладных расходов на расчетное обслуживание операций, ценовых и валютных рисков, сроков осуществления денежных и платежных переводов. Для предприятий единая валюта означает единое валютно-фондовое регулирование на всей территории валютного союза, уменьшение потребности в оборотном капитале [4, с. 97].

Введение единой валюты и ее полномасштабное использование предоставит хозяйствующим субъектам такие преимущества, какими в настоящее время пользуются американские компании. Исчезнет и необходимость расходовать средства на страхование валютных рисков. Для стран появление единой валюты будет означать, прежде всего, возможность работы с приобретением ряда преимуществ в виде сокращения издержек на совершение промежуточных операций при торговле товарами и услугами на национальных рынках других стран.

С введением единой валюты образуется единый рынок капитала, более крупный и ликвидный, чем совокупность сегодняшних национальных рынков. Ограничения в доступе на рынок, обусловленные наличием разных валют, исчезнут. Однако негативных последствий не меньше, чем позитивных. При единой мировой валюте не будет возможности "страховки" в кризисной ситуации. Например, в данный момент все мировые лидеры находятся в замешательстве – что делать, если доллар рухнет? А если бы, кроме доллара не было вообще никаких других валют, тогда любая кризисная ситуация превратилась бы в мировую катастрофу, почти что апокалипсис.

Цены в зоне пользования единой валюты устанавливаются на более-менее одинаковом уровне. Это удобно, но не будем забывать, что доход граждан в разных странах – отличается, и причем значительно. Для многих стран выравнивание цен превратится в повышение расходов на самое необходимое – продукты питания, электроэнергию, медикаменты и многое другое [5, с. 128].

Например, Германии хорошо живется с текущим курсом евро, а вот Испании, Греции и другим странам хочется понижения цены валюты, чтобы хоть немного возродить национальную промышленность своих стран и побороть безработицу, в частности, среди молодежи.

Минусы для стран могут возникнуть из-за разного вида конкурентоспособности в промышленности, уровне образованности кадров и стоимости заимствования на текущий момент. Может возникнуть такая ситуация, что одна страна будет доминировать над другой, и получит за счет этого союза возможности экспансии на другие рынки.

С другой стороны, обоснованным является беспокойство, что прибыль страны легко может переместиться в соседнее государство. Ведь страны отличаются между собой – нормативно-правовыми актами, социальными программами, приоритетами в политике. Будучи зависимыми от единой валюты, но развиваясь по своим внутренним алгоритмам, многие страны могут переживать экономический кризис. Что мы и наблюдаем сейчас в Европе.

Можно сделать вывод, что пока в принципе существуют отдельные страны, пока нет одного общего мирового правительства, единая мировая валюта невозможна. Убедиться в этом можно на примере развития отношений "доллар-евро" и отношений стран с этими валютами.

Науч. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Носкова И. Я. Международные экономические отношения / И. Я. Носкова, Л. М. Максимова. – М. : Экономик-пресс, 2010. – 230 с. 2. Краткий внешнеэкономический словарь-справочник / под. ред. В. Е. Рыбалкина. – М. : "М.О.", 2012. – 212 с. 3. Семенов К. А. Международные экономические отношения / К. А. Семенов. – М. : ЮНИТИ, 2012. – 336 с. 4. Федякина А. Н. Международные финансы / А. Н. Федякина. – СПб. : Питер, 2013. – 446 с. 5. Энг М. В. Мировые финансы / М. В. Энг, Ф. А. Лис. – М. : ДеКА, 2013. – 520 с.

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОЗРОБКИ БІЗНЕС-ПЛАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

УДК 005.8:005.511(083.92)

Каторжин О. Д.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто особливості розробки бізнес-плану інвестиційного проекту. Підкреслено важливість використання усталених міжнародних методик при розробці бізнес-плану інвестиційного проекту. Аргументовано, що оптимальною методикою розробки бізнес-плану інвестиційного проекту є методика UNIDO.

Ключові слова: бізнес-план, інвестиційний проект, методика, UNIDO, EBRD, KPMG, TACI.

© Каторжин О. Д., 2015

Аннотация. Рассмотрены особенности разработки бизнес-плана инвестиционного проекта. Подчеркнута важность использования устоявшихся международных методик при разработке бизнес-плана инвестиционного проекта. Аргументировано, что оптимальной методикой разработки бизнес-плана инвестиционного проекта является методика UNIDO.

Ключевые слова: бизнес-план, инвестиционный проект, методика, UNIDO, EBRD, KPMG, TACI.

Annotation. The article describes the features of the business plan of an investment project. The importance of using well-established international techniques in the formation of a business plan of an investment project was emphasized. The method of UNIDO was proved to be the optimal method of formation of the business plan of an investment project.

Keywords: business plan, investment project, methodology, UNIDO, EBRD, KPMG, TACI.

Однією з форм подання результатів інвестиційного проектування є бізнес-план, що становить стандартний документ, у якому обґрунтовується доцільність реалізації інвестиційного проекту й наводяться його основні характеристики [1]. Бізнес-план інвестиційного проекту дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації процесів інвестування. В Україні поки що не склалась усталена методологія розробки бізнес-плану інвестиційного проекту. Відповідно, аналіз питань, що стосуються методів розробки бізнес-плану інвестиційного проекту є актуальним. Варто відзначити, що окремі аспекти проблематики розробки бізнес-плану інвестиційного проекту у науковій літературі розглядали такі вчені, як: Грицай Т. Л., Козлова В. Ю., Мамчин Р. О., Міценко Н. Г., Тищенко А. Ю. та ін. [1 – 4]

Метою статті є визначення найдоцільнішою методики розробки бізнес-плану інвестиційного проекту для українських підприємств.

Бізнес-план становить, за визначенням Ліпсіца І. В. [5], документ, що описує аспекти майбутнього комерційного підприємства, аналізує проблеми, з якими воно може зіштовхнутися, а також встановлює способи їхнього рішення. Тобто бізнес-план, врешті-решт, має дати правильну відповідь на такі важливі питання ринкових відносин, як можлива вартість проекту і плановані прибутки. Кожен підприємець повинен знати, скільки буде коштувати новий проект, чи принесе ця справа прибутки, а якщо принесе, коли і який ступінь ризику? Відповіді на ці питання можна отримати, використовуючи правильно обрану методологію.

Хазіпов І. Б. при вивченні міжнародного досвіду виділяє чотири основних методики, відповідно до яких здійснюється складання бізнес-планів інвестиційних проектів: 1) *UNIDO* (бізнес-план, орієнтований на одержання інвестицій); 2) *EBRD* (бізнес-план, націлений на визначення перспектив розвитку підприємства, а також визначення ефективності інвестування); 3) *KPMG* (бізнес-план, орієнтований не стільки на потенційних інвесторів, скільки на менеджмент організації); 4) *TACI* (методика враховує не тільки можливість використання бізнес-плану як інструмента, який полегшує можливість одержання інвестиційного кредиту, але і як інструмента довгострокового розвитку організації в цілому) [6]. Варто відзначити, що при підготовці інвестиційних проектів у США, Німеччині, Швеції використовується методика *UNIDO*, яка стала визнаним у світі стандартом де-факто. Україна за основу складання бізнес-планів взяла також цей стандарт.

Так, відповідно до Наказу Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 31.08.2010 р. № 73 були затверджені Методичні рекомендації з розробки бізнес-планів інвестиційних проектів. На думку авторів цих рекомендацій, розроблення бізнес-плану здійснюється в декілька етапів: підготовчий; розроблення бізнес-плану; реалізація бізнес-плану. Структура та методика складання бізнес-плану має відповідати стандарту *UNIDO* [7]. Тут варто зауважити, що означена у Методичних рекомендаціях структура бізнес плану більш схожа не на стандарт *UNIDO*, а на *KPMG* чи його змішаний варіант. У цьому контексті Методичні рекомендації потребують доопрацювання щодо виробітки структури бізнес-плану, яка відповідала б заявленому стандарту.

Також, на жаль, чинне законодавство не містить структури розширеного бізнес-плану інвестиційного проекту, адже якщо інвестора зацікавить представлений інвестиційний проект, він захоче отримати більш детальну інформацію. У якості розширеного бізнес-плану можна використовувати три додатки: 1) маркетинговий план (формування доходів); 2) виробничий план (калькуляція витрат); 3) фінансовий план (прибутки, рух коштів). Такий бізнес-план інвестиційного проекту, розроблений за допомогою за-

пропонованої розширеної методики, зацікавить не тільки фінансових аналітиків, але й підприємців та інвесторів, які не володіють професійними знаннями в цій галузі.

Отже, українські інвестори мають ураховувати міжнародні методики розробки бізнес-планів. Звісно, окрім формування практики розроблення бізнес-планів інвестиційних проектів відповідно до зарубіжних методик, необхідна їх нормативна систематизація. У цьому сенсі українська держава має необхідну нормативно-правову базу, яка закріплює загальні орієнтири розроблення бізнес-планів. Перевагою чинного українського законодавства є також наявність нормативно-правових положень щодо складання бізнес-планів інвестиційних проектів, які, у свою чергу, потребують доопрацювання для відповідності заявленому фундаментальному стандарту *UNIDO*. Також потребує законодавчого закріплення методика складання розширеного бізнес-плану. У подальших дослідженнях планується звернути увагу на удосконалення структури бізнес-плану інвестиційного проекту.

Наук. кер. Грузіна І. А.

Література: 1. Грицай Т. Л. Інвестиційний проект як економічна категорія / Т. Л. Грицай // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 272–277. 2. Козлова В. Ю. Бізнес-планування як ключова складова формування стратегії розвитку підприємства / В. Ю. Козлова // Управління розвитком. – 2012. – №2. – С. 65–67. 3. Мамчин Р. О. Теоретичні засади бізнес-планування в торговельному підприємстві / Р. О. Мамчин, Н. Г. Міценко // Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку : [збірник наукових праць] / від. ред. О. Є. Кузьмін. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – С. 203–210. 4. Тищенко А. Ю. Процедура розроблення інвестиційного бізнес-плану як поточної складової інвестиційної політики підприємства / А. Ю. Тищенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 2 (156). – С. 306–311. 5. Липсиц Й. В. Бизнес-план – основа успеха : практическое пособие / Й. В. Липсиц. – М. : Машиностроение, 1992. – С. 5. 6. Хазипов И. Б. Международные методики составления бизнес-плана / И. Б. Хазипов // Научное обеспечение устойчивого функционирования и развития АПК : материалы всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием в рамках XIX Междунар. выставки "АгроКомплекс 2009", 3-5 марта 2009 г. – Уфа, 2009. – С. 241–243. 7. Про затвердження Методичних рекомендацій з розробки бізнес-планів інвестиційних проектів : Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 31.08.2010 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://in.ukrproject.gov.ua/index.php?get=55&law_id=372.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 331.103.2

Пацьора О. М.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз трудового процесу за допомогою індивідуальної фотографії робочого часу на прикладі науково-виробничого підприємства. Визначено напрями оптимізації витрат робочого часу.

Ключові слова: трудовий процес, витрати робочого часу, індивідуальна фотографія, метод спостереження.

© Пацьора О. М., 2015

Аннотация. Проведен анализ трудового процесса с помощью индивидуальной фотографии рабочего времени на примере научно-производственного предприятия. Определены направления оптимизации затрат рабочего времени.

Ключевые слова: трудовой процесс, затраты рабочего времени, индивидуальная фотография, метод наблюдения.

Annotation. The article analyzes the labor process by using individual photos of working hours with a research and production enterprise taken as an example. Ways to optimize the working time have been identified.

Keywords: labor process, the cost of working hours, individual photo, the method of observation.

Сучасний стан та тенденції розвитку українських підприємств, потребують приведення в дію всіх резервів ефективності використання трудового і виробничого потенціалу, що є неможливим без успішного вирішення проблем у сфері організації праці, особливо його вдосконалення [1]. Підвищення ефективності виробництва на підприємстві напряму пов'язано зі встановленням оптимальних співвідношень між витратами та результатами праці.

Дослідження процесів праці є одним із найдієвіших засобів забезпечення конкурентоспроможності підприємства, оскільки сприяє виявленню і використанню резервів зростання продуктивності праці, зниження трудомісткості і собівартості продукції, підвищенню ефективності методів праці.

Ці обставини обумовлюють актуальність проблем організації трудових процесів на підприємствах та напрямів їх удосконалення.

Питанню щодо раціоналізації трудових процесів присвячено досить багато наукових праць вчених-економістів. Серед науковців, які його досліджують, можна виділити таких фахівців, як: Анісімова О. С., Л. Гантом, Ф. Гілбретом, Гребньова Є. Т., Дятлова В. А., Х. Емерсона, Жигалова В. Т., Зоткіна Н. С., Малініна С. В., Омельченко І. Б., Паршина Н. М., Пономаренка В. С., Смирнова К. А., Ф. Тейлора, проте на цьому розгляд та вивчення даної теми не припиняється. Розвиток підприємств України потребує подальшого дослідження проблеми організації праці з метою раціоналізації трудового процесу. Тому метою даного дослідження є аналіз трудового процесу та пропозиції щодо його оптимізації на прикладі науково-виробничого підприємства ДНВП "Об'єднання Комунар".

По суті, організації трудового процесу – це організація праці людей у процесі виробництва, тобто органічна сполука в просторі і в часі, за кількістю та якістю предметів праці, засобів праці і основної праці для отримання матеріально-речового результату праці. При цьому організатори виробництва і фахівці підприємства повинні чітко визначити: що виробляти, як виробляти, хто буде задіяний у виробництві, а також де, коли, в які терміни і з якими результатами повинен йти трудовий процес [2].

При організації праці найбільше значення мають два завдання, що пов'язані з дослідженням трудових процесів [3]:

визначення фактичних витрат часу на виконання елементів операцій;

встановлення структури витрат часу протягом робочої зміни або її частини.

Усе більшого значення набуває вивчення затрат робочого часу протягом усього робочого дня безпосередньо на робочому місці. Це вивчення проводиться на основі спостереження за роботою окремих робочих (групи робітників) і безпосередніх вимірювань цих затрат. Одними з найбільш поширених методів проведення спостережень є фотографія робочого дня.

З метою визначення фактичних витрат часу та встановлення структури витрат часу протягом робочої зміни розглянемо індивідуальну фотографію робочого часу інженера ДНВП "Об'єднання Комунар", як метод вивчення витрат робочого часу.

При індивідуальній фотографії робочого часу методом безпосередніх вимірів в наглядовому аркуші записуються всі дії виконавця та всі перерви в тому порядку, у якому вони фактично відбуваються [4].

У спеціальні графи записується час закінчення спостережуваних елементів робочого часу. При обробці даних спостережень у наглядовому аркуші проти запису витрат часу ставиться їх індекс, шляхом вирахування попереднього часу з подальшого визначається величина цих витрат, складається зведення витрат часу робочих.

У процесі аналізу результатів спостережень визначаються: нераціональні витрати і втрати робочого часу, встановлюються їх причини; фактичні витрати підготовчо-заключного часу; витрати часу організаційного і технічного обслуговування; витрати часу на відпочинок і особисті потреби. Значення

всіх цих витрат порівнюються з нормативними, які визначаються на основі проектування найбільш ефективної системи обслуговування робочих місць та встановлюється на основі галузевих нормативів [5].

Після цього складаються фактичний і проектований (нормативний) баланси витрат робочого часу (таблиця), на основі яких визначаються частки оперативного часу, підготовчо-заключного часу, часу обслуговування робочого місця, та втрат з різних причин у змінному фонді часу інженера ДНВП "Об'єднання Комунар".

Таблиця

Фактичний і нормативний баланси робочого часу інженера ДНВП "Об'єднання Комунар"

Найменування витрат часу	Індекси	Тривалість, хв		Відхилення	
		Факт	Норма	Недолік	Надлишок
Підготовчо-заключний час	ПЗ	108	24	–	+84
Час обслуговування робочого місця	ОМ	101	14,4	–	+86,6
Оперативний час	ОП	196	361	-165	–
Втрати часу з вини працівника	ПР	26	24	–	+2
Витрати часу на особисті потреби і відпочинок	ЛН	32	24	–	+8
Втрати часу на непродуктивну роботу	ПН	17	–	–	–
Усього		480	480	-165	+204,6

Дослідження балансів робочого часу інженера показує, що він на підготовчо-заключні операції витратив на 84 хв, а на обслуговування робочого місця – на 86,6 хв більше, ніж передбачалося нормами; на відпочинок і особисті потреби – на 10 хв більше. Усього, через простої з різних причин і внаслідок нераціонального витрачання робочого часу було фактично втрачено 165 хв. Тому, оперативний час замість фактичних 196 хв (40 %) мало б становити 361 хв (75,2 %).

Отже, для підвищення продуктивності праці потрібно усунути зайві витрати робочого часу на підготовчо-завершальну роботу, на обслуговування робочого місця та зменшення часу на особисті потреби.

Завдяки розрахункам показників використання робочого часу можна визначити резерви зростання продуктивності праці та розробити план заходів щодо поліпшення використання робочого часу.

Коефіцієнт використання робочого часу визначається:

$$I_{сп} = \frac{ПЗ + ОП + ОМ + ПН(н)}{T_{см}} \times 100.$$

де $T_{см}$ – тривалість зміни, хв;

ПЗ, ОП, ОМ, ПН – відповідно фактичні витрати часу на обслуговування робочого місця; на перерви, передбачені технологією виробництва; на підготовчо-заключні операції, хв.

$$I_{сп} = \frac{108 + 196 + 101 + 24)}{480} \times 100 = 89{,}37\,\%.$$

Отримане значення коефіцієнта свідчить, що робочий час фактично використовується тільки на 89,37 % своїх потенційних можливостей.

Можливий приріст продуктивності праці при усуненні прямих втрат робочого часу визначається за формулою:

$$К_{пот} = \frac{ПН + ЛН + (ПР_{ф} - ПР_{пл})}{T_{см}} \times 100,$$

де *ПН* – втрати часу на непродуктивну роботу, хв;

ЛН – витрати часу на особисті потреби і відпочинок, хв;

ПР(ф) і ПР(н) – відповідно фактичні та нормативні витрати часу на відпочинок і особисті потреби, хв.

$$К_{пот} = \frac{17 + 32 + (26 - 24)}{480} \times 100 = 10{,}63.$$

Таким чином, при усуненні прямих втрат робочого часу можна підвищити продуктивність праці на 10,63 %. У даному випадку потрібно проводити роботу щодо зміцнення трудової дисципліни і щодо поліпшення обслуговування робочого місця (своєчасне забезпечення робочого місця необхідними) та скорочення підготовчо-заключного часу.

Із розрахунків з'ясувалося, що 89,5 % змінного часу використовується ефективно, а втрати робочого часу складають 10,5 % часу зміни.

Максимально можливий приріст продуктивності праці при усуненні всіх втрат і нераціональних витрат робочого часу можна визначити за формулою:

$$П_{пт(max)} = \frac{ОП_{(н)} - ОП_{(ф)}}{ОП_{(ф)}} \times 100;$$

$$П_{пт(max)} = \frac{361 - 196}{196} \times 100 = 84{,}1.$$

Таким чином, при усуненні всіх втрат і нераціональних витрат робочого часу можна підвищити продуктивність праці на 84,1 %.

Щоб скоротити час на отримання матеріалу протягом робочого дня, працівника необхідно забезпечити матеріалом на початку зміни на весь робочий день відповідно кількості заготовок, він не витрачатиме час на постійне здобуття матеріалу – час ОМ скоротиться. Необхідно надати працівникові всі необхідні інструменти на робочому місці – не знадобиться додатковий час на догляд за інструментом, за можливістю виключити сторонні розмови, які склали 32 хв або 6,6 % робочого часу. Скорочуючи невиробничі витрати часу, за допомогою контролювання робітників, відповідно збільшуватиметься час оперативної роботи, зростатиме продуктивність праці. Для ліквідації даних затрат, контролери ретельно вивчають стан організації праці з метою визначення резервів поліпшення використання трудових ресурсів:

вивчають можливості впровадження на підприємстві прогресивних форм організації праці й управління;

досліджують можливі напрями наукової організації праці, до яких належать: раціональні форми поділу і кооперації праці за видами робіт та кваліфікацією, суміщення професій і функцій;

удосконалюють нормування праці;

поліпшують умови праці (впровадження ефективних режимів праці і відпочинку, створення санітарно-гігієнічних й естетичних умов праці, поліпшення побутового обслуговування і т. д.);

упроваджують передові методи праці (організація екскурсій по обміну досвідом, вивченню передового досвіду, у тому числі зарубіжного, виробничих нарад, постійне вивчення науково-технічної інформації тощо);

підвищують кваліфікацію та підготовлюють кадри;

організовують робочі місця, оснащують їх обладнанням, інструментами тощо.

дотримуються правил внутрішнього розпорядку [6].

Виходячи з результатів фотографії робочого дня інженера, можна виділити основні напрями щодо вдосконалення трудового процесу на підприємстві:

підвищення рівня якості трудового процесу на основі використання науково-технічних досягнень;

широке впровадження технічно обґрунтованих норм;

комп'ютеризація проектування технологічної та організаційної документації, створення автоматизованих робочих місць;

удосконалення організації трудового процесу;

здійснення моніторингу та аудиту організації трудового процесу на підприємстві з метою оцінки якості, виявлення резервів підвищення її раціоналізації.

Таким чином, фотографію робочого часу можна визнати ефективним інструментом з обліку використання робочого часу, організації праці та її нормування. Використовувати цей метод з метою підвищення продуктивності праці, поліпшення якості продукції за рахунок найбільш раціонального використання робочого часу, прискорення професійної підготовки та підвищення кваліфікації робітників.

Наук. кер. Немашкало К. Р.

Література: 1. Генкин Б. М. Экономика и социология труда : учебник для вузов / Б. М. Генкин. – М. : Издательство НОРМА ; ИНФРА-М, 2001. – 448 с. 2. Донцова В. Г. Нормування праці на підприємстві

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://masters.donntu.edu.ua/2010/iem/dontsova/diss/indexu.htm. 3. Исследование трудовых процессов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.0ck.ru/menedzhment_i_trudovye_otnosheniya/issledovanie_trudovyx_processov.html. 4. Тихомирова Т. П. Организация, нормирование и оплата труда на предприятии [Электронный ресурс] / Т. П. Тихомирова. – Режим доступа : http://eclib.net/1/index.html. – Название с экрана. 5. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – 432 с. 6. Рофе Ф. И. Экономика труда : учебник / А. И. Рофе. – М. : КНОРУС, 2010.

СИСТЕМА КПЕ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ

УДК 330.342:331.2

Пєшкова Г. І.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто суть методу оцінки КПЕ (ключових показників ефективності) та особливості його практичного застосування. Проведено аналіз впливу застосування методу КПЕ на систему оплати праці.

Ключові слова: оплата праці, система КПЕ, ефективність праці.

Аннотация. Рассмотрена сущность метода оценки КПЭ (ключевых показателей эффективности) и особенности его практического применения. Проведен анализ влияния применения метода КПЭ на систему оплаты труда.

Ключевые слова: оплата труда, система КПЭ, эффективность труда.

Annotation. The essence of the method of evaluation of KPI (key performance indicators) and specifics of the practical application of the method are considered. The impact of the KPI method on the system of remuneration is analyzed.

Keywords: pay system, KPI system, labour effeciency.

Сучасні тенденції щодо зростання автоматизації виробництва та підвищення активності науково-технічної діяльності вимагають збільшення частки розумової праці, збагачення її змісту, поглиблення інтелектуалізації, а, отже, у наш час набагато складніше індивідуалізувати результати трудового внеску кожного працівника. Для того, щоб нараховувати заробітну плату, враховуючи особистий вклад кожного працівника, необхідно мати ряд показників, що дозволять об'єктивно оцінити його роботу.

Проблеми оплати праці найманих робітників відповідно результатам праці були розглянуті в працях таких учених, як: А. Сміт, К. Маркс, В. Горфинкель, Г. Башнянін, В. Завгородній, Колот А. М., Маневич Е. Л., Орєхович П. Н., Волков Ф. М., Малафєєв О. І., І. Сорокіна, Майер В. Ф., Колганова М. В., Тихонова Н. М., Осадько М. П., Кузнецова Н. П., Ракитський Б. В., Ліон В. Я. та ін. [1 – 5]. Але завдання встановлення прямого зв'язку результатів праці з розміром оплати праці далеко не завжди вдається вирішити як в практичній, так і в теоретичній площині.

Встановлення розміру матеріальної винагороди працівника відповідно до конкретних результатів праці безпосередньо пов'язане з цілями і завданнями, які висуваються перед кожним конкретним співробітником. Установити таку відповідність дозволяє система ключових показників ефективності,

© Пєшкова Г. І., 2015

або КПЕ (*key performance indicator* – ключові показники ефективності), що активно використовується в іноземних компаніях і дозволяє оцінити якість роботи окремих працівників або всього відділу за обраними показниками [5, с. 90].

Система КПЕ, в першу чергу, була запропонована як система оцінки ступеня досягнення операційних і стратегічних цілей підприємства з метою підвищення ефективності реалізації стратегії і встановлення її зв'язку з поточною діяльністю. Ключовими показниками ефективності обираються індикатори успішності діяльності конкретних співробітників, відділів, департаментів, які вимірюються в кількісному (час, кількість одиниць продукції, об'єм прибутку, відсоток браку тощо) або якісному вираженні (рівень компетентності, якість обслуговування тощо) [6, с. 55].

Ці показники не є універсальними, і специфіка роботи різних підприємств вимагає індивідуального визначення показників, які будуть точно відображати критерії якості роботи кожної категорії працівників. Систему КПЕ обов'язково має розробляти людина, що добре розуміється на окремих процесах на підприємстві, для того, щоб всі ключові показники були обрані й інтерпретовані вірно.

Усі КПЕ розраховуються як відношення фактичного значення до планового завдання за кожним показником окремо. Кожен показник має різну питому вагу в заробітній платі, залежно від його важливості. Виходячи з показників виконання плану, розраховується змінна частина заробітної плати, яка потім додається до основної частини.

Змінна частина заробітної плати робітника розраховується виходячи з [7, с. 56]:

постійної частини заробітної плати робітника;

рівня виконання плану за КПЕ;

питомої ваги КПЕ;

відсотків по зміні змінної частини;

коефіцієнта трудової участі.

На сьогодні українські підприємства тільки почали застосовувати методи оцінки КПЕ, але вже зараз можна помітити основну помилку: при розробці індивідуальних показників керівники, у першу чергу, відштовхуються від тих функцій, які вже виконує співробітник, у той час, коли КПЕ становлять стратегічний інструмент, тому передбачає врахування довгострокової перспективи діяльності.

Система оплати праці на основі КПЕ дозволяє:

забезпечити контроль за поточними та довгостроковими показниками діяльності організації;

оцінити особисту ефективність кожного співробітника, підрозділу й організації в цілому;

орієнтувати персонал на досягнення необхідних результатів;

управляти бюджетом з фонду оплати.

Таким чином, правильне застосування методу КПЕ дозволить удосконалити систему оплати праці в цілому. У працівників формується відповідальність за особисті результати роботи, підвищується рівень кваліфікації, виникає ринкове мислення. У результаті відсіюються неефективні співробітники, які не можуть працювати в організації, орієнтованій на результат. Метод оцінки КПЕ має позитивні тенденції для розвитку і застосування на вітчизняних підприємствах, що пояснюється необхідністю формалізації процесів і процедур організаційного розвитку та управління персоналом, надання їм регулярного і керованого характеру, зростанням залежності стабільності, розвитку і успішності компаній від людського фактора.

Наук. кер. Котлик А. В.

Література: 1. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 337 с. 2. Горфинкель В. Я. Экономика предприятия : учебник для вузов / В. Я. Горфинкель. – М. : Банки и биржи ; ЮНИТИ, 2001. – 367 с. 3. Башнянин Г. І. Політична економія : підручник / Г. І. Башнянін, П. Ю. Лазур. – К. : Ельга, 2002. – 527 с. 4. Завгородний В. П. Бухгалтерский учет, контроль и аудит в условиях рынка / В. П. Завгородний, В. А. Савченко. – К. : БЛИЦ-ИНФОРМ, 2005. – 310 с. 5. Мейер М. В. Оценка эффективности бизнеса / М. В. Мейер ; пер. с англ. – М. : Вершина, 2008. – 243 с. 6. Клочков А. К. KPI и мотивация персонала : полный сборник практических инструментов / А. К. Клочков. – М. : Эксмо, 2010. – 160 с. 7. Литягин А. А. Реальное целевое управление. Практика реального внедрения использования GOAL-технологии / А. А. Литягин. – М. : Эльга, 2010. – 352 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГАЗОДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ

УДК 005.33:4:622.324

Кривенко А. І.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто та проаналізовано головні проблеми і протидії, які можуть виникнути при впровадженні механізму антикризового управління на підприємствах газодобувної галузі України, що викликані особливостями даної галузі. Запропоновано заходи, спрямовані на нейтралізацію виявлених осередків протидії.

Ключові слова: економіка, підприємство, криза, антикризове управління, газодобувна галузь, проблеми та протидії, управлінські рішення, фактор часу.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы главные проблемы и противодействия, которые могут возникнуть при внедрении механизма антикризисного управления на предприятиях газодобывающей отрасли Украины, вызванные особенностями данной отрасли. Предложены меры, направленные на нейтрализацию выявленных очагов противодействия.

Ключевые слова: экономика, предприятие, кризис, антикризисное управление, газодобывающая отрасль, проблемы и противодействия, управленческие решения, фактор времени.

Annotation. The main problems and counteraction that may arise in the implementation of the mechanism of crisis management at the enterprises of the Ukrainian gas industry caused by the peculiarities of the industry have been considered and analyzed. Measures aimed at the neutralization of the revealed countermeasure centers have been proposed.

Keywords: economy, business, crisis, crisis management, gas industry, problems and counteraction, management decisions, the time factor.

У сучасних умовах господарювання для всіх галузей економіки України особливо актуальним є впровадження та розвиток антикризового управління на підприємствах. Зокрема це стосується газовидобувної галузі, оскільки за даними прес-служби Спілки буровиків України протягом 2013 – 2014 років газодобувна галузь показала значне скорочення розробки родовищ газу [1]. Головною причиною цього стало систематичне недофінансування. Це свідчить про скрутне становище державних підприємств галузі та необхідність термінового впровадження антикризових заходів задля запобігання занепаду однієї з найважливіших галузей промисловості України. Тому особливої актуальності набуває не тільки розробка таких заходів, а й вивчення можливих причин, які могли б перешкодити впровадженню антикризових інструментів.

Питанням антикризового управління займались такі зарубіжні вчені, як: І. Ансофф, П. Друкер, Р. Чейз та інші; та вітчизняні – Антонова О. В., Григораш Т. Ф., Лігоненко Л. О., Радченко Ю. І., Савицька Г. В., Симоненко Ю. Г., Терещенко О. О., Штангрет А. М. [1 – 4] та ін. Проте увага вчених більшою мірою спрямована на вивчення теоретичних аспектів антикризового управління або розробку саме практичних заходів боротьби з кризовим станом на підприємстві, а питання, яке стосується неприйняття таких заходів, залишається відкритим.

Метою даної роботи є аналіз та виокремлення можливих проблем і протидій при впровадженні механізму антикризового управління на підприємствах газовидобувної галузі в умовах нестабільного ринкового середовища.

© Кривенко А. І., 2015

В умовах кризового стану, який склався на підприємстві, одним з найбільш визначальних факторів є час. Керівникам необхідно діяти швидко та рішуче [2]. Для підприємств газодобувної галузі, яким притаманна складна організаційно-правова структура з великою кількістю керівних органів, час є "ахіллесовою п'ятою", оскільки головний керівний орган, який відповідальний за остаточне прийняття управлінських рішень, значно віддалений від виробництва. Також часто новопризначені керівники не знайомі з виробничим процесом і операціями, які відбуваються на підприємстві. Усе це гальмує процес прийняття управлінських рішень та реального вирішення нагальних проблем.

Рівень ефективності управління підприємством у кризовий період певною мірою залежить від таких факторів, як: рівень готовності підприємства до кризи; ступінь володіння інформацією про можливі зміни навколишнього простору; проведення своєчасних профілактичних заходів; оперативність реагування підприємства на зміни зовнішнього середовища [3].

Газодобувна галузь України не характеризується високою конкурентною боротьбою між підприємствами галузі, оскільки весь газ скуповується державою. Тим більше, що в галузі діє монополіст – НАК "Нафтогаз України", який виконує більше 90 % від загального обсягу видобутку природного газу. Тому підприємства не зацікавлені в розвитку маркетингового напрямку своєї діяльності, яка включає дослідження зовнішнього середовища, відстеження циклу розвитку економіки країни, прогнозування макроекономічних криз тощо. Тож підприємства не володіють необхідною інформацією, що є обов'язковою умовою ефективного антикризового управління. Також для українських керівників загалом характерним є занадто оптимістичне сприйняття ситуації, яка склалася, та небажання прийняття негайних заходів для стабілізації кризового стану.

У стратегії антикризового управління дослідники виділяють такі головні моменти: мобільність і динамічність у використанні ресурсів, а також у проведенні певних змін, реалізацію інноваційних програм, здійснення програмно-цільових підходів у технологіях розробки, прийняття управлінських рішень, підвищення чутливості до фактору часу в процесі управління, посилення уваги до попередніх або подальших оцінок управлінських рішень і вибору альтернатив поведінки, використання антикризового критерію якості рішень під час їх розробки, реалізації тощо [1].

Задля розробки антикризової програми необхідне створення спеціального відділу, який би займався тільки питаннями антикризового управління. У зв'язку з цим на підприємствах газодобувної галузі можливі такі складності:

невизначеність в ієрархії, тобто спочатку не зрозуміло кому повинен підпорядковуватись антикризовий менеджмент: директорові відділення чи генеральному директорові, або необхідне створення додаткової посади в головному керівному органі, який би координував усіх антикризових менеджерів у відділеннях;

відсутність кваліфікованих кадрів у питаннях розробки антикризових заходів, тобто керівництву підприємств потрібно залучати нові кадри або навчати наявні, що в будь-якому випадку спричинить нові витрати;

складність у збиранні внутрішньої інформації, адже підрозділи не бажають розголошувати інформацію, носіями якої вони є, щоб не зменшити своєї вагомості на підприємстві.

Також у механізмі антикризового управління пріоритетними напрямами є: мотивація персоналу, економія ресурсів, попередження помилок, обережність, установка на оптимізм, упевненість в соціально-психологічній стабільності, ініціативність у вирішенні проблем і пошуку найкращих варіантів розвитку, глибокий аналіз ситуацій, професіоналізм [4]. Але відсутність корпоративного духу, ініціативності, особистої зацікавленості кожного працівника в успіху антикризового управління матиме вкрай негативний ефект як на антикризових менеджерів, так і на результати їхньої роботи.

Проаналізувавши проблеми, які можуть виникнути при впровадженні антикризового управління, можна запропонувати наступні заходи, спрямовані на їх нейтралізацію:

створити головний керівний орган антикризового менеджменту;

регламентувати підпорядкованість антикризових менеджерів у відділеннях;

провести роз'яснювальну роботу щодо цілей та завдань антикризового менеджменту серед персоналу у відділеннях;

налагодити ефективний документообіг всередині відділень;

створити бюро зі збирання та обробки інформації щодо зовнішнього середовища підприємства, головною метою якого є вияв небезпеки кризового стану.

Таким чином, за результатами дослідження були виявлені головні осередки протидії антикризового управління, викликані особливостями газодобувної галузі та способом організації виробничого

процесу та управління підприємствами. Головні з них пов'язані з незацікавленістю в успішності впровадження антикризових заходів як керівників відділень, так і працівників підприємств. У статті автором були виділені головні проблеми, які можуть спричинити протидію впровадженню антикризових заходів на газодобувних підприємствах та зменшити або навіть спростувати позитивний ефект від результатів діяльності антикризового менеджменту та запропоновані заходи щодо ліквідації вказаних проблем.

Наук. кер. Селезньова Г. О.

Література: 1. Антонова О. В. Управление кризисным состоянием организации (предприятия) / О. В. Антонова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 141 с. 2. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 377 с. 3. Радченко Ю. И. Современные тенденции антикризисного управления предприятием в Украине / Ю. И. Радченко // Наука и Экономика. – 2010. – № 4 (4). – С. 49–51. 4. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / А. М. Штангрет, О. І. Копилюк. – К. : Знання, 2007. – 335 с. 5. Хомуляк Г. Буровики просять припинити усі політичні розмови і рятувати економіку [Електронний ресурс] / Г. Хомуляк. – Режим доступу : http://oilreview.kiev.ua/2014/02/11/buroviki-prosyat-pripiniti-usi-politichni-rozmovi-i-ryatuvati-ekonomiku.

ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ БИЗНЕС-ПЛАНА НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

УДК 005.51(083.92)

Лысякова А. О.

Магистр 2 года обучения
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены ключевые особенности разработки бизнес-плана на предприятиях строительной отрасли – субъектах малого предпринимательства на территории Украины, с учетом различных аспектов внешней и внутренней среды, а также специфики отрасли в современных кризисных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: строительная отрасль, субъект хозяйствования, государство, планирование, бизнес-план, предпринимательство, прогнозирование, хозяйственная деятельность, ресурсы, прибыль, эффективность, целесообразность, план маркетинга, деятельность, предприятие, государственная экономика, инвестирование, производственная структура, финансирование, кредитование, кризисные условия, результативность, реализация, доход, налогообложение.

Анотація. Розглянуто основні особливості розробки бізнес-плану на підприємствах будівельної галузі – суб'єктах малого підприємництва на території України, з урахуванням різних аспектів зовнішнього та внутрішнього середовища, а також специфіки галузі в сучасних кризових умовах господарювання.

Ключові слова: будівельна галузь, суб'єкт господарювання, держава, планування, бізнес-план, підприємництво, прогнозування, господарська діяльність, ресурси, прибуток, ефективність, доцільність, план маркетингу, діяльність, підприємство, державна економіка, інвестування, виробнича структура, фінансування, кредитування, кризові умови, результативність, реалізація, дохід, оподаткування.

© Лысякова А. О., 2015

Annotation. The article describes the key features of the development of a business plan for the construction enterprises – small businesses in Ukraine, taking into account the various aspects of the internal and external environment, as well as the specifics of the industry in the current crisis economy.

Keywords: construction industry, a business entity, the State, planning, business plan, business, forecasting, operations, resources, profit, efficiency, expediency, marketing plan, activities, business, public economy, investment, industrial structure, financing, loans, crisis conditions, effectiveness, implementation, income, taxation.

В условиях рыночной экономики бизнес-планирование выступает основным из ключевых моментов эффективной деятельности украинских предприятий. Возникает необходимость корректировки деятельности в зависимости от отрасли, в которой функционирует предприятие. Поэтому, появляется потребность в четкой координации своей деятельности для обеспечения конкурентоспособности самого предприятия, а так же его продукции, работ, товаров и услуг. В данной статье бизнес-планирование рассматривается в рамках малых предприятий строительной отрасли.

Целью данной статьи выступает исследование особенностей, специфики и неопределенностей разработки бизнес-плана для украинских предприятий строительной отрасли.

На данном этапе развития строительная отрасль, не смотря на то что она относится к одной из основных отраслей экономики Украины, переживает кризис, который связан с оттоком инвестиций вследствие экономического кризиса. По данным Госкомстата Украины в 2013 г. по сравнению с 2012 г. увеличилась доля убыточных организаций в строительстве, при этом их доля в 2013 г. превышает долю прибыльных организаций на 5,4 % и составляет 52,7 % от общего количества предприятий, которые работают в соответствующей сфере производства услуг. Во избежание банкротства предприятие должно четко прогнозировать свои экономические результаты, потери и риски.

Планирование выступает одним из основных видов деятельности каждого прибыльного предприятия строительной отрасли, так как без четко описанных задач невозможно достижение целевых показателей. На данный момент наиболее распространенным видом отраслевого планирования является бизнес-планирование, завершающим звеном которого выступает готовый к реализации бизнес-план.

Бизнес-план – это документ, который содержит систему связанных во времени и пространстве, согласованных с целями и ресурсами мероприятий и действий, направленных на получение максимальной прибыли вследствие реализации предпринимательского проекта [1 – 3]. Из этого следует, что сам бизнес-план, как документ, является конечным результатом бизнес-планирования.

В предыдущих исследованиях автором были раскрыты теоретические аспекты разработки бизнес-плана для строительного предприятия, в результате которых был разработан бизнес-план. Автором предложен следующий алгоритм разработки бизнес-плана (рисунок).

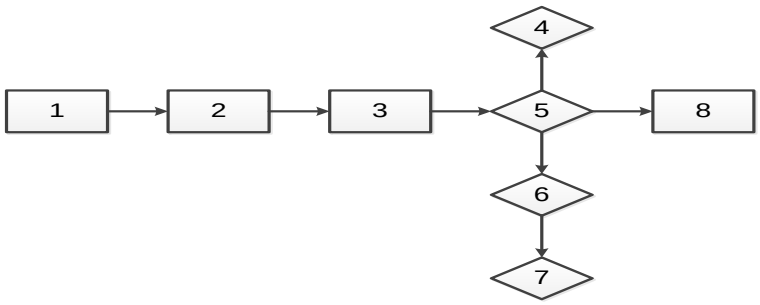

1 – формирование цели, этапов бизнес плана, определение субъектов его реализации;
2 – подготовка исходных данных;
3 – маркетинговый анализ конкурентной среды реализации бизнес плана;
4 – планирование производственных нужд для реализации;
5 – разработка организационного плана;
6 – разработка актов по охране труда;
7 – расчет финансовых показателей бизнес-планирования;
8 – предоставление готового бизнес-плана.

Рис. **PERT – схема алгоритма разработки бизнес-плана**

Приведенная схема отражает последовательность действий при написании бизнес-плана конкретно для строительного предприятия. Для качественного написания и разработки бизнес-плана необходимо учитывать, что в условиях кризиса на каждом этапе разработки плана возникают сложности, которые будут далее раскрыты в статье.

На первом этапе нужно четко сформировать цель, которая позволит ответить на вопрос, какие возможности открывает предложенное мероприятие. Также выделяются субъекты реализации и этапы конкретного бизнес-плана. На этом этапе представляется технико-экономическая характеристика, которая отражает реальное финансовое положение предприятия и его возможности.

На втором этапе необходимо провести маркетинговый анализ конкурентной среды, в которой функционирует предприятие. Результатом второго этапа будет развернутый маркетинговый план, который должен состоять из следующих пунктов:

характеристика продукции, услуг;
оценка рынков сбыта и основных конкурентов;
анализ украинского рынка услуг;
характеристика потребителей услуг;
потребность рынка;
описание конкурентной среды;
выбор стратегии для выхода на рынок;
характеристика региона реализации продукции;
сравнительный анализ цен и ценовая политика;
реклама и продвижение продукции.

Третий этап разработки бизнес-плана, согласно схеме, включает в себя планирование производственных нужд, а именно производственных помещений, закупок оборудования, материальных потребностей и прогноз плановой цены на услуги.

Следующие два этапа относятся к планированию показателей труда, это разработка организационной структуры, плана персонала, охраны труда и технической безопасности. Финансовое планирование осуществляется в несколько этапов, которые включают:

поиск исходных данных для финансовых расчетов;
потребность в финансировании и источники финансирования проекта;
прогноз баланса;
прогноз баланса доходов и расходов;
прогноз финансовых коэффициентов;
основные технико-экономические и финансовые показатели проекта;
общая оценка эффективности проекта.

Конечный продукт следования алгоритму – это готовый документ, согласно которому дальше будет принято решение об инвестировании и реализации проекта.

Проблемы, с которыми сталкивается разработчик бизнес-плана проекта для строительного предприятия достаточно четки и ясны, это рыночные неопределенности и риски, которые необходимо учитывать при его разработке.

В рамках написания маркетингового плана для проекта появляется потребность в информации о рынке, на котором функционирует предприятие, которая зачастую скрыта от доступности, поэтому предприятие вынуждено за свой счет проводить исследование сегментов рынка. Возникают накладные затраты, которые могут быть не учтены в смете проекта, это приводит к несоответствию плановых и фактических затрат проекта.

Так же прежде чем составлять какой-либо проект руководители проекта и строительного предприятия, на котором он будет реализовываться, должны четко понимать, сможет ли данный проект быть успешным не только на данный момент, но и в перспективе двух или трех лет. Данное условие должно непреложно выполняться на предприятии, так как нестабильность политики и экономики приводит некоторые проекты в "замороженное" состояние.

Возникает четкая необходимость оценки рисков, с которыми столкнется предприятие. При прогнозе реализации проекта нужно учитывать колебания курса валют, ставок налогообложения и т. д., так как в комплексе их изменения могут обанкротить даже прибыльную организацию. Поэтому практическая реализация такого рода "нестабильных" и "уязвимых" к изменениям внешней среды

проектов должна производиться в благоприятных условиях, тогда они будут приносить максимальную прибыль и социальный эффект в качестве отчислений в различные государственные фонды.

Немаловажную роль при реализации проекта на строительном предприятии играет нестабильность источников финансовых ресурсов предприятия. Примером может служить резкое снижение спроса на товары, работы, услуги. Также, если предприятие работает с малым количеством крупных клиентов, такая тенденция свойственна предприятиям описанной отрасли, то есть шанс потерять прибыль в случае утраты платежеспособности одного из клиентов.

Таким образом, в современной быстроменяющейся экономической ситуации невозможно добиться положительных результатов, не планируя своих действий, не прогнозируя последствий. Планирование нужно любому строительному предприятию, которое собирается полноценно функционировать в будущем. Руководители вынуждены искать формы и модели планирования, которые обеспечивали максимальную эффективность принимаемых решений. Оптимальным вариантом достижения таких решений является новая прогрессивная форма плана – бизнес-план.

При разработке бизнес-плана строительного предприятия возникает масса неопределенностей и проблем. Для разработки эффективного проекта руководителю строительного предприятия необходимо постоянно отслеживать ситуацию в стране и на внутреннем рынке, в котором оно функционирует. В дальнейших исследованиях возникает необходимость в изучении и анализе основных этапов бизнес-плана при кризисных условиях хозяйствования в Украине.

Науч. рук. Афанасьев Н. В.

Литература: 1. Тарасюк Г. М. Бізнес-план: Розробка, обґрунтування та аналіз / Г. М. Тарасюк. – К. : Каравелла, 2012. – 280 с. 5. 2. Планування в підприємствах і організаціях споживчої кооперації: стан і перспективи розвитку : монографія / В. В. Іванова, І. М. Сидоренко-Мельник, А. А. Фастовець та ін. / за ред. А. А. Фастовець. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2009. – 157 с. 3. Бизнес-планирование / под ред. В. М. Попова, С. И. Ляпунова. – М. : Финансы и статистика, 2010. – 345 с.

УРАХУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЇХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК 005.32:331.101.3

Павлова А. О.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто теоретичні основи процесу мотивації на підприємстві. Досліджено визначення поняття "мотивація", визначено методи мотивації в процесі формування компетентностей персоналу підприємства. Запропоновано методи й інструменти мотивації залежно від складової Національної рамки кваліфікації.

Ключові слова: мотивація, Національна рамка кваліфікації, компетентність, потреба, стимул, знання, уміння, комунікація, автономність, відповідальність.

© Павлова А. О., 2015

Аннотация. Рассмотрены теоретические основы процесса мотивации на предприятии. Исследовано определение понятия "мотивация", определены методы мотивации в процессе формирования компетентностей персонала предприятия. Предложены методы и инструменты мотивации в зависимости от составляющей Национальной рамки квалификации.

Ключевые слова: мотивация, Национальная рамка квалификации, компетентность, потребность, стимул, знания, умения, коммуникация, автономность, ответственность.

Annotation. The theoretical basics of motivation at the enterprise have been researched. The definition of the concept "motivation" has been studied, the methods of motivation in the process of forming the competentes of personnel of the enterprise have been identified. Some methods and tools of motivation have been proposed, depending on the component of the National Framework of Qualifications.

Keywords: motivation, National Framework of Qualifications, competence, need, stimulus, knowledge, skills, communication, autonomy, responsibility.

У сучасних умовах функціонування соціально-економічних систем питання мотивації в процесі формування та розвитку компетентності персоналу підприємства набуває особливого значення. Мотивація персоналу як функція менеджменту, за допомогою введення в дію різних стимулів і активізації мотивів прагне за найменших витрат забезпечити досягнення найбільших результатів на підприємстві. Ефективна система мотивації, прилаштована до кризових умов, перш за все, стабілізує емоційно-психологічний стан працівників, підвищує їх рівень компетентності, дає можливість отримання додаткових знань та навичок праці в складних умовах, що збільшує конкурентоздатність підприємства в майбутньому.

Теорії мотивації, принципи, методи та інструменти мотивації персоналу підприємства були розглянуті в науково-практичних працях зарубіжних та вітчизняних авторів, таких, як Афонін А. С. [1], Богиня Д. П. [2], Колот А. М. [3], Уткін Е. А., Хміль Ф. І. [4] та ін. Значну увагу проблемам дослідження професійної компетентності персоналу підприємства приділили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Антонов С. О., Беспалько В. П., Маркова А., Спенсер С. М., Дороніна М. С., Назарова Г. В., Пономаренко В. С. [5], Афанасьєв М. В. та ін. У цих роботах значна увага приділяється визначенню компетентності та можливості використання компетентнісного підходу в галузі освіти та працевлаштування, однак недостатньо дослідженими залишаються питання мотивації для досягнення цілей як працівника, так і підприємства на основі компетентнісного підходу потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей мотивації в процесі формування компетентностей персоналу підприємства та визначення методів і інструментів мотивації залежно від складової Національної рамки кваліфікації.

Мотивація персоналу є важливою умовою діяльності підприємства, розуміючи, що спонукає людину до діяльності, які мотиви лежать в основі її праці, можна розробити ефективну систему форм і методів управління її поведінкою.

Вивчення літературних джерел свідчить про те, що однозначної думки щодо визначення поняття та сутності мотивації в економічний науці не існує. Науковці та економісти визначають поняття "мотивація" по-різному (табл. 1).

Таблиця 1

Дослідження визначення "мотивація персоналу"

Автор	Характеристика	Аналіз визначення
1	2	3
Афонін А. С. [1]	Управлінська діяльність, спрямована на стимулювання працівників для досягнення цілей підприємства	Визначення, запропоноване цим автором передбачає зосередження мотивації тільки на дослідженні стимулів, які впливають на персонал, при цьому автор не визначає важливість мотивів для досягнення цілей

Закінчення табл. 1

1	2	3
Богиня Д. П. [2]	Суб'єктивна сторона діяльності людини, яка представлена широким спектром потреб, бажань, почуттів, інтересів	Автор багато уваги приділяє персональним потребам людини, упускаючи сукупність цілей персоналу як одного цілого
Владимирова Л. П. [6]	Пов'язана з природою стимулів до праці та передбачає встановлення взаємозв'язку в схемі "потреби – інтереси (мотиви) – стимули – винагорода"	Автор акцентує увагу на взаємозв'язку, що стимулює персонал до виконання роботи, яка буде оплачена за виконану роботу
Колот А. М. [3]	Сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації. Це сукупність усіх мотивів, які справляють вплив на людину	Автор зосереджує увагу на загальних характеристиках зовнішнього та внутрішнього середовища, яке діє на мотив людини та на потреби як в організації, так і за її межами
Хміль Ф. І. [4]	Стимулювання певної поведінки людини, зумовленої напруженням між потребами і можливістю їх задоволення	Позитивними моментами є зв'язок потреб та можливостей їх задоволення та виділення автором важливості матеріального задоволення потреби
В. Чернишов, А. Двінін [7]	Фактор, який забезпечує досягнення фірми: внутрішнє спонукання до діяльності, виходячи з бажань, інтересів, позиції робітника	Автори позиціонують персонал підприємства як головний фактор, який допомогає підприємству досягати поставленої мети
Шинкаренко В. Г, Криворучко О. Н. [8]	Процес, який здійснюється менеджерами і полягає у виявленні сил (мотивів) та розробці стимулів, що спонукають індивідуумів до дій по досягненню особистих цілей та цілей організації	Поняття, направлене на персонал підприємства, що за допомогою спільних мотивів досягає поставлених цілей підприємства

Проаналізувавши поняття мотивації можна дійти висновку, що мотивація – це процес, здійснюваний менеджерами, який полягає у виявленні сил (мотивів) і розробці стимулів, які спонукають людину до задоволення своїх потреб шляхом виконання професійної діяльності, що призводять до досягнення цілей і задач організації.

Мотивація персоналу здійснюється за допомогою різних методів управління. Методи мотивації персоналу – це сукупність прийомів і способів спонукання працівників для досягнення цілей організації на основі узгодження їх цілей і цілей організації шляхом постійного дослідження та активізації структури мотивів праці [4].

В основному автори виділяють три види методів мотивації – соціальні або соціально-психологічні; економічні; організаційно-адміністративні методи [1 – 4; 6].

Соціальні або соціально-психологічні методи часто виступають як комплексні. Соціальні методи управління включають соціальні способи і прийоми впливу на процес формування і розвитку колективу, на процеси спілкування, які протікають усередині нього. Дані методи засновані на використанні механізмів формальних і неформальних груп, соціальних ролей і статусу особистості, системи особистих взаємовідносин, соціальних потреб й інших соціальних аспектів [2; 6].

Економічні методи мотивації використовуються обов'язково за допомогою розпоряджень, адміністративних рішень, тобто адміністративних, організаційних методів з урахуванням соціального статусу працівника, особливостей психологічного сприйняття ним процесу мотивації, за допомогою соціальних та психологічних методів. Серед різноманітних економічних методів мотивації можна виділити: форми оплати праці; преміювання (колективне чи індивідуальне); можливість участі у прибутку, власність на засоби виробництва (комісійні виплати чи володіння акціями) [4].

Організаційно-адміністративні методи мотивації базуються на владі, дисципліні і відповідальності. Вони здійснюються через загальні й окремі організаційно-адміністративні акти управління

(розпорядження) відповідних суб'єктів, розвивають, конкретизують і втілюють у визначену форму організаційне регламентування [1; 3].

Формування компетентного фахівця в сучасних умовах господарювання об'єктивно сприяє розвитку й удосконалюванню процесу мотивації, тому що особистий економічний і соціальний інтерес кожного учасника виробничого процесу ставиться в залежність від ефективності управління підприємством у цілому.

Введенням Національної рамки кваліфікації [9], європейських стандартів забезпечення якості, доступності, прозорості розширення взаємозв'язків і визнання кваліфікацій на національному та міжнародному рівнях обумовило необхідність доповнення напрямків і визначення нових шляхів мотивації фахівців у рамках нових вимог, які прописані в Національній рамці кваліфікацій. Таким чином, мотивацію персоналу підприємства можливо реалізовувати через наступні методи й інструменти (табл. 2).

Таблиця 2

Методи й інструменти мотивації персоналу залежно від складової Національної рамки кваліфікації

Складова Національної рамки кваліфікації	Методи мотивації	Інструменти мотивації
Знання	Організаційно-адміністративні методи: нормативне регулювання; пряма адміністративна вказівка; розпорядження та ін.	лекції та семінари; додаткове навчання; конференції
Уміння	Економічні методи: високий рівень заробітної плати; преміювання; можливість участі у прибутку та ін.	тренінги; проекти; кейси; метод спеціальних завдань
Комунікація	Соціально-психологічні методи: правила внутрішнього трудового розпорядку; правила внутрішньофірмового етикету; процеси спілкування, які протікають усередині колективу; участь у прийнятті управлінських рішень, самоврядування та ін.	тренінги; конференції; тимбілдинг; програми обміну досвідом
Автономність і відповідальність	Соціальні методи: соціальна захищеність; якість соціального впливу; почуття соціальної причетності до справ підприємства; участь у прийнятті управлінських рішень та ін.	розширення повноважень; розширення "вертикального вибору"; розширення "горизонтального вибору"

Процес мотивації персоналу з урахуванням Національної рамки кваліфікації можна реалізовувати через наступні інструменти: лекції, семінари, тренінги, додаткове навчання. Вони мають відносно дешеву вартість порівняно зі своєю істинною ціною для розвитку, як самого співробітника, так і підприємства в цілому. Зазначимо, що необхідною умовою ефективного застосування мотиваційних методів є відповідність визначеній мотиваційній стратегії підприємства, яка зумовлена існуючим ресурсним потенціалом підприємства та його загальною стратегією та місією.

Таким чином, ефективність мотивації в процесі формування компетентностей персоналу підприємства в основному визначається використаними методами та інструментами мотивації. Запропоновані методи й інструменти мотивації через призму Національної рамки кваліфікації дозволять покращити діяльність персоналу підприємства та сприятимуть приближенню діяльності фахівців до європейських стандартів. Мотивація персоналу відповідно до цих складових дозволить вітчизняним підприємствам підвищити ефективність діяльності й тим самим забезпечити високий рівень конкурентоспроможності у майбутньому.

У даній статті автором було виявлено взаємозв'язок мотивації персоналу та Національної рамки кваліфікації для формування їх компетентностей. У подальших дослідженнях автор планує зосередити увагу на формуванні програми розвитку компетентностей.

Наук. кер. Іпполітова І. Я.

Література: 1. Афонин А. С. Основы мотивации труда : организационно-экономические аспекты / А. С. Афонин. – К. : Украинская энциклопедия имени М. П. Бажана, 2004. – С. 134–165. 2. Богиня Д. П. Еволюція теорій мотивації на рубежі XXI ст. / Д. П. Богиня // Регіональні перспективи. – 2002. – № 3–4 (22–23) – С. 5–8. 3. Колот А. М. Мотивація, стимулювання, оцінка персоналу / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 259–312. 4. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підручник / Ф. І. Хміль. – 2-ге вид, випр. та доп. – К. : Академвидав, 2007. – 576 с. 5. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів і менеджерів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://oneu.edu.ua/pages/ukr/dep/csot/files/ponomarenko_problemy_pidgotovki.pdf. 6. Владимирова Л. П. Экономика труда : учеб. пособ. / Л. П. Владимирова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИД "Дашков и К", 2002. – 300 с. 7. Чернышев В. Человек и персонал в управлении / В. Чернышев, А. Двинин – СПб. : Энергоатомиздат, Санкт-Петербургское отд-ние, 1997. – 568 с. 8. Шинкаренко В. Г. Система мотиваційного моніторингу працівників підприємства / В. Г. Шинкаренко, О. Н. Криворучко // Україна : аспекти праці, 2000. – № 4. – С. 27–32. 9. Про затвердження Національної рамки кваліфікації Київ : Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF. 10. Лайл М. Компетенции на работе / М. Лайл, М. Спенсер, С. Спенсер-мл. ; пер. с англ. – М. : HIPPO, 2005.– 384 с. 11. Селезньова Г. О. Мотивація у процесі формування ключових компетенцій / Г. О. Селезньова // Управління розвитком. – 2010. – С. 107–109. 12. Цыренова А. А. Менеджмент : учеб.-метод. пособ. / А. А. Цыренова. – Улан-Удэ : Издательство ВСГТУ, 2006. – 114 с.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ПРИВАБЛИВІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 330.322.2

Чорнорук Ю. А.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто визначення сутності інвестиційної привабливості аграрних підприємств, об'єкт та суб'єкт управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств. Узагальнено особливості управління та фактори формування інвестиційної привабливості в сільському господарстві.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, управління інвестиційною привабливістю, аграрне підприємство.

Аннотация. Рассмотрено определение сущности инвестиционной привлекательности аграрных предприятий, объект и субъект управления инвестиционной привлекательностью аграрных предприятий. Обобщены особенности управления и факторы формирования инвестиционной привлекательности в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат, управление инвестиционной привлекательностью, аграрное предприятие.

© Чорнорук Ю. А., 2015

Annotation. The article considers the essence of investment prospects for agricultural enterprises the object and the subject of management of agricultural enterprises' investment prospects. The features of management and factors of forming investment attractiveness in agriculture are generalized.

Keywords: investments, investment attractiveness, investment climate, management of investment attractiveness, agricultural company.

У ринкових умовах господарювання забезпечення та підтримання економічного зростання, результативність модернізаційних перетворень, підвищення результативності галузі сільського господарства обумовлюються можливістю забезпечення сільськогосподарських товаровиробників відповідними інвестиційними ресурсами. Інвестиційне забезпечення є найбільш важливою передумовою ефективного функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств, оскільки сприяє нарощуванню обсягів їх виробництва, збільшенню виробничого потенціалу, та в цілому зростанню результативності галузі і зміцненню продовольчої безпеки країни. Зважаючи на це, постає питання розробки організаційно-економічного механізму управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств.

Проблемі ефективності інвестицій в аграрну сферу, питанням управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств присвячено праці таких вітчизняних вчених, як: Гуткевич С. А., Дем'яненка М. Я., Кісіля М. І., Гуторова О. І., Коденської М. Ю., Лупенка Ю. О., Підлісецького Г. М., Ролінського О. В., Стецюка П. А., Шестопаля О. М. та ін. Окремі аспекти ефективності інвестиційної привабливості аграрного сектора досліджували Андрійчук В. Г., Баланюк І. Ф., Гайдуцький П. І., Кропивко М. М., Романова Л. В. та багато інших.

Водночас, питання узагальнення особливостей управління інвестиційної привабливістю аграрних підприємств не повною мірою вивчене, а тому є актуальним для дослідження.

Метою статті є узагальнення особливостей управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств.

Згідно з одним із найбільш поширених визначень сутності поняття, інвестиційна привабливість підприємства – це системна сукупність потенційних можливостей вкладання коштів з метою отримання економічної ефективності у майбутньому як наслідок результатів минулої господарської діяльності потенційного об'єкта інвестування, суб'єктивно оцінювана інвестором [1]. Розуміння сутності інвестиційної привабливості аграрних підприємств різними науковцями наведене у таблиці.

Таблиця

Розуміння сутності інвестиційної привабливості

Автори	Сутність інвестиційної привабливості
1	2
Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю.	Інвестиційна привабливість визначається інтегральною сукупністю критеріїв дієвості умов інвестування, які забезпечують особистий інтерес інвесторів до вкладення капіталу з метою його примноження або отримання соціального ефекту
Гуткевич С. О.	Інвестиційна привабливість – узагальнююча характеристика переваг та недоліків інвестування окремих напрямів та об'єктів з позиції конкретного інвестора
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О.	Інвестиційна привабливість – узагальнена характеристика переваг і недоліків інвестування окремих об'єктів чи напрямків з погляду інвестора
Костюк Т. І.	Інвестиційна привабливість – це складне економічне поняття, яке має системний характер, що виявляється в комплексі правил та умов вкладання інвестиційних ресурсів у той чи інший об'єкт у визначений час
О. Сталінська	Інвестиційна привабливість – це інтегральний показник, об'єднуючий комплекс формалізованих і неформалізованих критеріїв, що характеризує доцільність вкладення капіталу в досліджуваний потенційний об'єкт інвестування

Закінчення таблиці

1	2
Козловський С. В., Герасименко Ю. В.	Інвестиційна привабливість сільського господарства – це сукупність різних об'єктивних можливостей галузі по залученню інвестицій (інвестиційний потенціал) та об'єктивних обмежень, які перешкоджають реалізації таких можливостей, визначаючи вірогідність неповного використання інвестиційного потенціалу галузі (інвестиційний ризик), які, у свою чергу, обумовлюють інтенсивність залучення інвестицій в основний капітал сільського господарства
Д. Ванькович О. Дуфенюк	Інвестиційна привабливість аграрного комплексу України – це рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора за умови інвестування коштів у дану галузь

На погляд автора статті, у найбільш широкому розумінні оцінку інвестиційної привабливості слід трактувати як систему дій потенційного інвестора, спрямовану на підбір найбільш перспективних і ефективних проектів, які відповідають його ресурсам і можуть входити до інвестиційного портфеля.

Інвестиційна привабливість підприємства є невід'ємною частиною інвестиційного процесу, система управляння якою є складовою частиною управління взагалі. Процес управління інвестиційною діяльністю, з одного боку, становить одну з ключових підсистем загального менеджменту, а з іншого – виступає як механізм управління рухом інвестиційних ресурсів.

Управління інвестиційною діяльністю спрямоване на зростання інвестиційних ресурсів, нарощування об'єму капіталу та отримання соціального ефекту. Як і процес управління інвестиційною привабливістю підприємств інших галузей, для підприємств сільського господарства воно передбачає наявність керуючого суб'єкта і керованого об'єкта.

Суб'єктом управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств виступають керівники проекту інвестиційної діяльності підприємств, професійна діяльність яких спрямована, у першу чергу, на підвищення привабливості господарств аграрної сфери для інвесторів.

Об'єктом управління виступає безпосередньо система фінансово-економічних відносин аграрного підприємства із зовнішнім середовищем, що формують його інвестиційну привабливість. Вона формується за допомогою відповідних показників, що розраховуються сільськогосподарськими підприємствами для удосконалення своєї діяльності шляхом залучення додаткових інвестицій.

Головною метою управління інвестиційної привабливості аграрних підприємств є досягнення оптимального фінансового стану та досягнення сталого розвитку підприємства для гарантованого задоволення вимог потенційних інвесторів.

Визначення інвестиційної привабливості будь-якого суб'єкта господарювання в АПК потребує особливої уваги щодо оточення підприємства, яке розташоване в певному адміністративно-територіальному регіоні держави [2]. Напрями формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств наведені на рис. 1.

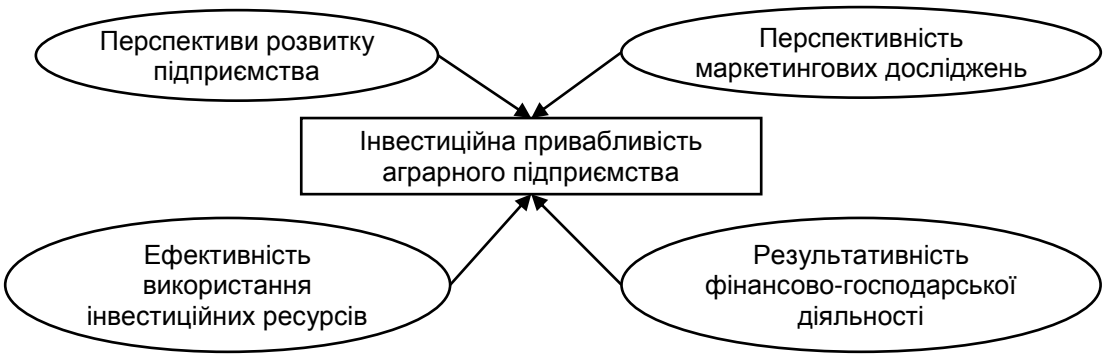

Рис. 1. **Напрями формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств**

Інвестиційний клімат характеризує загальні умови інвестування, тобто створює загальний фон для інвестиційної привабливості на всіх рівнях. Водночас інвестиційна привабливість підприємства впливає на формування інвестиційної привабливості галузі, регіону, ринку і т. д., однак вона може істотно відрізнятися від загального фону. Поряд з цим якщо розглядати певне сільськогосподарське підприємство, то ситуація в галузі на рівні регіону чи держави в цілому є для нього інвестиційним кліматом, середовищем для реалізації інвестицій. На основі узагальнення існуючих поглядів автором даного дослідження було розроблено схему оцінки інвестиційного клімату сільського господарства України з позиції вітчизняного інвестора (рис. 2).

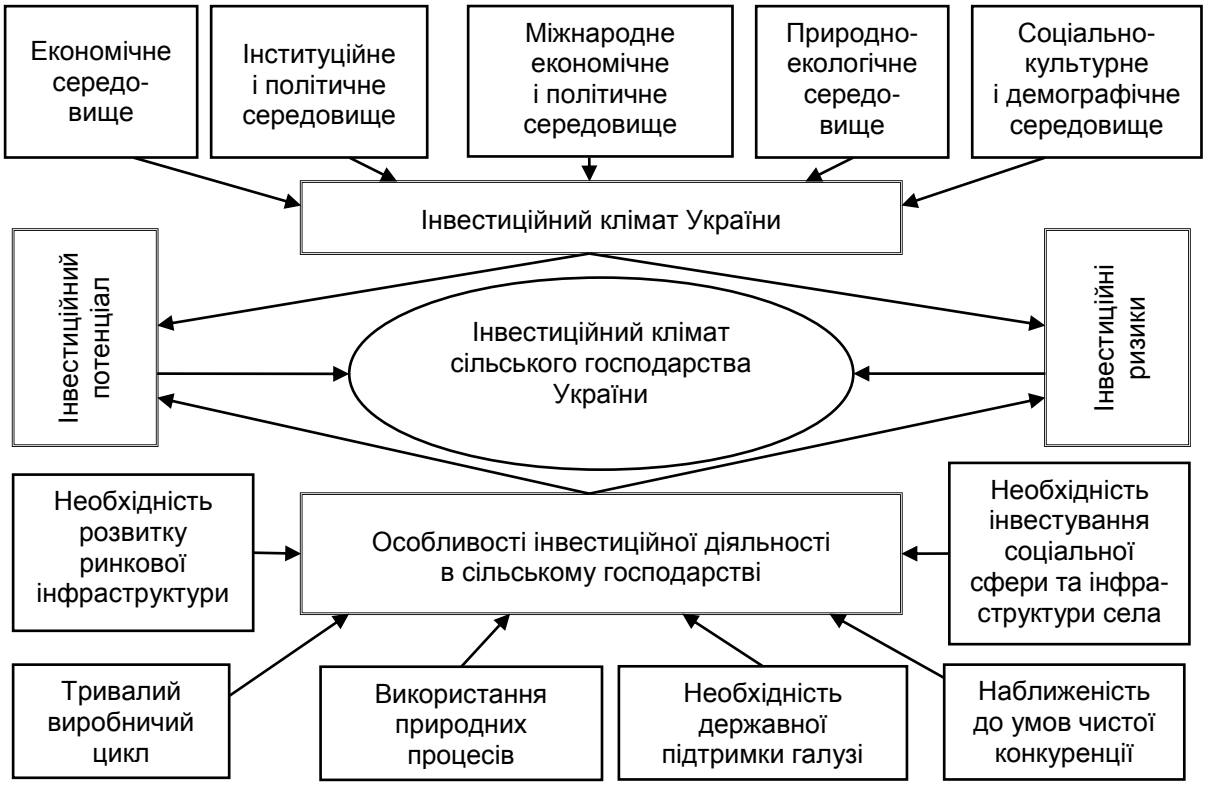

Рис. 2. **Чинники формування інвестиційного клімату сільського господарства України**

Аграрне виробництво характеризується відносно високою невизначеністю та мінливістю і, таким чином, високим рівнем ризику, що обумовлено, в першу чергу, специфікою галузі. Сільськогосподарське виробництво є досить особливою сферою. Ці особливості потенційний інвестор має обов'язково врахувати (див. рис. 2). У сільському господарстві економічний процес відтворення тісно переплітається з природними (біологічними) процесами, оскільки сільськогосподарська продукція виробляється за допомогою живих організмів. Цим зумовлюється залежність процесу відтворення в сільському господарстві від природних факторів [3]. До процесу сільськогосподарського виробництва залучено не три, а чотири ресурси – основні й оборотні фонди, жива праця і земля. Земля не втрачає свою вартість, більше того, у процесі використання землі у виробництві її родючість, а значить і вартість може зростати (за однакових інших умов). Тому інвестиції у придбання земельних ділянок повинні мати дуже низьку норму прибутковості, близьку до реальної процентної ставки по банківських довгострокових депозитах. Цей факт також можна віднести і до факторів ризику інвестування галузі.

Особливістю інвестиційної діяльності в сільському господарстві виступає і необхідність в інвестуванні соціальної сфери та інфраструктури села. Від цього безпосередньо залежить кількісний і якісний склад трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств, ефективність їх використання. При незадовільному розвитку інфраструктури та соціальної сфери села цей чинник може стати одним із ризиків інвестиційної діяльності.

Проблема інвестицій у сільське господарство пов'язана з міжгалузевим та внутрішньогалузевим переливанням капіталу в самому сільському господарстві, яке є багатогалузевою системою з багатьма продуктовими підкомплексами, кожен з яких застосовує притаманні лише йому специфічні виробничі процеси, техніку і технологію, методи відтворення виробничого, в тому числі й технічного потенціалу [4].

Розвиток виробничої сфери АПК України значною мірою визначають темпи та пропорції інвестицій для упровадження найновіших, перевірених досвідом й екологічно чистих технологій. Велике значення має інвестування у сферу підготовки висококваліфікованих сільськогосподарських кадрів на базі сучасної концепції сталого розвитку. Серед факторів ризику інвестування як сільськогосподарського виробництва, так і економіки України в цілому слід відзначити значну невідпрацьованість та невідлагодженість правової сфери інвестування. Також це стосується і правового забезпечення аграрної реформи.

На думку Кісіля М. І. та Ролінського О. В., інвестиційну привабливість агропромислового комплексу України для іноземних інвесторів зумовлюють такі фактори: сприятливі економічні умови для виробництва продукції АПК, значні внутрішній ринок і експортні можливості, висококваліфікована робоча сила, помірне податкове навантаження, наявність достатньої законодавчо-нормативної бази, запровадження приватної власності на землю і майно, врегулювання проблеми боргових зобов'язань, потужний ресурсний і науковий потенціал, вигідне транспортно-географічне розташування [5].

Система управління інвестиційною привабливістю підприємств сільського господарства повинна базуватися на наступних функціях: планування, організація, мотивація, оцінка і контроль, аналіз, регулювання, координація. Узагальнено систему управління інвестиційною привабливістю підприємства можна представити наступним чином (рис. 3).

Рис. 3. **Система управління інвестиційною привабливістю аграрного підприємства**

Отже, управління інвестиційною привабливістю аграрних підприємств на сучасному рівні наразі є визначальною передумовою ефективного їх функціонування і розвитку. Інвестиційна привабливість

є інтегральною складовою факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, які впливають на інвестиційний розвиток підприємства, та формується, виходячи з особливостей господарювання в галузі.

Наук. кер. Гуторов А. О.

Література: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учеб. пособ. / И. А. Бланк. – К. : Эльга Ника-Центр, 2001. – 448 с. 2. Інвестування : підручник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда. – К. : Знання, 2008. – 452 с. 3. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с. 4. Регуш В. В. Особенности инвестирования в аграрную сферу АПК / В. В. Регуш // Экономика с.-х. и перерабатывающих предприятий. – 2005. − № 2. – С.19–21. 5. Кісіль М. І. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів / М. І. Кісіль, О. В. Ролінський. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 233 с. 6. Юшин С. О. Інвестиційно-інноваційна модель аграрного розвитку як похідна внутрішньої і зовнішньої політики держави / С. О. Юшин // Агроінком. – 2012. – № 4–6. – С. 31–34.

ОЦІНКА СТАНУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

УДК 33.65.455.5

Вавенко А. Е.

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено основні аспекти корпоративної соціальної відповідальності підприємств України. Виявлено проблеми у системі її функціонування, визначено деякі напрями поліпшення ситуації.

Ключові слова: корпоративна відповідальність, функціонування, підприємтсво, поліпшення.

Аннотация. Исследованы основные аспекты корпоративной социальной ответственности предприятий Украины. Выявлены проблемы в системе ее функционирования, определены некоторые направления улучшения ситуации.

Ключевые слова: корпоративная ответственность, функционирование, предприятие, улучшение.

Annotation. The main aspects of the corporate social responsibility of Ukrainian enterprises are examined. The problems in the system of its functioning are elicited, some ways of improving the situation are determined.

Keywords: corporate responsibility, functioning, enterprise, improvement.

© Вавенко А. Е., 2015

Сучасні тенденції ведення бізнесу, обмеженості ресурсів та деяких інших глобальних вад підприємницької діяльності зумовлюють залучення підприємств до усунення недоліків регіонів, у яких вони функціонують. Збільшення соціальних проблем у світі потребує вирішення не тільки з боку держави, але й з боку підприємств, що здійснюється за рахунок ліквідації їхнього негативного впливу на навколишнє середовище, організації місцевих громад та допомоги суспільству, дотримання принципів чесної конкуренції, етичності ведення бізнесу та захисту прав споживачів, – усе це є невід'ємними складовими корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), що і пояснює актуальність даної теми.

У числі перших, хто поставив питання щодо соціальної відповідальності бізнесу, був відомий Е. Карнегі. Він сформулював два основних положення, на яких засноване поняття соціальної відповідальності, – принцип благодійності та принцип служіння. Також ключовими авторами на шляху формування КСВ можна назвати таких учених, як: Р. Бломстром, Г. Боуен, К. Девіс, А. Керолл, Дж Мак Гуїр, М. Фрідмен та ін.

Метою даної роботи є аналіз дотримання положень КСВ українськими підприємствами згідно з їхньою нефінансовою звітністю.

Концепція соціально відповідального бізнесу почала формуватися досить нещодавно – в кінці 60-х – 70-х років XX ст. у США, Великобританії, Японії та Німеччині, тож до цього часу більшість підприємств навіть не замислювалася про такий аспект своєї діяльності, як турбота про навколишнє середовище та населення, що прямо чи опосередковано на нього впливає та бере участь у його добробуті. Мало не головним зобов'язанням підприємств залишалася виплата заробітної платні та сплата податків. Але, з плином часу, усе більше екологічних та соціальних проблем перестали розглядатися такими, що можуть бути вирішені лише урядово, підприємства починають брати активну участь у допомозі їх подолання, підвищуючи при цьому лояльність клієнтів, отримуючи підтримку та пільги від уряду та покращуючи свій імідж.

Відлік розвитку КСВ саме в Україні можна вважати з моменту її приєднання до мережі Глобального договору ООН п'ять років тому. Майже з того ж часу Центр "Розвиток КСВ" – провідна експертна організація з КСВ в Україні – щорічно презентує Індекс Прозорості сайтів ТОП-100 українських компаній, що здійснюється за підтримки Посольства Королівства Нідерландів, – інструмент, який дає повну картину щодо розвитку ситуації КСВ в Україні. До десятки сайтів з найвищим рівнем розкриття інформації з КСВ у 2014 році увійшли компанії: "АрселорМіттал Кривий Ріг", "ДТЕК", "СКМ", "Оболонь", "Метінвест", "Карлсберг Україна", "Київстар", "ОККО-Бізнес" (Концерн Галнафтогаз), "Дніпроспецсталь", "Крафт Фудз Україна" [1].

Позиція компанії в Індексі виражена сумою балів у відсотках, отриманих компанією, за такими критеріями: звітність, зміст, навігація, доступність. У добу інформаційних технологій найпоширенішим способом дізнатися про діяльність компанії є відвідання інтернет-сайту, де можна знайти необхідну інформацію щодо виконання підприємством своїх обов'язків, тому саме оцінку корпоративних сайтів було обрано головним засобом аналізу дотримання КСВ в Україні (таблиця) [1].

Таблиця

Секторальні лідери Індексу прозорості

Сектор	2014		2013		2012	
	Компанія	%	Компанія	%	Компанія	%
1	2	3	4	5	6	7
Комунікації	Київстар	53	Київстар	53	Київстар	51
Електроенергетика	ДТЕК	86	ДТЕК	80	ДТЕК	68
Важка промисловість	АМ	87	АМ	78	Метінвест	55
Нафта і газ	ОККО	46	ОККО	43	Галнафтогаз	39
Харчова промисловість (FCMG)	Оболонь	70	Оболонь	70	Імперіал Тобакко	25
Рітейл	МЕТРО	36	МЕТРО	34	МЕТРО	32

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6	7
Транспорт	Бориспіль	20	Лемтранс	15	Атолл Холдинг	19
Аграрний сектор	Нібулон	36	Нібулон	36	МХП	21
Фармацевтика	БаДМ	8	БаДМ	8	БаДМ	8
Видобувна промисловість	–	–	Шахтоуправління Покрівське	14	Південний ГЗК	5

Загальний рейтинг ТОП-10 компаній у відсотках за результатами Індексу прозорості 2014 року наведено на рис. 1.

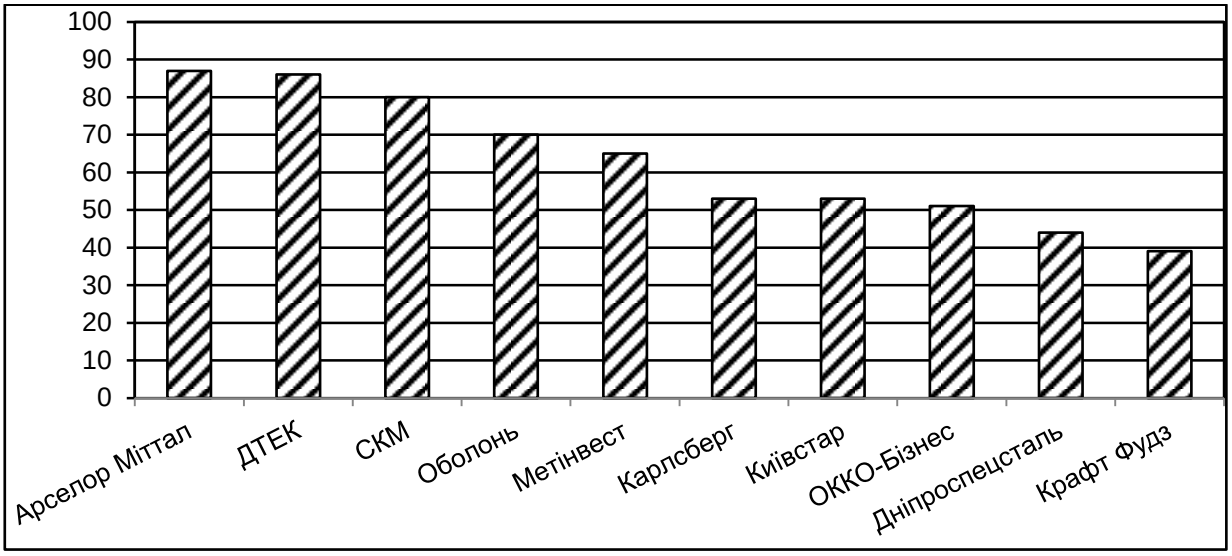

Рис. 1. **Результати Індексу-2014**

Згідно з результатами Індексу 2014 року, лише третина компаній з ТОП-100 створюють окрему сторінку з питань соціальної відповідальності, більшість не приділяють достатньої уваги цій темі та не розглядають проблему комунікації зі стейкхолдерами.

Щодо державних підприємств, їхній рівень прозорості та підзвітності достатньо низький порівняно з приватними компаніями – лише 10 %. Жодне з них не оприлюднює на сайті фінансові звіти, не надає інформації з визначення груп стейкхолдерів та взаємодії з ними. Питанням охорони довкілля збагачений сайт лише "Енергоатома", а політикою роботи з персоналом – Південно-Західної залізниці. Відповідно до принципів КСВ, громадяни країни повинні бути впевнені, що підприємства, зокрема, на яких вони працюють, діють прозоро відповідно до норм законодавства, згідно з антикорупційною системою, та враховують інтереси суспільства та інших сторін.

Україна має значний потенціал у розвитку КСВ, запроваджуючи системи мотивації для підприємств та стимулювання до запровадження нових стандартів у їх діяльності. Однак, наразі існує безліч проблем, які стають на заваді розвиткові та поширенню соціальної відповідальності бізнесу. Зокрема, це трудомісткість складання соціальних звітів; низький рівень соціальної відповідальності держави; недостатній рівень кваліфікації працівників бізнес-установ у справах соціальної роботи; відсутність відповідного законодавства, адаптованого до дотримання умов соціальної звітності; політична нестабільність держави, а отже, й бізнесу, його невпевненість у майбутньому; неможливість підрахунку прибутку та переваг від впровадження КСВ підприємств та багато інших [2].

Українські підприємства розуміють під КСВ, скоріше, надання благодійної допомоги, розвиток персоналу, чесне ведення бізнесу та дотримання прав людини, аніж упровадження практик підзвітності,

прозорості поведінки, підтримання екологічних проектів та приєднання до глобальних програм розвитку. Найвпливовішими чинниками приєднання підприємства до умов КСВ є переслідування власних моральних міркувань, внутрішнє спонукання та отримання прибутку шляхом збільшення продажів. У підприємств відсутня мотивація, окрім прибуткової, – соціальна направленість та стратегія, стимулювання політики участі у соціальних програмах (рис. 2) [3].

Рис. 2. **Пріоритети підприємств у приєднанні до КСВ**

Одним із заходів, що зміг би істотно вплинути на кількісні параметри КСВ в Україні, є розробка та прийняття чіткої законодавчої бази, яка створювала б правові рамки соціально відповідальної поведінки та була націленою на його оптимізацію. Так, запропоновано впровадження кількох напрямів дієвих засобів підвищення соціальної відповідальності українських підприємств.

На юридичному рівні соціального партнерства: розробка чіткої, прозорої програми антикризових заходів для вирішення соціально-трудових та економічних проблем; розробка та прийняття Закону України "Про соціальну відповідальність бізнесу", передбачивши в ньому демократичні механізми залучення бізнесу до розв'язання ключових соціальних питань персоналу підприємства, Закону України "Про соціальну звітність підприємств України", "Про соціальний аудит" та ін.

На економічному рівні: цілковите дотримання принципів СОТ; здійснення державного регулювання цін на продовольчі товари, інші соціально значущі потреби, зниження податків на прибуток та додану вартість, підвищення норм амортизації; рефінансування банківських позик, у першу чергу, для соціально активних підприємств; посилення практики добровільного та ефективного об´єднання ресурсів держави та бізнесу для здійснення окремих соціальних програм та вирішення екологічних проблем; надання соціально відповідальним компаніям регіональних преференцій у вигляді пільгового землевідведення, дозволів на будівництво тощо.

На морально-психологічному рівні: мотивація компанії готувати нефінансові звіти (наприклад, демонструвати переваги підготовки такої звітності, допомогати оцінити вплив КСВ на компанію тощо); формування попиту стейкхолдерів на таку інформацію (наприклад, через проведення просвітницької роботи серед громадських організацій); запровадження до навчальних програм бізнес-шкіл, економічних факультетів університетів та інших навчальних закладів теорії та практики КСВ; видавництво та розповсюдження спеціальної літератури, проведення семінарів з питань соціальної відповідальності та ін.

Таким чином, підсумовуючи наведене вище, в умовах покращення економічної та соціальної ситуації в Україні, особливо прагненні її приєднання до Європейського простору, значення КСВ

для підприємств набуває першочергового значення, адже успішна та квітуча держава – це соціально відповідальна держава та її суб'єкти господарювання. Не дивлячись на актуальні проблеми та перешкоди на шляху становлення та розвитку соціальної відповідальності бізнесу, наша країна має всі можливості для створення таких умов і стимулів для підприємств, які зможуть вивести її на новий рівень всеохоплюючого світового визнання.

Вивчення даної проблеми потребує подальших досліджень у сфері впровадження КСВ українськими підприємствами, що стане вагомим підґрунтям для запропонування можливих засобів та способів виходу з поточної ситуації.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Центр "Розвиток КСВ" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.csr-ukraine.org. 2. Запухляк В. М. Проблеми та перспективи розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні / В. М. Запухляк, В. Ю. Грунтковський // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць. – Вип. 557–558. Економіка. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 96–99. 3. Царик І. М. Регулятивні інструменти посилення соціальної відповідальності бізнесу в системі національної економіки : монографія / І. М. Царик. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 152 с. 4. Будьонна Л. Шляхи та напрями формування соціальної відповідальності бізнесу в Україні / Л. Будьонна // Соціальна політика. – Серпень. – 2008. – С. 9–10. 5. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. "Основні напрями вдосконалення системи соціального партнерства в Україні". Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/718.

РОЗВИТОК СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 304.4:351

Векліч З. В.

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Обґрунтовано необхідність соціальної відповідальності в системі суспільних відносин. Оцінено проблеми соціальної відповідальності громадян. Запропоновано основні шляхи покращення суспільних відносин на основі соціальної відповідальності в Україні.

Ключові слова: суспільні відносини, соціально відповідальна поведінка, реалізація, духовність, моральність.

Аннотация. Обоснована необходимость социальной ответственности в системе общественных отношений. Оценены проблемы социальной ответственности граждан. Предложены основные пути улучшения общественных отношений на основе социальной ответственности в Украине.

Ключевые слова: общественные отношения, социально ответственное поведение, реализация, духовность, нравственность.

© Векліч З. В., 2015

Annotation. The article substantiates the need for social responsibility in the system of social relations. The issues of social responsibility of citizens have been evaluated. The basic ways of improving social relations on the basis of social responsibility in Ukraine are proposed.

Keywords: public relations, socially responsible behavior, implementation, spirituality, morality.

Сьогодні набуває поширення ігнорування правових та соціальних норм, усе частіше зустрічається безвідповідальна поведінка посадових осіб, деградація культурних відносин. Причиною цьому є глухий кут, у який зайшла соціальна відповідальність. Перш за все, відбувається ціннісна дезорієнтація особистості, втрата віри людини саму в себе, у свої можливості, а також формуються сприятливі умови для розповсюдження соціальних хвороб й аморальної поведінки. Саме тому подальший розвиток суспільних відносин вимагає визначення та застосування соціальної відповідальності як чинника та інструмента впливу на їх удосконалення та впровадження в систему управління. Це визначає проблему соціальної відповідальності як актуальну та необхідну для модернізації суспільних відносин.

Проблематика соціальної відповідальності розглядається в працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: Г. Йонаса, Соловйова Е. Ю., Ф. Тенніса, К. Вульфа, Беха В. П., Х. Арендт, Тернопільської В. І. та ін. Так, відомий український вчений Єрмоленко А. М. [1] обґрунтовує значення етики відповідальності в гуманістичній переорієнтації суспільства, вирішенні глобальних проблем. Разом з тим, не зважаючи на численні дослідження ролі соціальної відповідальності, у літературі не склався цілісний підхід до визначення сутності соціальних зв'язків між людьми, які формують основу соціальної відповідальності.

Метою статті є оцінка перешкод на шляху становлення соціальної відповідальності в соціологічних вимірах та визначення можливостей удосконалення суспільних відносин на підставі реалізації соціально відповідальної поведінки в Україні.

Соціальна відповідальність суспільства залежить від соціальної відповідальності його членів. Саме соціальна відповідальність людини є багатоаспектним явищем та соціальним феноменом, який визначається совістю, чесністю, довірою, толерантністю, співучастю, обов'язковістю, правдивістю, любов'ю до ближнього, добротою [2, с. 9]. Таким чином, соціально відповідальній людині притаманна соціально відповідальна поведінка, що насичена високою духовністю й моральністю, а її вектором є не тільки сама людина, а й інші суб'єкти громадянського суспільства.

Природним є прагнення людей до певного порядку в суспільстві, де вони живуть, спілкуються, взаємодіють. І чим яскравіше воно виявляється, тим більш глибокою є потреба в такій системі відносин, які забезпечують цей порядок [3, с. 85]. Відсутність порядку є наслідком та проявом безвідповідальності. ІС НАН України [4] проводив соціологічний моніторинг протягом останніх десяти років на рівень задоволеності опитаними порядком у суспільстві. Комплексним показником, який визначає стан соціальної відповідальності в суспільстві, є дотримання чинних у країні законів. Саме верховенство права перетворює державу в правову соціальну країну, а людина за наявності в суспільних відносинах цього верховенства права, яке перш за все спонукає її саму до дотримання чинних законів країни, відчуває себе одночасно соціально захищеною. Однак за результатами соціологічного моніторингу простежується стала динаміка нереалізованості верховенства права, через що людям не вистачає в суспільних відносинах дотримання чинних у країні законів (таблиця).

Таблиця

Оцінка ставлення опитаних до дотримання чинних у країні законів, %

Достатність дотримання чинних законів у країні	2003	2006	2007	2009	2011	2013
Не вистачає	70,4	69,9	68, 8	68,1	68,8	71,6
Важко сказати	19,5	21,7	22,0	19,5	20,2	19,2
Вистачає	5,6	5,7	6,5	9,3	7,7	6,1
Не цікавить	3,9	2,3	2,6	2,9	2,9	2,6

Шляхом узагальнення результатів соціологічних опитувань виникає можливість зрозуміти її джерела та механізми здійснення. За результатами соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України [4] визначилась потреба опитаних у наявності ознак соціальної відповідальності, якої не вистачає для підтримання порядку в суспільстві, дотримання чинних законів (більше 70 % опитаних). Слабке знання правових норм респондентами дезорієнтує людину в правовому полі, обумовлює зростання потреби в юридичній допомозі. Трудова поведінка характеризує можливості ефективно працювати, але цих можливостей недостатньо для реалізації повної віддачі себе у сфері праці. Перешкодою для більш широкого запровадження соціальної відповідальності є нечесність за різними мотивами та походженням, а також високий рівень недовіри. У значної кількості опитаних переважають відчуття невпевненості у власних силах, а наявний стан речей вони виправдовують більш вагомими зовнішніми обставинами, власною нерішучістю, безініціативністю та низькою самостійністю.

В українському суспільстві відбувається усвідомлення потреб зміни соціальної поведінки та забезпечення її регуляції на підставі реалізації потреб у встановленні порядку в суспільстві, посилення рівня довіри, формування умов посилення згуртованості, забезпечення реалізації правових норм та можливостей захисту прав і гарантій, що обумовлює зменшення бар'єрів становлення соціальної відповідальності в Україні [5, с. 120]. Духовно-культурний потенціал українського суспільства дає змогу усвідомити та реалізувати переваги розвитку суспільних відносин, які базуються на соціальній відповідальності. Одночасно потребують подальшого наукового опрацювання проблеми утвердження системної соціальної відповідальності в міждисциплінарному контексті з усвідомленням теоретико-методологічних основ визначення феномена та пошуку механізмів мотивації до соціально відповідальної поведінки особистості та суспільства, а також соціально відповідальних дій бізнесу та держави [6, с. 74].

Для розвитку та покращення суспільних відносин за допомогою соціальної відповідальності необхідно:

збільшити обсяг державного замовлення на проведення наукових досліджень із розробки теоретичних та практичних аспектів соціальної відповідальності інститутів держави та суспільства і розробка на цій підставі Концепції соціальної відповідальності в Україні та забезпечення її впровадження;

внести до проекту Концепції соціального розвитку України положення, які конкретизують посилення та запровадження соціальної відповідальності в систему соціального управління України та її регіонів;

включити до проекту Концепції гуманітарної політики України на період до 2020 року положення про запровадження соціальної відповідальності та її розвиток;

впровадити у систему виховання та освіти спеціальні програми в межах духовно-культурного розвитку, які регламентують соціальну відповідальність;

забезпечити культивування у свідомості населення переваг суспільних відносин, які базуються на соціальній відповідальності;

сприяти створенню та розвитку системи державних та громадських інститутів соціальної відповідальності [7, с. 420].

Отже, соціальна відповідальність багатоаспектна. Вона є причиною та наслідком певної соціальної поведінки, вона визначає рівень культури й моральні якості людини та суспільства. Потребу зміни соціальної поведінки в Україні можна задовольнити тільки за умови виконання наведених вище дій. У такий спосіб можна досягти підвищення показника якості трудового потенціалу, чинника набуття конкурентних переваг та забезпечення стійкої соціальної динаміки. Прагнення здорового способу життя, прирощення людського і соціального капіталу та набуття конкурентоздатності; доброчинність та підтримка нужденних; турбота про гідні умови життя близьких; внесок у збереження та покращення довкілля – це далеко не повний перелік переваг суспільства, яке базується на соціальній відповідальності. Питання розвитку суспільних відносин на засадах соціальної відповідальності є досить важливим та потребує подальшого дослідження.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Ермоленко А. Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (современная немецкая практическая философия) / А. Н. Ермоленко. – К. : Наукова думка, 1994. – 200 с. 2. Колот А. Соціальна відповідальність людини як чинник стійкої соціальної динаміки: теоретичні засади / А. Колот

// Україна: аспекти праці. – 2011. – № 3. – С. 3–9. 3. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія / за ред. А. М. Колота. – К. : КНЕУ, 2012. – 501 с. 4. Українське суспільство. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2013. – 660 с. 5. Соціологічний вимір соціально-економічних процесів в Україні / за ред. О. М. Балакірєвої. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 320 с. 6. Соціальна відповідальність : навч. посіб. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 152 с. 7. Детермінанти соціально-економічної нерівності в сучасній Україні : монографія / за ред. О. М. Балакірєвої. – К. : Ін- т екон. та прогнозув. НАН України, 2011. – 592 с.

УПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЇ "КИЇВСТАР"

УДК 005.35

Казаріна А. Р.

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто сучасну технологію впровадження корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) на вітчизняних підприємствах. Проведено аналіз переваг і недоліків залучення організації в систему міжнародних соціальних стандартів, а також особливості організації системи КСВ лідера мобільного зв'язку України компанії "Київстар".

Ключові слова: технологія, корпоративна соціальна відповідальність, підприємство, міжнародні стандарти.

Аннотация. Рассмотрена современная технология внедрения корпоративной социальной ответственности (КСО) на отечественных предприятиях. Проведен анализ преимуществ и недостатков вовлечения организации в систему международных социальных стандартов, а также особенности организации системы КСО лидера мобильной связи Украины компании "Киевстар".

Ключевые слова: технология, корпоративная социальная ответственность, предприятие, международные стандарты.

Annotation. The modern technology of implementation of corporate social responsibility at domestic enterprises was considered. The advantages and disadvantages of involving an organization into the system of international social standards, as well as the features of the CSR system of the leader in the Ukrainian mobile market the company "Kyivstar" were analysed.

Keywords: technology, corporate social responsibility, enterprise, international standards.

Актуальність теми дослідження зумовлена посиленням уваги міжнародної бізнес-спільноти та широкої громадськості до принципів етики бізнесу, найбільш обговорюваним з яких останнім часом є принцип корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Впровадження в практику принципів КСВ докорінно змінило роль компаній у світі: бізнес став розглядатися не лише як головний каталізатор економічного прогресу, але також і як інститут, який бере активну участь у підтримці соціальної стабільності в суспільстві.

© Казаріна А. Р., 2015

В Україні на сьогодні досить велика увага приділяється питанню етики бізнесу, у той час як досліджень, присвячених безпосередньо концепції КСВ, недостатньо. Слід відмітити наступних фахівців у питаннях КСВ, таких як С. Ааронсон, Р. Агілера, Р. Беннетт, Т. Бредгард, Д. Вуді, П. Друкер, М. Кларксон, І. Барбашін, С. Братющенко, А. Гізатуллін та ін. [1].

Найбільші компанії світу прагнуть відповідати кращим світовим стандартам і приділяють велику увагу КСВ – відповідальності бізнесу перед суспільством та його корпоративні соціальні можливості. З розвитком такого напрямку як соціальна відповідальність з'явилася достатня кількість міжнародних стандартів з провадження та введення КСВ на підприємствах світу, у тому числі і в Україні. А, отже, сучасна реалізація стандартів КСВ та особливості їх впровадження саме на українських підприємствах стали метою написання даної статті.

До стандарту, що лежить в основі соціальної відповідальності, належить Міжнародний Стандарт ISO 26000: "Керівництво з соціальної відповідальності". Цей міжнародний стандарт був підготовлений з використанням підходу, заснований на участі експертів, які представляють різні зацікавлені сторони із понад 90 країн, а також 40 міжнародних організацій.

Міжнародний Стандарт ISO 26000 становить керівництво з принципів, які лежать в основі соціальної відповідальності. Стандарт є також керівництвом зі способів інтеграції соціальної відповідальної поведінки в стратегії, системі, практиці й процесів організації. Він підкреслює важливість результатів з поліпшення результативності. Стандарт ISO 26000, у першу чергу, призначений для добровільного застосування. Він не призначений для створення нетарифних бар'єрів у торгівлі, та для зміни законодавчо визначених зобов'язань організації.

Для аналізу впровадження стандарту на конкретній компанії, що працює на ринку України, попередньо здається необхідним виділити ряд переваг та недоліків ISO 26000 (таблиця).

Таблиця

Переваги та недоліки впровадження міжнародного стандарту ISO 26000

Переваги	Недоліки
Охоплення всіх проблем, що відносяться до соціальної відповідальності, та поглиблене розуміння можливих дій	Нестача достатньої кількості фінансових ресурсів на впровадження повного комплексу стандартів на усі сфери діяльності організації
Допомога в ранжируванні проблем соціальної відповідальності за допомогою визначення актуальності та впливу	Потреба в проведенні навчань, тренінгів, трансферу досвіду при впровадженні та повної реалізації стандарту
Можливість внесення доповнень, пов'язаних з різноманітністю культурних цінностей	Не може використовуватися для сертифікації системи управління

На сьогодні стандарти зі звітування про СВБ (соціальна відповідальність бізнесу) не мають відповідних національних версій. Частка підприємств, які складають відповідні звіти в Україні на добровільних засадах, є малою, про що свідчать, зокрема, дані Центру "Розвиток КСВ" [2]. Разом із тим, маючи верифікований звіт, компанії фактично не потрібно додатково доводити дотримання принципів соціальної відповідальності [3]. Сьогодні законодавство багатьох європейських країн в обов'язковому порядку вимагає розкриття у звітності підприємств певної інформації щодо соціальної відповідальності [4]. Нині питання запровадження в Україні обов'язкової не фінансової звітності є предметом широкої дискусії. Прийняття рішення може суттєво вплинути на подальше становлення практики соціальної відповідальності бізнесу в нашій країні.

В Україні повне впровадження стандартів корпоративної соціальної відповідальності можна розглянути на лідері українського мобільного зв'язку "Київстар". "Київстар" – українська телекомунікаційна компанія, що надає послуги мобільного зв'язку та доступу до мережі Інтернет, та входить у міжнародний холдинг *VimpelCom Ltd* [5].

Для "Київстар" діяльність у рамках корпоративної соціальної відповідальності є невід'ємною частиною ведення бізнесу. За весь період роботи компанії на соціальні ініціативи витрачено понад 200 млн грн. Соціальна відповідальність бізнесу "Київстар" зосереджена за такими напрямами.

По-перше, це відповідальність за власні послуги. Впроваджується ряд напрямків щодо послуг, які надає "Київстар", а саме:

"Безпека дітей в Інтернеті" передбачає собою захист дітей від негативного контенту, помилок і насильства у процесі використання Інтернету, має на меті пояснити батькам і вчителям можливі ризики для дітей і разом навчити правильному й безпечному користуванню Інтернетом;

"Безпечний Інтернет – школам" – безкоштовне підключення шкіл до високочастотного інтернету від "Київстар". Співробітники-волонтери "Київстар" проводять у школах уроки з правил онлайн-безпеки. Так, у 2013 році було проведено 50 таких навчальних занять для 900 школярів. Під час літніх шкільних канікул волонтери "Київстар" відвідують оздоровчі дитячі табори, де у цікавій ігровій формі знайомлять школярів з правилами безпечного Інтернету. Тренінги розроблено з урахуванням особливостей дитячої аудиторії;

"Мобільна культура" – формування і поширення етикету використання мобільного телефону за кермом, у школах, публічних місцях [5].

По-друге, це корпоративна благодійність. Заходи з корпоративної відповідальності направлені на клієнтуру оператора, а також на суспільство в цілому з метою покращення умов життя для потребуючих верств населення. Включає наступні програми:

"Для людей, для країни!" – всеукраїнська благодійна ініціатива спрямована на допомогу дітям-інвалідам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також ветеранам та людям похилого віку. Компанія підтримує 65 інтернатів і дитячих будинків – понад 10 000 дітей, понад 3 500 людей похилого віку. У 2013 році заклади для сиріт та дітей с особливими потребами, а також геріатричні центри отримали 230 тис. грн допомоги від компанії "Київстар"[5];

"Київстар" надає іменні стипендії для студентів телекомунікаційних спеціальностей у 9 технічних вищих навчальних закладах України.

По-третє, це мобільне здоров'я від "Київстар". У 2013 році "Київстар" започаткував нову благодійну програму допомоги суспільству – мобільні додатки медичного спрямування, для профілактики захворювань і поширення знань про здоровий спосіб життя, а саме:

"Моя зірочка": додаток допомагає майбутнім мамам слідкувати за станом свого здоров'я і розвитком дитини, вести карту вагітності, планувати візити до лікаря і багато іншого.

"Добре бачу": мобільний додаток для профілактики захворювань органів зору. Він має функціонал, який дозволяє перевірити зір. Також завдяки вправам він допоможе дорослим та дітям зняти напругу з очей, навчить, як запобігти їхній перевтомі та як тренувати очні м'язи.

"Перша мобільна допомога" [4]: мобільний додаток, що дозволяє навчитися наданню першої домедичної допомоги.

Особливе значення мають мобільні медичні додатки для сімей, які мешкають віддалено від медичних центрів, або не можуть часто відвідувати лікаря. Відтепер вони можуть отримувати поради та консультації кращих лікарів України, за допомогою своїх мобільних телефонів.

По-четверте, це захист навколишнього середовища, до комплексу заходів якого належать:

компанія збільшує енергоефективність в роботі обладнання мережі, зменшує викиди CO_2 та скорочує споживання природних ресурсів. Так, за рахунок модернізації базових станцій, встановлення обладнання із зниженим споживанням електроенергії, компанія протягом року заощадила понад 250 тисяч кіловат-годин електроенергії;

щороку волонтери компанії озеленюють понад 20 міст України — прибирають зелені території, висаджують дерева та квіткові композиції разом з клієнтами і городянами. Стратегія економного використання ресурсів дає можливість співпрацювати з користувачами послуг. Уже багато років триває акція "Відмовся від паперових рахунків, врятуй дерево". Щороку в рамках акції волонтери "Київстар" висаджують дерева по всій країні;

турбота про співробітників: "Київстар" постійно інвестує у своїх співробітників – у навчання і розвиток необхідних компетенцій, піклується про соціальну захищеність персоналу, забезпечує високий рівень заробітних плат, мотивуючу робочу атмосферу і робочі місця, що відповідають нормам українського законодавства про охорону праці;

виконання зобов'язань: прозоре та етичне ведення бізнесу відповідно до законодавства, повна сплата податків, внесок компанії в соціальний і економічний розвиток країни [4].

Тобто, виявивши усі напрями діяльності компанії "Київстар", слід віднести її до лідерів впровадження та реалізації КСВ. Насамперед, вона виступає як гарний приклад для підприємств-початківців щодо методу та сфер охоплення КСВ. Компанія "Київстар" знайшла баланс між використанням міжнародних

стандартів, вибравши для себе та суспільства найпріоритетніші напрями. Отже, використання ISO 26 000 не виключає можливості одночасного застосування інших стандартів, які стосуються конкретних сфер діяльності, наприклад, захисту навколишнього середовища, якості продукції тощо.

"Київстар" розглядає КСВ як інтегрований інструмент управління ризиками і засіб підвищення ефективності управління. Діяльність компанії в галузі КСВ тісно пов'язана з бізнес-стратегією і є одним з важливих чинників її сталого розвитку [5].

Підсумовуючі наведену інформацію щодо існуючої стратегії ведення соціальної звітності з КСВ у компанії "Київстар", слід зазначити, що Україна має потенціал до поширення введення та підтримки соціальних звітів, і саме компанія "Київстар" входить до першої п'ятірки лідерів з підготовки нефінансової звітності компаній. Разом з тим, більшість українських підприємств поки що не бачать реальних переваг від підготовки соціальних звітів. Головна проблема – відсутність реакції на документ з боку зацікавлених сторін (співробітників, бізнес-партнерів, ЗМІ, держорганів, громадських організацій). Тому слід переймати досвід впровадження КСВ у західноєвропейських корпорацій та всебічно підтримувати національні підприємства, що встали на шлях введення та реалізації соціальних стандартів.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Маматова Т. В. Міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності: механізм адаптації для органів державного контролю України / Т. В. Маматова ; Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (4). – С. 109–120. 2. ДП "Укрметртестстандарт" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.certsystems.kiev.ua. 3. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності : посіб. із КСВ / О. Лазоренко, Р. Колишко та ін. – К. : Енергія, – 2008. – С. 78–83. 4. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 2000. – С. 143. 5. Корпоративна соціальна відповідальність компанії "Київстар" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kyivstar.ua/kr/about/responsibility.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

УДК 504.062.2

Фімушкіна В. А.

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано стан системи екологічного менеджменту в Україні. Виявлено основні проблеми функціонування даної системи та запропоновано рекомендації щодо її вдосконалення, враховуючи сучасні умови діяльності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: екологічний менеджмент, підприємство, рекомендації.

Аннотация. Проанализировано состояние системы экологического менеджмента в Украине. Выявлены основные проблемы функционирования данной системы и предложены рекомендации по ее усовершенствованию с учетом современных условий деятельности отечественных предприятий.

Ключевые слова: экологический менеджмент, предприятие, рекомендации.

© Фімушкіна В. А., 2015

Annotation. The current aspects of the ecological management in Ukraine are analyzed. The main problems in the functioning of the system are identified. Some recommendations on the improvement of this system are presented considering the current conditions of activity of domestic enterprises.

Keywords: ecological management, enterprise, recommendations.

Екологічна ситуація, що склалася сьогодні у світі, стосується кожного. Бачення екологічних проблем як проблем окремих регіонів поступово змінюється абсолютно новим, що базується на глобальному підході до екології. Сьогодні доцільно говорити про інтернаціоналізацію екологічних проблем. У 1987 році Всесвітньою комісією ООН з навколишнього середовища та розвитку було сформовано концепцію сталого розвитку, що поставила перед суспільством ключове питання сучасності: питання можливості гідного, розумного, неруйнівного та тривалого співіснування людства та оточуючого природного середовища.

Дана концепція передбачає, що основна роль у забезпеченні сталого розвитку відводиться діловому співтовариству, що зумовлює актуальність даного дослідження. Саме ділове співтовариство визначає ефективність використання ресурсів та робить вибір між поновлюваними та непоновлюваними ресурсами для задовільнення потреб людства.

Проблемі екологічного менеджменту присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Галушкіної Т. П., А. Ендреса, Михайлюк О. Л., Н. Пахомової, К. Ріхтера, Сабадаша В. В., Семенова В. Ф., Теліженко О. М., Ферару Г. С. та ін. Проте, в цілому, дослідження цього питання має фрагментарний характер та потребує подальшої розробки.

Метою статті є дослідження сучасного стану системи екологічного менеджменту (СЕМ) в Україні, виявлення недоліків її функціонування та перспектив подальшого розвитку.

Одним із корпоративних пріоритетів вищого порядку є екологічний менеджмент. Його важливість полягає в тому, що саме він забезпечує систематизацію підходів компаній до питань, пов'язаних з навколишнім середовищем, та включення екологічно значущих цілей до стратегії бізнесу як її невід'ємних компонентів.

Екологічний менеджмент як дисципліна виник відносно нещодавно, тому єдиного підходу до тлумачення цього поняття не існує. На погляд автора статті, найбільш повне визначення належить російській вченій Ферару Г. С., яка трактує екологічний менеджмент, як "ініціативну та результативну діяльність економічних суб'єктів, спрямовану на досягнення їх власних екологічних цілей, проектів та програм, розроблених на основі принципів екоефективності та екосправедливості" [1, с. 221].

Причинами, що спонукають підприємства впроваджувати системи екологічного менеджменту у свою діяльність є наступні:

вимоги покупців та інвесторів;
покращення іміджу організації;
зменшення витрат;
отримання стійких конкурентних переваг;
утримання або отримання лідируючих позицій на ринку;
забезпечення дотримання основних норм та вимог;
покращення взаємодії з законодавчими та наглядовими органами;
зниження забруднень;
зменшення вірогідності появи аварій на виробництві;
зменшення страхових внесків.

На перший погляд здається, що враховуючи такі переваги, мінімум на кожному другому українському підприємстві має бути застосована система екологічного менеджменту. Проте насправді ці причини є більш характерними для європейських фірм. Щодо України, то основним спонуканням впровадження СЕМ є можливість отримання певних пільг в оподаткуванні, кредитуванні, інвестуванні та ін. Можна сказати, що для вітчизняних підприємств ще не є характерним усвідомлення всієї важливості цієї системи. Гальмування розвитку економічного менеджменту в Україні пояснюється низкою проблем.

По-перше, у нашій країні відсутній категоріальний апарат, концептуальні основи та механізми імплементації системи екологічного менеджменту відповідно до особливостей функціонування вітчизняної економіки. Це призводить до вузького розуміння СЕМ підприємствами. Зазвичай, для

українських суб'єктів господарювання екологічна діяльність представляється другорядним заходом, одноразовою акцією, марним витрачанням коштів, що жодним чином не вирішує виробничі проблеми підприємства і тим паче не призводять до отримання вагомого економічного ефекту [2, с. 165].

По-друге, істотною перешкодою є нестабільна політична, економічна та соціальна ситуація в країні. За таких ризикових умов, підприємствам важко планувати свою діяльність у довгостроковому періоді, вони прагнуть отримати якнайбільше прибутку за рахунок мінімуму витрат, а отже вважають недоцільним вкладати кошти в розвиток системи екологічного менеджменту.

Третім чинником, що гальмує процес впровадження СЕМ у діяльність вітчизняних підприємств є взагалі низький рівень менеджменту. Корпоративне управління на більшій кількості українських підприємств характеризується відсутністю або частковістю сучасних підходів до планування та оцінки ефективності діяльності, розпливчастим формулювання цілей та завдань, поганою мотивацією персоналу [3, с. 18].

Четвертою проблемою є відсутність чіткої законодавчої бази стосовно системи екологічного менеджменту. Сьогодні в Україні існує більше 50 нормативно-правових актів, які визначають еколого-правовий статус суб'єктів екологічно небезпечної діяльності та її видів, регламентують порядок здійснення екологічної звітності та аудиту, оцінки екологічного впливу, використання природних ресурсів, заходів забезпечення екологічної безпеки [4, с. 46].

Незважаючи на таке різноманіття, ефективність законодавства у сфері екологічного менеджменту є досить низькою внаслідок його розрізненості. Досліджувати таку кількість приписів важко не тільки середньостатистичному керівникові, але й фахівцю.

Населення України на даному етапі розвитку характеризується низьким рівнем екологічної освіти. Екологічний менеджмент передбачає формування відповідальності за існування планети у кожної людини. Це потрібно виховувати у людини з дитинства, інакше згодом їй важко усвідомити, навіщо потрібні природоохоронні заходи і які можуть бути наслідки недбалого відношення до навколишнього середовища.

Для подолання наявних перешкод та створення ефективної СЕМ в Україні необхідно вжити таких заходів:

сформувати прозору та чітку теоретичну та методологічну основу екологічного менеджменту;

розробити поетапну систему впровадження СЕМ у діяльність вітчизняних підприємств з огляду на сучасні реалії;

підвищити загальний рівень менеджменту на підприємствах шляхом організації тематичних тренінгів серед керівництва та персоналу, а також чергових та позачергових перевірок його якості;

створити єдиний нормативно-правовий акт, який поєднував би усі аспекти екологічного менеджменту;

заснувати спеціальні консультаційні служби;

зробити обов'язковим курс екології та екологічного менеджменту у середніх та вищих навчальних закладах.

Таким чином, СЕМ в Україні сьогодні є недостатньо розвиненою. Незважаючи на очевидні переваги для підприємств від впровадження цієї системи, існує низка проблем, що є суттєвою перешкодою на шляху її розвитку. Вони пов'язані з низьким рівнем загального менеджменту, розмитим законодавством, відсутністю належного рівня екологічної освіти та розуміння суті екологічного менеджменту. Для широкомасштабної імплементації СЕМ на підприємствах необхідною є підтримка держави, що виявляється у комплексних заходах, покликаних створити сприятливі умови для її формування та функціонування. Питання розвитку системи екологічного менеджменту на українських підприємствах є досить важливим та потребує подальшого дослідження.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Ферару Г. С. Экологический менеджмент : учеб. пособ. / Г. С. Ферару. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Юпитер, 2006. – 336 с. 2. Белов Г. В. Экологический менеджмент предприятия : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности "Экологический менеджмент предприятия" / Г. В. Белов. – М. : Логос, 2006. – 236 с. 3. Володин Р. С. Проблемы внедрения систем эколо-

гического менеджмента в малом предпринимательстве / Р. С. Володин // Экология и жизнь. – 2008. – № 8. – С. 17–19. 4. Системи управління якістю та системи екологічного управління: впровадження в світі та Україні / Л. Віткін, А. Сухенко, В. Польшаков та ін. // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2012. – № 6. – С. 43–52.

ПРИНЦИПИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.322:316

Шеховцева К. В.

Магістр 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто міжнародні принципи відповідального інвестування. Проаналізовано сучасний стан українського ринку соціально відповідальних інвестицій. Виділено основні недоліки у системі розвитку корпоративної соціальної відповідальності національних підприємств. Запропоновано напрями вдосконалення механізму відповідального інвестування в Україні.

Ключові слова: інвестиції, соціально відповідальне інвестування, корпоративна соціальна відповідальність, Глобальний Договір ООН.

Аннотация. Рассмотрены международные принципы ответственного инвестирования. Проанализировано современное состояние украинского рынка социально ответственных инвестиций. Выделены основные недостатки в системе развития корпоративной социальной ответственности национальных предприятий. Предложены направления усовершенствования механизма ответственного инвестирования в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, социально ответственное инвестирование, корпоративная социальная ответственность, Глобальный Договор ООН.

Annotation. The international principles of responsible investment are considered. The current state of the Ukrainian market of socially responsible investment is analyzed. The main weaknesses in the development of corporate social responsibility of national enterprises are highlighted. Some areas for improvement of the mechanism of responsible investment in Ukraine are proposed.

Keywords: investment, socially responsible investment, corporate social responsibility, UN Global Compact.

Включення соціальної відповідальності в базові функції бізнесу є актуальним завданням для українських підприємств. Інвестори більш охоче вкладають гроші у компанії, які піклуються про екологію, соціальний захист громадян та небайдужі до принципів сталого розвитку. Приєднання до ініціативи Глобального Договору ООН є своєрідним сигналом прибутковості підприємства в очах інвесторів.

© Шеховцева К. В., 2015

Проблемою є нереалізований потенціал українських підприємств у сфері корпоративної соціальної відповідальності. Дотримання принципів відповідального інвестування створить нові можливості підвищення конкурентоспроможності національних компаній.

Науковому дослідженню проблематики відповідального інвестування в Україні не приділено достатньої уваги. Переважна кількість наукових праць міститься у періодичних виданнях та збірниках, серед яких найбільш актуальними є напрацювання Черних О. В. [1], Мошенського С. З. [2], Костюк О. М., Мозгового Я. М. [3]. Серед монографічних видань варто виділити наукове надбання Баюри Д. О. [4], де досліджено стан та перспективи розвитку системи корпоративного управління в Україні.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану відповідального інвестування в Україні та виявлення перспективних напрямів поширення соціально відповідальних інвестицій. Об'єкт дослідження – корпоративна соціальна відповідальність підприємств. Предметом дослідження виступає дотримання принципів відповідального інвестування як її складової частини.

Соціально відповідальне інвестування стрімко поширюється на світових ринках фінансових послуг. Значною мірою цьому сприяв Глобальний Договір ООН, що набув чинності у 2000 р. Договір спрямований на підвищення соціальної відповідальності бізнесу, дотримання ним екологічних вимог, а також прав та свобод людини. З початку свого існування до Глобального Договору приєдналося більш ніж 6 500 компаній та організацій зі 130 країн світу (у тому числі – більше 140 вітчизняних). Під егідою Генерального секретаря ООН, ЮНЕП та міжнародної групи інституціональних інвесторів було ініційовано роботу за рядом спеціалізованих напрямів, серед яких – впровадження принципів відповідального інвестування (ПВІ), які враховують зростаючий вплив екологічного, соціального і корпоративного управління (ЕСКУ) у політиці у сфері інвестування.

Інвестиційні компанії, які приєднуються до ініціативи ПВІ, беруть на себе добровільне зобов'язання дотримуватися наступних шести принципів:

включення екологічних та соціальних факторів, а також факторів корпоративного управління до механізму інвестиційного аналізу та прийняття рішень щодо інвестування;

активна участь в управлінні підприємством та дотримання ЕСКУ-аспектів у практиці управління інвестиціями;

прагнення до розкриття екологічних, соціальних та управлінських факторів компаніями – отримувачами інвестицій;

підвищення обізнаності й участі інвестиційного співтовариства у реалізації Принципів;

заохочення до спільної роботи та співробітництва з метою підвищення ефективності реалізації Принципів;

обов'язкова звітність кожного з учасників ініціативи про результати діяльності та досягнутий прогрес у виконанні Принципів.

На теперішній час кількість учасників ініціативи ПВІ становить 1 262 організації, загальні управлінські активи яких складають близько 45 трлн дол. США. Представників української інвестиційної спільноти у переліку учасників ініціативи наразі немає [5].

Фінансова ініціатива ЮНЕП (програма ООН з охорони навколишнього середовища) разом зі Шведським агентством міжнародного розвитку очолює проект просування Принципів відповідального інвестування у країнах, що розвиваються. Цілі проекту:

а) поширення ПВІ на ринках, що розвиваються, і створення бази учасників програми;

б) організація навчання зі втілення ПВІ у життя та надання допомоги учасникам програми;

в) стимулювання співробітництва, створення інформаційних мереж;

г) робота з усіма учасниками ПВІ задля вирішення питань корпоративної відповідальності, соціальної сфери, екології і корпоративного управління у країнах, що розвиваються [1, с. 84].

Соціально відповідальними інвесторами можуть бути як окремі особи, так і інституції: компанії, університети, лікарні, державні і приватні пенсійні фонди, неприбуткові та релігійні організації. Наразі переважна більшість відповідальних інвесторів – це інституційні інвестори. Незважаючи на те, що деякі з них мають на меті швидку рентабельність капіталовкладень, більшість інвесторів шукає стабільного прибутку від "довгих" інвестицій [3]. Тому інвестори дедалі частіше перевіряють, чи включають об'єкти їхнього інвестування питання ЕСКУ в управлінські процеси та ділову стратегію. В ідеалі, інвестор хоче бачити, що компанії всебічно оцінюють ризики та вживають заходів щодо їх зниження.

Відповідальне інвестування можна представити трьома ключовими напрямами: соціальним (дотримання прав людини, заборона експлуатації дитячої праці, корпоративне управління, етичним (відмова від співпраці з компаніями, що виробляють та розповсюджують тютюн, алкоголь, зброю); екологічним (збереження поновлюваних джерел енергії та природних ресурсів, безпека навколишнього середовища).

У світовій практиці розрізняють три стратегії соціально відповідального інвестування, які подані у таблиці [6].

Таблиця

Стратегії інвесторів у сфері відповідального інвестування

№ п/п	Стратегії відповідального інвестування	Сутність
1	Просівання *(screening)*	*"Negative screening"* передбачає видалення зі списку об'єктів для інвестування компаній, продукція чи ділова практика яких суперечить моральним цінностям інвестора. *"Positive screening"* припускає цільовий пошук цінних паперів компаній, що відомі своїм позитивним впливом на розвиток суспільства та захист навколишнього середовища
2	Активність акціонерів *(shareholder advocacy)*	Винесення питань соціальної відповідальності бізнесу та корпоративного управління на голосування загальних зборів акціонерів
3	Місцеві інвестиційні програми *(community investing)*	Кошти у вигляді фінансування під низький відсоток спрямовуються на допомогу малозабезпеченим верствам населення або мешканцям бідних місцевих та сільських районів

У країнах, де фінансові ринки ще тільки формуються та розвиваються (зокрема – у пострадянських країнах Східної Європи), соціально відповідальне інвестування поширене недостатньо через повільні темпи розвитку ринку фінансових послуг та нижчого рівня матеріального добробуту переважної кількості індивідуальних інвесторів. Досить часто висловлюються думки про відсутність реальних економічних передумов для розвитку цього виду інвестування. Однак на практиці соціально відповідальне інвестування в Україні поступово набирає обертів, що простежується у збільшенні кількості національних підприємств, які приєдналися до Глобального Договору. Серед них – успішні та відомі компанії "МТС", "Київстар", "Сіменс Україна", інвестиційний фонд *"Foyil Securities"*, "Ніссан Україна", будівельна компанія "XXI століття", Укрсоцбанк та ін. [2, с. 262].

Активну політику соціальних інвестицій в Україні здійснюють також компанія "СКМ", науково-виробнича інвестиційна група "Інтерпайп". Так, національна паливно-енергетична компанія (ДПЕК), яка входить до складу фінансово-промислової групи СКМ, інвестує у навчання та підвищення кваліфікації працівників у сфері охорони праці.

Наступний приклад – компанія "Оболонь", яка ще у 2008 р. однією із перших використала у своєму соціальному звіті категорії "корпоративна соціальна відповідальність" та "соціальні інвестиції".

Підприємство "Миронівський хлібопродукт" спрямувало кошти у розмірі 1 млн 65 тис. грн на ремонт та реконструкцію автотраси районного призначення у Великобагачанському районі Полтавської області. Виконання робіт проводиться за статтею "Благодійна допомога" за рахунок бюджету адміністративних витрат філії компанії [4, с. 214].

Отже, за програмами зовнішніх соціальних інвестицій ведеться реконструкція та будівництво доріг, мостів; ліній електропостачання; оснащення сучасною медичною технікою міських лікарень; реалізується підтримка інвалідів та ветеранів, місцевих співтовариств; фінансуються великі оздоровчі програми, здійснюються екологічні заходи та допомога в збереженні історико-культурних цінностей; спонсуються програми комплексного розвитку міст [1, с. 84].

На думку окремих фахівців, в Україні основними спонукальними мотивами до реалізації на практиці стратегії соціально відповідального інвестування є переконання самих підприємців, необхідність виходу на міжнародний ринок, тиск держави та вплив конкурентів. Ефективність соціально відповідального інвестування пов'язана, передусім, з поєднанням двох аспектів: отриманням фінансового прибутку та дотриманням етичних цінностей інвестора [2, с. 217]. За результатами досліджень Центру корпоративного громадянства Бостонського коледжу, після введення політики КСВ компанії підвищують фінансові показники завдяки зміцненню своєї репутації (77 %); залученню перспективних працівників (55 %); адекватної реакції на запити суспільства (35 %); підвищенню операційної ефективності та зниженню витрат (34 %); підвищенню конкурентоспроможності (33 %); відкриттю нових можливостей для розвитку та покращення управління ризиками (23 %); полегшенню доступу до капіталу (4 %) [7].

Успішний розвиток ринку соціально відповідального інвестування багато в чому залежить не тільки від зацікавленості інвесторів та діяльності учасників ринку, але й від того, наскільки держава усвідомлює важливість ідей соціально відповідального інвестування та реалізує їх на практиці. В Україні на державному рівні соціальні інвестиції здійснює неприбуткова організація – Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ), що була створена за ініціативою Кабінету Міністрів у 2000 р. з метою підтримки найменш соціально захищених верств населення, а також ініціатив територіальних громад і громадських організацій. Цей проект є найбільш масштабним у соціальній сфері України за напрямами діяльності та обсягами фінансування. У вересні 2014 р. Фонд отримав міжнародний сертифікат відповідності вимогам стандарту у сфері управління якістю (ISO 90001).

В умовах подальшого розвитку ринкових відносин в Україні процеси соціально відповідального інвестування будуть пов'язані зі збільшенням кількості учасників Глобального Договору ООН та з іншими ініціативами міжнародних організацій.

Основними перешкодами для розвитку ринку соціально відповідальних інвестицій в Україні зараз виступають:

відсутність єдиного усвідомлення про відповідальне інвестування;

недостатня кількість компаній, які виявляють бажання та готовність використовувати норми корпоративної соціальної відповідальності;

безсистемний підхід до соціального інвестування;

низька інформаційна прозорість діяльності більшості підприємств;

відсутність загальноприйнятих стандартів публічної соціальної звітності компаній.

Таким чином на нинішньому етапі розвитку українська економіка тільки розпочинає впровадження принципів відповідального інвестування у діяльність підприємств та організацій. Перші кроки були зроблені національними компаніями, які приєдналися до Глобального Договору ООН. Але для привертання уваги іноземних інвесторів та гідного визнання у світовій спільноті цього, на жаль, замало. Українським підприємствам потрібно сконцентрувати зусилля на приєднанні до Ініціативи ПВІ, участь у якій допоможе суттєво налагодити механізм відповідального інвестування в Україні. Для цього необхідно:

а) підвищувати обізнаність підприємств та населення щодо принципів сталого розвитку та відповідального інвестування; інформувати про світовий досвід компаній у сфері корпоративної соціальної відповідальності;

б) стимулювати партнерство та діалог з компаніями з метою підвищення показників сталого розвитку;

в) підвищувати ступінь прозорості з питань соціального, екологічного та корпоративного управління шляхом публікації звітів з відповідального інвестування та показниками сталого розвитку для своїх клієнтів, бенефіціарів та інших зацікавлених сторін.

Таким чином, проблема реалізації принципів відповідального інвестування в Україні залишається актуальною. Вона потребує проведення подальших досліджень у напрямку поглиблення аналізу стану відповідального інвестування в Україні та розробки методології оцінки ефективності соціально відповідальних інвестицій для українських підприємств.

Наук. кер. Кліменко О. М.

Література: 1. Черних О. В. Сутність та значення політики соціальних інвестицій в діяльності підприємств / О. В. Черних // Економічний вісник НГУ. – 2008. – № 1–2. – С. 80–86. 2. Мошенський С. З. Соціально

відповідальне інвестування: сутність та перспективи розвитку / С. З. Мошенський // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3 (21). – С. 258–265. 3. Костюк О. М. Соціально відповідальне інвестування: основні тренди в американський та європейській практиці [Електронний ресурс] / О. М. Костюк, Я. І. Мозговий. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/7730. 4. Баюра Д. О. Соціальне інвестування як вищий рівень корпоративної соціальної відповідальності / Д. О. Баюра // Теоретичні та прикладні питання економіки. Випуск 24. – С. 212–218. 5. The 2014 PRI Annual Report August 2014 [Electronic resourse] / Principles for Responsible Investment. – Access mode : http://www.unpri.org /publications. 6. Садков В. Социальное и социально-ответственное инвестирование [Электронный ресурс] / В. Садков, О. Кузнецова. – Режим доступа : http://www.oilru.com/sp/16/686. 7. Framework for the Future: Understanding and managing corporate citizenship from a business perspective [Electronic resourse] / Boston College Center for Corporate Citizenship (2013). – Access mode : http://www.bcccc.net/index.cfm?pageId=2042.

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

УДК 005.51:336.71

Коваленко О. О.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. З'ясовано сутність ліквідності банку та проаналізовано її вплив на фінансову стабільність. Обґрунтовано необхідність планування ліквідності банку, а також розглянуто підходи до управління ліквідністю банків України.

Ключові слова: ліквідність банку, ліквідність банківської системи, планування ліквідності, управління активами, управління пасивами.

Аннотация. Выяснена сущность ликвидности банка и проанализировано ее влияние на финансовую стабильность. Обоснована необходимость планирования ликвидности банка, а также рассмотрены подходы к управлению ликвидностью банков Украины.

Ключевые слова: ликвидность банка, ликвидность банковской системы, планирование ликвидности, управление активами, управление пассивами.

Annotation. The essence of the bank's liquidity was revealed and its impact on the financial stability was analyzed. The necessity of planning the bank's liquidity was justified and the management approaches to Ukrainian bank's liquidity were considered.

Keywords: bank liquidity, liquidity of the banking system, planning liquidity, asset management, liability management.

Управління ліквідністю є одним із пріоритетних завдань кожного банку. Це обумовлено тим, що підтримання оптимального її рівня є важливою передумовою забезпечення фінансової стійкості як окремого банку, так і всієї банківської системи.

© Коваленко О. О., 2015

Теоретичні і практичні аспекти управління ліквідністю банку досліджувались у працях багатьох вчених, зокрема Арбузова С. Г., Герасимовича А. М., Колодізєва О. М., Лаптирєва Д. А., Міщенка В. І., Мороза А. М., Стельмаха В. С. та ін. [1 – 6]

Стабільне функціонування та подальший динамічний розвиток банків залежить від здатності банку організувати ефективне управління ліквідністю. Від управління ліквідністю залежить не лише спроможність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями, але і задовольняти існуючий попит на ресурси для здійснення активних операцій. Крім того, значення показників ліквідності є основним свідченням надійності установи банку, а, отже, і ділової репутації. Саме тому вибір стратегії управління ліквідністю банку є досить важливим і актуальним питанням.

Метою статті є обґрунтування необхідності управління ліквідністю банків та визначення переваг і недоліків існуючих підходів до управління нею.

Для досягнення мети статті необхідно уточнити сутність поняття "ліквідність банку". Базуючись на розробках вітчизняних та зарубіжних науковців та враховуючи нормативне регулювання даного поняття в Україні, у межах даного дослідження ліквідність банку пропонуємо визначати як його здатність виконати свої платіжні зобов'язання на дату їх погашення в ході звичайної господарської діяльності та у напружених умовах, що має забезпечуватися шляхом відповідної організації активних і пасивних операцій і перерозподілу сукупної ліквідності.

Кожен банк повинен самостійно забезпечувати підтримання ліквідності на рівні, що попереджує зростання ризику ліквідності, на основі аналізу її стану, що складається на конкретні періоди часу, та планування з наступним проведенням науково обґрунтованої економічної політики в сфері управління активами та пасивами й ризиками, що ними генеруються.

Процес планування ліквідності в банку повинен мати безперервний і комплексний характер, дозволяти виявити фактори впливу на ліквідність та ризик ліквідності, визначити потребу банку в ліквідних коштах та забезпечити прийняття управлінських рішень щодо попередження нездатності виконати свої платіжні зобов'язання на дату їх погашення в ході звичайної господарської діяльності та у напружених умовах.

Планування ліквідності банку передбачає:

розробку загальної концепції управління ліквідністю на основі вибору стратегій та методів управління нею;

розробку й затвердження фінансового плану банку (плану активів та пасивів, плану доходів та витрат, плану руху коштів);

прогнозування ліквідності з урахуванням існуючих планових грошових потоків та прогнозу їх зміни;

оцінку майбутніх потреб банку у ресурсах і визначення способів фінансування ліквідності на коротко-, середньо- та довгостроковому часових горизонтах;

прогноз руху коштів за кореспондентськими рахунками.

Існує декілька загальних підходів до вирішення проблем ліквідності банків: забезпечення ліквідності за рахунок активів (управління активами); використання запозичених ліквідних коштів для задоволення попиту на грошові кошти (управління пасивами); збалансоване управління ліквідністю (управління активами і пасивами).

З метою визначення переваг та недоліків зазначених підходів до управління ліквідністю розглянемо їх порівняльну характеристику (таблиця).

Таблиця

Порівняльна характеристика підходів до управління ліквідністю банку [2; 4]

Методи управління ліквідністю	Основні положення	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Управління активами	Накопичення банком високоліквідних активів	Забезпечення ліквідності при підтриманні мінімального рівня ризиків	недоотримання доходів (високоліквідні активи мають низьку прибутковість); додаткові витрати у вигляді платежів при реалізації активів; погіршення загального стану балансу при продажу активів; можливість знецінення накопичених активів в умовах нестабільного ринку; не враховуються потреби економіки в кредитах

Закінчення таблиці

1	2	3	4
Управління пасивами	Залучення коштів у необхідній кількості для задоволення попиту на ліквідні ресурси	Забезпечення ліквідності при зростанні дохідності	високий рівень ризику; обмеженість доступу невеликих новостворених банків до залучення кредитів; можливість неотримання коштів у необхідному обсязі і в обумовлені строки; складність визначення прибутку; значне зростання вартості залучених ресурсів через великий рівень конкуренції; значна залежність від контрагентів
Управління активами і пасивами	Накопичення ліквідних активів для забезпечення очікуваного попиту на них. Придбання активів на ринку при виникненні неочікуваної потреби в ліквідності	Гнучкість, мінімізація ризиків при одночасному зростанні дохідності	Досить складний комплексний підхід, що вимагає наявності висококваліфікованих кадрів, проведення значної аналітичної роботи, додаткових витрат часу

У міру розвитку фінансового ринку, державного регулювання банківського сектора, залежно від внутрішніх чинників банки можуть застосовувати різні підходи до управління банківською ліквідністю. Усі вони мають свої недоліки і в чистому вигляді не використовуються при виборі загальної стратегії і тактики банку. Проте, залежно від ситуації, пропоновані підходи використовуються в реальній практиці і дозволяють регулювати ліквідність банку.

Таким чином, ліквідність банку відіграє важливу роль як у функціонуванні окремого банку, так і у забезпеченні виконання банківською системою притаманних їй функцій. Тому вирішення проблем ліквідності повинно мати найвищий пріоритет у роботі банку, а ефективна система планування ліквідності та визначення джерел її фінансування є неодмінною умовою забезпечення фінансової стійкості банку.

Наук. кер. Андрійченко Ж. О.

Література: 1. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с. 2. Банківська енциклопедія : підручник / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко та ін. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с. 3. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с. 4. Лаптырев Д. А. Система управления финансовыми ресурсами банка: процессы – задачи – модели – методы / Д. А. Лаптырев. – М. : БДЦ-пресс, 2009. – 118 с. 5. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду : науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В. С. Стельмах, В. І. Міщенко, В. В. Крилова та ін. – К. : Національний банк України : Центр наукових досліджень, 2010. – 220 с. 6. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України : Положення НБУ від 30.04.2010 р. № 259 зі змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09.

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКУ

УДК 336.71

Матющенко О. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто підходи до трактування поняття "капітал банку". Проаналізовано визначення процесу управління. Викладено авторське розуміння сутності процесу управління капіталом банку.

Ключові слова: капітал, управління, управління капіталом банку.

Аннотация. Рассмотрены подходы к трактовке понятия "капитал банка". Проанализировано определение процесса управления. Изложено авторское понимание сущности процесса управления капиталом банка.

Ключевые слова: капитал, управление, управление капиталом банка.

Annotation. The approaches to the interpretation of the term "bank capital" are discussed. The definitions of the management processes are analyzed. The author's definition of the bank capital management is given.

Keywords: capital, management, capital management of a bank.

В умовах фінансової кризи та терористичних дій на території України питання вдосконалення процесу управління капіталом банку набуває особливої уваги, адже величина і структура капіталу банку визначають його успішний розвиток, є об'єктивною основою виникнення і подальшої ефективної діяльності, а також досягненні ним бажаних кінцевих результатів.

Аналіз наукових публікацій показав, що дослідженню процесу управління капіталом банку приділяється увага багатьох українських та зарубіжних учених, таких як: С. Савлук, Васюренко О. В., Сало І. В., Герасимович А. М., А. Мороза, І. Єліфанов А. О., П. Роуз та ін. [1 – 7].

Слід відмітити, що процес управління капіталом банку в сучасних умовах проаналізовано недостатньо, він має особливості, що потребують більш детального аналізу. Саме тому, на даному етапі це питання залишається відкритим та потребує додаткового вивчення.

Метою статті є визначення сутності процесу управління капіталом банку.

Для визначення сутності процесу управління капіталом банку слід розглянути трактування поняття "капітал банку". У процесі аналізу наукових джерел, присвячених проблемам управління капіталом банку [7 – 11], виявили, що залежно від цілей аналізу або дослідження, вчені дають різне бачення поняття "капітал банку" (таблиця).

Таблиця

Визначення сутності поняття "капітал банку"

Джерела	Визначення поняття
1	2
О. Васюренко [2, с. 112]	Фонд ресурсів, що були внесені засновниками, акціонерами (учасниками) банку, і належать їм. Він складається з статутного та резервного фондів, інших фондів, загальних та спеціальних резервів, нерозподіленого прибутку

© Матющенко О. С., 2015

Закінчення таблиці

1	2
Ж. Довгань [8, с. 79]	Сукупність внесених власниками – учасниками капіталу власних коштів, які зростають у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових вливань з боку учасників
Н. Ткачук [9, с. 119]	Втілення однієї з форм вираження загальної економічної категорії "капітал". Початковою формою банківського капіталу був позичковий капітал як специфічна форма перетворення грошового капіталу, який відокремився в процесі кругообігу з промислового капіталу
В. Коваленко, В. Прадун [10, с. 52]	Сукупність банківських ресурсів у матеріально-речовій формі, у формі нематеріальних та фінансових активів, що виражені у грошовій формі, сформовані за рахунок власних коштів, залучених і позичених коштів на грошовому ринку, які використовуються банком для здійснення банківської діяльності задля одержання прибутку
Роуз П. С. [7, с. 223]	Кошти, які внесені до банку його власниками і складаються в основному з акціонерного капіталу, резервів і нерозподіленого прибутку
Закон України "Про банки та банківську діяльність" від 07.12.2000 р. № 2121-III [1]	Власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 120 мільйонів гривень

З таблиці виявили, що існують різні підходи до визначення поняття "капітал банку". На основі аналізу трактувань, можна зробити висновок, що капітал банку – це сукупність ресурсів, виражених у грошовій формі, що належать акціонерам банку та використовуються для здійснення активних операцій з метою отримання прибутку та підвищення конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг; у той же час капітал банку залежить від ефективності залучення ресурсів, а, отже, від можливості задоволення потреб клієнтів.

З метою визначення сутності поняття "управління капіталом банку" слід розглянути категорію "управління". У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" слово "управляти" означає спрямовувати діяльність, роботу кого-небудь, чого-небудь; бути на чолі, керувати; направляти хід процесу; впливати на розвиток, стан чого-небудь. Крім того, термін "управління" поєднують з діяльністю органів влади, керівних органів тощо. Отже, управління можна розглядати як процес впливу й одночасно як систему об'єктів і суб'єктів управління та управлінських дій [2].

Управління банківським капіталом полягає в залученні та підтримці достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності й створення захисту від ризиків. Величина капіталу визначає обсяги активних операцій банку, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, максимальні розміри кредитів, величину відкритої валютної позиції та ряд інших важливих показників, які істотно впливають на діяльність банку. Та в процесі управління капіталом банку завжди виникає проблема збалансування активів та пасивів. Адже саме структура капіталу банку впливає на його фінансову стійкість та рентабельність.

Під рентабельністю банку розуміють відносний показник економічної ефективності, який відображає рівень ефективності використання ресурсів і капіталу банку. Цей показник дає змогу визначити ефективність використання коштів власників банку. Його оптимальне значення – 10 – 20 % [11]. Для підтримки його на визначеному рівні необхідно вживати заходів щодо вирішення таких проблем, як недовіра населення до банківської системи, збільшення частки проблемних кредитів у кредитному портфелі, існування багатьох збиткових банків, висока концентрація капіталу у групі найбільших банків та ін.

В умовах терористичних дій на території України виникає ситуація, коли спостерігається тенденція до вилучення населенням кошт з депозитних рахунків, у результаті чого попит на кредити перевищує залучені кошти банку. Саме тому у процесі управління капіталом банку необхідно вживати заходів щодо залучення коштів, відновлення довіри населення для забезпечення достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності й створення захисту від ризиків.

Таким чином, ураховуючи результати аналізу сутності понять "капітал банку" та "управління капіталом банку", а також, ураховуючи проблеми забезпечення процесу управління капіталом банку в умовах фінансової кризи та терористичних дій на території України, автор під управлінням капіталом банку розуміє систему заходів, направлених на підтримку оптимальної структури капіталу, з урахуванням обраної стратегії, для забезпечення його фінансової стійкості, прибутковості та конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

Наук. кер. Андрійченко Ж. О.

Література: 1. Савлук С. Власний капітал як запобіжник втрати ліквідності банку / С. Савлук // Банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 55–62. 2. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. / О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2008. – 318 с. 3. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 313 с. 4. Герасимович А. М. Облік та аудит у комерційних банках : навч. посіб. / А. М. Герасимович, Т. В. Кривовяз, О. А. Мазур ; за ред. А. М. Герасимовича. – Львів : Фенікс, 1999. – 512 с. 5. Морозова Т. Ю. Разработка эффективной стратегии банка [Электронный ресурс] / Т. Ю. Морозова // Управление в кредитной организации. – 2011. – № 4. – Режим доступа : http://www.reglament.net/bank /mng/ 2011_4_article.htm. 6. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 522 с. 7. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз. – М. : Дело, 1997. – 743 с. 8. Довгань Ж. М. Капіталізація банківської системи [Електронний ресурс] / Ж. М. Довгань. – 2008. – № 6. – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/index.php/component/content/article/46-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/d/260-2011-10-19-10-52-20. 9. Ткачук Н. М. Капітал банку як економічна категорія [Електронний ресурс] / Н. М. Ткачук. – 2008. – № 11. – Режим доступа : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/kbaek.PDF. 10. Коваленко В. В. Діяльність інвестиційних банків : навч. посіб. / В. В. Коваленко, В. П. Прадун. – Суми : Університетська книга, 2007. – 313 с. 11. Про банки і банківську діяльність : Закон України від від 07.12.2000 р. № 2121-III (зі змінами та до-повненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. 12. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Г. Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ, 2002. – 495 с.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 658.149.5

Пелагей Т. Ю.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено методи, спрямовані на управління дебіторською заборгованістю та зниження ризику її виникнення. Розглянуто переваги та недоліки методів рефінансування дебіторської заборгованості, які забезпечують прискорену трансформацію дебіторської заборгованості у грошові активи.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, управління дебіторською заборгованістю, інкасаційні методи та інструменти, рефінансування дебіторської заборгованості, факторинг, форфейтинг, облік векселів.

© Пелагей Т. Ю., 2015

Аннотация. Исследованы методы, направленные на управление дебиторской задолженностью и снижение риска ее возникновения. Рассмотрены преимущества и недостатки методов рефинансирования дебиторской задолженности, которые обеспечивают ускоренную трансформацию дебиторской задолженности в денежные активы.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, управление дебиторской задолженностью, инкассационные методы и инструменты, рефинансирование дебиторской задолженности, факторинг, форфейтинг, учет векселей.

Annotation. The methods of receivables management and risks of their occurrence have been investigated. Advantages and disadvantages of the methods of a refinancing of receivables, which provide an accelerated transformation of receivables into cash assets have been studied.

Keywords: accounts receivable, accounts receivable management, enchashment methods and tools, refinancing receivables, factoring, forfeiting, bill discounting.

У сучасних умовах важливим є вирішення проблеми покращення фінансового стану вітчизняних підприємств та їх фінансових результатів. Підприємства практично не мають можливості нормально здійснювати свою діяльність через наявність надмірної дебіторської заборгованості, яка відволікає оборотні кошти. У свою чергу, відволікання з обігу значних сум коштів за рахунок збільшення дебіторської заборгованості змушує підприємство збільшувати кредиторську заборгованість, що веде до зростання витрат підприємства, а відповідно, до зменшення його прибутку або до збільшення збитку.

Розгляд даної проблеми є актуальним для багатьох українських підприємств, оскільки у підприємницькій діяльності некерована дебіторська заборгованість є однією з причин їх кризового стану. Саме тому потрібно досліджувати та вдосконалювати процес управління дебіторською заборгованістю з метою покращення фінансових результатів діяльності підприємств, що дасть можливість вирішити низку проблем, викликаних наявністю дебіторської заборгованості та неконтрольованим її збільшенням.

Шляхи управління дебіторською заборгованістю досліджували в своїх наукових працях такі економісти, як: Бланк І. А., Ковальов В. В., Голова С. Ф., Головченко Т. П., Крейніна М. М., Лахтіонова Л. А., Лігоненко Л. О., Новікова Н. М., Попович П. Я. та ін. [1].

Незважаючи на те, що дослідники акцентують увагу саме на формуванні дебіторської заборгованості, її оцінці, питаннях кредитної політики підприємств, дослідження потребує розробка комплексної методики управління дебіторською заборгованістю. Для цього потрібно визначити та дослідити основні напрямки вдосконалення управління дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств.

Метою роботи є визначення та дослідження основних методів управління дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств.

Згідно з П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. А, відповідно, дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [2].

Аналіз ситуації, що склалася на підприємствах України вимагає застосування методів управління дебіторською заборгованістю на основі підвищення наукової обґрунтованості прийняття фінансових рішень.

В економічній літературі представлена значна кількість методів та інструментів щодо управління дебіторською заборгованістю. Серед існуючих методів управління дебіторською заборгованістю можемо виділити такі групи: інкасаційні методи та інструменти, інструменти рефінансування дебіторської заборгованості та інструменти стягнення дебіторської заборгованості в судовому порядку [3].

Таким чином, для управління дебіторською заборгованістю необхідним є розробка заходів щодо скорочення або стягнення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості. При цьому можуть використовуватися різноманітні методи управління дебіторською заборгованістю. До цієї групи відносяться методи впливу на боржника, такі як: психологічні, які полягають у нагадуванні чи поширенні інформації серед суміжних постачальників про заборгованість, що загрожує боржнику втратою іміджу; економічні (фінансові санкції, призупинення постачань) та юридичні (претензійна робота, досудове переписування). Також виділимо альтернативні інструменти управління дебіторською заборгованістю: взаємозалік, реструктуризація [4].

У табл. 1. узагальнено підходи щодо методів управління дебіторською заборгованістю.

Таблиця 1

Аналіз підходів до методів управління дебіторської заборгованості

Автори	Методи рефінансування дебіторської заборгованості			Інкасаційні методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю				
			Облік векселів	Форфейтинг	Економічні	Юридичні	Взаємозалік	Реструктуризація
Підгірна А. Л. [5]	+	+	+	–	–	–	–	–
Хотяненко Ю. В. [6]	–	–	+	–	–	–	–	–
Василюк М. М. [7]	+	–	+	–	–	–	–	–
Дубовська Є. В. [8]	+	+	+	+	+	+	+	+
Шмунь Н. В. [9]	–	–	–	+	+	+	–	–
Рудницька О. М. [10]	–	–	–	+	+	+	–	–
Грабчак Д. В. [11]	–	–	–	–	–	–	–	+
Левківська О. О. [12]	+	+	+	–	–	–	–	–
Новикова Н. М. [13]	+	+	+	–	–	–	+	–
Усього голосів	5	4	6	3	3	3	2	2

З табл. 1 видно, що більшість авторів виділяють методи рефінансування дебіторської заборгованості, серед яких найбільше голосів набрав факторинг. Факторинг надає можливість трансформувати дебіторську заборгованість у грошові ресурси і, як результат, ліквідувати дефіцит обігових коштів та досягти балансу грошових потоків. Розвиток факторингу сприятиме зростанню підприємств, адже він забезпечує вищий рівень платоспроможності суб'єктів господарювання і збільшення обсягів продажу за рахунок можливості відстрочення платежу.

Тому до низки питань, що мають бути уточнені та відіграють важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю, належить рефінансування дебіторської заборгованості, що становить систему фінансових операцій, які забезпечують прискорену трансформацію дебіторської заборгованості у грошові активи. Але все ж методи рефінансування мають і недоліки (табл. 2).

Таблиця 2

Переваги та недоліки методів рефінансування дебіторської заборгованості

Методи	Переваги	Недоліки
1	2	3
Факторинг	Можливість збільшення обсягів поставок у результаті надання покупцям конкурентних ринкових переваг, підтримання стабільних відносин з покупцями, планування своїх фінансових потоків без врахування платіжної дисципліни покупців (дебіторів); покращення ділового іміджу та платоспроможності через можливість проведення своєчасних розрахунків зі своїми кредиторами; проведення розрахунків з постачальниками з відстрочкою платежу	В Україні поширена передплата за товар і слабо розвинений комерційний (товарний) кредит як високо ризиковий; факторинг у сучасному варіанті тільки-но з'явився на вітчизняному ринку; можливості цього фінансового інструмента поки що недостатньо оцінені

Закінчення табл. 2

1	2	3
Облік векселів	Можливість дострокового (до настання терміну платежу); поповнення оборотних коштів під заставу векселя, до його продажу або обліку в банку; можливість отримати компенсацію за наданий комерційний кредит шляхом включення в текст векселя процентного застереження. Можливість одержання комерційного кредиту на період до настання строку платежу за векселем, незначні затрати при реалізації вексельної форми розрахунків	Ризик того, що після відвантаження товарів, передбачених договором, можливо відмовитися виписати (акцептувати) вексель; ризик того, що внаслідок погіршення фінансового становища імпортер не розрахується за виданим (акцептованим) векселем; ризик того, що після видачі (акцепту) векселя станеться зміни в політичному або економічному становищі країни-імпортера, котрі не дозволять йому розрахуватись за виданим векселем
Форфейтинг	Зменшення кредитного ризику; мінімізація валютних ризиків; мінімізація ризику зміни процентних ставок; поліпшення ліквідності (платоспроможності)	Висока вартість; вірогідність того, що експортер може не знайти гаранта або аваліста, який би задовольняв форфейтера; необхідність підготувати документи у такий спосіб, щоб на експортера не було регресу у разі банкрутства гаранта або аваліста, а також необхідність знати законодавство країни-імпортера. Відсутність права регресу у разі несплати боргу; необхідність знання законодавства країни-імпортера; необхідність нести ризики до погашення векселів; відповідальність за перевірку кредитоспроможності гаранта або аваліста

Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою функціонування будь-якого підприємства. Тому необхідно контролювати стан розрахунків та стежити за дебіторською заборгованістю на підприємстві, оскільки значне її перевищення створює загрозу фінансової стійкості і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування. У сучасних економічних умовах підприємствам необхідно чітко розмежувати способи попередження заборгованості, методи її комплексного управління, виявлення альтернативних джерел залучення позикових коштів.

Наук. кер. Медведєва І. Б.

Література: 1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99. 3. Бугай В. З. Управління дебіторською заборгованістю підприємства / В. З. Бугай // Держава та регіони. – 2007. – № 1. – С. 60–63. 4. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування / О. А. Скорба // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – № 9. – С. 196–202. 5. Підгірна А. Л. Управління дебіторською заборгованістю підприємства, методи її рефінансування / А. Л. Підгірна // Облік та аудит. – 2010. – № 7. – С. 23–27. 6. Хотяненко Ю. Факторинг та його роль в управлінні дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / Ю. Хотяненко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SND_2011/Economics/10_79375.doc.htm. 7. Василюк М. М. Механізм управління заборгованістю в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / М. М. Василюк. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2009_7/56.pdf. 8. Дубровська Є. В. Мето-

дичний інструментарій щодо управління дебіторською заборгованістю [Електронний ресурс] / Є. В. Дубровська. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2009_3/2009-V3_36.pdf. 9. Шмунь Н. В. Механізм управління дебіторською заборгованістю / Н. В. Шмунь // Облік та аудит. – 2010. – № 7. – С. 31–32. 10. Рудницька О. М. Основні напрями вдосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю / О. М. Рудницька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. − Вип. 21.8. − С. 273–278. 11. Грабчак Д. В. Проблеми реструктуризації дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства за умов нестабільного зовнішнього середовища / Д. В. Грабчак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6 – С.130–134.

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ЛІКВІДНІСТЬ БАНКУ"

УДК 336.717.11

Устінєнкова М. А.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Висвітлено та запропоновано теоретичні підходи до визначення поняття "ліквідність банку". Досліджено та обґрунтовано сутність поняття "банківська ліквідність", а також запропоновано його авторське тлумачення.

Ключові слова: ліквідність банку, своєчасне виконання зобов'язань.

Аннотация. Отражены и предложены теоретические подходы к определению понятия "ликвидность банка". Исследована и обоснована сущность понятия "банковская ликвидность", а также предложено его авторское толкование.

Ключевые слова: ликвидность банка, своевременное выполнение обязательств.

Annotation. The theoretical approaches to the definition of the concept "liquidity of a bank" have been described and offered. The essence of the concept "bank liquidity" has been investigational and substantiated, and the authoris interpretation has been offered.

Keywords: bank liquidity, timely fulfullment of obligations.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що ліквідність є одним із ключових понять. Порушивши баланс ліквідності, банк не зможе виконувати свої функції та проводити операції з обслуговування клієнтів, або, якщо і зможе, то понесе великі збитки при цьому. Тому виникає необхідність комплексного процесу управління позицією ліквідності банку, що дасть змогу побудувати ефективну діяльність кредитної установи.

Ліквідність банку має важливе значення у діяльності окремого банку, так і у банківській системі загалом. Вона є однією із загальних якісних характеристик діяльності банку, що обумовлює його надійність, стійкість та конкурентоспроможність.

Дослідженню сутності ліквідності банку присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В., Мороз А. М., Криклій О. А., Молчанов О. В, Івасів І. Б. та ін.

© Устінєнкова М. А., 2015

Питання ліквідності банку висвітлено також у працях зарубіжних авторів: Дж. Сінкі, Р. Дутвейлера, П. Роуза [1 – 7]. Цікавими також є погляди науковців, зокрема, Лаврушина О. І., Панова Г. С. та ін. [8; 9]. Але, незважаючи на кількість праць, присвячених вивченню цього питання, на сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого тлумачення поняття "ліквідність банку", що обумовлює необхідність ґрунтовного дослідження сутності цього поняття. Метою статті є дослідження теоретичних підходів до визначення поняття "ліквідність банку".

Для обґрунтування поняття "ліквідність банку" зупинимося на деяких його трактуваннях, що відображені в окремих наукових працях і мають важливе значення при дослідженні теоретичних підходів цього поняття (таблиця).

Таблиця

Сутність поняття "ліквідність банку"

Автор / джерело	Визначення
Єпіфанов А. О. Маслак Н. Г. Сало І. В. [1, с. 62]	1) здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання, причому не тільки щодо повернення вкладених коштів із виплатою встановленої плати, а й щодо надання кредитів; 2) здатність купувати грошові кошти у Національного (центрального) банку чи банків-кореспондентів за розумною ціною
Мороз А. М. [2, с. 373]	Здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Визначається збалансованістю між термінами і сумами погашення активів і сумами виконання зобов'язань банку, а також термінами і сумами інших джерел та напрямів використання коштів типу видачі кредитів та понесених витрат
Сало І. В. Криклій О. А. [3, с. 232]	Здатність банку виконувати свої зобов'язання (у будь-який момент за зобов'язаннями до запитання і відповідно до термінів за терміновими зобов'язаннями), маючи для цього достатню кількість готівки і безготівкових коштів
Івасів І. Б. [10, с. 111].	Спроможність банку виконувати свої зобов'язання, можливість задоволення кредитних заявок, які відповідають його стандартам кредитування
Роуз П. С. [6, с. 323]	Банк вважають ліквідним, якщо він має доступ до коштів, які можна залучити за розумною ціною саме в той момент часу, коли вони необхідні. Це означає, що банк або вже має необхідну суму ліквідних коштів, або може швидко їх одержати за допомогою позик або продажу активів
Р. Дутвейлер [9, с. 2].	Здатність задовольняти усі вимоги клієнтів у необхідній валюті
Дж. Сінкі [5, с. 72]	Готовність до вилучення депозитів і задовольняти попит на кредити
Лаврушин О. І. [7, с. 127]	Здатність своєчасно і без втрат виконати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами
Панова Г. С. [8, с. 34]	Можливість продавати ліквідні активи, придбавати грошові кошти в центральному банку і здійснювати емісію акцій, облігацій, депозитних і ощадних сертифікатів, інших боргових інструментів. Ліквідність для банку є його здатністю забезпечувати своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву. Ліквідність банку визначається збалансованістю активів і пасивів банку, ступенем відповідності термінів розміщення активів і залучених банком пасивів
Молчанов О. В. [4, с. 49]	Можливість використовувати його активи як наявні грошові кошти або швидко перетворювати їх на такі. Банк вважається ліквідним, якщо суми його грошових коштів, які він має можливість швидко мобілізувати з інших джерел, дозволяють своєчасно виконувати зобов'язання по пасиву

Як видно з таблиці, деякі автори, такі, як: Мороз А. М., Сало І. В., Криклій О. А., Лаврушин О. І., обґрунтовують ліквідність банку, в основі якого покладено здатність банку своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями. У працях Єпіфанова А. О., Маслак Н. Г., Панової Г. С. можна зустріти розуміння ліквідності банку як здатності банку купувати грошові кошти у національного банку за прийнятною ціною. Також при тлумаченні поняття "ліквідність банку" більшість із зазначених авторів трактують як співвідношення сум активів і пасивів з однаковими термінами.

Найчастіше ліквідність банку визначається лише як здатність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями. Але в сучасних умовах ліквідність банків залежить не лише від незбалансованості активів і пасивів, а й від можливості задовольнити потреби клієнтів у кредитуванні.

Найбільш розширене визначення ліквідності банку надає Івасів І. Б., який зазначає, що тлумачення ліквідності банку як спроможності банку виконувати свої зобов'язання має бути доповнене вимогою задовольняти кредитні заявки клієнтів, котрі відповідають його стандартам кредитування [10].

Отже, ліквідність банку – спроможність його виконувати свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами та іншими контрагентами вчасно і з мінімальними витратами, а також спроможність здійснювати кредитні операції відповідно до стандартів своєї кредитної політики, що формується під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів за умови дотримання оптимального співвідношення активів і пасивів.

Наук. кер. Ачкасова С. А.

Література: 1. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 522 с. 2. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. Мороз. – К. : КНЕУ, 2000. – 383 с. 3. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 313 с. 4. Молчанов О. В. Теоретичні підходи до управління ліквідністю сучасних банків / О. В. Молчанов // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. – 2006. – № 10. – С. 48–51. 5. Синки Дж. М. Управление финансами в Кб / Дж. М. Синки ; пер. с англ. – М. : Catallaxy, 2004. – 820 с. 6. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Роуз Питер С. ; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 743 с. 7. Банковское дело : учебник / под ред. Лаврушина О. И. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 573 с. 8. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 270 с. 9. Duttweiler R. Managing liquidity in banks. A top down approach / R. Duttweiler // A John Wiley & Sons Ltd, 2009. – 286 p. 10. Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту / І. Б. Івасів // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 109–116.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 657.3:334.7.012.64

Литвинов А. В.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено поняття "обліково-аналітичне забезпечення". Досліджено українські нормативно-законодавчі акти, які контролюють зовнішньоекономічну діяльність. Показано систему обліково-аналітичної обробки інформації.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, обліково-аналітичне забезпечення управління, економіка,просування товарів, зовнішні ринки.

Аннотация. Определено понятие "учетно-аналитическое обеспечение". Исследованы украинские нормативно-законодательные акты, которые контролируют внешнеэкономическую деятельность. Показана система учетно-аналитической обработки информации.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, учетно-аналитическое обеспечение управления, экономика, продвижение товаров, внешние рынки.

© Литвинов А. В., 2015

Annotation. The concept of accounting and analytical support was defined. The Ukrainian regulatory laws that control the foreign trade were investigated. The system of accounting and analytical information processing was described.

Keywords: foreign economic activity, accounting and analytical management support, economy, promotion, foreign markets.

У сучасних умовах у бізнес-середовищі відбуваються швидкі зміни економічної ситуації, зростає вплив технічних та інформативних аспектів на впровадження бухгалтерського обліку як інформаційного забезпечення управління на підприємствах. У зв'язку з цим висуваються нові вимоги до системи управління підприємством з метою швидкого та адекватного реагування. Тому не можна ігнорувати факт зростання ролі сучасних систем інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності, які дають змогу вирішувати існуючі проблеми управління. Зміцнення економічного розвитку держави залежить від стабільного фінансового стану всіх господарських структур, досягнення якого можливо лише за умови якісного управління підприємством, яке базується на всебічному, об'єктивному та достатньому обліково-аналітичному забезпеченні.

Реформування системи бухгалтерського обліку та наближення її до міжнародних вимог безумовно привели до спрощення облікових процедур, особливо за операціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД), але водночас стали причиною зниження якості управлінської інформації, її аналізу, а також результативності прийняття управлінських рішень [1].

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств відіграє значну роль у розвитку економіки України, насиченні споживчого ринку товарами належної якості, просуванню товарів вітчизняних виробників на зовнішні ринки.

Здійснювати операції, пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, можна лише використовуючи міжнародні правила розрахунків, порядок укладання договорів, аналізуючи кон'юнктуру валютних ринків, а також, володіючи нормативно-правовою базою з регулювання порядку проведення операцій в іноземній валюті на території України і за її межами.

Така ж ситуація спостерігається в обліково-аналітичному забезпеченні управлінської діяльності, що є важливим інструментом оцінки економічної ефективності всієї системи господарювання. Трансформація управлінських поглядів змінює і контрольні функції апарату управління. Відсутність ефективного контрольного механізму – одна з причин збільшення дебіторської заборгованості, зменшення фінансової стійкості та зниження в цілому ефективності функціонування зовнішньоекономічних підприємств, що в кінцевому випадку призводить до обвального падіння економіки, зростання неплатежів та тіньової економіки.

Сучасна система управління має одне з ключових значень для ефективного функціонування ЗЕД. Будь-які управлінські рішення щодо оцінки результатів господарювання, економічних процесів, оптимізації виробничих факторів, у тому числі раціонального використання виробничого потенціалу повинні базуватися на достовірній, своєчасній і повній обліковій інформації.

Дослідженню питань місця і ролі бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту в системі управління підприємством присвячені наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, таких, як: Пилипенко А. А., Безродна Т. М., Бутинець Ф. Ф., Вахрушина М. А., Голов С. Ф., К. Друрі, Жук В. М., Задорожний З. В., Карпова Т. П., Кірейцев Г. Г., Кондратов Н. П., Коцупатрий М. М., Крупка Я. Д., Мішин Ю. А., Нападовська Л .В., Б. Нідлз, Палій В. Ф., Пушкар М. С., Соколов Я. В., Сопко В. В., Сук Л. К., Т. Стоун, Фаріон І. Д., Дж. Фостер, Хомин П. Я., Хорнгрен Ч. Т., Шеремет А. Д. та ін. Разом із тим слід відзначити неповноту висвітлення взаємозв'язку бухгалтерського обліку з аудитом, що в подальшому не рідко призводить до прийняття неефективних управлінських рішень і, як наслідок, до втрати прибутку. Особливо слід підкреслити, що взаємозв'язок обліково-аналітичного забезпечення та аудиту тісно пов'язаний з управлінням стратегією розвитку.

Незважаючи на існуючі результати досліджень у даній сфері, можна стверджувати, що методологія обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами ЗЕД в сучасній економічній теорії знаходиться ще на стадії формування та має багато невизначеностей, серед яких дефініція даного поняття. Проаналізувавши праці зазначених вище науковців, автор дійшов висновку, що сутність

обліково-аналітичного забезпечення полягає у гарантуванні своєчасного формування та передачі якісної облікової та аналітичної інформації внутрішнім та зовнішнім користувачам. Зазначимо, що споріднене поняття "обліково-аналітична інформація" в сучасних умовах набуває більш широкого змісту, ніж просте поєднання даних, які надає бухгалтерський облік, та інформації, що формується за допомогою методів економічного аналізу [2]. Також у складі такої інформації містяться дані стратегічного обліку та аналізу, у тому числі показники стратегічного розвитку, індикатори внутрішнього та зовнішнього середовища. Таким чином обліково-аналітичне забезпечення становить забезпечення апарату управління якісною та достовірною інформацією, яка пройшла етапи перевірки аудитом та аналізом показників.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. У свою чергу, господарська діяльність – це будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару. Під товаром розуміється будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі) (ст.1 Закону від 16.04.1991 р. "Про зовнішньоекономічну діяльність" [3]). Отже, ЗЕД, відповідно до Закону про ЗЕД, не виходить за межі товарного обороту, носить оплатний характер. Разом з тим, відповідно до цього Закону, ЗЕД не обмежується підприємницькою діяльністю, іншими словами, може мати неприбутковий характер і не відповідати іншим ознакам підприємництва, хоча, на практиці, такі операції (наприклад, безпроцентна позичка) мають незначну питому вагу порівняно з зовнішньоекономічними операціями підприємницького характеру.

Істотно інше визначення ЗЕД наводиться в частині першій ст. 377 Господарського кодексу України (далі – ГКУ): "Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій статті 139 цього Кодексу, та/або робочою силою" [4]. Під господарською діяльністю в ГКУ розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (частина перша ст. 3) [5]. Згідно зі ст. 55 ГКУ, суб'єктами господарювання є господарські організації, зареєстровані у встановленому порядку, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, зареєстровані як підприємці, і структурні одиниці господарських організацій. Таким чином, особи і структурні одиниці, зареєстровані або створені не згідно із законодавством України, не охоплюються застосовуваним у ГКУ поняттям "суб'єкти господарювання" (таблиця).

Таблиця

Економічна сутність поняття "Зовнішньоекономічна операція"

Автори (джерела)	Визначення
Макогон Ю. В. [5]	Це комплекс організаційно-управлінських документарно зафіксованих дій контрагентів різних країн, направлених на забезпечення експортно-імпортного обміну капіталами, роботами та послугами або об'єктами інтелектуальної власності і здійснюється за допомогою контрактів, розроблених на основі вимог національного законодавства та міжнародних договорів нормативно-правового характеру
Козик В. В. [6]	Це міжнародний обмін (торгівля) продукцією в матеріально-речовій формі
Приварникова І. Ю., Терехова М. В. [7]	Сукупність логістичних систем, які знаходяться у постійній взаємодії, впливають одна на одну і на кінцевий результат
Шкурупій О. В. [8]	Це комплекс дій контрагентів різних країн з підготовки, укладання і виконання торгової, науково-виробничої, інвестиційної чи іншої угоди економічного характеру

Тож, з наведених вище понять поняття зовнішньоекономічної діяльності можна тлумачити по різному, але повертаючись до головної теми можна привести систему обліково-аналітичного забезпечення управління ЗЕД підприємством, бо обліково-аналітичне забезпечення має ознаки системи.

На рисунку показано, що інформація отримується до бухгалтерії, де відбувається обробка та підготовка до передачі її органам управління до відділу економічного аналізу, де інформацію перевіряють, доповнюють, підтверджують підрахунками фінансових показників та у більш якісному вигляді передають керівництву. Аудит у цій системі становить проміжний етап перевірки інформації.

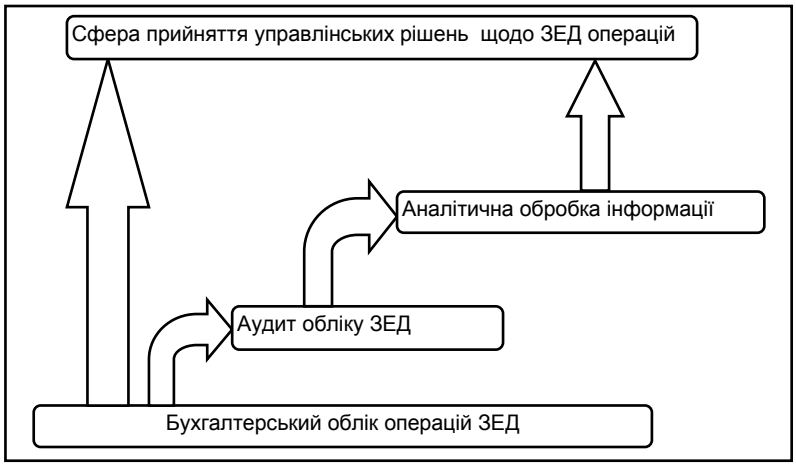

Рис. **Система обліково-аналітичного забезпечення управління ЗЕД підприємства**

Таким чином, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що обліково-аналітичне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності – це процес накопичення, обробки та надання керівнику якісної та перевіреної інформації. Слід зазначити необхідність "фільтрації" даних, що надходять від облікового відділу до аналітиків та апарату управління.

Наук. кер. Курган Н. В.

Література: 1. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т. М. Безродна. – Режим доступу : http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/523/8/bezrodna.p. 2. Галузина С. М. Аспекты повышения роли учетно-аналитической информации в системе управления организацией : [монография] / С. М. Галузина. – СПб. : Знание, 2006. – 392 с. 3. Господарський Кодекс України : Затверджено Верховною Радою України № 436-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.26.0. 4. Бочуля Т. Учет и информация в системе управления: опыт, поиски, решения : монография / Т. Бочуля. – Х. : ХДУХТ, 2013. – 269 с. 5. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія / С. Ф. Голов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522 с. 6. Городянська Л. Організація контролю дебіторської заборгованості на підприємстві / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 5. – С. 46–53. 7. Гладких Т. В. Проблеми організації бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : монографія / Т. В. Гладких ; за заг. ред. Губачової О. М. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 364 с. 8. Бондар М. Облікова політика підприємства : зміни та доповнення / М. Бондар, В. Бабич // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 12. – С. 8–12. 9. Білуха М. Теоретичні та методологічні засади електронного обліку господарської діяльності / М. Білуха, Т. Микитенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 12. – С. 15–24.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ЯКІСНОГО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

УДК 336.77

Баркалова Д. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Наведено пропозиції щодо удосконалення механізму формування якісного кредитного портфеля банку на основі використання науково-методичного підходу до оцінки індивідуального кредитного ризику позичальників, ранжування кредитних заявок у порядку зниження індивідуальних коефіцієнтів річної ринкової прибутковості та удосконаленої моделі оптимізації кредитного портфеля.

Ключові слова: якість кредитного портфеля, механізм формування, управління, удосконалення, ринкова прибутковість, модель оптимізації.

Аннотация. Приведены предложения относительно усовершенствования механизма формирования качественного кредитного портфеля банка на основе использования научно-методического подхода к оценке индивидуального кредитного риска заемщиков, ранжирования кредитных заявок в порядке снижения индивидуальных коэффициентов годовой рыночной прибыльности и усовершенствованной модели оптимизации кредитного портфеля.

Ключевые слова: качество кредитного портфеля, механизм формирования, управление, совершенствование, рыночная прибыльность, модель оптимизации.

Annotation. Suggestions are provided aiming to improve the mechanism of formation of high-quality loan portfolio through the use of a scientific and methodological approach to the assessment of the credit risk of individual borrowers, ranking loan applications in the order of decreasing individual coefficients of the annual market profitability and the improved model of loan portfolio optimization.

Keywords: loan portfolio quality, mechanism of formation, management, improvement, market profitability, optimization model.

Головна мета управління кредитним портфелем банку полягає в забезпеченні максимальної прибутковості за певного рівня ризику. Прибутковість і ризик є основними параметрами, що характеризують якість кредитного портфеля банку. Формування якісного кредитного портфеля є одним з першочергових завдань українських банків.

Багатоаспектні проблеми управління якістю кредитного портфеля банку досліджувались як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі. Різні аспекти управління якістю кредитного портфеля відображені в роботах таких провідних вітчизняних вчених, як: Васильченко З. М. [1], Дзюблюк О. В. [2], Д'яконов К. М. [3; 4], Жукова Н. К. [5], Руднева С. О. [6] та ін. Проте недостатньо уваги приділено механізму формування якісного кредитного портфеля банку.

Метою статті є удосконалення механізму формування якісного кредитного портфеля банку.

Аналіз існуючих моделей оптимізації кредитного портфеля банку вказує на те, що їх принциповим недоліком є статичний підхід до формування та оптимізації портфеля кредитів банку. Для функціонуючого банку завдання формування кредитного портфеля доцільно розв'язувати на основі приросного підходу [3; 4], оскільки воно, як правило, пов'язане з прийняттям рішення щодо зміни складу та структури портфеля, утвореного в попередньому періоді.

© Баркалова Д. С., 2015

Незалежно від обраного типу кредитної стратегії банку (агресивна, консервативна, компромісна) раціональна поведінка банківських менеджерів передбачає забезпечення максимізації прибутковості кредитного портфеля при прийнятному рівні кредитного ризику.

З іншого боку, кредитна діяльність банку є прибутковою, якщо середня прибутковість кредитного портфеля є вищою за середню прибутковість депозитів вкладників банку.

Припустимо, що банку необхідно сформувати кредитний портфель на основі поданих позичальниками кредитних заявок, у яких визначена потреба позичальника в кредитних ресурсах обсягом V_i грошових одиниць, де i – індекс позичальника, який змінюється від 1 до N. При цьому, з огляду на об'єктивне обмеження загальної суми кредитних ресурсів банку, навіть в умовах високої кредитоспроможності всіх потенційних позичальників, кредит може бути наданий лише m позичальникам із загальної їх кількості.

Загальна сума кредитних ресурсів банку після прийняття рішення про зміну складу кредитного портфеля складає V грошових одиниць та може бути подана як сума обсягу базисного кредитного портфеля (V_0) та обсягу додатково виданих банком кредитів (ΔV):

$$V = V_0 + \Delta V = V_0 + \sum_{i=1}^{m} V_i \,. \tag{1}$$

При цьому

$$V = V_0 + \Delta V \le B, \tag{2}$$

де B – бюджетне обмеження щодо обсягу кредитного портфеля банку, грошові одиниці.

Індивідуальна річна ринкова прибутковість кредитування i -го позичальника p_i становить [4]:

$$p_i = r_i - LGD_i \cdot (PDc_i + PDp_i \cdot r_i), \tag{3}$$

де r_i – ставка відсотка за кредитом для i-го позичальника;

LGD_i – розмір втрат у випадку дефолту i-го позичальника;

PDc_i – ймовірність дефолту i-го позичальника за основною сумою боргу;

PDp_i – ймовірність дефолту i-го позичальника за відсотками.

На першому етапі формування кредитного портфеля банку доцільно відмовитися від тих кредитних операцій, для яких прибутковість $p_i \le 0$.

Формалізація всіх вище вказаних умов формування кредитного портфеля функціонуючого банку являє собою таку систему умов оптимізації:

$$\begin{cases} \sum p_i \to \max \\ V = V_0 + \Delta V \le B \\ p^{portf} = \dfrac{p_0^{portf} \cdot V_0 + \sum_{i=1}^{m} (p_i \cdot V_i)}{V_0 + \Delta V} \ge pd \\ V_i \le L \\ \Delta V = \sum_{i=1}^{m} V_i \end{cases} \tag{4}$$

де V – загальна сума кредитних ресурсів банку після зміни складу кредитного портфеля;

V_0 – обсяг базисного кредитного портфеля;

ΔV – обсяг додатково виданих банком кредитів;

B – бюджетне обмеження щодо обсягу кредитного портфеля банку;

p^{portf}, p_0^{portf} – прибутковість кредитного портфеля після оптимізації та базисного портфеля відповідно;

pd – середня ставка відсотка за депозитним портфелем банку;

V_i – обсяг потреби i-го позичальника в кредиті;

L – ліміт на обсяг кредитування позичальників.

Структурно-логічну схему реалізації запропонованого методичного підходу щодо формування та оптимізації кредитного портфеля банку подано на рис. 1.

Таким чином, процес оптимізації кредитного портфеля банку буде зводитися до послідовного включення в нього кредитних заявок з найвищими коефіцієнтами річної ринкової прибутковості із проранжованого за їх зниженням ряду до вичерпання кредитних можливостей банку або перевищення середньою ставкою відсотка за депозитами банку середньої ринкової прибутковості кредитного портфеля.

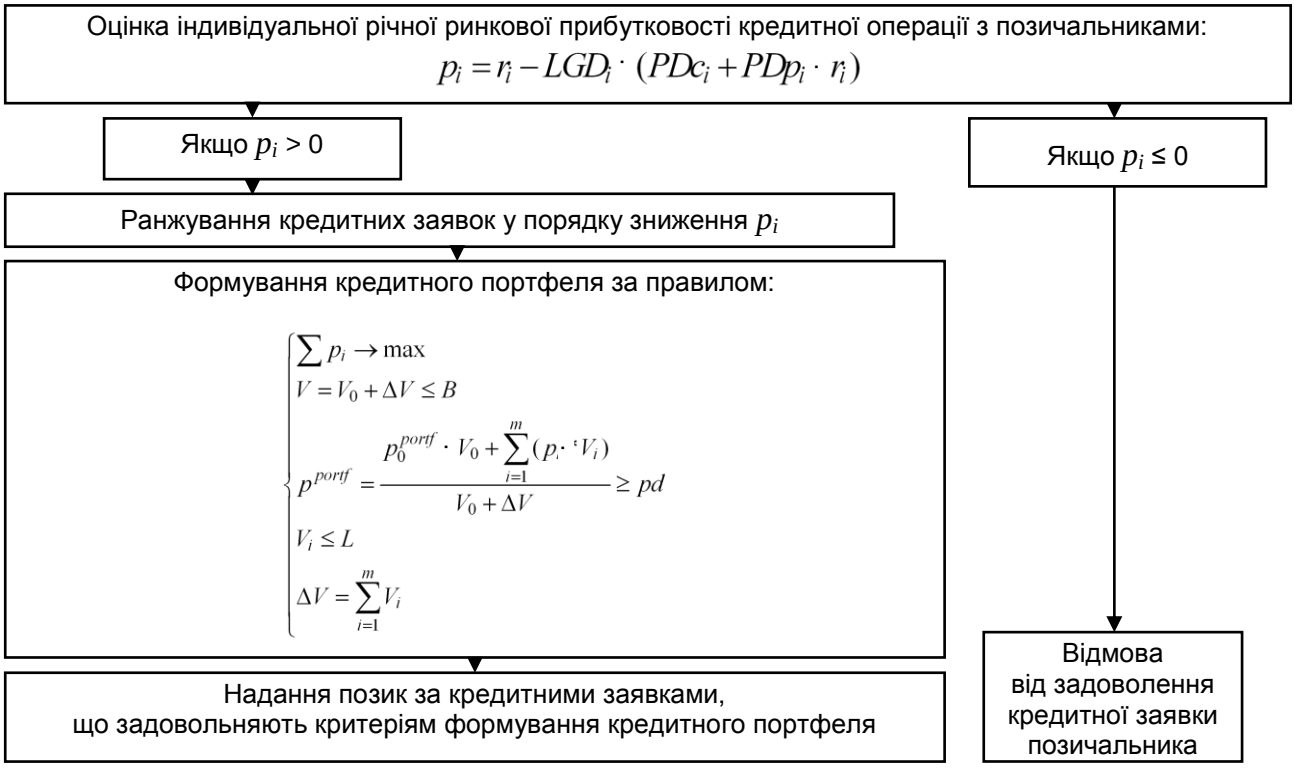

Рис. 1. **Структурно-логічна схема процесу формування та оптимізації кредитного портфеля банку**

Отже, наведено пропозиції щодо удосконалення механізму формування якісного кредитного портфеля банку на основі використання науково-методичного підходу щодо оцінки індивідуального кредитного ризику позичальників, ранжування кредитних заявок у порядку зниження індивідуальних коефіцієнтів річної ринкової прибутковості та удосконаленої моделі оптимізації кредитного портфеля.

Наук. кер. Жуков В. В.

Література: 1. Васильченко З. М. Фінансова нестабільність та її вплив на процес управління кредитним портфелем у банківських установах України / З. М. Васильченко, О. А. Терещенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. УАБС НБУ. – 2013. – № 2 (15). – С. 12–23. 2. Дзюблюк О. В. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком

банку в період кризових явищ в економіці / О. В. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2010. – Том 9 (№ 1). – С. 108–124. 3. Д'яконов К. М. Оптимізація ризику кредитного портфеля банку / К. М. Д'яконов // Наука й економіка. – 2010. – № 2. – С. 35–41. 4. Д'яконов К. М. Управління кредитним ризиком комерційного банку : дис. … канд. екон. наук / Д'яконов К. М. – Суми, 2011. – 256 с. 5. Жукова Н. К. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2013. – Вип. 01–02. – С. 70–72. 6. Руднева С. О. Аналіз якості та ефективності управління кредитним портфелем банків України / С. О. Руднева // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. УАБС НБУ. – 2013. – № 1 (14). – С. 32–37.

ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ УКРАЇНСЬКИМИ БАНКАМИ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

УДК 336.71

Ковзун Л. І.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано проблеми залучення коштів українськими банками. Виявлено їх основні недоліки та позитивні наслідки присутності іноземного капіталу в банківському секторі країни в умовах фінансової кризи. Запропоновано шляхи вирішення проблеми залучення коштів банком.

Ключові слова: залучені кошти, іноземний капітал, доларизація економіки, домашні господарства, міжнародні фінансові ринки.

Аннотация. Проанализированы проблемы привлечения средств украинскими банками. Выявлены их основные недостатки и положительные последствия присутствия иностранного капитала в банковском секторе страны в условиях финансового кризиса. Предложены пути решения проблемы привлечения средств банком.

Ключевые слова: привлеченные средства, иностранный капитал, долларизация экономики, домаш-ние хозяйства, международные финансовые рынки.

Annotation. The article analyzes the problems of fund-raising faced by Ukrainian banks. Their major shortcomings and positive effects of foreign capital in the banking sector during the financial crisis have been identified. Solutions to the problem of fund-raising have been provided.

Keywords: raised funds, foreign capital, dollarization of economy, households, international financial markets.

Банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного перепливу капіталів, нагромадженню коштів для структурної перебудови економіки, розвитку підприємництва.

Головним завданням банківської системи будь-якої країни є підтримка економічного зростання шляхом підкріплення економіки необхідними фінансовими ресурсами. Банки є ключовою ланкою еко-

© Ковзун Л. І., 2015

номічної системи країни, оскільки саме банківська система виконує одну з найважливіших економічних функцій з акумуляції тимчасово вільних коштів підприємств та населення з їх подальшим спрямуванням на забезпечення виробництва грошовими коштами.

Для більш успішного функціонування банку, підвищення його платоспроможності та ліквідності необхідно приділяти увагу доцільному формуванню та регулюванню запозичених ресурсів.

У період глобальної фінансової кризи рівень ефективності управління пасивами розглядається як один з найважливіших чинників підвищення стабільності, надійності, ліквідності та прибутковості діяльності. Тому проблема залучення коштів на міжнародних фінансових ринках у банківську систему України є досить актуальною.

Цьому питанню присвятили свої праці такі видатні науковці і фахівці банківської справи як Рихліцький В. В. [1], Тимошенко О. П. [2], Косенко О. П. [3], Савлук С. М., Румянцева С. П. [4] та ін. [5; 6].

Метою статті є дослідження проблем і механізмів формування довгострокових джерел фінансових ресурсів та ефективного управління ними в умовах фінансової кризи.

Важливим чинником кризових ситуацій у банківській сфері є порушення дисбалансу між внутрішніми ресурсами банків та ресурсами запозиченими на зовнішніх ринках. Через відчутну нестачу довгострокових кредитних ресурсів українські банки активно залучали кошти на міжнародних фінансових ринках.

Об'єктивною необхідністю в даній ситуації є активізація державної політики стимулювання заощаджень домогосподарств, що сприятиме розвитку банків і створить стабільну основу для зміцнення фінансового потенціалу банківської системи в перспективі.

За період 2001 – 2014 рр. іноземні фінансово-кредитні установи інвестували в акціонерний капітал українських банків близько 10 млрд дол. США. Крім того, дочірні структури іноземних банків в Україні були рефінансовані з-за кордону приблизно на 40 млрд дол. США [6]. Серед позитивних наслідків приходу іноземних банків на вітчизняний ринок банківських послуг можна виділити наступні:

швидке й ефективне впровадження новітніх методів банківської діяльності;

зростання обсягу кредитних ресурсів і посилення стабільності їх джерел;

активізація конкуренції й прискорення процесу реформування банківської системи;

посилення ролі банківської системи в процесі розподілу інвестиційних ресурсів.

Зростання іноземного капіталу посилює конкуренцію на ринку банківських послуг і розширює спектр якісних банківських продуктів. Конкуренція з боку банків з іноземним капіталом, яка стимулює скорочення загальних витрат, позитивно впливає на доступність кредитів для кінцевого споживача.

Крім того, це сприяє поліпшенню диверсифікації ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування; активнішому переходу до міжнародних стандартів нагляду і регулювання банківської діяльності; підвищенню кваліфікації банківських працівників; розширенню пропозиції кредитних ресурсів.

Прихід іноземних банків сприяє витісненню з ринку економічно слабких банків, що посилює довіру до вітчизняної банківської системи юридичних та фізичних осіб, а також формує конкурентоспроможну та фінансово стійку банківську систему в Україні.

Існує певна закономірність – чим більшою є сукупна іноземна присутність у банківському секторі країни, то менш чутливими до шоків і менш проциклічними стають у ній банки. Таким чином, більша диверсифікованість банків з іноземним капіталом робить їх менш вразливими до кризових явищ у приймаючій країні.

Якщо збільшення присутності іноземного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, то структура банківської системи вдосконалюється, банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, більш динамічно розвиваються місцеві фондові ринки, підвищується ефективність трансмісійного механізму грошово-кредитної політики.

Активне кредитування українських банків закордонними, за прогнозами експертів, відновиться не раніше кінця 2014 – початку 2015 р. Іноземні банки будуть вкрай обережно видавати позики фінансовим установам із країн, що розвиваються, через високий ризик такого кредитування.

Варто відзначити неефективне використання українськими банками залучених ресурсів. В основному вони спрямували кошти на споживче кредитування фізичних осіб, тоді як ефективніше було б спрямувати їх на фінансування реального сектора економіки, який забезпечує ріст ВВП країни. Позитивно вплинуло б на даний показник і кредитування банками галузі реальної економіки на зменшення енергозатратності великих підприємств (оновлення основних засобів, закупівля енергозберігаючих технологій).

Іншою проблемою є відсутність внутрішнього ринку збуту. Потрібно, щоб активні гравці ринку, банки та держава, змогли домовитися і простимулювати внутрішнього споживача через банківську систему за допомогою кредитів. Це дало б змогу диверсифікувати ризики, які несе світова фінансова криза.

Ще одним негативним наслідком залучення банками ресурсів на міжнародних фінансових ринках є підвищення рівня доларизації економіки, що послаблює керованість грошово-кредитного ринку та збільшує частку неповернених кредитів.

Заборгованість банків за іноземними кредитами становить 16 млрд доларів США, тому проблеми у споживчому кредитуванні (весь портфель оцінюється у 15 – 16 млрд доларів США) можуть призвести до дефолту банківської системи [6]. У цій ситуації НБУ повинен виробити систему заходів з упорядкування діяльності українських банків щодо кредитування населення за рахунок зовнішніх запозичень.

Саме за рахунок залучених у МВФ коштів можна забезпечити обслуговування зовнішніх корпоративних зобов'язань для рефінансування банківської системи і стабілізації валютного курсу.

Раніше місія Міжнародного валютного фонду мала намір рекомендувати раді директорів МВФ розглянути виділення Україні кредитних коштів на загальну суму 14 – 18 млрд доларів США [6].

Отже, для того, щоб вирішити проблему залучення коштів українськими банками на міжнародних фінансових ринках, необхідно, в першу чергу, обмежити найризикованіші банківські операції, надати підтримку експортним операціям та стимулювати кредитування виробничого сектора, активізувати державну політику стимулювання заощаджень домогосподарств.

Наук. кер. Жуков В. В.

Література: 1. Рихліцький В. В. Проблеми залучення коштів українськими банками на міжнародних ринках в умовах фінансової кризи / В. В. Рихліцький // Регіональна економіка. – 2014. – № 2. – С. 113–118. 2. Тимошенко О. П. Проблеми банківської системи України: шляхи вирішення / О. П. Тимошенко // Економіка та держава. – 2013. – № 7. – С. 21–25. 3. Косенко О. Українські банки: підсумки І-го кварталу / О. Косенко // Цінні папери України. – 2014. – № 2. – С. 111–117. 4. Румянцева С. Перспективи банківського сектору України / С. Румянцева // Цінні папери України. – 2013. – № 47. – С. 25. 5. Філонова І. Б. Вплив іноземного банківського капіталу на фінансову безпеку України / І. Б. Філонова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 46–51. 6. МВФ отозвал макропрогноз развития экономики Украины. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://finance.liga.net /economics/2014/4/8/news/38158.htm.

ПОБУДОВА МОДЕЛІ ОЦІНЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ НА ОСНОВІ МЕТОДІВ НЕПАРАМЕТРИЧНОЇ СТАТИСТИКИ

УДК 336.71.078.3

Сиволоб А. О.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Систематизовано підходи до управління ліквідністю банку, обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до управління ліквідністю банку як запоруки швидкої адаптації до змін в економічному середовищі. Розроблено рекомендації щодо побудови моделі оцінюввння ліквідності банку шляхом розрахунку комплексного показника ліквідності банку на основі методів непараметричної статистики.

Ключові слова: ліквідність банку, система управління, таксономія, методи непараметричної статистики, інтегральний показник.

© Сиволоб А. О., 2015

Аннотация. Систематизированы подходы к управлению ликвидностью банка, обоснована необходимость применения комплексного подхода к управлению ликвидностью банка как залога быстрой адаптации к изменениям в экономической среде. Разработаны рекомендации относительно построения модели оценивания ликвидности банка путем расчета комплексного показателя ликвидности банка на основании методов непараметрической статистики.

Ключевые слова: ликвидность банка, система управления, таксономия, методы непараметрической статистики, интегральный показатель.

Annotation. The approaches to managing bank liquidity have been systematized. The necessity of a comprehensive approach to managing bank liquidity as a guarantee of quick adaptation to changes in the economic environment has been substantiated. Recommendations have been developed regarding the construction of a model for bank liquify evaluation through calculation of the bank liquidity integral index, based on the methods of nonparametric statistics.

Keywords: bank liquidity, management system, taxonomy, methods of nonparametric statistics, integrated index.

Сучасний період розвитку грошово-кредитної системи відзначається суттєвими змінами в організації роботи банків. Економічна ситуація, яка склалася на даний момент, вимагає від регулятора рішучих дій задля збільшення ефективності в управлінні банківською системою. Численні нововведення у банківському секторі за весь період трансформації в економіці країни сприяють позитивному накопиченню досвіду, котрий стосується насамперед методів управління у банках.

Дослідженню питання забезпечення банківської ліквідності присвячена значна кількість наукових праць, що були опубліковані як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Значний вклад у вирішення безпосередньо проблеми недостатньої банківської ліквідності та суміжних питань внесли вітчизняні науковці Криклій О. А. [1], Марущак М. В. [2], Серпенінова Ю. С. [3], А. Фалюта [4], Филимонова-Арутюнова К. К. [5] та ін., які висвітлювали окремі підходи до забезпечення та оцінки ліквідності банків.

Управління ліквідністю банку – складний вид управлінської діяльності внаслідок неоднозначності трактування самого поняття "ліквідність" та різноманітності підходів до його розуміння залежно від суб'єкта управління та факторів, що визначають рівень ліквідності.

Узагальнюючи праці науковців, що займались дослідженням питань управління ліквідністю банку, вважаємо за доцільне розробити модель оцінювання ліквідності банку, що відповідала б сучасному стану та умовам, у яких функціонують українські банки. Тому автором були запропоновані методичні рекомендації щодо побудови моделі оцінювання ліквідності банку шляхом розрахунку комплексного показника ліквідності банку на основі методів непараметричної статистики, яка дозволяє визначити рівень ліквідності та платоспроможності банку у загальній системі банків України.

На першому етапі необхідно визначити групу часткових показників, які і будуть формувати комплексний показник ліквідності банку. Запропоновано використовувати регресійний аналіз.

Регресійний аналіз – статистичний метод дослідження залежності між залежною змінною Y і декількома незалежними змінними X_1, X_2, ... , X_p. Метою даного методу є побудова математичної моделі з найбільшим числом факторів, при цьому визначивши вплив кожного з факторів на залежну величину (окремо), та їх сукупний вплив на модельований показник.

Методика відбору факторів базується на експертному визначенні незалежних змінних, які використовуються для визначення основних показників ліквідності банку (із переліку даних банку у відкритому доступі). Сама модель має такий вигляд:

$$\hat{Y} = b_0 + b_1 \cdot x_1 + b_2 \cdot x_2 + b_3 \cdot x_3, \quad (1)$$

де b_0 – вільний член рівняння,

b_1, b_2, b_3 – бета коефіцієнти рівняння,

x_1, x_2, x_3 – фактори.

На другому етапі визначається оптимальна кількість показників, що характеризують рівень ліквідності і платоспроможності банку.

Доведено, що мала кількість показників не дає змоги зробити точне узагальнююче оцінювання, а незначні зміни в динаміці окремих показників можуть призвести до суттєвих змін результативної величини. І навпаки, значна кількість показників призводить до втрати чутливості оцінювання до зміни в їх динаміці, тобто значні зміни не призводять до відповідних змін у динамічному індикаторі. Досвід використання ординальних шкал свідчить про доцільність використання не менше 5 і не більше 20 показників [2].

Для подальших розрахунків було обрано метод таксономії для комплексного оцінювання стану ліквідності банку, оскільки окремі показники не можуть дати об'єктивної оцінки.

Метод таксономії застосовується для співставлення об'єктів, які характеризуються великою кількістю ознак та характеристик. Даний метод допомагає розв'язати проблему впорядкування багатомірного статистичного матеріалу до єдиної кількісної характеристики, котра дає можливість побудови узагальнюючої оцінки складного об'єкта або явища [4].

Таксономічний метод оцінювання ліквідності банку передбачає [5]:

1. Стандартизацію вихідних показників за формулою:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \overline{x}_j}{S_j}, \tag{2}$$

де $\overline{x}_j$ – середнє значення *j*-го окремого показника категорії оцінювання;

S_j – середнє квадратичне відхилення *j*-го окремого показника категорії оцінювання.

2. Побудову точки-еталону. Еталонні значення кожного показника формують координати точки-еталону. Усі показники поділяються на два класи: стимулятори та дестимулятори. Стимулятори – позитивно стимулююче впливають на рівень ліквідності, а дестимулятори – показники з протилежною дією. Таким чином, еталоном буде вважатися точка P_o з координатами $Z_{01}, \ldots, Z_{0j}, \ldots, Z_{0n}$, отримана за формулою (3).

$$Z_{OJ} = \begin{cases} \max Z_{ij} - \text{ для стимуляторів;} \\ \min Z_{ij} - \text{ для дестимуляторів.} \end{cases} \tag{3}$$

3. Співставлення значень характеристик періодів з їх еталонними значеннями.

Відстань між точками-характеристиками для *i*-го періоду та точкою еталону P_o розраховується за формулою (4).

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} (z_{ij} - z_{0j})^2}\ . \tag{4}$$

4. Розрахунок значень інтегрального показника категорії аналізу ринку пластикових карток за формулою (5).

$$d_i = 1 - \frac{C_{i0}}{C_0},\ C_0 = \overline{C}_0 + 2\sigma_0,\ \overline{C}_0 = \frac{\sum_{i=1}^{m} C_{i0}}{m},\ \sigma_0 = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{m} (C_{i0} - \overline{C_0})^2}{m}}\ . \tag{5}$$

На рисунку подано модель оцінювання ліквідності банку шляхом розрахунку комплексного показника ліквідності банку на основі методів непараметричної статистики.

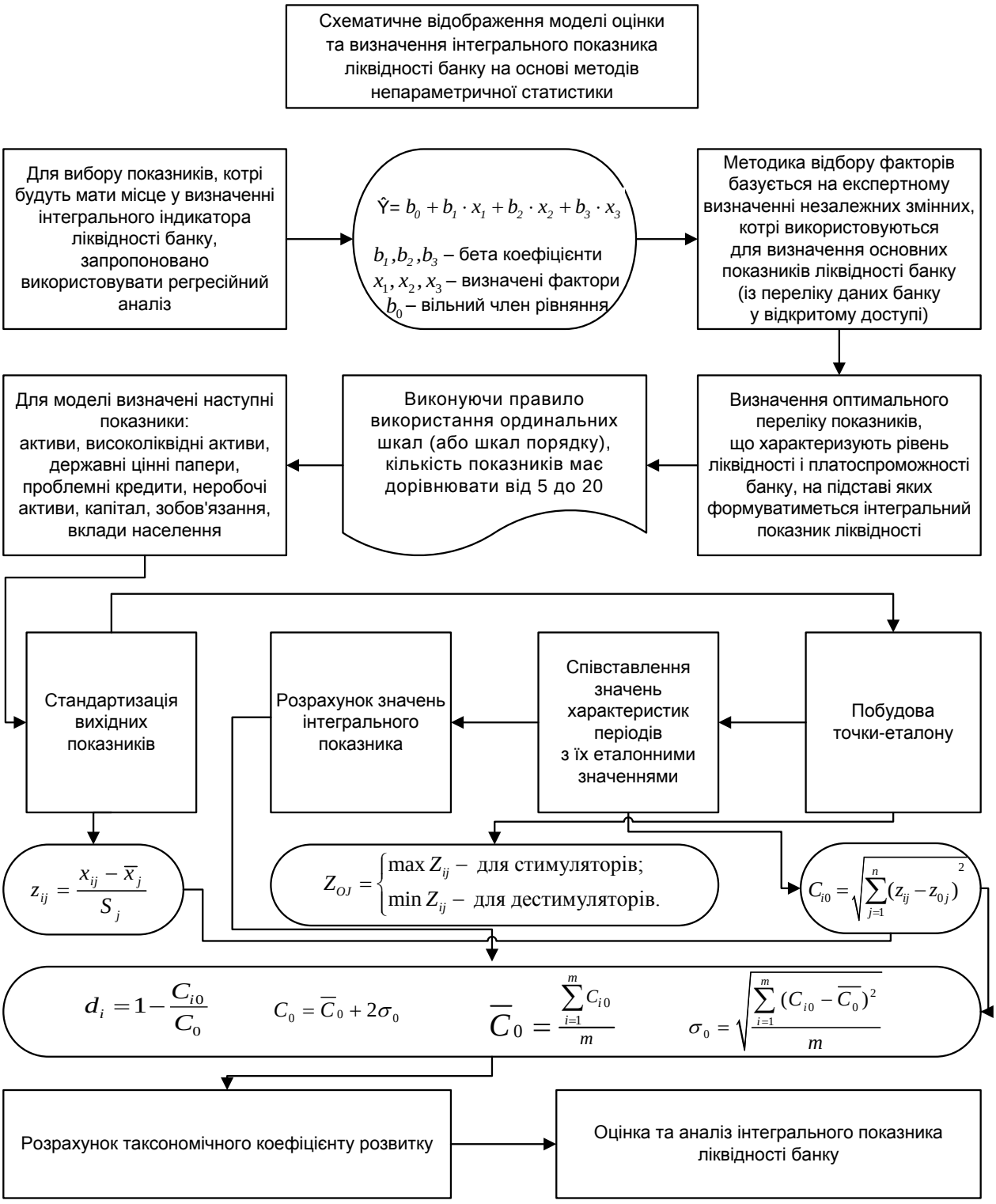

Рис. **Схематичне відображення моделі оцінювання ліквідності банку шляхом розрахунку комплексного показника ліквідності банку на основі методів непараметричної статистики**

Такий підхід до розрахунку комплексного показника ліквідності банку на основі методів непараметричної статистики дозволяє об'єднати групу часткових показників у єдиному комплексному показнику, враховуючи їх навантаження, та оцінити ступінь ліквідності та платоспроможності банку у банківській системі України в цілому. Спираючись на результати таксономічного аналізу та величину

комплексного показника, можна сказати про тенденції розвитку банку та визначити стратегічні рішення, які доцільні фінансовій установі на даному етапі її функціонування.

Наук. кер. Омельченко О. І.

Література: 1. Криклій О. А. Система комплексного управління ліквідністю банку / О. А. Криклій, Ю. С. Ребрик // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Т. 8. – Х. : ХІБС УБС НБУ, 2010 – С. 9–17. 2. Марущак М. В. Управління ліквідністю в банках України: стратегічний та операційний рівень / М. В. Марущак // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 126–131. 3. Серпенінова Ю. С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : дис. ... канд. екон. наук / Ю. С. Серпенінова. – Суми, 2010. – 189 с. 4. Фалюта А. Удосконалення системи управління ліквідністю банків в Україні / А. Фалюта // Формування ринкової економіки в Україні. – 2012. – № 19. – С. 471–476. 5. Филимонова-Арутюнова К. К. Управление ликвидностью коммерческого банка : дисс. ... канд. экон. наук / К. К. Филимонова-Арутюнова. – Ростов н/Д, 2013. – 269 с.

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

УДК 005:336.77

Шевченко К. О.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто методи мінімізації кредитного ризику банку, які впливають на якість кредитного портфеля, діяльність та результати банківських установ. Більш детально досліджено зовнішні методи мінімізації, які скорочують кредитний ризик.

Ключові слова: кредитний ризик, методи мінімізації ризику, кредитний портфель.

Аннотация. Рассмотрены методы минимизации кредитного риска банка, которые влияют на качество кредитного портфеля, деятельность и результаты банковских учреждений. Более детально исследованы внешние методы минимизации, которые сокращают кредитный риск.

Ключевые слова: кредитный риск, методы минимизации риска, кредитный портфель.

Annotation. The article deals with the methods of credit risk minimization in banks that affect the quality of the loan portfolio, the activities and results of banking institutions. The external methods of minimization aiming to reduce credit risk have been examined in more detail.

Keywords: credit risk, risk minimization methods, credit portfolio.

Як зараз, так і завжди банківську діяльність неможливо уявити без ризику, адже ризик особливо притаманний у сфері діяльності комерційних банків України. Під банківським ризиком розуміється

© Шевченко К. О., 2015

властива банківській діяльності можливість понесення кредитною організацією втрат і (або) погіршення ліквідності внаслідок настання несприятливих подій, пов'язаних з внутрішніми чинниками і (або) зовнішніми чинниками [1].

Банки, виходячи на ринок роздрібного кредитування, часто не мають ефективних методик відсівання неплатоспроможних клієнтів, які в майбутньому не повернуть кредит. Дана проблема має комплексний характер: по-перше, включення в кредитний портфель кредиту неплатоспроможному позичальникові спричиняє втрати банком фінансових ресурсів. По-друге, банки, прагнучи компенсувати втрати від таких позичальників, підвищують процентні ставки за кредитами [2]. Тому Україні необхідно брати приклад у зарубіжних країн, які вже розробили певні методи оцінки та мінімізації банківських ризиків. Так, наприклад, у США і Західній Європі широко у процесі кредитування використовується скоринг. Однак, скоринг мало використовується в нашій країні як метод управління кредитним портфелем, бо недостатньо розглянутий та вивчений.

Теоретичні та практичні аспекти даної проблеми досліджуються такими науковцями, як: Бобіль В. В., Вітлінський В. В., Кудіна В. Г., Слобода Л. Я. та ін., та все ж таки потребують уваги й надалі.

Тому розглянемо такий метод мінімізації, як скоринг, а також інші методики, які частіше використовуються банками. На підставі раніше проведеного аналізу класифікацій авторів щодо методів мінімізації кредитних ризиків, автор статті відокремлює найбільш поширені, ці методи можна розділити на зовнішні та внутрішні (рисунок).

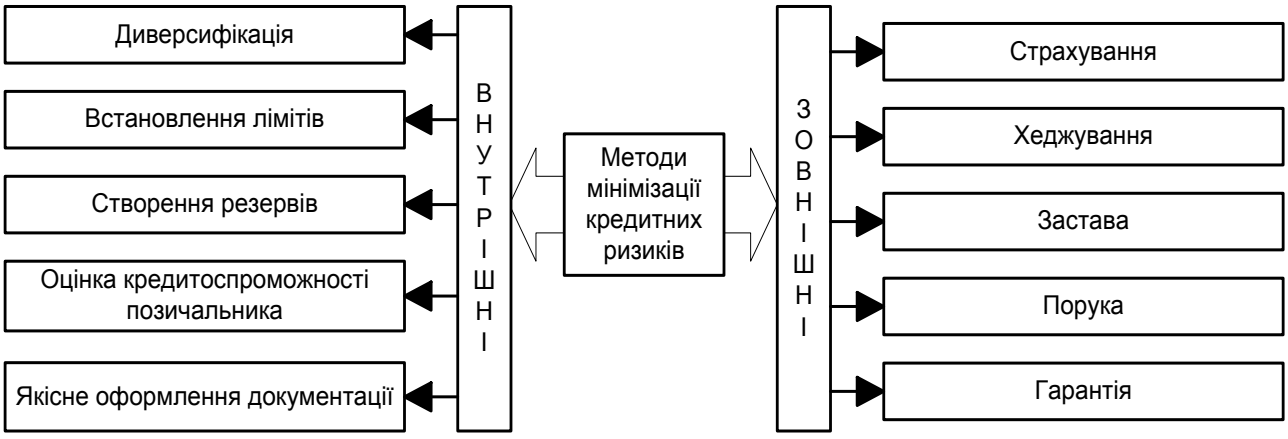

Рис. **Методи мінімізації кредитних ризиків (авторська точка зору)**

Необхідно більш детально розглянути зовнішні методи зниження кредитного ризику щодо позичальника, які свідчать про те, що банк прагне перерозподілити ризик шляхом перекладання частини ризику на інші суб'єкти та/чи об'єкти правовідносин. До зовнішніх способів автор зараховує 5 методів мінімізації: страхування, хеджування, заставу, поруку та гарантію.

Отже, страхування кредитних ризиків – це страхування ризику неплатежу і ризику настання відповідальності позичальника за неповернення кредиту, а також страхування відповідальності юридичної особи за непогашення кредиту. У випадку страхування кредитних ризиків страхувальником може виступати як кредитор, так і позичальник, який укладає договір страхування на користь кредитора. У першому випадку страхування забезпечує захист майнових інтересів кредитора, у другому – страхування є забезпеченням зобов'язань позичальника перед кредитором [3]. Слід зазначити, що українські комерційні банки в своїй практиці майже не використовують страхування як спосіб забезпечення повернення позики, посилаючись на низьку платоспроможність страхових компаній України [4].

Хеджування є традиційним методом управління ризиками. Цей метод становить процес укладання угод, прийняття позицій, спрямованих не на отримання додаткового доходу, а на зниження ризику за окремими видами операцій або в цілому за деяким портфелем. Використання технологій хеджування у процесі управління кредитними ризиками має на увазі передачу окремої частини кредитного ризику третім особам за допомогою кредитних похідних. Інструментом хеджування є інструменти строкового ринку – деривативи.

Деривативи – це фінансові інструменти, інвестиційна віддача яких залежить від їх похідних інструментів, тобто їх діяльність залежить від діяльності інших фінансових активів. Існує багато різновидів деривативів, але найбільш привабливими за своїми функціональними можливостями автори вважають кредитні ноти та свопи.

Ще одним зовнішнім методом мінімізації кредитного ризику є метод застави. Застава, як спосіб забезпечення повернення кредиту, означає, що кредитор має право у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом [5].

Для того щоб застава могла стати реальним забезпеченням повернення кредиту, необхідне дотримання низки економічних та юридичних вимог. Та все ж основною вимогою до вибору виду майна як застави є рівень його ліквідності. Найбільш ліквідним об'єктом, що має найвищий рейтинг якості, є грошові кошти (готівка та залишки коштів на строкових депозитах). Але для того, щоб залишки коштів на рахунках можна було прийняти як заставу, потрібно, щоб ці рахунки були відкриті в тому ж банку, що надає позику. У разі визначення якості таких об'єктів застави, як товарно-матеріальні цінності (готова продукція, напівфабрикати, виробничі запаси), можна користуватися більш широким набором критеріїв. До них відносяться: швидкість реалізації, відносна стабільність ціни, легкість оцінки, довготривалість зберігання, ступінь морального зношення, можливість страхування. Крім того, для даних цінностей як об'єктів застави важливо визначити режим зберігання та використання [4]. Реалізація предмета застави, на який звернене стягнення, провадиться шляхом його продажу з публічних торгів, при цьому початкова ціна предмета застави визначається в порядку, встановленому договором.

Наступний метод мінімізації, який слід розглянути – порука. За договором поруки поручитель поручається перед кредитором за виконання боржником свого обов'язку. У свою чергу, у разі порушення боржником зобов'язання, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. За договором поруки зобов'язання можуть забезпечуватися частково або у повному обсязі, а поручителем може бути одна особа чи кілька осіб, також поручитель має право на оплату послуг, наданих боржникові [5].

Також більш детально слід розглянути такий метод мінімізації кредитного ризику, як гарантія. За гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація, тобто гарант, гарантує кредитору виконання боржником свого обов'язку. Обов'язок гаранта перед кредитором обмежується лише сплатою суми, на яку видано гарантію, але у разі порушення гарантом свого обов'язку його відповідальність перед кредитором не обмежується тільки цією сумою.

Гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми, сплаченої ним за гарантією кредиторові. Також гарант може відмовитися від задоволення вимог кредитора, якщо вимоги не відповідають умовам гарантії або якщо вони подані гарантові після закінчення строку дії гарантії. При цьому як і за договором поруки, гарант також має право на оплату наданих боржникові послуг.

Розглянувши та проаналізувавши класифікації, що пропонують у своїх працях науковці, автор виділив методи мінімізації кредитного ризику, які переважають у більшості класифікацій, та згрупував власну, при цьому детально описавши одну з ланок поданої класифікації, таку, як зовнішні методи. Але незважаючи на те, що в даній статті автор розглядає лише зовнішні методи, треба зазначити, що внутрішні методи мінімізації кредитного ризику такі ж важливі як і зовнішні. На думку автора, найбільш ефективними методами із зовнішніх є страхування, застава та гарантія, а з внутрішніх – резервування та оцінка кредитоспроможності позичальників. Але все ж таки під час видачі кредитів треба використовувати декілька методів зниження кредитного ризику.

Наук. кер. Тищенко В. Ф.

Література: 1. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль: навч. посіб. / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. – К. : Кондор, 2005. – 296 с. 2. Перехрест Л. М. Банківський ризик-менеджмент / Л. М. Перехрест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 122–127. 3. Шевелева Л. Страхование кредитных рисков / Л. Шевелева // Сборник систематизированного законодательства. – 2005. – № 8. – С. 165–167. 4. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / В. В. Вітлінський. – К. : Знання,

2000. – 251 с. 5. Цивільний кодекс України : Закон України за станом на 21.02.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15. 6. Бобиль В. В. Становлення сучасної системи ризик-менеджменту в кредитних установах / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2007. – № 3. – С. 65–76. 7. Кононов О. Деривативи для кредитних ризиків / О. Кононов // Фінансовий ринок України. – 2008. – № 3. – С. 3–4.

СТРАТЕГІЧНА КАРТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

УДК 658.1

Горбань Г. В.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Досліджено роль стратегічного управління в забезпеченні фінансової безпеки підприємства. Запропоновано стратегічну карту управління фінансової безпеки підприємств машинобудівної галузі.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, стратегічне управління, стратегічна карта, SWOT-аналіз, машинобудівна галузь.

Аннотация. Исследована роль стратегического управления в обеспечении финансовой безопасности предприятия. Предложена стратегическая карта управления финансовой безопасности предприятий машиностроительной отрасли.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, стратегическое управление, стратегическая карта, SWOT-анализ, машиностроительная отрасль.

Annotation. The paper studies the role of strategic management in ensuring the financial security of an enterprise. A strategic map of financial security management for machine-building enterprises is suggested.

Keywords: financial security of a company, strategic management, strategic map, SWOT-analysis, mechanical engineering.

Сучасні умови, у яких функціонують вітчизняні підприємства, а саме: нестабільність, мінливість навколишнього середовища, агресивний вплив на безпосереднє оточення – ставлять перед керівником усе більш нелегкі завдання, пов'язані з ефективним використанням ресурсів, розвитком підприємства за рахунок його як внутрішнього, так і зовнішнього зростання.

Зусилля стратегічного управління з точки зору фінансової безпеки направлені на вибір і реалізацію стратегічних цілей, забезпечення довгострокових конкурентних переваг, ефективний розподіл, формування та використання фінансових ресурсів.

© Горбань Г. В., 2015

Проблемі фінансової безпеки суб'єктів господарювання значну увагу приділено у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких, як: Т. Аллісон, І. Ансофф, Ф. Котлер, Г. Фостер, Абалкін Л. І., Баранівський О. І., Бланк І. О., Шеремет А. Д. та ін. Однак, не завжди науковці в ході дослідження питань управління фінансовою безпекою приділяють увагу специфіці функціонування підприємств окремих галузей промисловості.

Тому метою статті є обґрунтування доцільності запровадження стратегічного управління в процесі управління фінансової безпеки підприємств машинобудівної галузі.

Галузь машинобудування України загалом характеризується складністю й розмежуванням галузевої структури, широким асортиментом продукції, активною участю в галузевому й територіальному поділі праці. Узагальнення літературних джерел та практики функціонування машинобудівних підприємств показало, що ефективність діяльності підприємств можна підвищити на основі використання стратегічних карт.

По-перше, стратегічні карти дають змогу керівництву отримувати всю необхідну для управління підприємством інформацію, що є вимірною і введеною до стратегічної карти та має стратегічну спрямованість. Отже, за допомогою стратегічних карт увесь потік інформації, що надходить до підприємства із різних джерел, групується в часовому інтервалі, чим полегшує поточне управління ним і реалізацію сформованої стратегії. Особливого значення ця перевага набуває при прийнятті рішення про тип виробництва. Головним у такому випадку є погодження внутрішніх процесів підприємства із його ринковою стратегією.

По-друге, внаслідок вчасного отримання інформації та перетворення її на доступну для розуміння, керівники підприємств можуть контролювати поточні показники діяльності машинобудівного підприємства, що прямо впливають на значення монетарних величин – показників, що належать до фінансового блоку.

По-третє, за допомогою стратегічних карт можна пов'язати ключові показники діяльності підприємства, на яких ґрунтуватиметься контроль за стратегією у межах усього підприємства. Відчуватиметься злагодженість роботи усіх підрозділів та розуміння причетності працівників до реалізації головної мети діяльності машинобудівного підприємства.

На сьогодні, хоча і не знімається задача раціонального використання потенціалу в поточній діяльності, винятково важливим стає здійснення такої стратегії, що забезпечує адаптацію фірми до мінливого навколишнього середовища. Першочерговим і доцільним на шляху формування стратегічної карти є проведення аналізу ринкової ситуації щодо машинобудування за факторами потенціалу самої галузі та можливостей і погроз з боку ринкового середовища (SWOT-аналіз). SWOT-аналіз потенціалу розвитку машинобудування України є зручним інструментом структурного опису стратегічних характеристик ринкового середовища і галузі машинобудування. Оцінювання сильних і слабких властивостей галузі стосовно можливостей і погроз зовнішнього ринкового середовища дає можливість визначити стратегічні перспективи галузі та можливі шляхи їх реалізації (таблиця).

Таблиця

Результати SWOT-аналізу підприємств машинобудівної галузі [1]

	Можливості	**Загрози**
Зовнішнє середовище	1. Майбутні інвестиції. 2. Розширення асортименту продукції для задоволення потреб споживачів. 3. Автоматизація виробництва. 4. Державні замовлення. 5. Партнерство з постійними постачальниками сировини. 6. Вихід на нові ринки або сегменти ринку	1. Інфляція. 2. Недостатня кваліфікація працівників. 3. Нестабільна політико-економічна ситуація в країні. 4. Погіршення репутації підприємства. 5. Посилення конкурентного тиску. 6. Несприятлива політика уряду. 7. Недостатність зовнішнього фінансування. 8. Фінансова криза в країні. 9. Посилення державного регулювання витрат

Закінчення таблиці

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	1. Великий досвід роботи. 2. Відносно висока якість готової продукції. 3. Сформована організаційна культура. 4. Сформовано фірмовий стиль. 5. Висока кваліфікація	1. Недостатні оборотні активи. 2. Слабка позиція у конкурентній боротьбі. 3. Значний відсоток застарілого устаткування. 4. Велика заборгованість. 5. Недостатність кваліфікованого персоналу з новітніх технологій. 6. Заборгованість з виплати заробітної плати. 7. Недосконала система мотивації

З результатів SWOT-аналізу зрозуміло, що потрібно переорієнтувати управління машинобудуванням, насамперед, з огляду на обмеження, які накладає зовнішнє ринкове середовище, з об'єктивною оцінкою досягнутих результатів щодо вироблюваної продукції та використовуваних технологій і устаткування, тобто внутрішніх факторів.

Для складання стратегічної карти необхідно скомпонувати всі стратегічні цілі та оформити їх у вигляді карти. Базою дослідження виступає ряд підприємств машинобудівної галузі та складено стратегічну карту з урахуванням специфіки їх діяльності.

Стратегічна карта створює узгодженість та інтеграцію, забезпечуючи певну вихідну точку для досліджуваних підприємств. Внутрішня складова карти визначає декілька найбільш важливих процесів, які дозволяють отримати бажані результати. Узагальнення літературних джерел та практики функціонування машинобудівних підприємств показало, що у разі застосування стратегічних карт вітчизняне машинобудівне підприємство отримує низку переваг [2].

Власний "життєвий шлях" моделі стратегічних карт та її розвиток приносить підприємству ще одну перевагу. Модель забезпечує стратегічний зворотний зв'язок (оновлення стратегії відповідно до зміни ринкових умов господарювання та організаційного розвитку) та навчання персоналу підприємства. Унаслідок цього діяльність підприємства не тільки сприяє реалізації стратегії, а й здійснюється відповідно до стратегії підприємства та умов зовнішнього середовища, у якому воно працює. Водночас, застосовуючи стратегічні карти, машинобудівне підприємство стикається із певними труднощами. Увесь процес побудови та використання стратегічних карт для машинобудівного підприємства, незважаючи на відчутні вигоди, вимагає початкових та поточних капіталовкладень. Величина капіталовкладень коливатиметься залежно від розмірів підприємства, набору видів діяльності тощо.

Отже, найголовнішим недоліком використання стратегічних карт на вітчизняних машинобудівних підприємствах залишається висока вартість проекту запровадження та використання моделі [3]. Для усунення наведених недоліків можна створити відділ управління стратегіями, який формуватиме стратегічні карти і керуватиме ними, чим зменшить вартість їх запровадження. Крім того, чіткий розподіл повноважень і відповідальності при управлінні стратегічними картами підвищить ефективність їх використання. Для уникнення опору персоналу при запровадженні стратегічних карт і, отже, для зменшення тривалості проекту, доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед працівників підприємства щодо значення і суті стратегічних карт. Для зменшення трудомісткості використання стратегічних карт традиційно застосовують програмне забезпечення чи спеціалізований модуль підтримки [3]. Структура збалансованої системи показників для підприємств машинобудівної галузі наведена на рисунку.

Питання зменшення фондомісткості постало через велику вартість основних фондів підприємства, що закладено в собівартості виробленої продукції. Дану проблему спричинило кілька факторів, найголовніший з яких – наявність морально застарілого обладнання, яке до того ж постійно потребує ремонту, використання ручної праці там, де світові лідери в галузі давно перейшли вже на автоматизоване виробництво, неефективне використання робочого часу тощо. З метою вирішення даної проблеми передбачається запровадження новітніх технік та технологій, автоматизація виробництва, поліпшення умов праці та раціональності використання основних фондів. Впровадження визначених цілей має бути проведено шляхом згрупування головних компонентів управління

й організації виробничо-господарської діяльності підприємства, що призведе до зростання рівня конкурентоспроможності їх господарського потенціалу.

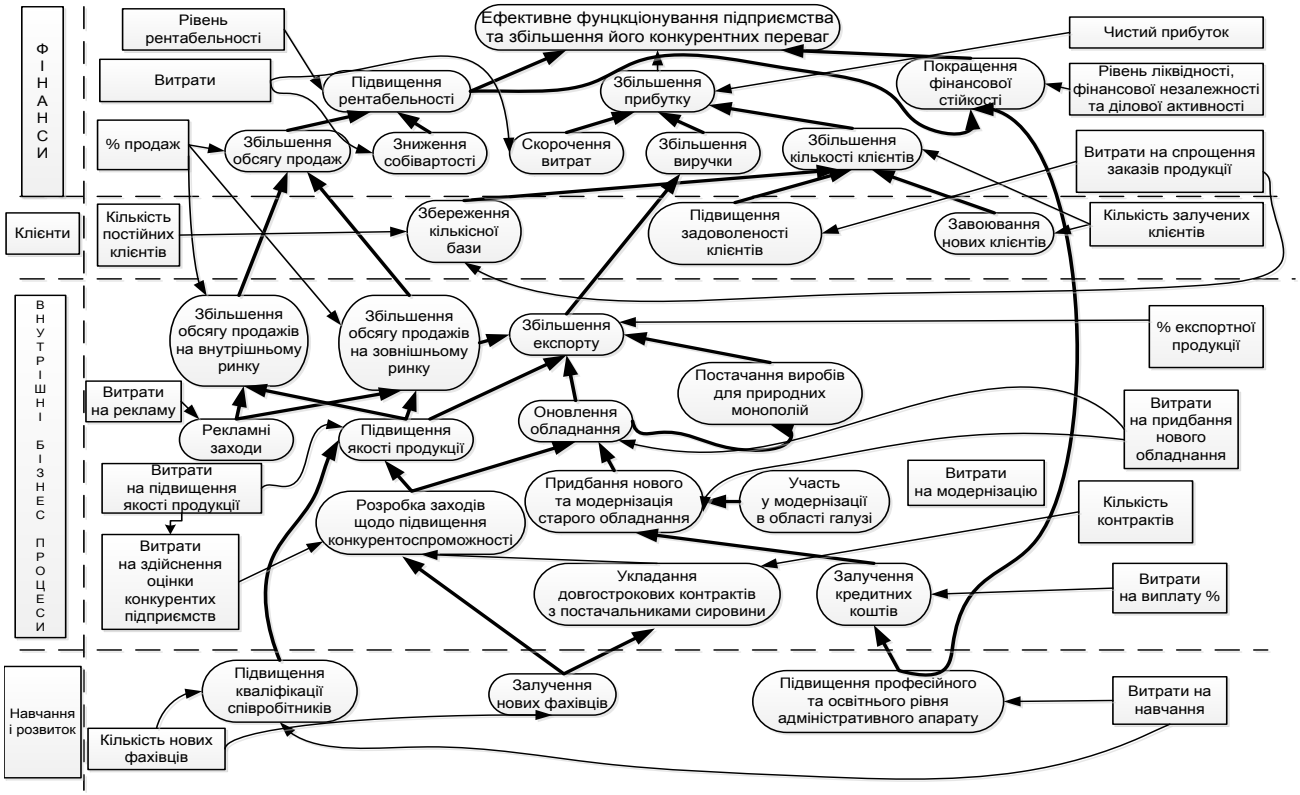

Рис. **Стратегічна карта забезпечення фінансової безпеки підприємств машинобудівної галузі**

Отже, запропонована стратегія для підвищення конкурентоспроможності та забезпечення фінансової безпеки підприємств машинобудівної галузі дозволяє підвищити ефективність його функціонування шляхом впровадження оперативних цілей за трьома основними складовими – інвестиційній (підвищення ліквідності), фінансовій (підвищення прибутку, підвищення рентабельності виробництва) та виробничій (зменшення фондомісткості). Підвищення ліквідності передбачає удосконалення фінансової діяльності та ринкового потенціалу підприємства. Підвищення прибутку спрямовано на фінансову стабілізацію та забезпечення позитивного сальдо грошових потоків.

Заходи зменшення фондомісткості розробляються з метою удосконалення підходів та методів управління виробництвом. Підвищення рентабельності передбачає створення сприятливих умов для раціонального використання ресурсів, реформування трудового сектору підприємств – оновлення кадрів та проведення необхідних змін в організаційній структурі підприємств машинобудівної галузі. Покращення даних показників призведе до підвищення фінансової безпеки підприємства.

Наук. кер. Алексєєнко І. І.

Література: 1. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua. 2. Кравченко М. Концептуальні основи управління фінансовою стійкістю підприємства [Електронний ресурс] / М. Кравченко // Економіка. – 2011. – № 4 (111). – С. 39–43. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Skhid/2011_4/11.pdf. 3. Кузьмін О. Є. Переваги та недоліки застосування стратегічних карт на машинобудівних підприємствах [Електронний ресурс] / О. Є. Кузьмін. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2008_624/01.pdf.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ МАКРОСЕРЕДОВИЩА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 339.1:[005.52:005.21]

Кузнецова Г. С.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто основні складові зовнішнього середовища підприємств торговельної галузі відповідно до PEST-аналізу. Висвітлено основні фактори впливу зовнішнього середовища на підприємства. Виявлено важливість та характер впливу виділених факторів на стратегію підприємства.

Ключові слова: PEST-аналіз, макросередовище, стратегічний аналіз, карта стратегічних груп, торговельна галузь.

Аннотация. Рассмотрены основные составляющие внешней среды предприятий торговой отрасли в соответствии с PEST-анализом. Освещены основные факторы влияния внешней среды на предприятия. Выявлена значимость и характер влияния выделенных факторов на стратегию предприятия.

Ключевые слова: PEST-анализ, макросреда, стратегический анализ, карта стратегических групп, торговая отрасль.

Annotanion. The main components of the environment of trade enterprises, in accordance with the PEST-analysis, were considered. The main factors of influence of the environment on the enterprises were identified. The importance and nature of the influence of the selected factors on the strategy of a company were revealed.

Keywords: PEST-analysis, macroenvironment, strategic analysis, strategic group map, the trade sector.

Кожне підприємство функціонує в умовах зовнішнього та внутрішнього середовища, які визначають можливості та обмеження для його діяльності. У ході функціонування підприємства відбувається безперервний процес обміну із зовнішнім середовищем, що є необхідною умовою підтримки потенціалу та виживання підприємства.

У рамках жорсткої конкурентної боротьби та мінливості економічної ситуації в країні, підприємства повинні зосереджуватись не лише на поточній ситуації, але і на створенні довгострокової стратегії розвитку, яка дозволяла б їм пристосовуватися до змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі. З огляду на це, винятково важливим та актуальним стає реалізація управління, яка сприяє адаптації підприємства до мінливості умов ведення бізнесу шляхом постійного аналізу зовнішнього середовища за допомогою інструментів стратегічного управління.

Метою даної роботи є висвітлення основних загроз та можливостей, які зумовлені зовнішнім середовищем, для підприємств торговельної галузі, що спеціалізуються на оптовій торгівлі автомобільним устаткуванням.

Вивченню зовнішнього середовища та взаємовідносин підприємства з ним приділяли увагу в своїх працях такі вчені, як: Дж. Гелбрейт, У. Ділл, А. Томпсон, М. Портер, С. Віханський та ін.

Аналіз зовнішнього середовища підприємства є оцінкою стану і перспектив розвитку найважливіших, з погляду організації, суб'єктів і чинників навколишнього середовища: галузі, ринків, постачальників і сукупності глобальних чинників зовнішнього середовища, – на які організація не може

© Кузнецова Г. С., 2015

робити безпосередній вплив. Аналіз зовнішнього середовища дозволяє підприємству: своєчасно дати прогноз появи загроз і можливостей; розробити ситуаційні плани на випадок виникнення непередбачуваних обставин; розробити стратегію, яка дозволить організації досягти цілей і перетворити потенційні загрози на вигідні можливості [1]. Аналіз зовнішнього середовища підприємств торговельної галузі, що спеціалізуються на оптовій торгівлі автомобільним устаткуванням буде здійснено за допомогою таких методів стратегічного планування, як PEST-аналіз та побудова карти стратегічних груп.

У ході проведення PEST-аналізу необхідно проаналізувати можливий вплив на діяльність підприємства чотирьох основних факторів макроекономічного середовища: *Political* – політичного; *Economic* – економічного; *Social* – соціального; *Technological* – технологічного.

Слід зауважити, що стратегічний аналіз кожного з чотирьох факторів макросередовища має відповідати принципам системності, адже вони є абсолютно взаємозалежними. Значна зміна кожного з компонентів впливає на всі інші. Такі зміни для конкретного підприємства й у кожній конкретній ситуації можуть стати загрозою чи навпаки, новою стратегічною можливістю її майбутнього бізнес-успіху [2].

У таблиці 1 наведено PEST-аналіз, а саме ключові фактори впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств торговельної галузі, що спеціалізуються на оптовій торгівлі автомобільним устаткуванням.

Таблиця

PEST-аналіз факторів макросередовища торговельної галузі України

Політичні фактори	Питома вага	Бал	Оцінка	Економічні фактори	Питома вага	Бал	Оцінка
1. Політична нестабільність.	0,4	3	1,2	1. Різкі коливання курсів валют.	0,5	5	2,5
2. Різке погіршення відносин з РФ.	0,3	3	0,9	2. Висока вартість банківських кредитів.	0,3	4	1,2
3. Відкриття європейського ринку для українських експортерів	0,3	1	0,3	3. Подорожчання палива	0,2	3	0,6
Усього	1	–	2,4	Усього	1	–	4,3
Соціальні фактори	Питома вага	Бал	Оцінка	Технологічні фактори	Питома вага	Бал	Оцінка
1. Протести та народні хвилювання.	0,45	2	0,9	1. Перехід на європейські екологічні стандарти.	0,6	1	0,6
2. Погіршення інфляційних очікувань населення.	0,35	1	0,35	2. Розвиток інтернет-продажів	0,4	3	1,2
3. Підвищення вимог споживачів до якості автомобільніх деталей	0,2	3	0,6				
Усього	1	–	1,85	Усього	1	–	1,8

Першим політичним фактором, що впливає на вітчизняні підприємства торговельної галузі є гостра політична нестабільність у державі, що впливає на всі галузі економіки України як фон. Цей фактор спричиняє виникнення великої кількості інших політичних, економічних та соціальних факторів, а саме: різкі коливання курсів валют, непривабливість галузей країни для інвестицій, зниження споживчого попиту, народні хвилювання тощо.

Різке погіршення торгових відносин з РФ, ключовим партнером країни, на якого припадає близько 35 % експорту з України є другим політичним фактором, що має величезний негативний вплив на економіку держави.

Ще одним політичним фактором є відкриття європейського ринку для українських експортерів. Очікується, що зона вільної торгівлі України з ЄС повноцінно запрацює з 1 листопада. ЗВТ між Україною та ЄС – це широкомасштабна за змістом торговельна угода, спрямована на зменшення та скасування тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів один одного, лібералізацію доступу до ринку послуг і капіталів, а також на приведення українських правил і регламентів, які стосуються ведення бізнесу, у відповідність з правилами і регламентом ЄС, з метою забезпечення вільного руху товарів і послуг між двома сторонами і взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг, як на території України, так і ЄС.

Одним із найважливіших серед економічних факторів макросередовища є різкі коливання курсів валют. Для підприємств, що спеціалізуються на оптовій торгівлі автомобільним устаткуванням виробництва Китаю та Росії цей фактор є особливо важливим, адже вони постійно купують рублі та долари США для того, щоб закупити продукцію у виробників. Падіння курсу гривні змушує вітчизняні підприємства підвищувати ціну на товари, адже за новим курсом їх закупівельна ціна у гривнях зростає і продажі за старими цінами є нерентабельними. У свою чергу, підвищення цін на продукцію призводить до скорочення попиту на неї, таким чином торговельні підприємства змушені прикладати значні зусилля для утримання покупців. Окрім того, різкі коливання курсів валют в Україні призводять до того, що багато торговельних підприємств на кілька днів призупиняють продажі автомобілів та устаткування для них, що також спричиняє збитки через простій.

Зазвичай торговельні підприємства дуже залежать від зовнішніх запозичень, а висока вартість банківських кредитів у державі ускладнює умови їх функціонування на українському ринку. Така ситуація зумовлена тим, що банки закладають у ставки максимальні ризики, які враховують стан економіки країни, політичну ситуацію, попит на кредити, якість і вартість застави.

Подорожчання палива є суттєвим негативним фактором, адже велика частка оптових торговельних підприємств транспортує товари з Росії до України самостійно, окрім того деякі вітчизняні фірми пропонують доставку своєї продукції по Україні. Головною причиною різкого подорожчання вартості бензину є залежність ринку від імпортних поставок.

У першу чергу, до соціальних факторів макросередовища торговельної галузі України відносяться народні хвилювання та суспільна напруженість. Протести, які охопили Україну, впливають на розвиток галузей економіки, насамперед, через недостатній інвестиційний потік та зменшення попиту на товари і послуги. Ситуація сприяє тому, що населення заощаджує гроші, відкладає їх на випадок довгострокової кризи.

Ще одним соціальним фактором є погіршення інфляційних очікувань у зв'язку з девальвацією гривні та зростання негативних оцінок щодо динаміки безробіття в країні. Немаловажним фактором у торговельній галузі завжди був настрій споживача, таким чином, як тільки зменшилися доходи споживачів, наприклад, власників середнього і малого бізнесу, впала їх платоспроможність, і як наслідок – відбувається скорочення українського ринку.

Протягом значного періоду часу в Україні зберігався попит на китайське автомобільне устаткування через його низьку вартість. Останні кілька років спостерігається поступове зростання вимог споживачів до якості продукції, вони згодні платити більше за умови отримання більш якісного товару. Така ситуація збільшує частку продажів автомобільного устаткування російських виробників, але в сучасних політичних умовах підтримання торговельних відносин з РФ стає дедалі складнішим, тому деякі підприємства вже зараз поступово налагоджують торговельні зв’язки із турецькими виробниками автомобільного устаткування, адже якість турецького обладнання для вантажівок є досить високою, а ціни – помірними.

Перехід на європейські екологічні стандарти є першим технологічним фактором макросередовища торговельної галузі України. Євроінтеграційні прагнення України вимагають переходу на європейські екологічні стандарти, у результаті чого значна частина автопарку українських компаній не зможе експлуатуватися і потребує заміни та модернізації. Це, у свою чергу, формуватиме додатковий попит на нові автомобілі та устаткування.

Останнім фактором макросередовища торговельної галузі України є розвиток інтернет-продажів. Інтернет-торгівля є лідером української економіки за темпами зростання, за 2013 рік її обсяг збільшився на 45 %. Втім зростання ринку *e-commerce* – є загальносвітовою тенденцією, за прогнозами цей ринок буде відвойовувати покупців у традиційної торгівлі ще як мінімум десять років і захопить левову частку всієї торгівлі в Україні.

Таким чином, проведений PEST-аналіз факторів макросередовища торговельної галузі України дозволяє зробити висновок, що найбільш впливовими факторами зовнішнього середовища для підприємств, що спеціалізуються на оптовій торгівлі автомобільним устаткуванням, є економічні. Керівництво підприємства ніяк не може впливати на дані фактори, але воно має змогу своєчасно виявляти загрози макросередовища та розробляти ефективну стратегію управління підприємством за існуючих зовнішніх умов. Найменш впливовими для галузі є технологічні чинники, тому що торговельні підприємства не використовують ніяких технологій окрім інтернет-продажів, цей чинник є важливим для виробничих підприємств. Також слід зазначити високу значущість політичних факторів, що зумовлено дуже тісним зв'язком між політикою та економікою держави, а також складною ситуацією в країні, що накладає відбиток на поводження на ринку кожного підприємства.

Для отримання більш повного аналізу зовнішнього середовища підприємств торговельної галузі, що спеціалізуються на оптовій торгівлі автомобільним устаткуванням, необхідно застосувати ще один метод стратегічного управління – створення карти стратегічних груп. Побудова стратегічних карт груп конкурентів є одним із інструментів виявлення конкурентних переваг підприємства. На рисунку наведена карта стратегічних груп у сфері оптової торгівлі автомобільним устаткуванням.

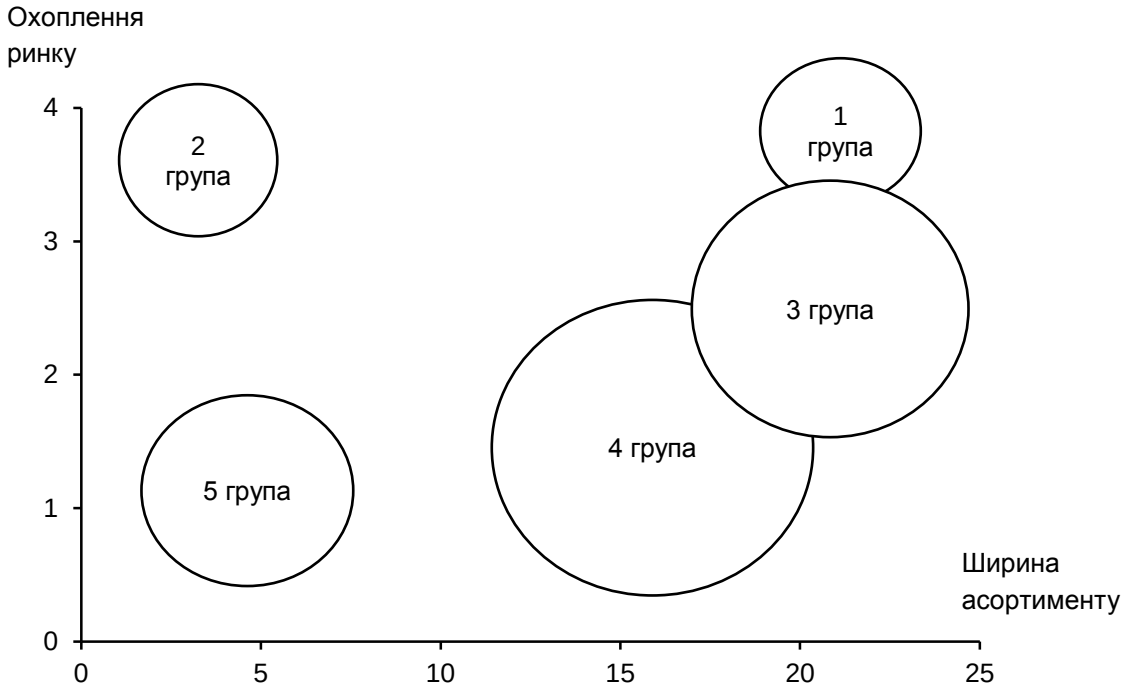

Рис. **Карта стратегічних груп у сфері оптової торгівлі автомобільним устаткуванням**

Таким чином побудова карти стратегічних груп дозволила виявити 5 основних груп конкурентів. Перша група – це зовнішньоторговельні підприємства, що мають великий асортимент (не менше 20 груп автозапчастин). Серед представників цієї групи такі гіганти, як ПАТ Зовнішньоторговельна фірма "КрАЗ", ПАТ "Запоріжавтотранс", ПАТ "УкрАвтоРесурс" та ін. До другої групи були віднесені зовнішньоторговельні підприємства, що спеціалізуються лише на 1 – 2 групах автозапчастин, але при цьому мають дуже широкий вибір виробників. Наприклад, ПрАТ "Акумшина" спеціалізується на гумовотехнічних виробах, а ПрАТ "Авторадіатор" – на електрообладнанні. До третьої групи були віднесені підприємства, що господарюють виключно в Україні та мають широкий асортимент деталей. Кількість таких підприємств є дуже великою, їх різнить цінова політика, якість продукції та її виробник, розташування. До четвертої групи також відноситься велика кількість підприємств, але вони мають менший обіг, ніж підприємства третьої групи, адже охоплюють лише регіональний ринок збуту. До п'ятої групи слід віднести такі дрібні підприємства, як шиномонтажні майстерні, автомагазини при автосервісах тощо.

Узагальнюючі отримані результати, слід зауважити, що криза, яка спіткала Україну, негативно вплинула на обсяги споживання товарів та загострила конкуренцію в торговельній галузі, ускладнивши зовнішні умови функціонування оптових торговельних підприємств. В умовах підвищення інтенсивності конкуренції у сфері оптової торговельної діяльності, ефективність торговельних підприємств більшою мірою залежить від їх здатності проводити якісний стратегічний аналіз та приймати рішення, адекватні до тенденцій їх зовнішнього оточення.

Наук. кер. Журавльова І. В.

Література: 1. Александров І. О. Фінансова стратегія підприємства / І. О. Александров // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. – Донецьк. – 2003. – № 65. – С. 121–128. 2. Підлипна Р. П. Напрями розвитку стратегічного аналізу в торгівлі / Р. П. Підлипна // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – Серія "Економічні науки". – № 1 (32). – 2009. – С. 78–82. 3. Довгань Л. Є. Стратегічне управління : навч. посіб. / Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.

ПОБУДОВА СТРАТЕГІЧНОЇ КАРТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336.71

Денисенко К. В.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Обґрунтовано необхідність стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства. Розглянуто методику стратегічного аналізу на прикладі ПАТ "Харківська ТЕЦ-5", яка передбачає побудову стратегічної карти як інструменту вдосконалення процесу управління фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість, стратегія, стратегічна карта, стратегічне управління.

Аннотация. Обоснована необходимость стратегического управления финансовой устойчивостью предприятия. Рассмотрена методика стратегического анализа на примере ПАО "Харьковская ТЭЦ-5", которая предусматривает построение стратегической карты как инструмента усовершенствования процесса управления финансовой устойчивостью предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, стратегия, стратегическое карта, стратегическое управление.

Annotation. The necessity of strategic management of the enterprise financial stability was justified. The methodology of strategic analysis, which involves the construction of a strategy map as a tool for improving the management of the financial stability of an enterprise was studied with the PJSC "Kharkiv TETS-5" taken as an axample.

Keywords: financial stability, strategy, strategic map, strategic management.

© Денисенко К. В., 2015

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки та її інтеграція у світовий економічний простір, відгомони фінансової кризи в Україні та світі зумовлюють необхідність пошуку для підприємств нових способів взаємодії із зовнішнім оточенням. Як підтверджує світовий досвід, дієвим механізмом, який дозволяє подолати проблеми адаптації до мінливого зовнішнього середовища, забезпечити конкурентоспроможність і фінансову стійкість підприємства в довгостроковому періоді, є організація управління фінансами на основі стратегічного підходу [1]. Адже стратегічне управління допомагає покращувати фінансову стійкість підприємства, впливаючи на його ліквідність, платоспроможність, конкурентоспроможність та ін. Саме це обумовлює актуальність формування стратегії управління фінансовою стійкістю на підприємстві.

У літературі зустрічається багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених стратегічному управлінню фінансовою стійкістю підприємства. Питанням розробки та застосування стратегічних карт присвячені численні роботи таких зарубіжних вчених, як: Р. Каплан, Д. Нортон, М. Кизим, Г. Мальцева та ін.

Метою статті є розробка стратегічної карти підприємства в розрізі системи управління фінансовою стійкістю ПАТ "Харківська ТЕЦ-5".

Метод стратегічної карти передбачає побудову комплексної моделі системи взаємозв'язків між факторами різних рівнів компанії з метою аналізу, прогнозування та вироблення відповідних дій реагування на вплив ключових факторів.

Стратегічні карти застосовуються для візуального подання стратегії підприємства та її перенесення на операційний рівень діяльності. Поняття стратегічних карт іноді ототожнюється із поняттям збалансованої системи показників. Проте стратегічні карти лише доповнюються збалансованою системою показників як системою звітності підприємства. Аналіз останніх досліджень та публікацій за проблемою дає змогу стверджувати, що використовувати стратегічні карти можна і спільно (із використанням збалансованої системи показників), і окремо [2].

М. Кизим, А. Пилипенко, В. Зінченко пропонують формувати стратегічні карти за трьома етапами: формування причинно-наслідкових зв'язків; зосередження на стратегічно важливих причинно-наслідкових зв'язках; документування причинно-наслідкових зв'язків і побудова "історії стратегії" [3].

Г. Мальцева, Р. Луговий, Ю. Солдатова пропонують здійснити процес побудови і впровадження стратегічних карт згідно з моделлю, яка складається із трьох кроків: розроблення цілей, розроблення показників для вимірювання рівня досягнення кожної цілі, запровадження стратегічних карт в операційну діяльність. До останньої стадії формування стратегічних карт, а саме до впровадження стратегічних карт до операційної діяльності, автори віднесли: розроблення і реалізацію плану заходів щодо впровадження стратегічних карт; навчання принципам роботи із стратегічними картами; регламентацію контролю за реалізацією заходів; моніторинг показників; інтеграцію стратегічних карт із підсистемою мотивації [4].

У працях Р. Каплана та Д. Нортона стратегічна карта розглядається в чотирьох взаємопов'язаних складових: фінансовій, клієнтській, бізнес-процесах, навчання та розвитку [5].

Фінансова складова описує матеріальні результати реалізації стратегії за допомогою традиційних фінансових понять; цілі фінансової складової – економічні підсумки успішної стратегії.

При формулюванні клієнтської складової стратегічної карти менеджери визначають цільові сегменти споживчого ринку, у яких конкурує даний бізнес-підрозділ, та показники результатів його діяльності з погляду клієнтів.

Бізнес-процеси відповідають за два життєво важливих компоненти стратегії: розробку й надання клієнтові пропозиції цінності та вдосконалення процесів і скорочення витрат як засобу підвищення продуктивності у фінансовій складовій.

Навчання й розвиток відбивають ті нематеріальні активи, які є найбільш важливими для стратегії. Як цілі для даної складової встановлюють види діяльності (людський капітал), системи (інформаційний капітал) і моральний клімат (організаційний капітал). Цілі чотирьох складових пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками.

Стратегічна карта підвищення фінансової стійкості ПАТ "Харківська ТЕЦ-5" наведена на рисунку.

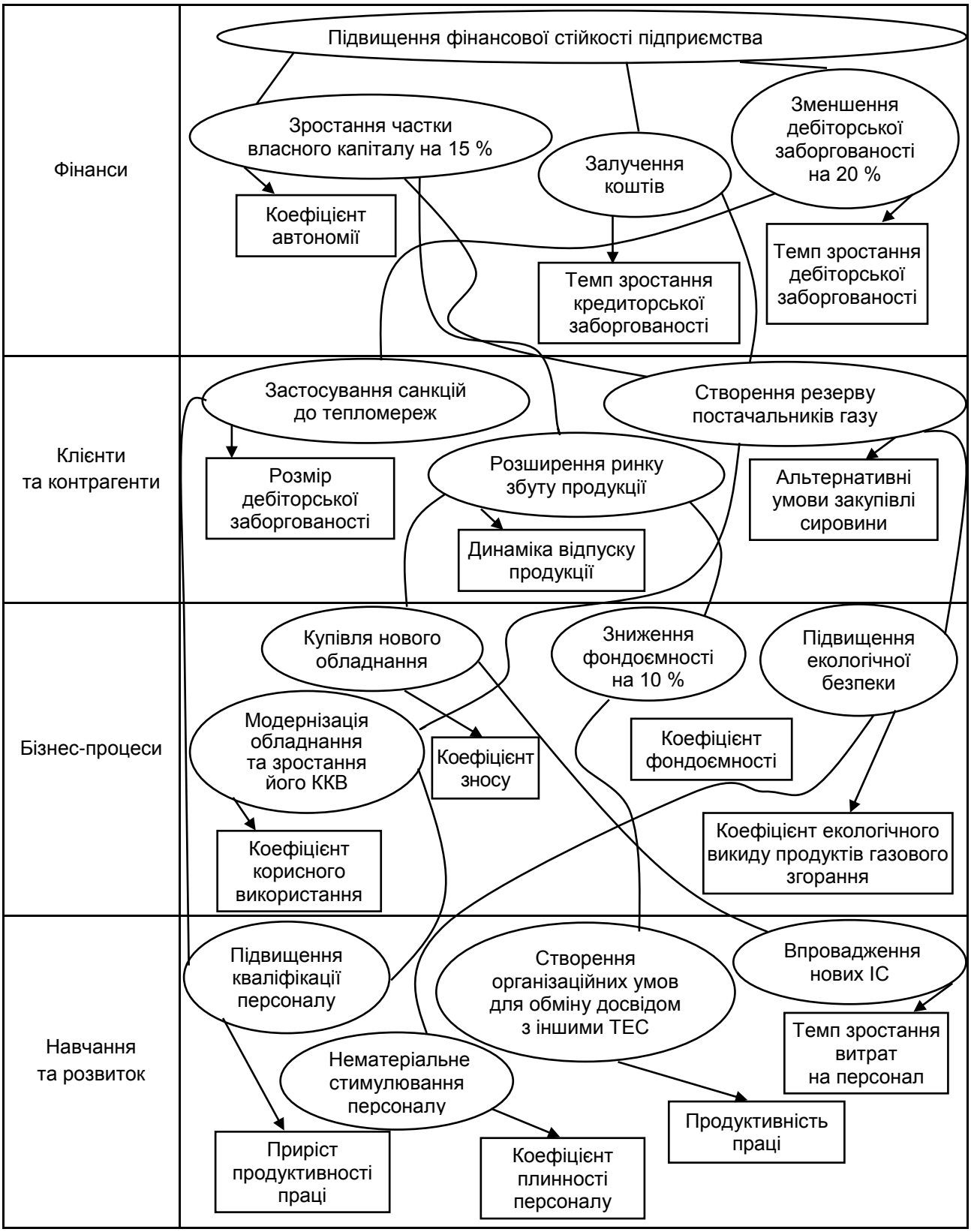

Рис. **Стратегічна карта управління фінансовою стійкістю ПАТ "Харківська ТЕЦ-5"**

Як бачимо з рисунка, стратегія ПАТ "Харківська ТЕЦ-5" за даною моделлю спрямована на підвищення фінансової стійкості. Економічними результатами успішності даної стратегії мають стати: зростання власного капіталу, зменшення дебіторської заборгованості та залучення банківських коштів.

На рівні клієнтів та контрагентів головними результатами є: застосування санкцій до тепломереж для зменшення дебіторської заборгованості, створення резерву постачальників сировини для альтернативних умов поставок газу та створення організаційних умов для обміну досвідом між ТЕС.

Складова бізнес-процесів визначає декілька найважливіших процесів, які мають вирішальне значення для реалізації обраної стратегії. Так, підприємство може знизити фондоємність, підвищити екологічну безпеку, модернізувати обладнання, підвищити його корисне використання та замінити старе обладнання на нове. Тим самим можна буде підвищити фінансову стійкість підприємства. У свою чергу, висококваліфікований та добре промотивований персонал з використанням передових інформаційних технологій забезпечує ефективне виконання внутрішніх бізнес-процесів, які сприяють досягненню кінцевих цілей підприємства.

Успішність стратегії можна визначити за цілою низкою показників та індикаторів оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства.

Управління фінансовою стійкістю підприємства починається з визначення стратегічних цілей і розробки системи показників, що забезпечує керівників достовірною інформацією про результати роботи їх менеджерів. Успіх тут залежить багато в чому від того, наскільки правильно керівництво зможе розставити пріоритети.

Перевагою використання стратегічних карт є проведення постійного моніторингу за діяльністю суб'єкта господарювання та проведення перспективного аналізу та планування. Саме вони дають змогу оперативно порівнювати заплановані кількісні та якісні параметри з отриманими результатами, на основі чого можна аналізувати ефективність функціонування окремих елементів та всієї системи в цілому.

Таким чином, стратегічне управління фінансовою стійкістю відіграє важливу роль у формуванні стратегії розвитку підприємства, забезпечує ефективне досягнення запланованих економічних результатів його діяльності. У сучасних умовах господарювання стратегічний аналіз має у своєму арсеналі досить різноманітний набір методів та інструментів, що дозволяють обрати дієві способи досягнення цілей та місії підприємства, одними з яких є збалансована система показників та стратегічна карта діяльності підприємства.

Отже, впровадження програмного продукту *Business Studio* в систему стратегічного управління фінансовою стійкістю ПАТ "Харківська ТЕЦ-5" є одним із способів вдосконалення системи, що вплине на ефективність довгострокового планування, розробки дієвої фінансової стратегії, а також на всю систему управління підприємства в цілому. У свою чергу, розроблена стратегічна карта на основі збалансованих показників надасть підприємству можливість систематизувати та зосередити свої зусилля на виконанні стратегії з визначеними підстратегіями та відповідальними особами, що дозволить ефективно управляти фінансовою стійкістю підприємства.

Наук. кер. Журавльова І. В.

Література: 1. Плиса В. І. Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства / В. І. Плиса // Фінанси України. – 1999. – № 11. – С. 36–41. 2. Мальцева Г. И. Применение системы сбалансированных показателей в процессе стратегического планирования [Электронный ресурс] / Г. И. Мальцева, Р. А. Луговой, Ю. А. Солдатова. – Режим доступа : http://www.ecsocman.edu.ru/univman/msg/213632.html. 3. Кизим М. О. Збалансована система показників : [монографія] / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, В. А. Зінченко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 192 с. 4. Кузьмін О. Є. Стратегічна діяльність підприємств: технології планування та побудова карт : [монографія] / О. Є. Кузьмін, Н. Я. Петришин, К. О. Дорошкевич. – Львів : Міські інформаційні системи, 2011. – 320 с. 5. Каплан Р. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон ; пер. с англ. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2004. – 512 с.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ SWOT- ТА PEST-АНАЛІЗУ

УДК [005.52:005.33]:005.21

Марущенко А. А.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено дослідження таких методів стратегічного аналізу, як PEST- і SWOT-аналіз на прикладі ПАТ "Харківська ТЕЦ-5". Визначено сильні та слабкі сторони підприємства, можливості та загрози діяльності, а також фактори, що на неї впливають.

Ключові слова: стратегічне управління, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, внутрішнє і зовнішнє середовище.

Аннотация. Проведено исследование таких методов стратегического анализа, как PEST- и SWOT-анализ на примере ОАО "Харьковская ТЭЦ-5". Определены сильные и слабые стороны предприятия, возможности и угрозы деятельности, а также факторы, которые на нее влияют.

Ключевые слова: стратегическое управление, SWOT-анализ, PEST-анализ, внутренняя и внешняя среда.

Annotation. The research tools of strategic analysis, such as PEST- and SWOT-analyses, have been studied. The strengths and weaknesses of the company, opportunities and threats to the activity as well as the factors that affect it, have been identified.

Keywords: strategic management, SWOT-analysis, PEST-analysis, internal and external environment.

Сучасний менеджмент характеризується прийняттям управлінських рішень в умовах нестабільного, навіть агресивного зовнішнього середовища. Успішна діяльність підприємств в умовах конкуренції все більш залежить від стратегічних дій, які будуть обрані керівництвом. Сьогодні підприємствам України необхідно сформувати таку стратегію розвитку, яка б дозволила підтримувати стійкі конкурентні переваги у довгостроковому періоді.

Модель побудови стратегії має бути достатньо проста й неформальна, індивідуальна, найкраща. Її розробка ґрунтується не на загальних для всіх випадків змінних, а на вимогах конкретної ситуації. Розповсюдженими методами стратегічного аналізу є PEST- і SWOT-аналіз [1].

Зовнішнє середовище також називають загальним оточенням, середовищем непрямого впливу або сукупністю неконтрольованих факторів. Воно безпосередньо впливає як на кожну окрему організацію, так і на всі ті, що функціонують у певній країні, регіоні (залежно від обраних критеріїв відокремлення).

Метою дослідження є проведення стратегічного аналізу діяльності підприємства з використанням таких методів стратегічного планування, як SWOT- та PEST-аналіз, виявлення факторів зовнішнього середовища, визначення конкурентних переваг і недоліків, а також можливостей та загроз для функціонування підприємства.

Питання SWOT- і PEST-аналізу як одних із найважливіших елементів стратегічного аналізу знайшло відображення у публікаціях таких вітчизняних учених та фахівців, як Балабанова Л. В., Гордієнко П. Л., Дітковська Л. Г., Завгородня Г. В., І. Івакіна, Кіндрацька Г. І., Короп О. О., Куденко Н. В., Мамонов К. А.,

© Марущенко А. А., 2015

Мізик Ю. І., Скоков Б. Г., Терещенко В. М., Яшкіна Н. В.; а також зарубіжних учених: Дж. Вествуд, С. Дибб, П. Дойль та багато інших.

Доволі відомим є підхід до аналізу зовнішнього середовища, який дістав назву PEST-аналізу. Абревіатуру утворено з англійських слів *policy, economy, society, technology,* що позначають основні групи факторів – політичних, економічних, соціальних і технологічних, які впливають на організацію.

Загальний стан зовнішнього середовища можна визначити за допомогою таких груп показників: стан економіки та ринків (економічні фактори); діяльність уряду (політико-інституційні фактори); структурні зміни; науково-технічні тенденції; природно-економічні фактори.

Інтегрування задачі забезпечення інформаційної безпеки в структуру PEST-аналізу дозволяє не тільки забезпечити безперервність бізнес-процесів, а й попереджати потенційні загрози на ранній стадії виникнення [2].

Для з'ясування факторів, що найбільше впливають на діяльність підприємства, експертним шляхом для кожного фактору встановлюємо вагу та бал. Вага фактору відображає його значущість у групі (за умови, що вплив усіх факторів однієї групи становить "1"). Бал фактору встановлюється за шкалою від 1 до 5 і відображає ступінь врахування цього фактору у діяльності підприємства (1 – фактор не враховується; 5 – вплив фактору максимально враховується під час розробки стратегії підприємства). Розраховуємо оцінку для кожного фактору (як добуток ваги та балу), а також сумарну оцінку для кожної з чотирьох груп (сума оцінок факторів у групі). Визначаємо найбільш та найменш впливові на діяльність підприємства фактори зовнішнього середовища, робимо висновки.

Один з можливих варіантів аналізу факторів зовнішнього середовища на основі моделі PEST для ПАТ "Харківська ТЕЦ-5" наведений у табл. 1.

Таблиця 1

PEST-аналіз факторів для ПАТ "Харківська ТЕЦ-5"

	Політика	Вага	Бал	Оцінка		Економіка	Вага	Бал	Оцінка
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Поточне законодавство на ринку	0,4	5	2	1	Рівень інфляції	0,1	3	0,3
2	Урядова політика	0,3	4	1,2	2	Сезонність	0,3	4	1,2
3	Екологічні проблеми	0,1	4	0,4	3	Потреби кінцевого споживача	0,2	5	1
4	Торгова політика	0,2	5	1	4	Економічна ситуація і тенденції	0,4	4	1,6
	Усього			4,6		Усього			4,1
	Соціум	Вага	Бал	Оцінка		Технологія	Вага	Бал	Оцінка
1	Тенденції способу життя	0,2	5	1	1	Розвиток конкурентних технологій	0,3	4	1,2
2	Зміна законодавства, що стосується соціальних факторів	0,3	3	0,9	2	Зміна та адаптація нових технологій	0,4	5	2
3	Зміни у структурі доходів	0,4	4	1,6	3	Доступ до технологій	0,1	5	0,5
4	Модель поведінки	0,1	4	0,4	4	Виробнича потужність	0,2	4	0,8
	Усього			3,9		Усього			4,5

Проаналізувавши фактори, що впливають на формування стратегії ТЕЦ, можна сказати, що найбільш істотними є фактори політичні та технологічні, а саме урядова політика та розвиток конкурентних технологій.

Перейдемо до SWOT-аналізу. SWOT-аналіз – це своєрідна форма подання інформації, він не містить остаточних даних для прийняття управлінських рішень, але допомагає впорядкувати процес обмірковування усієї наявної інформації з використанням власних думок та оцінок [3].

SWOT-аналіз дає змогу сформувати загальний перелік стратегічних і тактичних заходів підприємства з урахуванням його особливостей та оточення, розробити відповідні стратегії – адаптації до середовища чи формування впливу на нього. Широке застосування та розвиток SWOT-аналізу пояснюються такими причинами: стратегічне управління пов'язане з великими обсягами інформації, яку потрібно збирати, обробляти, аналізувати, використовувати, а відтак виникає потреба пошуку, розробки та застосування методів організації такої роботи [4].

Для успішного застосування SWOT-аналізу підприємства важливо вміти не тільки розкрити загрози і можливості, але й спробувати оцінити їх з точки зору того, наскільки важливим для підприємства є врахування стратегії своєї поведінки кожної з виявлених загроз і можливостей.

У табл. 2 наведений SWOT-аналіз для ПАТ "Харківська ТЕЦ-5".

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу для ПАТ "Харківська ТЕЦ-5"

	Сильні сторони		Слабкі сторони
1	Висококваліфікований персонал, що спеціалізується на виконанні енергоремонтних робіт та наданні інжинірингових послуг	1	Залежність від основного постачальника
2	Нові розробки та винаходи	2	Географія можливих робіт, як правило, обмежена місцем розташування виробничих філій
3	Партнерські відносини з виробниками енергетичного обладнання	3	Недостатньо гнучка система ціноутворення
4	Використання передових управлінських технологій	4	Високий рівень зносу устаткування
5	Накопичений досвід і позитивні референції		
	Можливості		Загрози
1	Розвиток нових технологій	1	Збільшення дефіциту висококваліфікованих фахівців у галузі
2	Значний приріст обсягів електроспоживання	2	Відтік кваліфікованого персоналу, відсутність лояльності до роботодавця
3	Залучення додаткових інвестиційних коштів на ринку капіталу	3	Зростання дебіторської заборгованості
4	Розробка і використання альтернативних джерел енергії	4	Укладання договорів виключно на умовах постачальника
5	Поліпшення умов оподаткування		

Отже, сильними сторонами підприємства є висококваліфіковані спеціалісти та використання нових управлінських технологій, але недостатньо гнучка система ціноутворення загрожує зростанням дебіторської заборгованості.

На основі встановлення взаємозв'язків між сильними і слабкими сторонами підприємства й зовнішніми можливостями і загрозами можна розробити та обґрунтувати систему заходів, необхідних у процесі формування стратегії підприємства. Для цього формується розширена матриця SWOT-аналізу. На перетині розділів утворяться чотири поля: Поле "СіМ" (сила і можливості), Поле "Сі З" (сила і загрози), Поле "СЛім" (слабкість і можливості), Поле "СЛіЗ" (слабкість і загрози) (табл. 3) [5].

Таблиця 3

Розширена матриця SWOT-аналізу

Внутрішнє середовище / Зовнішнє середовище	Можливості	Загрози
	1. Розвиток нових технологій. 2. Значний приріст обсягів електроспоживання. 3. Залучення додаткових інвестиційних коштів на ринку капіталу. 4. Розробка і використання альтернативних джерел енергії. 5. Поліпшення умов оподаткування	1. Збільшення дефіциту висококваліфікованих фахівців у галузі. 2. Відтік кваліфікованого персоналу, відсутність лояльності до роботодавця. 3. Зростання дебіторської заборгованості. 4. Укладання договорів виключно на умовах постачальника
Сильні сторони	СіМ	Сі З
1. Висококваліфікований персонал, що спеціалізується на виконанні енергоремонтних робіт та наданні інжинірингових послуг 2. Нові розробки та винаходи. 3. Партнерські стосунки з виробниками енергетичного обладнання. 4. Використання передових управлінських технологій. 5. Накопичений досвід і позитивні референції	1. Нові розробки та винаходи сприятимуть розвитку технологій. 2. Використання передових управлінських технологій допоможе залучити додаткові інвестиційні кошти. 3. Накопичений досвід персоналу сприятиме розробці використання альтернативних джерел енергії	1. Використання передових управлінських технологій зменшить відтік кваліфікованих спеціалістів. 2. Накопичений досвід управлінського персоналу зможе організувати ефективне виробництво за умови високого рівня дебіторської заборгованості
Слабкі сторони	СліМ	СліЗ
1. Залежність від основного постачальника. 2. Географія можливих робіт, як правило, обмежена місцем розташування виробничих філій. 3. Недостатньо гнучка система ціноутворення. 4. Високий рівень зносу устаткування	1. Модернізація устаткування та збільшення виробничої потужності збільшать енергоспоживання. 2. Розширення діяльності допоможе залучити додаткові інвестиційні кошти	1. Наявність договору тільки з одним постачальником створює загрозу збою роботи ТЕЦ. 2. Недостатньо гнучка система ціноутворення загрожує зростанням дебіторської заборгованості

Отже, для більш ефективної діяльності ПАТ "Харківська ТЕЦ-5" необхідно сформувати стратегію, що спрямована на подолання проблем відносин з постачальниками та споживачами, а також враховує складну політичну та економічну ситуацію в країні.

Наук. кер. Журавльова І. В.

Література: 1. Прохорова В. В. Стратегічний аналіз діяльності авіабудівних підприємств на основі технології SWOT- та PEST-аналізу [Електронний ресурс] / В. В. Прохорова. – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vestnik/2010/9/NTU_XPI_59_2010_30.pdf. 2. Кіндрацька Г. І. Стра-

тегічний менеджмент / Г. І. Кіндрацька. – К. : Знання, 2006. – 366 с. 3. Рибінцев В. О. Особливості стратегічного аналізу зовнішнього середовища виноробних підприємств України в ринкових умовах [Електронний ресурс] / В. О. Рибінцев // Проблеми системного підходу в економіці. – 2012. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua. 4. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2004. – 720 с. 5. Кучер В. А. Концептуальні основи визначення рівня конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / В. А. Кучер // Экономика Крыма. – 2011. – № 1. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/EkonK/2011_1/2011/econ_1_2011/310-315.pdf.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ПІДҐРУНТІ МЕТОДІВ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ

УДК 658.15.005.21.624

Шамаріна В. В.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Обґрунтовано необхідність дослідження інструментарію стратегічного аналізу. Розглянуто методологічні основи стратегічного аналізу, які необхідні для ефективного управління підприємством. Проведено дослідження галузі машинобудування за допомогою методу PEST-аналізу та SWOT-аналізу, наведено переваги та недоліки методів аналізу.

Ключові слова: фінансова стратегія підприємства, стратегічне управління, стратегічний аналіз, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, переваги, недоліки.

Аннотация. Обоснованна необходимость исследования инструментария стратегического анализа. Рассмотрены методологические основы стратегического анализа, которые необходимы для эффективного управления предприятием. Проведено исследование отрасли машиностроения с помощью метода PEST-анализа и SWOT-анализа, представлены преимущества и недостатки методов анализа.

Ключевые слова: финансовая стратегия предприятия, стратегическое управление, стратегический анализ, SWOT-анализ, PEST-анализ, преимущества, недостатки.

Annotation. The necessity of research on the tools of strategic analysis was proved. The methodological bases of strategic analysis, which are needed for an effective management an enterprise, were considered. A research into the industry of engineering was conducted by the methods of PEST- and SWOT-analyses. Advantages and drawbacks of the methods of analysis are presented.

Keywords: enterprise financial strategy, strategic management, strategic analysis, SWOT-analysis, PEST-analysis, advantages and disadvantages.

В умовах нестабільного політико-економічного становища України однією з актуальних проблем є формування фінансової стратегії підприємства, оскільки від економічного стану підприємств залежить економічне становище країни.

© Шамаріна В. В., 2015

Фінансова стратегія підприємства становить систему довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства, обумовлених його фінансовою ідеологією, і найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

Проблемі забезпечення методологічним інструментарієм стратегічного менеджменту присвячена велика кількість наукових публікацій. Класичними представниками стратегічного аналізу вважаються Ендрюс К. Р., Крістенсен К. Р., Х. Вейхрич, І. Ансофф та Г. Стейнер, Брюс Д. Гендерсон. Серед вітчизняних дослідників концептуальними щодо вирішення даної проблеми є роботи Гордієнко П. Л. [1], Мартиненко М. М., Інгатьєвої І. А. та ін.

Метою статті є розгляд та об'єднання методів стратегічного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища – PEST-аналізу та SWOT-аналізу.

PEST-аналіз – це інструмент, призначений для виявлення *політичних (Policy), економічних (Economy), соціальних (Society) і технологічних (Technology)* аспектів зовнішнього середовища, що можуть уплинути на стратегію розвитку машинобудування (табл. 1).

Таблиця 1

PEST-аналіз факторів, що мають значення для стратегії підприємства

Політичні фактори
1. Чергові вибори Президента України з відповідним відволіканням центрів впливу та бюджетних коштів. 2. Необхідність додержання норм СОТ у законодавчій і нормативній діяльності щодо імпорту-експорту. 3. Надмірна політизація суспільства. 4. Недовіра суспільства до влади та її органів
Економічні фактори
1. Позитивна динаміка ВВП. 2. Загрозливо висока інфляція. 3. Нестабільний курс гривні. 4. Висока облікова ставка НБУ, високі ставки кредитування комерційних банків. 5. Криза у світовій фінансовій системі. 6. Недостатній обсяг інвестицій у машинобудуванні. 7. Низька рентабельність виробництва. 8. Фактична відсутність конкуренції як стимулюючого чинника
Соціальні фактори
1. Скорочення працездатного населення. 2. Зменшення чисельності фахівців і робітників у найбільш промислових регіонах. 3. Недооцінка ролі машинобудування як основи економічної та соціальної захищеності значної частини населення. 4. Зниження привабливості праці в машинобудуванні. 5. ЗМІ не приділяють належну увагу проблемам машинобудування і сучасних прогресивних принципів діяльності підприємств. 6. Немає чітко вираженої орієнтації на якість як основу конкурентоспроможності
Технологічні фактори
1. Україна не є лідером у передових напрямках науки машинобудування. 2. Незначна інноваційна активність підприємств. 3. Більшість продукції, що випускається, є морально застарілою, з низьким рівнем автоматизації та інтелекту технології виробництва 4. Значне зношування активної частини основних фондів

Політику вивчають тому, що вона регулює владу, яка визначає ділове середовище машинобудування та одержання ключових ресурсів для його діяльності.

З політичних факторів маємо:

бюджетні засоби на реалізацію Стратегії буде обмежено;

можливості законодавчого, нормативного, митного та іншого регулювання обмежено рамками норм СОТ;

можливості держрегулювання лежать лише у площині розроблення і впровадження заходів підтримки чи стримування.

Основна причина вивчення економіки – це створення картини розподілу ресурсів на рівні держави, що є найважливішою умовою діяльності галузей машинобудування. Науковий і виробничий потенціал машинобудування та громадський інтерес до нього визначають за допомогою соціального компонента.

З соціальних факторів робимо висновок, що потрібно підняти статус вітчизняного машинобудування в очах суспільства, і тим самим сформувати умови для забезпечення машинобудування кадрами фахівців і робітників.

Четвертим фактором є технологічний компонент, що виявляє тенденції у технологічному розвитку, які найчастіше є причинами змін і втрат ринку, а також появи нових продуктів. З технологічних факторів випливає, що потрібно: модернізувати всю промисловість України, що значно розширить внутрішній ринок [2].

Аналіз технологічного компонента дозволяє передбачати можливості, пов'язані з розвитком науки й техніки, вчасно переорієнтовуватися на виробництво й реалізацію технологічно перспективного продукту, спрогнозувати момент відмови від використовуваної технології [3].

SWOT-аналіз є узагальненою основою для розуміння й управління навколишнім середовищем, у якому функціонує організація. Ця модель допомагає аналітику виділити основні проблеми, які постають перед організацією, в процесі детального аналізу чотирьох окремих елементів SWOT [4].

Аналіз зовнішнього середовища дозволив з'ясувати, що на діяльність підприємства впливають фактори, які є зовнішніми можливостями для підприємства, та фактори, які негативно на нього впливають, вплив яких необхідно ліквідовувати (табл. 2). [5]

Таблиця 2

Загальні характеристики сильних і слабких сторін підприємства, що використовуються в SWOT-аналізі

Сильні сторони
1. Наявність окремих підприємств, які випускають унікальну продукцію, що має попит на зовнішніх ринках. 2. Наявність галузевих НДІ і КБ, що мають у своєму розпорядженні фахівців (хоча значно менше, ніж було). 3. Збереглися традиції та досвід виробництва машинобудівної продукції
Можливості
1. Відносно стабільний попит на ринку Росії та інших країн СНД. 2. Можливість пожвавлення внутрішнього ринку України
Слабкі сторони
1. Недостатня конкурентоспроможність продукції. 2. Недостача оборотних коштів. 3. Відсутність системи сервісного обслуговування (як правило, сервісне обслуговування передбачає контракт). 4. Відсутність світових брендів і слабка популярність на світових ринках. 5. Експорт переважно в країни СНД. 6. Високий рівень зношення активної частини основних фондів. 7. Низька інноваційна активність. 8. Низька продуктивність праці. 9. Низька інвестиційна привабливість

Закінчення табл. 2

Загрози
1. Зростання світової фінансової кризи. 2. Зростання конкуренції на ринках СНД не на користь України. 3. Відсутність або недостатність державних заходів для розвитку машинобудування

Таким чином, з результатів PEST- і SWOT-аналізу випливає, що машинобудування України перебуває у вкрай занедбаному стані. В умовах фінансової кризи, що почалася, і загостренні конкуренції на внутрішньому і, особливо, на зовнішніх ринках, має бути прийнято енергійні, ефективні, фінансоємні заходи як з боку власників, так і держави [5].

Необхідно підвищувати конкурентоспроможність підприємства шляхом випуску нової продукції та оволодіння новими технологіями виробництва продукції, для забезпечення чого знову постає питання недостатності кваліфікованих кадрів.

Наук. кер. Журавльова І. В.

Література: 1. Гордієнко П. Л. Стратегічний аналіз : [навч. посіб.] / П. Л. Гордієнко, Л. Г. Дідковська, Н. В. Яшкіна. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Алтера, 2008. – 478 с. 2. Фінансова стратегія підприємства : [монографія] / І. О. Бланк, Г. В. Ситник, О. В. Корольова-Казанська та ін. ; за заг. наук. ред. І. О. Бланк. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 147 с. 3. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с. 4. Блакита Г. В. Фінансова стратегія торговельних підприємств : методологічні та прикладні аспекти : [монографія] / Г. В. Блакита. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 244 с. 5. Балабанова Л. В. SWOT-аналіз – формування маркетингових стратегій : навч. посіб. / Л. В. Балабанова. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2005. – 301 с.

ПІДХІД ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ КАРТ У ПРОЦЕСІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 657.3:005.21

Янчук О. С.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Обґрунтовано необхідність використання інструменту стратегічних карт у рамках процесу антикризового управління підприємством з метою надання йому стратегічної спрямованості. Застосовано методику побудови стратегічних карт на конкретному підприємстві.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, стратегічна карта, стратегічна мета, ключові показники ефективності.

© Янчук О. С., 2015

Аннотация. Обоснована необходимость использования инструмента стратегических карт в рамках процесса антикризисного управления предприятием с целью придания ему стратегической направленности. Применена методика построения стратегических карт на конкретном предприятии.

Ключевые слова: стратегия, стратегическое управление, стратегическое карта, стратегическая цель, ключевые показатели эффективности.

Annotation. The need for strategic maps was justified as a tool of crisis management in order to provide it with a strategic focus is justified. The method of constructing strategic maps for a particular enterprise was used.

Keywords: strategy, strategic management, strategic map, strategic objective, key performance indicators.

Економічна ситуація в Україні зумовлює використання українськими підприємствами сучасних підходів, інструментів та методів управління організацією для забезпечення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках. Вирішальне значення має стратегічне управління як один із сучасних підходів ефективної адаптації до мінливого зовнішнього середовища, забезпечення конкурентоспроможності та довгострокового успіху підприємства.

Значення вироблення стратегії, що дозволяє підприємству виживати в конкурентній боротьбі, у довготерміновій перспективі, надзвичайно велике. В умовах жорсткої конкуренції і ситуації на ринку, що швидко змінюється, дуже важливо не тільки зосереджувати увагу на внутрішньому стані справ підприємства, але й виробляти довготермінову стратегію, що дозволила б їй встигати за змінами, що відбуваються в зовнішньому середовищі.

Однією з новітніх методологічних концепцій стратегічного управління підприємством, що безпосередньо пов'язана з упровадженням у практику його діяльності системи оціночних показників, є методологія розробки "стратегічних карт" розвитку підприємства. Незважаючи на усю важливість для управління реалізацією стратегії, процес використання стратегічних карт особливо для машинобудівних підприємств залишається недостатньо дослідженим у практиці управління підприємствами. На практиці підприємства досить часто стикаються із труднощами саме під час реалізації стратегії: помітний серйозний розрив між стратегічними цілями і щоденними діями співробітників, між баченням вищого керівництва й ініціативами, що починаються на нижчому рівні управління.

Різноманітні проблеми стратегічного управління розглядаються у працях українських науковців, зокрема В. Білошапки, І. Бланка, В. Василенка, А. Герасимовича, І. Гітленка, Л. Довганя, А. Єпіфанова, О. Васюренка, І. Волошка, О. Кириченка, С. Козьменка, В. Кочеткова, В. Нємцова, В. Міщенка, І. Сала, О. Скібіцького, О. Шевцової, З. Шершньової, Ф. Шпига та ін. Незважаючи на велику кількість наукових робіт з означеної тематики, залишається недостатньо дослідженим механізм формування стратегічних орієнтирів для підприємств машинобудування. Ця проблема може бути вирішена за допомогою стратегічних карт як механізму розподілу конкретних стратегічних цілей діяльності і визначення причинно-наслідкових зв'язків між ними, а також порядку призначення відповідальних за реалізацію даних цілей.

Однією з новітніх методологічних концепцій стратегічного управління підприємством, що безпосередньо пов'язана з упровадженням у практику його діяльності системи оціночних показників, є методологія розробки "стратегічних карт" розвитку підприємства. Стратегічна карта – документ, що дозволяє зафіксувати прийняту на підприємстві стратегію розвитку.

Створення стратегічної карти – необхідний крок для визначення проекцій, цілей і показників, а також причинно-наслідкових зв'язків між ними. Призначенням стратегічних карт є сприяння реалізації стратегії підприємства, що на більшості вітчизняних машинобудівних підприємствах має формальний характер.

Використання стратегічних карт полягає у здійсненні впливу на працівників підприємства для досягнення його стратегічних цілей і реалізується через обчислення стратегічних показників, мотивування працівників на їх досягнення чи перегляд стратегічної карти. Стратегічна карта дозволяє донести до окремих підрозділів і співробітників організації їх роль у реалізації стратегії. Стратегічні карти

можуть бути створені на будь-якому рівні управління, і кожен рівень матиме можливість бачити своє місце на загальній стратегічній карті [1, с. 95].

Використання стратегічних карт полягає у плануванні, організуванні, заохоченні персоналу на досягнення поставлених стратегічних цілей, контролюванні виконання стратегічних заходів, внесенні коректив до структури і змісту стратегічних карт, що відповідають змінам у зовнішньому середовищі діяльності підприємства та його стратегії тощо. Аналіз літературних джерел та публікацій дає змогу стверджувати, що стратегічні карти можна використовувати спільно зі збалансованою системою показників, і окремо. Ця особливість випливає із різних можливостей щодо формування і впровадження стратегічних карт. Наприклад, формуючи стратегічні карти окремо від збалансованої системи показників, їх слід і надалі окремо від неї використовувати [2, с. 115].

У процесах використання стратегічних карт як самостійного управлінського інструменту та частини збалансованої системи показників існує низка відмінностей. Найбільші відмінності у процесах використання стратегічних карт та збалансованої системи показників спостерігаються через значно менший зв'язок стратегічних карт із системою звітності підприємства (таблиця).

Таблиця

Порівняння процесів використання стратегічних карт і збалансованої системи показників підприємства [3, с. 121]

Порівнювані ознаки процесу використання	Притаманно стратегічним картам	Притаманно збалансованій системі показників
Управлінський вплив на систему звітності підприємства	Помірний – стратегічні карти використовують як метод менеджменту і незначно впливають на систему звітності	Значний – запровадження збалансованої системи показників пов'язане зі зміною системи звітності підприємства
Управлінський вплив на підсистему бюджетування	Помірний – за результатами, отриманими від використання стратегічних карт, вносяться зміни до бюджетів підприємства	Значний – запровадження збалансованої системи показників пов'язане зі зміною бюджетної підсистеми підприємства
Рівень автоматизації управлінських дій	Низький – використання стратегічних карт відбувається шляхом часткової автоматизації окремих процесів, наприклад, розрахунку показників стратегічних карт	Високий – використання збалансованої системи показників як системи звітності підприємства є повністю або частково автоматизованим
Управлінський вплив на підсистему мотивування	Значний – при використанні моделі передбачені спеціальні мотиваційні заходи, що доповнюють підсистему мотивування працівників підприємства	Значний – при використанні моделі передбачені спеціальні мотиваційні заходи, що доповнюють підсистему мотивування підприємства
Ступінь централізації управління	Низький – враховуючи те, що стратегічні карти не мають зв'язку із системою звітності підприємства, їх аналізування, виконання заходів, генерування стратегічних ініціатив може бути покладене на керівників функціональних підрозділів	Високий – управління у межах збалансованої системи показників є здебільшого централізованим. Звіти, що складені у формі стратегічних карт, надходять до стратегічного директора, у відділі якого їх аналізують
Зворотний зв'язок процесу використання	Існує, полягає у внесенні пропозиції щодо зміни стратегічних карт працівниками підприємства	Існує використання стратегічних карт (зобов'язує працівників звітувати у формі стратегічних карт)

Формування стратегічної картки повинно починатись з попереднього дослідження стану зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства за допомогою SWOT-аналізу підприємства машинобудівної галузі України.

Галузь машинобудування України загалом характеризується складністю й розмежуванням галузевої структури, широким асортиментом продукції, активною участю у галузевому й територіальному поділі праці.

Значення вироблення стратегії, що дозволяє фірмі виживати в конкурентній боротьбі, у довготерміновій перспективі, надзвичайно велике. В умовах жорсткої конкуренції і ситуації на ринку, що швидко змінюється, дуже важливо не тільки зосереджувати увагу на внутрішньому стані справ фірми, але й виробляти довготермінову стратегію, що дозволила б їй встигати за змінами, що відбуваються в зовнішньому середовищі.

Другий рівень карти – проекція клієнтів. Вона показує, як організація прагне виглядати в очах клієнтів, тобто це конкурентна пропозиція компанії. Проекція клієнтів критично важлива для загальної стратегії організації, тому що вона чітко визначає вибір ринкової позиції компанії і ключових клієнтів, на яких вона орієнтується.

Третій рівень, або проекція внутрішніх бізнес-процесів, значною мірою визначається перспективою клієнтів. Цей ракурс визначає ключові внутрішні процеси, в яких організація повинна перевершити конкурентів, щоб виконати завдання, виражене в конкурентній пропозиції. В основі загальної стратегічної карти лежить корпоративний план (чи проекція) навчання і освіти. Ця проекція визначає основні елементи культури, технології та навичок, які критично важливі для організації, якщо вона дійсно планує виконувати свої внутрішні процеси, тобто і стратегію. Чіткі причинно-наслідкові співвідношення на стратегічній карті уперше дозволили організаціям ефективно забезпечувати підтримку виконання стратегії на усіх рівнях організації [4, с. 15].

Відібрані показники є центральними елементами системи збалансованих показників і служать орієнтиром для руху всієї компанії. Розробляючи показники для власника компанії, завжди треба спочатку поставити в обов'язок топ-менеджерів компанії розробити і запропонувати до певного терміну декілька альтернативних показників оцінки діяльності делегованого йому для керівництва департаменту (служби, відділу). Єдина умова – показники повинні бути кількісними. Головним етапом методики є визначення з усіх можливих співвідношень дохідності та рівня ризику оптимального варіанта досягнення максимально кінцевого значення з урахуванням усього періоду впровадження фінансової стратегії підприємства. Результатом відповідних розрахунків є структурно-функціональна побудова всіх визначених варіантів співвідношення.

Тобто, з одного боку, проводиться оцінка та вибір відповідності й достатності стратегічних фінансових ресурсів (фінансових можливостей), з другого – прийнятного рівня ризику (потенційних загроз), який виникає у зовнішньому та внутрішньому середовищах у процесі реалізації фінансових можливостей. З погляду ефективного управління підприємством такий підхід дозволяє знаходити оптимальні показники дохідності та ризику, зменшувати суперечність між іншими функціональними стратегіями підприємства та довгостроковими операційними цілями розвитку підприємства, гармонізуючи їх.

Застосовують стратегічні карти для сприяння реалізації стратегії підприємства. Процес формування лише створює необхідні передумови для реалізації стратегії (при формуванні стратегічних карт здійснюється стратегічне аналізування, переглядається стратегія підприємства, відбувається її декомпозиція на операційний рівень діяльності підприємства шляхом формування стратегічних цілей за блоками показників, відбувається навчання персоналу тощо) і повинен бути доповнений шляхом використання стратегічних карт. Для досягнення цілей стратегічного управління підприємством та більш результативного використання стратегічних карт слід звернути увагу на таке: підприємству необхідно створити підрозділ із використання стратегічних карт (посаду стратегічного директора), удосконалити мотиваційні процеси та застосовувати методи економічного оцінювання стратегічних карт. У подальших дослідженнях за проблемою слід розвинути методичні положення з використання стратегічних карт на машинобудівних підприємствах України.

У процессі застосування стратегічних карт слід приділити увагу питанням інформаційного забезпечення формування і використання стратегічних карт. Для чого для процесу формування стратегічних карт потрібно залучити всіх працівників підприємства, проводити роз'яснювальну роботу та здійснювати оцінювання рівня інформаційного забезпечення.

Отже, використання цієї методології дозволяє забезпечити впровадження сформованої системи показників оцінки ефективності менеджменту одночасно з розробкою та реалізацією загальної стратегії підприємства щодо антикризових заходів.

Наук. кер. Литовченко О. Ю.

Література: 1. Ходякова О. В. Механізм стратегічного управління фінансовою стійкістю промислово-господарських систем / О. В. Ходякова // Экономика и организация управления. – 2010. – № 7 (1). – С. 91−104. 2. Бойко І. В. Збалансована система показників та її роль в прийнятті стратегічних управлінських рішень [Текст] / І. В. Бойко // Економічні науки. – Серія "Облік і фінанси" – 2011. – № 8. – Ч. 2. – С. 115–121. 3. Приймак І. І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / І. І. Приймак. – Л., 2007. – 24 с. 4. Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента / Р. Н. Холт. – М. : Дело, 1993. – 321 с.

ОСНОВНЫЕ МЕТОДЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ ТРУДА ПЕРСОНАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

УДК 331.101.38

Ли Хао

Магистр 2 года обучения
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. Рассмотрены системы стимулирования труда персонала предприятия. Раскрыта сущность системы стимулирования труда персонала, проанализированы отечественные системы стимулирования труда персонала и составляющие стимулирования труда (материальные и нематериальные).

Ключевые слова: система стимулирования, персонал, стимулирование труда персонала предприятия, материальные составляющие стимулирования труда, нематериальные составляющие стимулирования труда.

Анотація. Розглянуто системи стимулювання праці персоналу підприємства. Розкрито сутність системи стимулювання праці персоналу, проаналізовано вітчизняні системи стимулювання праці персоналу та складові стимулювання праці (матеріальні й нематеріальні).

Ключові слова: система стимулювання, персонал, стимулювання праці персоналу підприємства, матеріальні складові стимулювання праці, нематеріальні складові стимулювання праці.

Annotation. The systems of stimulation of the labour of enterprise personnel are discussed. The essence of the system of personnel labour stimulation is described. The domestic systems of personnel labour stimulation and the components of labour stimulation (material and non-material) are analysed.

Keywords: system of incentives, staffб incentives for company personnel, material components of labor motivation, intangible components of labor motivation.

© Ли Хао, 2015

Цель статьи – анализ существующих методов стимулирования труда персонала на предприятии.

Достаточно сложной на практике оказывается разработка системы стимулирования персонала, которая учитывала бы интересы как собственника, так и работника, в наибольшей степени обеспечивая их эффективное сотрудничество. Значительный вклад в развитие методов стимулирования, разработку и совершенствование их прикладных аспектов внесли такие ученые, как Л. Безтелесна, И. Варданян, Е. Волнухина, А. Гольда, Л. Городецкая, В. Журба, Г. Мищук.

В странах с рыночной экономикой широко применяются различные методы материального поощрения персонала и стимулирования высоких показателей трудовой деятельности.

Несмотря на значительное количество научных трудов и существенные достижения в этой области знаний, требует решения задача по стимулированию работников в достижении такого конечного результата деятельности предприятия, как выпуск конкурентоспособной продукции. Именно эти обстоятельства обусловили актуальность темы.

Понятие "стимулирование труда" в экономических науках означает целенаправленное воздействие на социальный объект, обеспечивающий поддержание его определенного состояния. Исходя из этого определения, стимулирование труда – это целенаправленное или нецеленаправленное влияние на человека или группу людей с целью поддержки определенных характеристик их трудового поведения, прежде всего, меры трудовой активности [1, с. 23].

Стимулы являются инструментами, вызывающими действие определенных мотивов. В качестве стимулов выступают какие-то предметы, действия других людей, носители обязательств и возможностей, все то, что может быть предложено человеку в качестве компенсации за его действия, или того, что он хотел бы приобрести в результате определенных действий.

Реакция на разные стимулы неодинакова у различных людей. Отсюда – стимулы не имеют абсолютного значения, если люди не способны реагировать на них. Так, в условиях сильной инфляции заработная плата, деньги во многом утрачивают роль стимулов и уже ограниченно используются в рамках управления людьми.

Использование многообразных стимулов для мотивирования людей и предоставляет процесс стимулирования, который имеет самые различные формы. Одной из самых распространенных является материальное стимулирование. Роль последнего в обстановке рынка особенно значительна. Здесь важно правильно оценивать ситуацию, в рамках которой материальное стимулирование реализуется, стараться не преувеличивать его возможности, учитывая, что человек отличается очень сложной системой потребностей, интересов, приоритетов и целей.

Стимулирование в принципе отличается от мотивирования. Разница заключается в том, что стимулирование выступает средством, с помощью которого можно осуществлять мотивирование. Чем выше уровень развития человеческих отношений в организации, тем реже в качестве инструмента управления людьми используется стимулирование.

Основным принципом организации системы стимулирования труда персонала предприятия является индивидуальный подход к определению размера материального вознаграждения персонала на основе системности, четкого обоснования критериев и процедуры оценки результатов труда работников и выполнения ими их должностных обязанностей. При этом важно учитывать ряд дополнительных факторов: конечные результаты работы предприятия, индивидуальный вклад работника, эффективность, производительность и качество труда [2, с. 160].

Известно, что приоритетным и одновременно наиболее дискуссионным направлением в методике развития систем стимулирования труда персонала предприятия является научно обоснованное формирование соответствующих показателей. Их эффективная организация возможна только при условии реально работающих оценочных показателей, отражающих не только характер производства, но и направления его прогрессивного развития. Правильная оценка деятельности – важный элемент системы управления производством, основа обеспечения экономической ответственности персонала за результаты деятельности, материальной заинтересованности в их росте и повышении эффективности труда.

В современном мире давно принято, что основным средством стимулирования работника к труду является материальное поощрение за сверхвыполненную работу. Одним из наиболее сложных исследований в области мотивации и стимулирования было исследование мотивационной политики газовой компании в Миннеаполисе, в котором принимали участие 31 000 мужчин и 13 000 женщин. Исследователи стремились разделить, своих потенциальных работников по их желанию работать. Это исследование проводилось в течение 20 лет (с 1945 по 1965 г.) и было весьма показательным. По результатам

исследований рейтинги различных факторов несущественно отличаются между мужчинами и женщинами. Но две группы (мужская и женская) наибольшую значимость уделяли следующим факторам [3]: продвижение по службе, тип работы, организация (гордо работать именно здесь). Удивительно, но такие факторы, как заработная плата, льготы и условия труда получили низкий рейтинг у обеих групп.

Итак, вопреки распространенному мнению, деньги не являются главным мотиватором. Хотя это не должно рассматриваться как толчок к тому, чтобы мало вознаграждать работников в денежном эквиваленте – делать это несправедливо.

Также, говоря о системах стимулирования труда таких авторов, как В. Москаленко, Е. Хей и Д. Иванов, можно сказать, что ни одна из них не предусматривает нематериальное поощрение, то есть, нематериальная составляющая во всех системах стимулирования труда персонала отсутствует вообще – это не значит, что предприятия ее не используют. При этом, если говорить о категории стимулирования [4, с. 226], то данные системы используют только первую категорию – финансовые и экономические стимулы, а такие стимулы, как профессиональные, трудовые, престиж и социальный статус, а также стимулы, связанные с карьерой, в данных системах не фигурируют вообще, что также является недостатком отечественных систем стимулирования труда персонала предприятия.

Таким образом, можно сделать вывод, что зарубежная и отечественная системы стимулирования значительно отличаются. Возможно, стоило бы взять в качестве примера опыт зарубежных стран по части стимулирования работников, тогда успехов в бизнесе у предприятий Украины было бы намного больше в связи с экономией материальных ресурсов на премии и поощрения, и с улучшением отношений в коллективе за счет совместных мероприятий и повышения эффективности труда как результата в целом.

Науч. рук. Малюкина А. А.

Литература: 1. Варданян И. Мотивационная система персонала / И. Варданян. – К. : Освита, 2006. – № 5. – С. 21–24. 2. Гольда А. В. Формирование системы мотивации и стимулирования трудовой деятельности с ориентацией на конечный результат / А. В. Гольда. – М. : Прогресс, 2006. – С. 158–161. 3. Motivation to Learn and Understand: On Talking Charge of One's Own Learning (by Jerald Greenberg, Oxford. Publication Year: 2007, 470 pgs.). 4. Куликов Г. Т. Мотивация труда наемных работников : монография / Г. Т. Куликов. – К. : Институт экономики НАН Украины, 2002. – 339 с.

АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА

УДК 330.52

Дудко Н. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто поняття національного багатства та його джерела. Проведено аналіз становлення концепції та нової концепції національного багатства. Визначено місце людського капіталу, як елементу національного багатства. Запропоновано розрахунок національного багатства за методикою Світового банку.

Ключові слова: національне багатство, концепція підтримуваного розвитку, концепція сталого розвитку людини, людський капітал.

© Дудко Н. В., 2015

Аннотация. Рассмотрено понятие национального богатства и его источники. Проведен анализ становления концепции и новой концепции национального богатства. Определено место человеческого капитала, как элемента национального богатства. Предложен расчет национального богатства по методике Всемирного банка.

Ключевые слова: национальное богатство, концепция поддерживаемого развития, концепция устойчивого развития человека, человеческий капитал.

Annotation. The concept of national wealth and its sources are considered. The analysis of the formation of the concept of national wealth and a new concept of national wealth was conducted. The place of human capital as part of the national wealth was determined. The calculation of national wealth by the method of the World Bank is proposed.

Keywords: national wealth, the concept development of supported, the concept of sustainable human development, human capital.

Національне багатство є одним з найбільш важливих показників економічної потужності країни. На різних етапах розвитку людства виникала проблема оцінки результатів виробництва, їх споживання і накопичення, а також їх вимірювання з аналогічними результатами в інших країнах. Однак довгий час не існувало єдиної системи оцінки елементів національного багатства.

Як відомо, у грошовому вираженні національне багатство представляє всю сукупність споживчих вартостей, накопичених суспільством за весь його період виробничої діяльності (за станом на певну дату).

Джерелом національного багатства є праця і природа. Воно складається з:

- матеріального багатства;
- природного багатства;
- нематеріального багатства [1].

У даний час провідні економісти світу переглянули цю концепцію, враховуючи все зростаючий інтерес до проблем оцінки людського капіталу, як важливого чинника економічного зростання. Було вирішено перейти від теорії чинників економічного зростання до теорії сталого розвитку людини і його потенціалу. Отже, національне багатство стали розглядати як сукупність накопичуваного людського, природного і відтвореного капіталу.

Основні принципи оцінки найважливіших елементів національного багатства сформульовані в роботах: У. Петті, А. Сміта, Г. Кінга та ін. Після їх перших оцінок пішов час більш ніж двовікового періоду розробки та накопичення інформації щодо національного доходу і розподілу його на споживану і нагромаджувану частини, без чого складно визначати масштаби накопичення елементів національного багатства.

Широку популярність отримали оцінки італійського економіста К. Джині, який на прохання Ліги Націй оцінив національне багатство головних учасників першої світової війни та завдані збитки. Подальший розвиток методів оцінок національного багатства вироблялося окремими вченими, а також статистиками Японії, США, СРСР і ряду інших країн, але розрізнено і за різними концепціями.

Метою даної статті є дослідження та аналіз становлення концепції національного багатства та нової концепції національного багатства.

Тільки ООН дозволило перейти до розробки єдиних методологічних принципів оцінки національного багатства на основі даних систем статистичної інформації. Саме останнє десятиліття XX ст. ознаменувалося посиленням уваги економістів до методологічних і інформаційних проблем оцінювання цієї категорії. Причому дослідження в цій області сконцентрувалися в ООН (Статистична комісія) і її спеціалізованих установах (Світовий банк – далі СБ, Програма розвитку – далі ПРООН). У цих організаціях узагальнюється світовий досвід таких досліджень, виробляються міжнародні рекомендації з обчислення відповідних статистичних показників, накопичуються банки відповідної інформації, а також здійснюється експериментальне оцінювання. Саме в цих міжнародних організаціях була розроблена концепція сталого розвитку людини поряд з концепцією підтримуваного розвитку.

Суть нової концепції полягає в тому, що СБ пропонує перейти від концепції чинників економічного зростання до концепції сталого розвитку людини і його потенціалу. При цьому особистість кожного жителя повинна знаходитися в центрі уваги розвитку людського суспільства, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Одночасно пропонується наявність довготривалого зв'язку між економічним зростанням і розвитком людини, хоча ці категорії розвиваються відносно незалежно, особливо за короткі періоди часу. Передбачається також, що розвиток людини є кінцевою метою, а економічне зростання – це лише засіб для досягнення цієї кінцевої мети. При цьому мірою розвитку людини пропонується рахувати не достатність товарів і послуг, а ступінь збагачення матеріального і духовного життя людей. Такі положення складають основу нової теорії зростання людства і моделей, за допомогою яких визначається вплив людського фактора на темпи зростання ВВП. Результати введення у дію концепції сталого розвитку людини відображена у розрахунках національного багатства СБ (таблиця).

З цієї концепції національного багатства передбачається, що людина служить рушійною силою розвитку суспільства за рахунок накопичення і використання її навичок і знань, які передаються від покоління до покоління.

Таблиця

Національне багатство світу станом на 2010 рік [2]

Країни	Національне багатство		У тому числі за видами капіталу, трлн дол.		
	усього, трлн дол.	на душу нас., тис. дол.	Людський	Природній	Фізичний
Світовий підсумок	550	90	365	90	95
Країни "Великої сімки"	275	360	215	10	50
Країни ОКЕН	95	195	45	35	15
Країни СНД	80	275	40	30	10
Інші країни	100	30	65	15	20

Людський капітал у більшості країн перевищує половину накопиченого національного багатства. Для розвинених країн це відображає високі рівні та якість людського капіталу. Для країн, що розвиваються і слаборозвинених країн – показує недоліки методології розрахунків вартості людського капіталу за витратами, яка не відображає високу частку втрат інвестицій, високі долі негативного і пасивного людського капіталу. І в цілому – не відображає якість і ефективність національного людського капіталу.

Отже важливим на сьогодні постає питання росту ефективності людського капіталу (рисунок).

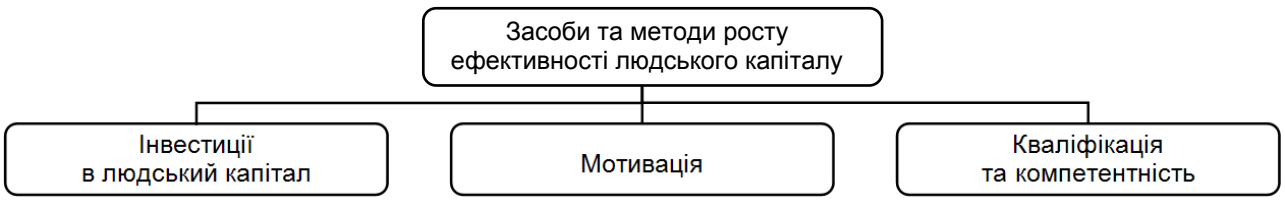

Рис. **Засоби та методи підвищення ефективності людського капіталу**

Людський капітал являє собою новий фактор економічного зростання, надійну опору, яка допоможе країні в нелегкому завданні модернізації. Саме людський капітал і його відтворення необхідно розглядати як один з основних напрямів фінансування, адже саме високоморальна, здорова й освічена нація здатна досягти високих показників у будь-якій сфері і зайняти гідне місце у світовому економічному просторі [3].

Отже, можна сумніватися з приводу достовірності нових оцінок людського і природного капіталу як елементів національного багатства, але фахівці СБ застосували єдині принципи оцінки елементів цієї важливої економічної категорії для всіх країн, що складає їх важливу перевагу.

Наук. кер. Зірко О. В.

Література: 1. Богачев В. Н. К вопросам теории и методологии национального богатства / В. Н. Богачев. – М. : ИЭРАН, 1995. 2. Валентей С. Д. Накопление национального богатства на фоне мировых тенденций / С. Д. Валентей // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 4. – С. 30. 3. Мнацаканян А. Г. Метод финансирования воспроизводства человеческого капитала / А. Г. Мнацаканян // Финансы и кредит. – 2011. – № 7. – С. 27–33. 4. http://www.worldbank.org.

СКЛАДОВІ СТРУКТУРНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА "С.І.В")

УДК 658:334

Ляшенко Д. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Визначено важливість розгляду діяльності малого підприємства на основі застосування структурного аналізу. Розкрито основні складові загальної методики проведення структурного аналізу діяльності малого підприємства. Отримано висновки щодо проведення структурного аналізу діяльності малого підприємства на прикладі конкретного суб'єкту господарювання.

Ключові слова: методика, мале підприємство, структурний аналіз, коефіцієнт концентрації, коефіцієнт локалізації, коефіцієнт подібності структур.

Аннотация. Определена важность рассмотрения деятельности малого предприятия на основе применения структурного анализа. Раскрыты основные составляющие общей методики проведения структурного анализа деятельности малого предприятия. Получены выводы относительно проведения структурного анализа деятельности малого предприятия на примере конкретного субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: методика, малое предприятие, структурный анализ, коэффициент концентрации, коэффициент локализации, коэффициент сходства структур.

Annotation. The importance of the consideration of a small business on the basis of structural analysis was determined. The basic components of the general methods of structural analysis of a small business were identified. Conclusions were drawn about conducting structural analysis of a small business with a particular entity taken as an example.

Keywords: methods, small business, structural analysis, concentration factor, localization factor structures factor similarity.

© Ляшенко Д. В., 2015

Мале підприємство є невід'ємною частиною утворення нових взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання у ринковій економіці. Це визначається як динамічністю ведення господарської діяльності малим підприємством, так і здібністю швидко пристосовуватися до зміни впливів з боку факторів зовнішнього середовища. Тож у більшості розвинутих країн світу діяльність та продукція малих підприємств займає понад 50 % внутрішнього валового продукту [1]. Проте для досягнення такого ефекту необхідним є упровадження цілісної системи щодо сприяння функціонуванню та розвитку малого підприємства. Поряд із цим основою для впровадження такої цілісної системи є запровадження різного інструментарію з аналізу його діяльності. Підґрунтям такого твердження є те, що саме всебічний аналіз із застосуванням різних методів щодо його проведення дозволяє не лише визначити динаміку функціонування малого підприємства, а й розкрити шляхи подальшого розвитку. Саме цим у підсумку й визначається актуальність обраної тематики дослідження, її теоретична та практична значимість.

Як правило, аналіз діяльності малого підприємства, як і будь-якого іншого суб'єкту господарювання, проводиться, перш за все, за допомогою різноманітних інструментів класичної статистики та економіко-математичних методів. Прикладом таких досліджень є роботи таких авторів, як: Рзаєвої Т. Г., яка на основі методів описової статистики розглядає стан та перспективи розвитку малих підприємств у регіональному аспекті; В. Збарського, О. Варченко та П. Канінського, які розкривають діяльність малих підприємств на основі методів описової статистики у порівняльному аспекті між окремими різновидами таких підприємств; Мікловда В. П., Товт К. С., які визначають ефективність діяльності малого підприємства за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу; Біломістного О. М., який розкриває сутність взаємодії малого підприємства та банку за допомогою методів кластерного аналізу та факторного аналізу [2 – 5].

Однак, попри існуючу можливість застосування різних методів з аналізу діяльності малого підприємства, варто виходити з специфіки функціонування такого різновиду підприємств, де варто відмітити присутність значної кількості специфікацій номенклатури продукції (послуг), мінливість її (їх) складу за якісними характеристиками тощо. Відтак не менш важливим напрямом щодо здійснення аналізу діяльності малого підприємства можна визначити проведення структурного аналізу. При цьому упровадження структурного аналізу щодо розкриття діяльності малого підприємства може визначатися відповідно до різних аспектів його функціонування, що дозволяє говорити про окремі складові зазначеного різновиду аналізу. Відтак такі складові доречно розкривати з погляду діяльності конкретного малого підприємства.

Таким чином, у якості мети даної роботи можна визначити розкриття методики проведення структурного аналізу діяльності малого підприємства на конкретному прикладі, де в якості окремих завдань такої мети слід вказати виокремлення та структурування певних складових запровадженого різновиду аналізу з погляду визначення можливих напрямів розвитку досліджуваного малого підприємства.

З метою проведення відповідного дослідження розглядається мале підприємство "С.І.В", яке займається збутом різноманітної садово-городньої продукції. Обрання такого підприємства дозволяє повною мірою розкрити доцільність упровадження для визначення стану функціонування та подальшого розвитку малого підприємства структурного аналізу з урахуванням множинності різновидів номенклатури його продукції та її змінності. Зокрема різноманітність продукції малого підприємства "С.І.В", діяльність якого вивчається, підтверджується тим, що така номенклатура включає: насіння овочевих культур, насіння квітів, газонна трава, дерева та чагарники, садово-городній інвентар, засоби уходу за рослинами, картопля, лук, інша продукція.

Тож можна бачити не лише розгалужену номенклатуру продукції малого підприємства, що досліджується, а й різні ознаки врахування окремих позицій такої номенклатури. При цьому узагальнення різних номенклатурних позицій досліджуваного малого підприємства з погляду структурного аналізу дозволяє визначити не лише динаміку його розвитку, а й розкрити можливі напрями подальшого розвитку. Водночас із цим, для можливості порівняння окремих різновидів номенклатури продукції, обраного для дослідження малого підприємства, доцільним є розгляд не кількісних показників продажу тієї або іншої продукції, а вартісних показників обсягів продажу продукції. На рисунку (власні розрахунки) наведено загальну структуру обсягів продажу окремих різновидів продукції малого підприємства "С.І.В" у цілому за підсумками 2007 – 2012 рр. (даний період є періодом найбільш стійкого розвитку досліджуваного підприємства та періодом відсутності гострої політичної кризи).

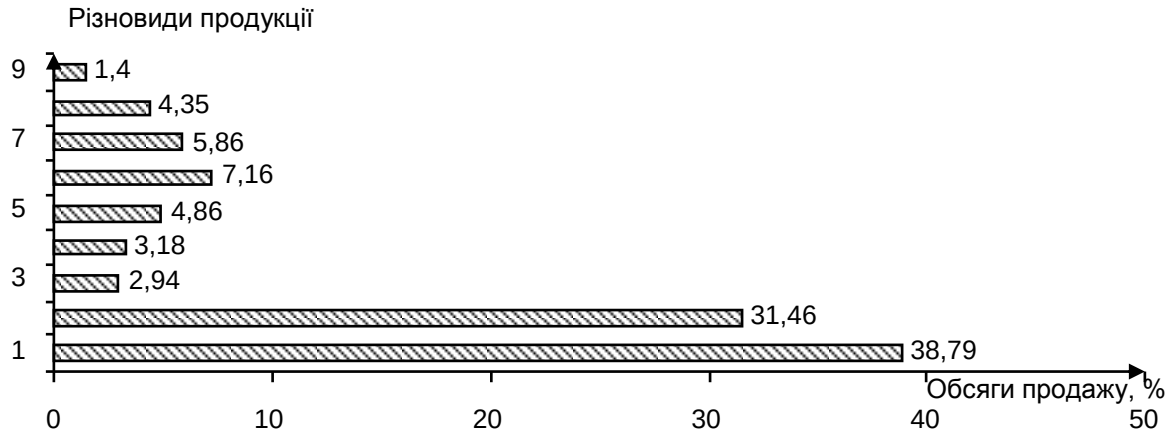

1 – насіння овочевих культур; 2 – насіння квітів; 3 – газонна трава;
4 – дерева та чагарники; 5 – садово-городній інвентар; 6 – засоби уходу за рослинами;
7 – картопля; 8 – лук; 9 – інша продукція

Рис. **Загальна структура обсягів продажу окремих різновидів продукції малого підприємства "С.І.В" у цілому за підсумками 2007 – 2012 рр.**

Із даного рисунка видно, що насіння овочевих культур та насіння квітів складають найбільшу питому вагу (понад 70 %) у загальних обсягах продажу підприємства. Надалі у порядку зменшення питомої ваги в загальному обсязі продаж з великим відривом ідуть засоби уходу за рослинами, картопля, садово-городній інвентар, лук, дерева та чагарники, газонна трава, інша продукція.

Одним із напрямів аналізу діяльності малого підприємства у межах структурного аналізу є визначення таких показників як [6; 7]:

коефіцієнт локалізації, який, зокрема, дозволяє визначити нерівномірність структури номенклатури продукції за окремими її різновидами;

коефіцієнт концентрації, який є узагальнюючою характеристикою відхилення розподілу від рівномірного та підкреслює нерівномірність або рівномірність структури номенклатури продукції за окремими її різновидами;

коефіцієнт подібності структур, який є зворотнім до коефіцієнта концентрації.

Відповідно до поданих даних у таблиці подано значення вказаних коефіцієнтів для таких різновидів продукції підприємства "С.І.В" як насіння квітів та насіння овочевих культур з урахуванням обсягів їх торгівлі за окремими районами. Розгляд саме цих різновидів продукції обумовлено тим, що вони займають найбільшу питому вагу в структурі номенклатури товарів підприємства "С.І.В".

Таблиця

Статистичні оцінки нерівномірності розподілу обсягів продажу насіння квітів та насіння овочевих культур між окремими районами

Райони	Частка насіння овочевих культур	Частка насіння квітів	Коефіцієнт локалізації	Складові коефіцієнта концентрації
1	2	3	4	5
м. Харків	0,0723	0,0798	0,906	0,0075
Вовчанський	0,0976	0,0946	1,0317	0,003
Двуречанський	0,1148	0,1583	0,7252	0,0435
Богодухівський	0,0803	0,0946	0,8488	0,0143
Куп'янський	0,1188	0,1052	1,1293	0,0136
Лозівський	0,0529	0,115	0,46	0,0621

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
Зміївський	0,1319	0,0817	1,6144	0,0502
Чугуївський	0,1188	0,0891	1,3333	0,0297
Шевченківський	0,0976	0,0702	1,3903	0,0274
Краснокутський	0,0919	0,0936	0,9818	0,0017
Інші	0,023	0,0179	1,2849	0,0051
Усього	1	1		0,2581
Коефіцієнт концентрації = 0,12905				
Коефіцієнт подібності структур = 0,87095				

З даних табл. видно, що в розрізі окремих районів спостерігається нерівномірний продаж насіння квітів та насіння овочевих культур. Хоча загальний продаж насіння квітів та насіння овочевих культур для підприємства "С.І.В" є більш рівномірним. Тож цей факт варто використовувати при визначення подальших напрямів діяльності підприємства "С.І.В".

Зокрема це стосується торгівлі іншими різновидами продукції (наприклад, садово-городнім інвентарем або засобами уходу за рослинами).

Отже, у цілому до ключових складових із упровадження структурного аналізу із розкриття діяльності малого підприємства можна віднести:

визначення загальної структури обсягів продажу окремих різновидів номенклатури продукції (послуг), що дозволяє розкрити можливості сталого розвитку досліджуваного суб'єкту господарювання;

узагальнення змінності питомої ваги продажу (надання) продукції (послуг) досліджуваного підприємства у часі, що дозволяє розкрити можливості його стійкого розвитку;

розкриття структури обсягів продажу (надання) продукції (послуг) у розрізі окремих різновидів її номенклатури за певними споживачами (зокрема у їх територіальному розрізі), що дозволяє здійснювати забезпечення стабільного розвитку досліджуваного малого підприємства у майбутньому;

узагальнення статистичних ознак нерівномірності розподілу обсягів продажу (надання) продукції (послуг), що дозволяє визначити наявні проблемні аспекти діяльності досліджуваного суб'єкту господарювання.

Відтак до окреслених ключових складових із упровадження структурного аналізу діяльності малого підприємства можна віднести й загальну методику щодо проведення відповідного аналізу.

Таким чином, у роботі на прикладі діяльності конкретного малого підприємства визначено ключові складові із проведення структурного аналізу діяльності такого різновиду суб'єктів господарювання. До таких складових щодо упровадження структурного аналізу діяльності малого підприємства віднесено: визначення загальної структури обсягів продажу окремих різновидів номенклатури продукції (послуг); розкриття структури обсягів продажу (надання) продукції (послуг) у розрізі окремих різновидів її номенклатури за певними споживачами (зокрема в їх територіальному розрізі); узагальнення статистичних ознак нерівномірності розподілу обсягів продажу (надання) продукції (послуг). Розкриття таких складових дозволяє не лише проаналізувати поточний стан діяльності малого підприємства, але й визначити можливі напрями його подальшого розвитку. Поряд з цим вказано на те, що відмічені складові із проведення структурного аналізу діяльності малого підприємства загалом визначають змістовність методики проведення вказаного аналізу. Відтак у якості подальшого напрямку дослідження варто обрати узагальнення певного підходу щодо розкриття діяльності малого підприємства відповідно до змінності номенклатури його продукції (послуг).

Наук. кер. Гольтяєва Л. А.

Література: 1. Білоус Г. Розвиток малого підприємництва в Україні / Г. Білоус // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 34–46. 2. Рзаєва Т. Г. Мале підприємництво Хмельницького регіону: стан та напрямки його розвитку / Т. Г. Рзаєва // Вісник Хмельницького національного Університету. Економічні науки. – 2009. – №. 2. – С. 10–15. 3. Збарський В. К. Малі підприємства: погляд на проблему / В. Збарський, О. Вар-

ченко, П. Канінський // Вісник Білоцерковського НАУ. – 2010. – Т. 2, № 71. – С. 5–11. 4. Мікловда В. П. Ефективність діяльності малих підприємств на регіональному ринку послуг (на прикладі Закарпатської області) / В. П. Мікловда, К. С. Товт // Регіональна економіка. – 2009. – № 4. – С. 33–39. 5. Біломістний О. М. Кластер, як форма взаємодії підприємств та банку / О. М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 1(10). – С. 95–97. 6. Іванова Т. Інформаційне забезпечення статистичного вивчення малого бізнесу / Т. Іванова // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 133–136. 7. Коляденко Д. Л. Роль малого бізнесу в регіональній економіці / Д. Л. Коляденко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – С. 228–231.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

УДК 331.91

Шаповалов В. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто основні положення та проблеми міжнародної міграції, основні її тенденції, економічні наслідки, основні проблеми та переваги міжнародної міграції, рівень безробіття серед мігрантів, значення і характер наслідків міграції як для мігранта, так і для країн-експортерів та імпортерів.

Ключові слова: мігрант, міжнародна міграція, країни-експортери, країни-імпортери.

Аннотация. Рассмотрены основные положения и проблемы международной миграции, основные ее тенденции, экономические последствия, основные проблемы и преимущества международной миграции, уровень безработицы среди мигрантов, значение и характер последствий миграции как для мигранта, так и для стран-экспортеров и импортеров.

Ключевые слова: мигрант, международная миграция, страны-экспортеры, страны-импортеры.

Annotation. The basic principles and problems of international migration, its main trends, economic impact, major challenges and benefits of international migration, unemployment among migrants, the value and the nature of the consequences of migration for both migrants and EU countries exporters and importers have been discussed.

Keywords: migrants, international migration, exporting countries, importing countries.

Прагнення до зміни місць є однією з основних характерних особливостей людини. Понад півстоліття тому з прийняттям "Загальної декларації прав людини" право на свободу пересування отримало міжнародне визнання [1]. Стаття 13 цієї Декларації свідчить: "Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави" і "Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися в свою країну".

З 1990-х років уряди багатьох країн почали усвідомлювати невідповідність постійного ускладнюючого характеру нинішніх потоків мігрантів традиційній, інституціональній та юридичній систем поводження з імміграцією, відповідно до яких кожна категорія мігрантів отримувала своє чітке і недвозначне визначення. Ці прагнення призвели до переоцінки міжнародних інструментів у галузі міграції.

© Шаповалов В. В., 2015

Ряд урядів вважав, що більше не відповідають нинішньому стану справ існуючого міжнародного режиму надання притулку.

Міжнародна конференція з народонаселення і розвитку, яка відбулася в 1994 році, на якій визначили, що упорядкована міжнародна міграція може зробити позитивний вплив як на країни походження, так і на приймаючі країни. Міграція може також сприяти передачі навичок і культурному збагаченню [2]. Переважна більшість мігрантів вносить вагомий вклад у розвиток країни, яка їх прийняла. У той же час у багатьох країнах походження міжнародна міграція спричиняє втрату людських ресурсів, а в приймаючих країнах вона може привести до економічних труднощів і соціально-політичної напруженості.

Розширення масштабів дискримінації мігрантів, неналежне та жорстоке поводження з ними – це те, про що повідомляли уряди країн, з яких виїжджали мігранти, та неурядові організації, що займаються проблемами прав людини.

Сформоване положення справ у значній мірі відображає антиіммігрантські настрої та той факт, що народ країни приписує мігрантам більш низький правовий та соціальний статус. Підрив права держави на забезпечення законності – це питання набуває особливого значення у випадках, коли припинення нелегальної міграції займає пріоритетне місце в програмах діяльності урядів [3].

До ЄС все ще припадає велика частка мігрантів, попит на низькокваліфіковану робочу силу з Близького Сходу та Азії значно збільшив свою питому вагу мігрантів у складі населення в останні роки – на 57 % збільшилася загальна міграція в період 2000 – 2013 років. На індивідуальному рівні, переваги міграції включають: кращі можливості працевлаштування, більш високу заробітну плату і, як правило, кращий стандарт життя; на макрорівні – зсув ефекту старіння населення та сприяння економічного зростання. Країни імпортери мають свої переваги, а саме доступ до міжнародних ринків капіталу. Це особливо важливо, враховуючи поширеність міграції "південь-південь". Зокрема, азіатські мігранти, які працюють у країнах Перської затоки, як правило, відправляють більшу частину своїх доходів у свою країну (таблиця).

Таблиця

Основні проблеми та переваги міжнародної міграції

Індивідуальний рівень		Країни-експортери		Країни-імпортери	
Позитивні сторони	Негативні сторони	Позитивні сторони	Негативні сторони	Позитивні сторони	Негативні сторони
Зайнятість; поліпшення заробітної плати	Неповна зайнятість у приймаючій країні	Грошові перекази: ефекти трансмісії освіти, бідності, місцевого розвитку	Втрата висококваліфікованої сили, що стримує економічне зростання	Економічне зростання та розвиток економіки	Конкурс на низькокваліфіковані робочі місцяь
Підвищення добробуту (освіта, охорона здоров'я); скорочення бідності	Предмет зловживання	Зниження пропозиції праці	Нестача висококваліфікованих працівників	Спад старіння працездатного населення	Негативний тиск на заробітну плату
Здобуття професійних навичок/ Освіта	Складна та витратна державна процедура / Регулювання відносно міграції	Обмін трудовими ресурсами, мережа діаспор	–	Скорочення дефіциту необхідних кваліфікацій працівників	–

Аналізуючи рисунок можемо зробити такий висновок, що мігранти стикаються з більш обмежувальним ринком праці – рівень безробіття серед мігрантів є значно вищим. У середньому, рівень

безробіття серед мігрантів, що живуть у країнах-імпортерах на 4,4 відсоткові пункти вище (12,3 % на відміну від 7,9 % у країнах-експортерів у 2013 р.). Крім того, працюючі мігранти стикаються з різними проблемами на ринку праці в країнах-імпортерах. В умовах стабільності економіки маємо такі середні дані: 15 % зайнятих іммігрантів хоча б тимчасово працюють – це на 5 % більше ніж працівники корінного населення. Наприклад в Іспанії (39 % на відміну від 20 %), у Португалії (32 % на відміну від 21 %) та в Греції (21 % на відміну від 10 %) [4]. Мігранти складають більш питому вагу серед низько кваліфікованих працівників у країнах-імпортерів, ймовірність бути прийнятим на працю в три рази вище для мігрантів ніж для корінного населення. Це пов'язано з вартістю робочої сили (рисунок).

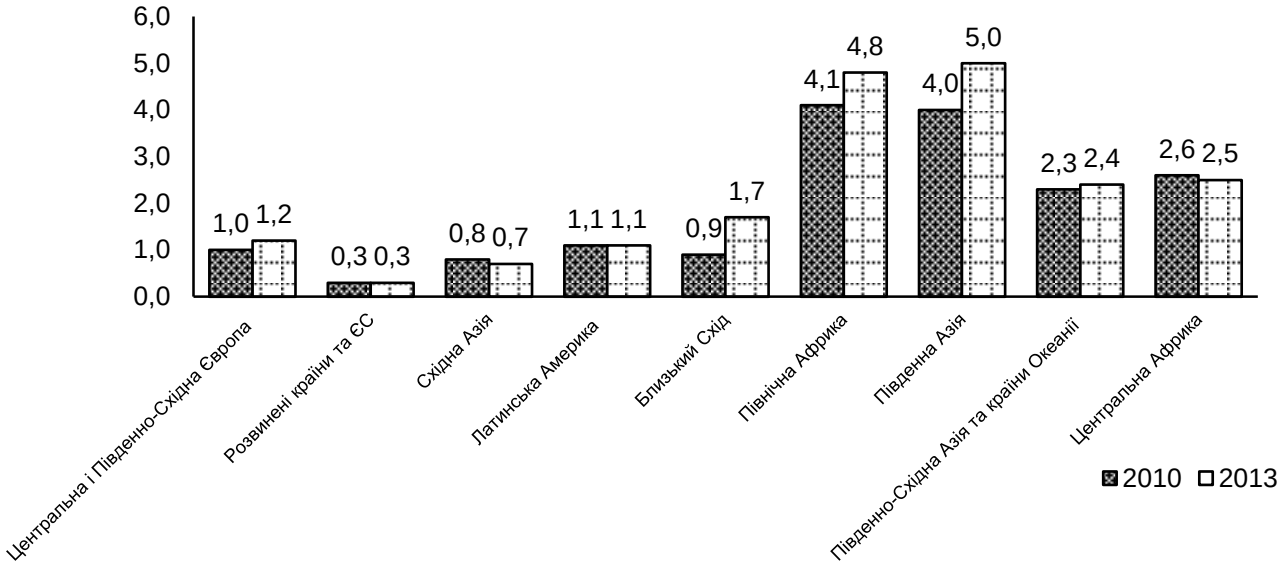

Рис. **Питома вага країн-імпортерів у сукупній міжнародній міграції**

Отже, міграція має багатопланові і неоднозначні, а часом і не прогнозовані економічні, а також соціальні наслідки для приймаючої країни. Вони диференційовано проявляються в різних її характеристиках: регіональної, структурно-галузевої, соціально-демографічної та ін. Значення і характер наслідків міграції в конкретних країнах обумовлені в першу чергу її масштабом і структурою, її відповідністю економічним потребам і можливостям приймаючих суспільств, особливостям використання в них іноземної робочої сили і т. д.

Міграція сприяє ефективнішому використанню ресурсів, причому не тільки трудових, але і фінансових, і сприяє загальному підвищенню ефективності економіки.

Об'єктивний аналіз нинішніх тенденцій і наслідків міграції має аж ніяк не чисто академічне значення для розвинених суспільств – особливо з урахуванням перспективи зростання і потреб в іноземній робочій силі, ймовірного збільшення її імпорту (поки зберігається її ресурс у менш розвинених регіонах світу) і посилення ролі міграції в приймаючих країнах. Реальна оцінка сучасних міграційних процесів необхідна також для того, щоб результати майбутнього розширення прийому іноземців були – на відміну від підсумків повоєнної імміграції – прогнозовані, щоб структура міграції, формована все більш селективно, була максимально адекватна потребам економіки та суспільства в цілому і щоб у приймаючих країнах розроблялися відповідні соціально-правові заходи, що перешкоджають негативному впливу міграції на становище мало захищених верств місцевого населення.

Наук. кер. Гриневич Л. В.

Література: 1. Киреев А. П. Международная экономика / А. П. Киреев. – М. : 2008. – 416 с. 2. The International Labour Review and the ILO: Milestones in a shared history by P. Bolle [Electronic resource]. – Access mode : www.ilo.org/review_special_interactif. 3. Кудров В. М. Мировая экономика : учебник / В. М. Кудров. – М. : Издательство БЕК, 2009. – 464 с. 4. World of Work Report 2014: Developing with jobs / International Labour Office. 2nded.rev. – Geneva : ILO, 2014. 5. http://www.ilo.org.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 338.984

Базаров А. М.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто економічну природу та основні чинники дивідендної політики підприємства в сучасних умовах господарювання. Визначено основні проблеми формування дивідендної політики вітчизняних підприємств, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: дивіденд, дивідендна політика, агресивна дивідендна політика, консервативна дивідендна політика, помірна дивідендна політика, фінансовій менеджмент, виплати дивідендів, акціонери, прибуток, ефективність.

Аннотация. Рассмотрена экономическая природа и основные факторы дивидендной политики предприятия в современных условиях хозяйствования. Определены основные проблемы формирования дивидендной политики отечественных предприятий, предложены пути их решения.

Ключевые слова: дивиденд, дивидендная политика, агрессивная дивидендная политика, консервативная дивидендная политика, умеренная дивидендная политика, финансовый менеджмент, выплаты дивидендов, акционеры, прибыль, эффективность.

Annotation. The economic nature and the key factors of the dividend policy of a company in current economy have been studied. The main problems of the formation of the company's dividend policy have been identified, the ways to solve them have been proposed.

Keywords: dividend, dividend policy, aggressive dividend policy, conservative dividend policy, moderate dividend policy, financial management, payment of dividends, shareholders, profit, efficiency.

Формування дивідендної політики підприємства є одним із найбільш складних завдань фінансового менеджменту в сучасних умовах. Необхідність його вирішення пов'язана із задоволенням вимог фінансової стратегії щодо підвищення ринкової вартості підприємства, інвестиційної політики, політики формування власних фінансових ресурсів та деяких інших аспектів фінансової діяльності підприємства. Зазначені проблеми визначають актуальність вибраної теми дослідження.

Про актуальність тематики дивідендної політики свідчить рівень її розгляду в наукових працях. Серед видатних вчених, які здійснили вагомий внесок у розвиток даної проблеми на різних історичних етапах, слід назвати: Ф. Модільяні, М. Міллера, М. Гордона, Д. Літера, Е. Ніктбахт, А. Грапеллі. Існує ряд фундаментальних праць: Моссаковського В. Б., Саблука П. Т., Стельмащука А. М., Гайдуцького Г. І., Михайлова М. Г. та інших науковців, у яких доволі чітко описано концепцію дивідендної політики вітчизняних та зарубіжних підприємств [1]. Питанням формування ефективної дивідендної політики підприємства присвячено багато наукових праць українських вчених-економістів: Д. Богодухова, М. Колісника, Ф. Бутинця, О. Башинського, Н. Орлова та ін., які зробили значний внесок у розвиток цієї проблеми. Разом із тим залишається багато дискусійних питань, які і потребують вивчення.

Таким чином, метою статті є дослідження й обґрунтування концептуальних засад дивідендної політики підприємства та основних проблем її формування.

Дивідендну політику підприємства вчені розглядають як у вузькому, так і у широкому розумінні. Спрощено – це складова загальної політики управління прибутком, тобто елемент прийняття окремих тактичних рішень [1].

У більш широкому трактуванні під дивідендною політикою розуміють принципи та методи визначення частки прибутку, сплачуваної власнику капіталу, відповідно до його внеску у загальному обсязі власного капіталу підприємства [2].

© Базаров А. М., 2015

Дивідендну політику підприємство здійснює згідно з його статутом та економічними завданнями певного періоду, а її ефективне формування, як зазначає І. Бланк, передбачає такі основні етапи [1]:

врахування основних факторів, що визначають передумови формування дивідендної політики підприємства;

вибір типу дивідендної політики відповідно до фінансової стратегії підприємства;

розробку механізму розподілу прибутку відповідно до обраного типу дивідендної політики;

визначення форм виплати дивідендів;

оцінку ефективності дивідендної політики.

Що стосується дивідендної політики українських підприємств, то варто зауважити, що більшість з них взагалі не розробляє дивідендної стратегії, оскільки в нашій країні виплата дивідендів ще не увійшла у широку практику. Локальність та низький рівень виплат дивідендів пояснюється не тільки і навіть не стільки збитковою або низькорентабельною діяльністю багатьох підприємств, скільки відвертим нехтуванням правами й законними інтересами акціонерів [3].

Результати аналізу вітчизняної практики свідчать, що навіть за наявності прибутку, достатнього для нарахування дивідендів, власники контрольного пакета акцій, не бажаючи ділити його з іншими акціонерами, приймають рішення про відмову від нарахування дивідендів, мотивуючи це прагненням реінвестувати прибуток у виробництво. Таке ставлення до акціонерів пояснюється основним чином неринковою природою утворення українських акціонерних товариств, які мають особливий склад акціонерів: частково це працівники акціонерних товариств, але більшість акцій розпорошено між великою кількістю міноритаріїв, які отримали акції за приватизаційні майнові сертифікати.

З 30 квітня 2009 року набув чинності Закон України "Про акціонерні товариства", яким встановлено вимоги в сфері правового регулювання діяльності акціонерних товариств в Україні [4].

Зауважимо, що безперечною перевагою цього Закону є внесення змін у частині виплати дивідендів, згідно з якими їх виплата здійснюється в обов'язковому порядку з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку в обсязі не менше ніж 30 %, що встановлюється рішенням загальних зборів акціонерного товариства, у строк не пізніше шести місяців після закінчення звітного року [5].

Крім того, Законом запроваджуються загальновідомі у корпоративному законодавстві інших держав правила та механізми, спрямовані на захист прав інвесторів та побудову чіткої структури управління акціонерним товариством, зокрема: встановлення вимог щодо розкриття інформації; надання акціонерам права вимагати від товариства викупу акцій, що їм належать, у разі прийняття загальними зборами певних рішень; виключення можливості передачі акцій шляхом дарування; встановлення переважного права акціонерів на придбання акцій додаткової емісії, що виключить можливість зменшення частки акціонерів у статутному капіталі або розмивання часток; запровадження додаткових механізмів щодо реалізації права акціонера на участь у загальних зборах та врегулювання порядку оскарження рішень загальних зборів (3 місяці з дня прийняття); голосування на загальних зборах виключно бюлетенями за підписом кожного з акціонерів; запровадження процедури кумулятивного голосування при обранні членів наглядової ради тощо.

Таким чином, для вітчизняних підприємств формування оптимальної дивідендної політики повинно стати одним із першочергових завдань, від успішного вирішення якого залежить оцінка ефективності їхньої діяльності, підвищення рейтингу та інвестиційної привабливості, зростання ринкової вартості підприємства.

Наук. кер. Усенко Н. М.

Література: 1. Богодухов Д. Ефективна дивідендна політика акціонерного товариства: основні принципи, методи та практика використання в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 23.– С. 41–47. 2. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств : монографія / І. В. Зятковський. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 229 с. 3. Короленко М. В. Дивідендна політика акціонерного товариства // Фінанси України. – 2003. – № 4.– С. 10–14. 4. Про акціонерні товариства : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/514-17 5. Королюк Т. Дивідендна політика акціонерного товариства / Т. Королюк // Вісник. – ТАНГ. – 2003. – № 2. – С. 46–51.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 005.336:658

Возний Д. О.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано визначення поняття потенціалу підприємства. Досліджено основні методи оцінювання потенціалу підприємств, оцінено переваги та недоліки кожного з них.

Ключові слова: потенціал, потенціал підприємства, методи оцінки потенціалу підприємства.

Аннотация. Проанализировано определение понятия потенциала предприятия. Исследованы основные методы оценки потенциала предприятий, проанализированы преимущества и недостатки каждого из них.

Ключевые слова: потенциал, потенциал предприятия, методы оценки потенциала предприятия.

Annotation. The definition of the concept of enterprises potential was analysed. The basic methods for evaluating the potential of enterprises were researched. The advantages and disadvantages of each of them were analyzed.

Keywords: potential, the potential of an enterprise, methods of evaluation of enterprises capacity.

Теперішній стан розвитку економіки України, та подальший його прогрес, передбачає використання новітніх теоретичних підходів для оцінювання потенціалу підприємства. Загалом, потенціал це багатозначне поняття, яке в економічній літературі трактують неоднозначно. У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" [1] потенціал розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть виявлятись за певних умов. Потенціал підприємства – це можливість підприємства використовувати свої компетенції та ресурси для досягнення поставленої цілі.

Українські підприємства мають великий потенціал, але рівень його оцінюваня низький. Оцінювання, аналіз та підвищення потенціалу підприємств є ключовим завданням кожного підприємства, що надасть змогу підвищити конкурентоспроможність, ефективно використовувати ресурси та виходити на нові, міжнародні ринки.

Аналіз діяльність ремонтного підприємства "Харківський бронетанковий ремонтний завод" підтверджує, що сучасний виробничий потенціал, а також загальний потенціал підприємства потребує досконального аналізу діяльності підприємства з урахуванням сучасних методів оцінювання його потенціалу.

Дослідження методичних основ оцінки потенціалу підприємства має відображення в роботах таких вітчизняних вчених, як: Краснокутська Н. С., Лапін Є. В., Отенко І. П., Федонін О. С., у наукових працях яких були розглянуті різні підходи щодо здійснення оцінювання потенціалу підприємства [2 – 5].

Метою статі є визначення основних методів оцінювання потенціалу українських підприємств, а також відображення їх переваг та недоліків.

Потенціал підприємства визначається не тільки його внутрішніми особливостями й умовами діяльності, але і навколишнім середовищем, чинники якого є непередбачуваними. Оцінювання потенціалу підприємства дасть змогу виділити його сильні сторони, а також приховані можливості, які

© Возний Д. О., 2015

можливо використовувати в діяльності підприємства для досягнення високого результату, що зміцнить позиції на ринку [2].

У світовій практиці застосовуються багато методів до оцінювання потенціалу підприємства. Існує група експертних методів. Експертні методи переважно базуються на стохастичних даних за оцінкою експертів. Дана група методів не може забезпечити високої точності аналізу, але з великою вірогідністю дозволить оцінити стан потенціалу підприємства. Ці методи широко використовуються для аналізу можливостей конкурентів, оскільки, на відміну від аналізу власного підприємства, за багатьма позиціями інформаційної бази отримати потрібну інформацію законним шляхом неможливо. Головним недоліком вказаної групи методів є суб'єктивізм, оскільки особисті якості експертів можуть впливати на результат аналізу. Прикладом експертних методів є "Метод рангів". Метод рангів передбачає порівняння об'єкта оцінки з групою підприємств-конкурентів та дозволяє визначити його місце в конкурентній боротьбі, випереджальні чинники успіху, а також такі, результати за якими гірші, ніж у конкурентів [3].

Відокремлюють групу матричних методів. Матричні методи дозволяють підходити до аналізу потенціалу найбільш системно, упорядковуючи як складові елементи системи, так і взаємозв'язки між ними. Зв'язки і елементи можуть розглядатися у статиці або динаміці. Матричні методи надають змогу лише оцінити відносний рівень потенціалу усіх учасників локального ринку, що не може слугувати достатньою базою для розробки конкретних заходів, але дозволяє визначити потрібний напрям оновлення виробництва та розвитку підприємства у ході втілення та реалізації потенціалу розвитку. Прикладом слугує "Метод балів". Застосування методу балів дозволяє не тільки визначити потенціал основних конкурентів та місце в конкурентній боротьбі підприємства, а й кількісно оцінити відставання від найбільш конкурентоспроможного підприємства.

Також відокремлюють графоаналітичну модель. Графоаналітичний метод діагностики потенціалу підприємства, названий "Квадрат потенціалу", дає можливість системно встановити кількісні та якісні зв'язки між окремими елементами потенціалу, рівень його розвитку та конкурентоспроможності і на підставі цього обґрунтувати та своєчасно реалізувати управлінські рішення щодо підвищення ефективності функціонування підприємства. У найзагальнішому вигляді графічна модель потенціалу, призначена для проведення діагностики можливостей підприємства, має форму сфери. Така форма репрезентує всі напрями діяльності підприємства і тим самим розкриває діалектику його потенціалу.

Отже, після проведеного теоретичного дослідження маємо, що за великої кількості наведених вище методів оцінювання потенціалу підприємства жоден з них широко не застосовується в практиці економічного аналізу. Це дає змогу зробити висновки про те, що через наявність недоліків у кожного із методів, єдиного та універсального методу оцінювання потенціалу підприємства на сучасному етапі не існує. Але найбільш розповсюдженим методом оцінювання є графоаналітична модель "Квадрат потенціалу підприємства", що, в свою чергу, дозволить оцінити потенціал підприємства з урахуванням таких напрямів діяльності підприємства: виробничого, трудового, фінансового та маркетингового потенціалів підприємства.

Наук. кер. Матвієнко-Біляєва Г. Л.

Література: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2003. – 1440 с. 2. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с. 3. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия / Е. В. Лапин. – Сумы : ИТД "Университетская книга", 2002. – 310 с. 5. Отенко И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия : монография / И. П. Отенко. – Х. : ХНЭУ, 2004. – 216 с. 5. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. – К. : КНЕУ, 2005. – 261 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ГАЛУЗІ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

УДК 005.336.1:67/68

Волков А. В.

Студент 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проведено аналіз сучасного стану та проблем галузі легкої промисловості України. Виявлено основні причини занепаду цієї галузі. Окреслено основні напрями щодо покращення стану в галузі.

Ключові слова: легка промисловість, швейна промисловість, давальницька сировина, фактори зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Аннотация. Проведен анализ современного состояния и проблем отрасли легкой промышленности. выявлены основные причины упадка этой отрасли. Определены основные направления по улучшению положения в области.

Ключевые слова: легкая промышленность, швейная промышленность, давальческое сырье, факторы внешней и внутренней среды.

Annotation. Analysis of the current condition and problems of the light industry in Ukraine was conducted. The main causes of the industry's decline were identified. The main areas for improvement were outlined.

Keywords: light industry, clothing industry, loaned raw materials, factors of the external and internal environment.

За сучасних економічних умов стан функціонування і розвитку підприємств легкої промисловості в Україні є дуже складним. Загалом галузь легкої промисловості є досить проблемною, підприємства в цій галузі спіткають багато проблем, пов'язаних з великою часткою імпортованих товарів, відсутністю інвестицій через несприятливі умови і нестабільність галузі, недостатністю фінансування науково-дослідних робіт, відсутністю у значної частини підприємств ефективного управління, відсутність у країні підприємств з виробництва сировини, високим рівнем конкуренції з іноземними товарами.

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного розв'язання, з боку як держави, так і самих підприємств. Тому актуальним є питання аналітичної оцінки сучасного стану ринку одягу України з метою визначення перспектив розвитку швейних підприємств.

Мета статті – аналіз сучасного стану галузі легкої промисловості України.

Питання розвитку легкої промисловості України, зокрема швейної, та розробки механізму поліпшення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості швейних підприємств, обґрунтування їхньої інноваційної діяльності займалися багато економістів та вчених, як: Бездітко Ю. М., Гринцевич В. О., Бідник Н. Б., Гончаренко О. О., Нефьодова Ю. В., Чаленко Н. В., Моргулець О. Б., Ковальчук С. О., Подольна В. В, Галько Л. Р. та інші. Однак проблеми вітчизняних підприємств легкої промисловості залишились невирішеними. Саме тому виникає необхідність подальшого дослідження у цьому напрямі з метою розробки дієвих заходів для покращення розвитку галузі.

Легка промисловість України охоплює текстильну, трикотажну, швейну, шкіряну, взуттєву, хутрову та інші галузі. Усі вони зараз у занепаді. Незважаючи на стратегію імпортозаміщення, що її приймав уряд у 2011 році, за 2012 рік у галузі легкої промисловості досягнуто негативних результатів. Обсяг імпорту продукції збільшився на 43 % і склав 3,5 млрд доларів США, а обсяги експорту у 2011 році зменшились на 12 % і склав 1,07 млрд доларів США [1].

© Волков А. В., 2015

Слід відзначити, що Україна з історичної точки зору займала провідне місце у виробництві промислових товарів народного господарства. В Україні була сконцентрована значна частка легкої промисловості. Вона була лідером з виготовлення верхнього одягу серед країн СНГ. Однак з набуттям незалежності України ситуація значною мірою змінилася: виробництво швейних виробів зменшилось у декілька разів. Основними причинами такого спаду більшість дослідників вважають:

1) різке зниження купівельної спроможності населення;

2) неможливість проведення ефективної реструктуризації підприємств та їх пристосування до діяльності у ринковому середовищі;

3) використання багатьма підприємствами застарілого обладнання та технологій, що здебільшого є причиною високої матеріаломісткості продукції, що призводить до збільшення собівартості продукції;

4) негнучкість великих швейних підприємств, що унеможливлює швидку переорієнтацію виробництва на випуск нової модної продукції.

На жаль негативна тенденція, що склалась у галузі легкої промисловості триває і досі. У 2012 році для української економіки відзначився антирекордом: від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі становило майже 16 млрд доларів США. Фактично на цю суму за рік країна стала біднішою лише від галузі легкої промисловості, і, відповідно, збагатилися країни, з яких здійснюється імпортування товарів, а саме Російська Федерація, Китай, Білорусія, Німеччина тощо.

Структура товарів, за рахунок яких формується негативна різниця торгового балансу містить нафту, газ, машини, продукцію легкої промисловості. Але якщо з нафтою нічого не можна зробити через відсутність її в країні, то увага звертається на складову товарів легкої промисловості. У часи СРСР Україна виробляла приблизно 50 % продукції легкої промисловості Союзу. А зараз близько 90 % споживчих товарів надходять в Україну з-за кордону [2].

Співвідношення експорту та імпорту в галузі легкої промисловості подано на рисунку.

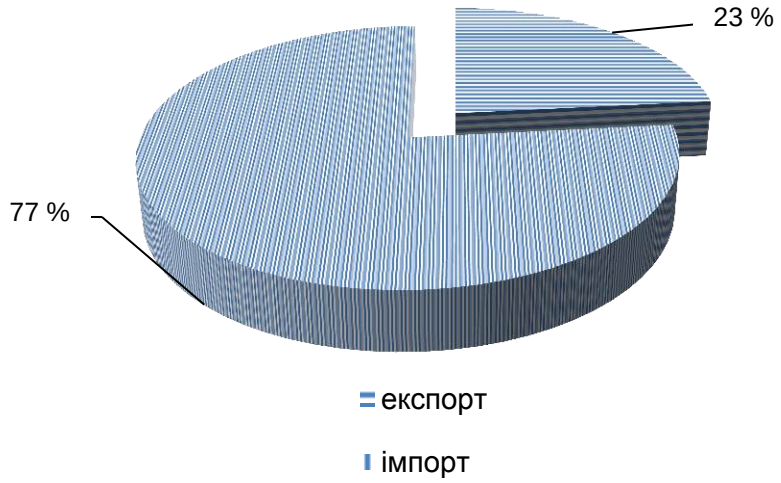

Рис. **Експорт-імпорт у легкій промисловості**

Таким чином за один рік співвідношення торгівельного балансу погіршилось в 1,6 рази. У галузі легкої промисловості Україна ввозить товарів на суму в 3,3 рази більше, ніж вивозить.

У деяких товарних групах частка вітчизняного виробника настільки мала, що це вже стає проблемою державної економічної безпеки. Зокрема за деякими галузями:

товари текстильні та галантерея – 34 %;

одяг та білизна з тканин, одяг зі шкіри, хутра та інші вироби – 8 %;

головні убори – 5 %;

трикотаж верхній та білизняний – 11 %;

взуття – 3 %;

іграшки – 26 % [3].

Такий несприятливий стан є наслідком низки зовнішніх та внутрішніх факторів. Зокрема внутрішніми факторами занепаду легкої промисловості є:

1) зневага більшості покупців до вітчизняного виробника, як до неякісного;

2) висока корупція на митниці, що дозволяє ввозити товари галузі легкої промисловості майже без мита (і як наслідок нижча кінцева ціна);

3) відсутність фірм-виробників сировини в країні.

У свою чергу до факторів зовнішнього середовища в науковій літературі відносять [4]:

1) низька собівартість азійської продукції через низьку оплату праці, нехтування екологічними нормами;

2) менший податковий тиск на виробника;

3) державна підтримка виробника в азійських країнах.

Отже, незважаючи на існування державних програм підтримки, результати є досить таки негативними. Тому вкрай важливо підтримати українську легку промисловість, починаючи від споживача і доходячи до підприємств з реалізації готової продукції, оскільки товари цієї галузі є досить важливими і задовольняють, в першу чергу, одну з основних потреб людини. Слід заохочувати споживачів купувати вироби вітчизняного виробника. Державі слід приділити увагу контролю імпорту в країну дуже великої кількості товарів недостатньої якості з інших країн [5].

Наук. кер. Кулєшова Н. В.

Література: 1. Асоціація УкрЛегПром [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlegprom.org.ua. 2. Подольна В. В. Легка промисловість / В. В. Подольна. – 2006. – № 3. – С. 33. 3. Індекси промислової продукції за видами діяльності за 2011 – 2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/operativoperativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_r/ipv2011_r. 4. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2012 року // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 2 – С. 12. 5. Концепція Загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 року [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ВУГЛЕВИДОБУВНОЇ ГАЛУЗІ

УДК 622.2:330.341.1

Каштанова В. С.

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Узагальнено підходи до визначення виробничого потенціалу підприємства. Розглянуто основні складові виробничого потенціалу підприємств вуглевидобувної галузі. Визначено напрями підвищення виробничого потенціалу підприємств вуглевидобувної галузі.

Ключові слова: виробничий потенціал, вуглевидобувна галузь, паливно-енергетичний баланс, ресурсозберігаючі технології, природна система, технічні системи, соціально-економічна система.

© Каштанова В. С., 2015

Аннотация. Обобщены подходы к определению производственного потенциала предприятия. Рассмотрены основные составляющие производственного потенциала предприятий угледобывающей отрасли. Определены направления повышения производственного потенциала предприятий угледобывающей отрасли.

Ключевые слова: производственный потенциал, угледобывающая отрасль, топливно-энергетический баланс, ресурсосберегающие технологии, естественная система, технические системы, социально-экономическая система.

Annotation. The approaches to the definition of the enterprise's production potential have been summarized. The basic components of enterprises' production potential in the coal industry have been considered. The ways of improving the production potential in the coal industry have been determined.

Keywords: production capacity, coal industry, fuel and energy balance, resource-saving technologies, natural system, technical systems, socio-economic system.

Сучасне кризове становище позначається на можливостях стабільного функціонування та розвитку промислових підприємств. У таких умовах стійкість функціонування господарюючих суб'єктів, перш за все, залежить від створення ефективного виробничого потенціалу й отримання максимально корисної віддачі від нього. Виробничий потенціал повинен розглядатися не просто як характеристика можливостей підприємства, а як діючий інструмент його розвитку, враховуючи управлінські рішення щодо вибору стратегічного напряму підприємства.

Проблемам формування та підвищення виробничого потенціалу присвятили свої праці широке коло наукрвців, зокрема: Амоша О. І., Іванов М. І., Хижняк Л. Т., Залознова Ю. С., Антонюка В. П., Новікова О. Ф., Котова Є. В., Філіпішина І. В. та ін. [1 – 3]. Проте, незважаючи на різноманіття робіт у цьому напрямі, на рівні окремих галузей промисловості виробничий потенціал є недостатньо розкритим та вивченим.

Метою дослідження є узагальнення сутності виробничого потенціалу підприємства та обґрунтування напрямів підвищення виробничого потенціалу підприємств вуглевидобувної галузі з урахуванням специфіки їх діяльності.

Виробничий потенціал впливає на всі інші сторони фінансово-господарської діяльності підприємства, а саме на собівартість продукції, що випускається, об'єм одержуваного прибутку, рентабельність виробництва, фінансовий стан підприємства.

Вивчення літературних джерел показали, що однозначної думки щодо визначення "виробничий потенціал" в економічній науці не існує. Науковці-економісти визначають поняття "виробничий потенціал" по-різному (табл.).

Таблиця

Визначення поняття "виробничий потенціал"

Автор, джерело	Сутність	Характеристика
1	2	3
Воронкова А. Е. [4]	Сукупність вартісних та натурально-речовинних характеристик виробничої бази, яка виражається в потенційних можливостях виробляти продукцію певного складу, технічного рівня і якості в необхідному обсязі	Автор відносить до потенціалу сукупність наявних ресурсів якими володіє будь-яка господарча система, для виготовлення продукції належного технічного рівня і якості

Закінчення таблиці

1	2	3
Гетьман О. О., Шаповал В. М. [5]	Можливості підприємства щодо виготовлення продукції певного асортименту, номенклатури і якості в потрібній споживачам кількості	Акцентується увага на визначенні потенційних або сукупних можливостей підприємства (або суспільства), що забезпечують досягнення поставленої мети та спрямовані на задоволення потреб у товарах та послугах
Шумська С. С. [6]	Сукупність накопичених ресурсів та їх використаних і невикористаних потенційних можливостей у сфері виробництва матеріальних благ та послуг з метою найбільш повного задоволення потреб суспільства	Розглядається потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання
Іщук С. О. [7]	Складна, організована, динамічна система, яка формується з множини елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії і виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості і в терміни, визначені ринком	Автор пропонує всі елементи виробничого потенціалу промислового підприємства ділити за функціональною ознакою. Це є найбільш повним і реальним при визначенні складових виробничого потенціалу
Федонін О. С. [8]	Наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг)	Пропонується виділяти об'єктні та суб'єктні складові виробничого потенціалу підприємства. Об'єктні складові пов'язані з матеріально-речовинною та особовою формою потенціалу підприємства. Вони споживаються і відтворюються в тій чи іншій формі у процесі функціонування

Таким чином, аналізуючи приведені трактування поняття "виробничий потенціал", можна відмітити таке:

основним критерієм і невід'ємною частиною трактування "виробничий потенціал" є ресурси або їх система;

загальна характеристика виробничого потенціалу з часом змінюється, розширюється та трансформується. Це пов'язано з розвитком економіки та вирішенням господарських питань щодо удосконалення та розширення сфери застосування господарського розрахунку, самоокупності та самофінансування з метою створення та посилення внутрішніх стимулів розвитку підприємства.

Узагальнюючи вищевикладене, виробничий потенціал – це сукупність виробничих потужностей підприємства, який містить основні фонди, матеріальні запаси, паливно-енергетичне забезпечення.

У світовій структурі паливно-енергетичного балансу переважають такі енергоносії як нафта і природний газ, однак планетарні запаси даних енергоносіїв значно обмежені, тому увага світової енергетики сконцентрувалася на потенціалі вугільної галузі [9].

До складу елементів виробничого потенціалу вугільної шахти необхідно віднести:

Природну систему – гірничо-геологічний потенціал (щільність вугілля, обсяг запасів, кількість пластів, теплотворна здатність, середньозважений кут падіння, середньозважена глибина, середньозважена зольність вугілля тощо).

Технічні системи – гірничо-технологічний потенціал (проектна потужність шахти, термін її служби, питома протяжність гірничих виробок, навантаження на очисний забій та ін.), потенціал основних і оборотних фондів.

Соціально-економічну систему – потенціал промислово-виробничого персоналу (продуктивність праці робітника з видобутку, середній стаж роботи робітника з видобутку, питома вага робітників очисних вибоїв у загальній чисельності промислово-виробничого персоналу та ін.).

Виробничий потенціал спирається на ресурси підприємства, з одного боку, та досягнення з їхньою допомогою поставлених цілей, з іншого. Тому основними причинами несприятливого стану виробничого потенціалу є: старіння шахтних фондів, викликане низькими темпами його реконструкції і технічного переозброєння; постійне збільшення глибини ведення робіт, що впливає на підвищення складності технічного процесу і викликані цим труднощі технічного характеру; недостатня увага вугільному машинобудуванню (випуску комплек-сів нового технічного рівня, які здатні істотно поліпшити якість вугілля, що видобувається); завищення проектних потужностей шахт (завищення потужності робить нереальним їх освоєння, а перегляд у бік зниження спричиняє за собою омертвляння частини основних фондів); значні витрати на матеріали (важливий елемент у собівартості видобутку вугілля, бо зниження матеріальних витрат на шахтах забезпечує отримання значної річної економії).

Узагальнюючи теоретичну основу щодо підвищення виробничого потенціалу, були визначені основні напрями підвищення потенціалу підприємств вуглевидобувної галузі з урахуванням специфіки їх діяльності:

забезпечення цільової спрямованості планів економічного розвитку на зростання результатів виробництва порівняно з матеріальними витратами;

створення і упровадження ресурсозберігаючої техніки і технології на всіх стадіях використовування матеріальних ресурсів;

вдосконалення нормативної бази і забезпечення високої обґрунтованості затверджуваних норм витрат матеріальних ресурсів;

посилення економічних стимулів для колективів бригад і підприємств для ефективного використання матеріальних ресурсів.

Дані рекомендації необхідно виконувати з одноразовим обліком виробничих потужностей, з тим щоб встановлені виробничі потужності відображали реальний потенціал підприємств щодо видобутку вугілля, а також за умови істотного підвищення обґрунтованості планів видобутку вугілля, що припускає необхідність більш тісного взаємозв'язку планових техніко-економічних показників підприємств та їх економічних нормативів з реальними виробничими потужностями.

Таким чином, за результатами дослідження була узагальнена сутність виробничого потенціалу підприємства, запропоновані напрями підвищення виробничого потенціалу з урахуванням специфіки діяльності підприємств вуглевидобувної галузі. Для дослідження конкурентоспроможності вугільної продукції необхідно здійснювати заходи щодо підвищення віддачі від природної, технічної та соціально-економічної систем, що в умовах практичної господарської діяльності дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень щодо виробничого потенціалу підприємств вуглевидобувної галузі.

Наук. кер. Усенко Н. М.

Література: 1. Амоша О. І. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу у промисловості / О. І. Амоша, М. І. Іванов, Л. Т. Хижняк // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 150–153. 2. Залознова Ю. С. Соціальний вимір вугільної та металургійної галузей промисловості України / Ю. С. Залознова, В. П., Антонюк О. Ф. Новікова та ін. // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2 (18). – С. 50–53. 3. Філіпішин І. В. Розвиток промислового підприємства: цілепокладання та управління змінами / І. В. Філіпішин // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2 (18). – С. 58–62. 4. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : монография / А. Э. Воронкова. – Луганск : ВНУ, 2007. – 315 с. 5. Гетьман О. О. Економічна діагностика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с. 6. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С. С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55–65. 7. Іщук С. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств / С. Іщук // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С. 48–56. 8. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. С. Федонін. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с. 9. Алавердян Л. Н. Уголь в системе энергосбережения национальной экономики / Л. Н. Алавердян // Уголь Украины. – 2008. – № 6. – С. 9–12.

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

УДК 336.71

Пожарська А. С.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто можливість застосування факторного та кластерного аналізу для визначення факторів впливу на процес управління ризиком ліквідності банку. Залучення до факторної моделі показників діяльності банків першої групи за класифікацією НБУ в динаміці за три роки дозволило в результаті виділити три фактори, які пояснюють 82,26 % їх загальної дисперсії.

Ключові слова: ризик ліквідності, фактори впливу на ліквідність банків, факторний аналіз.

Аннотация. Рассмотрена возможность применения факторного и кластерного анализа для определения факторов влияния на процесс управления риском ликвидности банка. Использование в факторной модели показателей деятельности банков первой группы по классификации НБУ в динамике за три года позволило в результате выделить три фактора, которые объясняют 82,26 % их общей дисперсии.

Ключевые слова: риск ликвидности, факторы влияния на ликвидность банков, факторный анализ.

Annotation. The possibility of using the factor and cluster analysis to identify the factors influencing the process of liquidity risk management of a bank was studied. The involvement of the performance indicators in the factor model of the first group of banks by the NBU classification in three years dynamics provided for selection of allowed by are three factors that explain 82.26 % of their total variance.

Keywords: liquidity risk, impacts on bank liquidity, factor analysis.

Усі явища і процеси банківської діяльності знаходяться у взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємообумовленості. Деякі з них безпосередньо пов'язані між собою, а інші – опосередковано. Процес управління ризиком ліквідності банку залежить від численних і різноманітних факторів. Звідси, важливим методологічним питанням економічного аналізу є вивчення й вимірювання впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної проблематики показав, що питання ліквідності банківської системи не є новою темою для наукових досліджень. Значний внесок у розробку питань з управління ризиком ліквідності банків та банківської системи зробили Івченко І. Ю., Дуброва О. С., Клименко С. М., Матвійчук А. В., Пернарівський О. В., Удалих О. О. [1 – 5] та ін.

Метою статті є визначення та аналіз основних факторів впливу на процес управління ризиком ліквідності банку.

Під факторним аналізом розуміють методику комплексного та системного вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативних показників. Роль факторного аналізу в управлінні ризиком ліквідності полягає в тому, що він дає можливість формувати та змінювати параметри досліджуваного об'єкта шляхом відповідного підбору та коригування чинників, які їх обумовили. Побудова факторної моделі є основою факторного аналізу. Фактори повинні знаходитися у причинно-наслідкових зв'язках із досліджуваним показником. За такої умови побудованій факторній системі можна дати економічну інтерпретацію, що сприяє проведенню аналізу та оцінки впливу кожного фактора на формування фінансових результатів банку.

Застосування факторного аналізу дозволить дослідити внутрішню структуру зв'язків у системі показників та виявити більш інформативні показники.

Основні результати факторного аналізу виражаються в наборах факторних навантажень і факторних ваг.

© Пожарська А. С., 2015

Факторні навантаження – це значення коефіцієнтів кореляції кожної з вихідних ознак з кожним із виявлених факторів. Чим тісніше зв'язок даної ознаки з даним фактором, тим вище значення факторного навантаження (навантаження значиме від 0,7 і вище). Позитивний знак факторного навантаження вказує на пряму (а негативний знак – на зворотну) залежність даної ознаки з фактором.

Факторними вагами (або значенням фактора) називають кількісні значення виділених факторів для кожного з n об'єктів, вони являють собою суму вимірюваних кількісних ознак з різними ваговими коефіцієнтами (1):

$$F_i = \sum_{j=1}^{k} a_j \cdot X_{ij}, \quad (1)$$

де i – номер об'єкта (рядок у матриці даних);

j – номер ознаки (стовпець у матриці даних);

a_j – факторні навантаження (навантаження фактора на змінну);

X_{ij} – стандартизоване значення ознаки.

Дані про факторні навантаження дозволяють визначати набір вихідних ознак, що формують фактор, і відносну вагу окремої ознаки в структурі кожного фактора.

Факторні ваги визначають ранжування об'єктів за кожним фактором. Значення факторних ваг можна розглядати як значення індексу, що характеризує рівень розвитку об'єктів у даному аспекті.

Достатня кількість чинників визначається рівнем поясненої факторами дисперсії вихідних ознак, наприклад, не менше 70 %, тобто 30 % мінливості ознак сформованих факторами не пояснюються.

Результати факторного аналізу є успішними, якщо вдається дати змістовну інтерпретацію виявлених чинників, виходячи зі змісту показників, які сформували ці чинники. Інтерпретація факторів вимагає чіткого уявлення про змістовний сенс показників, які залучені для аналізу і на основі яких виділено чинники. Тому під час попереднього ретельного відбору показників для факторного аналізу слід керуватися їх змістовним сенсом, а не прагненням до включення в аналіз якомога більшого їх числа.

Умови факторного аналізу:

усі ознаки повинні бути кількісними;

число спостережень має бути в два рази більше числа ознак;

вибірка повинна бути однорідною;

кожна ознака має підпорядковуватися нормальному закону розподілу.

На основі аналізу літературних джерел щодо управління ризиком ліквідності банку було сформовано систему первісних показників, склад якої подано у табл. 1, а їх значення – у табл. 2.

Вивчення факторів, які визначають стан ліквідності банків, відбувалося з використанням статистичних даних за 2011 – 2013 рр. 15 банків першої групи системи банків України за класифікацією НБУ, до якої належить досліджуваний банк – АТ "Дельта Банк".

Таблиця 1

Система первісних показників, %

Первісний показник	Позначення показника
Рентабельність активів (ROA)	П1
Рентабельність капіталу (ROE)	П2
Адекватність капіталу	П3
Кредити/Депозити	П4
Резерви/Кредити	П5
Процентна маржа	П6

Таблиця 2

Значення первісних показників

Назва банку	П1	П2	П3	П4	П5	П6
1	2	3	4	5	6	7
2011 рік						
ПРИВАТБАНК	1	8,5	11,5	133,8	18	6,5
ОЩАДБАНК	0,7	3	23,9	152,5	14,2	7,7

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
УКРЕКСІМБАНК	0,1	0,5	23,6	166,5	18,6	6,6
ДЕЛЬТА БАНК	2	32,4	6,2	174,4	23,4	14,6
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,1	0,5	12,6	154,6	28,8	10,6
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	0	0,2	16,4	210,4	22	7,7
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,1	0,6	13,3	177,1	7,5	5,1
СБЕРБАНК РОСІЇ	1,5	11,6	13,1	202,3	17,6	5,8
ПУМБ	0,8	6,7	11,6	98	20,9	7,5
НАДРА	0	0	15,1	290,6	19,5	-1,3
АЛЬФА-БАНК	0,1	0,4	14,6	192,2	23,5	6,9
ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	-0,4	-4,5	8,1	179	9	2
ВТБ БАНК	1,6	14,4	10,9	277,6	16,1	6,6
УКРСИББАНК	-11	-296	3,8	112,9	20,8	10,5
УКРГАЗБАНК	-20	-129	15,4	288,7	48,9	5,1
2012 рік						
ПРИВАТБАНК	0,9	8,4	10,6	106,9	22,2	7,1
ОЩАДБАНК	0,7	3,1	21,1	129,9	19,9	9,6
УКРЕКСІМБАНК	0,2	0,9	20,3	90,1	23,2	8,6
ДЕЛЬТА БАНК	0,3	3,3	10,1	104,8	18	3,2
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,1	0,5	13,3	93,8	38	15,5
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	0	0,1	19,7	129	35,5	10,2
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,5	4,3	12,8	210,8	6,2	4,5
СБЕРБАНК РОСІЇ	1,5	13,2	11,5	151,6	6,3	6,2
ПУМБ	1	6,4	14,9	97,3	22,2	8,9
НАДРА	0	0	14,6	244,4	20,7	1,2
АЛЬФА-БАНК	0,1	0,9	16	119,7	15,8	10,6
ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0	0,2	8,4	150,4	9,5	1,4
ВТБ БАНК	2,8	23,5	11,8	194,2	23,4	7,9
УКРСИББАНК	0,3	2,5	10,2	88,4	12,4	10,1
УКРГАЗБАНК	5,2	28,8	18,2	123,5	63	9,3
2013 рік						
ПРИВАТБАНК	0,9	9,2	9,5	106,7	16,6	5,9
ОЩАДБАНК	0,7	3,3	19,8	111,2	24,7	10,7
УКРЕКСІМБАНК	0,2	1,1	19,2	98,4	21,4	9,2
ДЕЛЬТА БАНК	0,5	9,1	6	111	7,8	-0,8
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	1,7	10,1	16,7	102,4	32,7	14,5
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	0	0,1	20,1	126,7	28,9	8,3
ПРОМІНВЕСТБАНК	-6,5	-47,8	13,5	204,3	7,8	4,3
СБЕРБАНК РОСІЇ	1,6	15,6	10,4	137	5,6	6,8
ПУМБ	1,3	9,6	14	97,3	16,6	9,5
НАДРА	0	0,1	13	191,8	16,5	0,9
АЛЬФА-БАНК	0	0,3	14,3	127,8	8,8	7,9
ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	0	0,3	8,2	123,9	8,7	1,5
ВТБ БАНК	-0,8	-6,1	12,7	167,6	22,7	9,5
УКРСИББАНК	0,1	0,9	11	87,8	5,9	9,2

Для прискорення процесу обробки інформації та надання можливості візуалізації даних результатів, для покращення їх сприйняття, у даному дослідженні було використано пакет статистичного аналізу *StatGraphics Centurion XVI.I.XI.*

Залучення до факторної моделі зазначених вище показників дозволило в результаті виділити три фактори, які пояснюють 82,26 % їх загальної дисперсії. Отримання такого результату свідчить про те, що всі передбачені автором показники оцінювання стану ліквідності банків мають тісний статистичний взаємозв'язок на даному етапі його формування.

Для економічної інтерпретації складових розглянемо значення їх вагових коефіцієнтів. Значення навантаження факторів на показники подано у табл. 3.

Таблиця 3

Матриця факторів після ротації показників

Показник	Рентабельність діяльності	Рівень кредитної безпеки	Ефективність кредитування
Рентабельність активів (ROA)	0,9198	-0,0431	0,2300
Рентабельність капіталу (ROE)	0,9483	0,0879	-0,0567
Адекватність капіталу	0,2717	0,8081	-0,0538
Кредити/Депозити	-0,1824	0,1318	-0,8903
Резерви/Кредити	-0,1917	0,8275	0,1643
Процентна маржа	-0,0576	0,4460	0,7751
Відсоток варіації, %	34,4830	28,0400	19,7310
Накопичена дисперсія	34,4830	62,5240	82,2550

До першого фактора увійшли такі показники, як рентабельність активів та рентабельність капіталу. Навантаження становить 0,92 та 0,93. Такий набір показників дозволяє інтерпретувати даний фактор як рентабельність діяльності банку.

Наступний фактор склали: адекватність капіталу (власний капітал/активи) та резерви-докредитів. Навантаження склало: 0,81 та 0,83 відповідно, що дозволяє визначити такий зв'язок як рівень кредитної безпеки банку.

До третього відносяться показники кредити-до-депозитів та процентної маржі, навантаження яких склало: -0,89 та 0,78. Це можна інтерпретувати як показник ефективності кредитування.

Таким чином, на рівні 82,26 % вплив на управління ризиком ліквідності банків України здійснюють такі фактори:

рівень рентабельності банку;

рівень кредитної безпеки;

ефективність кредитування.

Для більш детального та наглядного аналізу побудуємо 2D-графік розсіювання банків за другим та третім фактором (рис. 1).

З графіку видно, що найбільший розкид банки мають за рівнем кредитної безпеки та ефективністю кредитування, оскільки показники рентабельності вибраних банків майже не змінюються.

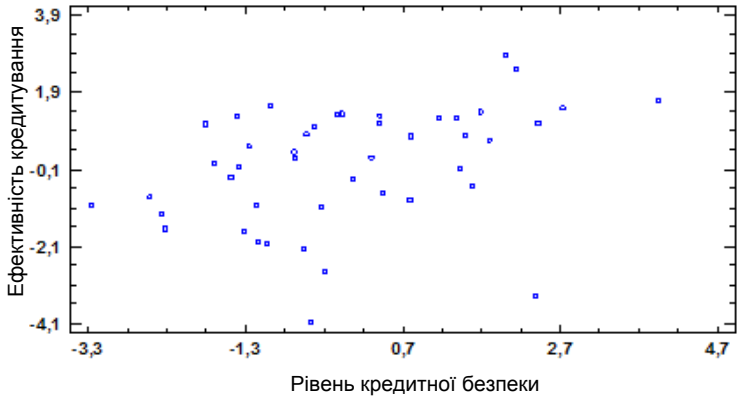

Рис. 1. **2D-графік розсіювання банків за 2 факторами**

Для більш детального вивчення розподілу доцільно застосувати кластерний аналіз (один із багатовимірних статистичних методів), що виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів

і потім упорядковує їх у, порівняно, однорідні групи – кластери. У нашому разі до таких об'єктів відносяться банки, ризик ліквідності яких характеризується факторами, що були виявлені за результатами факторного аналізу.

Такий розподіл за кластерами виявив, що дані можна розмежити на три кластери, які зображені на рис. 2.

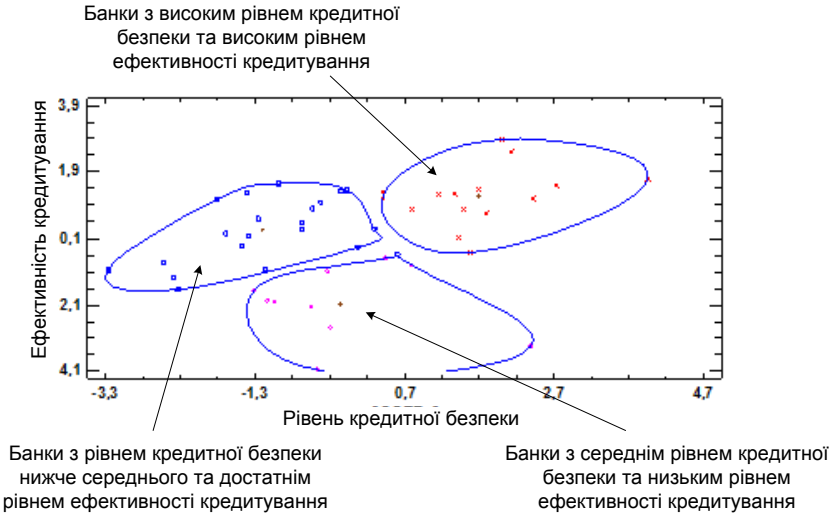

Рис. 2. **Результати кластерного аналізу за допомогою методу k-Means**

Таким чином, у результаті кластерного аналізу було визначено, що до першого крастеру належать банки з рівнем кредитної безпеки нижче середнього та достатнім рівнем ефективності кредитування – загалом увійшли такі банки як: АТ "ПриватБанк", АТ "Дельта Банк", АТ "Сбербанк Росії", АТ "Фінанси та Кредит", АТ "ПУМБ", АТ "ВТБ Банк" та АТ "Укрсиббанк". Показники АТ "Альфа Банк" за три роки відносяться до трьох різних кластерів, проте показник 2013 р. відноситься саме до першого, куди ми його і віднесемо.

Другий кластер, до якого відносяться банки з високим рівнем кредитної безпеки та високим рівнем ефективності кредитування, представлений такими банками як АТ "Ощадбанк", АТ "Укрексімбанк", АТ "Райффайзен Банк Аваль", банк UniCredit та АТ "Укргазбанк".

Останній кластер представлений банками з середнім рівнем кредитної безпеки та низьким рівнем ефективності кредитування. До них відносяться АТ "Промінвестбанк" та АТ "Надра Банк". Також цей кластер представлений показниками діяльності АТ "Альфа Банк", АТ "Сбербанк Росії", банку UniCredit та АТ "ВТБ Банк" за 2011 рік, що свідчить про розвиток даних банків та результати впровадження більш ефективної політики управління їхньою діяльністю.

Отже, стосовно кластеру, у який входить досліджуваний банк АТ "Дельта Банк" можна сказати, що такий роподіл рівня кредитної безпеки та ефективності кредитування є досить ризикованим та може призвести до виникнення ризику ліквідності банків, що до нього належать. Хоча рентабельність АТ "Дельта Банк" є однією з найвищих серед досліджуваної групи банків, проте адекватність капіталу є однією з найнижчих, тобто це свідчить про доволі хибке положення банку та залежність від зовнішніх факторів, таких як регулярні виплати за наданими кредитами та дохідність операцій від залучених коштів. Тому така система, перш за все, має чітко регулюватися задля забезпечення стійкості та ліквідності банку.

Наук. кер. Медведєва І. Б.

Література: 1. Івченко І. Ю. Економічні ризики : навч. посіб. / І. Ю. Івченко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с. 2. Клименко С. М. Обгрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва. – К. : КНЕУ, 2005. – 252 с. 3. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком : навч. посіб. / А. В. Матвійчук. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с. 4. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку / О. Пернарівський // Вісник НБУ. – 2006. – № 10. – С. 26–29. 5. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства : навч. посіб. / О. О. Удалих. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 292 с.